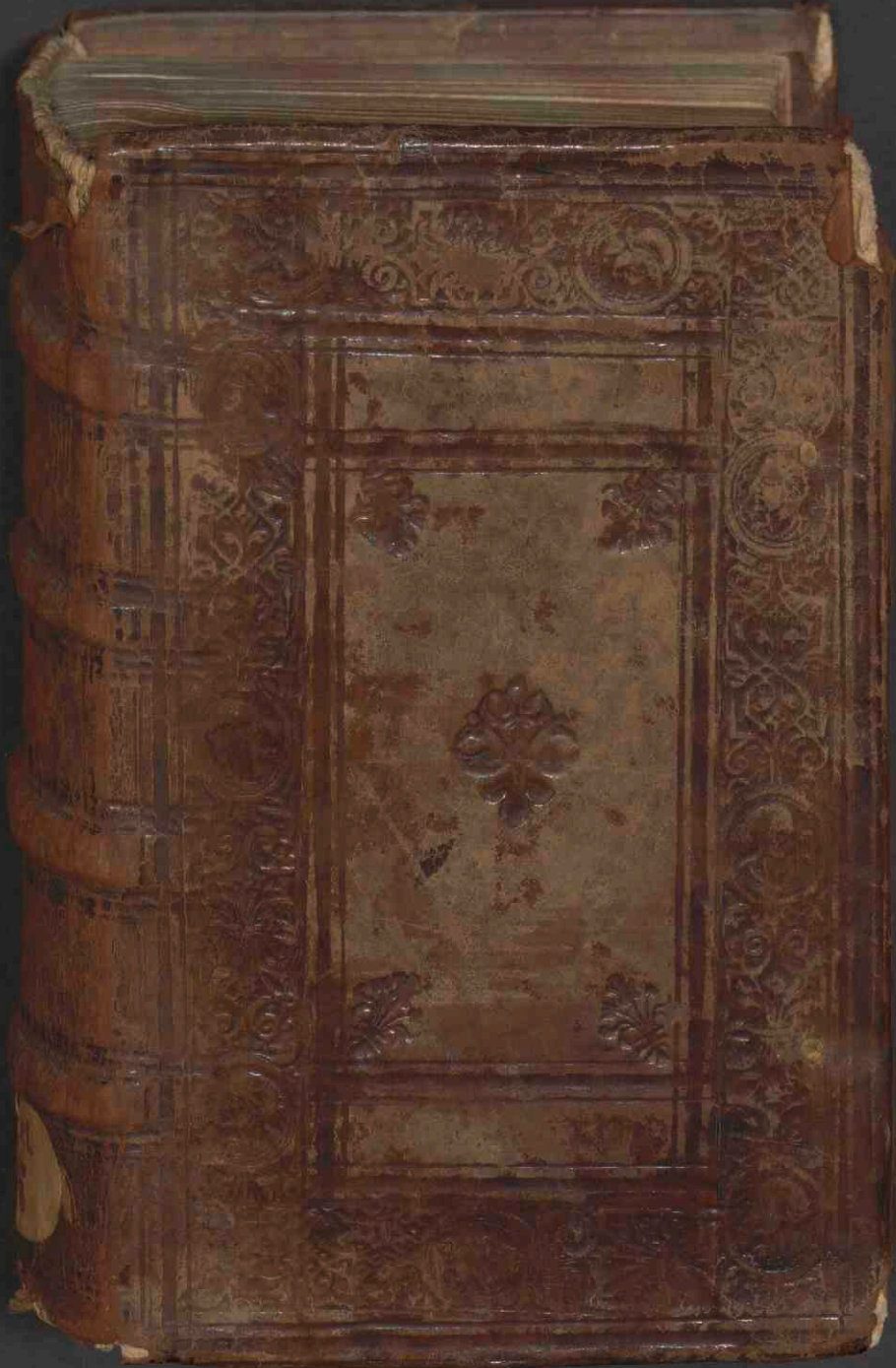

Institutionis Christianae religionis epitome:

<https://hdl.handle.net/1874/416637>

Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell Huybert van Buchell (1513-1599)

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

This book is part of the Van Buchell Collection Huybert van Buchell (1513-1599)

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

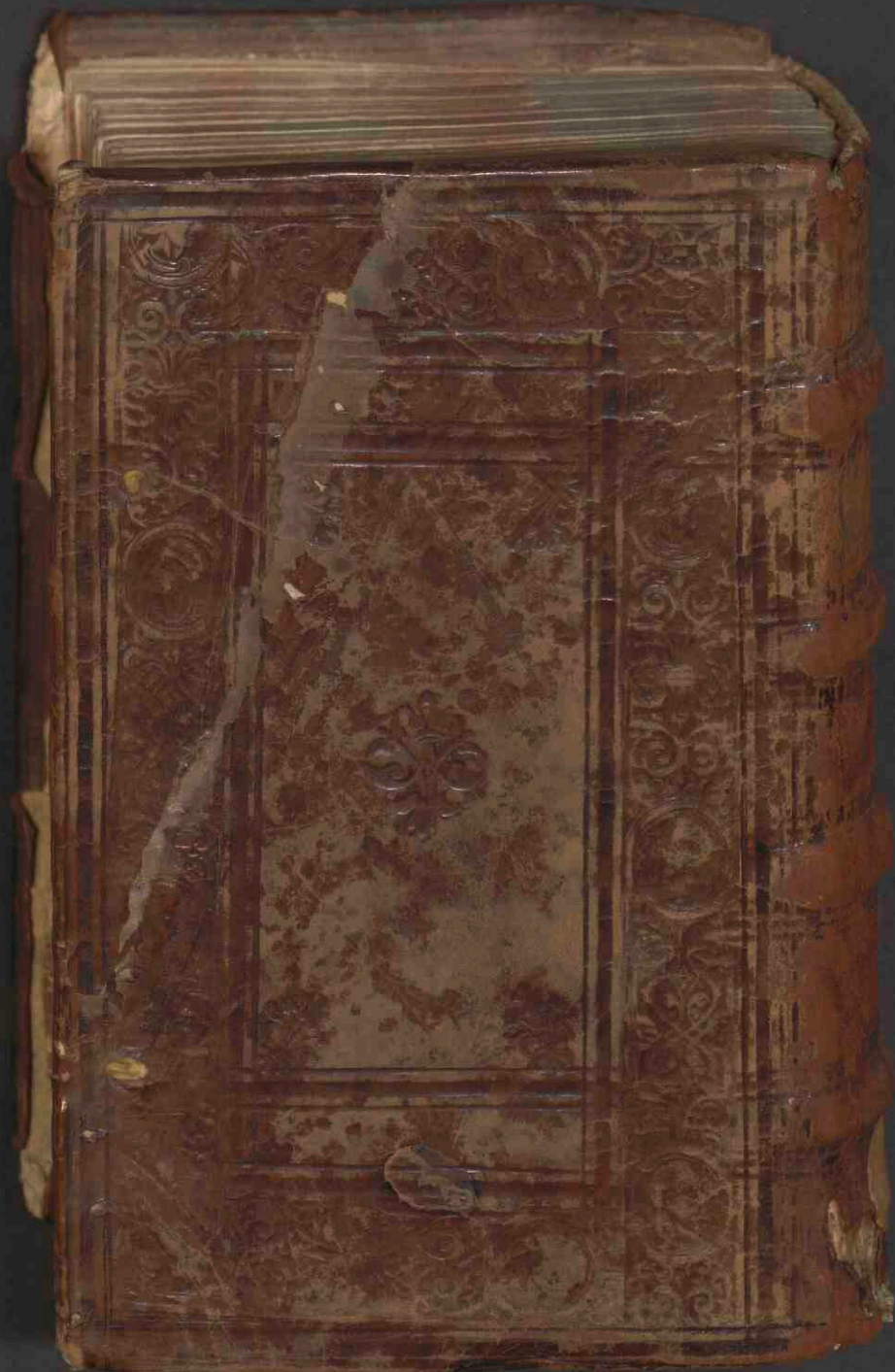
E. oct.

155

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ
ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ

Handwritten text, possibly a signature or date, located in the lower right quadrant of the page. The text is faint and difficult to decipher, but appears to include the word "Hoc" and some numbers.

Fragment of text from the adjacent page, visible on the right edge. The text is written in a medieval script and includes the words "Hoc" and "Hoc".

ut in unum p̄dē coram eccl̄ia iudice sine h̄edi. cā. p̄ c̄m̄ sic exāme ut dicitur in eccl̄ia
um q̄m̄ cā. p̄dicitur videtur p̄m̄t. e. de p̄p̄t̄. c. lias. q̄m̄ si i. h̄. gēms. h̄. d̄. n̄. n̄.
suay. j. d̄. v̄. c. i. cū. h̄. e. s. s. y. n̄. o. m̄. e. p̄. u. n. y. a. d. u. l. t. i. h̄. p̄. m̄. t̄. e. d̄. e. c̄. a. m̄. 7. q̄. n̄. i. a.
v. y. q̄. m̄. e. c. c. e. 7. t̄. e. d̄. f. a. j. p̄. d̄. e. a. e. n. d̄. n. o. u. i. t. 7. h̄. q̄. d. i. c. i. t. i. f. o. r. m̄. e. s. a. u. o. e. e. c. c. e. e. t.
i. h̄. d. i. c. i. t. s. p̄. a. l̄. e. t. e. n. a. l. e. f. o. r. i. b. q̄. p̄. s. s. i. t. q̄. e. i. n. i. b. q̄. u. o. i. d. i. c. e. u. e. l. i. t. s. o. e. s. i. d̄. i. f. i. d.
7. a. l. y. s. q̄. c. o. r. a. s. i. u. o. i. d. i. c. e. s. i. t. i. p̄. e. n. d̄. i. d̄. i. n. i. b. p. o. s. s. i. t. s. i. a. m. i. n. s. t. i. a. m. q̄. r. e. q̄. u. r. d. i.
e. e. x. t. r. a. s. i. m. s. s. a. q̄. i. n. o. q̄. u. o. o. r. d. i. t. e. a. l. i. o. p. h̄. i. b. e. i. n. t. e. n. t. u. r. x. v. d. i. q. u. a. r. c. a. s. u. o. q̄.
i. d. u. t. d. e. s. n. e. l. i. c. i. t. i. b. i. s. i. c. u. o. q̄. u. i. n. i. d. u. c. a. t. v. e. s. t. h̄. t. p̄. a. l. e. m. i. n. t. o. m. e. g. e. n. t. i. b.
d. d. i. g. i. s. 7. j. d̄. a. l. y. s. 7. l. a. y. c. o. s. 7. e. s. p̄. a. l. e. p. a. n. s. t. e. m. c. o. m. m. u. n. i. s. 7. p̄. c. o. b. a. n. n. i. i. b. i. n. i.
Rat. n. o. i. e. e. p̄. i. 7. r. e. g. a. r. i. c. e. y. a. t. e. b. e. r. i. c. a. s. p̄. a. n. i. s. o. i. a. s. i. u. o. i. d. i. c. e. q̄. e. i. n. i. n. e.
i. c. t. e. u. t. c. a. n. o. i. c. o. s. i. d. c. a. m. i. l. i. s. i. n. a. p̄. n. a. i. m. i. l. i. a. p. a. l. i. s. i. c. e. n. a. t. i. t. i. e. d. i. c. i. o. s.
i. a. l. i. a. u. t. u. r. s. i. q̄. u. e. i. a. n. g. u. r. u. i. u. e. c. a. n. d. i. c. o. n. o. o. b. s. t. a. n. t. e. q̄. s. i. c. e. t. u. d. i. n. e.

Al. i. n. s. t. i. t. u. t. i. o. n. e. s. q̄. u. o. n. d. i. q̄. a. d. s. i. l. i. a. m. p. u. e. i. a. t. u. r. s. p̄. o. i. p̄. e. t. a. n. q̄. u. a. l. e.
i. a. t. s. p̄. a. i. e. p̄. e. t. e. s. e. e. x. t. r. a. s. i. m. s. s. a. q̄. u. i. n. i. d. u. c. a. t. i. p̄. e. n. a. e. s. p̄. i. n. a. i. r.
i. o. u. a. c. a. n. t. e. i. n. f. e. e. s. t. e. r. g. a. v. i. n. u. s. e. a. l. i. q̄. u. o. i. n. d. e. x. e. c. c. l̄. i. a. t. i. c. e. p̄. o. t. e. l. i. m. i. n. e. t. e. l. e. r. u. i.
e. c. c. l̄. i. a. s. i. n. a. i. s. i. n. g. u. i. s. i. d. i. b. e. i. t. a. l. l. e. c. a. i. n. d. e. x. s. e. d. a. n. s. n. e. g. l. i. g. i. s. f. a. c. e. i. n. s. t. i. a. t. u. r. h̄.
d. ū. n. o. 7. e. c. c. j. e. p. r. o. p̄. e. t. e. u. a. r. x. x. i. i. i. q. v. a. d. i. n. s. t. i. a. t. o. r. e. s. r. e. i. c. a. u. s. e. a. i. a. d.

INSTITVTIONIS
CHRISTIANAE RELIGIONIS

Epitome:

EX INSTITVTIONE IO-
hannis Caluini excerpta, authoris
methodo & verbis re-
tentis.

Cum Praefatione Gasparis Oleuiani, ad
Theodorum Bezam, in qua editionis
consilium exponitur.

HERBORNÆ,
Excudebat Christophorus Cotruinus.

M. D. LXXXVI.

THE OFFICE OF
CHRISTIANITY

OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

OF THE DISTRICT OF COLUMBIA

OF THE CITY OF WASHINGTON

OF THE TERRITORY OF MARYLAND

OF THE COUNTY OF MONTGOMERY

OF THE TOWNSHIP OF GEORGETOWN

OF THE PARISH OF SAINT MARYS

OF THE COUNTY OF PRINCE GEORGES

OF THE DISTRICT OF WEST VIRGINIA

OF THE COUNTY OF MORGANTHAU

OF THE TOWNSHIP OF MARTINSBURG

OF THE PARISH OF SAINT JOHN

OF THE COUNTY OF WASHINGTON

OF THE DISTRICT OF PENNSYLVANIA

OF THE COUNTY OF PHILADELPHIA

OF THE TOWNSHIP OF PHILADELPHIA

OF THE PARISH OF SAINT ANDREW

OF THE COUNTY OF MONTGOMERY

OF THE DISTRICT OF VIRGINIA

OF THE COUNTY OF RICHMOND

OF THE TOWNSHIP OF RICHMOND

OF THE PARISH OF SAINT PETER

OF THE COUNTY OF MONTGOMERY

501000000

PRAEFATIO

AD THEODORVM
BEZAM, ECCLESIAE
Geneuensis ministrum.

VM summi nostri Sacer-
dotis & Regis consilio &
beneplacito, frater ob-
seruande, in stationem
& labores eximij nostri
in Christo parentis, Io-
hannis Caluini, in caelum euocati, succeffe-
ris: recte me facturum arbitratus sum, si
consilij mei rationes, quibus ad hoc, quod
vides, in tanti viri tam excellente opere co-
nandum permotus sum, tibi exponerem: &
eadem opera Ecclesiae Christi sub honestissi-
mo tuo apud omnes pios nomine commen-
darem. Et si autem id hucusq; non distule-
ram: quia tamē incertus sum, an litera meae
tibi fuerint redditae, quod priuatim feci, pu-
blicè etiam facere volui, quò tacito tuo, ut
spero, assensu, studium hoc meum studiosè
iuuentuti sit gratius. Accipe autem rem
ipsam simpliciter, ut se habet.

Cum ab Illustrissimo Princip.

P R Æ F A T I O

lo veritatis teste, Friderico III. Palatino
 Electore, per illustrem Comitem Valenti-
 num ab Erpach, anno Domini quinquage-
 simo nono paucis mensibus post meum à vo-
 bis Geneva discessum, è vinculis Evangelij
 Heydelbergam ad scholam Domus Sapien-
 tiæ constituendam vocarer, nil potius mihi
 erat, quàm ut summam Christianæ doctri-
 næ iuuentus haberet, in qua nil esset hiul-
 cum aut à veritate dissonans: sed in qua o-
 mnia essent inter se apta & solide constru-
 cta: tum exorsus sum hanc telam quam vi-
 des. Cuius rei citare possem testem, eximi-
 um Christi seruum Gulielmum Farellum,
 qui cum prælectioni meæ interfuisset, ex quo
 fonte mea hausta essent, pro suo candore ab
 habita lectione exposuit: nempe ex Institu-
 tione Caluini, quam puto (inquit) te me-
 moriter tenere: quod facilius mihi esset opta-
 re, quàm factò probare. Sed ita ille pro sua
 concepta opinione. Et sanè si licuisset tum
 facere quod iam factum est, non dubitarim
 de eximio fructu, quem tanto tempore la-
 bor hic studiosæ iuuentuti attulisset. At ut
 in rebus omnibus quadam est maturitas,

vix

vix ultra sesquiannū partim in Domo Sapientia, partim Academia relictus, ad docendum Evangelium & negotia Ecclesie vocor: ita abrupta est illa tela: & cogitabam fore, ut alij non minus commodam fortē sequerentur rationem. Multis post annis Electore sanctissimo ex hac vita euocato, in exilio plus otij nactus, ad telam intermissam redij, præsertim cum Generosi Domini Georgij Comitissæ Witgēsteinij, illustris Comitissæ Ludouici filij, & Philippj Baronis Winneburgici, adeoq; proprij filij institutio id requirere videretur: qua Dei benedictione & successu, tu optimè pridem, cum apud te sint, iudicare potuisti. Tandem constituta ab illustri Domino, Domino Iohanne Comite in Nassau Cattimelibocorum, magno sumptu & munificentia, schola Herbornensi, nactus mediocrem illustrium Comitum & aliorum honestissimorum adolescentum cætum, eandem telam volui pertextere, & prælectionibus etiā illustrare, in hunc certè finē, ut singulis trimestribus librum vnū possem summam interpretari: atq; ita quotannis religionis Christianæ sum-

P R A E F A T I O

mam absoluere. Atq; optarim alios hoc imitari exemplum. Hæc certè propria fuit causa: ad quam accessit & altera, quòd cupio ministris Euangelij per Germaniam hoc labore meo aliquid afferre ad solidè docèdum Christum adiumenti. Sic enim statuo: Si quod scriptum inde ab Apostolorum seculo ad nos peruènit (quod quidem mihi cognoscere licuerit) summam vniuersæ religionis orthodoxæ iuxta normã doctrinæ Propheticae & Apostolicae solidè & dextrè completens, certè Institutio Caluini est. Et ne fratres per Germaniam temerè hoc à me dici arbitrentur, cupio tum ex hac epitome, velut ex ungue de leone, fieri iudicium (si cui prolixum illud opus euoluere graue sit) tum è propria conscientia testimonio, ubi saltem epitomen hanc perlegere, & ad regulam verbi Dei exigere grauari non fuerint.

Postremò sic cogitabam: Et si tenuior sis quàm ut testimonio tuo quicquam ad tanti viri dignitatem, quem admirabitur posteritas, possit accedere: liceat tamen tibi in tanta maledicentium turba atque voce-

cise.

ciferantium, Calue, Calue (id quod Prophe- 2. Reg. 21
v. 22
te Domini à pueris contigit: huic autem
Caluino etiam à senibus & principibus
viris) modesta quadam & in animos (ut
spero) penetrante obiurgatione inconsi-
deratas has voces nonnihil interpellare: an-
tequam à Domino scui excitentur tyranni,
qui vrsorum illorum instar graue ipsis indi-
cant silentium. Si fortè ys in mentem det
Dominus, ut causam non hominis, sed Dei
cognoscant, & conuitium diuinæ veritati
facere desinant: atque attoniti veritatis
fulgore, cum Dei celebratione eam ample-
ctantur. Hæc equidem etiam vna ex causis
est, quæ ad excerpendam hanc epitomen me
permouit, & quidem retentis authoris ver-
bis ac methodo, imò etiam annotatis capi-
tibus & sectionibus, suis numeris: ut non
tantùm meam fidem à suspitione libera-
rem, sed etiam diligentiori inquisitioni
præberem occasionem. Cogitabam enim,
multos, imò plerosque esse, qui ignorantes
id facerent, & aut prolixitate libri, aut
difficultate deterritos, non legisse quæ
in vociferantium turba vnà condemnant.

P R Æ F A T I O

Conatus igitur sum, & breuitate & facilitate eorum fastidio mederi: retenta authoris methodo, qua nulla excogitari queat facilior; omisus verò ijs, quæ auidum lectorem & festinantem ad metam, remorari possent; qualia sunt ea, quæ potius ad destruendas hereses pertinent, quàm ad edificandum seu constituendum purum Dei cultum, & alendas conscientias in spem vitæ æternæ. Quæquam enim & illa vsum eximum habent, nec ab authore scripta sunt temerè: præstat tamen conscientias in primis vera doctrina muniri, quàm impugnandis falsis occupari: si spectetur mei instituti ratio. In quam sententiam memini me legere optimi & sanctissimi viri Philippi Melancthonis memorabile dictum in Epistola ad Senatum Venetum. Quem postquam admonuisset officij aduersus impurissimum monstrum Seruetum, eorumq; animos munuisset in vera de æterna & Filij & Spiritus sancti deitate sententia, excusationem subnectit, quòd nò statim omnia illius monstri contorta mendacia refellat: Sicut enim quondam, inquit, Lex Castrensium notabat

igno-

ignominia, non cum qui gladium, sed qui clypeum abiecerat, quia prior esse cura nostri tuendi debet, quam hostes ferendi: ita in his contentionibus prior esse cura debet nostras mentes rectè confirmandi, posterior refutandi aduersarij. Quamobrem & illa potior mea fuit cura in hac epitome: præsertim cum in eum finem non sit scripta, ut ab ipsius authoris pleno Opere quæquam auocem, sed potius hac $\epsilon\iota\sigma\alpha\gamma\omega\gamma\eta$ velut præcepto gustu ad illius lectionem inuitem simul & alliciam.

Habes, obseruande in Christo frater, huius editionis consilium: quod ut Dei gloriam & fratrum adificationem rectè spectat, ita tibi non improbatum iri confido: præsertim cum ea libertate nitatur, quam Christus parauit nobis suo sanguine, ut omnia sint nostra, siue Paulus, siue Cephas, siue Apollos: siue præsentia, siue futura, omnia, inquam, nostra sint: nos autem Christi. Cuius protectioni te & Ecclesiam toto pectore commendo, seuiente Antichristo, & secundum Danielis vaticinium tabernacula

PRÆF. AD TH. BEZ.

palatij sui inter lacus, seu maria ad inely-
tum montem sanctitatis collocante, & ten-
dente ad finem seu summitatem eius. Her-
bornæ 17 Martij, Anno Domini 1586.

T. Observantissimus

Gaspar Oleuianus.

AD CHRISTIANVM LE-
ctorem de Institutionis Christianæ
Religionis dispositione.

Copus authoris in Institutione sua duplex est: prior, cognitio Dei, qua ad beatam immortalitatem perueniatur: & altera nostri, ad priorem illam destinata. Ad hunc scopum vt nos deducat, hac forma vtitur: nempe proponit sibi prorsus methodum Symboli Apostolici, vtpote omnibus Christianis familiarissimam. Prout enim Symbolū quatuor constat partibus: quarum prima est de Deo Patre, secunda de Filio, tertia de Spiritu sancto, quarta de Ecclesia: ita & author omnē suam Institutionem, vt vtrunque scopum prius positum assequatur, partitur in libros quatuor: quorum primus primæ symboli parti, secundus secundæ, tertius tertiæ, quartus quartæ, respondeat. Quod, sigillatim nunc est explicandum.

Primus articulus symboli Apostolici est I. de Deo Patre, creatione, conseruatione, & rerum omnium gubernatione, quæ in eius omnipotentia inclusa sunt. Sic primus liber est de cognitione Dei, quatenus est creator, conseruator & gubernator rerum q-

DISPOSITIO

mnium & singularum. Docet quæ sit vera Creatoris notitia: & in quem finem tendat, cap. 1. & 2.

Hanc non in schola disci, sed quemlibet ab utero eius sibi esse magistrum, cap. 3. Tantam verò esse hominis prauitatem, ut eam notitiam partim inscitia, partim malitia suffocet & corrumpat; ut per eam nec Deum, ut par erat, glorificet, nec ad beatitudinem eius ductu perueniat, cap. 4.

Et quamuis interior illa notitia subleuetur causa adiuuante, obiecto nimirum creaturarum speculo, in quo Dei virtutes contemplari liceat, ne sic quidem hominem proficere. Itaque Deum quibus familiaris vult innotescere in salutem, scripturam verbi sui proponere; vbi de Scriptura sacra: in hac se patefecisse, quòd non solus Pater, sed vnà cum Patre, Filius & Spiritus sanctus, sit ille Creator cœli & terræ: quem nec ex insita naturali notitia ob nostram prauitatem, nec ex obiecto pulcherrimo mundi speculo ita cognoscere potuimus, ut à nobis glorificaretur. Hac occasione tractat patefactionem Dei in scriptura: vbi de vnica Dei essentia & tribus personis.

Ne verò homo spontanæ suæ cæcitatibus culpam in Deum conferat, docet qualis homo sit initio creatus, vbi de Imagine Dei,

I N S T I T U T I O N I S.

Dei, de Libero arbitrio & prima naturæ integritate differitur. Creatione ita expedita, ad conseruationem & gubernationem rerum omnium descendit tribus postremis capitibus, vbi tractatur plenissime locus de Dei Prouidentia.

Quia autem homo creationis iure excidit per peccatum, ad Christum est veniendum. Ideo in Symbolo sequitur, *Et in Iesum Christum, Filium eius vnigenitum, &c.* II.

Ita & author noster in secundo Institutionis libro tractat de cognitione Dei, quatenus est Redemptor in Christo: ducitque hominem ad Christum Mediatorē, ostenso hominis Lapſu. Vbi docet de Peccato Originali, nec quicquam in ipſo eſſe virium, quibus à peccato & maledictione incumbente ſe poſſit expedire: quin potiùs nil niſi damnabile ex ipſo prodire, antequam reconcilietur & renouetur; hæc vſque ad caput ſextum: ideo homini in ſemetipſo modis omnibus perditò, nec idoneo ſuſcipiendæ vel cogitationi bonæ, qua ſibi medeatur aut Deo grata faciat, extra ſe quærédam eſſe redemptionem in Chriſto. In hunc finem Legem datam, non quæ cultores ſuos in ſe retineret, ſed ad Chriſtum manu duceret (qua occasione Legis moralis expoſitio interſeritur) Hunc ſub Lege Iudæis vt ſau-
ris

DISPOSITIO

tis authorem fuisse cognitum, plenius verò sub Euangelio, in quo mundo fuit exhibitus: hinc fluit doctrina de similitudine & differentia vtriusq; Testamenti, veteris & noui, Legis & Euangelii. Hæc vsque ad cap. 12. Inde docetur, ad producendum plenæ salutis effectum, oportuisse æternum Dei Filium fieri hominem, assumpsisse etiam re ipsa veram naturam humanam: item quomodo duæ hæ naturæ vnã efficiant personam, demonstratur. Destinatum ad plenam salutem merito ipsius & efficacia, esse officium Christi sacerdotale, regiũ & propheticum: Deinde quomodo officio suo sit perfunctus, seu re ipsa Redemptoris partes impleuerit; vbi articuli de Christi morte, resurrectione, ascensu in cælum exponuntur. Postremò euincit, rectè & propriè dici, Christum nobis esse promeritum gratiam Dei & salutem.

- III. Quandiu Christus à nobis separatus est, nihil nobis prodest. Quamobrem ei inferi nos oportet, vt palmites viti. Ideo post doctrinam de Christo, in tertia Symboli parte sequitur, *Credo in Spiritum sanctum*: vtpote qui est vinculum vnionis inter nos & Christum. Ita & author noster libro tertio de Spiritu sancto tractat, qui nos Christo vnit: & per consequens, De Fide, qua Christum

INSTITUTIONIS.

amplectimur cum duplici beneficio, nempe gratuita iustitia, quam nobis imputat, & regeneratione, quam in nobis inchoat, donando nobis resipiscentiam. Et ut ostendat, nos nequam de eiusmodi fide gloriari, quæ non coniunctum habeat studium resipiscentiæ; prius quàm ad plenam tractationem iustificationis descendat, de resipiscentia & eius continua meditatione, quam Christus fide apprehensus Spiritu suo in nobis generat, fusè differit 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. capitibus. Undecimo demùm capite primum & præcipuum Christi per Spiritum sanctum nobis coniuncti, beneficiū pertractat, nempe Iustificationem, usq; ad cap. 20. quod est de Oratione, quæ velut manus est, quæ re ipsa bona illa fruenda accipit, quæ fides apud Deum sibi ex verbo promissionis nouit esse reposita. Quia autem non omnes homines per Spiritum sanctum, qui fidem in nobis creat & cõseruat, Christo omnis salutis authori vniuntur, agit cap. 21. de electione Dei æterna: qua factum est, ut nos, in quibus nil boni præuiderat quod ipse nõ gratis daret, Christo donârit, & per vocationem Evangelii efficacem ipsi vniuerit, usq; ad cap. 25. Vbi de plena regeneratione & felicitatis fruitione, vltima scilicet resurrectione agitur, quò attollèdi sunt oculi, quum inchoa-

ta duntaxat in hoc mundo sit piorum felicitas, si fruitionem spectes.

IIII. Quoniam autem Spiritus sanctus non omnes homines Christo inserit seu fide donat: & quos ea donat, non sine mediis ordinariè donat, verùm vitur ad eam rem prædicatione Euangelii & Sacramentorum vsu, cum totius disciplinæ administratione; ideo in Symbolo sequitur, *Credo sanctam Ecclesiam vniuersalem*, quam nempe ex gratuita electionis fonte, in morte æterna iacentè, gratis sibi in Christo reconciliauit, & Spiritu sancto donauit; vt Christo insita, communionem cū ipso velut capite habeat; vnde perpetua fluit peccatorū remissio, & plena ad vitam æternam instauratio. Sic author noster libro quarto de Ecclesia tractat vsq; ad cap. 14. Inde de mediis, quibus Spiritus sanctus ad efficaciter è morte spiritali vocandum & conseruādum Ecclesiam vitur, verbo & Sacramentis, Baptismo scilicet & sacra Cæna: quæ velut sceptrum sunt Regis Christi, quo regnum suum spirituale in Ecclesia virtute sui Spiritus inchoat, indies promouet, ac post hanc vitam sine illis mediis perficit, ad 20 vsque cap. tractat.

Et quia Politia sunt hospitia Ecclesiæ in hac vita, (licet politica gubernatio à spiritali regno Christi sit distincta) de ea, quantum

DISPOS. INSTIT.

tum sit Dei beneficium, quod Ecclesia grato animo agnoscere debet, nos instituit, donec ex hoc hospitio in cœlestem hæreditatem euocemur, ubi Deus erit omnia in omnibus. Hæc Institutionis est dispositio. In summa, homo initio quidem creatus rectus, postea non dimidia ex parte sed totus perditus, extra se totam salutem in Christo reperit; cui vnitus per Spiritum sanctum nobis gratis donatum, citra vllum futurorum operum intuitum, duplex beneficium in eo percipit, plenam imputationem iusticiæ, quæ nos comitatur in sepulchrum vsque, & initium sanctificationis, quam indies auget, donec tandem in die regenerationis seu carnis resurrectione perficiat, vt in aeterna vita & hæreditate cœlesti pro tanta misericordia celebratur.

))((

QVAE QVATVOR LIBRIS
HVIVS INSTITVTIO-
nis continentur:

LIB. I.

De cognitione Dei Creatoris.

Capita XVIII.

- 1 Dei notitiam & nostri res esse cōiunctas, & quomodo inter se cohæreant.
- 2 Quid sit Deum cognoscere, & quem in finē tendat eius cognitio.
- 3 Dei notitiam hominum mentibus naturaliter esse inditam.
- 4 Eandem notitiam partim inscitia, partim malitia vel suffocari vel corrumpi.
- 5 Dei notitiam in mundi fabrica & continua eius gubernatione lucere.
- 6 Vt ad Deum Creatorem quis perueniat, opus esse Scriptura duce & magistra.
- 7 Quo testimonio Scripturâ oporteat sanciri, nempe Spiritus: ut certa constet eius auctoritas: atq; impium esse commentum, fidem eius pendere ab Ecclesie iudicio.
- 8 Probationes, quatenus fert humana ratio, satis firmis suppetere ad stabiliendâ Scripturæ fidē.
- 9 Omnia pietatis principia euertere fanaticos, qui posthabita Scriptura ad reuelationes trāsualāt.
- 10 Scripturam, ut omnem superstitionē corrigat, verum Deum exclusiue opponere diis omnibus Gentium.
- 11 Deotribuere visibilem formam nefas esse, ac generaliter deficere à vero Deo quicumq; idola sibi erigunt.
- 12 Deum ab idolis discerni, ut solus in solidum colatur.

INDEX CAP.

13. *Vnitam Dei essentiam ab ipsa creatione traditi in Scripturis, quæ tres in se personæ continent.*
14. *In ipsa etiam mundi & rerum omnium creatione Scripturam, certis notis discernere verum Deum à fideiis.*
15. *Qualis homo sit creatus, ubi de animæ facultatibus, de imagine Dei, libero arbitrio, & primæ naturæ integritate disseritur.*
16. *Deum sua virtute mundum à se conditum fouere ac tueri, & singulis eius partes sua providentia regere.*
17. *Quorsum & in quem scopum referenda sit hæc doctrina, ut nobis constet eius utilitas.*
18. *Deum ita impiorum opera uti, & animos sternere ad exequenda sua iudicia, ut purus ipse ab omni labe maneat.*

LIB. II.

De cognitione Dei Redemptoris in Christo, quæ Patribus sub Lege primum, deinde & nobis in Euangelio patefacta est. Capita XVII.

1. *Adæ lapsu & defectione totum humanum genus maledictioni fuisse addictum, & à primæ originis degenerasse ubi de peccato originali.*
2. *Hominem arbitrij libertate nunc esse spoliatum, & misere seruituti addictum.*
3. *Ex corrupta hominis natura nihil nisi damnabile prodire.*
4. *Quomodo operetur Deus in cordibus hominum.*
5. *Obiectionum refutatio, quæ pro defensione liberi arbitrij afferre solent.*

INDEX

- 6 Homini perduto quærendam in Christo redemptionem esse.
- 7 Legem fuisse datam, non quæ populum veterem in se retineret, sed quæ foueret spem salutis in Christo vsq; ad eius aduentum.
- 8 Legis moralis explicatio.
- 9 Christum, quanuis sub Lege Iudæis cognitus fuerit, tamen Euangelio demũ exhibitũ fuisse.
- 10 De similitudine veteris & noui Testamenti.
- 11 De differentia vnus Testamenti ab altero.
- 12 Christum, vt Mediatoris officium præstaret, oportuisse fieri hominem.
- 13 Christum veram humanæ carnis substantiam induisse.
- 14 Quomodo duæ naturæ Mediatoris efficiant personam.
- 15 Vt sciamus, quorsum missus fuerit Christus à Patre, & quid nobis attulerit, tria potissimum spectanda in eo esse, munus Propheticum, Regnum, & Sacerdotium.
- 16 Quomodo Redemptoris partes impleuerit Christus, vt nobis salutẽ acquireret. vbi de morte & resurrectione eius agitur, & in cœlũ ascẽsu.
- 17 Retẽ & propriẽ dici Christum nobis promeritum esse gratiam Dei & salutem.

LIB. III.

De modo percipiendæ Christi gratiæ, & qui inde fructus nobis proueniant, & qui effectus consequatur. Cap. xxv.

1 Quæ de Christo dicta sunt, nobis prodesse, arcana operatione Spiritus.

2 Desi-

CAPITVM.

- 2 De fide. ubi & definitio eius ponitur, & explicantur quæ habet propria.
- 3 Fide nos regenerari. ubi de pœnitentia.
- 4 Quàm procul absit ab Euangelij puritate quicquid de pœnuitia garrunt sophistæ in suis scholis. ubi de confessione & satisfactione agitur.
- 5 De supplementis, quæ ad satisfactiones adijciunt, nempe indulgentiis, & purgatorio.
- 6 De vita hominû Christiani: ac primùm, quibus argumentis ad eam nos hortetur Scriptura.
- 7 Summa vitæ Christianæ. ubi de abnegatione nostri.
- 8 De crucis tolerantia, quæ pars est abnegationis.
- 9 De meditatione futuræ vitæ.
- 10 Quomodo utendum præsentî vitæ eiusq; adiumentis.
- 11 De iustificatione fidei, ac primò de ipsa nominis & rei definitione.
- 12 Ut serid nobis persuadeatur gratuita iustificatio, ad Dei tribunal tollendæ esse mentes.
- 13 Duo esse in gratuita iustificatione obseruanda.
- 14 Quale initium iustificationis & continui progressus.
- 15 Quæ de operum meritû iactantur, tam Dei laudẽ in conferenda iustitia, quàm salutis certitudinem euertere.
- 16 Refutatio calumniarum, quibus hanc doctrinam odio grauare conantur Papistæ.
- 17 Promissionum Legis & Euangelij conciliatio.
- 18 Ex mercede malè colligi operum iustitiam.
- 19 De libertate Christiana.
- 20 De oratione, quæ præcipuum est fidei exercitium, & qua Dei beneficia quotidie percipimus.

INDEX

- 21 De electione aeterna, qua Deus alios ad salutem, alios ad interitum praedestinavit.
- 22 Confirmatio huius doctrinae ex Scripturae testimonio.
- 23 Refutatio calumniarum, quibus haec doctrina semper inique grauata fuit.
- 24 Electionem sanciri Dei vocatione: reprobos autem sibi accersere iustū, cui destinati sunt, interitum.
- 25 De resurrectione ultima.

LIB. IIII.

De externis medijs vel adminiculis, quibus Deus in Christi societatem nos inuitat, & in ea retinet. Capita xx.

- 1 De vera Ecclesia, cum qua nobis colenda est unitas: quia piorum omnium mater est.
- 2 Comparatio falsae Ecclesiae cum vera.
- 3 De Ecclesiae doctoribus & ministris, eorum electione & officio.
- 4 De statu veteris Ecclesiae, & ratione gubernandi quae in usu fuit ante Papatum.
- 5 Antiquam regimini formam omnino pessundatam fuisse tyrannide Papatus.
- 6 De primatu Romanae sedis.
- 7 De exordio & incrementis Romani Papatus, donec se in hanc altitudinem extulit, quia & Ecclesiae libertas oppressa, & omnis moderatio euersa fuit.
- 8 De potestate Ecclesiae, quo ad fidei dogmata: & quam effreni licentia ad vitandam omnem doctrinae puritatem tracta fuit in Papatu.
- 9 De Conciliis, eorumque auctoritate.
- 10 De potestate in Legibus ferendis, in qua se-
- uisti-

CAPITVM.

*uissimam tyrannidem in animis & carni-
ficinam exercuit Papa cum suis.*

- 11 *De Ecclesie iurisdictione, eiusq; abusu, qualis
cernitur in Papatu.*
- 12 *De Ecclesie disciplina, cuius precipuus usus in
censuris & excommunicatione.*
- 13 *De votis, quorum temeraria nuncupatione
quisque se miserè implicuit.*
- 14 *De Sacramentis.*
- 15 *De Baptismo.*
- 16 *Pædobaptismum cum Christi institutione &
signi natura optimè congruere.*
- 17 *De sacra Christi Cæna, & quid nobis conferat.*
- 18 *De Missa Papali, quo sacrilegio non modò pro-
fanata fuit Cæna Christi, sed in nihilum
redacta.*
- 19 *De quinque falsò nominatis Sacramentis: ubi
Sacramenta non esse quinque reliqua, que
pro Sacramētis hactenus vulgò habita sunt,
declaratur: tum qualia sint ostenditur.*
- 20 *De politica administratione.*

Table

- 1. The first part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 2. The second part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 3. The third part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 4. The fourth part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 5. The fifth part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 6. The sixth part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 7. The seventh part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 8. The eighth part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 9. The ninth part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.
- 10. The tenth part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the world.

1

INSTITUTIONIS CHRISTIANAE RE- LIGIONIS

Liber primus.

De cognitione Dei Creatoris.

Dei notitiam & nostri res esse coniunctas, & quomodo inter se cohæreant. CAPVT I.

1 OTA serè sapientia nostra summa duabus partibus constat, Dei cognitione & nostri. Caterùm, cùm multis inter se vinculis connexæ sint, vtra tamen alteram precedat, & ex se pariat, non facile est discernere. Vnusquisque enim sui agnitione non tantùm instigatur ad querendum Deum, sed etiam ad reperiendum quasi manu ducitur.

2 Rursum, hominem in puram sui notitiam nunquam peruenire constat, nisi prius Dei faciem sit contemplatus, atque ex illius intuitu ad seipsum inspiciendum descendat.

3 Videmus enim, vt Abraham meliùs se terram & Gen. 18.
v. 27. puluerem agnoscat, ex quo propius ad conspiciendam Domini gloriam accessit. Vtcunque tamen Dei nostriq; notitia mutuo inter se nexu sint colligata, ordo rectè docendi postulat, vt de illa priore differamus loco, tum ad hanc tractandam postea descendamus.

A

Quid

Quid sit Deum cognoscere, & in quem finem
tendat eius cognitio. CAP. II.

Iam verò Dei notitiam intelligo, qua non modò
concipimus aliquem esse Deum, sed etiam tene-
mus, quod vtile est in eius gloriam, quodq̄, expedit.
Neque enim Deum, propriè loquendo, cognosci dice-
mus, vbi nulla est religio, nec pietas. Quoniam au-
tem Dominus primùm simpliciter creator tam in
mundi opificio, quàm in generali Scripturæ doctri-
na, deinde in Christi facie redemptor apparet: hinc
duplex emergit eius cognitio: quarum nunc prior
tractanda est, altera deinde suo ordine sequetur.
Non autem simpliciter tenere sufficiet, Deum esse
solum, quem ab omnibus oporteat coli & adorari:
nisi etiam persuasi simus, fontem omnium bonorum
esse, ne quid alibi quàm in ipso queramus. Quia
nusquam vel sapientiæ ac lucis, vel iustitiæ, vel potè-
tiæ, vel recluditudinis, vel sinceræ veritatis gutta repe-
rietur, quæ non ab ipso fluat, & cuius ipse non sit
caussa: vt hæc scilicet omnia ab ipso expectare &
petere discamus, eiq̄, cum gratiarum actione acce-
pta referre. Nam hic virtutum Dei sensus nobis
idoneus est pietatis magister, ex qua religio nasci-
tur. Pietatem voco coniunctã cum amore Dei reue-
rentiã, quam beneficiorum eius notitia conciliat.

Itaque interest nostra potius, qualis sit Deus, 2
& quid eius natura conueniat, scire, quàm in hac
questione insistere, quid sit Deus. Huc enim valere
debet eius notitia, primùm vt ad timorem & re-
ueren-

uerentiam nos instituat: deinde verò, vt ea duce & magistra omne bonum ab illo petere & illi acceptū ferre discamus. Quomodo enim mentem tuam subire queat Dei cogitatio, quin simul extemplo cogites, te, cum figmentū illius sis, eiusdē imperio esse ipso creationis iure addictum & mancipatum? vitā tuā illi deberi? quicquid instituis, quicquid agis, ad illum referri oportere? Viuendi itaque lex nobis esse debet eius voluntas. Rursum & bonorū omnium fontem esse & originē agnosces: vnde & desiderium illi adherendi, & fiducia in ipsum nasceretur, si non sua mentem hominis prauitas à recta inuestigatione abduceret. Nam initio pia mens Deum non quemlibet sibi somniat, sed vnicum & verum duntaxat intuetur: neque illi quodcunque visum fuerit affingit, sed talem habere contenta est, qualem se manifestat ipse, summaq; diligentia semper cauet, ne vltra voluntatem eius egressa perperam vagetur. Ita cognitum, quia cuncta moderari intelligit, tutorem sibi esse confidit ac protectorem, quia bonorū omnium intelligit esse autorem: si quid premit, si quid deest, mox se recipit in eius presidium, opem ab eo expectans: quia bonum & misericordem esse persuasa est, in eum certa fiducia recumbit, nec dubitat malis suis omnibus semper in eius clementia paratum fore remedium: quia dominum ac patrem agnoscit, eum quoque dignum statuit esse, cuius imperium in omnibus intueri, maiestatem suspicere, gloriam promouendam curare, mandatis obsequi

A 2 debeat:

debeat. quia iustum esse iudicem videt, eius tribunal semper in conspectu sibi proponit. Neque tamen iudicij eius sensu ita terretur, vt subducere se velit: quin illum non minus amplectitur malorum vltorem, quam erga pios beneficium, quando ad eius gloriam non minus pertinere intelligit, impijs & sceleratis apud eum repositam esse pœnam, quam iustis vitæ æternæ mercedem. Præterea, non sola vindictæ formidine se coercet à peccando, sed quia Deum loco patris amat & reueretur, etiamsi nulli essent inferi, solam tamen eius offensionem horret. En quid sit pura germanaq; religio, nempe fides cum serio Dei timore coniuncta: vt timor & voluntariam reuerentiam in se contineat, & secum trahat legitimum cultum, qualis in lege præscribitur.

Dei notitiam hominum mentibus naturaliter esse inditam. CAP. III.

NE quis ad ignorantia prætextum confugeret, 1
 quandam sui numinis intelligentiam vniuersis Deus ipse indidit. Sanè sicubi Dei ignorantia queratur, nusquam magis extare posse eius exemplum verisimile est, quam inter obtusiores & ab humanitatis cultu remotiores. Atqui nulla est etiam (vt Ethnicus ille ait) tam barbara natio, nulla gens tam efferata, cui non insideat hæc persuasio, Deum esse. Quis & idololatria, huius cõceptionis amplum est documentum. Quàm enim non libenter se deiciat homo, vt alias præ se creaturas suspiciat, scimus.

Proin-

Proinde cum lignum potius & lapidem colere ma-
lit, quam vt nullum putetur habere Deum: constat,
vehementissimam istam esse de numine impressio-
nem, quæ adeo ex hominis mente obliterari neque-
at, vt facilius sit natura affectum frangi: quemad-
modum certè frangitur, dum homo ex illa natura-
li inflatione ad infima quæq; sponte sese demittit,
quò Deum reuereatur.

2 Vnde colligimus, non esse doctrinam, quæ in scho-
lis primùm discenda sit, sed cuius sibi quisque ab vte-
ro magister est, & cuius neminem obliuisci natura
ipsa patitur. Porro si ea conditione nati sunt omnes
ac viuunt, vt Deum cognoscant: Dei autem noti-
tia, nisi huc vsq; processerit, fluxa est ac euanida: e-
os omnes à creationis suæ lege degenerare palàm est,
qui non ad hunc scopum vniuersas suæ vitæ cogita-
tiones actionesq; destinant.

Eandem notitiam partim inscitia, partim ma-
litia vel suffocari vel corrumpi. CAP. IIII.

1 Sicut autem omnibus inditum esse religionis se-
men experientia testatur: ita vix centesimus
quisq; reperitur, qui conceptum in corde suo foueat,
nullus autem, in quo mature scat: tantum abest vt
fructus appareat suo tempore. Porro siue alij eua-
nescant in suis superstitionibus, siue alij data opera
malitiosè à Deo desciscant, omnes tamen degene-
rant à vera eius notitia: ita sit vt nulla in mundo
recta maneat pietas. Quòd autem errore aliquos

in superstitionem labi dixi, non ita accipio, quasi sua eos simplicitas à crimine liberet: quia cecitas qua laborant, semper ferè & superba vanitate & contumacia implicita est. Non enim apprehendunt qualem se offert, sed qualem pro sua temeritate fabricati sunt, imaginantur. Quicquid postea in cultum aut obsequium Dei moliantur, impensum illi ferre nequeunt: quia non ipsum, sed cordis sui figmentum potius & somnium pro ipso colunt. Hanc prauitatem disertè notat Paulus, infatuatos esse dicens, *l*cùm sapientes esse appetent.

Rom. I. V. 22

Sic inane illud patrocinium, quod superstitioni sua prætexere multi solent, euertitur: putant enim studium quaecunque religionis, quamlibet preposterum, satis esse: sed non animaduertunt, veram religionem ad Dei nutum, ceu ad perpetuam regulam, debere conformari: Deum verò ipsum semper sui similem manere: non spectrum esse, quod pro vniuscuiusque libidine transformetur. Et sane videre est, quam mendacibus fucis Deo illudat superstitio, dum gratificari tentat. Nam ea ferè sola, quæ sibi curæ non esse testatus est, arripit, quæ præscribit ac sibi placere docet, aut contemptim habet, aut etiam non dissimulanter rejicit.

Sua ergo deliria colunt & adorant, quicunque cultus Deo commentitios erigunt. Quare Apostolus vagam illam & erraticam de numine opinionem,

nem, Dei esse ignorantiam pronunciat. Quum Deum (inquit) nesciretis, seruiebatis ijs qui natura dij non erant. Nec multum interest, hac saltem in parte, Deumne vnum, an plures concipias: quia semper à vero Deo discedis & deficis: quo relicto, nihil tibi restat nisi execrabile idolum. Superest ergo vt cum Lactantio constituamus, Nullam esse legitimam religionem, nisi cum veritate coniunctam.

Gal. 4. v. 8.
Eph. 2. v. 12.

- 4 Accedit & secundum peccatum, quòd neque Dei rationem vnquam habent nisi inuiti: nec ad ipsum appropinquant donec renitentes pertrahantur, nec tum quoque voluntario imbuuntur timore qui ex diuinæ maiestatis reuerentia fluat, sed tantum seruili & coactò, quem illis Dei iudicium extorquet: quod quia effugere nequeunt, exhorrent. Itaque ne vbique videantur eum contemnere, cuius maiestas eos vrget, qualicunque religionis specie defunguntur: interim tamen non desinunt omni vitiorum genere se polluere. Ita hoc per flexuosos circuitus consequi volunt hypocritæ, vt Deo quem fugiunt propinqui appareant. Vbi enim perpetuus obedientie tenor in tota vita esse debuerat, in cunctis ferè operibus ei rebellantes, pauculis tantum sacrificijs eum placare student: vbi sanctimonia vitæ & cordis integritate illi seruiendum erat, friuolas nugas comminiscuntur & nihili obseruariunculas, quibus eum sibi conciliant. Imò maiori licentia in facibus suis torpent, quia confidunt

expiationum ludicris se posse erga illum defungi: deinde, vbi in illum desixa fiducia esse debuerat, in se vel creaturis subsidunt, eo posthabito. Manet tamen semen illud, quod reuelli à radice nullo modo potest, aliquam esse diuinitatem: sed ipsum adeò corruptū, vt non nisi pessimos ex se fructus producat.

Dei notitiam in mundi fabrica & continua eius gubernatione lucere. CAP. V.

AD hæc, quia vltimus beatæ vitæ finis in Dei cognitione positus est, ne cui præclusus esset ad felicitatem aditus, non solum hominum mentibus indidit illud quod diximus religionis semen, sed ita se patefecit in toto mundi opificio, ac se quotidie palam offert, vt aperire oculos nequeant, quin aspicerè eū cogantur. Essentia quidem eius incomprehensibilis est: verum singulis operibus suis certas gloriæ suæ notas insculpsit, & quidem adeò claras & insignes, vt sublata sit quamlibet rudibus & stupidis ignorantia excusatio. Quare eleganter autor Epistolæ ad Hebræos secula nuncupat inuisibilibus rerum spectacula: quòd nobis vice speculi sit tam concinna mundi positio, in quo inuisibilem alioqui Deum contemplari liceat.

Mirificam eius sapientiam quæ testentur, innumera sunt tum in cælo, tum in terris documenta. Cum enim ne plebej quidem & rudissimi, qui solo oculorum adminiculo instructi sunt, ignorare queant diuinæ artis excellentiam, vltro se in ista innumera

Psal. 104.
v. 2.

Hebr. 11. v. 3

merabili, & tamen adeò distincta & disposita a cœlestis militia varietate exerentem: constat, neminem esse cui non abundè sapientiam suam Dominus patefaciat. Similiter omnium confessione prae se fert genus humanum tam ingeniosam compositionem, vt ob eam meritò admirabilis opifex iudicetur.

- 3 Ac proinde quidam ex philosophis olim hominem non immeritò vocarunt $\mu\iota\chi\rho\acute{\epsilon}\nu\sigma\mu\omicron\nu$, quia rarum sit potentia, bonitatis & sapientia Dei specimen, satisq; miraculorum in se contineat occupandis nostris mentibus, modò ne attendere pigeat. Si verò, vt Deum apprehendamus, extra nos egredi opus non est, quam veniam merebitur eius socordia, qui vt Deum inueniat, in se descendere grauabitur? Eadem etiam ratio est, cur Dauid exclamet, Ex ore Psal. 8. v. 3. infantium & lactentium perfecisti robur tuum. siquidem non tantum in genere humano clarum operum Dei speculum extare pronunciat, sed infantibus, dum à matrum vberibus pendent, satis disertitas esse linguas ad predicandam eius gloriam, vt minimè opus sit alijs rhetoribus.

- 4 Hic autem detegitur fœda hominum ingratitude, qui dum in se continent officinam innumeris Dei operibus nobilem, & simul tabernam inestimabili opum copia refertã, cum erumpere deberent in eius laudes, tanto maiore fastu contrã inflantur & turgent. quàm miris modis in ipsis operetur Deus, sentiunt, quantam etiam donorum varietatem ex eius liberalitate possideant, vsu ipso docentur.

Hæc diuinitatis signa esse, coguntur scire velint nolint: intus tamen supprimunt.

Fatendum sanè est, in singulis operibus Dei, præsertim autè in ipsorum vniuersitate, non secus ac in tabulis depictas esse Dei virtutes, quibus in eius agnitionem, & ab ipsa in veram plenamq; felicitatem inuitatur atque allicitur vniuersum hominum genus.

Atqui quantacumq; claritate & se & immortale suum regnum Dominus in operum suorum speculo representet: qui tamen est noster stupor, ad tam perspicuas testificationes semper hebescimus, vt sine profectu effluant. Nam quantum ad mundi fabricam & pulcherrimam positionem attinet, quotusquisq; est nostrum, qui cum oculos vel in cælum attollit, vel per regiones terræ varias circumfert, mentè ad Creatoris memoriam referat, ac non magis, præterito autore, in operū aspectu desideat? Quantum verò attinet ad ea, quæ præter naturalis decursus ordinem quotidie eueniunt, quotusquisq; non magis reputat, cæca potius fortune temeritate rotari & volutari homines, quàm Dei prouidentia gubernari? Quòd si quando istarum rerum ductu ac directione ad Dei considerationem adigimur (quod omnibus euenire necessarium est) tamen vbi temerè diuinitatis alicuius sensum concepimus, extemplo ad carnis nostræ deliria vel praua commenta delabimur, ac puram Dei veritatem nostra corrumpimus vanitate. In eo quidem dissimiles,
quòd

quòd quisq. sibi priuatim aliquid peculiaris erroris accersit: in hoc tamen similimi, quòd ad vnũ omnes ab vno vero Deo ad prodigiosa nugamèta deficiamus. Quo morbo non plebeia modo & obtusa ingenia, sed præclarissima & singulari alioqui acumine prædita implicantur. Quàm prolixè suam in hac parte stoliditatem prodidit tota philosophorum natio?

13 Iam tenendum quoque est, quicunque puram religionem adulterant (vt omnibus accidere necesse est opinioni suæ deditis) discessionem facere ab vno Deo. Aliud quidem sibi in animo esse iactabunt, sed quid intendant & quid sibi persuadeant, non multum ad rem facit: quando Spiritus sanctus pronunciat omnes esse apostatas, qui pro mentis suæ caligine demonia supponunt in Dei locum. Ideòque Scriptura vt vero & vnico Deo locum faciat, quicquid diuinitatis olim celebratum fuit inter gentes, falsitatis & mendaciæ damnat: nec vllum numen relinquit, nisi in Sion, vbi peculiaris vigeat Dei cognitio. Certè inter gentiles Christi ætate proximè ad veram pietatem accedere visi sunt Samaritæ: audiuius tamen ex ore CHRISTI, eos nesciuisse quid colerent: Vnde sequitur, vano errore fuisse delusos.

Eph. 2. v. 12.
Rom. 1. v. 21.

Habacuc 2.
v. 18. 20.

Ioh. 4. v. 21.

Denique, etiamsi non omnes laborauerint crassis vitijs, aut in apertas idololatrias prolapsi

I. Cor. 2.
v. 8.

sint: nulla tamen pura & probata fuit religio, quæ tantum in communi sensu fundata esset. Atque vt nihil deterius accedat, hoc tamen vitium non leue est, fortuito adorare Deum incognitum, cuius tamen rei fiunt Christi ore, quicumq; ex Lege edocti nō sunt, quem Deum colere oporteat.

Ioh. 4. v. 22.

Ergo frustra in mundi opificio collucent tot ac-
13
cense lampades ad illustrandam autoris gloriam: quæ sic nos vndiq; irradiant, vt tamen in rectam viam per se nequaquam possint perducere. Et scintillas certè quasdam excitant, sed quæ antè præso-
cantur, quam pleniorē effundant fulgorem. Quam-
obrem Apostolus eo ipso loco, vbi secula simulachra vocat rerum inuisibiliū: subiungit, per fidem in-
telligi esse verbo Dei aptata: ita significans, inuisi-
bilem diuinitatem representari quidem talibus spe-
ctaculis, sed ad illam perspiciendam non esse nobis oculos, nisi interiore Dei reuelatione per fidem il-
luminentur.

Hcb. II. v. 3.

Quamquam autem naturali facultate deficimur, 14
quò minus ad puram vsq; & liquidam Dei cognitio-
nem conscendere liceat: quia tamen hebetudinis
vitium intra nos est, præcisa est omnis tergiversa-
tio. Neque enim ignorantiam sic prætexere licet,
quin semper & ignauia & ingratitude vel con-
scientia ipsa nos conuincat. Sed enim, vtcunq; vitio
hominum imputandum sit, quòd semen notitiæ Dei,
ex mirabili naturæ artificio mentibus suis insper-
sum, mox corrumpunt, ne ad frugem bonam & sin-
ceram

ceram perueniat: verissimum tamen est, nuda ista & simplici testificatione, qua Dei gloria à creaturis magnificè redditur, nequaquam nos sufficienter erudiri.

Vt ad Deum creatorem quis perueniat, opus esse Scriptura duce & magistra. CAP. VI.

ERGO quanquam hominum ingratitude satis superq̄, omni patrocínio spoliatur fulgor ille, qui in cælo & in terra omnium oculis ingeritur: aliud tamen & melius adminiculum accedere necesse est, quod nos probe ad ipsum mundi creatorem dirigat. Itaq; non frustra verbi sui lumen addidit, quò innotesceret in salutem. atque hac prerogativa dignatus est, quos voluit propius & magis familiariter ad se colligere. Hoc igitur singulare donum est, vbi ad erudiendam ecclesiam non mutis duntaxat magistris Deus utitur, sed os quoque sacrosanctum reserat: neque tantùm promulgat, esse colendum aliquem Deum, sed eum se esse simul pronunciat, qui colendus sit: nec electos docet modo in Deum respicere, sed se quoque exhibet, in quem respiciant. Hunc ordinem ab initio erga ecclesiam suam tenuit, vt præter communia illa documenta verbum quoque adhiberet, quæ rectior est & certior ad ipsum dignoscendum nota. Nec dubium est, quin Adam, Noè, Abraham & reliqui patres hoc adminiculo penetraverint ad familiarem notitiam, quæ illos ab incredulis quodam modo discreuit. Nō-
dum

dum loquor de propria fidei doctrina, qua fuerunt illuminati in spem aeternae vitae. Nam ut transirent à morte in vitam, Deum non modo creatorem agnoscere necesse fuit, sed redemptorem quoque, ut certè vtrunque adepti sunt ex verbo.

Sive autem per oracula & visiones patribus in-²notuit Deus, siue hominum opera & ministerio suggestit, quod deinde per manus posteris traderent: indubium tamen est, insculptam fuisse eorū cordibus firmam doctrinae certitudinem, ut persuasi essent atque intelligerent, à Deo profectum esse quod didicerāt. Tandem, ut doctrinae veritas superstes maneret in mundo, eadem oracula quae deposuerat apud patres, quasi publicis tabulis consignata esse voluit. Hoc consilio Lex promulgata fuit, cui postea interpretes additi sunt Prophetae. Et si enim multiplex fuit Legis vsus, iterum tamen repeto, praeter doctrinam fidei & poenitentiae propriam, quae Christum Mediatorem proponit, Scripturam vnicum & verum Deum, quatenus mundum creauit & gubernat, certis notis & insignibus ornare, ne misceatur cum falsa deorum turba. Ergo quamuis hominem serio oculos intendere conueniat ad consideranda Dei opera: aures tamen praecipue arrigere conuenit ad verbum, ut melius proficiat.

Rom. 10. v. 4

Sic igitur habendum est, ut nobis affulgeat vera religio, exordium à caelesti doctrina fieri debere, neque quenquam vel minimum gustum recte sa-
neq₃

naq̄, doctrina percipere, nisi qui Scriptura fuerit discipulus: vnde etiam emergit vera intelligentiæ principium, vbi reuerenter amplectimur, quod de se illic testari Deus voluit. Neque enim perfecta solum vel numeris suis completa fides, sed omnis re-
cta Dei cognitio ab obedientia nascitur. Et sanè hac in parte singulari prouidentia consuluit mortalibus Deus in omnes etates.

- 3 Cum itaque palam sit, Deum erga eos omnes, quos vnquam erudire cum fructu voluit, subsidium verbi adhibuisse, quòd effigiem suam in pulcherrima mundi forma impressam parum esse efficacem prouideret: hac recta via contendere expedit, si ad sinceram Dei contemplationem seriò adspiramus. Ad verbum, inquam, est veniendum, vbi probe & ad viuum nobis à suis operibus describitur Deus, dum opera ipsa non ex iudicij nostri prauitate, sed æterna veritatis regula estimantur. Itaque sapius Dauid superstitiones è mundo tollendas docens, quòd Pfal. 93. 96. 97. 99. puravigeat religio, Deum regnantem inducit: regnandi nomine significans doctrinam, qua sibi legitimum principatum asserit: quia nunquam euelliqueunt ex hominum cordibus errores, donec plantata fuerit vera Dei cognitio.

- 4 Proinde idem Propheta, vbi commemorauit gloria Dei à cælis enarrari, deinde ad verbi mentionem descēdit: Lex, inquit, Domini immaculata, conuertēs animas: testimoniū Domini fidele, sapientiā præstās paruulis, &c. Et si .n. alios quoq; Legis vsus cōpre- Pfal. 19. v. 2.

hendit: significat tamen in genere, cum frustra Deus omnes populos ad se inuitet cæli terræq; intuitu, hanc esse peculiarem filiorum Dei scholam.

Quo testimonio Scripturam oporteat sanciri, nempe Spiritus, vt certa constet eius autoritas: atque impium esse commentum, fidem eius pendere ab Ecclesiæ iudicio.

CAPVT VII.

Scripturæ non alio iure plenam apud fideles auctoritatem obtinent, quam vbi statuunt è cælo fluxisse, ac si viuæ ipsa Dei voces illic exaudirentur. Inualuit autem apud plerosq; perniciosissimus error, scripturæ tantum inesse momenti, quantum illi Ecclesiæ suffragijs conceditur: ac si verò æterna inuiolabilisq; Dei veritas hominum arbitrio nitetur. Atqui si ita est, quid miseris conscientijs fiet, solidam vitæ æternæ securitatem querentibus, si quæcumq; extant de ea promissiones, solo hominum iudicio fultæ consistant?

Sed eiusmodi rabule, vel vno Apostoli verbo pulchre refelluntur. Ecclesiam ille testatur Prophetarum & Apostolorum fundamento sustineri. Si fundamentum est Ecclesiæ Prophetica & Apostolica doctrina: suam huic certitudinem antè constare oportet, quam illa extare incipiat. Vanissimum est igitur commentum, Scripturæ iudicandæ potestatem esse penes Ecclesiam, vt ab huius nutu illius certitudo pendere intelligatur. Quare dum illam recipit

cipit, ac suffragio suo obsignat, non ex dubia aut alioqui controuersa authenticam reddit: sed quia veritatem esse agnoscit Dei sui, pro pietatis officio nihil cunctando veneratur. Quod autem rogant, vnde persuadebimur à Deo fluxisse, nisi ad Ecclesie decretum confugiamus? perinde est, ac si quis roget, vnde discemus lucē discernere à tenebris? Non enim obscuriorē veritatis suae sensum vltro scriptura praese fert, quàm coloris sui res albæ ac nigrae.

- 3 Scio equidem vulgò citari Augustini sententiam, ubi se Euangelio crediturum negat, nisi Ecclesie ipsam moueret autoritas. Atqui ex verbis eius colligere promptum est, non hanc sancto viro fuisse mentem, vt fidem quam Scripturis habemus, à nutu arbitrioue Ecclesie suspenderet, sed tantum vt indicaret eos, qui nondum Dei spiritu sunt illuminati, Ecclesie reuerentia ad docilitatem induci, vt Christi fidem ex Euangelio discere sustineant: atque ita hoc modo Ecclesie autoritatem isagogen esse, qua ad fidem Euangelij preparamur.

Locus est contra epistolam fundamentale cap. 5. Vide eiusdem libri cap. 4.

- 4 Summa Scripturae probatio passim à Dei loquentis persona sumitur. Prophetae enim & Apostoli sacrum Dei nomen proferunt, quo ad obsequium cogatur totus mundus. Nunc videndum, quomodo liquida veritate pateat, non temerè ab ijs proferri Dei nomen. Petenda est autem hac persuasio ab arcano testimonio Spiritus. Nam sicuti Deus solus de se idoneus est testis in suo sermone: ita etiam non ante fidem. reperiet sermo in hominum cordibus,

quàm interiore testimonio Spiritus obſignetur. Atque hæc connexio aptiſſimè ab Eſaia ponitur in his verbis, Spiritus meus qui in te eſt, & verba que poſui in ore tuo & ſeminis tui, in perpetuum non deficient.

Probationes, quatenus fert humana ratio, ſatis firmas ſuppeterè ad ſtabiliendam Scripturæ fidem. CAP. VIII.

Mirum quantum confirmationis ex eo accedat, dum interiore ſtudio reputamus, quàm ordinata & diſpoſita illic appareat diuina ſapientie diſpenſatio, quàm cœleſtis vbiq; & nihil terrenum redolens doctrina, quàm pulchra partium omnium inter ſe conſenſio, & eiſmodi reliqua, que ad conciliandum ſcriptis maiestatem conueniunt. Tū verò ſolidius adhuc confirmantur corda noſtra, dū cogitamus rerum magis dignitate, quàm verborum gratia in eius admirationem nos rapi. Non ergo abſque ratione Apoſtolus Dei virtute, non humana ſapientia, fundatam eſſe fidem Corinthiorū arguit, quòd ſua inter eos prædicatio non perſuaſorijs humane ſapientie verbis, ſed oſtentione ſpiritus & potentie commendabilis fuiſſet.

Iam verò tot ac tam inſignia miracula, que refert Moſes, totidem ſunt Legis à Moſe late proditeq; doctrine ſanctiones. Nam quòd in ipſa Legis promulgatione facies eius tanquam ſolaribus radijs fulgebat: quòd vndiq; micabant fulgetra, tonitrua & fragores toto aère exaudivantur, tuba etiam nullo

Exod. 34.
v. 29

Exo. 19. v. 16

nullo humano ore inflata clangebat: quòd horrendo Core, Dathan & Abiron, totiusq; impie factionis exitio tam mirificè vindicata fuit Mosis autoritas: quòd lapis virga percussus flumen protinus eiecit: & quòd Man è cælo ad eius deprecationem depluit: & ita quidem, vt quotidie depluens ad populum alendum sufficeret: si quis plus iusta mensura repositum haberet, ex ipsa putredine disceret, incredulitatem suam diuinitus puniri: nōne hinc Deus ipsum cælitus commendabat tanquā indubium Prophetam?

7 Adhæc quòd tribui Iuda in persona Patriarchæ Iacob assignat principatū, quis neget spiritu Prophetico factum, præsertim si rem ipsam, vt euentu comprobata fuit, cogitationi nostra subiicimus? Ex quo scriptum hoc memorie prodidit Moses, prætereunt anni quadringenti quibus nulla est in tribu Iuda sceptri mentio. Post Saulem inauguratum videtur regia potestas in tribu Benjamin residere. Cùm à Samuele vngitur Dauid, quenam eius transferendæ ratio apparet? quis regem sperasset ex plebeia hominis pecuarij domo exiturum? & quum illic septem essent fratres, quis minimo natu honore destinasset? qua deinde ratione ad spem regni peruenit? quis humana arte vel industria vel prudentia gubernatam fuisse vnctionem dicat, an non potius vaticiniij cœlestis complementum esse? Similiter quæ de gentibus in sædus Dei cooptandis, obscure licet, prædicat, cum post duo serè annorum millia euenerint, an non diuino afflatu ipsum locutum esse palam faciunt?

Num. 16.

v. 24

Num. 20

v. 10

Num. 11. v. 9

Gen. 49

v. 10

1. Sam. 11

v. 15

1. Sam. 16

v. 13

In reliquis autem Prophetis multò etiamnum
 clariùs id cernitur. pauca tantum exempla deli-
 gam. *Esa. 45. v. 1.* Esaias Cyrum nominat per quem subigendi e-
 rant Chaldaei, & populus in libertatem asserendus.
 Elapsi sunt anni plus centum, ex quo ita vaticina-
 tus est Propheta, priusquam nasceretur Cyrus. *Rur-*
Ierem. 25. sus, cum Ieremias prius aliquanto quam populus
v. 12. abduceretur, annis septuaginta finiret tempus ca-
 ptiuitatis, reditumque & libertatem indiceret,
 nonne à Spiritu Dei gubernari eius linguam oportuit?
 Quid Daniel? an non vsque ad annum ferè sex-
 centesimum de rebus futuris prophetias ita conte-
 xit, ac si historiam de rebus gestis ac passim notù
 scriberet?

Porrò si ad nouum Testamentum venit, quàm
 solidis fulturis nititur eius veritas? Certè quicumq;
 ex prophanis hominibus ingenui pudoris gutta pra-
 diti erunt, lecto primo cap. Lucae pudefient. Iohannes
 autem è sublimi tonans, quos non cogit in obsequi-
 um fidei, eorum peruicaciam quolibet fulmine va-
 lidiùs prostermit. Eadem Pauli & Petri ratio est,
 in quorum scriptis quamuis maior pars cæcutiat,
 ipsa tamen cælestis maiestas deuinctos sibi omnes &
 quasi constrictos tenet.

Adde, quòd aliæ quoque sunt optimæ rationes
 tur pondere suo non careat Ecclesie consensus.

Iam quanta securitate nos ei doctrinæ nome-
 dare par est, quam tot sanctorum virorum sanguini
 sancitam & testificatam videmus? Aliæ sunt no-

paucæ nec inualidæ rationes, quibus sua Scriptura dignitas ac maiestas asseratur p̄ys pectoribus, sed quæ non satis per se valeant ad firmam illi fidem comparandam, donec eius reuerentiam cœlestis Pater, suo illic numine patefacto, omni controuersia eximat. Quare tū verè demū ad saluificā Dei cognitionem Scriptura satisfaciet, vbi interiori Spiritus sancti persuasione fūdata fuerit eius certitudo. Quæ verò ad eam confirmandā humana extant testimonia, sic inania non erunt, si præcipuum illud & summum, velut secundaria nostræ imbecillitatis adminicula, subsequantur.

Omnia pietatis principia euertere fanaticos, qui posthabita Scriptura ad reuelationem transuolant. CAP. IX.

Porro qui repudiata Scriptura, nescio quam ad Deum penetrandi viam imaginantur, non tã errore teneri quàm rabie exagitari putandi sunt. Paulus in tertium vsq; cœlum raptus, non destitit tamen proficere in doctrina Legis & Prophetarum, sicut & Timotheum singularis præstantiæ doctorem hortatur, vt lectioni attendat. Ac memoratum dignum est elogium illud, quo Scripturam ornat: Vtilem esse ad docendum, monendum, arguendum, quò perfecti reddantur serui Dei. Deinde & hoc mihi responderi ab ipsis velim, an alium hauserint spiritum ab eo quem discipulis suis Dominus promittebat. Qualem autem fore promittendo de-

1. Tim. 4.
v. 13.

2. Tim. 3.
v. 16.

Ioan. 16. v. 13
& 14. v. 26.

nunciabant? nempe qui non à seipso loqueretur, sed suggereret eorum animis & instillaret, quæ ipse per verbum tradidisset. Non ergò promissi nobis Spiritus officium est, nouas & inauditas reuelationes confingere, sed illam ipsam quæ per Euangelium commendatur, doctrinam mentibus nostris obsignare.

1. Pet. 1. v. 19
20, 21.

Vnde facile intelligimus, Scripturæ & lectioni² & auscultationi esse studiosè incumbendum, si quem à Spiritu Dei fructum percipere libeat (sicut etiam laudat Petrus eorum studium, qui attentè sunt ad Propheticam doctrinam) contra verò, si quis Spiritus, præteritæ verbi Dei sapientia, aliam doctrinam nobis ingerit, cum meritò vanitatis ac mendaciæ suspectum esse debere. Nam ne sub titulo suo Satane Spiritus obrepat, in sua imagine quæ Scripturis impressit, vult à nobis recognosci. Scripturarum autor est, varius dissimilisq; esse non potest. Qualem igitur se illic semel prodidit, talis perpetuò maneat oportet. Hoc contumeliosum illi non est, nisi fortè honorificum ducamus à seipso desciscere & degenerare.

2. C. OR. 1. v. 6

Quòd verò litera occidenti nos incubare cauillantur, in eo poenas luunt contempta Scripturæ: factis enim constat, Paulum illic aduersus Pseudoapostolos contendere, qui quidem Legem citra Christum commendantes à noui Testamenti beneficio populum auocabant, quo paciscitur Dominus, se Legem suam in fidelium viscera insculpturum & cordibus inscripturum. Emortua est igitur litera & suos lecto-

lectores necat Lex Domini, vbi & à Christi gratia
 diuellitur, & intacto corde, auribus tantum insonat.
 Verùm si per Spiritum efficaciter cordibus imprimi-
 tur, si Christum exhibet: verbum est vita, conuer- Pfal. 19
 tens animas, sapientiam præstans paruulis. 2. Cor. 3. v. 8
 Quin etiam eodem loco prædicationem suam Apostolus
 ministerium Spiritus vocat: nimirum significans,
 ita suæ quam in Scripturis expressit, veritati inha-
 rere Spiritum sanctum, vt vim tum demum suam
 proferat atque exerat, vbi sua constat verbo reue-
 rentia. In hunc modum Christus discipulis duobus Luc. 24. v. 27
 sensum aperiebat, non vt abiectis Scripturis per se
 saperent, sed vt scripturasi ntelligerent.

Scripturam vt omnem superstitionem corri-
 gat, verum Deum exclusiuè opponere dijs
 omnibus gentium. CAP. X.

¹ **I**Am operæpretium est expendere, ecquid se ta-
 lem Dominus in Scriptura representet, qualem
 in operibus suis delineari, prius visum est. Nondum
 attingo peculiare fœdus, quo genus Abrahæ à reli-
 quis gentibus distinxit. Passim verò celebratur &
 paterna eius bonitas, & voluntas ad beneficentiam
 procliuis, & exempla traduntur seueritatis, quæ iu-
 stum scelerum ultorem esse ostendunt, præser-
 tim vbi tolerantia sua contra obstinatos nihil
 proficit.

² Moses videtur voluisse breuiter comprehendere,
 quicquid de ipso intelligi ab hominibus fas esset.

Exod. 34.
v. 6.

Iehoua, inquit, Iehoua, Deus misericors & clemens, patiens, & multa miserationis, ac verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera, apud quem innocens non erit innocens, qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus: vbi animaduertamus, eius eternitatem *יהוה שׁוֹמֵר אֱמוּנָתוֹ* magnifico illo nomine bis repetito predicari: deinde commemorari eius virtutes, quibus nobis describitur, non quis sit apud se, sed qualis erga nos, vt ista eius agnitio viuo magis sensu quàm vacua & theoretica speculatione constet. Virtutes porrò easdem hìc enumerari audimus, quas notauimus in cælo & terra relucere: clementiam, bonitatem, misericordiam, iustitiam, iudicium, veritatem. Nam virtus & potentia sub titulo Elohim continetur. Porrò non in alium scopum destinatur quæ in Scripturis nobis proponitur Dei notitia, quàm quæ in creaturis impressa nitet: nempe ad Dei timorem primùm, deinde ad fiduciam nos inuitat, quò scilicet & perfecta vita innocentia, & non simulata obedientia colere illum discamus, tum ab eius bonitate toti dependere.

Sed hìc summam generalis doctrina colligere 3
propositum est: ac primò quidem obseruent lectores, Scripturam, vt ad verum Deum nos dirigat, disertè excludere ac reijcere Deos omnes gentium, quia seculis ferè omnibus passim adulterata fuit religio. Hac ratione Habacuc, vbi idola omnia damnauit, Deum in templo suo querere iubet, ne alium admit-

Haba. 2. v. 20

admitterent fideles, quàm qui se verbo suo pateficerat.

Deo tribuere visibilem formam nefas esse, ac generaliter deficere à vero Deo, quicumq; idola sibi erigunt. CAP. XI.

Verùm, vt scriptura populariter loqui solet, vbi verum Deum à falsis discernere vult, idolis præcipuè eum opponit: non quòd probet, quæ subtilius & elegantius à Philosophis traduntur, sed quò melius detegat mundi stultitiam, imò amentiam in querendo Deo, quandiu suis quisq; speculationibus adheret. Exclusiua igitur definitio in nihilum redigit, quicquid diuinitatis propria opinione sibi fabricant homines: quia Deus ipse solus est de se idoneus testis. Interea cum hic brutus stupor totum orbem occupauerit, vt visibiles Dei figuras appetere, tenendum nobis est hoc principium, impio mendacio corrumpi Dei gloriam, quoties ei forma vlla assignitur. Itaq; Deus in Lege postquam sibi vni asseruit deitatis gloriam, vbi docere vult, quem cultum probet vel repudiet, mox adiungit, Non facies tibi sculptile neq; similitudinem vllam: quibus verbis licentiam nostram coërcet, ne ipsum vlla visibili effigie representare tentemus. Exo. 20. v. 4

Id colligere promptum est ex rationibus, quas prohibitioni adiungit. Primum apud Mosen, Me- Deut. 4. v. 15
mento quòd Iehoua locutus tibi sit in valle Horeb: vocem audisti, corpus non vidisti. Obserua ergo teipsum, ne fortè deceptus facias vllam similitudinem.

Esa. 40. v. 18
item 41. v. 6
7-29
Esa. 45. v. 9
Esa. 46. v. 5

 &c. Videmus, vt aperte vocem suam opponit Deus omnibus figuris, vt sciamus, à Deo desciscere quicunque visibiles eius formas appetunt. Ex Prophetis sufficiet vnus Esaias, qui in hac demonstratione plurimus est, vt doceat, indecora & absurda fictione fœdari Dei maiestati, dum incorporeus materia corporea, inuisibilis visibili simulachro, spiritus re inanimata, immesus exigui ligni, lapidis vel auri frusto assimilatur. vnde constat, quicquid statuarum erigitur, vel imaginum pingitur ad Deum figurandum, simpliciter ei displicere, ceu quadam maiestatis suæ dedecora.

Ier. 10. v. 3
Hab. 2. v. 18

 Scio quidem illud esse vulgò plus quàm tritum, 5 Libros idiotarum esse imagines. Longè aliter pronuntiat Spiritus Dei. Nam cum Ieremias lignum doctrinam esse vanitatis pronuntiat: Cum Habacuc docet conflatile esse doctorem mendacij: certè hinc generalis colligenda est doctrina, futile esse adeoque mendax, quicquid de Deo ex imaginibus homines didicerint. Opponunt enim vero Deo simulachra tanquam res contrarias, & quæ nunquam simul conuenire possint.

Augustinus securè pronuntiat, Nefas esse non 6 modò adorare simulachra, sed Deo collocare. Neque tamen aliud dicit, quàm quod multis antè annis in Concilio Elibertino decretum fuerat, cuius hoc est 36. caput: Placuit in templis non haberi picturas, ne quod colitur vel adoratur, in parietibus pingatur. Sed imprimis memorabile est quod
alibi

alibi citat ex Varrone Augustinus, suáque subscriptione confirmat, Qui primi Deorum simulachra induxerunt, eos & metum dempsisse, & errorem addidisse.

lib. 4 de ciuitate Dei
cap. 9. & 21

7 Quare ne posthac effugio isto vtantur, Libros esse idiotarum imagines: quod tam aperte pluribus Scripturae testimonijs refellitur. Non hæc est in sacris locis docendi fidelis populi ratio. In verbi sui predicatione & sacris mysterijs communem illic omnibus doctrinam proponi iussit. Neque etiam alia de causa, qui præerant Ecclesijs, resignarunt idolis docendi vices, nisi quia ipsi muti erant. Christum vera Euangelij predicatione depingi, & quodammodo ob oculos nostros crucifigi, testatur Paulus.

Gal. 3. v 1

8 Porro de idolorum origine publico ferè consensu receptum est, quod in libro Sapiencia habetur: primos scilicet extitisse eorum autores, qui hunc honorem detulerunt mortuis, vt ipsorum memoriam superstitiosè colerent. Et sanè fateor, peruersum hunc morem fuisse vetustissimum: non tamen concedo hunc fuisse primum mali fontem. Idola enim iam fuisse prius in vsu, quam ista in consecrandis mortuorum imaginibus ambitio inualuisset (cuius apud profanos scriptores crebra sit mentio) constat ex Mose, cum Rachellem narrat furatam esse patris sui idola, non secus ac de communi vitio loquitur. Vnde

Sap. 14. v 18

Gen. 31. v. 19

colligere licet, hominis ingenium perpetuam, vt ita loquar, esse idolorum fabricam. Hanc esse idololatriæ originem, quòd homines Deum sibi adesse non credunt, nisi carnaliter exhibeat se presentem, prodit Israëlitarum exemplum. Nescimus, dicebant, quid isti Mosi contigerit: fac nobis deos, qui nos præcedant. Deum quidem esse nouerant, cuius experti virtutem erant in tot miraculis: sed propinquum sibi esse non confidebant, nisi oculis cernerent corporeum vultus eius symbolum, quod sibi testimonium esset gubernantis Dei. A præcunte ergo imagine volebant cognoscere, Deum itineris sibi esse ducem.

Tale figmentum sequitur protinus adoratio. Quum enim Deum se homines in simulachris intueri arbitrarentur, & ipsum quoque illic coluerunt. Tandem toti & animis & oculis illic affixi, magis obbrutescere cœperunt, & quasi aliquid diuinitatis inesset, obstupescere & admirari. Iam constat, homines ad simulachrorum cultum non antè prorumpere, quàm crassiore aliqua opinione sint imbuti: non quidem vt deos existiment, sed quia vim aliquam diuinitatis illic inhabitare imaginantur. Itaque siue Deum, siue creaturam tibi in simulachro representes, vbi ad venerationem prosterneris, iam superstitione aliqua fascinatuse. Hac ratione Dominus non statuas modo erigi ad se effigiandum fabrefactas, sed titulos etiam quoslibet & lapides consecrari vetuit, qui in adorationem prostarent. Eadem quoque ratione in præcepto Legis, altera pars

de

Exod. 32. v. 1

Leuit. 26. v. 1
Numer. 26.
9. 52.

de adoratione subicitur. Nam simulatq; efficta est Deo visibilis forma, huic quoque alligatur illius virtus. Ita stupidi sunt homines, vt Deum affigant vbicunq; affingunt. Ac proinde fieri non potest, quin adorent. Neque interest, idolumne simpliciter colant an Deum in idolo. Hac semper idololatria est, cum idolo, qualicunq; colore, exhibentur diuini honores. Et quia superstitiosè coli non vult Deus, illi eripitur quicquid confertur in idola. Non reputantur, inquit, pro dijs imagines. nec tam prorsus incogitantes erant Iudei, vt non meminissent Deum fuisse, cuius manu educti essent ex Aegypto, antequam fabricarent vitulum. Quin Aaroni dicenti, illos esse Deos, à quibus liberati essent è terra Aegypti, intrepidè annuebant, non dubia significatione, velle se retinere Deum illum liberatorem, modò præeuntem in vitulo conspicerent. Nec ita stupidi fuisse Ethnici credendi sunt, vt non intelligerent, Deum alium esse, quàm lignum & lapides. Mutabant enim pro arbitrio simulachra, Deos semper eosdem animo retinebant.

EXO. 32. V. 45

- 12 Neque tamen ea superstitione teneor, vt nullas prorsus imagines ferendas censeam, sed quia sculptura & pictura Dei dona sunt, purum & legitimum vtriusq; vsum requiro. Deum effingi visibili specie, nefas esse putamus, quia id vetuit ipse, & fieri sine aliqua gloriæ eius deformatione non potest. Ac ne in hac opinione nos solos esse putent, omnes sanos scriptores id semper improbasse reperient, qui

in eorum monumentis versati fuerint. Si ne figurare quidem Deo corpoream effigiem fas est, multo minus ipsam in Deo, Deum in ipsa colere licebit: Restat igitur, vt ea sola pingantur ac sculpantur, quorum sint capaces oculi, Dei maiestas, qua oculorum sensu longè superior est, ne indecoris spectris corrumpatur.

Verùm an vllas omnino imagines habere in Christianis templis expediat, obiter expendamus. Principiò, si quid nos mouet veteris Ecclesie autoritas, meminerimus quingentis circiter annis, quibus magis adhuc florebat religio, & sincerior doctrina vige-
 13
 10
 bat, Christiana templa fuisse communiter ab imaginibus vacua. Repudiarunt autem eas sancti patres magis consilio & ratione, quàm ignoratio-
 ne aut negligentia prætermiserunt. Quod etiam Augustinus claris verbis testatur: Cùm his sedibus locantur, inquit, honorabili sublimitate, vt à precantibus atque immolantibus attendantur, ipsa similitudine animatorum membrorum atque sensuum, quamuis sensu & anima careant, afficiunt infirmos animos, vt viuere ac spirare videantur. Hac sanè videtur caussa esse, cur Iohannes non tantum à simulachrorum cultu, sed ab
 11
 ipsis quoque simulachris caue-
 re nos voluerit.

Epist. 49

I Iohan. 5
v, 21

Deum

Deum ab idolis discerni, vt solus in solidum colatur. CAP. XII.

Diximus autem initio, Dei notitiam non esse positam in frigida speculatione, sed secum trahere eius cultum. Ac obiter attigimus, quomodo ritè colatur: nunc breuiter repeto, Quoties asserit Scriptura vnicum esse Deum, non pugnare de nudo nomine, sed hoc etiam præcipere, ne aliò transferatur quicquid in diuinitatem competit. Tenendum igitur est, nisi in vno Deo resideat quicquid proprium est diuinitatis, honore suo ipsum spoliari, violariq; eius cultum. Atque hìc intentiore cura animaduertere conuenit, quibus astutijs ludat superstitio. Neque enim ad alienos Deos sic desiscit, vt videatur summum Deum deserere, vel in aliorum ordinem redigere: sed dum supremum locum illi concedit, turbam minorum Deorum circumdat, inter quos propria eius officia partitur. Ita (licet dissimulanter & callidè) diuinitatis gloria diffecatur.

2 Quin etiam in hunc finem inuenta est latria & dulia, quam appellant, distinctio, quò impune viderentur angelis & mortuis transcribi diuini honores. Quem enim sanctis cultum deferunt Papista, nihil reipsa differre à DEI cultu, palam est. Promiscue enim & DEVM & illos adorant, nisi quòd dum vrgentur, exceptione

hac euadunt, Deo se illibatum seruare quod suum est, quia latrariam illi relinquunt. Atqui de re, non de voce, cum sit quaestio, quis illis permittat tam secure in re omnium maxima ludere? Verum, ut omit-
tamus hoc, δαεία seruitus est, λατρεία cultus. Iam ei seruire durum esset saepenumero, quem colere non recusares: ita iniqua esset distributio, sanctis assignare quod maius est, Deo quod minus est relinquere.

Gal. 4. v. 8.

Omissis argutijs rem expendamus. Paulus, cum Galatis reducit in memoriam, quales fuerint priusquam essent illuminati in Dei notitia, dicit, eos dulia exhibuisse ijs, qui natura non erant dij. Vt cunque latrariam non nominet, an ideo excusabilis est eorum superstitio? Et cum Christus Sathanæ insultum repellit hoc clypeo, Scriptum esse, Dominum Deum tuum adorabis, non veniebat nominatim in quaestionem latraria. Sathan enim non nisi θεοσκυώντιν exigebat. Similiter cum reprehenditur Iohannes ab angelo, quod in genua coram eo procidisset, non debemus intelligere, Iohānem tam fuisse amentem, ut debitum soli Deo honorem vellet ad angelum transferre. Sed quia fieri aliter nequit, quin diuinum aliquid sapiat cultus qui cum religione coniunctus est, θεοσκυώντιν ille angelum non potuit, quin ex Dei gloria detraberet. Legimus quidem, saepe adoratos fuisse homines, sed ille fuit ciuilis honor, ut ita dicam: religio autem aliam habet rationem, quae simulatq; coniuncta est cum cultu, diuini hono-

Matth. 4.
v. 10.Apoc. 19.
v. 10.

hono-

honoris profanationem secum trahit: Idem & in Cornelio videre licet. Neque enim tam malè profecerat in pietate, quin summum cultum vni Deo tribueret. Quod ergo se coram Petro prosternit, non facit certe hoc animo, vt eum adoret loco Dei: seuerè tamen Petrus ne hoc faciat prohibet. Cur? nisi quia nunquam tam articulatè homines inter Dei & creaturarum cultum discernunt, quin promiscuè transferant ad creaturam, quod erat Dei proprium. Proinde si volumus vnum Deum habere, meminimus, ne tantillum quidem ex eius gloria delibandum, quin retineat quod sibi proprium est.

Act. 10. v. 25.

Vnicam Dei essentiam ab ipsa creatione tradita in Scripturis, quæ tres in se personas continet. CAP. XIII.

Quod de immensa & spirituali Dei essentia traditur in Scripturis, non modo ad euertenda vulgi deliria, sed etiam ad refutandas profane Philosophiæ argutias valere debet. Nam certè eius immensitas terrere nos debet, ne eum sensu nostro metiri tentemus: spiritualis verò natura quicquam de eo terrenum aut carnale speculari vetat. Eodem pertinet, quod sepius domicilium sibi in cælo assignat. Et si enim, vt est incomprehensibilis, terram quoque ipsam implet: quia tamen mentes nostras pro sua tarditate subsidere in terra videt, meritò, vt pigritiam & inertiam excutiat, supra mundum nos attollit.

Heb. i. v. 3

Sed alia quoque speciali nota, qua propius possit dignosci, se designat. Nam ita se prædicat vnicum esse, vt distinctè in tribus personis considerandum proponat: quas nisi tenemus, nudum & inane duntaxat Dei nomen sine vero Deo in cerebro nostro volitat. Caterum de voce Persona prius videndum. Filium Dei Apostolus characterem hypostasios Patris nominans, haud dubiè aliquam Patri subsistentiam assignat, in qua differat à Filio. Cui aptè conuenit quod mox additur, esse splendorem gloria. Certè ex Apostoli verbis colligimus, propriam esse in Patre hypostasin, qua in Filio resulgeat. Vnde etiam rursus facile elicitur Filij hypostasis, qua eum à Patre distinguat. Eadem in Spiritu sancto ratio: quia & Deum esse statim probabimus, & tamen alium à Patre censei necesse est. Hac porro distinctio nõ est essentia, quam nefas est facere multiplicem. Ergo sequitur, tres esse in Deo hypostasies. Idem expresserunt Latini Personæ voce. Si verbum de verbo transferre libeat, subsistentia dicitur. Nec verò solis Latinis in vsu fuit Personæ nomen, sed Græci similiter docuerunt tria ὑποστάσια in Deo esse.

*Personæ in
singulis
definitio.*

Ioh. i. v. i

Personam igitur voco subsistentiam in Dei essentia, quæ ad alios relata, proprietate incommunicabili distinguitur, Subsistentia nomine aliud quiddam intelligi volumus quàm essentiam. Si enim Sermo simpliciter esset Deus, interea non haberet aliquid, proprium, perperam dixisset Ioannes, fuisse

fuisse semper apud DEVM. Vbi continuo post addit, DEVM quoque fuisse ipsum Sermonem, ad vnicam essentiam nos reuocat. Sed quia apud Deum esse non potuit, quin resideret in Patre: hinc emergit illa subsistentia, que etsi indiuiduo nexu cum essentia coniuncta est, nec potest separari, specialem tamen habet notam, qua ab ipsa differat. Iam ex tribus subsistentijs vnquamque dico ad alias relatum proprietate distingui. Relatio hic disertè exprimitur, quia vbi simplex fit DEI mentio & indefinita, non minus ad Filium & Spiritum sanctum pertinet nomen hoc, quàm ad Patrem. Simul autem atque Pater cum Filio confertur, sua quemque proprietates ab altero discernit. Tertio, quicquid singulis proprium est, incommunicabile esse assero: quia in Filium competere vel transferri non potest, quicquid ad notam discretionis tribuitur Patri.

7 Priusquam tamen longius progrediar, probanda erit & Filij & Spiritus sancti deitas: deinde, vt inter se differant, videbimus. Certè cum DEI verbum nobis proponitur in Scriptura, absurdissimum fuerit, imaginari fluxam & euandam vocem, que in aërem emissa prodeat extra ipsum DEVM: cuiusmodi & oracula Patribus edita, & Prophetie omnes fuerunt: quum perpetua magis Sapientia indicetur apud DEVM residens, vnde & oracula & prophetie

1. Pet. I. v. 11

omnes prodierunt. Non enim minus (teste Petro) locuti sunt Spiritu Christi veteres Propheta quam Apostoli, & quicumque postea cœlestem doctrinam administrarunt. Quod si Sermonis fuit ille Spiritus, cuius organa fuerunt Propheta, indubiè colligimus verum fuisse Deum. Nec verò obscurum est quod dicit Solomon, vbi Sapientiam inducit à Deo ante secula genitam, & rerum creationi & cunctis Dei operibus præsentem. Quò etiam spectat dictum illud Christi, Pater meus & ego vsq; ad hũc diem operamur. Multò autem omnium clarissimè Iohannes, quum Sermonem illum, qui ab initio Deus apud Deum erat, rerum omnium causam simul cum Deo Patre statuit. Ergo, vt omnes diuinitus profectæ reuelationes verbi Dei titulo ritè insignantur: ita Verbum illud substantiale summo gradu locare cõuenit oraculorum omnium scaturiginem, quòd perpetuò vnum idemq; manet apud Deum, & Deus ipse est.

Prou. 8. v. 22

Ioh. 1. v. 17

Esa. 9. v. 6

Et si autem Mediatoris personam nondum attingo, sed differo vsque in eum locum, vbi de redemptione agetur: quia tamen inter omnes constare debet, Christum esse illum Sermonem carne indutum, huc optimè conuenient quacung; Deitatem Christo asserunt testimonia. Non obscure ab Isaia Christus inducitur & Deus, & summa potentia ornatus, quod vnius Dei proprium est, Hoc est, inquit, nomen, quo vocabunt eum, Deus fortis, Pater futuri seculi, &c. Dubiũ nõ est qn eadẽ ratione Deus fortis
nunc

nūc vocetur, qua paulò antè Immanuel. Nihil autē
dilucidius Ieremie loco quari potest, Hoc fore nomē
quo vocabitur germē Davidis, Iehoua iustitia nostra.

Iere. 23. v. 6

10 Hinc etiam illud Pauli, Christum fuisse po-
puli ducem in deserto. Innumera testimonia o-

1. Cor. 10

v. 4

Exod. 23

v. 20

Esa 25. v. 9

mitto, in quibus tuto acquiescet fides nostra. Nam
cum dicitur apud Esaiam, Ecce Deus noster iste, hic
est Iehoua: expectabimus eum, & seruabit nos: o-
culatis patet monstrari Deum, qui in salutem po-
puli denuò exurgit. Et emphatica demonstrationes
bis posite non aliò sinūt hoc trahi quā ad Christum.

Malach 3

v. 9

Apertior etiamnum locus Malachiae, ubi venturum
Dominatorem, qui tunc expetebatur, ad templum
suum promittit. Certè non nisi vni summo Deo sa-
crum fuit templum, quod tamen Propheta Christo
vendicat. Vnde sequitur, eundem esse Deū qui sem-
per adoratus fuit apud iudeos.

11 Nouum autem Testamentum innumeris testi-
monijs scatet. Ideo danda est opera, vt breuiter se-
ligamus pauca. Inprimis est illud singulari ani-
maduersione dignum, quòd Apostoli quae de Deo æ-
terno prae dicta erant, in Christo vel iam exhibita,
vel olim representanda docent. Nam vbi Esaias
Dominum exercituum Iudaeis & Israëlitis in petrā
scandali & lapidem offensionis fore vaticinatur, id
Paulus asserit in Christo esse impletum. Dominum
ergo illum exercituum, Christum esse declarat. Si-
militer alibi: Oportet, inquit, nos omnes semel sisti
ad tribunal Christi. Scriptum est enim, Mibi flecte-

Esa. 8. v. 14

Roma. 9

v. 33

Rom. 14.

v. 10

- tur omne genu, & omnis lingua iurabit mihi. Id*
 Esa. 45. v. 23 *cum apud Esaiam de se D E V S predicet, CHRI-*
STVS re ipsa in se exhibeat: consequitur illum
ipsum Deum esse, cuius gloria traduci aliò non po-
test. Sic Iohannes gloriam Filij fuisse testatur, quæ
 Ioh. 12. v. 41 *Esaiæ per visionem reuelata fuit, cum tamen Pro-*
 Esa. 6. v. 1 *pheta ipse Dei maiestatem sibi visam scribat. Illa*
 Hebr. 1. v. 10 *verò quæ Apostolus ad Hebræos in Filium confert,*
 & 6 *non obscurum est, esse clarissima Dei elogia: Tu in*
principio, Domine, fundasti cælum & terram, &c.
Item, Adorate eum omnes angeli eius. Quæcung; in
Psalms illis canuntur, solus Christus implevit: ille
fuit qui exurgens misertus est Sion: ille, qui omnium
gentium & insularum regnum sibi asseruit. Et cur
 Ioh. 1. v. 1 *dubitasset Iohannes Dei maiestatem ad Christum*
 & 14 *referre, qui præfatus fuerat, Verbum semper fu-*
isse D E V M? Quid formidasset Paulus Chri-
stum in Dei tribunali collocare, qui dixerat esse
Deum in secula benedictum? Alibi etiam Deum
 Rom. 9. v. 5 *in carne manifestatum esse scribit. Si Deus est*
 1. Timoth. 3 *in secula laudandus, ille est igitur, cui soli omnem*
 v. 16 *gloriam & honorem deberi alio loco idem affir-*
 1. Timoth. 1 *mat. Neque verò id dissimulat: quin palàm cla-*
 v. 17 *mat, cum in forma Dei esset, non fuisse ducturum*
 Phil. 2. v. 6 *rapinæ loco, si æqualem Deo se præbuisset, sed vltro*
 1. Ioh. 5. v. 20 *seipsum exinaniuisse. Iohānes, Ipse est, inquit, verus*
 1. Timot. 3. *Deus, & vita aterna.*
 v. 16
 Act. 20. v. 28

12 *Iam si ab operibus eius diuinitatem censemus, qua illi in Scripturis adscribuntur, euidentius inde adhuc elucescet. Ab initio vnà cum Patre haec tenus operari, prouidentia & virtute mundum administrare, nutuque propriae virtutis omnia moderari (quod illi dat Apostolus) non est nisi Creatoris.*

Ioh. 5. v. 20
Hebr. 1. v. 3

Neque solam gubernandi orbis prouinciam cum Patre participat, sed alia quoque singula officia que creaturis communicari nequeant. Clamat Dominus per Prophetam, Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Secundum hanc sententiam cum iniuriam irrogari DEO Iudaei existimarent, eò quòd peccata CHRISTVS remittebat, hanc potestatem sibi competere non tantum verbis asseruit, sed miraculo etiam comprobauit. Ergo peccatorum remissionis non tantum ministerium, sed potestatem penes ipsum esse conspicimus, quam à se ad alium transiuram Dominus negat. Quid? tacitas cordium cogitationes percontari & penetrare, an non solius DEI est? At eam quoque habuit Christus: vnde colligitur eius diuinitas.

Esa. 43. v. 25

Matt. 9. v. 6

13 *In miraculis autem quàm perspicuè luculentèque apparet? Narrat Euangelista, illum dedisse Apostolis potestatem mortuos suscitandi, leprosos curandi, eijciendi demones, &c. Illi autè sic ministerio*

Matt. 10. v. 8

Mar. 3. v. 13

& cap. 6. v. 7

- eiusmodi defuncti sunt, vt satis ostenderent, virtutem non aliunde esse quam à Christo. In nomine Iesu Christi, inquit Petrus, surge & ambula. Non mirum ergo, si miracula sua obiecerit Christus ad reuincendam Iudeorum incredulitatem: vtpote quæ virtute eius edita, amplissimum diuinitatis testimonium reddebant. Præterea, si extra Deum nulla est salus, nulla iustitia, nulla vita: Christus autem in se hæc omnia continet. Deus certè ostenditur. A primo creationis exordio, teste Euangelista, in ipso vita erat, & ipse vita iam tum existens, erat lux hominum. Proinde talibus documentis freti, fidem in ipso nostram & spem reponere audemus. Creditis in Deum, inquit, & in me credite. Atque ita Paulus Esaia locos interpretatur, Quicumque sperat in eo, non pudefiet. Item, Erit ex radice Iesai, qui consurget ad regendos populos: in ipso gentes sperabunt. Et quid de eare plura Scripturæ testimonia persequamur, cum toties occurrat hæc sententia, Qui credit in me, habet vitam æternam? Iam quæ ex fide pendet inuocatio, illi etiam competit, quæ tamen diuine maiestatis propria est, si quid aliud proprium habet. Dicit enim Propheta, Quicumq; inuocauerit nomen Iehouæ, saluus erit. Porro inuocationis exemplum habemus in Stephano, cum dicit, Domine Iesu suscipe spiritum meum: deinde in vniuersa Ecclesia, quemadmodum Ananias testatur eodem libro, Domine, inquit, scis, quanta hic intulerit mala sanctis omnibus qui inuocant nomen

nomen tuum. Huc accedit, quòd salutationes Pauli epistolis præfixæ, eadem à Filio precantur beneficia, quæ à Patre: quo docemur, non modo illius intercessione ad nos peruenire, quæ largitur celestis Pater, sed potentiæ communionem Filium ipsum esse autorem. Quæ practica notitia certior haud dubiè solidiorq; est qualibet otiosa speculatione. Illic enim pius animus Deum presentissimum conspicit & penè attrahat, ubi se viuificari, illuminari, seruari, iustificari, & sanctificari sentit.

14 Quare ipsdem etiam è fontibus precipuè ad deitatem Spiritus asserendam petenda est probatio. Est quidem minime obscurum illud testimonium Moysi in creationis historia, Spiritum Dei expansum fuisse super abyssos, vel materiam informem. Nullis etiam cauillis obnoxium est, quod dicitur apud Esaiam, Et nunc Iehoua misit me, & Spiritus eius: quia summum in mittendis Prophetis imperium cum Spiritu sancto communicat: ex quo reluctet diuina eius maiestas: sed optima, vt dixi, confirmatio nobis erit ex familiari vsu. Per ipsum in Dei participationem venimus, vt eius virtutem sentiamus erga nos viuificam. Iustificatio nostra eius opus est. Ab ipso est potentia, sanctificatio, veritas, gratia, & quicquid boni cogitari potest: quoniam vnus est Spiritus, à quo profluit omne donorum genus. Nam digna imprimis notatu est sententia illa Pauli: Quamuis diuersa sint dona, & multiplex variaq; distributio, eundem tamen esse Spiritum

Gen. I. v. 2

Esa. 48. v. 16

1. Cor. 12
v. 101. Corin. 12
v. 11. & sequentibus.

tam: quia ipsum non modo principium vel originem statuit, sed etiam autorem. Quod etiam clarius exprimitur paulò post his verbis, Omnia distribuit vnus & idem Spiritus prout vult. Nisi enim esset aliquid in Deo subsistens, minimè ei daretur arbitrium & voluntas. Clarissimè ergo Paulus Spiritum insignit diuina potentia, & in Deo hypostaticè residere demonstrat.

1. Cor. 6.
v. 16

Actor. 5. v. 4

Esa. 6. v. 9
Aktor. 28
v. 25. 26

Nec verò, cum de ipso Scriptura loquitur, à Dei 15 appellatione abstinet. Paulus enim nos esse templū Dei ex eo colligit, quia Spiritus eius habitat in nobis. Et idem Apostolus nunc templum nos Dei esse, nūc Spiritus sancti, eodem significatu scribit. Petrus verò Ananiam reprehendens quòd Spiritui sancto mentitus esset, non hominibus mentitum esse dicebat, sed Deo. Atque vbi Esaias Dominum exercituum loquentem inducit, Paulus Spiritum sanctum esse docet, qui loquitur.

Matth. 28.
v. 19.

Quia autem Christi aduentu clariùs se patefecit 16 Deus, ita etiam in tribus personis familiarius innotuit. Neq; enim dubium est, quin hac solemni nuncupatione perfectam fidei lucem iam esse exhibitam testari voluerit Christus, cum diceret, Baptizate eos in nomē Patris, & Filij, & Spiritus sancti. siquidem hoc perinde valet atq; baptizari in vnus Dei nomen, qui solida claritate apparuit in Patre, Filio, & Spiritu. Vnde planè constat, in Dei essentia residere tres personas, in quibus Deus vnus cognoscitur. Quid ergo sibi vult Christus, cum in nomine Patris, &

& Filij, & Spiritus sancti baptizari precepit, nisi vna fide in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum credendum esse? Id verò quid aliud est, quam clare testari, Patrem, Filium, & Spiritum vnum esse Deum?

17 Rursus & quadam Patris à Verbo, & Verbi à Spiritu distinctio in Scripturis demonstratur. In qua tamen excutienda, quanta religione & sobrietate versandum sit, ipsa mysterij magnitudo nos admonet. Ac mihi sanè vehementer istud Gregorij Nazianzeni arridet, & φθάνω τὸ ἐν νοῦσιν, καὶ τοῖς ἑσσι ἀεὶ μπόμαι· & φθάνω τὰ ἑστία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀναφύσσομαι: Non possum vnum cogitare, quin trium fulgore mox circumfundar: nec tria possum discernere, quin subito ad vnum referar. Veram certè distinctionem insinuant Patris, Filij, & Spiritus vocabula, sed distinctionem, non diuisionem. Proprietatem Filio à Patre esse distinctam, ostendunt loci quos iam citauimus, quia Sermo non fuisset apud DEVM, nisi alius esset à Patre: neque gloriam suam habuisset apud Patrem, nisi ab eo distinctus. Similiter Patrem à se distinguit, cum alium esse dicit, qui testimonium sibi perhibet.

Ioh. 5. v. 32
Et cap. 8. v.
16. & alibi

Præterea non descendit Pater in terram, sed is qui à Patre exiit: non mortuus est, nec resurrexit, sed qui ab eo missus fuerat. Spiritus sancti à Patre distinctionem Christus innuit, cum dicit, eum à Patre

Ioh. 14. v. 6
& 15 v. 26.

Ioh. 14. v. 16 *procedere: à seipso autem, quoties alium vocat, vt cum alium consolatorem ab se mittendum denunciat.*

Enimuerò ad vim distinctionis exprimendam, si-
 18
 militudines à rebus humanis mutuari nescio an expedi-
 at. Quã tamen Scripturis notatam distinctionẽ
 animaduertimus, subtrici non conuenit. Ea autem
 est, quòd Patri principium agendi attribuitur: Fi-
 lio sapientia, consilium, ipsaq; in rebus agendis di-
 spensatio: at Spiritui virtus & efficacia assignatur
 actionis. Porro quanquam Patris eternitas, Filij
 quoque & Spiritus eternitas est, in eternitate au-
 tem non est querendum prius & posterius: non est
 tamen inanis aut superuacua ordinis obseruatio,
 dñi primus recensetur Pater, deinde ex eo Filius, post
 eã ex vtroque Spiritus. Qua ratione à Patre dun-
 taxat existere dicitur Filius, à Patre simul & Filio
 Spiritus: multis id quidem locis, sed nusquam clari-
 us quàm cap. octauo ad Romanos, vbi scilicet idem
 Spiritus, nunc Christi, nunc eius qui suscitauit Chri-
 stum à mortuis, promiscuè vocatur.

Porro simplicissimam Dei vnitatem non impe- 19
 dit ista distinctio. Siquidem in vnaquaq; hypostasi
 tota intelligitur natura, cum hoc, quòd subest sua
 vnicuique proprietas. Pater totus in Filio est, totus
 in Patre Filius, quemadmodum ipse quoque asserit,
 Ioh. 14. v. 10 Ego in Patre, & Pater in me: nec vlla essentia diffe-
 rentia sciungi alterum ab altero scriptores Eccle-
 siastici concedunt.

Ergo

Ergo quibus cordi erit sobrietas, & qui fidei mē-
 sura contenti erunt, breuiter, quod vtile est cogni-
 tu, accipiant: nempe cū profitemur nos credere
 in vnum Deum, sub Dei nomine intelligi vnicam &
 simplicem essentiam, in qua comprehendimus tres
 personas vel hypostases: ideoque quoties Dei nomen
 indefinitè ponitur, non minus Filium & Spiritum,
 quàm Patrem designari. Vbi autem adiungitur Fi-
 lius Patri, tunc in medium venit relatio: atque ita
 distinguimus inter personas. Quia verò proprietates
 in personis ordinem secum ferunt, vt in Patre sit
 principium & origo: quoties sit mentio Patris &
 Filij simul, vel Spiritus, nomen Dei peculiariter Pa-
 tri tribuitur: hoc modo retinetur vnitas essentie,
 & habetur ratio ordinis, quæ tamen ex Filij &
 Spiritus deitate nihil minuit. Et certè quum antè
 visum fuerit, Apostolos asserere Filium Dei illum
 esse, quem Moses & Prophetæ testati sunt esse Ieho-
 uah, semper ad vnitatem essentie venire necesse est.
 Proinde nobis sacrilegium detestabile est, Filium
 vocari alium Deum à Patre. Iam quòd nomen Ie-
 bouah indefinitè sumptum in Christum competat, ex
 Pauli etiam verbis patet, Propterea ter rogauì Do-
 mi-num: quia vbi retulit CHRISTI responsum, 1. Cor. 12,
 Sufficit tibi gratia mea, subijcit paulò post, Vt inha- 1. 9
 bitet in me virtus Christi. Certum enim est, nomen
 Domini pro Iehouah illic esse positum: cū sciamus
 ex Græcorum consuetudine Apostolos passim nomen
 xupis substituere in locum Iehouah.

Texere catalogum errorum, quibus olim tenta-
 ta fuit fidei sinceritas in hoc doctrine capite, nimis
 longum esset, plenumq; inutiles tadio. A paucis homi-
 nibus ebullierunt plures sectæ, quæ partim lacerarent
 Dei essentiam, partim distinctionem, quæ inter Per-
 sonas est, confunderent. Porro, si tenemus quod an-
 tæ ex Scriptura satis ostensum est, simplicem & in-
 diuiduam esse essentiam vnus Dei, quæ ad Patrem,
 & Filium, & Spiritum pertineat: rursus Patrem
 proprietate aliqua differre à Filio, & Filiū à Spiri-
 tu: non Arrio tantum & Sabellio, sed alijs vetustis
 errorum authoribus clausa erit ianua.

Quoties deitatis fit mentio, minimè admitti debet
 antithesis inter Filiū & Patrem, quasi huic tantū
 conueniat nomen veri Dei. Nā sanè Deus qui Esaiæ
 apparuit, verus & vnicus fuit Deus: quem tamē Io-
 hannes affirmat fuisse Christū. Qui etiam per os E-
 saiæ testatus est, se fore in lapidē offendiculi Iudeis,
 vnicus erat Deus, quem Paulus Christum fuisse pro-
 nunciat. Quum per Esaiam clamat, Viuo ego: mihi
 flectetur omne genu, vnicus Deus est: atqui idem
 Paulus Christum interpretatur.

Falsum igitur est quod hæretici sumunt, quoties
 absolute fit Dei mentio in Scriptura, non nisi Patrē
 intelligi. Non potest eripi Christo quod Esaias dicit,
 Hic, hic est Deus noster, expectauimus eum: quando
 his verbis aduentum Dei Redemptoris describit, qui
 non modò ab exilio Babylonico populum reduceret,
 sed Ecclesiam plenè restitueret omnibus numeris.

Vbi

Esa 6. v. 1
 Ioh. 12. v. 41

Esa 8. v. 14
 Rom. 9. v. 33

Esa. 25. 7. 9

Vbi Moses Deum sic loquentē inducit, *Faciamus hominē ad imaginem nostrā: vident p̄ lectores, quān frigide hoc colloquiū induceret Mosēs, nisi subessent in vno Deo plures persona. Et quod pronuntiat Christus ipse, Deum esse spiritum, ad Patrem solum restringi consentaneum non esset, ac si Sermo ipse non esset spiritualis natura. Quod si Filio similiter vt Patri conuenit nomen spiritus, sub indefinito Dei nomine Filium comprehendere colligo.*

92 *His demum totam huius doctrine summam fideliter esse explicatam cōfido, siquidem modum curiositati imponant lectores, ne molestas & perplexas disputationes cupidius quā par sit, sibi accersant. In ipsa etiam mundi & rerum omnium creatione, Scripturam certis notis discernere verum Deum à fictitijs. CAP. XIII.*

1 **H**istoriam creationis extare voluit Dominus, cui innixa Ecclesie fides non alium Deū quaereret, nisi qui propositus est à Mose opifex mundi & conditor. Illic primum notatum est tempus, vt continua annorum serie fideles ad primam humani generis & rerum omnium originem peruenirent, vt cognito mundi exordio, clarius eluceat Dei aeternitas, nosq; in sui admirationem magis rapiat.

2 *Eiusdē rationis est quod narrat Mosēs, nō momēto, sed sex diebus absolutū fuisse Dei opus. Nā & hac circumstantia ab omnibus figmentis colligimur ad vnicum Deum, qui in sex dies opus suum digessit, ne molestum nobis esset in eius consideratione occupari toto vita cursu. In ipso autē ordine rerum diligenter*

considerandus est paternus Dei amor erga humanum genus, quod non ante creauit Adam, quam mundum omni bonorum copia locupletasset. Quae breuiter tantum delibo, si quisque attentius apud se expendat, constabit, Moſen certum vnius DEI creatoris testem ac praconem fuisse. Omitto quae iam exposui, non de nuda tantum Dei essentia illic fieri sermonem, sed eternam quoque eius Sapientiam & Spiritum nobis proponi, ne alium Deum somniemus, quam qui in illa expressa imagine vult agnosci.

Sed antequam de hominis natura plenius disserere incipiam, aliquid de Angelis inferere oportet: quia et si Moſes vulgi ruditati se accommodans, non alia Dei opera commemorat in historia creationis, nisi quae oculis nostris occurrunt: vbi tamen angelos postea Dei ministros inducit, colligere facile licet, eorum esse conditorem, cui suam operam & officia impendunt. Nihil ergo vetat, quominus disertè & explicatè de illis tradamus, quae alibi passim docet Scriptura: quia si Deum ex operibus suis agnoscere cupimus, minimè omittendum est tam praclarum & nobile specimen.

Angelos esse caelestes Spiritus, quorum ministerio & obsequio vtitur Deus ad exequenda omnia quae
 Ean. 7. v. 10. decreuit, passim in Scriptura legitur: vnde & hoc illis nomen attributum est, quod illos velut inter-nuncios adhibet Deus ad se hominibus manifestandum.

dum. Alia etiam quibus insigniuntur appellationes, Col. 1. v. 10
ex simili ratione sumpta sunt. Ephc. 1. v. 21

6 Quod autem ad consolationem nostram, fideiq;
confirmationem facere maxime poterat, in eo do-
cendo plurimum insisit Scriptura: nempe ange-
los diuine erga nos beneficentie dispensatores esse
& ministros. Ideoq; commemorat, pro salute no-
stra ipsos excubare, suscipere defensionem nostri,
vias nostras dirigere, sollicitudinem gerere ne quid
aduersi nobis accidat. Vniuersales sunt sententie,
qua inprimis ad Christum Ecclesia caput, deinde Psal. 91. v. 11
ad omnes fideles pertinent: Angelis suis mandauit Psal. 34. v. 8
de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In ma-
nibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pe-
des tuos. Item, Manet angelus Domini per circui-
tum eorum, qui timent eum, & eruis eos. Quibus o-
stendit Deus, sese eorum, quos custodiendos suscepit,
tutelam angelis suis delegare.

8 Quantum ad numerum, audimus ex ore Chri-
sti multas legiones, à Daniele multas myriadas. Dan. 12. v. 1
Plenos currus vidit Elisei minister: & ingentem 2. Reg. 6.
multitudinem declarat, quod dicuntur castra me- v. 7
tari in circuitu timentium Deum. Forma visibili Psal. 34. v. 8
spiritus carere certum est, & tamen Scriptura pro
ingenij nostri modulo angelos sub Cherubin & Se-
raphin non frustra nobis alatos pingit, ne dubite-
mus incredibili celeritate semper ad auxilium no-
bis ferendum presentes fore, simulac res tulerit: ac

si fulgur è cœlo emissum, qua solet pernicitate, ad nos volaret.

Col. i. v. 55
& 20

Restat vt superstitioni occurramus. Hinc tanta sollicitudine vrget Paulus in epistola ad Colossenses, Christum non modò angelis omnibus esse antefendum, sed ipsis quoque bonorum omnium esse autorem, ne, eo derelicto, ad illos conuertamur, qui nec sibi sufficere possunt, sed ex eodẽ, quo nos, fonte hauriunt. Certè cum in ys fulgor diuini numinis resfulgeat, nihil est magis proclive, quàm in eorum admirationem stupore quodam nos prosterni, & omnia deinde illis tribuere, quæ non nisi Deo debentur: quod etiam Iohannes in Apocalypsi fatetur sibi accidisse, sed simul addit, fuisse sibi responsum, Vide ne feceris: conseruus tuus sum: Deum adora.

Atqui hoc periculum bene cauebimus, si expendamus, cur per eos Deus potiùs quàm per se sine ipsorum opera potentiam suam declarare soleat. Hoc ad solatium nostræ imbecillitatis facit, ne quid omnino, quod animis nostris vel in bonam spem erigendis, vel in securitate confirmandis valeat, desideremus. Illud quidem vnum satis superq; esse deberet, quòd Dominus asserit, se nostrum esse protectore. Sed diu tot periculis, tot noxis, tot hostiũ generibus nos videmus circumsideri: quæ nostræ est mollities ac fragilitas, fieri interdum poterit, vt trepidatione impleamur, vel desperatione concidamus, nisi pro modulo nostro gratiæ suæ præsentiam apprehendere nos Dominus faciat.

Hac ratione non modò nos sibi cure fore promittit. sed se innumeros habere satellites, quibus procurandam salutem nostram mandauerit: horum praesidio & tutela quandiu septi sumus, quicquid periculi immineat, nos extra omnem aleam esse positos. Perperam id quidem à nobis fieri fateor, quod post illam simplicem promissionem de vnius Dei protectione, adhuc circumspectamus vnde nobis veniat auxilium. Sed quia Dominus, pro immensa sua clementia & facilitate, vult huic nostro vitio subuenire, non est cur tantum eius beneficium negligamus. 2. Reg. 6. v.

Eius rei exemplum in puero Elisei habemus.

17

12 Proinde, quicquid de angelorum ministerio dicitur, ad hunc finem dirigamus, vt expugnata omni dissidentia, spes in Deo nostro fortius stabilietur. Si quidem haec praesidia ideo nobis à Domino sunt comparata, ne hostium multitudine terreamur, quasi aduersus opem eius praevaleret, sed ad illam Elisei sententiam cōfugiamus, Plures esse pro nobis quàm contra nos. Quam igitur preposterum est, ab angelis nos abduci à Deo, qui in hoc sunt constituti, vt praesentiores eius opem nobis testentur? Abducunt autem, si non rectè ad ipsum manu ducunt: si non in vno Mediatore Christo nos retinent, vt ab ipso prorsus pēdeamus, in eo recumbamus, ad eum feramur, & in ipso acquiescamus. Quod enim in visione Iacob describitur, herere ac penitus infixū esse animis nostris debet, angelos ad homines in terrā descendere, & ab hominib. in cœlū ascendere per scalam, cui

Gen. 28. v. 12

insidet Dominus exercituum. Quo indicatur, sola Christi intercessione fieri, vt angelorum ministeria ad nos perueniant, sicut ipse affirmat: Posthac videbitis cælos apertos, & angelos descendentes ad Filium hominis.

Ioh. i. v. 51

Quæ de diabolis Scriptura tradit, eò ferè tenentur omnia, vt solliciti simus ad præcauendas eorum insidias & molitiones: tum ijs armis nos instruamus, quæ ad propulsandos tantos hostes satis firma sint & valida. Præcipuè verò imbecillitatis & ruditatis nostræ nobis conscij, Dei opem inuocemus, nec quicquam tentemus: quando ipsius est solius, & consilium, & robur, & animos, & arma subministrare.

Petr. 5. v. 8

Eph. 6. v. 12

Mar. 16. v. 9

Matth. 12

v. 42.

Quò autem ad id agendum magis excitemur ac urgeamur: non vnum, aut alterum, aut paucos hostes, sed magnas esse copias denunciat Scriptura, quæ nobiscum bellum gerunt. Et illud ordinarium esse, testatur Christus, Quòd si eiecto semel demonio locum iterum patefacias, septem spiritus nequiores secum assumit, ac redit in possessionem vacuam. Ergo ne paucitate contempta, simus ad prælium remissiores, vel intermissionem aliquam dari nobis interdum putantes, desidia indulgeamus.

Luc. 8. v. 30

Matth. 25

v. 41

Quòd autem singulari numero vnus Satan, vel Diabolus proponitur, in eo notatur principatus ille iniquitatis, qui aduersatur regno iustitiæ.

Hoc quoque ad perpetuum cum Diabolo certamen accendere nos debet, quòd aduersarius Dei & noster

noſter ubiq; dicitur. Nam ſi cordi nobis eſt Dei gloria, vt par eſt: totis viribus aduerſus eum enitendum eſt, qui illius extinctionem molitur. Si ad regnum Chriſti aſſerendum animati ſumus, vt oportet: neceſſe eſt nobis irconciliabile cum eo bellum eſſe, qui in illius ruinam conſpirat.

16 Atqui quum à Deo conditus ſit Diabolus, hanc malitiam quam eius natura tribuimus, non ex creatione, ſed ex deprauatione eſſe meminerimus. Quicquid enim damnabile habet, deſectione & lapſu ſibi accerſiuit.

17 Quantum verò ad diſcordiam & pugnam attinet, quam Satana cum Deo eſſe dicimus, ſic accipere oportet, vt fixum interim illud maneat, illum niſi volente & annuente Deo nihil facere poſſe. Legimus enim in hiſtoria Iob, illum ſe ſiſtere coram Deo ad excipienda mandata, nec pergere audere ad facinus aliquod obeundum, niſi impetrata facultate. De voluntate iam non loquor, nec etiam de conatu, ſed de effectu tantum. Hoc enim à ſeiſo ſuaque nequitia habet, vt cupiditate & propoſito, Deo aduerſetur. Hac improbitate extimulatur ad conatum earum rerum, quas maximè aduerſarias eſſe Deo putat. Sed quia Deus illum potentia ſua freno vinctum conſtrictumq; tenet, ea modo exequitur, que ſibi diuinitus conſeſſa fuerint: atque ita Creatori ſuo velit nolit obſequitur, quia cogitur miniſterium præbere, quocunq; ille impulerit.

18 Iam verò quia Deus immundos ſpiritus, prout

Eph. 4. v. 27
1 Pet. 5. v. 8

Gen. 3. v. 15

2. Cor. 4. v. 4
Eph. 2. v. 2

libitum est, huc illuc inflectit, hoc regimen ita temperat, vt fideles pugnando exerceant, sed nunq̄ vincat nec opprimant. Quantū ad fideles attinet, quia ab eiusmodi hostibus inquietatur, ideo has exhortationes audiunt: Nolite locū dare Diabolo. Diabolus hostis vester vt leo rugiens circuit, querēs quē deuoret, cui resistite fortes fide: & similes. Omnibus ergo filijs Dei commune est id exercitium. Quia autem promissio illa de conterendo Satana capite, ad Christum & omnia eius membra communiter pertinet, ideo nego vinci vnquam vel opprimi ab eo fideles posse: quod tamen ad singulos actus non restringo. In capite quidem nostro semper ad plenum extitit hac victoria, quia nihil in eo habuit princeps huius mundi: in nobis autem, qui membra eius sumus, ex parte nunc apparet: perficietur autem, quū carne nostra exuti, Spiritus sancti virtute pleni erimus. Et in hunc finē Christus moriendo vicit Satanā, qui habebat mortis imperiū: & triumphum de omnibus eius copijs egit, ne Ecclesia noceat, alioqui centies eā pessundaret singulis momentis. Nā (qua nostra est imbecillitas, & qua illius sunt furiose vires) quomodo vel tantillū contra multiplices & assiduos eius impetus staremus, nisi freti ducis victoria? Non ergo in animos fidelium permittit Deus regnum Satana, sed impios dant axat & incredulos illi gubernādos tradit, quos in suo grege censerī non dignatur.

Interea ne pigeat in hoc pulcherrimo theatro piā oblectationem capere ex manifestis & obuijs Dei operi-

operibus. Est enim hoc, ut alibi diximus, et si non precipuum, natura tamē ordine primum fidei documentum, quaquauersum oculos circumferamus, omnia quae occurrūt, meminisse Dei esse opera: & simul quae in finē à Deo condita sint, pia cogitatione reputare. Ergo ut vera fide apprehendamus quod de Deo scire refert, historiam creationis mundi operapretiū est in primis tenere, qualiter à Mose breuiter exposita est. Ex ea discemus, Deū Verbi ac Spiritus sui potentia ex nihilo creasse cœlum & terrā: hinc omne genus animalia resq; inanimatas produxisse, mirabili serie distinxisse innumeram rerum varietatem, suam unicuiq; generi naturam indidisse, assignasse officia, loca attribuisse & stationes, & cū omnia sint corruptioni obnoxia, prouidisse tamen ut singula species ad diem extremum saluae conferuentur.

21 Quorsum verò tendere, & quem in scopum referri debeat operum Dei consideratio, paucis verbis absolui potest. Sanē, si pro dignitate explicare libeat, quam inestimabilis Dei sapientia, potentia, iustitia, bonitas in mundi compositione reluceat, nullus orationis splendor, nullus ornatus tanta rei magnitudini par erit. Verū, ut compendio studeam, tunc sciant lectores se vera fide apprehendisse, quid sit DEVM cœli & terrā esse creatorem, si illam primum vniuersalem regulam sequantur, ut quas in suis creaturis DEVS exhibet conspicuas virtutes, non ingrata vel incogitantia, vel obliuione transeant: deinde, sic

ad se applicare discant, quò penitus afficiantur in suis cordibus.

Audimus ex Mose, nobis eius liberalitate subie-²²
ctum quicquid omnino rerum est in toto orbe. Certum est, non ideo fecisse, quò nos luderet inani titulo donationis. Ergo nihil vnquam nobis defuturum est quoad salutis nostræ referet. Denique, quoties Deum nominamus cœli & terræ creatorem, simul in mentem nobis veniat, eorum omnium quæ condidit dispensationem in manu ac potestate ipsius esse, nos verò esse ipsius filios, quos alendos & educandos in suam fidem custodiamq̄, receperit: vt bonorum omnium summam ab eo vno expectemus, ac certò speremus, illum nunquam passurum nos rebus ad salutem necessarijs indigere, ne aliunde spes nostra pendeat, vt quicquid desideramus, ad eum vota nostra respiciant: cuiuscunque rei fructum percipimus, eius esse beneficium agnoscamus, & cum gratiarum actione profiteamur: vt tanta bonitatis ac beneficentiæ suauitate illecti, ipsum toto pectore amare & colere studeamus.

Qualis homo sit creatus: vbi de animæ facultatibus, de imagine Dei, libero arbitrio, & prima naturæ integritate differetur.

CAP. XV.

Iam de hominis creatione dicendū: nō modo quia inter omnia Dei opera nobilissimum & maximè spectabile est iustitiæ eius, & sapientiæ, & bonitatis speci-

specimē: sed quia, ut initio diximus, nō potest ligō
 & solidē cognosci Deus à nobis, nisi accedat mutua
 nostri cognitio. Et si autem ea duplex est, nempe,
 ut sciamus quales nos prima origine sumus conditi,
 & qualis nostra conditio esse cōperit post Ade la-
 psū, nunc tamen integræ naturæ descriptione
 contenti erimus. Et sanē antequam ad miseram
 istam hominis conditionem, cui nunc addictus est,
 descendimus, operæpretium est tenere, qualis ab in-
 itio conditus fuerit. Cauendum est enim, ne præ-
 cisè tantū naturalia hominis mala demonstnan-
 do, ea videamur ad naturæ autorem referre. Ac pri-
 mō tenendum est, cum ex terra & luto sumptus fu-
 it, iniectum fuisse superbiæ frenum. Quod autem
 Deus vas testaceum non modo animare dignatus
 est, sed etiam domicilium esse voluit immortalis spi-
 ritus, iure in tanta sictoris sui liberalitate gloriari
 potuit Adam.

2 Porro homo constat anima & corpore: atque a- Eccel. 12. v. 7
 nima nomine essentiam immortalem, creatam ta- Luc 23. v. 49
 men, intelligo, quæ nobilior eius pars est. Interdum Act. 7. v. 59
 spiritus vocatur. Christus spiritū suum Patri com-
 mendans, Stephanus etiam Christo, nihil aliud in-
 telligunt, quàm ubi soluta est à carnis ergastulo a-
 nima, Deum esse perpetuum eius custodem.

3 Huius etiam rei probatio inde firma colligitur, Gen. 1. v. 27
 quod dicitur homo creatus ad imaginem Dei. Quā-
 nis enim in homine externo resulgeat Dei gloria,
 propriam tamen imaginis sedem in anima esse, du-

bium non est. Proinde hac voce notatur integritas, qua p̄deditus fuit Adam, cum recta intelligētia pol-leret, affectus haberet compositos ad rationem, sensus omnes recto ordine temperatos, vereq; eximijs dotibus opificis sui excellentiam referret. Ac quamuis primaria sedes diuinae imaginis fuerit in mente & corde, vel in anima eiusq; potentijs: nulla tamē pars fuit, etiam vsque ad corpus, in qua non scintille aliqua micarent.

Nondum tamen data esse videtur plena imagi-⁴nis definitio, nisi clariùs pateat quibus facultati-
bus præcellat homo, è quibus speculum censerī debe-
at gloriæ Dei. Id verò non aliunde melius, quàm ex
reparatione corruptæ naturæ cognosci potest. Quin
Adam ubi excidit è gradu suo, hac defectione à Deo
alienatus sit, minimè dubium est. Quare, et si demus
non prorsus exinanitam ac deletam in eo fuisse Dei
imaginem: sic tamen corrupta fuit, vt quicquid su-
perest, horrenda sit deformitas. Ideoq; recuperandæ
salutis nobis initium est in ea instauratione, quam
consequimur per Christum, qui etiam hac de caus-
sa vocatur secundus Adam, quia nos in veram & so-
lidam integritatem restituit. Itaq; alibi Paulus no-
uum hominem renouari docet secundum imaginem
eius qui creauit illum.

1. Cor. 15. v.

45

Eph. 4. v. 24

Iam videndum est, quid maximè sub hac renoua-
tione comprehendat Paulus. Priore loco agnitionem
ponit, altero autem sinceram iustitiam, & sanctita-
tem. Vnde colligimus, imaginem Dei initio in luce
mentis,

mentis, in cordis rectitudine, partiumq; omnium sanitate conspicuã fuisse Dei imaginem. Quanquam enim fateor esse synecdochicas loquendi formas, nõ potest tamen hoc principium conuelli, quod in reuolutione imaginis Dei præcipuum est, in ipsa etiam creatione tenuisse summum gradum. Eodem pertinet quod alibi tradit, nos reuelata facie gloriam Domini speculantes in eãdem imaginem transformari. 2. Cor. 3.
v. 18 Videmus nunc, vt Christus perfectissima sit Dei imago, ad quã formati sic instauramur, vt verè a pietate, iustitia, puritate, intelligentia imaginem Dei gestemus. Vt verò sciamus, quibus partibus constet, de anime facultatibus differere operæpretium est.

- 6 Anima definitionem à Philosophis petere stultum esset. Ex scriptura autè docuimus, esse substantiam incorpoream: nunc addendum est, quamuis propriè loco non comprehendatur, corpori tamen inditam illic quasi in domicilio habitare: non tantum vt omnes eius partes animet, & organa reddat apta & vtilia suis actionibus, sed etiam vt primum in regenda hominis vita teneat: nec solum quoad officia terrene vite, sed vt ad Deum colendum simul excitet. Hoc postremum tametsi in corruptione liquido non cernitur, eius tamen reliquie in ipsis vitijs impressæ manent. Vnde enim tanta sã cura hominibus, nisi ex pudore? Vnde autem pudor, nisi ex honesti respectu? cuius principium & causa est, quod se ad colendam uer-

stitiam natos esse intelligunt, in quo inclusum est religionis semen. Sicut autem absque controuersia ad cœlestis vite meditationem conditus fuit homo, ita eius notitiam anima fuisse insculptam, certum est. Et sanè præcipuo intelligentiæ vsu careret homo, si sua eum lateret felicitas, cuius perfectio est, cum Deo coniunctum esse: vnde & præcipua animæ actio est, vt illuc aspiret: ac proinde, quò quisque magis ad Deum accedere studet, eò se probat ratione esse præditum.

Philosophi, quibus incognita erat natura corruptio, quæ ex defectu pœna provenit, duos hominis status valde diuersos perperam confundunt. Sic ergo habeamus, subesse duas humanæ animæ partes, quæ quidem præsentî instituto conueniant, intellectum & voluntatem. Sit autem officium intellectus, inter obiecta discernere, prout vnumquodque probandum aut improbandum fuerit: voluntatis autem, eligere & sequi quod bonum intellectus dictauerit: aspernari verò ac fugere, quod ille improbarit. Nulla potest reperiri in animæ potentia, quæ non ritè ad alterutrum istorum membrorum referatur. Atque hoc modo sensum sub intellectu cõprehendimus. Rursum pro appetitus nomine quod illi malunt, voluntatis nomen, quod vsitatus est, vsurpo.

Ergo animam hominis Deus mente instruxit, qua bonum à malo, iustum ab iniusto discerneret: ac quid sequendum vel fugiendum sit, præcunte rationis

tionis luce videret. Vnde partem hanc directricem τὸ ἡγεμονικὸν dixerunt Philosophi. Huic adiunxit voluntatē, penes quā est electio. His praeclaris dotibus excelluit prima hominis conditio, vt ratio, intelligentia, prudentia, iudiciū non modo ad terrena vitae gubernationē suppeterent, sed quibus transcendere vsque ad Deum & aeternam felicitatem. Deinde, vt accederet electio, quae appetitus dirigeret, motusq; omnes organicos temperaret, atq; ita voluntas rationis moderationi prorsus esset consentanea. In hac integritate libero arbitrio pollebat homo, quo, si vellet, adipisci posset aeternam vitam. Potuit igitur Adam stare si vellet, quando non nisi propria voluntate cecidit: sed quia in vtramq; partem flexibilis erat eius voluntas, nec data erat ad perseuerandum constantia, ideo tam facile prolapsus est. Libera tamen fuit electio boni & mali: neque id modo, sed in mente & voluntate summa relictudo, & omnes organicae partes ritē in obsequium compositae, donec seipsum perdendo bona sua corripit. Acceperat quidem posse, si vellet: sed non habuit velle quod posset: quia hoc velle secuta esset perseuerantia. Excusabilis tamen non est, qui tantum accepit, vt sibi sponte accerseret interitum: nulla verò imposita fuit Deo necessitas, quin mediam illi voluntatem daret, atq; etiam caducam, vt ex illius lapsu gloria suae materiam eliceret.

Deum sua virtute mundum à se conditum fo-
uere ac tueri, & singulas eius partes sua pro-
uidentia regere. C A P. XVI.

Hcb. ii. v. 13

Porro Deum facere momentaneum creatorem, *t*
qui semel duntaxat opus suum absoluerit, frigi-
dum esset ac ieiunum: atque in hoc precipuè nos à
profanis hominibus differre conuenit, vt non mi-
nùs in perpetuo mundi statu, quàm prima eius ori-
gine presentia diuinae virtutis nobis illuceat. Quò
pertinet illud Apostoli quod antè citauimus, Non
nisi fide nos intelligere concinnatum esse seculù ver-
bo Dei: quia, nisi ad prouidentiam eius vsque trans-
imus, nondum ritè capimus, quid hoc valeat, Deum
esse creatorem: vt cunque & mente comprehende-
re & lingua fateri videamur. Carnis sensus, vbi
Dei virtutem semel in ipsa creatione sibi proposuit,
illic subsistit: & cum longissimè procedit, nihil aliud
quàm in edendo tali opificio, auctoris sapientiam, po-
tentiam & bonitatem (que sponte sese proferunt,
& nolentibus etiam ingerunt) expendit & confide-
rat: in eo autem conseruando & moderando gene-
ralem quandam actionem, vnde vis motionis depen-
deat. Denique ad res omnes sustinendas sufficere
putat vigorem diuinitus ab initio inditum. At verò
fides altius penetrare debet, nempe vt quem omnium
creatorem esse didicit, statim quoque perpetuum
moderatores & conseruatores esse colligat: neque
id vniuersali quadam motione tam orbis machinam
quàm singulas eius partes agitando, sed singulari
quadam

quadam providentia vnumquodq; eorum qua condidit, ad minimum vsq; passerem sustinendo, fouendo, curando. In genere quidem arcana Dei inspiratione vegetari omnes mūdi partes, & Philosophi doceant, & humane mentes concipiunt: intereaten eo vsq; non pertingunt, quo euehitur David, secumq; pios omnes attollit, dicēs, Omnia ad te respiciunt, vt des escā illis tempore suo: te dante, colligūt: te manum aperiente, satiantur bonis: simulatq; faciem auerteris, consternantur: vbi redaxeris spiritum, intereunt, & in terram reuertuntur: si rursus immittis spiritum, creantur, & renouas faciem terra.

Psal. 104. v.
27. 28. 29. 30.

2 Quò melius pateat hoc discrimen, sciendum est, providentiam Dei, qualis traditur in Scriptura, fortuna & casibus fortuitis opponi. Si quis in latrones incidat, vel feras bestias, si vento repente exorto naufragium faciat in mari, si domus vel arboris ruina obruatur: si alius per deserta oberrans inueniat penurie suæ remedium, vndis iactatus ad portum perueniat: hos omnes tam prosperos quam aduersos occursum, fortuna carnis ratio adscribet. Quisquis verò edocūsus est Christi ore, causam longius queret, ac statuet, quoslibet euentus occulto Dei consilio gubernari. Ac de rebus quidem inanimatorum sic habendum est, quamuis naturaliter singulis indita sit sua proprietates, vim tamen suam non exercere, nisi quatenus presenti Dei manu diriguntur. Sunt igitur nihil aliud quam instrumenta, quibus

Deus instillat quantum vult efficacia, & pro suo arbitrio ad hanc vel illam actionem flectit ac conuertit. Nihil magis naturale est, quam ver hyemi, veri aestatem, aestati autumnum vicissim succedere. Atqui in hac serie tanta perspicitur ac tam inequalis diuersitas, vt facile appareat, singulos annos, menses, & dies noua & speciali Dei prouidentia temperari.

Psal. 115. v. 3

Et sanè omnipotentiam sibi vendicat, ac deseruiri à nobis vult Deus, non qualem Sophista fingunt, sed vigilem, efficacem, operosam. Ideo enim censetur omnipotens, quia sua prouidentia cœlum & terram gubernans, sic omnia moderatur, vt nihil nisi eius consilio accidat. Nam cum in Psalmo dicitur facere quaecumq; vult, certa & deliberata notatur voluntas. Hoc itaque solatio in rebus aduersis se leniant fideles, nihil se perpeti nisi Dei ordinatione & mandato: quia sunt sub eius manu. Qui Dei omnipotentia iustam laudem tribuunt, duplicem inde percipiunt fructum: quod satis ampla beneficiendi facultas penes ipsum sit, in cuius possessione sunt cœlum & terra, & cuius nutum respiciunt omnes creatura, vt se in obsequium addicant: deinde, quod secure in eius protectione quiescere licet, cuius arbitrio omnes subiacent quæ aliunde timeri possunt noxa, cuius imperio non secus ac freno coercetur Satan cum omnibus suis furijs totoq; apparatu, à cuius nutu pendet quicquid nostræ salutis aduersatur: nec aliter corrigi vel sedari possunt immodici

modici & superstitiosi metus, quos subinde ex periculorum obiectis concipimus. Superstitiosè nos esse timidos dico, si quoties minantur creature, vel terrorem aliquem ingerunt, perinde expauescimus, ac si quam ex se vim nocendi haberent ac potestatem, vel temerè lederent ac fortuito, vel aduersus earum noxas non satis esset in Deo auxiliij. Exempli gratia, I. RE. IO. V. 2
vetat Propheta, ne à stellis & signis cœli metuant filij Dei, quemadmodum increduli solent: non quilibet certè timorem damnat. Sed cùm mundi gubernationem à Deo ad astra transferant infideles, suam vel felicitatem vel miseriam ab astrorum decretis & presagijs, non autem à Dei voluntate, pendere fingunt: ita fit, vt timor eorum ab vno illo, quem respicere debebant, ad stellas & cometas abtrahatur. Ab hac igitur infidelitate qui cauere vollet, memoria semper teneat, non erraticam vel potentiam, vel actionem, vel motionem esse in creaturis, sed arcano Dei consilio sic regi, vt nihil contingat, nisi ab ipso sciente & volente decretum.

4 Principio igitur teneant lectores, prouidentiam vocari, non qua Deus è cœlo otiosus speculetur quæ in mundo fiunt, sed qua velut clauum tenens, euentus omnes moderatur. Ita non minùs ad manus quàm ad oculos pertinet. Nec enim, cùm filio suo dicebat Abraham, Deus prouidebit, tantùm volebat præscium futuri euentus asserere, sed curam rei incognitæ in eius voluntatem reijcere, qui rebus perplexis & confusis exitum dare solet. Vnde sequitur,

prouidentiam in actu locari. Non tam crassus est eorum error, qui gubernationem Deo attribuunt, sed confusam & promiscuam, vt dixi: nempe qua orbis machinam cum singulis partibus generali motu voluat atque impellat, cuiusque verò creaturae actiones peculiariter non dirigat: atque ita inter Deum & hominem partiuntur, vt ille motionem huic sua virtute inspiret, qua agere possit pro natura sibi indita ratione: hic autem actiones suas voluntario consilio moderetur. Breuiter, Dei potentia, sed non destinatione, mundum, res hominum, ipsosq; homines gubernari volunt. Nunc itaque sententiam hanc, qua vulgò serè obtinuit, refutare propositum est, qua cecam modo nescio quam & ambiguam motionem quum Deo concedat, quod praecipuum est illi adimit, vt incomprehensibili sapientia quaeq; dirigat ac disponat ad suum finem: atque ita verbo tantum, non re, Deum facit mundi rectorem, quia moderationem eripit. Verum quidem est, singulas rerum species arcano natura instinctu moueri, ac si aeterno Dei mandato parerent, & quod semel statuit Deus, sponte fluere: atque huc referri potest quod dicit Christus, Se & Patrem ab initio vsque semper fuisse in opere. Sed perperam hoc praetextu tegunt & obscurant quidam specialem prouidentiam. Quare nobis probandum est, Deum sic attendere ad singulos euentus regendos, & sic omnes illos prouenire à definito eius consilio, vt nihil fortuito contingat.

5 In Lege & in Prophetis sepius pronunciat, quoties rore & pluuia terram irrigat, se gratiam suam testari: cælum obdurefcere instar ferri suo imperio, & grandinibus & procellis quoties agri feriuntur, certa & specialis suæ vindictæ esse signum. Cùm animalibus Deus ipse famem minatur, nõne satis declarat, nunc te-
 Deut. 18
 Ioel 2.
 10el 1
 Matt. 10. 7,
 29

ty cadere in terram sine Patris voluntate.
 Sed quia scimus humani præcipuè generis causa mundum esse conditum, in eius gubernatione hic nobis spectandus est finis. Exclamat Prophet a Ieremias, Scio Domine, quia non est hominis via eius, neque viri ut dirigat gressus suos. Dicant nunc, hominem a Deo moueri secundum naturæ suæ inclinationem, ipsum autem conuertere motum quò visum fuerit. At si id verè diceretur, penes hominem foret viarum suarum arbitrium. Negabunt fortè, quia nihil sine Dei potentia valeat. At cùm Prophetam constet non potentiam modo, sed electionem quoque, ac destinationem Deo attribuere, nequaquam se expediunt. Atque hanc hominum temeritatem eleganter alibi carpit Solomon, qui scopum sibi præstituunt sine Dei respectu, ac si manu eius non ducerentur. Homini, inquit, est dispositio cordis, & Domini est præparatio lingue. Ridicula sanè insania, quòd facere sine Deo instituunt

miseri homines, qui ne profari quidem possunt, nisi quod ille voluerit. Porro quò magis exprimeret Scriptura, nihil penitus in mundo geri, nisi ex eius destinatione: quæ maximè fortuita videntur, illi subiacere ostendit. Sortes quis non fortuna cecitati permittat, verùm Dominus non patitur, qui sibi vendicat earum iudicium. Non sua potentia fieri docet, vt & in sinu conijciantur lapilli, & extrahantur: sed quod vnum casui dari poterat, à seipso esse testatur. Sic & Propheta profanos homines obiurgat, qui industrie hominum vel fortuna adscribunt, quòd alij iacent in sordibus, alij ad honores emergunt: Neque ab Oriente, neque ab Occasu, neque à deserto sunt exaltationes, quia Deus iudex est, hic humiliat, & hic eleuat.

Quinetiam particulares euentus, testimonia esse dico in genere singularis Dei prouidentia. Quum Ionam voluit in mare proijci, ventum turbini excitando emisit. Dicent, hoc fuisse præter communem usum. Atqui inde colligo, nullum vnquam ventum oriri vel surgere, nisi speciali Dei iussu. Nec verò aliter verum esset illud: Ventos facere suos nuncios, & ministros suos ignem flammeum, nubes facere vehicula sua, & equitare super alas venti: nisi & nubes & ventos circumageret suo arbitrio, singularèque virtutis suæ præsentiam in illis ostenderet. Sic Deus speciali gratia vult ferri acceptum, quòd alios relinquit in orbitate, alios sobole dignatur, nam donum eius fructus ventris. Ideo dicebat

Iacob

Prou. 16. v.
33

Psal. 75. v. 7

Ionæ i. v. 4

Psal. 104. v.
4. & Psal.
107. v. 25. 29

Psal. 127. v. 3

Iacob uxori, *An ego pro Deo sum, vt tibi dem liberos? Vt semel finiam, nihil magis ordinarium in natura, quam nos paneali. Atqui pronunciat Spiritus, non modo terra prouentum Dei esse donum speciale, sed non viuere solo pane homines, quia non ipsa saturitas eos vegetat, sed arcana Dei benedictio: sicut è conuerso minatur, se fracturum panis fulturam. Nec verò aliter seria posset concipi oratio de quotidiano pane, nisi Deus cibum paterna manu nobis suggereret. Denique, vbi ab vna parte audimus, Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum: ab altera autem, Oculus Domini super impios, vt perdat è terra memoriam eorum: sciamus, creaturas omnes sursum & deorsum præsto ad obsequium adesse, vt eas in quemcunque vult usum accommodet. Vnde colligitur, non tantum generalem eius prouidentiam vigere in creaturis, vt naturæ ordinem continuet, sed in certum & proprium finem aptari, admirabili eius consilio.*

Gen. 30. v. 2

Deut. 8. v. 2

Ezech. 4.

v. 16

Psal. 34. v. 17

8 Et mouere nos quoque illud Augustini debet: In *s. Retract.*
libris contra Academicos, inquit, non mihi placet *cap. 1*
toties me appellasse fortunam, quamuis non aliquã
deam voluerim hoc nomine intelligi, sed fortuitum
rerum euentum in externis vel bonis vel malis. Vnde
& illa verba sunt quæ nulla religio dicere prohibet,
Fortè, forsan, forsitan, fortasse, fortuito: quod
tamen totum ad diuinam reuocandum est prouidentiam.

9 Quoniam autem longè infra prouidentie Dei al-

titudinem subsidit mentis nostra tarditas, adhibenda est, quae eam subleuat distinctio. Dicam igitur, ut cūque ordinentur omnia Dei consilio & certa dispensatione, nobis tamen esse contingentia. Non enim aliam imaginem res ipsa praeseferunt, aut in natura sua considerata, aut secundum noticiam nostram iudiciumque aestimatae. Exemplum in Christi ossibus familiare occurrit. Quum induerit corpus nostro simile, fragilia fuisse eius ossa nemo sanus negabit, quae tamen frangi fuit impossibile. Atque ita Deus restrinxit ad consilij sui necessitatem quod naturaliter contingere potuit.

Quorsum & in quem scopum referenda sit haec doctrina, ut nobis constet eius utilitas.

CAP. XVII.

PORRÒ fieri vix potest, quin se perplexis nodis impediant quicunq; non tenent probum rectumq; huius doctrinae usum. Itaq; in quem finem omnia diuinitus ordinari Scriptura doceat, breuiter hinc attingere expediet. Ac primò eodem notandū est, tām futurum, q̄ in praeteritū tempus considerandā esse prouidentia Dei: deinde, sic moderatrice esse rerum omnium, ut nūc medijs interpositis operetur, nūc sine medijs, nunc contra omnia media. Postremò, huc tendere, ut totum humanum genus sibi esse curae Deus ostendat, praecipue verò in regenda Ecclesia se excubias agere. Iam & hoc addendum est, quamuis aut paternus Dei fauor & beneficentia, aut iudicij seueritas, saepe in toto prouidentia cursu reluceat: interdum tamen eorum quae accidunt, occultas esse causas,

causas, ut obrepat cogitatio, cæco fortuna impetu
 volui & rotari res humanas, vel ad obloquendū nos
 caro sollicitet. Vt cumq; tamen nos lateant & fugi-
 ant cause, apud Deum esse absconditas certò habē-
 dum est: ac proinde cum Dauide exclamandū, *Ma-*
gna fecisti, Deus, mirabilia tua, & cogitationes tu-
as super nos non licet ordinare: si loqui tento, praua-
let supra narrationem. Et si enim semper in aru-
mnis nostris occurrere debent peccata, ut pœna ipsa
nos ad pœnitentiam sollicitet: videmus tamen vt
Christus arcano Patris consilio plus iuris asserat,
quàm vt queng; prout meritus est, castiget. Ioh. 9 v. 5.
 Nam de cæco nato ait, Neque hic peccauit, neq; parentes,
 sed vt manifestetur gloria Dei in ipso. Sed tenenda
 modestia est, ne ad causam reddendam Deum tra-
 hamus, sed ita reueremur occulta eius iudicia, vt
 nobis eius voluntas iustissima sit rerum omniū caus-
 sa. Quum cælum occupant dense nubes, exoriturq;
 violenta tempestas, quia & tristis caligo oculis oby-
 citur, & tonitru aures percellit, & sensus omnes
 terrore obstupescunt, videntur nobis omnia confun-
 di & miseri: eadē interim semp manet in cælo quies
 & serenitas. Ita statuendum est, dum res in mun-
 do turbulenta iudicium nobis eripiunt, Deū ex pura
 iustitia & sapientia sua luce hos ipsos motus optimè
 cōposito ordine tēperare ac dirigere in rectū finem.

2 Ergo Dei puidentiā ritè & vtiliter nemo expēdet
 nisi qui sibi cū fide suo mūdūq; opifice negotiū esse
 reputās, ad metū & reuerentiā qua decet humilita-
 re, se submiterit. Hinc fit, vt tã multi hodie doctrinā

Psal. 36. v. 7

Rom. II. v. 31

Deut. 29.

v. 29

hanc suis moribus impetant, quia non plus Deo licere volunt, quam illis dicat propria ratio. Verum nisi admittant, incomprehensibili Dei consilio, quicquid in mūdo accidit, gubernari, respondeant quorsum dicat Scriptura, eius iudicia profundam esse abyssum? Nam cum clamet Moses, voluntatem Dei non procul in nubibus vel in abyssis querendam esse, quia familiariter in Lege exposita sit, sequitur, profunda abyssu conferri aliam voluntatem absconditam. Ac verum quidem est, in Lege & in Evangelio comprehendi mysteria, quæ longè emineant supra sensus nostri modum: sed quoniam Deus ad capiendā hac mysteria, quæ verbo patefacere dignatus est, suorum mentes intelligentiā spiritu illuminat: nulla iam illic abyssus, sed via, in qua tutò ambulandum est, & lucerna pedibus regendis. At mundi gubernandi admirabilis ratio meritò abyssus vocatur, quia dum nos latet, reuerenter adoranda est. Pulchrè vtrumque paucis verbis expressit Moses, Occulta, inquit, Deo nostro: quæ autem hîc scripta sunt, ad vos & filios vestros pertinent. Videmus enim, vt non tantum ad Legem meditandam studium adijcere, sed arcanam Dei prouidentiam reuerenter suspicere iubeat. Ergo, quum sibi ius mundi regendi vendicet Deus nobis incognitum, hæc sit sobrietatis ac modestiæ lex, acquiescere summo eius imperio, vt eius voluntas nobis sit vnica iustitiæ regula, & iustissima caussa rerum omnium. Non illa quidem absoluta voluntas, de qua garrunt Sophi-

ste.

sta, impio profanoq; dissidio separantes eius iustitiam à potentia: sed illa moderatrix rerum omnium prouidentia, à qua nihil nisi rectum manat, quamuis nobis abscondita sint rationes.

3 Ad hanc modestiam quicumque erunt compositi, neque in præteritum tempus de rebus aduersis contra Deum fremant, neque scelerum culpam in ipsum regerent. Quod ad futura pertinet, humanas deliberationes facile cum Dei prouidentia conciliat Solomon: Cor hominis cogitat viam suam, & Dominus diriget gressus eius: significans, aternis Dei decretis nos minimè impediri, quò minus sub eius voluntate & prospiciamus nobis, & omnia nostra dispensemus. Neque id manifesta caret ratione. Namque is qui vitam nostram suis terminis limitauit, eius simul curam apud nos deposuit: eius conseruandæ rationibus subsidijsq; instruxit. Nunc perspicuum est, quid sit nostri officij: nempe, si vitam nobis nostram tutandam commisit Dominus, vt eã tueamur: si subsidia offert, vt us vtamur: si pericula præmonstrat, ne temerè irruamus: si remedia suppeditat, ne negligamus. Consultandi cauendiq; artes inspiratæ hominibus sunt à Domino, quibus prouidentia eius subseruiant, in vitæ propriæ conseruatione. Quemadmodum contra neglectu & socordia, quæ illis iniunxit mala, sibi accersunt. Qui fit enim, vt vir prouidus dum sibi consulit, imminentibus etiam se malis explicet, stultus inconsulta temeritate pereat, nisi quòd & stultitia & prudentis

Prou. 16. v. 9

diuinae sunt dispensationis instrumenta in vtramq; partem? Ideo antè admonui, prouidentiam Dei non semper nudam occurrere, sed prout adhibitis medijs eam Deus quodammodo vestit.

Iidem prateriti temporis euentus perperam ad nudam Dei prouidentiam trahunt. Ac vide quam infalsa sit eorum argumentatio: Impunita esse auctoribus suis scelera volunt, quia non nisi Dei dispensatione patrantur. Ego plus concedo: fures & homicidas, & alios maleficos diuina esse prouidentiae instrumenta, quibus Dominus ipse ad exequenda, quae apud se constituit, iudicia utitur. Atqui eorum malis vllam inde excusationem deberi nego. Totum enim in se malum deprehendunt, penes ipsum non nisi legitimū malitiae suae usum. Sed enim per ipsos operatur. Et vnde, quæso, foetor in cadauere, quod calore solis tum putrefactum, tum reseratum fuerit? radijs solis excitari omnes vident: nemo tamen illos foetere ideo dicit. Ita cum in homine malo subsideat mali materia & culpa, quid est, quod inquinamentum aliquod contrahere putetur Deus, si ad suum arbitrium utatur eius ministerio?

Verum has calumnias, vel potius phreneticorum deliria facile discutiet pia sancta^q, prouidentiae meditatio, quæ nobis dicat pietatis regula, ut optimus & suauissimus inde fructus nobis proueniat. Ergo Christianum pectus, quum certo certius persuasum sit, omnia Dei dispensatione euenire, nihil fortuitò cōtingere: ad illū, velut præcipuam rerum causam, oculos semper referet, causas tamen inferiores su-

loco intuebitur: Deinde, singularem Dei providen-
 tiã ad se conseruandũ excubare non dubitabit, quã
 nihil euenire passura sit, quã quod bono ac saluti
 sibi vertat. Quoniam autẽ cum hominibus primũ,
 deinde cũ reliquis creaturis illi negotiũ est, utrobique
 sibi pollicebitur Dei providentiam regnare. Quantũ
 ad homines attinet, siue boni sint, siue mali, eorũ cõ-
 silia, voluntates, conatus, facultates, sub eius manu
 esse agnoscet, ut flectere quò libuerit, ac quoties li-
 buerit cõstringere, in eius arbitrio sitũ sit. Singularem
 Dei providentiã in salutem fidelium excubare, pluri-
 rime sunt & luculentissima promissiones quã teste-
 tur: *Iacta super Dominũ curam tuã, & ipse te enu-
 rriet, nec permittet vnquã fluctuari iustũ. Quoniam
 illi cure sumus. Qui habitat in adiutorio Altissimi,
 in protectione Dei cœli cõmorabitur. Qui tãgit vos,
 tangit pupillam oculi mei. Ero clypeus tuus, murus
 aheneus: aduersantibus tibi aduersabor. Etiam si ma-
 ter obliuiscatur filiorum, non tamen obliuiscar tui,*
 7 *His tũ promissis, tum exemplis cõfirmatus Dei ser-
 uus, adiunget testimonia, quã docent, sub eius pote-
 state esse omnes homines, siue eorũ conciliandi sunt
 animi, siue cohibenda malitia, ne qd noceat. Dominus
 enim est, qui dat nobis gratiam, non apud eos modo
 qui nobis bene volunt, sed etiam in oculis Aegyptio-
 rum: hostium verò improbitatẽ frangere varijs modis
 nouit. Sic consiliũ Achitophel, & exitiale Dauidi su-
 turũ erat, ante tempus dissipauit. Sic & creaturas
 oēs in suorum bonum ac salutem moderari, ei cura
 est, ac Diabolum etiam ipsum, quẽ conspiciamus nihil*

Psal. 55. v. 21

1. Pet. 5. v. 9

Psal. 91. v. 1

Zach. 2. v. 8

Gen. 15. v. 1. 2

Isa. 26. v. 2

Isa. 29. v. 15

Exod. 3. v. 21

2. Sam. 17. v.

7. & 14

Iob 1. v. 12

ausum fuisse tentare aduersum Iob, sine permissu eius ac mandato. Hanc notitiam necessario sequitur tum animi gratitudo in prospero rerum successu, tum in aduersitate patientia, tum etiam in posterum incredibilis securitas. Quicquid ergo prosperè atq; ex animi sententia eueniet, id totum acceptum Deo referet, siue per hominum ministerium senserit eius beneficentiam, siue ab inanimatis creaturis adiutus fuerit. Sic enim reputabit cum animo suo, Certè Dominus est, qui ad me istorum animos inclinauit, vt sue erga me benignitatis instrumenta forent.

Si aduersi quid contigerit, ex exemplo mentem hic quoque extollet in Deum, cuius manus ad patientiam placidamq; animi moderationem nobis imprimendam valet plurimum. Si Ioseph in recognoscenda fratrum perfidia immoratus esset, nunquam fraternum potuisset in eos animum recipere. Sed quoniam mentem ad Dominum reflexit, oblitus iniuria ad mansuetudinẽ & clementiam inclinatus est, vt fratres etiam vltro soletur ac dicat, Non vos estis, qui me vendidistis in Aegyptum, sed Dei voluntate premissus sum ante vos, vt vitam vobis conseruem. Vos quidem cogitastis de me malum, sed Dominus conuertit illud in bonum. Si Iob ad Chaldaeos se conuertisset, à quibus vexabatur, statim accensus esset ad vindictam: sed quia opus Domini simul recognoscit, semet pulcherrima illa sententia consolatur, Dominus dedit, Dominus abstulit: sit
nomen

Gen. 41. v. 8
& cap. 50
v. 20

Iob 1. v. 21

nomen Domini benedictum. Sic David conuictus ac 2. Sam. 16
 lapidibus à Simei impetitus, si in hominē defixisset
 oculos, ad retaliandam iniuriam suos animasset:
 verum, quia non sine Domini motu illum agere in-
 telligit, illos potius mitigat. Sinite eum, inquit, quia
 Dominus ei praecepit vt maledicat. Quòd si absq; ho-
 minum opera eueniant quae nos premunt clades &
 miseria, in memoriã redeat Legis doctrina, Quicq; Deut. 28
 prosperi est, ex fonte benedictionis Dei fluere: ad-
 uersa omnia esse eius maledictionis: ac terreat nos
 illa horribilis denunciatio, Si temerè inceditis con- Leuit. 26, v.
 tra me, ego quoq; temerè incedam contra vos. 21. 23

9 Neque tamen interim ad causas inferiores vir
 pius conuiebit. Neque enim, quia ministros diuinae
 bonitatis arbitrabitur eos, à quibus beneficio affe-
 ctus fuerit, ideo illos praeteribit, ac si nullã gratiam
 sua humanitate promeriti essent: sed illis obstructũ
 se ex animo sentiet, & libenter fatebitur obliga-
 tionem, & gratiam profacultate & renata referre
 studebit. Denique, vt res est, intelliget se Dei volun-
 tate illis esse deuinctum, per quorum manum bene-
 ficus esse voluerit. In futuris verò potissimũ, in-
 feriorum huiusmodi causarum rationem habebit.
 A Domino sibi in manũ offerri reputans, quaecunq;
 commodare sibi aliquid possunt creatura, ipsas tan-
 quam legitima diuina prouidentia instrumenta ad
 vsum applicabit. Ac, quum incertus sit, quem sint
 exitũ habitura quae negotia aggreditur (nisi quòd
 in omnibus Dominum suo bono prospecturũ nouit)

ad id studio aspirabit quod sibi expedire ducet, quantum intelligentia mentem, assequi potest. Neque tamen in capiendis consilijs proprio sensu feretur, sed Dei sapientie se commendabit, ac permittet, ut eius ductu in rectum scopum dirigatur. Caterum non externis subsidijs ita eius fiducia subnitetur, ut, si adsint, in ijs secure acquiescat: si desint, perinde ac destitutus trepidet. Mentem enim in soli Dei providentia semper habebit defixam, neque a firmo eius intuitu, presentium rerum consideratione, abduci patietur. *Stabimus fortes*, inquit *Ioab*, pro gente nostra & urbibus Dei nostri. Dominus autem faciat quod bonum est in oculis suis. Eadem cognitio temeritate & prava confidentia exutos ad continuam Dei invocationem nos impellet: tum etiam animos nostros bona spe fulciet, ut que nos circumstant pericula, secure & fortiter despicere non dubitemus.

1. Sam. 10. v.
12.

Hac vero parte se prodit inestimabilis pie mentis felicitas. Innumera sunt que vitam humanam obsident mala, que totidem ostentant mortes.

At ubi lux illa diuine providentiae semel homini pio affulsit: iam non extrema modo, qua antea premebatur, anxietate & formidine, sed omni cura releuatur ac soluitur. Ut enim merito Fortunam horret, ita secure sese Deo audet permittere. Hoc, inquam, solatium est, ut intelligat Patrem caelestem sic omnia sua potentia continere, sic imperio nutuque suo regere, sic sapientia moderari, ut nihil nisi ex eius destinatione cadat: in eius porro fidem se receptum,

ceptum, angelorum cura demandatum, neque aqua, neque ignis, neq, ferri noxa posse attingi, nisi quoad locum illis dare Deo moderatori libuerit. Sic enim canit Psalmus, Quoniam ipse liberabit te de Psal. 91. v. 3
 laqueo venatoris, & à peste noxia. Sub ala sua proteget te, atq, in pennis eius fiducia habebis, pro scuto erit veritas eius. Non timebis à pauore nocturno, nec à sagitta volante per diem, à peste perambulante in caligine, à noxa grassante in meridie. Deniq, ne hic diutius immorer, facile, si animaduertas, perspicies, extremum esse omnium miseriarum prouidentia ignorationem, summam beatitudinem in eius cognitione esse sitam.

12 De prouidentia Dei satis dictum foret, nisi obstarent pauci quidam loci, qui innuere videntur contra quam supra expositum est, non firmum ac stabile Deo constare consilium, sed pro rerum inferiorum dispositione mutabile. Primum aliquoties Dei pœnitentia commemoratur. De pœnitentia sic habendum, non magis illam in Deum cadere, quam vel ignorantiam, vel errorem, vel impotentiam. Ac ne dubia esset eius constantia, testimonium illi reddere sui quoq, aduersarij coacti sunt. Balaã. n. vel inuitũ Gen. 6. v. 6
 in hanc vocẽ prorumpere oportuit, Non esse Deũ in- Num. 23. v. 19
 star hominis vt mētiatur, nec quasi hominis filium
 vt mutetur: ac fieri non posse, vt non faciat quicquid dixerit, vt non impleat quicquid locutus sit.

13 Quid ergo sibi vult Pœnitentia nomen? Nempe quod alia omnes loquendi formule, quæ DEVM

humanitus nobis describunt, ita nec aliud debemus concipere sub pœnitentiæ vocabulo, quàm factorum mutationem: quia soleant homines facta sua mutando testari sibi displicere.

Ionæ 3. v. 10

Esa 33. v. 5

Nec sacra historia, dum Niniuitis remissum narrat quod iam promulgatum fuerat excidium, & Ezechie vitam, denunciata morte, prorogata: abrogata fuisse Dei decreta ostendit. Qui sic sentiunt, in denunciationibus hallucinantur. Quæ etsi simpliciter affirmant, tacitam in se nihilominus conditionem continere ex ipso sine intelligitur. Cur enim ad Niniuitas Ionam Dominus mittebat, qui ruinam vrbs prædiceret? Cur per Esaiam mortem indicabat Ezechia? Poterat enim & illos & hunc perdere, sine cladis nuncio. Aliud ergo spectauit, quàm vt mortis suæ præscij venientem illam eminus cernerent: Nimirum non perditos voluit, sed, ne perderentur, emendatos. Quando similis est aliorum locorum ratio, ne ex illis inferas quicquam fuisse priori Domini consilio derogatum, quia quod promulgarat, irritum fecerit. Viam enim potius æternæ suæ ordinationi sternit Dominus, quum penam denunciando ad resipiscentiam monet eos quibus vult parcere, quàm voluntate quicquam variet, ac ne sermone quidem, nisi quod syllabatim non exprimit, quod intelligere tamen promptum est. Siquidem illud Esaiæ manere verum oportet, Dominus exercituum deliberauit, & quis poterit dissoluere? Manus eius extenta, & quis auertet eam?

Esa 14. v. 27

Deum

Deum ita impiorum opera uti & animos flectere ad exequenda sua iudicia, ut purus ipse ab omni labe maneat. CAP. XVIII.

EX alijs locis, ubi Deus Satanam ipsum & omnes reprobos suo arbitrio flectere vel trahere dicitur, difficilior emergit questio. Quomodo enim per illos agens nullam ex eorum vitio labem contrahat, imò in opere communi ab omni culpa sit immunis, ministros autem suos iuste damnet, vix capit sensus carnis. Hinc reperta distinctio inter agere & permittere. Tergiversando itaq; effugiunt, Dei tantum permissu, non etiam voluntate hoc fieri. Ipse vero palam se facere pronuncians, effugium illud repudiat. Quòd autem nihil efficiant homines, nisi arcano Dei nutu, nec quicquam deliberando agitent, nisi quod ipse iam apud se decreuerit, & arcana sua directione constituat, innumeris & claris testimonijs probatur. Quòd autè citauimus ex Psalmo, Deum quacunque vult facere, ad omnes actiones hominum pertinere certum est. Si Deus bellorum & pacis certus est arbiter, ut illic dicitur, idq; sine vlla exceptione, eo inscio aut quiescente homines caco motu temerè ferri quis dicere audebit? Sed in specialibus exemplis plus lucis erit. Ex primo capite Iob scimus, Satanam se coram Deo sistere ad excipienda iussa, non minùs quàm angelos qui sponte obediunt: diuerso quidem id modo & fine: sed tamen ne quid aggredi possit, nisi volente Deo. Et si autem nu-

Psal. 115

Iob. 1. v. 21

1. Reg. 22. v.
10.

Act. 4. v. 28

Ibid. 2. v. 23

Ibid. cap. 3
v. 18

Ier. 50. v. 28

Esa. 10. v. 5

da permissio deinde subijci videtur, vt sanctum virum affligat: quia tamen vera est illa sententia, Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut DEO placuit, ita factum est: colligimus, eius probationis cuius Satan & scelesti latrones ministri fuerunt, Deum fuisse autorem. Ergo quicquid agitent homines, vel Satan ipse, Deus tamen clauum tenet, vt ad exequenda sua iudicia conuertat eorum conatus. Vult Deus perfidum regem Achab decipi: operam suam offert Diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato, vt sit spiritus mendax in ore omnium Prophetarum. Si Dei iudicium est excacatio & amentia Achab, nuda permissionis signum euanescit: quod ridiculum esset, iudicem tantum permittere, non etiam discernere, quid fieri velit, & mandare executionem ministris. Iudeis propositum est Christum extinguere: Pilatus & milites rabiose eorum libidini morem gerunt: fatentur tamen in solenni preceatione discipuli, nihil fecisse omnes impios, nisi quod manus & consilium Dei decreuerant, sicut iam ante concionatus fuerat Petrus, desinito consilio & prescientia Dei traditum fuisse vt interficeretur: ac si diceret, Deum (quem nihil ab initio latuit) scientem & volentem statuisse quod Iudei executi sunt: sicuti alibi repetit: Deus, qui pronunciauit per omnes suos prophetas, passurum esse Christum, ita impleuit. Quicquid sauitie exercent Chaldaei in Iudaea, opus Dei esse pronunciat Ieremias. Qua ratione Nebucadnezar vocatur Dei seruus.

Clamas

Clamat passim Deus, suo sibilo, tubæ suæ clangore, imperio & iussu excitari impios ad bellum. Assyriū vocat virgam furoris sui & securim quam manu sua mouet. Cladem vrbis sanctæ & templi ruinam vocat opus suum. David non obstrepens Deo, sed iustum iudicem agnoscens, ex illius tamen iussu prouenire maledicta Semei fatetur. Dominus, inquit, iussit eum maledicere. Sapius in sacra Scriptura occurrit, quicquid accidat proficisci à Domino, sicut decem tribuum defectionem, interitum filiorum Eli, & eiusdem generis permulta. Ex his satis superque liquet, nugari eos & ineptire, qui in locum providentia Dei nudam permissionem substituunt, ac si in specula sedens expectaret fortuitos euentus, atque ita eius iudicia penderent ab hominum arbitrio.

Esa. 5. v. 26
& ca. 19. v. 252. Sam. 16
v. 10

1. Reg. 11. v.

37
1. Sam. 2. v.
34

Prou. 21. v. 1

Ezech. 7. v.

26
Leuit. 26. v.

36

1. Samu. 26

2 Quantum ad arcanos motus spectat, quod de corde regis pradicat Solomon, flecti huc vel illuc, prout Deo visum est, ad totum certè humanum genus extenditur, tantundemq; valet ac si dixisset, quicquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi. Et certè nisi intus operaretur in mentibus hominum, non rectè dictum esset, auferre labium à veracibus, & à senibus prudentiam: auferre cor principibus terræ, vt errent per deuiam. Atque huc pertinet quod sæpè legitur, homines esse pauidos prout eius terrore occupantur eorū corda. Sic David è castris Saulis nemine sciente egressus est: quia sopor Dei irruerat super omnes. Sed nihil clarius potest desiderari, quam vbi toties pronunciat,

se excicare hominum mentes ac vertigine percutere, obdurare corda. Hæc etiam ad permissionem multi rejciunt, ac si deserendo reprobos, à Satana excacari sineret: sed quum disertè exprimat Spiritus, iusto Dei iudicio infligi cecitatem, nimis friuola est illa solutio. Dicitur indurasse cor Pharaonis. Eludunt insulso cauillo quidam has loquendi formas: quia dum alibi dicitur Pharaon ipse aggrauasse cor suum, indurationis causa ponitur eius voluntas. Quasi verò non optimè conueniant hæc duo inter se, licet diuersis modis, hominem, vbi agitur à Deo, simul tamen agere. Adde, quòd ansam talibus cauillis præcidit Scriptura, Tenebo, inquit Deus, cor illius. Sic & de incolis terræ Chanaan dicit Moyses, progressos fuisse in pugnam, quia roborasset Deus eorum corda. Similiter apud Esaiam contra gentem fallacem missurum se Assyrios pronunciat, ac præcepta daturum, vt auferant spolia, & diripiant prædam: non quia impios & præfractos homines docere velit ad sponte parendum, sed quia flexurus sit ad exequenda sua iudicia, perinde ac si iussa eius animis insculpta gestarent: vnde apparet certa destinatione Dei fuisse impulsos. Fateor quidem, interposita Satanae opera, sæpe Deum agere in reprobis: sed vt eius impulsu Satan ipse suas partes agat & proficiat quatenus datum est. Spiritus malus turbat Saulem, sed dicitur esse à Deo: vt sciamus furorem Saulis à iusta Dei vindicta prodire. Summa hæc sit, cum Dei voluntas dicitur rerum omnium esse causa, prouidentiam

Exod. 3. v. 15

Exod. 4. v. 21

Iosu. 11. v. 20

Isa. 10. v. 9

1. Sam. 16. v. 14

tiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantum vim suam exerat in electis, sed etiam reprobos in obsequium cogat.

3 Quando autem hæctenus recitavi solum, que aperte & non ambigue in Scriptura traduntur, viderint qui cælestibus oraculis sinistras ignominie notas inurere non dubitant, quodnam vsurpent censure genus. Quod olim pronunciauit Spiritus per os Davidis, re ipsa sentient verum esse, vt vincat Deus cum iudicatur. Iam satis aperte ostendi, Deum vocari eorum omnium autorem, que isti censores volunt otioso tantum eius permisso contingere. Testatur se creare lucem & tenebras, formare bonum & malum: nihil mali accidere quod ipse non fecerit. Dicant obsecro, volensne an nolens iudicia sua exerceat. Atqui sicuti docet Moses, eum qui fortuito securis lapsu occiditur, diuinitus traditum esse in manum percussoris. Ita tota Ecclesia dicit apud Lucam, Herodem & Pilatum conspirasse, vt facerent que Dei manus & consilium decreuerat facienda. Et sanè nisi Deo volente crucifixus esset Christus, vnde nobis redemptio? Neque tamen ideo vel secum pugnat vel mutatur Dei voluntas: sed quum vna & simplex in ipso sit, nobis multiplex apparet: quia pro mentis nostre imbecillitate quomodo idem diuerso modo nolit fieri & velit, non capimus. Paulus vbi gentium vocationem dixit mysterium esse absconditum, paulo post adiungit, in ea manifesta-

Psa. 51. v. 6

Esa. 45. v. 7

Amos 3. v. 6

Deut. 19. v. 2

tam esse πολυποίκιλον sapientiam Dei. An quia propter hebetudinem sensus nostri multiplex apparet Dei sapientia (vel multiformis, vt reddidit vetus interpres) ideo somnianda nobis in ipso aliqua varietas, quasi vel consilium mutet, vel a seipso dissideat? Imò vbi non capimus, quomodo fieri velit Deus, quòd facere vetat, veniat nobis in memoriam nostra imbecillitas, & simul reputemus, lucem quam inhabitat, non frustra vocari inaccessam, quia caligine obducta est. Ergo huic Augustini sententiæ pijs omnes & modesti facile acquiescent. Interdum bona voluntate hominem velle aliquid, quod Deus non vult: velut si bonus filius patrem vult viuere, què Deus vult mori. Rursus fieri posse, vt homo idem velit voluntate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus: nempe ille vult quod non vult Deus, iste verò vult quod vult & Deus. Et tamen bonæ voluntati Dei pietas illius potius consonat, quamuis aliud volentis, quàm huius idem volentis impietas: tantum interest quid velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem referatur cuiusq; voluntas, vt vel approbetur, vel improbetur. Nam Deus quæ bene vult, per malas voluntates malorum hominum implet. Item, Magna opera Dei exquisita in omnes voluntates eius: vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatē quod etiā sit contra eius voluntatē: quia non fieret si non sineret: nec vtiq; nolens finit, sed volens: nec sineret bonus facere male, nisi omnipotēs etiam de malo facere posset bene.

1. Timoth. 6
v. 16
In Enchirid. ad Laurent. ca. 101.

Psal. III. v. 2

4 Hoc etiam modo soluitur, imò sponte liquescit altera obiectio, Si non modo impiorum operavitur Deus, sed etiã consilia & affectus gubernat, scelerũ omnium esse autorẽ: ac proinde immeritò damnari homines si exequuntur quod decreuit Deus, quia eius voluntati obtemperent. Perperam enim miscetur cum precepto voluntas, quam longissimè ab illo differre innumeris exemplis constat. Hoc quidem tenendum est, dum per impios peragit Deus, quod occulto suo iudicio decreuit, non esse excusabiles, quasi obediant eius precepto, quod data opera pro sua libidine violent. Iam quo modo ex Deo sit, & occulta eius providentia regatur, quod peruersè faciunt homines, illustre documentum est electio regis Ieroboã, in qua seuerè damnatur populi temeritas & amentia, quò ordinem à Deo sancitũ perverterit, ac perfide desciverit à familia Davidis: & tamẽ scimus, voluisse vngi, quò Solomonis ingratitude nem ita puniret. Videmus ergo, vt Deus perfidiam nolendo, defectionẽ tamen alio sine iuste velit: vnde & Ieroboã præter spem sacra vnctione impellitur ad regnũ. Iã antè liquido nisi fallor explicui, quomodo in eodẽ opere tam se, pdat hominis crimen, quam refulgeat Dei iustitia, & modestis ingenijs semper hæc Augustini responsio sufficiet, Quum Pater tradiderit Filiũ, & Christus corpus suũ, & Iudas Dominũ, cur in hac traditione Deus est iustus. & homo reus, nisi quia in re vna quã fecerunt, causa nõ est vna ob quã fecerunt? Si quos autem magis impediatur, quod nunc

1. Reg. 12. v.

20

1. Reg. 11. v.

23

Epistola 48

ad Vincen-

tium.

De gratia &
libero arbi-
trio cap. 20.

dicimus, nullum esse Dei cum homine consensum, ubi hic iusto illius impulsu agit quod sibi non licet: succurrat quod alibi admonet idē Augustinus, Quis non ad ista iudicia contremiscat, ubi agit Deus etiam in cordibus malorum quicquid vult, reddens eis tamen secundum eorum merita? Et certē in Iudæ perfidia nihilo magis fas erit, culpam sceleris Deo adscribere, quia Filium suum & tradi voluit ipse, & tradidit in mortem, quā redemptionis laudem ad Iudam transferre. Itaque verē alibi idem scriptor admonet, in hoc examine Deum non inquirere, quid potuerint homines vel quid fecerint, sed quid voluerint, ut in rationem veniat consilium & voluntas. Quibus hoc asperum videtur, quā tolerabilis sit sua morositas, paulisper cogitent, dum rem claris Scripturae testimonijs testatam, quia excedat eorū captum, respuunt, ac vitio vertunt in medium proferri, quæ Deus, nisi sciuisset utilia esse cognitu, nunquam per Prophetas suos & Apostolos docerē iussisset. Nam sapere nostrum nihil aliud esse debet, quā mansueta docilitate amplecti, & quidem sine exceptione, quicquid in sacris Scripturis traditum est.

INSTITVTIONIS CHRISTIANAE RE- LIGIONIS

Liber secundus.

*De cognitione Dei Redemptoris in Christo,
quæ Patribus sub Lege primùm, dein-
de & nobis in Euangelio pa-
tefacta est.*

Ad lapsu & defectione totum humanum ge-
nus maledictioni fuisse addictum, & à pri-
ma origine degenerasse : vbi de peccato
originali. CAPVT I.

NON sine caussa, prouerbio veteri
tantopere homini commendata sem-
per fuit cognitio sui ipsius. Verùm
quo vttilior est præceptio, eo diligen-
tius videndum est nobis, ne ipsa præ-
posterè vtamur: quod philosophis quibusdam vide-
mus accidisse. Illi finem proponunt, ne dignitatem
excellentiãq; suam nesciat: neque aliud ipsum in
se contemplari volunt, quàm vnde inani fiducia in-
tumescat & superbia insletur. Nostri autem cogni-
tio primùm in eo sita est, vt reputantes quid nobis
in creatione datum sit, & quàm benignè suam erga
nos gratiam continuet Deus, sciamus quãta sit na-

tura nostra excellentia: siquidem integra maneret: simul tamen cogitemus, nihil nobis inesse proprium, sed præcario nos tenere quicquid in nos Deus contulit, vt semper ab ipso pendeamus. Deinde, vt nobis occurrat misera post Adæ lapsum nostra conditio, cuius sensus, prostrata omni gloria & fiducia, nos pudore obrutos verè humiliet.

Hoc sanè querendum in excutiendis nobis esse præscribit Dei veritas: nempe talem exigit notitiam, quæ nos & ab omni propriæ facultatis confidentia procul auocet, & omni gloriandi materia destitutos ad submissionem adducat. Quam regulam tenere conuenit, si ad rectam & sapiendi & agendi metam pertingere libet. Neque me latet, quanto plausibilior sit illa sententia quæ ad reputanda nostra bona potius nos inuitat, quàm ad inspiciendâ, quæ nos pudore obruere debet, miseram nostram inopiam vnâ cum ignominia. Siquidem nihil est, quod magis appetat humanum ingenium quàm blanditijs demulceri: atque ideo, vbi dotes suas magnificeri audit, in hanc partem nimia credulitate propendet. Sed enim quæcunque talis est humana excellentiæ commendatio, quæ hominem in se acquiescere doceat, nihil aliud quàm suauitate illa suauitatis facit, & sic quidem illudit, vt qui assentiuntur, eos pessimo exitio pdat. Quorsum. n. pertinet, vana omni fiducia fretos deliberare, instituere, tētare, moliri quæ putamus ad rē pertinere: & desici quidem ac destitui tum sana intelligētia, tū vera virtute inter

primos conatus: pergere tamē securè donec in exitiū corruamus? Atqui nō aliter succedere ijs potest, qui se aliquid posse propria virtute confidunt. Talibus ergo magistris, qui reputandis tantū bonis nostris nos derinent, si quis auscultet, non in sui cognitionem proficiet, sed in pessimam ignorationem abripietur.

3 Ergo quum in hoc consentiat Dei veritas cum publico omnium mortalium sensu, secundam sapientie partem in nostri cognitione repositam esse: in ipsa tamen cognoscendi ratione magnum, est dissidium. Tum enim homo iudicio carnis probe sibi exploratus videtur, quum & intelligentia & integritate sua confisus, audaciam sumit, ac sese incitat ad virtutis officia: & indicto vitis bello, ad id quod pulchrum & honestum est, toto studio incumbere conatur. Qui autem se ad amissim diuini iudicij inspicit & examinat, nihil reperit quod animum ad bonam fiduciam erigat: ac quo penitius se excussit, eo magis deijcitur, donec omni fiducia prorsus abdicatus, nihil sibi ad vitam rectē instituendam relinquit. Neque tamen vult nos obliuisci Deus primæ nobilitatis, quam Adæ patri nostro contulerat, nempe quæ nos ad iustitiæ bonitatisq; studiū meritò expergescere debeat. Sed tantū abest vt animos nobis faciat ista recognitio, vt potius submissis illis ad humilitatē prosternat. Quæ. n. illa est origo? nēpe à qua excidimus. Quis ille crea-

tionis nostræ finis? à quo penitus auersi sumus, vt misera nostræ sortis perta si ingemiscamus: ingemiscendo ad perditam illā dignitatem suspiremus. Nos autem cum dicimus, nihil in se oportere hominem intueri, quod ipsum animosum reddat, intelligimus nihil esse penes ipsum, cuius fiducia debeat superbi-
re. Quare si libet, quam homo sui notitiam habere debet, ita partiamur, vt primo loco, quem in finem creatus sit, & donis non contemnendus præditus, reputet: qua cogitatione ad diuini cultus vitæq; futu-
ra meditationem excitetur: deinde suas facultates vel certè facultatum inopiam expendat: qua perspecta, non secus atque in nihilum redactus in extrema confusione iaceat. Huc tendit prior consideratio, vt quale sit officium suum agnoscat: altera, quid ad ipsum præstandum valeat. De vtraque prout series docendi poscet, à nobis differetur.

Quia verò non leue delictum, sed detestabile fuisse scelus oportet, quod tam seuerè vltus est Deus: species ipsa peccati in lapsu Adæ consideranda nobis est, qua horribilem Dei vindictam accendit in totū humanum genus. Prohibitio ab arbore scientiæ boni & mali, obedientiæ examen fuit, vt parendo Adam se Dei imperio libenter subesse probaret. Nomen verò ipsum ostendit, præcepti non alium fuisse finem, quam vt sua sorte contentus se improba cupiditate aliū non efferret. Promissio autem, qua vitam æternam sperare iussus est, quandiu ederet de arbore vitæ: rursum horrenda mortis denunciatio,
simulac

Simulac gustaret de arbore scientiæ boni & mali, ad fidem eius exercendam & probandam spectabat. Hinc elicere non difficile est, quibus modis in se prouocauerit Adam iram Dei. Dum serpentis captione abducitur per infidelitatem mulier à verbo Dei, iam initium ruine apparet fuisse inobedientiam. Quod etiam confirmat Paulus, vnius hominis inobedientia omnes fuisse perditos docens. Simul tamen notandum, desciuisse primum hominem ab imperio Dei, quòd non tantum Satana illecebris captus fuerit, sed, contempta veritate, deflexerit ad mendacium. Et certè contempto Dei verbo, excutitur omnis eius reuerentia: quia nec aliter consistit eius maiestas inter nos, nec integer manet eius cultus, nisi dū ab eius pendemus ore. Proinde infidelitas radix defectionis fuit. Hinc autem emerfit ambitio & superbia, quibus annexa fuit ingratitude, quòd Adam plus appetendo quam concessum erat, tantam Dei liberalitatem qua ditatus erat, indignè spreuit. Quamquam non simplex & sola fuit, sed cum fœdis in Deum probris coniuncta, dum Satana calumnijs subscribit, quibus Deum & mendacij, & inuidiæ, & malignitatis insimulat. Denique infidelitas ambitioni ianuam aperuit, ambitio verò contumaciæ fuit mater, vt abiecto Dei metu, sese proicerent quò ferebat libido. Diaboli ergo blasphemys abreptus Adam, quantum in se erat, exinaniuit totam Dei gloriam.

Rom. 5. v. 19

Postquam in Adamo oblitterata fuit cœlestis ima-

go, non solus sustinuit hanc pœnam, vt in locum sapientie, virtutis, sanctitatis, veritatis, iustitie (quibus ornamentis vestitus fuerat) teterrima cederent pestes, cecitas, impotentia, impuritas, vanitas, iniustitia: sed iisdem quoque miseris implicuit suam progeniem ac immerfit. Hæc est hereditaria corruptio, quam peccatum originale veteres nuncuparunt, peccati voce intelligentes nature antea bona pureq; deprauationem. Et boni viri in hoc elaborarunt, (ac præ alijs Augustinus aduersus Pelagium) vt ostenderent, nos non adscita nequitia corrumpi, sed ingentiam vitiositatem ab utero matris asferre. Quod inscisciari summæ impudentiæ fuit. Certè non ambiguum est quod consitetur Dauid, se in iniquitatibus genitum & in peccato conceptum à matre. Non arguit illic patris aut matris delicta: sed quò Dei erga se bonitatem melius commendet, propriæ peruersitatis confessionem ab ipsa genitura repetit.

Psal. 51. v. 7

Rom. 5. v. 12

Ita certè habendum est, fuisse Adamum humane nature non progenitorem modo, sed quasi radicem, atque ideo in illius corruptione merito vitiatum fuisse hominum genus. Quod ex illius & Christi comparatione planum facit Apostolus: Quemadmodum (inquit) per vnum hominem peccatum intrauit in vniuersum mundum, & per peccatum mors: quæ in omnes homines peruagata, quando omnes peccauerunt: ita per gratiam Christi iustitia & vita nobis restituta est. Sic & in priore ad Corinthios, quæ

1. Cor. 15. v. 22

in resurrectionis fiducia vult pios confirmare, ostendit recuperari in Christo vitam, quæ in Adam perditæ fuerat. Qui nos omnes in Adam mortuos esse pronunciat, iam simul apertè quoque, testatur, peccati labe esse implicitos. Neque enim ad eos perueniret damnatio, qui nulla iniquitatis culpa attingerentur. Ergo non aliter interpretari licet quod dicitur, nos in Adam mortuos esse, quàm quod ipse peccando non sibi tantum cladem ac ruinam adsciuit, sed naturam quoque nostram in simile præcipitavit exitium. Neque id suo vnus vitio, quòd nihil ad nos pertineat: sed quoniam vniuersum suum semen ea in quam lapsus erat vitiositate infecit. Nec verò aliter stare illud Pauli, natura omnes esse iræ filios, nisi iam in ipso utero maledicti essent. Naturam verò illic notari, non qualis à Deo condita est, sed vt in Adam vitiosa fuit, facile intelligitur: quia minimè consentaneum esset, Deum fieri mortis autorem. Satis etiam clarè pronunciat cœlestis ipse iudex Christus, omnes prauos & vitiosos nasci: vbi docet, quicquid genitum est ex carne, carnem esse, ideoque omnibus clausam esse vitæ ianuam, donec regeneriti fuerint.

Eph. 2. v. 3

Ioh. 1. v. 6

7 Neque ad eius rei intelligentiam necessaria est anxia disputatio. Non enim in substantia carnis aut animæ causam habet contagio: sed quia à Deo ita fuit ordinatum, vt quæ primo homini donata contulerat, ille tam suis quàm sibi haberet simul ac perderet.

Atque ne hæc de re incerta & incognita dicta fuerint, peccatum originale definiamus. Videtur ergo peccatum originale hereditaria natura nostra prauitatis & corruptio, in omnes animæ partes diffusa: quæ primùm facit reos ira Dei, tum etiam opera in nobis profert, quæ Scriptura vocat opera carnis. Hæc itaque duo distinctè obseruanda: nempe, quòd sic omnibus nature nostræ partibus vitiati peruersique, iam ob talem duntaxat corruptionem damnati merito conuictique, coram Deo tenemur, cui nihil est acceptum nisi iustitia, innocentia, puritas. Neque ista est alieni delicti obligatio, ac si infantes ipsi & immerentes culpam delicti Adæ sustinere-
 mus. Nam Apostolus disertissimè testatur, ideo mortem in omnes peruagatam, quòd omnes in ipso peccarint, id est, inuoluti sint originali peccato, & eius maculis inquinati. Atque ideo infantes quoque ipsi dum suam secum damnationem à matris utero asferunt, non alieno, sed suo ipsorum vitio sunt obstricti. Alterum deinde accedit, quòd hæc peruersitas nunquam in nobis cessat, sed nouos assiduè fructus parit. Quære qui peccatum originale definierunt carentiam iustitiæ originalis, quam inesse nobis oportebat, quanquam id totum complectuntur quòd in re est, non tamen satis significanter vim atque effectum eius expresserunt. Non enim natura nostra boni tantum inops & vacua est, sed malorum omnium adeò fertilis & ferax, ut otiosa esse non possit. Qui dixerunt esse concupiscentiam, non nimis alieno

Rom. 5. v. 12

alieno verbo vsi sunt, si modo adderetur, quicquid in homine est, ab intellectu ad voluntatem, ab anima ad carnem vsque, hac concupiscentia inquinatum refertumq; esse.

9 Nam Paulus de vitiosa natura disputans, non tantum inordinatos qui apparent appetituum motus damnat, sed precipue contendit, mentem cacitati, & cor prauitati addictum esse: atque tertium illud ad Romanos caput nihil aliud est quam originalis peccati descriptio.

10 Neque hic obstrepat quispiam, potuisse Deum nostrae saluti melius prospicere, si Adae lapsui occurrisset. Nam obiectio ista ob nimis audacem curiositatem pijs mentibus abominanda est. Dicit Eccle- Eccl. 7. v. 30
siastes, Hoc scio, quod fecerit Deus hominem re-
ctum, ipsi autem quaesierunt sibi adinventiones
multas.

Hominem arbitrij libertate nunc esse spoliatum, & miseræ seruituti addictum. CAP. II.

1 NUNC propius excutiendum restat, an omni spoliati simus libertate, & si qua particula ad huc viget, quousque vis eius procedat. Sed quod facilius nobis huius questionis veritas eluceat, scopum obiter prefigam, quod tota summa destinanda sit. Hæc autem optima cauendi erroris erit ratio, si pericula considerentur, quæ vtrinque imminent. Nam vbi omni rectitudine abdicatur homo, statim ex eo desidia occasionem arripit: rursus vel minutulum

illi quippiam arrogari non potest, quin & Deo prae-
ripiatur suus honor, & ipse temeraria confidentia
labefactetur. Ad hos ergo scopulos ne impingamus,
tenendus hic cursus erit, vt homo nihil boni penes se
reliquū sibi esse edoctus, doceatur tamen ad bonum
quo vacuus est, ad libertatem qua priuatus est, ad-
spirare, & acrius ab ignauia excitetur, quam si sum-
ma virtute fingeretur esse instructus.

Nunc consideremus, cum paulo antè dixerimus, 2
in mente & corde sitas esse animae facultates, quid
pars vtraq; polleat.

Hæc philosophorum omnium sententia summa 3
est, humani intellectus rationem recte gubernationi
sufficere: voluntatem illi subiacentem à sensu
quidè ad mala sollicitari: sed, vt liberam electionem
habet, impediri nequaquam posse, quin rationē du-
cem per omnia sequatur.

Inter scriptores Ecclesiasticos tametsi nemo ex- 4
titit, qui non agnosceret & sanitatem rationis in
homine grauius ex peccato vulneratam, & volun-
tatem prauis cupiditatibus valde implicatam esse:
multi tamen eorum longè plus equo philosophis ac-
cesserunt. Verbum hoc Chrysostomo passim familia-
re est, Afferamus quod est nostrū, reliqua Deus sup-
plebit. Cui consentaneum est quod ait Hieronymus,
Nostrum est incipere, Dei autem perficere: nostrū
offerre quod possumus, illius implere quod non possu-
mus. Certè quas retulimus sentētias, esse falsissimas
paulo post cōstabit. Quoniam autē ad vulgus etiam
ipsū

- ipsum omnes hoc principio imbuti sunt, praditum esse libero arbitrio hominem, nonnulli autē quousq; id extendatur nesciunt, nos vim vocis prius excutimus, tum ex Scriptura simplicitate exequamur, qd suapte natura homo ad bonum aut malum polleat. Liberum arbitrium quid esset, pauci definiunt, August. docet, facultatem esse rationis & voluntatis, qua bonū eligitur, gratia assistēte: malū, ea desistēte.
- 5 Obtinuit autem in scholis distinctio, quæ triplicē libertatē numerat: à necessitate primā, secundam à peccato, tertiam à miseria: quarum prima sic homini naturaliter inhereat, vt nequeat vllō modo eripi: duæ alteræ per peccatum sint amissæ. Hanc distinctionem ego libenter recipio, nisi quod illic necessitas cum coactione perperam confunditur.
- 6 Sed nondum istud liquet, sicutne in totum priuatus bene agendi facultate, an habeat adhuc nonnullā sed pusillā & infirmam: quæ per se quidē nihil possit, opitulante verò gratia suas ipsa quoq; partes agat. Id dum vult expedire Magister sententiarum, duplicem gratiam necessariam esse nobis docet, quod reddamur ad bonum opus idonei. Alteram vocat Operantem, qua fit vt efficaciter velimus bonū: Cooperantem alteram, quæ bonam voluntatem sequitur adiuuando. In qua partitione hoc mihi displicet, quod dum gratia Dei tribuit efficacem boni appetitum, innuit hominem iam suapte natura bonum quodammodo, licet ineffaciter, appetere, sicut Bernhardus bonam quidem voluntatem

opus Dei esse asserens, homini tamen hoc concedit, vt motu proprio bonam eiusmodi voluntatem appetat. Sed istud ab Augustini mente procul abest, à quo tamen sumpsisse partitionem videri vult Lombardus. In secundo membro ambiguitas me offendit, qua peruersam genuit interpretationem. Ideo enim putarunt nos secundæ Dei gratiæ cooperari, quòd nostri iuris sit primam gratiam obedienter sequendo confirmare. Hæc duo notare obiter libuit, vt videas iam quantum à sanioribus Scholasticis dissentiam. Vt cunque ex hac tamen partitione intelligimus, qua ratione liberum dederint arbitrium homini. Pronunciat enim tandem Lombardus, non liberi arbitrii ideo nos esse, quòd ad bonum & malum vel agendū vel cogitandum per æquè polleamus: sed duntaxat, quòd coactione soluti sumus. Quæ libertas non impeditur, etiam si prauis simus & serui peccati, & nihil quàm peccare possimus.

Lib. 2. Sententiarum distinct.
25

Liberi ergo arbitrii hoc modo dicitur homo, non quia liberam habeat boni æquè ac mali electionem: sed quia male voluntate agit, non coactione. Optime id quidem, sed quorsum attinebat rem tantulam adeò superbo titulo insignire?

Quòd si nos Patrum autoritas mouet, illi quidem assidue in ore habent vocabulum, sed simul declarant, quanti faciant illius vsum. In primis Augustinus, qui non dubitat seruum appellare. Alicubi ait, hominem libero arbitrio male vsum, & se, & arbitrium suum perdidisse. Item, Liberum nõ fore, quod non Dei gratia liberauerit.

Quid

9 Quid sibi etiam vult illud Cypriani, toties ab Augustino celebratum, De nullo gloriandum: quia nihil nostrum est, nisi vt homo prorsus apud se exinanitus, a Deo totus pendere discat? Nunc ad simplicem veritatis explicationem in consideranda hominis natura venio.

10 Quod tamen initio huius capituli profatus sum, cogor rursum hic repetere, Vt quisque maximè suae calamitatis, inopia, nuditatis, ignominiae conscientia deiectus est & consternatus, ita optimè in sui cognitione profecisse. Non enim periculum est, ne sibi nimium adimat homo, dummodo recuperandum in Deo discat, quod sibi deest. At sibi ne tantillum quidem sumere ultra ius suum potest, quin & inani confidentia se perdat, & diuinum honorem ad se traducens immanis sacrilegij reus fiat. Dulce quidem est, tantum habere propriae virtutis, vt in teipso acquiescas: sed ne ad inanem istam fiduciam illectemur, deterreant nos tot graues sententiae, quibus seuerè prosternimur: quales sunt, *Maledictum esse, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.* Item, *Ipsam esse qui dat lasso vires, & virtute defecto robur auget: qui facit vt fatigentur & laborent adolescentes, iuuenes impingant: qui autem in ipso vno sperant, roborentur.* Quae omnes eò spectant, vt ne quantulacunque fortitudinis nostra opinione nitamur, si Deum volumus habere propitium, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Tum in memoriam rursus veniant

Ier. 17. v. 5

Isa. 40. v. 29

Isa. 44. v. 3
Idem 55. v. 1

ista promissiones, Effundam aquam super sitientem, & flumina super aridam. Item, Omnes sitiētes venite ad aquas. Quae testantur, ad percipiendas Dei benedictiones nullos admitti, nisi paupertatis sui sensu tabescentes.

Semper mihi sanè illud Chrysostomi placuit, Fundamentum nostra Phil. Sophia esse humilitatē: magis etiamnum illud Augustini, Quemadmodum, inquit, rhetor ille rogatus, quid primum esset in eloquentia praeceptis, respondit, pronuntiationem: quid secundum, pronuntiationem: quid tertium, pronuntiationem: ita si me interroges de religionis Christianae praeceptis, primò, secundo, & tertio, & semper respondere liberet, humilitatem. Porro humilitatē non intelligit, vbi homo aliquanta virtutis sibi conscius à superbia fastuq; abstinet: sed vbi talem se vere sentit, qui nullum habeat nisi in humilitate refugium, quemadmodum alibi declarat. Nemo, inquit, se palpet: de suo Satanas est: id vnde beatus est, a Deo tantū habet. Quid enim de tuo habes nisi peccatum? Tolle tibi peccatum, quod tuum est: nam iustitia Dei est. Item, Quid tantum de natura possibilitate presumitur? Vulnerata, sauciata, vexata, perditā est: vera confessione, non falsa defensione opus habet. Item, Quando quisq; cognoscit, quod in seipso nihil est, & adiutorium de se nullum habet: arma in ipso contracta sunt, bella sedata sunt. Necessē autem est, vt conterantur omnia impietatis arma, confringantur, comburantur: remaneas inermis, nullum habens

beas in te adiutorium. Quanto magis in te infirmus es, tanto magis te suscipit Dominus. Neg, verò exigo, vt homo non conuictus vltro cedat: & si quas facultates habet, ab ijs animum auertat, quò in verā humilitatem subigatur: sed vt seposito quauitas & quidoverius morbo (quo excecatus equo altius de se sentit) in veraci Scripturæ speculo seipsum probe recognoscat.

12 Ac illa quidem vulgaris sententia, quam sumpserunt ex Augustino, mihi placet, naturalia dona fuisse corrupta in homine per peccatū, supernaturalib. autem exinanitum fuisse. In his sunt fides, amor Dei, caritas erga proximos, sanctitatis & iustitiæ studium. Hec omnia cum nobis restituat Christus, aduentitia censentur, & præter naturam: ideoq; fuisse abolita colligimus. Rursum, sanitas mentis & cordis rectitudo simul fuerunt ablata: atque hæc est naturalium donorum corruptio. Quum ergo ratio, qua discernit homo inter bonum & malum, qua intelligit & indicat, naturale donum sit, non potuit in totum deleri: sed partim debilitata, partim vitiata fuit, vt deformes ruine appareant. Hæc quidem plena est definitio, sed quæ pluribus explicanda est. Ergo vt secundum primam illam distinctionem, qua hominis animam in intellectum & voluntatem partiti sumus, orationis ordo procedat, vim intellectus priore loco excutiamus.

Vt melius perspiciamus, quousque pro gradibus 13
 sue facultatis in vnaquaq; re intellectus procedat,
 distinctionem nobis proponere operapretiunt est. Sit
 ergo hac distinctio, esse aliam quidem rerum terre-
 narum intelligentiam, aliam verò cœlestium. Res
 terrenas voco, quæ ad Deum regnumq; eius, ad ve-
 ram iustitiam, ad futuram vitam beatitudinem non per-
 tingunt, sed cum vita presenti rationem relatio-
 nemq; habent, & quodammodo intra eius fines con-
 tinentur. Res cœlestes, puram Dei notitiam, veram
 iustitiæ rationem, ac regni cœlestis mysteria. In prio-
 re genere sunt politia, & conomia, artes omnes me-
 chanicæ disciplinæq; liberales. In secundo, Dei ac di-
 uinæ voluntatis cognitio, & vitæ secundum eam for-
 mandæ regula. De priori autem sic fatendum, Quo-
 niam homo animal est natura sociale, naturali quo-
 que instinctu ad fouendam conseruandamq; eam
 societatem propendet: ideoq; ciuilis cuiusdam &
 honestatis & ordinis vniuersales impresiones in-
 esse omnium hominum animis conspiciamus.

Sequuntur artes tum liberales, tum manuarie, 14
 quibus discendis quia inest omnibus nobis quedam
 aptitudo, in eis etiam apparet vis humani acuminis.
 Sic tamen vniuersale est bonum, vt in eo pro se quis-
 que peculiarem Dei gratiam agnoscere debeat.

Hæc summa sit, in vniuerso genere humano per- 17
 spici natura nostræ propriam esse rationem, quæ nos
 à brutis animalibus discernat, sicut ipsa sensu disse-
 runt à rebus inanimatis.

- 18 Nunc exponendum, quid cernat humanaratio
ubi ad regnum Dei venit & spirituales illā per-
spicientiam: quæ tribus potissimum rebus constat,
Deum nosse, paternum erga nos eius favorem, in
quo salus nostra consistit: & formandæ secundum
Legis regulam vitæ rationem. Cum in primis duo-
bus, tum verò in secundo propriè, qui sunt hominum
ingeniosissimi, talpis sunt cæciores.
- 19 Hoc pulcherrimè docet Iohannes, quum scribit,
in Deo ab initio fuisse vitam, & eam vitam quæ esset
lux hominum: lucem hanc in tenebris lucere, & à
tenebris non comprehendi. Quum enim Spiritus ho-
mines appellat tenebras, eos simul spoliat omni spi-
ritualis intelligentiæ facultate. Quare fideles, qui
Christum amplectuntur, non ex sanguinibus neque
ex voluntate carnis aut viri, sed ex Deo natos asse-
rit. Quasi diceret, non esse tam sublimis sapientiæ
capacem carnem, ut Deum, & quod Dei est, susci-
piat, nisi Dei Spiritu illuminetur. Quemadmodum
testatus est Christus, hanc specialem esse Patris re-
velationem, quòd à Petro agnosceretur. Matt. 16. v.
17.
- 20 Si persuasum nobis foret (quod extra contro-
uersiam esse debet) naturæ nostræ deesse quicquid
cælestis Pater electis suis per Spiritum regeneratio-
nis confert, hic nulla esset hæsitandi materia. Sic e-
nim loquitur populus fidelis apud Prophetam, Quo-
niam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbi-
mus lumen. Idem testatur Apostolus, cum ait, Ne-
minem posse dicere Dominum Iesum nisi in Spiritu Psal. 36. v. 10
1. Cor. 12
v. 3

sancto. Hoc quoque sua voce dilucide confirmavit
 Ioh. 6. v. 44 Christus, cum diceret, Neminem venire ad se posse,
 nisi cui datum à Patre suo foret. Ergo nõ veniunt ad
 eum, nisi qui à Patre audiuerunt & edocti sunt.

Restat tertium illud membrum de cognoscen-
 da vita probè instituenda regula, quàm verè ope-
 rum iusticiæ notitiam nuncupamus, vbi videtur
 mens humana esse aliquanto quàm in superioribus
 acutior. Siquidem testatur Apostolus, Gentes, que
 Rom. 2. v. 14 Legem non habent, dum Legis opera faciunt, sibi pro
 lege esse, ac ostendere opus Legis scriptum in cordi-
 bus suis, testimonium illis reddente conscientia, &
 cogitationibus inter se accusantibus aut excusanti-
 bus coram iudicio Dei. Et nihil est vulgatius quàm
 lege naturali (de qua illic Apostolus loquitur) homi-
 nem sufficienter ad rectam vitæ normam institui.
 Nos verò expendamus, quorsum indita hominibus
 hæc Legis notitia fuerit, tum protinus apparebit,
 quousque illos ad rationis veritatisque scopum de-
 ducat. Finis legis naturalis est, vt reddatur homo in-
 excusabilis. Nec malè hoc modo desinetur, Quòd sit
 conscientia agnitio, inter iustum & iniustum suffi-
 cienter discernèris, ad tollendū hominib. ignorantia
 p̄textū, dū suo ipsorū testimonio redarguūtur. Ea est
 hominis erga seipsū indulgētia, vt in malis p̄petradis
 libèter mentē à peccati sensu, quoad licet, semp auer-
 tat: sed cū subterfugiēs peccator impressū sibi boni et
 mali iudiciū, illuc idētidē retrahatur, nec cõnuere
 ita pmittatur, qn cogatur, velit, nolit, aliquādo ape-
 rire oculos: falso dicitur, ipsū ignorātia sola peccare.

23 Verius Themistius, qui intellectū in definitione vniuersali seu rei essentia rarissime falli docet: hallucinationē esse quā ultra progreditur, nempe cū ad hypothesein descendit. Homicidiū esse malū, si in genere queratur, nemo erit qui nō affirmet. Qui autē conspirat in mortē inimici, tanquam de re bona deliberat. Haec est ignorantia, dum homo, vbi ad hypothesein ventū est, eius regula obliuiscitur quam in thesi nuper constituerat. Quanquam ne istud quidem est perpetuum: sic enim interdum flagitij turpitudine conscientiam vrget, vt non sibi imponens sub falsa boni imagine, sed sciens & volens in malum ruat.

24 Porro cū iudiciū vniuersale audis in boni & mali discrimine, ne sanū vbiq; & integrū esse putes. Nam si rationē nostrā volumus ad Dei Legē exigere, quae pfecta est iustitiae exemplar, cōperiemus quā multis partib. cacutiat. Certē q̄ in prima tabula praecipua sunt, minimē assegtur: qualia sūt de fiducia in Deū, de virtutis & iustitiae laude illi tribuēda, de nominis eius inuocatione, de vero Sabbatismo. Quae vnq; anima, naturali sensu freta, subodorata est in his & similib. positū esse legitimū Dei cultū? Nam cū volūt p̄fani homines Deū colere, etiā si centies reuocētur ab inanib. suis nugis, semp̄ tamen illuc relabuntur. Negāt quidem placere Deo sacrificia, nisi accedat mētis sinceritas: quo testantur aliquid se concipere de spiritali Dei cultu, quē tamen falsis cōmentis statim peruertunt. Nam quicquid de eo Lex praescribit, verum esse nunquam illis persuaderi poterit. In

secunda tabula praeceptis aliquanto plus habet intelligentiae, quo scilicet ad ciuilem inter homines societatis conseruationem propius accedunt. Quamquam & hic deliquium interdum pati deprehenditur. Omnino autem in vniuersa Legis obseruatione perspicentiam nostram fugit concupiscentiae animaduersio. Non enim adduci se sustinet animalis homo, vt cupiditatum suarum morbos recognoscat.

Quare eorum repudianda est opinio, qui consulti-²⁾ tam malitiam & prauitatem in omnibus peccatis intercedere tradunt. Niniū enim experimur, quoties labamur cum bona nostra intentione. Tot obruitur hallucinationum formis nostra ratio, vt plurimum à certa directione absit. Quam verò nihil sit coram Domino in cunctis vitae partibus, Paulus ostendit, dum negat nos idoneos qui cogitemus ex nobis quippiam, tanquam ex nobis. Non de voluntate loquitur aut affectu: sed hoc quoque adimit nobis, ne putemus in mentem venire nobis posse, quomodo ritè quippiam agendum sit. Nobis durum id nimis videtur: Spiritui autem sancto equissimum, qui nouit omnes cogitationes sapientum vanas esse. & qui clarè pronunciat, Omne figmentum cordis humani tantummodo malum. Huius imbecillitatis conscius sibi erat Dauid, quum petebat sibi dari intellectum ad mandata Domini rectè discenda. Neque id semel facit, sed in vno Psalmo decies ferè repetit eandem precationem. Qua repetitione subindicat, quanta ad petendum necessitate vrgeatur. Et quod ille

Gen. 6. v. 3 &
8. v. 21

Psal 119. v.
34

ille sibi vni petit, Paulus communiter Ecclesiis precari solet: Non cessamus, inquit, orare pro vobis & Phil. 1. v. 4
 postulare, vt impleamini agnitione Dei in omni pru Colof. 1. v. 9
 dentia & intelligentia spirituali, vt ambuletis dignè Deo, &c. Quoties autem eam rem Dei beneficium facit: meminerimus eum simul testari, non esse in hominis facultate positam. Neque vno tantum die illuminari mentes nostras docet Scriptura, vt deinde per se videant: quia ad continuos progressus & incrementa pertinet quod nuper adduxi ex Paulo. Et hoc disertè exprimit Dauid his verbis, In toto cor Psa. 119. v. 10
 de meo exquisiui te, ne errare me facias à mandatis tuis. Nā cum regeneritus esset, adeoque non vulgarter profecisset in vera pietate, fatetur tamen assidua directione se opus habere in singula momenta, ne à scientia, qua praditus est, declinet.

26 Examinauda nunc voluntas. Principio, ne quid ad humane voluntatis rectitudinem pertinere videatur, quod à Philosophis traditum est, Omnia naturali instinctu bonum appetere: obseruemus, liberi arbitrii vim non considerandam in eiusmodi appetitu, qui magis ab essentia inclinatione quam mentis deliberatione proficiscitur. Nam & Scholastici fatentur, nullam esse liberi arbitrii actionem, nisi dum ratio se vertit ad opposita. Nihil ergo hoc ad arbitrii libertatem, an homo sensu nature ad bonum appetendum feratur: sed hoc requiritur, vt bonum reclaratione dii iudicet, cognitum eligat, electum persequatur. Aduertendus est duplex paralolo-

gismus. Nam & appetitus hic, non proprius voluntatis motus, sed naturalis inclinatio: & bonum, non virtutis aut iustitie appellatur, sed conditionis: vt scilicet homo bene habeat. Deniq; vt maxime appetat homo assequi quod bonum est, non tamen sequitur: sicuti nemo est, cui non grata sit aeterna beatitudo, ad qua tamen nemo, nisi spiritus impulsu, adspirat. Quando igitur nihil ad probandam arbitrij libertatem facit naturale hominibus bene habendi desiderium: in alijs consideremus, sitne penitus ita omni ex parte corrupta voluntas, vt nihil nisi malum generet: an particulam aliquam illesam retineat, vnde nascantur bona desideria.

Qui primæ Dei gratiæ tribuunt, vt efficaciter velle, è conuerso innuere videntur, inesse facultatem animæ vltro ad bonum adspirandi, sed imbecilliolem quàm quæ in solidum effectum emergere aut conatum excitare possit. Hanc opinionem Scholastici communiter amplexi sunt, quando solent hominem in puris, vt loquuntur, naturalibus reputare, qualem describit Apostolus his verbis: Non quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio. Sed perperam hoc modo inuertitur tota, quam illic exequitur Paulus, disputatio. Tractat enim de lucta Christiana, quam fideles in conflictu carnis & spiritus in se perpetuo sentiunt. Porro spiritus non à natura est, sed à regeneratione. Loqui autem Apostolice de regeneratis, inde constat, quod, vbi dixerat, in se bonum

Rom. 7. v.
15. 19

bonum nullum habitare, subnectit expositionem, quòd intelligat de carne sua. Et verò si illud recipimus, homines sine gratia habere quamlibet pusillos, aliquos tamen ab bonum motus: quid respondebitur Apostolo, neganti vel ad cogitandum aliquid nos esse idoneos? Quid Domino per Moſen pronuncianti, Omne figmentum cordis humani tantummodo malum eſſe? Nec verò aliter cõſtaret illud Pauli, D E V M eſſe, qui velle in nobis operatur, ſi qua voluntas præcederet Spiritus gratiam. Faceſſat igitur quicquid de præparatione multi nugati ſunt: quia et ſi interdum petunt fideles cor ſibi formari ad Legis Dei obſequium (ſicut David pluribus locis) notandum tamen eſt, hoc quoque precandi deſiderium à Deo eſſe, quod ex eius verbis colligere licet. Nam cùm optet in ſe cor mundum creari, certè creationis initium ſibi non arrogat.

2. Cor. 3. v. 5

Gen. 3. v. 23

Phil. 2. v. 13

Pſal. 51. v. 12

Ex corrupta hominis natura nihil niſi damnable prodire. CAP. III.

Sed meliùs homo vtraque anima parte cognoſci non poteſt, quàm ſi cum ſuis elogijs in medium prodeat, quibus à Scriptura inſignitur. Si totus depingitur hiſ CHRISTI verbis, Quod natum eſt ex carne, caro eſt (vt euincere promptum eſt) valde miſerum eſſe animal conuincitur. Affectus enim carnis, teſte Apoſtolo, mors eſt, quandoquidem inimicitia eſt aduerſus D E V M, eoque Legi D E I nec ſubdi-

Ioh. 3. v. 8

Rom. 8. v. 6

tur, nec subdi potest. At carnis vocabulum ad sensualem pertinet tantum, non ad superiorem animæ partem. Id verò ex verbis & Christi & Apostoli abundè refellitur. Nihil habemus Spiritus, nisi per regenerationem. Est igitur caro quicquid habemus à natura. Paulus, descripto veteri homine, quem
 Ep̃. 4. v. 23 dixerat corruptum esse concupiscentijs erroris, iubet nos renouari spiritu mentis nostræ. Ita de regno Christi vaticinatus erat Esaias, quum Dominum
 Esa. 60. v. 2 Ecclesiæ suæ fore in lucem sempiternam promitteret: quum interim tenebræ obtegerent terram, & caligo populos. Cùm in sola Ecclesiæ exorituram Dei lucem testetur: extra Ecclesiam certè non nisi tenebras & cecitatem relinquit. Magnum est quod scribit
 Psa. 62. v. 10 David, Si cum vanitate appendatur, ipsa fore vaniorem. Graui telo confoditur eius ingenium, quum omnes, quæ inde prodeunt cogitationes, vt stultæ, friuolæ, insanæ, peruersæ irridentur.

Nihilò leuior est cordis condemnatio, cùm fraudulentum dicitur præ omni re & peruersum. Sed
 Ier. 17. v. 9 quia breuitati studeo, contentus ero vno tantum loco, qui tamen lucidissimi speculi instar futurus sit, in quo totam naturæ nostræ imaginem intueamur. Apostolus enim, dum humani generis arrogantiam vult deicere, his testimonijs agit, Quòd non est iustus quisquam, non est intelligens aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, ne vnus quidem: sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose

losè agunt, venenum aspidum sub labijs eorum. Quo-
rum os maledictione plenum & amaritudine, quo-
rum veloces pedes ad effundendum sanguinem, in-
quorum vijs contritio & infelicitas: quibus præ o-
culis non est timor Dei. His fulminibus non in certos
homines, sed in vniuersam filiorum Adam nationē
inuehitur. Maneat ergo hoc, nō prauè duntaxat con-
suetudinis vitio tales esse homines, quales hic descri-
buntur, sed nature quoque prauitate. Quando non
aliter stare potest Apostoli argumentatio, Nullam
esse homini salutem, nisi à Domini misericordia:
quia in se perditus est & deploratus.

Ifa. 59. v. 7

⁵ Eadem ferè quæ prius soluta est quæstio, ex inté-
gro nobis surgit. Omnibus enim seculis extiterunt a-
liqui, qui natura duce ad virtutem tota vita inten-
ti essent. Exempla igitur ista monere nos videntur,
ne hominis naturam in totum vitiosam pute-
mus. Sed hic succurrere nobis debet, inter illam
nature corruptionem esse nonnullam gratiæ DE I
locum, non quæ illam purgat, sed intus cohi-
beat. Nam si singulorum animos laxis habenis Do-
minus in libidines quaslibet exultare permetteret,
nemo haud dubiè esset, qui non re ipsa fidem face-
ret, verisimè in se competere omnia mala, quibus v-
niuersam naturam damnat Paulus. In electis suis
morbos istos curat Dominus eo, quem mox expo-
nemus, modo in alijs iniecto freno duntaxat
coërcet, tantū ne ebulliant, quatenus expedire pro-
midet ad conseruandam rerum vniuersitatem.

Rom. 3 v.
13. 14. 15 &c.

Nondum tamen solutus est scrupulus. Aut enim Camillum parem Catilinae faciamus conuenit: aut in Camillo habebimus exemplum, naturam, si studio excolatur, bonitate non prorsus vacare. Hac certissima est & facilissima huius questionis solutio: non esse istas communes natura dotes, sed speciales Dei gratias, quas variè & ad certum modum profanis alioqui hominibus dispensat. Sed quia ut praestantissimus quisque fuit, eum semper impulit sua ambitio (qua labe sedantur omnes virtutes, ut coram DEO gratiam omnem amittant) pro nihilo ducendum est, quicquid laude dignum apparet in hominibus profanis. Adde, quod praecipua pars rectitudinis deficit, ubi nullum est illustrande DEI glorie studium, quo vacui sunt omnes quos Spiritu suo non regenuit. Nec verò frustra dicitur apud Esaiam, Super CHRISTVM requiescere Spiritum timoris DEI, qui sapientiae initium est. Quantum ad virtutes, quae inani specie nos decipiunt, in foro quidem politico & in communi hominum fama habebunt laudem: apud caeleste verò tribunal nullius erunt precij ad iustitiam promerendam.

Qua igitur peccati seruitute vinceta detinetur voluntas, ad bonum commouere se non potest, ne dum applicare. Eiusmodi enim motus, conuersionis ad Deum principium est, quae Dei gratiae tota in Scripturis tribuitur. Quemadmodum precatur Ieremias, Conuerte me Domine, & conuertar. Manet
nihil-

Esa. II. 7. 3

Ier. 31. v. 18

nihilominus voluntas, quæ propensissima affectione ad peccandum & propendeat & festinet: siquidem non voluntate priuatus est homo, quum in hanc necessitatem se addixit, sed voluntatis sanitate. Porro, quòd libertate abdicatam voluntatem dico necessitate in malum vel trahi vel duci: mirum est si cui videatur aspera locutio, quæ nec absorum habet quippiam, nec à sanctorum vsu aliena est. Offendit autem eos, qui inter necessitatem & coactionem distinguere nesciunt. At si quis eos interroget, An nõ Deus necessario bonus sit, an non Diabolus necessario malus: quid respondeant? Sic enim connexa est Dei bonitas cum diuinitate, vt non magis necessarium sit ipsum esse Deum, quàm bonum. Diabolus autem per lapsum sic à boni communionem alienatus est, vt nihil quàm male agere possit. Si liberam Dei voluntatem in bene agendo non impedit, quòd necesse est illum bene agere: si Diabolus, qui non nisi male agere potest, voluntate tamen peccat: quis hominem ideo minus voluntarie peccare dicet, quòd sit peccandi necessitati obnoxius?

6 Cùm Dominus in ope ferenda, quod nobis deest, largiatur, vbi constiterit quale sit in nobis illius opus, que sit è conuerso nostra penuria, statim elucescet. Cùm dicit Apostolus Philippensibus, se confidere, quòd qui cœpit in ipsis opus bonum, perfecturus sit vsque in diem IESV CHRISTI: non dubium, quin per boni operis principium ipsam conuersionis originem, que est in voluntate, de-

Phil. 1. 7. 6

signet. Bonum itaque opus inchoat in nobis Deus, iustitiae & amorem, & desiderium, & studium in cordibus nostris excitando: vel (vt magis proprie loquamur) corda nostra fleclendo, formando, dirigendo in iustitiam: perficit autem, ad perseuerantiam nos confirmando. Ne quis à Domino bonum inchoari tergiversetur, quòd voluntas, per se infirma, adiuuetur: alibi declarat Spiritus, quid valeat voluntas sibi relicta. Dabo, inquit, vobis cor nouum: spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum: & Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam vt in praeceptis meis ambuletis. Si hac similitudine ostendere voluit, nihil vnquam boni expressum iri à corde nostro, nisi penitus aliud fiat, ne inter ipsum & nos partiamur, quòd sibi vni vendicat, quia ne ad cogitandum quidem idonei sumus, eodem Apostolo teste. Itaque alibi tradit, non modo Deum opitulari infirmæ voluntati, vel prauam corrigere, sed operari in nobis velle. Vnde facile colligitur quòd dixi, quicquid boni est in voluntate, esse vnius gratia opus. Quo sensu alibi dicit, fideles ex Deo esse in Christo: vbi aperte nouam creationem, qua aboletur quòd communis naturæ est, commendat. Subaudienda enim est inter Adam & Christum antithesis, quæ alibi clariùs explicat, vbi docet nos esse Dei facturam, creatos in Christo ad bona opera, quæ preparauit vt in illis ambulemus. Hac enim ratione probare vult, gratuitam esse nostram salutem,

quia

Ezech. 36. v.
26

2 Corinth. 3
v. 5
Philip. 2. v.
13

1 Corinth. 1
v. 30

Eph. 2. v. 10

quia initium omnis boni sit à secunda creatione, quam in Christo consequimur. Atqui si qua esset vel minima ex nobis facultas, aliqua etiam esset meriti portio. Verùm vt nos prorsus exinaniat, nihil promeritos esse ratiocinatur, quia in Christo conditi sumus ad bona opera, quæ preparauit Deus: quibus verbis iterum significat, omnes bonorum operum partes à primo motu, Dei esse proprias.

8 Certè boni exordium non aliunde quàm à solo Deo esse, facili & certa ratione liquet: neque enim voluntas reperietur ad bonum propensa, nisi in electis. Atqui electionis causa extra homines querenda est. Vnde conficitur, rectam voluntatem non esse homini à seipso, sed ex eodem beneplacito, quo ante mundi creationem electi sumus, fluere. Accedit altera non absimilis ratio: nam cum bene volendi & agendi principium sit ex fide, videndum est, vnde sit ipsa fides. Cum verò gratuitum esse Dei donum claret tota Scriptura, sequitur, ex mera gratia esse, vbi velle bonum incipimus, qui ad malum toto animo sumus naturaliter propensi. Dicit Dominus apud Ieremiam: *Timorem nominis mei dabo in cor* Ier. 32. v. 39 *eorum, vt non recedant à me.*

9 Inclinet cor nostrum ad se Dominus, dicebat Solomon, vt seruemus mandata sua. Idem & in Psalmo Psa. 119. v. 36 habetur, *Inclina cor meum ad testimonia tua: semper notanda est antithesis inter peruersum cordis motum, quo fertur ad contumaciam, & correctionem hanc, qua in obsequium cogitur. David autem*

se directrice gratia ad tempus orbatum fuisse senti-
ens, Deum rogat, vt cor mundum in se creet, Spiritu
rectum innouet in suis visceribus. Mira sanè & por-
tentosa superbiæ nostræ libido. Nihil seuerius Domi-
nus exigit, quàm vt religiosissimè suum sabbatum
obseruemus, quiescendo scilicet ab operibus nostris:
A nobis verò nihil magis agrè impetratur, quàm vt
operibus nostris valere iussis, Dei operibus iustum
locum cedamus: Satis luculentum testimonium
reddidit gratijs suis Christus, Ego sum vitis, inquit,
vos palmites: Pater meus agricola est. Sicut pal-
mes non potest fructum ferre à seipso: sic nec vos,
nisi manseritis in me: quia sine me nihil potestis fa-
cere. Non ambigua est ista conclusio, Sine me nihil
potestis facere: quippe nos ad nihilum redigendo o-
mnem vel exiguæ facultatule opinionem excludit.
Quare Apostolus totam illi summam transcribit in
loco iam citato. Deus est, inquit, qui in vobis opera-
tur & velle & perficere. Prior pars operis boni est
voluntas: altera validus in exequendo conatus: vtri-
usque auctor est Deus. Ergo Domino surripimus, si quò
nobis arrogamus, aut in voluntate, aut in effectù. Si
diceretur Deus opem ferre infirmæ voluntati, nobis
nonnihil relinqueretur: sed cum dicitur efficere vo-
luntatem, iam extra nos quicquid in ea bonum est
locatur. Porrò quoniam carnis nostræ pondere bona
etiamnum voluntas obruitur, ne emergat: subiunt-
xit, eluctandis eius pugnae difficultatibus, con-
tus

Psal. 51. v. 12

Ioh. 15. v. 1

Phil. 2. v. 13

tus constantiam ad effectum vsque administrari. Siquidem nec aliter constare posset, quod alibi docet, vnicum esse DEVM, qui efficit omnia in omnibus, vbi totum spiritualis vitæ cursum comprehendit.

1. Corint. 12
v. 6

10 Ac voluntatem mouet, non vt nostra postea sit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari: sed illam efficaciter afficiendo. Illud ergo toties à Chrysostomo repetitum repudiari necesse est, quem trahit, volentem trahit: quo insinuat, Dominum porrecta tantum manu expectare, an suo auxilio iuuari nobis adlubescat. Non enim docet Apostolus, offerri nobis bonæ voluntatis gratiam, si acceptemus, sed ipsum velle in nobis efficere. Quod non aliud est, nisi Dominum suo Spiritu cor nostrum dirigere, flectere, moderari, & in eo tanquam in possessione sua regnare. Nec verò per Ezechielem promittit, se daturum electis Spiritum nouum, hoc tantum fine, vt in præceptis suis ambulare possint, sed vt re ipsa ambulent. Neque secus accipi sententia CHRISTI potest, Omnis qui audiuit à Patre meo, venit ad me, quàm vt efficacem à seipsa DEI gratiam doceat: quemadmodum Augustinus contendit. Qua gratia non quoslibet promiscuè dignatur Dominus, quemadmodum vulgò iactatur illud (nisi fallor) Occamicum, eam nemini denegari facienti quod in se est. Docendi quidem

Ezech. 11. v.
19. & 36. v.
27

Ioh. 6. v. 45

Libro de
prædestina-
tione san-
ctorum.

sunt homines, expositam esse Dei benignitatem omnibus sine exceptione, qui eam querunt: sed quum ij demum querere incipiant, quibus cœlestis gratia adspirauit, nec hæc saltē portiuncula de eius laude decerpēda erat. Et citra controuersiam elicitur ex Iohannis verbis, sic efficaciter gubernari diuinitus piorum corda, vt inflexibili affectu sequantur. Qui ex Deo genitus est, inquit, non potest peccare, quia semen Dei in ipso manet. Nam medium, quem Sophiste imaginantur motum, cui obsequi vel quem repellere liberum sit, apertè excludi videmus, vbi asseritur efficax ad perseuerandum constantia.

De perseuerantia nihilomāgis dubium futurum erat, quin habenda esset pro gratuito Dei dono, nisi inualuisset pessimus error, pro hominum merito hæc dispensari, prout se vnusquisque non ingratum primæ gratiæ præbuerit. Sed enim quoniam inde natus est, quod putabant in manu nostra esse respuere vel accipere oblatam Dei gratiam, hac opinione explosa, ille quoque sponte sua corruit. Quanquam hic bifariam erratur: nam præterquam quod nostram erga primam gratiam, gratitudinem legitimamq; vsum posterioribus remunerari docent, addunt etiam, non iam solam gratiam in nobis operari, sed esse tantum nobis cooperatricē. De priore sic habendū est, expectandā esse fidelibus hanc Dei benedictionē, quo melius vsti fuerint superiorib. gratijs, vt eo maioribus posthac adaugeātur: sed illum quoq; vsum à Domino esse, & hanc remunerationē à gratuita eius bene-

benevolentia provenire. Denique Scripturam non partiri inter Deum & nos, ac si ex proprio utriusque motu esset mutua concurrentia: sed gratie multiplicationem notare. Quod Paulus nominatim expressit. Nam quum dixisset, Deum esse, qui efficit in nobis & velle & persicere, continuo subdidit, utrumque facere pro bona voluntate: hac dictione gratuita benignitatem indicans. Ad id autem quod dicere solent, postquam prima gratie locum dedimus, iam conatus nostros subsequenti gratie cooperari, respondeo, si intelligant nos propensos esse ad sequendam gratie actionem, nihil reclamo. Est enim certissimum, ubi gratia Dei regnat, talem esse obsequendi promptitudinem. Vnde id tamen, nisi quod Spiritus Dei ubique sibi consentiens, quam principio generavit obedientie affectionem, ad perseverandi constantiam fouet & confirmat? At si hominem a seipso sumere volunt unde gratia Dei collaboret, pestilentissimè hallucinantur.

12 Atque huc falso per inscitiam torquetur illud Apostoli, Plus omnibus vobis laboravi, non ego sed gratia Dei mecum. Nam si ad verbum reddas, non dicit gratiam sibi fuisse cooperatricem: sed gratiam, quae sibi aderat, omnium fuisse effectricem.

Quomodo Deus operetur in cordibus hominum. CAP. IIII.

1 Hominem peccati iugo ita captivum teneri, ne ad bonum aut voto adspirare aut studio contendere suapte natura queat, sufficienter proba-

tum est. Præterea distinctio inter coactionem & necessitatem posita fuit, vnde liqueret, eum, dum necessario peccat, nihilo tamen minus voluntarie peccare. Sed quoniam, dum in seruitutem Diabolo addicitur, illius arbitrio videtur magis agi quam suo: quale sit actionis vtriusque genus, expediendum restat: tum soluenda questio, an aliquid in malis operibus Deo sit tribuendum, in quibus nonnullam eius actionem intercedere Scriptura insinuat. Imperio Diaboli quod animalis hominis voluntas dicitur subiacere, vt inde agitetur, non significat ipsam reluctantem ac resistentem ad obsequia adigi (quemadmodum inuita mancipia obire iussa nostra dominij iure cogimus) sed Satana prestigijs fascinatam, illi se ad omnem ductum obsequentem necessario præbere.

Nam quos Spiritus sui regimine non dignatur Dominus, eos ad Satanae actionem iusto iudicio ablegat. Quare Apostolus Deum huius seculi excecasse mentes infidelibus ait, ne cernant lumen Euangelij. Et alio loco, Ipsum operari in filijs contumaciae. Excecatio impiorum, & quaecunque inde sequuntur flagitia, opera Satanae nuncupantur: quorum tamen causa extra humanam voluntatem querenda non est, ex qua radix mali surgit, in qua fundamentum regni Satanae (hoc est peccatum) residet.

Longè est alia ratio diuina in talibus actionis. 2

Quæ

Quæ ut certius nobis pateat, exemplo sit calamitas à Chaldeis sancto Iob illata. Chaldei interceptis eius pastoribus gregem hostiliter depradantur. Iam eorum improbum facinus palam extat: neq; in eo opere cessat Satan, à quo totum id provenire narrat historia. Ipse autem Iob Domini opus in eo recognoscit, quem dicit sibi abstulisse quæ erepta erant per Chaldeos. Quomodo idem opus ad DEVM, ad Satanam, ad hominem autorem referamus, quin vel Satanam excusemus DEI consortio, vel DEVM mali autorem predicemus? Facile, si finem agendi primum inspiciamus, deinde modum. Domini consilium est, serui sui patientiam calamitate exercere: Satan molitur eum ad desperationem adigere: Chaldei ex re aliena præter ius & fas lucrum querere affectant. Tanta in consilijs diuersitas opus iam valdè distinguit.

In modo non minus est discriminis. Satana affligendum seruum suum Dominus permittit: Chaldeos, quos ad id exequendum ministros delegit, illi permittit ac tradit impellendos: Satan alioqui prauos Chaldeorum animos venenatis suis aculeis ad perpetrandum id flagitium instigat: illi ad iniustitiam furiosè ruunt, omniaque membra scelere obstringunt ac contaminant. Propriè ergo agere dicitur Satan in

reprobis, in quibus regnum suum, hoc est nequitia, exercet. Dicitur & Deus suo modo agere, quod Satan ipse (instrumentum quum sit ira eius) pro eius nutu ac imperio huc atq; illuc se inflectit ad exequenda iusta eius iudicia. Varietas ergo in fine & modo facit, vt illic inculcata Dei iustitia reluceat, Satanae hominisq; nequitia cum suo opprobrio se prodat.

Veteres religiosius interdum simplicem quoque 3
veritatis confessionem in hac parte reformidant: Augustinus tamen libro contra Iulianum quinto, longa oratione contendit, non permissionis tantum aut patientie diuine esse peccata, sed etiam potentia, vt sic priora peccata puniantur. Sapissimè excicare dicitur Deus & indurare reprobos, eorum corda vertere, inclinare, impellere. Id quale sit, nequaquam explicatur, si confugitur ad praescientiam aut permissionem. Nos ergo duplici ratione respondeamus id fieri. Siquidem sublato eius lumine, nihil quam caligo & cecitas superest: ablato eius Spiritu, corda nostra in lapides obdurescunt: cessante eius directione, in obliquitatem contorquentur. Secunda ratio, quod ad exequenda sua iudicia per ministrum irae suae Satanam, & consilia eorum destinatum quò visum est, & voluntates excitat, & conatus firmat. Sic vbi recitat Moses, Sehom regem transfatum non dedisse populo, quia indurauerat Deus spiritum eius & cor obfirmauerat: sine consilij mox subiungit, Vt daret eum in manus nostras, inquit.

Secundum

4 Secundum priorem rationem istud videtur di- Ezech. 7. v.
 Etum: Aufert labium à veracibus, & rationem tol- 26
 lit à senioribus: Aufert cor ab ijs, qui presunt popu- Iob. 12. v. 20
 lo terra, errare eos facit per inuia. Item, Quare de- Psa. 107 v. 40
 mentastinos Domine, indurasti cor nostrum, ne ti- Esa. 63. v. 17
 meamus te? Quandoquidem indicant potius quales Exod. 4
 v. 21. & cap.
 7. v. 3

Deus homines faciat deserendo, quàm qualiter opus
 in ipsis suum peragat. At sunt alia testimonia, qua
 vltra procedunt: qualia sunt de Pharaonis indura- Exod. 10. vi.
 tione, Indurabo cor Pharaonis, ne vos audiat, ac di-
 mittat populum. Postea dicit, se aggrauasse cor illi-
 us & roborasse. An indurauit non emolliendo? Id
 quidem verum est, sed plus aliquid fecit, quòd obsti-
 natione peccus eius obfirmandum Satana manda-
 uit: vnde prius dixerat, Tenebo cor illius. Adhuc,
 quoties in populi transgressiones vindicare illi pla-
 cuit, quomodo opus suum in reprobis adimpleuit? ita
 nimirum, vt videas efficaciam agendi penes ipsum
 fuisse, illos ministerium duntaxat prebuisse. Sed præ
 cipue tum declarauit, quàm non sit otiosus in illis, Esa. 10. v. 15
 dum Sennacherib securim vocat, quæ ad secandum
 manu sua & destinata fuit & impacta.

5 Porro Satana ministerium intercedere ad repro-
 bos instigandos, quoties huc atque illuc Dominus
 prouidentia sua eos destinat, vel vno ex loco satis
 constiterit. Dicitur enim sapius in Samuele, quòd I. Sam. 16. v.
 14. & 18. ca.
 v. 10. & 29.
 cap. v. 2
 Saulem aut raptauerit aut dimiserit Spiritus Do-
 mini malus, & Spiritus malus à Domino.

6 In actionibus autem, quæ nec iuste per se, nec

Lib. 2. cap. 2
sect. 13.

vitiosa sunt, & ad corpoream magis quam spiritua-
lem vitam spectant, quam libertatem obtineat ho-
mo, et si supra attigimus, nondum tamen explica-
tum est. Ego, et si eos, qui nullas esse sibi ad iusti-
tiam vires tenent, quod in primis ad salutem cogni-
tu necessarium est, tenere fateor, non tamen puto
hanc quoque partem negligendam, ut nouerimus
specialis esse gratia Domini, quoties in mentem ve-
nit eligere quod e re nostra est. Atque huc se pro-
tendit diuina prouidentia vis, non modo ut rerum
euentus succedant, quemadmodum expedire pro-
spexerit, sed ut voluntates quoque hominum eodem
tendant. Equidem si sensu nostro reputamus rerum
externarum administrationem, nihil dubitabimus
eatenus sub humano arbitrio sitas esse: verum si au-
res tot testimonij prabemus, quae Dominum in his
quoque regere animos hominum clamant, arbitri-
um ipsum speciali Dei motioni subicere nos cogent.
Quis Aegyptiorum voluntates Israëlitis conciliauit,
ut pretiosissima quaque vasa illis commodato da-
rent? Nunquam eò animum ipsi suaapte sponte in-
duxissent. Ergo eorum animi Domino magis sub-
erant, quam a seipsis regebantur. Nec sane Iacob
nisi persuasus esset, DEVM, prout visum est ho-
minibus, induere diuersos affectus, dixisset de fi-
lio Ioseph (quem profanum esse quempiam AE-
gyptium putabant) Det vobis Deus inuenire mise-
ricordiam coram hoc viro. Sicuti & tota Ecclesia

Exod. 11. v 3

Gen. 43v. 14

in Psalmo fatet et, quum eius misereri voluit Deus, Pfal. 106. v. 7
mansuetacta ad clementiam ab ipso fuisse crudeli- 46
um gentium corda.

7. Excipiet quispiam esse haec singularia exempla, ad quorum regulam exigi nequaquam vniuersa debeant. Ego vero dico, sufficienter ijs probari quod contendo, D E V M, quoties viam facere vult sua prouidentiae, etiam in rebus externis hominum voluntates flectere & versare, nec ita esse liberam ipsorum electionem, quin eius libertati Dei arbitrium dominetur. Velis nolis, animum tuum a motione Dei potius, quam ab electionis tuae libertate pendere, haec quotidiana experientia reputare coget, quod te in rebus minime perplexis iudicium & mens saepe deficit: in rebus factu non arduis animus flaccidit: rursus, in rebus obscurissimis expeditum statim offertur consilium: in magnis & periculosis, animus omni difficultate superior suppetit. Quum Solomon scribit, Dominum cor regis, quasi riuos aquarum, in manu sua tenere, & inclinare quocunque voluerit: sub vna profecto specie totum genus comprehendit.

Proou. 21. v. 1

8. Hic meminerint lectores, ab euentu rerum non esse estimandam humani arbitrii facultatem. Pulchre sibi videntur humanam voluntatem conuincere seruitutis, quod ne summis quidem monarchis omnia ex sententia fluant. Atqui facultas ista de qua lo-

quimur intra hominē consideranda est, non ab extraneo successu metienda. Siquidem in liberi arbitrij disputatione non hoc queritur, an homini quacunq; animo deliberarit, persicere & exequi per externa impedimenta liceat: sed an in re qualibet liberam habeat & iudicij electionem & voluntatis affectionem.

Obiectionum refutatio, quę pro defensione liberi arbitrij afferri solent. CAP. V.

Congerunt primò aduersarij absurda nonnulla, postea Scripturae testimonijs cum humani arbitrij seruitute congreduuntur. Vtrasque machinas ordine retundemus. Si peccatum, aiunt, necessitatis est, iam desinit esse peccatum: si voluntarium est, ergo vitari potest. Nego peccatum ideo minus debere imputari, quòd necessarium est: nego rursus consequi quod inferunt, euitabile esse, quia voluntarium sit. Hoc supra clarè explicui, & in Diabolo ipso exemplum proposui, vnde pateret non minus voluntariè peccare, qui necessario peccat: sicuti rursus in electis angelis cum voluntas indeclinabilis sit à bono, non desinit tamen voluntas esse.

Subijciunt, nisi ex libera arbitrij electione tum virtutes, tum vitia procedunt, non esse consentaneū, vt homini vel pœna infligatur, vel præmium rependatur. De pœnis respondeo, illas iure nobis irrogari, à quibus peccati culpa emanat. Quid enim refert, libe-
rōne iudicio an seruili, modo voluntaria cupiditate
peccat-

peccetur? Quantum ad iustitiæ præmia, magna verò absurditas, si fateamur, illa ex Dei benignitate potius quam proprijs meritis dependere. Quoties hoc apud Augustinum recurrit, non merita nostra Deum coronare, sed sua dona, cur ergo, teste Aposto-^{2. Tim. 4. v. 3} lo, coronantur fideles? quia Domini misericordia, non sua industria, & electi sunt, & vocati, & iustificati.

4 Instant præterea, Frustra exhortationes suscipi, nisi sit penes peccatorem parere. At Augustinus libro de Spiritu & Litera, Deum Legis suæ præcepta non humanis viribus metiri docet: verum ubi iussit quod rectum est, gratis dare implendi facultatem suis electis.

5 Quorsum ergo exhortationes? nempe si ab impijs obstinato corde spernuntur, in testimonium illis futura sunt, ubi ad Domini tribunal ventum fuerit: quin etiam iam nunc, velint, nolint, earum virtute prosternantur. Præcipua autem utilitas erga fideles consideranda est, in quibus ut omnia per Spiritum suum agit Dominus, ita verbi sui instrumentum non præmittit: Et illud ipsum nõ sine efficacia usurpat. Stet ergo quod verum est, totam piorum virtutem in Dei gratia sitam esse, secundum illud Prophetæ dictum, Dabo illis cor novum, ut in illis ambulent. Si ^{Ezech. 11. v. 10} ad recipiendam hanc ipsam gratiam, qua fit ut hortationi pareatur, per hortationem vult nos preparari, quid habes quod in ea œconomia mordeas vel sugilles?

In congerendis Scriptura testimonijs valde sunt laboriosi. Quia autem in paucissimos scopos coeunt loci omnes, vbi in suas classes distributi fuerint, compluribus vna responsione satisfiet. Praecipuum robur locant in praeceptis: quae putant facultatibus nostris sic attemperata esse, vt quicquid ab illis exigi probatum sit, his praestari posse necessario consequatur. Porro omnia fere quae accumulant praecepta, in tres species distinguere licet. Alia primam ad Deum conuersionem exigunt: alia simpliciter de Legis obseruatione loquuntur: alia perseuerare in recepta Dei gratia iubent. De omnibus in genere disseramus, tum descendemus ad formas ipsas. Hominum facultates ad diuinae Legis praecepta extendere à rudissima Legis ignorantia prodijt. Nam qui pro ingenti piaculo ducunt, si dicatur, Legis obseruationem esse impossibilem, validissimo scilicet argumento insistent, frustra aliàs datam esse Legem. Perinde enim loquuntur, ac si nusquam Paulus de Lege locutus esset. Quid enim, queso, ista sibi volūt, Legem propter transgressiones positam esse, Per Legem esse cognitionem peccati, Legem peccatum efficiere, Subingressam esse, vt abundaret delictum: an ad nostras vires limitandam fuisse, ne frustra daretur? Quin potius longè supra nos positam, quò impotentiam nostram conuinceret.

Equidem Scriptura quum multiplicem Legis vsum diligenter ac perspicuè nobis explicet, ex illa
inter-

Rom. 3. v. 20

Ibid. cap. 7

v. 7

Gal 3. v. 19

Rom. 5. v. 20

1. Timoth. 1

v. 5

interpretatione, quid Lex in homine valeat, cōsiderare conuenit. Quantum presentis caussa refert, simulac quid agendum sit nobis praescripsit, obediendi virtutem à Dei bonitate esse docet: Ideoq; ad preces inuitat, quibus eam nobis dari postulemus. Si solum extaret imperium, nulla promissio, tentande essent vires, an ad respondendum imperio sufficerent: sed quum simul promissiones connectantur, quae in diuina gratiae auxilio non modò subsidium, sed totam virtutem nobis esse sitam clamant, ille satis superq; testantur, nos prorsus ineptos nedum impares obseruandae Legi esse. Quare, ne amplius ista virium nostrarum cum Legis praeceptis proportio vrgeatur: magis ex promissionibus reputandum, quam simus ipsi à nobis imparati.

Id recensendis tribus praeceptorum formis, quas superius attigimus, clariùs cernetur. Iubet saepius Dominus tum in Lege, tum in Prophetis, vt ad se conuertamur. At succinit ex aduerso Propheta, Ioel 2. v. 10
 Conuerte me Domine, & conuertar: postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiam, &c. Ier. 31. v. 18, Ezech. 36. v. 26 Corâs nouitatē passim requirit: sed alibi à se dari testatur. Quod autem promittit DEVS, vt Augustinus ait, non facimus ipsi per arbitrium vel naturam, sed facit ipse per gratiam. Fiant nunc, qui ex praeceptis colligunt, ecquid homo valeat ad obedientiam, vt Dei gratiam perimant, per quam praecepta adimplentur. Ier. 31. v. 18

Secundi generis praecepta simplicia sunt, quibus Deum colere, eius voluntati seruire & adherere, eius placita obseruare, eius doctrinam sequi iubemur. Sed innumeri sunt loci, qui testificentur illius esse donum, quicquid iustitiae, sanctitatis, pietatis, puritatis haberi potest. Ex tertio genere erat illa quae à

Act. 13. v. 43

Luce refertur, Pauli & Barnabae exhortatio ad fideles, vt in gratia Dei permanerent. Sed vnde illa constantia virtus petenda sit, alio loco idem Paulus tradit: Quod superest, inquit, fratres, sitis fortes per Dominum.

Eph. 6. v. 10

Cauillantur haec omnia testimonia astutiores: quia nihil impediatur, quò minus ipsi conferamus nostras vires. Afferunt etiam locos ex Prophetis, vbi conuersionis nostrae effectus inter Deum & nos videtur dimidiari, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Sed nullis cauillis dilui potest illud Ieremiae, irritum fuisse pactum Dei percussum cum veteri populo, quia literale tantum erat: non aliter autem sanciri, quam vbi accedit Spiritus, qui ad obediendum corda format. Neque eorum errori ad stipulatur sententia illa. Siquidem illic Dei conuersio notatur, non qua cor nostrum ad respicientiam renouat, sed qua se beneuolum ac propitium rerum prosperitate testatur: quemadmodum rebus aduersis offensionem interdum indicat. Perperam igitur detorquetur locus, dum eò trahitur, vt opus conuersionis videatur inter Deum & homines partiri.

Ier. 31. v. 32

Secundus argumentorum ordo superiori finiti-¹⁰

mus est. Allegant promissiones, quibus Dominus cū
 voluntate nostra paciscitur: quales sunt, *Querite* Amos 5, 14.
 bonitatem, & non malitiam, & viuetis. Si voluerit 1er. 4. v. 1
 & audieritis, bona terra comedetis: quod si no-
 lueritis, gladius deuorabit vos: quia os Domini locu-
 tum est. Importunè & per ludibrium, quæ Dominus
 in promissionibus offert beneficia, voluntati nostræ
 delegari putant, nisi nostrum sit illa vel stabilire,
 vel irrita facere. Et sanè rem istam facundis queri-
 monijs amplificare promptum est: nos à Domino il-
 ludi, si voluntas ipsa iuris nostri non est. Nego De-
 um illudere nobis, dum nos ad beneficia sua deme-
 renda inuitat, quos nouit esse prorsus impotentes.
 Siquidem quum fidelibus iuxta & impijs offeran-
 tur promissiones, suum apud vtrosque vsum habet.
 Quemadmodum præceptis impiorum conscientias
 pungit Deus, ne suauiter nimium in peccatis delici-
 entur, nulla iudiciorum suorum memoria: ita in
 promissionibus quodammodo eos attestatur, quàm
 indigni sint sua benignitate. Quis enim æquissi-
 mum & conuenientissimum esse neget, Dominum
 ijs benefacere à quibus colitur: maiestatis autem
 sue contemptores pro sua seueritate vlcisci? Ritè
 ergo & ordine agit Deus, dum impijs peccati com-
 pedibus deuinctis hanc legem in promissionibus di-
 cit, tum demum sua beneficia percepturos, si à pra-
 uitate discesserint, vel ob hoc solum, vt intelligant,
 se ab ijs meritò excludi, quæ veris Dei cultoribus de-
 bentur. Rursum, quia modis omnibus ad imploran-

dam suam gratiam fideles extimulare studet, nequaquam erit absouum. si quod illi multo cum fructu agere preceptis erga eos ostendimus, id quoque promissionibus tentet.

Ier. 7. v. 13

Habet & tertia classis multam cum illis affinitatem. Locos enim producunt, quibus ingrato populo Deus exprobrat, per eum duntaxat stetitisse. quominus ab indulgentia sua omne genus bonorum receperit. Cuius generis sunt isti, Quia vocavi vos, & non respondistis, faciam huic domui sicut feci Silo. Item, Hac gens non audiuit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam, ideo proiecta est à Domino. Item, Quia indurastis cor vestrum, & nolulistis obedire Domino, hæc omnia mala euenerunt vobis. Frustra, inquit, mala nobis exprobrantur, quæ effugere non fuit nostræ potestatis. Sed omisso necessitatis obtentu, respondeant, possintne insiciari, causam contumaciae prauam suam voluntatem fuisse? Si mali fontem intra se reperiunt, quid vestigandis extraneis causis inhiant, ne sibi fuisse exitij autores videantur? Paucis his solutionibus expedire te facillimè possis ab immensa testimoniorum congerie, quam ad erigendum liberi arbitrij simulachrum hostes gratiæ Dei struere solent, tam ex præceptis, quàm ex obtestationibus aduersus Legis transgressores. In Psalmo hortatur Propheta sua etatis homines, ne obdurent corda sua: nempe quia omnis contumacia culpa in hominum prauitate heret:
sed

Psal. 95. v. 8

sed stultè inde colligitur, cor in vtramque partem esse flexibile, cuius preparatio à Deo est. Dicit Propheta, Inclinaui cor meum ad obseruanda præcepta tua: nempe quia libenter & hilari animi proensione DEO se addixerat: neque tamen se inclinationis autorem esse iactat, quam in eodem Psalmo fatetur Dei esse donum. Itaque tenenda Pauli admonitio, dum fideles iubet operari salutem suam cum timore & tremore, quia Deus est qui operatur & velle & perficere. Agendi quidem partes illis assignat, ne indulgeant carnis torpori: sed metum & sollicitudinem præcipiens, sic eos humiliat, vt meminerint hoc ipsum quod agere iubentur, proprium esse Dei opus, quo diserte exprimit, passivè (vt ita loquar) agere fideles, quatenus è cælo suggeritur facultas, vt nihil sibi prorsus arrogant. Vnde & Patrem rogat CHRISTVS, vt nos à malo seruet: & scimus pios, dum aduersus Satanam militant, non alijs quàm Dei armis victoriam consequi. Denique quàm nihil sint omnes humanae vires in certamine spiritali, breuiter ostendit Iohannes, quum tradit, non posse peccare qui ex DEO geniti sunt, quia semen DEI in illis manet. Ac rationem alibi reddit, Quòd fides nostra sit victoria quæ vincit mundum.

Psal. 119. v.
112

Phil. 2. v. 12

Ioh. 17. v. 19

1. Ioh. 3. v. 9

Ibid. 5. v. 4

12 Citatur tamen de Lege Mosis testimonium, quod solutioni nostræ valde aduersari videtur. Nam

Deut. 30. v. 11

Rom. 10. v. 8

Deut. 30. v. 8

ille populum post Legem promulgatam hunc in modum contestatur, Mandatum hoc, quod precipio tibi hodie, non est occultum, neque procul positum, neq; in caelo situm, sed iuxta te est in ore tuo & in corde tuo, vt facias illud. Hac certè si de nudis preceptis dicta intelligantur, fateor ad causam presentem habere non parum momenti. Verum omnem nobis dubitationem eximit Apostolus, non ambiguus interpres, qui de Euangelij doctrina Mosen hic locutum esse affirmat. Nam si de solis preceptis loquebatur Moses, vanissima confidentia populum inflabat. Quid enim aliud quàm se precipitassent, si Legis obseruationem aggressi forent suis viribus, tanquam sibi non difficilem. Proinde nihil certius est, quàm Mosen his verbis misericordia sedus comprehendisse, quod vnà cum Legis exactiōe promulgauerat. Nam & paucis ante verbis docuerat, Circumcidi Dei manu oportere corda nostra, vt ipsum diligamus. Ergo hanc, de qua mox loquitur, facilitatem non in hominis virtute, sed in ope ac presidio Spiritus sancti posuit, qui opus suum potenter in nostra infirmitate peragit. Quanquam nec de preceptis simpliciter intelligendus est locus, sed magis de promissionibus Euangelicis, quae ad eò comparandae iusticia facultatem in nobis non stabiliunt, vt eam prorsus euertant. Id reputans Paulus, non sub dura illa, ardua, & impossibili conditione salutem in Euangelio proponi qua nobiscum Lex agit (nempe vt ipsam ij demum assequantur, qui mandata omnia imple-

impleuerint) sed facili, expedita, & expositi accessus hoc testimonio confirmat. Nihil ergo hoc testimonium ad vendicandam humano arbitrio libertatem,

Homini perditam quaerendam in Christo redemptionem esse. CAP. VI.

Postquam excidimus à vita in mortem, inutilis esset tota illa Dei creatoris, de qua differuimus, cognitio, nisi succederet etiam fides, Deum in Christo Patrem nobis proponens. Et si enim multis adhuc modis paternum erga nos fauorem extare vult Deus, ex mundi tamen conspectu patrem colligere non licet, vbi nos intus vrget conscientia, ostendit q̄, iustam in peccato abdicationis causam esse ne pro filijs nos censeat Deus vel reputet. Accedit & socordia & ingratitude: quia nec mentes nostra vt sunt excitata, quid verum sit, cernunt: & vt prauis sunt omnes sensus nostri, Deum malignè sua gloria fraudamus. Itaque veniendum ad illud Pauli, Quoniam in sapientia Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam praedicationis saluos facere credentes. Certè post lapsum primi hominis nulla ad salutem valuit Dei cognitio absq̄ Mediatore: quia non de sua tantum aetate loquitur Christus sed omnia secula comprehendit, cum dicit hanc esse vitam aeternam, cognoscere Patrem verum vnum Deum, & quem ille misit Iesum Christum, Vnde etiam affirmat Paulus, Gentes omnes absque

1. Cor. I. V. 21

Eph. 2. v. 48

Ioh. I. v. 4 Deo fuisse, & spe vitæ orbatos. Iam, cum doceat Iohannes vitam ab initio fuisse in Christo, & ab ea excidisse totum mundum, ad fontem illum redire necesse est: atque ideo Christus, quatenus est propitiator, se vitam esse asserit. It sanè non ad alios quàm ad Dei filios pertinet eorum hereditas. Filiorum autem loco censerì minimè consentaneum est, qui non insiti sunt in corpus vnigeniti filij. Et

Ioh. I. v. 12 clarè testatur Iohannes, Qui credunt in eius nomen, Dei filios fieri.

Ac proinde veteri populo nunquam se Deus ostendit propitium, nec spem gratiæ vnquam fecit absque Mediatore. Omitto sacrificia Legis, quibus palam & apertè edocti fuerunt fideles, non alibi quàm in expiatione, quæ à solo Christo peracta est, querendam salutem esse. Hoc tantum dico, beatum & felicem Ecclesiæ statum semper in Christi persona fuisse fundatum. Nam etsi Deus totam Abrahæ sobolem in fœdere suo complexus est, prudenter tamen ratiocinatur Paulus, Christum propriè esse semen illud, in quo benedicenda erant omnes gentes: quando scimus, non omnes, qui secundum carnem ex eo geniti sunt, reputatos fuisse in semine. Prima itaque electi populi adoptio à gratia Mediatoris pendebat, quod vulgò pijs omnibus fuisse notum satis apparet. Nam antequam rex in populo creatus esset, iam Hanna Samuelis mater, de pio-

Mal. 3. v. 6

2. Sam. 7. v.

rum

rum felicitate differens, in suo cantico sic loquitur:
 Dabit robur Regi suo Deus, & exaltabit cornu Mes-
 sie sui. Quibus verbis intelligit, Deum ecclesie suae
 benedicturum. Cui etiam respondet oraculum,
 quod paulo post subiicitur, Ambulabit sacerdos,
 quem constituam, coram CHRISTO meo. Nec
 verò dubium est, quin caelestis Pater in Dauide eius-
 que posteris conspici voluerit viuam Christi imagi-
 nem. Ideo pios ad DEI timorem hortari volens,
 iubet osculari Filium: cui scilicet hac Euangelij sen-
 tentia respondet, Qui non honorat Filium, non ho-
 norat Patrem. Itaque licet decem tribuum de-
 fectione collapsum fuerit regnum, foedus tamen,
 quod pepigerat DEVS in Dauide, & eius successo-
 ribus stare oportuit, sicut & per Prophetas locu-
 tus est, Non scindam prorsus regnum propter Da-
 uid seruum meum, & propter Hierusalem quam
 elegi. Iam cum res ad interitum vergerent, rur-
 sus dictum fuit, Noluit DEVS dispergere Ichuda
 propter Dauid seruum suum, quia locutus erat,
 vt daret ei lucernam & filiis eius in perpetuum.
 Huc redit summa, praeteritis omnibus alijs, Dau-
 idem vnum fuisse electum, in quo beneplacitum Dei
 resideret. Elegit seruū suum Dauid, vt pasceret Iacob
 populum suum, hereditatem suam Israel. Denique
 sic Ecclesiam suam seruare voluit Deus, vt eius in-
 columitas & salus à capite illo penderet. Quod
 ex Psalmo colligitur, Serua Iehouah, benedictus

Psal. 2. v. 12
 Ioh. 5. v. 23

1. Reg. 11. v.
 12. 34

1. Reg. 11. v.
 34

Psal. 78. v.
 67

Psal. 118. v.
 25. 26

qui venit in nomine Iehoue. Vbi satis constat, reuocari ad Christum fideles, vt se Dei manu saluos fore sperent. Hinc iam satis liquet, sanctis Patribus sub Lege Christum semper fuisse obiectum, ad quem fidem suam dirigerent.

Porro vbi rebus afflictis solatium promittitur, 3
maximè vbi describitur Ecclesia liberatio, fiducia
& spei vexillum in Christo ipso præsigitur, Egressus
est Deus in salutem populi sui cum Messia suo, in-
quit Habacuc. Et quoties de instauratione Ecclesia
mentio fit apud Prophetas, populum reuocāt ad pro-
misionem Dauidi factam de regni perpetuitate.
Quò pertinet insigne illud responsum Esaiæ. Quum
enim videret ab incredulo rege Ahas repudiari
quod de soluenda obsidione Hierosolymæ & præsen-
ti salute testatus fuerat, quasi ex abrupto transit
ad Messiam, Ecce virgo concipiet ac pariet filium:
oblique significās, quamuis rex & populus sua pra-
uitate reijcerent oblatam sibi promisionem, ac si
data opera incumberent ad labefactandam Dei fi-
dem, non fore tamen irritum fœdus, quin suo tem-
pore veniret redemptor. Denique Prophetis omnibus
cura fuit, vt Deum placabilem ostenderent, sem-
per in medium proferre illud Dauidis regnum, vnde
pendebat & redemptio & aterna salus. Sic Esaias,
Statuam vobiscum fœdus, misericordias Dauidis fi-
deles, ecce testem dedi eum populis. Nempe quia in
rebus perditis non aliter sperare poterant fideles,
nisi teste illo interposito, Deum sibi fore exorabilem.

Eodem

Eodem modo Ieremias, vt desperatos erigat, Ecce, Ier. 23. v. 6
 inquit, dies veniunt, quibus suscitabo Dauidi ger-
 men iustum, & tunc seruabitur Iuda, & Israel tu-
 ro habitabit. Ezech. 34
 Ezechiel autem, v. 23 Suscitabo super oues
 meas pastorem vnum, nempe Dauidem seruum me-
 um. Ego Iehouah illis in Deum ero, & seruus meus
 Dauid in pastorem: & percutiam cum ijs foedus pa-
 cis. Item alibi, postquam de incredibili renouatione
 disseruit, Seruus, inquit, meus Dhuid erit rex eorū, Ezech. 37. v.
 & erit pastor vnus super omnes, & foedus pacis a ter- 25. 26
 num percutiam cum ipsis. Pauca ex multis delibo,
 quia lectores tantum volo admonitos. spem omnium
 piorum non alibi vnquam fuisse repositam quam in
 Christo. Succunt etiam alij omnes Propheta. I-
 taque Zacharias, sicut eius seculum Christi mani- Zach. 9. v. 9
 festationi propius erat, apertius exclamat, Latere
 filia Sion, iubila filia Ierusalem, Ecce Rex tuus ve-
 nit tibi iustus & seruator.

4 His vaticinijs ita imbui voluit Deus Iudaeos, vt
 liberationis petenda caussa recta oculos ad Chri-
 stum conuerterent. Nec vero, quamuis turpiter de-
 generassent, potuit tamen aboleri memoria genera-
 lis illius principij, Deum per manum Christi, sicuti
 Dauidi pollicitus fuerat, fore Ecclesie liberatorem:
 atque demum hoc modo firmum fore gratuitum
 foedus, quo Deus electos suos adoptauerat. Hinc fa-
 ctum est, vt in ore puerorum personaret canticum
 illud, quum Christus Hierosolymam, paulo ante mor-
 tem, ingressus est, Hosanna filio Dauid. Hac ratione

Christus ipse discipulos, vt distinctè & perfectè credant Deo, iubet in se credere: *Creditis in Deum, & in me credite*, inquit. Et si enim propriè loquendo à Christo fides ad Patrem conscendit, significat tamen, eam, etiam si Deo innititur, paulatim euanescere, nisi intercedat ipse medius, qui eam in solida firmitate retineat: alioqui altior quoque est Dei maiestas, quam vt ad eam penetrent mortales, qui tanquam vermiculi super terram reptant. Quare illud vulgare dictum sic admitto, Deum esse fidei obiectum, vt tamen correctione opus habeat: quia non frustra vocatur Christus inuisibilis Dei imago: sed hoc elogio monemur, nisi occurrat nobis **DEVS** in **CHRISTO**, non posse in salutem nobis innotescere. Omnino semper verum fuit illud Ioannis, Qui non habet Filium, neque Patrem habet. Nam et si gloriati sunt multi, summum numen, cœlique & terra opificem se colere: quia tamen nullus illis erat Mediator, fieri non potuit, vt Dei misericordiam verè gustarent, atque ita persuasi essent, sibi patrem esse.

Legem fuisse datam, non quæ populum veterem in se retineret, sed quæ foueret spem salutis in Christo, vsque ad eius aduentum.

CAP. VII.

EX continua illa, quam retulimus, serie colligere licet, Legem non ideo post mortem Abrahae quadrin-

quadringentis circiter annis fuisse superadditam, ut electum populum à Christo abduceret: imò ut suspensos teneret animos vsque ad eius aduentum, accenderet etiam eius desiderium, & in expectatione confirmaret, ne longiore mora deficerent. Legis nomine non solum decem precepta intelligo, sed formam religionis per manum Moysi à Deo traditam. Neque enim datus est Moses legislator, qui benedictionem generi Abrahae promissam aboleret: imò videmus, ut passim reuocet in memoriam Iudaeis gratuitum illud fœdus, cum patribus eorum percussum, cuius heredes erant: ac si ad illud renouandum missus foret. Id clarissimè ex caeremonijs patet factum fuit. Quare non abs re & in cœcione Stephani & in Epistola ad Hebræos, expenditur locus ille, vbi Deus Moisen iubet quacumq; ad tabernaculum pertinent, formare secundum exemplar quod ostensum illi fuerat in monte. Nisi enim spirituale aliquid fuisset propositum, quò tenderent, non secus in illis operam lusissent Iudaei atq; Gentes in suis nugis. Profani homines non absque fastidio audire sustinent tam multiplices ritus. Nempe quia ad finem non attendunt, à quo si legales figura separentur, vanitatis dānari necesse est. Atqui ostendit typus ille, Deū non ideo mandasse sacrificia, ut cultores suos occuparet in terrenis exercitijs, sed potius, ut altius erigeret eorū mentes. Quod etiam ex eius natura liquido constare potest: quia, ut spiritualis est, non alio

Act. 7. v. 44

Heb. 8. v. 5

Exod. 25.

v. 4

quàm spiritali cultu oblectatur. Testantur hoc tot Prophetarum sententia, quibus Iudeos socordia arguunt, quòd putent vilius esse apud Deum momenti queuis sacrificia. An quia Legi quicquam derogare consilium sit? Minime: sed (vt erant veri illius interpretes) hoc modo ad scopum oculos dirigi voluerunt, à quo vulgus errabat. Iam ex gratia Iudeis oblata certò colligitur, Legem Christo non fuisse vacuum: hunc enim adoptionis finem illis proposuit Moses, vt essent D E O in regnum sacerdotale: quòd assequi non poterant, nisi maior & præstantior, quàm ex sanguine pecudum, reconciliatio intercederet.

Atq; h'c obiter notandum est, regnum, quòd tandem erectum fuit in familia Davidis, esse Legis partem, & contineri sub Mosis ministerio: vnde sequitur, tam in toto genere Leuitico, quàm in posteris Davidis, Christum oculis veteris populi quasi in duplici speculo fuisse obiectum: Quia, vt nuper dixi, non aliter coram Deo esse poterant vel reges vel sacerdotes, qui & serui erant peccati ac mortis, & sua corruptione polluti. Hinc verissimum esse patet illud Pauli, Iudeos quasi sub pedagogi custodia fuisse retentos, donec veniret semen, in cuius gratiam data erat promissio. Quomodo autem ceremonijs fuerint ad Christum manuduçti, autè dictum est, & ex pluribus Prophetarum testimonijs melius intelligere licet. Nam etsi nouis quotidie sacrificijs ad Deum placandum accedere ipsos oportuit, vnico ta-
men

men sacrificio scelera omnia expiatum iri pro- Esa. 33
 mittit Esaias: cui concinit Daniel. Sacerdotes ex Dan. 9
 tribu Leui designati sanctuarium ingrediebantur:
 at de vnico sacerdote semel dictum fuit, iureiurando Psal. 110. v. 4
 diuinitus electum esse, qui sacerdos esset in perpetu-
 um secundum ordinem Melchisedek. Quod verò
 ad decem precepta spectat, tenenda similiter est Pau- Rō. 10 v. 14
 li admonitio, Christum esse finem Legis, in salutem 2. Cor. 3. v. 6
 omnium credenti: & altera, Christum esse spiritum,
 qui literam per se mortiferam viuificat. Nam prio-
 re quidem significat, frustra iustitiam doceri pre-
 ceptis, donec eam Christus & gratuita imputatio-
 ne & spiritu regenerationis conferat. Quare meri-
 to Christum vocat complementum Legis vel finem,
 quia nihil prodesset, quid exigat à nobis Deus, scire,
 nisi subiugo & onere intolerabili laborantibus &
 oppressis Christus succurreret. Alibi Legem propter Gal. 3. v. 19
 transgressiones positam esse docet: nempe vt homi-
 nes damnationis sue conuictos humiliaret. Porro
 quia hec ad Christum querendum vera & vnica est
 preparatio, quacunque diuersis verbis tradit, pro-
 bè inter se consentiunt. Sed quia disceptatio illi fuit
 cum peruersis doctoribus, qui Legis operibus iustiti-
 am nos mereri fingeant, vt eorum errorem refuta-
 ret, coactus est interdum nudam Legem precise ac-
 cipere: que tamen gratuita adoptionis fœdere alio-
 qui vestita est.

3 Quomodo autem à Lege morali edocti magis in-
 excusabiles reddamur, vt nos ad veniam expeten-

Deut. 30,
v. 19

dam reatus sollicitet, breuiter cognoscere operæpretium est. Si verum est, perfectionem iustitiæ in Lege nos edoceri: istud etiam consequitur, absolutam eius obseruationem perfectam esse coram Deo iustitiam: qua scilicet homo iustus apud cælestè tribunal censeatur ac reputetur. Quare Moses, lege promulgatâ, non dubitat contestari cælum & terrâ, quòd proposuisset Israëlì vitam & mortem, bonum & malum. Nec refragari licet, quin iustam Legis obedientiam maneat æternæ salutis remuneratio, quemadmodum à Domino promissa est. Rursum tamen operæpretium est recognoscere, ecquid eam obedientiam præstemus, cuius merito concipienda sit illius remunerationis fiducia. Quantulum enim est, videre in Legis obseruantia positum vitæ æternæ præmium, nisi præterea constet, an ea via peruenire ad vitam æternam nobis liceat? Hac verò in parte Legis imbecillitas se profert: nam quia in nullo nostrum illa Legis obseruantia deprehenditur, à vitæ promissionibus exclusi, in solam maledictionem recidimus. Dico non quid fiat modò, sed quid necessarium sit: cum longè supra humanâ facultatem sit Legis doctrina.

Itaque si Legem duntaxat intuemur, nihil aliud possumus quam animum despondere, cum ex ea damnemur omnes, ac maledicamur: à beatitudine, quam suis cultoribus proponit, procul arceamur. Ergone, inquires, ita nos ludificatur Dominus? Respondeo: etiamsi promissiones Legis, quatenus conditionales sunt, à perfectâ Legis obedientia dependeant,

pendeant, quam nullibi reperire est: non tamen frustra datas esse. Vbi enim didicimus, irritas nobis fore & inefficaces, nisi gratuita sua bonitate, citra intuitum operum, nos Deus amplectetur, atque aded illam bonitatem nobis per Euangelium exhibitam, fide simus amplectari: ne ipsis quidem deest sua efficacia, etiam cum annexa conditione: sic enim tū omnia nobis gratuito confert, vt hoc quoque ad cumulum sue beneficentiae adiungat, quod semiplenam nostram obedientiam non respiciens, & quod deest complemento, remittens, perinde atque à nobis impleta conditione, legalium promissionum fructum percipere nos facit.

5 Quòd autem impossibilem Legis obseruationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul & confirmandum: solet enim vulgo absurdissima sententia videri. Impossibile appello, quod nec fuit vnquam, & ne in posterum sit, Dei ordinatione ac decreto impeditur. Si ab vltima memoria repeta- mus, neminem sanctorum extitisse dico, qui corpore mortis circumdatus ad eum dilectionis scopum per- tingerit, vt ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, ex tota potentia Deum amaret: neminem rursus, qui non concupiscentia laboraret. Dico item, neminem posthac futurum, qui ad vere perfe- ctionis metam peruenturus sit, nisi corporis mole solutus.

In hanc rem primum suppetunt aperta Scriptura

1. Reg. 8. v.

46

Psal. 143. v. 2

Gal. 5. v. 17

Deut. 27. v.

26

De spiritu
& litera, in
fine & saepe
alibi.

testimonia, Non est homo iustus super terram, qui non peccet, dicebat Solomon. Dauid autem, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Iob plurimis locis idem affirmat. Clarissime omnium Paulus, Quod caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Nec alia ratione probat, Omnes, qui sub Lege sunt, maledictioni subiectos, nisi quia scriptum sit, Maledictos omnes, qui non permanserint in omnibus eius mandatis: inuenit scilicet, imò pro confesso assumens, neminem permanere posse. Quicquid autem Scripturis predictum est, id pro perpetuo adeoq; pro necessario haberi docet. Validissima etiam ratione id contendit Augustinus, nunquam in hac carne reddere nos quem debemus, legitimum Deo amorem. Amor, inquit, notitiam ita sequitur, vt Deum amare nemo perfectus possit, qui non cognitam prius ad plenum habuerit eius bonitatem. Nos dum in mundo peregrinamur, cernimus per speculum & in enigmate: sequitur ergo, imperfectum esse nostrum amorem. Sit ergo extra controuersiam, impossibile esse in hac carne Legis implementum, si natura nostra impotentiam intuemur, quemadmodum & ex Paulo alibi adhuc ostendetur.

Sed quò tota res melius patefiat, officium vsuque Legis, quam moralem vocant, succincto ordine recolligamus. Porro tribus istis partibus continetur: Prima est, vt dum iustitiam Dei ostendit, id est, que sola Deo accepta est, sue vnumquemque iniusticie admo-

admoneat, certiores faciat, conuincat denique ac condemnet. Sic enim opus est, cæcum & ebrium amore sui hominem, ad notitiam simul & confessionem suæ tum imbecillitatis, tum impuritatis adigi. Neque enim sine causa dicit Apostolus, se concupiscentiam ignorasse, nisi Lex diceret, Non concupisces: quia nisi per illam retegatur ex latebris suis, occultius miserum hominem perdit, quàm id exitiale eius telum sentiatur.

7 Ita Lex instar est speculi cuiusdam, in quo nostram impotentiam, tum ex hac iniquitatem, postremo ex utraque maledictionem contemplamur. Quem enim ad sequendam iustitiam destituit facultas, hic in luto peccatorum hæreat defixus necesse est. Peccatum continuò maledictio sequitur. Ideò quo maioris transgressionis deprehensus conuictosque Lex tenet, eo grauiores simul iudicij reos agit. Huc pertinet Apostoli dictum, quòd per Legem est cognitio peccati. Primum enim eius officium tantum notat, cuius experimentum est in peccatoribus nondum regeneratis. Rom 3. v. 20

2 Quòd autem omnium nostrum iniquitas & damnatio Legis testimonio consignatur, non ideo fit, ut desponsis animis in precipitium corruamus: in hunc certè modum illinc exanimantur reprobi: sed ob animi obstinationem. Apud filios DEI alium esse eruditionis finem conuenit. Nos quidem iudicio Legis damnatos testatur Apostolus, quòd omne os obstruatur, & obnoxius reddatur omnis mundus

Rom. II. V.

32

Deo: Idem tamen alibi docet, Deum omnes sub incredulitate conclusisse, nō vt perdat aut omnes perire sinat, sed vt omnium misereatur, nempe vt omissa sua virtutis stolidi opinione, sola Dei manū stare se & consistere intelligant, vt nudi & vacui ad eius misericordiam confugiant, in hanc se totē reclinent, in hanc penitus se abdant, hanc vnā pro iustitia & meritis arripiant, quā omnibus in Christo exposita est, quicūq; eam vera fide & expetunt & expectant. Deus enim in Legis praeceptis non nisi perfectā iustitiā, qua nos omnes destituti sumus, remunerator: contra autem seuerus scelerum iudex apparet. In Christo autem facies eius gratia & lenitatis plena erga miseros etiam ac indignos peccatores relucet.

Psal. 118.

Augustinus: Ad hoc data est Lex, vt de magno par uulum faceret: vt te ad iustitiam vires de tuo non habere monstraret, ac sic inops, indignus ac egenus ad gratiam confugeres. Postea sermonem ad Deum dirigit, Ita fac Domine, ita fac misericors Domine: impera quod non possit impleri: imō impera, quod non nisi per gratiam tuam possit impleri: vt quum homines id implere per suas vires nequiverint, omne os obstruatur, & nemo sibi magnus videatur: sint omnes paruuli, & reus fiat omnis mundus coram Deo. Neq; tamē in reprobis quoq; ipsis primum hoc Legis officium cessat. Quanquam enim cum filiis Dei non renouentur: pertinet tamen ad manifestandam diuini iudicij equitatem, vt Legis & con-

scien-

Concione

27.

scientiæ testimonio sic consternati, in seipsis prodant
quid meriti sint.

- 10 Secundum Legis officium est, vt, qui nulla iusti
rectiq; cura, nisi coacti, tanguntur, dum audiunt
diras in eas sanctiones, coërceantur saltem pœna-
rū formidine. Alijs quidem obscurius, alijs clarijs,
omnibus tamen nondū regeneratis hic sensus inest,
vt nō voluntaria submissione, sed inuiti ac restitutes
tantum timoris violentia ad Legis studiū trahantur.
Sed tamen hac coacta expressaq; iustitia necessaria
est publica hominū communitati, cuius hic trāquil-
litati consulitur, dum cauetur, ne omnia permisce-
antur tumultu: quod fieret, si omnia omnib. licerēt.
Quin etiā filijs Dei nō est inutile hac pedagogia ex-
erceri, quantisper ante vocationē, Spiritu sanctifi-
cationis destituti, insipientia carnis lasciuiūt. Dum
enim diuine vltionis terrore vel ab externa petulan-
tia retrahuntur, vtcung; nondū animo domiti parū
in presentia promoueant, aliqua tamen ex parte se-
rendo iustitiæ iugo assuescūt: ne, quū vocati fuerint,
sint ad disciplinā ceu ad rem incognitā rudes pror-
sus ac nouitij. Hoc officij videtur Apostolus proprie
attigisse, quū tradit, Legem non esse iusto positā, sed
iniustis & immorigeris, impijs & peccatorib. sceler-
atis & profanis, parricidis, homicidis, fornicarijs,
&c. Indicat enim, esse exultantibus, & simili modo
alioquin vagaturis carnis libidinibus retinaculum.
- 11 Ad vtrumq; verò accommodari potest, quod alibi
dicit, Legem fuisse iudæis pedagogum ad Christum:

1. Timoth. 1
v. 9

Gal. 5. v. 24

siquidem duo sunt hominum genera, quos ad Christum sua pedagogia manu ducit. Alij (de quibus primo loco diximus) quia propriae aut virtutis, aut iustitiae fiducia nimis pleni sunt, recipiendae Christi gratiae non sunt idonei, nisi prius sint exinaniti. Ergo eos misericordiae suae agnitione Lex ad humilitatem subigit, quod ita preparantur ad expetendum, quod sibi antea deesse non putabant. Alij opus habent freno, quo retineantur, ne ita laxent frenam carnis suae lasciviae, ut ab omni iustitiae studio prorsus excidant. Itaque quos ad regni sui hereditatem destinavit, si non statim regenerat, ad tempus suae visitationis conservat per Legis opera sub timore, non illo quidem casto & puro, qualis in eius filiis esse debet, utili tamen ad hoc, ut ad veram pietatem pro suo captu erudiantur. Cuius rei tot habemus documenta, ut minimè opus sit exemplo. Quicumque enim aliquandiu in ignoratione Dei versati sunt, hoc sibi accidisse fatebuntur, ut Legis freno retinerentur in qualicumque DEI metu & observantia, donec Spiritu regenerati, ex animo ipsum amare inciperent.

Tertius usus, qui & praecipuus est, & in proprium Legis finem propius spectat, erga fideles locum habet, quorum in cordibus iam viget ac regnat Dei Spiritus. Nam tametsi digito Dei Legem inscriptam & insculptam habent in cordibus, hoc est, sic affecti sunt & animati per Spiritus directionem, ut obtinere Deo cupiant: bifariam tamen adhuc in Lege profi-

proficiant. Est enim illis optimum organum, quod melius in dies ac certius discant, qualis sit Domini voluntas, ad quam adspirant: atque in eius intelligentia confirmantur. Nec se quisquam nostrum ab hac necessitate eximat: nemo enim eò sapientiæ adhuc penetravit, ut non possit ex quotidiana Legis cruditione novos facere progressus in puriorem diuinæ voluntatis notitiam. Deinde, quia non sola doctrina, sed exhortatione quoque indigemus, hanc quoque utilitatem ex Lege capiet seruus Dei, ut frequenti eius meditatione excitetur ad obsequium, in eo roboretur, à delinquendi lubrico retrahatur. In hunc enim modum sanctos sibi instare oportet, qui secundum Spiritum quantalibet alacritate ad Dei iustitiam contendant, carnis tamen ignavia semper onerantur, quò minus legitima promptitudine pergant. Huic carni Lex flagrum est, quo instar inertis tardiq; asini ad opus vrgeatur: imò spirituali homini, qui nondum carnis mole expeditus est, assiduus aculeus erit, qui desiderare illum non permittat. Nimirum in hunc usum respiciebat David, cum insignibus illis encomijs Legem celebraret, Lex Domini immaculata, conuertens animas: iustitiæ Domini recta, letificant corda: Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, &c. Item, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis: ac innumera, quæ toto illo Psalmo prosequitur. Nec verò repugnant ista Paulinæ sententijs, quibus ostenditur, non quem regeneratis usum Lex præstet, sed

1 sal. 19. v. 8

1 sal. 119. v.
105

quid homini per se conferre queat. Hic autem canit Propheta, quanta cum vtilitate Legis suae lectione erudiat Dominus eos, quibus intus obsequendi promptitudinem inspirat: nec sola praecepta arripit, sed annexam gratiae promissionem, qua sola facit, ut quod amarum est ducescat. Quid enim Lege minus amabile, si flagitando tantum & minando metu sollicitet animas & terrore angat? Praesertim vero ostendit David, se in Lege Mediatorem apprehendisse, si-
ne quo nulla est oblectatio vel suauitas.

Quod discernere dum imperiti quidam nesciunt, duas Legis tabulas valere iubent: quia scilicet Christianis alienum esse arbitrantur, adherere doctrinae, quae mortis administrationem continet. Faceat longe ex animis nostris profana istae opinio. Pulchre enim docuit Moses, Legem, quae apud peccatores nihil quam mortem generare potest, in sanctis meliorem praestantioremque, habere debere usum. Quod si absolutum in ea iustitiae exemplar eminere nemo inficietur: aut nullam esse nobis recte iustaeque, viuendi regulam oportet, aut ab ea nefas est discedere: siquidem non plures, sed vna est & perpetua & inflexibilis viuendi regula. Quamobrem quod iusti hominis vitam in Legis meditatione continuam facit David, id ne ad seculum vnum referamus: nec absterreamur ideo ab eius institutione, quod exactior multo sanctitate praescribit, quam praestaturi sumus, dum in cufferemus carcerem corporis nostri. Non enim iam rigidi exactoris vicem erga nos fungitur, sed in
hac

Deut. 32. 7.

46

Psal. 119. 1

hac, ad quam nos adhortatur, p̄fectione metā demōstrat, ad quā nobis tota vita contendere non minus vtile est, q̄ officio nostro consentaneū: cuius decurso spacio dabit Dominus, vt metam illam, ad quam nunc eminus nituntur nostra studia, teneamus.

14 Nunc ergo quoniam vim exhortationis erga fideles habet Lex, non qua eorū conscientias maledictione liget, sed qua pigritiā subinde instando excutiat, & imperfectionem vellitet: accuratē distinguamus, qd in Lege sit abrogatū, quid firmū adhuc maneat. Cum testatur Dominus, se nō venisse ad Legē abolerē, sed ad implendā: nec prateriturū, donec caelum ac terra transeant, apicē ex Lege, quin omnia fiant: nihil de obseruantia Legis per suū aduentum detractū iri satis confirmat. Et meritō: quando in hunc finem potius venit, vt eius transgressionibus mederetur. Manet igitur per Christum inuiolabilis Legis doctrina, qua nos docendo, admonendo, obiurgando, corrigendo ad omne opus bonum formet ac cōparet.

Matt. 5. v. 17

15 Qua verō de maledictione dicuntur à Paulo, non ad institutionem ipsam pertinere, sed solum cōstringendae conscientiae vigorem, constat. Non enim solum docet Lex, sed imperiosè exigit quod mandat. Si non exhibeatur, imò si qua in parte ac officio cesset, maledictionis fulmen stringit. Hac ratione dicit Apostolus, Omnes qui sunt ex operibus Legis, esse execrationi obnoxios, quia scriptum sit, Execrabilis omnis, qui non complet omnia. Eos autem sub operibus Legis dicit, qui in remissione peccatorum

Gal 3. v. 10
Deut. 27.
v. 26

iustitiam non statuunt, per quam à Legis rigore solvuntur. Solvi ergo nos à Legis vinculis oportere docet, nisi volumus sub illis miserè perire. Sed quibus vinculis? Illius austera & infesta exactionis, quæ ex summo iure nihil remittit, nec transgressionem ullam impunitam sinit. Ab hac, inquam, maledictione ut nos redimeret Christus, factus est pro nobis maledictio. Scriptum est enim, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Interim manet illud semper inconcussum, ex Legis autoritate nihil decessisse, quin eadem semper veneratione obedientiaque ipsam suscipi à nobis conveniat.

Gal. 3. v. 4
Deu. 21. v. 23

Alia ceremoniarum ratio est, quæ non effectu, sed usu solo fuerint abrogatæ. Quod autem illis finem aduentu suo Christus imposuit, adeo nihil earum sanctitati derogat, ut eam magis commendat ac illustret. Nam sicuti veteri populo inane præbuisset spectaculum, nisi mortis & resurrectionis Christi virtus illic monstrata esset: ita nisi cessassent, discernere hodie non liceret, quorsum fuissent institutæ. Ideo Paulus, ut earum observationem non superuacuum modo, sed noxiam quoque esse probet, umbras fuisse docet, quarum nobis extat in Christo corpus. Videmus ergo ut in earum abolitione melius resurgat veritas, quam si adhuc procul & quasi obtento velo Christum qui palam apparuit, figurarent.

Col. 2. v. 17

Mat. 27. v. 51

Ideo & Christi morte velum templi in duas partes scissum cecidit, quia iam viua & expressa cælestium bonorum imago in lucem prodierat, quæ obscu-

ris tantum lineamentis inchoata fuerat, sicuti lo-
quitur autor epistole ad Hebræos. Hoc quidem si- Cap. 10. v. 2
xum maneat, quamuis seruari desierint ritus lega-
les, ipso tamen sine melius cognosci, quanta fuerit
eorum utilitas ante Christi aduentum, qui vsum
tollendo vim & effectum sua morte obsignauit.

Legis moralis explicatio. CAP. VIII.

Hic decem Legis præcepta cum breui eorum ex-
plicatione inferere non alienum fore arbitror,
quia & inde melius patebit quod attigi, quem se-
mel Deus prescripsit cultum, adhuc vigere: deinde
accedet secundi capituli confirmatio, non solum di-
dicisse ex ea Iudæos, quanam esset vera pietatis ra-
tio, sed horrore iudicij, cum se obseruationi viden-
rent impares, fuisse subactos, vt vel inuiti ad Me-
diatorem traherentur. Porro inter explicandam
eorum summam, quæ in vera Dei notitia requirun-
tur, docuimus, non posse ipsum pro sua magnitudi-
ne à nobis concipi, quin statim occurrat eius maie-
stas, quæ nos ad eius cultum adstringat. In cognitio-
ne nostri hoc præcipuum posuimus, vt propria virtutis
opinionem vacui, & propria iustitiæ fiducia exuti:
contra, egestatis conscientia fracti & contusi, soli-
dam humilitatem discamus ac nostri deiectionem.
Vtrumq; in Lege sua Dominus exequitur, quæ &
certius testificari, quod in lege naturali nimis ob-
scurum erat, & mentem memoriamq; nostram, ex-
cusso corpore, viuidius ferire voluit.

Nunc promptum est intelligere, quid ex Lege discendum sit: nempe Deum, sicut Creator est noster, ita iure locum Patris & Domini erga nos obtinere: hac ratione gloriam, reuerentiam, amorē, timorem illi à nobis deberi. Quinetiam nos non esse nostri iuris, vt quocunque animi libido incitarit, sequamur, sed ab eius nutu suspensos, in eo solo debere consistere quod ei placuerit. Deinde iustitiam ac rectitudinem illi cordi esse, iniquitatem verò abominationi: ideoq; nisi velimus impia ingratitude à Conditor nostro deficere, iustitiam tota vita nobis esse necessario colendam. Nam tum demum illi exhibemus, quam decet, reuerentiam, dum voluntatem eius nostræ præferimus. Nec prætereunde excusationem licet, quòd facultas desit, & velut exhausti debitores soluendo non simus. Qualescūque enim simus, manet ille sui similis semper, amicus iustitiæ, iniquitati insensus. Quicquid à nobis exigat, (quia non potest nisi rectum exigere) ex naturæ obligatione obsequendi necessitas nos omnes manet: quod autem non possumus, id nostri vitij est.

Vbi hucusq; per Legis doctrinam profecerimus, tum ad nos, eadem docente, descendere oportet, vnde tandem duo referamus: Primū, iustitiam Legis cum vita nostra comparando, longè abesse, quin Dei voluntati respondeamus: ideoq; indignos esse, qui locum nostrū retineamus inter eius creaturas, nedum inter eius filios censeamur. Deinde vires nostras reputando, adimplenda Legi non impares eas modo esse, sed

sed prorsus nullas. Hinc necessario sequitur tum propria virtutis dissidentia, tum animi anxietas & trepidatio. Vtraque affectio humilitatem ac deiectionem generat: ita fit, ut homo eterne mortis sensu perterritus, ad vnam Dei misericordiam sese couertat: ut sua non esse facultatis sentiens exoluere quod Legi debet, in seipso desperabundus, ad opem aliunde poscendam & expectandam respiret.

4 Sed enim non contentus Dominus iustitia sua reuerentiam conciliasse: quod etiam eius amore simul & iniquitatis odio, corda nostra imbueret, promissiones ac minas subiunxit. Quia. n. magis caligat metis nostræ oculus, quam ut sola boni pulchritudine afficiatur, clementissimus Pater pro sua indulgentia nos ad ipsum amandum & expetendum illectare premiorum dulcedine voluit. Denunciat ergo, reposita virtutibus, apud se premia, nec operam frustra sumpturum, qui preceptis suis fuerit obsecutus. Edicit ex aduerso, non tantum esse execrabile sibi iniustitiam, sed nec impune euasuram, quæ ipse contempta suæ maiestatis ultor sit futurus. Ac quò modis omnibus cohortetur, tam vitæ presentis benedictiones, quam æternam beatitudinem pollicetur eorum obedientiæ, qui mandata sua seruauerint: transgressoribus non minus presentes calamitates, quam eterne mortis supplicium minatur. Presentium autem benedictionum ac maledictionum longus in Lege catalogus recensetur. Atque in sanctionibus quidem summa DEI puritas, quæ iniquitatem ferre non potest:

in promissionibus verò præter summum erga iustitiam amorem (quem præmio fraudare non sustinet) mira quoque eius benignitas approbatur. Nam cum eius maiestati cum nostris omnibus simus obærat, iure optimo quicquid requirit à nobis, tanquam debitum reposcit: debiti autem solutio remuneratione digna non est. Iure igitur suo decedit, quum premium proponit nostris obsequijs, quæ non vitro ceu indebita exhibentur. Quid autem ipse nobis per se asserant, partim dictum est, partim clariùs iterum suo loco apparebit: satis in presentia est, si tenemus, quòtoperè Deo placeat Legis obseruatio: sanctiones in maiorem iniustitiæ execrationem esse positas, ne vitiorum delitijs delibutus peccator, indicium Legislatoris sibi paratum obliuiscatur.

Porro quòd Dominus perfectæ iustitiæ regulam traditurus, omnes eius partes ad voluntatem suam reuocauit, in eo indicatur, nihil esse illi acceptius obedientiæ. Quod eo diligentius obseruandum est, quo procliuor est humana mentis lasciuia ad varios indentidem excogitandos cultus, quibus illum demereatur. Quid aliud Moses quàm eiusmodi libidinem cohibere studuit, cum post Legis promulgationem sic populum compellaret? Obserua & audi omnia quæ præcipio tibi: hoc tantum facito, non addas, nec minuas.

Verum vbi Lex Domini explicata nobis fuerit, tum aptius demum & maiore cum fructu, quod de ipsius officio vsuq; antè differui, confirmabitur. Antè
verò

verò quàm ad excutienda singula capita ingredi-
mur, quæ ad vniuersalem eius notitiam faciunt,
modo præcipere operæpretium est. Initiò constitu-
tum sit, non ad externam honestatem modo, sed ad
interiorem spiritualemq; iustitiam hominis vitam
in Lege conformari. Nam cum sit spiritualis Legis-
lator, anima non minùs quàm corpori loquitur. At
vulgus hominum etiam dum Legis contemptum
fortiter dissimulat, oculos, pedes, manus, & omnes
corporis partes in aliquam Legis obseruationem cõ-
ponit, cor ab omni obedientia alienissimum interim
retinet, ac se defunctum putat, si probè homines
celauerit, quod gerit in conspectu Dei. Vnde quæso,
tam crassus stupor, nisi quòd omisso Legislatore iu-
stitiam suo magis ingenio accommodant? His for-
titer reclamat Paulus, affirmans Legem esse spiri-
tualem.

8 Hæc nobis secunda sit obseruatio, plus inesse sem-
per in præceptis ac interdicitis, quàm verbis expri-
matur. Hunc autem modum interpretationis opti-
mum fore censeo, si in vnoquoque præcepto expen-
datur, cur datum nobis fuerit. Exempli gratiã,
Omne præceptum aut imperatiuum est, aut pro-
hibitorium. Vtriusque generis veritas statim oc-
currit, si finem intuemur: vt præcepti quinti finis
est, honorem esse ijs reddendum, quibus eum attri-
buit Deus. Hæc igitur præcepti summa, rectum esse,
Deoq; placere, vt eos honoremus, quibus aliquid ex-
cellentie largitus est: contemptum & contumaci-

am aduersus eos, abominationi esse. Sic in singulis preceptis inspiciendum, qua de re agatur: deinde querendus finis, donec reperiamus, quid propriè illic testetur sibi placere Legislator, vel displicere: deum ab eo ipso ad contrarium ducenda ratiocinatio.

Contrariam autem vitio virtutem, serè interpretantur vitij ipsius abstinentiam: nos eam ultra procedere dicimus, ad officia scilicet factaq; contraria. Itaque in hoc precepto, Non occides, sensus hominum communis nihil aliud considerabit, quam ab omni maleficio ac malefaciendi libidine abstinendum esse. Ego praterea contineri dico, vt proximi vitam quibus possumus subsidijs, adiuuemus. Quia enim vitam eius charam nobis esse vult ac pretiosam, simul postulat que ad illius conseruationem conserri possunt officia charitatis. Atque ita videre est, vt semper nobis finis precepti reseret quicquid illic facere aut iubemur aut vetamur.

Cur autem Deus ita velut dimidijs preceptis per synecochas significarit magis quid vellet, quam expresserit, quum alie quoque rationes reddi soleant, hec mihi in primis placet. Quia peccatorum seditatem (nisi vbi palpabilis est) diluere, & speciosis pretextibus induere semper caro molitur, quoderat in vnoquoque transgressionis genere deterrimum & scelestissimum, exemplaris loco proposuit, cuius ad auditum sensus quoque ex-
 ...berre-

horresceret, quò maiorem peccati cuiuslibet detestationem animis nostris imprimeret. Hoc nobis imponit sepius in aestimandis vitijs: quòd si rectora sunt, eleuamus. Has prestigias Dominus discutit, quum nos assuefacit vniuersam vitiorum multitudinem ad hæc capita referre, quæ optimè quantum sit in vnoquoque genere abominationis, representant.

ii Tertio loco considerandum, quid sibi velit diuine Legis in duas tabulas partitio. In duas partes, quibus tota continetur iustitia, Legem suam sic diuisit Deus, vt priorem religionis officijs, quæ peculiariter ad numinis sui cultum pertinent, alteram officijs charitatis, quæ in homines respiciunt, assignauerit. Primum sanè iustitia fundamentum est Dei cultus, quo euerso, reliqua omnia iustitiæ membra, velut diuisi collapsiq; ædificij partes, lacera ac dissipata sunt. Qualis enim iustitiæ esse dices, quòd homines non vexas furtis ac rapinis, si per sceleratum sacrilegium interim Dei maiestatem sua gloria spoliās? Frustra igitur sine religione venditur iustitia. Neque modo præcipua est ipsius pars, sed anima quoque, qua tota ipsa spirat & vegetatur: neque enim citra Dei timorem inter se homines æquitatem & dilectionem seruant. Primum ergo & fundamentum iustitiæ vocamus Dei cultū: quòd eo sublato, quicquid inter se æquitatis, continentia, tēperantiæ homines exercēt, inane est

ac friuolum coram Deo. Dicimus fontem & spiritum: quia ex eo discunt homines temperanter ac sine maleficio inter se viuere, si Deum venerantur tanquam recti & iniqui iudicem. Proinde prior tabula ad pietatem & propria religionis officia, quibus maiestas sua colenda est, nos instituit: altera praescribit, quomodo propter sui nominis timorem nos in hominum societate gerere debeamus.

Mat. 22. v. 37

Qua ratione Dominus noster Legem summam in duo capita collegit.

Verum, quanquam vniuersa Lex duobus capitibus contenta est, Deus tamen noster, quod omnem excusationis praetextum tolleret, voluit fusiùs & explicatiùs decem praecipis enarrare, tum quacunque ad honorem, timorem, amorem sui spectant, tum quae ad charitatem pertinent, quam propter seipsum nobis erga homines mandat. Qui sic partuntur, vt tria praecipia dent prima tabula, reliqua septem in secundam reijciant, praecipium de imaginibus numero expungunt: vel certe sub primo occultant: quum mandati loco haud dubie à Domino distinctè positum sit: decimum verò, de non concupiscendis proximi rebus, inepte in duo concerpunt. Accedit, quòd talis partiendi ratio puriori seculo incognita fuit.

PRAECEPTVM PRIMVM.

13 Ego sum Iehouah, Deus tuus, qui e-
 duxi te de terra Aegypti, de domo serui-
 tutis: Non habebis deos alienos coram
 facie mea.

Partémne mandati primi facias priorem sen-
 tentiã, an separatim legas, mihi in medio est, modo
 ne vice proximi cuiusdam esse in totam Legem mihi
 neges. Primum in legibus ferendis curandum est,
 ne contemptu mox abrogentur. Prouidet ergo in
 primis Deus, ne Legis quam laturus est, maiestas
 aliquando in contemptum veniat: ad quam sancti-
 endam triplici argumento vtitur. Potestatem ac
 ius imperij sibi vendicat, quò electum populum con-
 stringat parendi necessitate: Promissionem gratie
 proponit, quò eundem alliciat ad sanctitatis studi-
 um: Beneficium commemorat, quò Iudæos arguat
 ingratitude, nisi benignitati suæ respondeant.
 Sub nomine Iehouah imperium & legitima domi-
 natio designatur. Quòd si ab ipso sunt omnia, & in
 ipso consistunt, æquum est vt in ipsum referantur, Rom. II.
 quemadmodum ait Paulus. Abundè itaque hoc solo v. 30.
 verbo sub diuinæ maiestatis iugum redigimur, quia
 portentosum fuerit ab eius ditione velle nos submo-
 uere, extra quem esse non possumus.

14 Postquam se eum esse ostendit, qui ius habeat
 præcipiendi, cui obedientia debeat, ne solo neces-

Ier. 31. v. 53
 Matt. 22. v.
 52

Mala. i. v. 6

sitate videatur trahere, dulcedine quoque ille-
 ctat, Deum se ecclesie pronunciando. Subest enim
 locutioni relatio mutua, quæ in promissione conti-
 netur, Ero illis in Deum, ipsi erunt mihi in popu-
 lum. Vnde Abrahæ, Isaac & Iacob immortalitatem
 ex eo Christus confirmat, quod Dominus se eorum
 Deum testatus sit. Quare perinde est, ac si ita loque-
 retur, Ego vos mihi delegi in populum, cui non mo-
 do in presenti vita benefacerem, sed vitæ quoque fu-
 tura beatitudinem largirer. Porro ex his duobus il-
 la, quæ est apud Prophetam, obtestatio ducitur, Fi-
 lius honorat patrem, & seruus dominum. Si ego
 Dominus, vbi timor? Si ego Pater, vbi amor?

Sequitur commemoratio beneficij, quæ eo vali-
 dior esse debet ad nos commouendos, quo magis de-
 testabile, etiam inter homines, ingrætitudinis flagi-
 tium. Recentis quidem beneficij tum Israëlitem ad-
 monebat, sed quod ob mirificam magnitudinem in-
 æternum memorabile, apud posteritatem quoque
 valeret. Adhæc conuenientissimum est præsentis
 causæ: innuit enim Dominus, eos è misera seruitu-
 te ideo liberatos, vt se libertatis autorem, obedientiæ
 & obsequendi promptitudine colant. Quemadmo-
 dum ergo, quum dissipatos olim Israëlitas ad cultû
 nominis sui recolligere vellet, eos ab intolerabili, quæ
 premebantur, dominatione Pharaonis eripuit: ita
 quibus se hodie Deum esse profitetur, eos omnes iam
 ab exitiali Diaboli potestate asserit, quæ illa corpo-
 rali adumbrata fuit. Quamobrè nemo est, cuius a-
 nimus inflammarî non debeat ad auscultandam Le-

gem, quam à summo Rege. profectam audit: à quo vt suam originem ducunt omnia, ita equum est, vt finem suū vicissim in ipsum destinent ac dirigant. Nemo, inquam, est, qui non rari debeat ad amplexandum Legislatorem, cuius mirabili virtute ac misericordia è faucibus mortis se liberatum nouit.

16 Fundata & stabilita Legis suae auctoritate, præceptum primum edit, Ne habeamus Deos alienos corā facie sua. Finis præcepti est, quòd Dominus in populo suo solus vult eminere, & iure suo potiri in solidū. Id vt fiat, impietate ac superstitionem quālibet, qua dignitatis suae gloria vel minuitur vel obscuratur, à nobis abesse iubet: atq; eadē ratione vero pietatis studio coli se à nobis atq; adorari precipit. Et verborum simplicitas id ferè sonat: siquidē habere Deū non possumus, quin simul cōplectamur quae sunt ei propria: quòd ergo vetat habere alienos deos, eo significat, ne q; sibi propriū est, aliò transferamus. Et si autem quae Deo debemus, innumera sunt, ad quatuor tamē capita nō ineptè referūtur: Adorationē, cui accedit tanquā appendix, spirituale conscientiae obsequiū: Fiduciam, Inuocationē, Gratiarum actionē. Adorationē voco venerationē ac cultū, quem illi reddit quilibet nostrū, vbi se eius magnitudini submisit. Quare non immeritò eius partem facio, q; nostras conscientias eius Legi subijcimus. Fiducia, est ex virtutū eius recognitione acquiescēdi in eo securitas, cum in eo sapientiam, iustitiam, potentiam, veritatem, bonitatem omnem reponentes, sola eius cōmunicatione

nos beatos existimamus. Inuocatio sit mentis nostra, quoties vrget vlla necessitas, in eius fidem atq; opem receptus. Gratiarum actio, est gratitudo, qua laus bonorum omnium illi tribuitur. Horum vt nihil patitur Dominus alio derivari: ita sibi in solidum exhiberi mandat. Neque enim satis fuerit ab alieno abstinere Deo, nisi in hoc ipso te contineas. Praecedat enim oportet vera religio, qua in Deum uiuentem animi referantur, cuius cognitione imbuti, ad suspiciendam, timendam, colendam ipsius maiestatem, ad amplectendam bonorum eius communicationem, ad opem vbique requirendam, ad recognoscendam laudusq; confessione celebrandam operum magnificentiam, in omnibus vite actionibus tanquam ad vnicum scopum adspirent: tum caueatur praua superstitio, qua animi à vero DEO huc atque illuc, ceu in varios diducuntur deos. Particula quae sequitur, Coram facie mea, indignitatem auget: quòd Deus ad zelotypiam prouocatur, quoties figmenta nostra substituimus in eius locum. Cum ergo presenti sua virtute & gratia testatum faceret Deus, se populum, quem elegerat, respicere, quò magis à scelere defectionis deterreat, non posse novos Deos adscisci admonet, quin testis sit ac spectator sacrilegij. Pura sit ergo conscientia vel ab occultissimis apostasiae cogitationibus.

PRAECEPTVM SECVNDVM.

- 17 Non facies tibi sculptile, neque similitudinem vllam eorum quæ in cœlo sunt sursum, vel in terra deorsum, vel in aquis quæ sub terra sunt. Non adorabis neque coles.

*Quemadmodum proximo mandato Deum se-
num esse pronunciauit, præter quem nulli alij dij
cogitandi aut habendi sint: ita qualis sit, & quo
cultus genere honorandus, apertius etiamnum edi-
cit, ne quid sibi carnale affingere audeamus. Finis
ergo præcepti est, quòd supersticiosi ritibus legiti-
mum sui cultum non vult profanari. Quare in sum-
ma nos à carnalibus obseruatiunculis in totum abs-
trahit: ac proinde ad legitimum sui cultum, hoc est
spiritualem & à se institutum, format. Quod au-
tem est in hac transgressione crassissimum vitium,
notat, idololatriam externam. Ac dua quidem sunt
mandati partes: prior, ne Deum qui incomprehen-
sibilis est, vlla specie representare audeamus. Secun-
da vetat, ne imagines vllas adoremus, religionis
caussa.*

- 18 *Que additur sanctio, non parum ad excutien-
dam socordiam valere debet. Minatur,*

Se Iehouam esse, Deum nostrum, De-
um fortem, æmulatorem, qui visitet

iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, in ijs qui oderunt nomen suum: faciat autem misericordiam in millia ijs qui diligunt se, ac præcepta sua seruant.

Hoc verò perinde est, ac si diceret, se solum esse in quo herere debeamus. Eò vt nos inducat, potentiam suam prædicat, quæ se impune contemni vel eleuari non patiatur. Deinde amulatorem se vocat, qui consortem ferre nequeat. Tertio, vindicem se futurum asserit suæ maiestatis & gloriæ, si qui eam ad creaturas aut sculptilia trāsferat: neq; id breui aut simplici vindicta, sed q̄ in filios, nepotes & p̄nepotes se, p̄tendat, q̄ scilicet paternæ impietatis imitatores erūt. Quemadmodū perpetuam quoq; in longam posteritatē ijs misericordiam & benignitatē suam exhibet, qui se diligunt ac Legem suam custodiunt.

In cōminatione videndum est, quid sibi velit, cum se visitaturū dicit iniquitatem patrū in filios, in tertiam & quartā generationem. Nā præterquā quod à iustitiæ diuinæ equitate alienum est, p̄nam alieni delicti ab infonte expetere, Deus ipse quoq; se non cōmissurum affirmat, vt filius portet iniquitatē patris. Atqui sententia tamen hæc non semel repetitur, de p̄nis auitorū scelerum in futuras generationes prorogandis: sic enim sæpius alloquitur eum Moses, Iehouah, Iehouah, qui reddis iniquitatē patrum filijs, in tertiam & quartam generationem. Sic igi-

Ezech. 18
v. 20

Num. 14. v. 8

tur accipiendum est, quòd iusta Domini maledictio non modo in caput impij, sed in totam quoque familiam incumbat. Vbi incubuit, quid expectari potest, nisi vt pater, spiritu Dei destitutus, flagitiosissime viuat? filius ob patris nequitiam similiter à Domino derelictus, eandem exitij sequatur viam? Ne-
pos demum & pronepos, hominum detestabilium execrabile semen, precipites post eos ruant?

20 Primum videamus, an talis vindicta diuinam iustitiam dedecet. Si vniuersa hominũ natura est damnabilis: quos Dominus gratie suae cõmunicatione nõ dignatur, ijs paratũ scimus esse interitũ: nihilominus ppria iniquitate, non iniquo Dei odio, intereũt. Cum ergo hæc impijs & flagitiosis irrogatur ob scelera punitio, vt Dei gratia in multas generationes domus eorum priuentur: quis ob iustissimam hanc vindictã Deo criminationem intendat? At Dominus contra pronuntiat, pœnã peccati paterni in filium non transiturã. Obserua quid illic agatur. *Israélite,* Ezech. 18. quũ diu & assidue multis calamitatib. vexarentur, v. 20. prouerbiũ iactare cõperant, patres suos comedisse vnam acerbam, vnde dentes filiorum obstupescerẽt: quo significabãt, admissa fuisse à parentibus peccata, quorũ pœnas ipsi, iusti alioqui & inmerentes, pederent. His denuntiat Propheta non ita esse: quia ob propria flagitia plectantur: neque Dei iustitia cõuenire, vt filius iustus ob scelesti patris nequiã supplicium luat: q. neg. in presenti sanctione habetur. Nã si visitatio, de qua nunc sermo est, adimpletur, cum ab

impiorū familia gratiam aufert Dominus: eo ipso quod excecati & derelicti ab ipso, filij parentū vestigijs insistent, maledictiones ob paterna scelera sustinent. Quod verò & temporarijs miserijs subiunguntur & aeterno demum exitio, ita iusto Dei iudicio, non ob aliena peccata, sed ob iniquitatem propriam puniuntur.

Altera ex parte offertur promissio de propaganda in mille generationes Dei misericordia, quae etiam frequenter in Scripturis occurrit, & in solenni Ecclesia foedere inseritur, *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.* Quod respiciens Solomon, scribit, filios iustorum post mortem eorum beatos fore: non tantum sanctae educationis ratione (qua & ipsa certe momentum non minimum habet) sed ob istam in foedere promissam benedictionem, quod Dei gratia in familijs piorum aeterna resideat. Eximia hinc fidelibus consolatio, ingens impijs terror: nam si post mortem quoque memoria tum iustitiae, tum iniquitatis tantum apud Deum valet, ut maledictio huius, & illius benedictio in posteritatem redundet, multo magis in ipsis autorum capitibus residebit. Caterū nihil obstat, quod impiorū soboles interdum ad bonam frugem se recipit, fidelium soboles degenerat: quia non perpetuam hic regulam figere voluit Legislator, quae suae electioni derogaret. Nam ad consolationem iusti, ac terrorem peccatoris, sufficit, non esse vanam ipsam aut inefficacem sanctionem, tametsi non semper locum habeat. Obiter etiam misericordiae suae amplitu-

plitudinem nobis cōmendat, quam in mille generationes extendit, cum quatuor duntaxat generationes assignarit vindicta.

PRAECEPTVM TERTIVM.

82 Non vsurpabis nomen Iehouæ Dei tui in vanum.

Finis præcepti est, Quod nominis sui maiestatem vult nobis esse sacrosanctam. Summa igitur erit, ne ipsam contemptim & irreuerenter habendo profanemus. Cui interdicto coheret ex ordine præceptum, vt eam religiosa veneratione prosequi nobis studio & cura sit. Itaque sic animis & linguis comparatos esse nos docet, vt nihil de ipso Deo eiusq; mysterijs aut cogitemus aut loquamur nisi reuerenter & multa cum sobrietate: vt in aestimandis eius operibus nil nisi erga ipsum honorificum sapiamus. Hæc, inquam, tria obseruare non oscitanter conuenit, Vt quicquid mens de ipso concipit, quicquid lingua profatur, ipsius excellentiam respiciat, & sacra nominis eius sublimitati respondeat: deniq; ad extollendam eius magnificentiam aptum sit. Sancto eius verbo & adorandis mysterijs ne temerè præpostereq; abutamur vel ad ambitione, vel ad auaritiã, vel ad ludicra nostra: sed prout impressam gerunt nominis eius dignitatem, suu inter nos honorè & pretium semper habeant. Postremò, eius operibus

ne obloquamur aut detrectemus, quemadmodum illi contumeliose solent obstrepere miseri homines: sed quicquid ab ipso memoramus factum, cum sapientia, iustitia, bonitatis elogijs pradicemus. Id est nomen Dei sanctificare: vbi secus fit, vano prauoq; abusu polluitur: quia rapitur extra legitimum vsum, cui soli consecratum erat: atque vt nihil aliud, sua tamen dignitate exutum, contemptibile paulatim redditur. Quod si in hac temeraria vsurpandi importunè diuini nominis facilitate tantum est mali: multò plus in eo, si in nefarios vsus conferatur, vt qui ipsum necromantie superstitionibus, diris deuotionibus, illicitis exorcismis, alijsq; impijs incantationibus seruire faciunt. Iuramentum autem in mandato potissimam assumitur, in quo peruersus diuini nominis abusus maximè est detestabilis: quo inde melius absterreamur ab omni in vniuersum eius profanatione. Hic autem de cultu Dei præcipi, & reuerentia nominis eius, non autem de equitate quæ inter homines colenda est, inde patet, quòd deinde in secunda tabula periurium & falsum testimonium damnabit, quo leditur humana societas.

Primo loco habendum est, quid sit iuramentum. Est autem Dei attestatio ad veritatem sermonis nostri confirmandam. Quæ enim manifesta in Deum probra continent execrationes, indigna sunt quæ inter iuramenta censeantur. Eiusmodi attestationem, vbi ritè peragitur, speciem esse cultus diuini,

diuini, ostenditur multis locis Scriptura: vt cum E-
 saias de propagādo Christi regno loquitur, *Quicūq;* Esa. 65. v. 16
 benedicet sibi, in Deo fidelium benedicet: & qui iurabit
 in terra, iurabit in Deo vero. Et Ieremias, *Siferuditi,* Ier. 12. v. 16
 inquit, docuerint populū iurare in nomine meo, si-
 cut docuerunt iurare per Baal, adificabuntur in
 medio domus meae. Et merito nomen Domini in te-
 stimonium inuocando, nostram in ipsum religionem
 dicimur testari. Sic enim ipsum, eternam esse &
 immutabilem veritatem confitemur: quem appel-
 lamus non modò tanquam pra a alijs idoneum verita-
 tis testem, sed etiam ceu eius assertorem vnicum,
 qui abscondita in lucē proferre queat: deinde vt cor-
 dium cognitorem. Vbi enim desunt hominum te-
 stimonia, ad Deum testem refugimus: ac praefer-
 tim vbi asserendum est, quod in conscientia latet.

24. Iam vbi intelligimus, Sacramentis nostris Domi-
 num inesse velle nominis sui cultum, eò maior adhi-
 benda diligentia, ne pro cultu vel contumeliam, vel
 contemptum, vel vilitatem contineant. Contume-
 lia est non leuis, si per ipsum peieratur: vnde &
 profanatio appellatur in Lege. Quid enim restat
 Domino, vbi sua veritate fuerit spoliatus? Quare
 Iosua, dum Achan ad confessionē veri adigere vult, Iosu. 7. v. 19
 Fili mi, ait, da gloriam Domino Israël.

25. Vile & vulgare redditur Dei nomen, cum veris-
 quidem, sed supernacuis iuramentis adhibetur: si-

quidem accipitur hinc quoque in vanum. Quare non satis fuerit à periurio abstinere, ni simul meminerimus, iusurandū non libidinis, aut voluptatis, sed necessitatis causa permissum & institutum: ideoq; extra licitū illius vsum egredi, qui rebus nō necessarijs accommodat. Porro non alia pretendi necessitatis potest, quam vbi vel reliogini, vel charitati est seruendum. Quā in re nimis licentiosè hodie delinquitur, eoque intolerabilius, quod assuetudine ipsa pro delicto imputari desijt, quod certè apud Dei tribunal non paruo aestimatur. Passim enim promiscuè temeratur Dei nomen in nugacibus colloquijs. Peccatur & alia in parte, quod in Dei locum sanctos eius seruos in iuramentis substituiimus, manifesta impietate: quia sic diuinitatis gloriam ad eos traducimus. Neque enim abs re est, quod speciali mandato praecepit Dominus iurare per nomen suum: speciali interdicto prohibuit, ne per alienos deos iurantes audiamur. Et Apostolus idem liquide testatur, quum scribit, homines in iuramentis superiorum appellare: Deum, quia sua gloria maiorem non habebat, per seipsum iurasse.

Deut. 6. v. 13
& 10. v. 20

Hebr. 6. v. 13

Mat. 5. v. 34

Hac iurisiurandi moderatione Anabaptista non contenti, omnia sine exceptione execrantur: quoniam Christi generale sit interdictum, Ego dico vobis, ne iuretis omnino: sit autē sermo vester, est, est, non, non: quod ultra est, à malo est. Sed hoc modo inconsideratè in Christum impingunt, dum illum faciunt Patri aduersarium, & qui ad decreta eius abro-

abrogāda in terrā descēderit. Oculos intendamus in Christi scopū. Illi non est institutū, Legem aut laxare, aut restringere, sed ad veram & genuinam intelligentiam reducere, quæ falsis Scribarum ac Pharisæorum commentis valde deprauata fuerat. Id si tenemus, non putabimus Christum damnasse in totum iuramenta, sed ea tantum quæ Legis regulam transgrediuntur. Quæ autem in Lege commendantur iuramenta, salua & libera relinquit. Videntur sibi validiùs pugnare, quum mordicus arripiunt particulam Omnino: quæ tamen non ad iurandi verbum refertur, sed subiectas sacramentorum formulas. Nam & ista erat erroris portio, quòd dum per cælum & terram deierabant, Dei nomen se non putabant attingere. Quamuis autem non exprimatur nomen Dei, homines tamen obliquis formis per ipsum iurant, quemadmodum si per lumen vitale, per panem quo vescuntur, per baptismum suum, aut alia diuinæ erga se liberalitatis pignora qualibet iurant, quia nomen Dei insculptum est singulis eius beneficijs.

27 Nonnulli sola ab hoc interdicto publica iuramenta eximi arbitrantur: qualia sunt, quæ deserere exigentēque magistratu præstamus. Verum priuata iuramenta, quæ sobriè, sanctè, reuerenter necessarijs rebus adhibentur, damnare, nimis periculosum fuerit, quæ ipsa ratione & exemplis fulciuntur. Nam si priuatis in re graui & seria, Deum inter se iudicem appellare licet, multò magis testem. Neque de-

Gen. 31. v. 53 sunt plurima exempla. Iacob & Laban priuati-
 rant, qui mutuo iuramento inter se fœdus sanciu-
 nt. Priuatus erat Abdias, vir iustus & timens Dei, qui
 iuramento asseuerat quod Elia vult persuadere.
 1. Reg. 18. v. 10 Nullam itaque meliorem regulam habeo, nisi vt iu-
 ramenta sic moderemur, ne temeraria sint, sed iu-
 sta necessitati seruiant, vbi scilicet vel Domini glo-
 ria vindicanda, vel promouenda fratris edificatio,
 quò Legis mandatum spectat.

PRAECEPTVM QVARTVM.

Recordare vt diem sabbathi sanctifi-
 ces. Sex diebus operaberis, & facies o-
 mnia opera tua: septimo autem die sab-
 bathum Iehouæ Dei tui est. Non facies
 vllum opus in eo, &c.

Finis præcepti est, vt proprijs affectibus & ope-
 ribus emortui, regnum Dei meditemur, atque ad
 eam meditationem institutis ab ipso rationibus ex-
 erceamur. Dispicienda autem tres causa quibus
 constat hoc mandatum. 1. Voluit enim cœlestis Le-
 gislator sub diei septimi quiete populo Israel spiri-
 tualem requiem figurare, qua à proprijs operibus
 feruari debent fideles, vt Deum in se operari sinant.
 2. Deinde statum diem esse voluit, quo ad Legem
 audiendam & caremonias peragendas conuenirēt,
 vel

vel saltem quem operum suorum meditationi peculiariter daret, vt hac recordatione ad pietatem ex-
ercerentur. 3. Tertio, seruis, & ijs qui sub alio-
rum degerent imperio, quietis diem indulgendum
censuit, quò aliquam haberent à labore remis-
sionem.

PRAECEPTVM QVINTVM.

35 Honora patrem tuum & matrem,
vt sis longæuus super terram, quam Ie-
houa Deus tuus daturus est tibi.

Finis est: Quoniam Domino Deo suae dispositionis
conseruatio cordi est, ordinatos ab ipso eminentia
gradus, oportere nobis esse inuiolabiles. Sum-
ma igitur erit, vt quos nobis praefecit Dominus, eos
suspiciamus, eosque & honore & obedientia &
gratitudine prosequamur. Vnde sequitur inter-
dictum, ne quid eorum dignitati vel contemptu,
vel contumacia, vel ingratitude derogemus.

37 Subnectitur promissio commendationis vice, quæ
magis admoneat, quam grata Deo sit quæ nobis hic
imperatur submissio.

38 Sed istud etiam obiter annotandū, quòd illis obe-
dire non nisi in Domino iubemur. Indignum enim &
absonum est, vt ad deprimendam Dei celsitudinem

*eorum eminentia polleat, quæ ut ab illa pendet, ita
in illam deducere nos debet.*

PRAECEPTVM SEXTVM.

Non occides.

*Finis præcepti est: Quoniam hominum genus v-
nitatem quadam Dominus deuinxit, incolumitatem
omnium unicuique debere esse commendatam. In
summa ergo, violentia omnis & iniuria, ac omnino
quæuis noxa, qua proximi corpus ledatur, nobis in-
terdicitur. Ac proinde iubemur, si quid in opera no-
stra ad tuendam proximorum vitam subsidij est, fe-
deliter impendere: quæ ad eorum tranquillitatem
faciunt, procurare: depellendis noxis excubare: si
quo in discrimine sunt, præbere manum auxilia-
rem. Si Deum Legislatorem sic loqui recordaris, si-
mul cogita velle per hanc regulam animæ tuæ mo-
derari.*

*Duplicem autem aequitatem Scriptura notat,
qua nititur hoc præceptum: quia & imago Dei est
homo, & caro nostra. Quod si tantopere de corporis
incolumitate laboratur: hinc colligamus, quantum
studij & operæ salutis animæ debeat, quæ in im-
mensum coram Domino præcellit.*

PRAECEPTVM SEPTIMVM.

Non mœchaberis.

*Finis eius, Quia pudicitiam & puritatem Deus
amat,*

amat, facessere à nobis omnem immunditiam oportere. Summa igitur erit, vt ne qua spurcitia, aut libidinosa intemperie carnis inquinemur. Cui respondet affirmatiuum præceptum, vt castè & continenter omnes vitæ nostræ partes moderemur. Scortationem autem nominatim vetat, vt illius sceditate in libidinis cuiusuis abominationem nos adducat.

43 Pudicitiam autem definit Paulus, coniunctam I. COR. 7. V. 34 cum castitate corporis, animi puritatem. Cælebs mulier, inquit, cogitat quæ Domini sunt, & quomodo sancta sit corpore & spiritu.

PRÆCEPTVM OCTAVVM.

Nonfurtum facies.

45 Finis: Quoniam abominationi est Deo iniustitia, vt reddatur vnicuique quod suum est. Summa igitur est, nos vetari rebus alienis inhiare, ac proinde iuberi suis vnicuique obseruandis bonis fidelem operam impendere. Sic enim cogitandum est, vnicuique euenisse quod possidet, non fortuita sorte, sed ex distributione summi omnium rerum Domini: nõ posse igitur præuerti malis artibus facultates cuiuspiã, quin fraus diuina dispensationi fiat. Sed ne in generibus recensendis insistamus, artes omnes, quibus proximorum possessiones & pecunia ad nos deriuantur, vbi à sinceritate dilectionis ad fallendi aut quouis modo nocendi cupiditatem obliquant, pro furtis nouerimus esse habendas.

46 Ritè ergo sic parebimus mandato, si nostra sorte

contenti, nullum nisi honestum & legitimum lucrū facere studeamus: si non appetamus cum iniuria ditescere, nec fortunis diruere proximum moliamur, quò res nobis accrescat: si non crudeles opes & ex aliorum sanguine expressas cumulare contendamus: si non intemperanter vndeunque per fas & nefas corradamus, quò vel expleatur nostra auaritia, vel prodigentia satisfiat. Verum è conuerso sit nobis perpetuus hic scopus, omnes, quoad licet, consilio atque ope fideliter in retinendis suis iuuare: quòd si cum perfidis ac fallacibus negotium fuerit, ex nostro potius aliquid cedere parati simus, quàm vt contendamus cum illis. Neque id modo: sed quos rerum difficultate viderimus premi, eorum necessitatibus communicemus, ac nostra copia subleuemus eorum inopiam. Postremò, respiciat vnusquisque, quatenus ex officio alijs sit obligatus, ac, quòd debet, bona fide persoluat. Ad hæc, referenda semper mens ad Legislatorem, vt animis perinde ac manibus regulam hanc nouerimus constitui: quòd aliorum commodis & vtilitatibus & tuendis & promouendis studeant.

PRAECEPTVM NONVM.

Non eris aduersus proximum tuum
testis mendax.

Finis eius: Quoniam mendacium Deus (qui veri-

tas est) execratur, veritatem sine furore esse inter nos colendam. Summa igitur erit, ne vel calumnijs falsisq; criminationibus violemus alicuius nomen, vel mendacio in suis fortunis grauemus: denique ne maledicentia & procacitatis libidine quempiam ledamus. Cui interdicto coheret imperium, vt vnicuiq; fidelem operam, quoad licet, in asserenda veritate commodemus ad tuendam & nominis & rerum suarum integritatem.

EXO. 23. V. 2.
LEUIT. 19. V.
16

48 Et tamen mirum est, quam supina securitate passim in hac re peccetur, vt rarissimi reperiuntur qui non hoc morbo notabiliter laborent: adeo venenata quadam dulcedine oblectamur in alienis malis tum inquirendis, tum detegendis. Nec putemus idoneam esse excusationem, si saepenumero non mentimur. Nam qui prohibet mendacio fratris nomen deturpari, vult etiam illibatum conseruari, quantum per veritatem licet. Siquidem vtcunque illi aduersus mendacium tantum caueat: eo ipso tamen innuit, sibi esse commendatum. Atqui id nobis sufficere debet ad famam proximo saluam custodiendam, Deo eam cure esse. Quare damnatur procul dubio in vniuersum maledicentia. Quin huc quoque extenditur mandatum istud, ne scurrilem vrbanitatem affectemus, & amaris laedoris intinctam, quibus aliorum vitia, sub imagine lusus, mordaciter perstringantur. Nunc si ad Legislatorem conuertamus oculos, quem conuenit non minus auribus atque animo, quam lingua, pro-

suo iure dominari: succurret certè & audiendarum obrectationum auiditatem, & importunam ad sinistra iudicia propensionem, nihilominus interdici. Ridiculum enim est, si quis putet Deum odisse maledicentia in lingua morbum: malignitatis in animo, non improbare. Quare si verus est timor atque amor Dei in nobis, demus operam, quoad licet & expedit, & quantum fert charitas, ne maledictis & amaris salibus vel linguam vel aures praebeamus: ne obliquis suspicionibus temerè mentem permittamus: sed aequi erga omnium dicta & facta interpretes, tum iudicio, tum auribus, tum lingua, saluum illis suum honorem candidè seruemus.

P R A E C E P T V M D E C I M V M.

Non concupisces domum proximi tui, &c.

Finis est: Quoniam totam animam dilectionis affectu possideri vult D E V S, omnem aduersam charitati cupiditatem ex animis excutientiam. Summa igitur erit, ne qua cogitatio nobis irrepat, qua noxia & in alterius detrimentum vergente concupiscentia, animos nostros commoueat. Cui respondet ex aduerso præceptum, ut quicquid concipimus, desideramus, volumus, meditamur, id cum proximorum bono & commoditate sit coniunctum. Sed hic difficultas nobis occurrit. Si enim verè à nobis dictum est, sub furti vocabulo fallendi

lendi consilium cohiberi: superuacuum fuisse videri queat, vt nobis postea seorsum alienorum bonorum concupiscentia interdiceretur. Sed nodum istum expediet distinctio inter consilium & concupiscentiam. Consilium enim, est deliberata voluntatis consensio, vbi animum libido subiugauit. Cupiditas citra talem & deliberationem & assensionem esse potest, quum animus vanis peruersisq; obiectis pungitur modo & titillatur.

50 Neque verò sine caussa tantam rectitudinem exigit. Nam quis equum esse neget, omnes anima potentias charitate occupari? si qua autem à charitatis scopo aberret, quis morbosam esse inficietur? Obijciat autem quispiam, non tamen consentaneum esse, vt phantasia, que temerè voluntantur in mente, & tandem euanescent, pro concupiscentijs, quarum sedes in corde est, damnentur. Respondeo, hic questionem esse de eius generis phantasys, que dum mentibus obuersantur, simul animum cupiditate mordent ac feriunt. Mirabilem ergo dilectionis ardorem Deus mandat, quem ne minimis quidem concupiscentia triciis vult impediri. Animum mirificè compositum requirit, quem ne leuibus quidem aculeis commoueri contra dilectionis legem patitur. En secunda Legis tabula, in qua satis admonemur, quid hominibus debeamus propter Deum, à cuius consideratione pendet tota charitatis ratio. Quare frustra inculcaueris quacunque in hac tabula docen-

tur officia, nisi doctrina tua Dei timore & reuerentia, tanquam fundamento, subnitatur.

Quorsum verò spectet Lex vniuersa, non erit nūc ⁵¹ difficile iudicium, nempe in iustitiæ complemētum: vt hominis vitam ad diuinæ puritatis exemplar formet. Ita enim suum ingenium Deus illic delineauit, vt si quis factis, quicquid illic præcipitur, representet, imaginem Dei quodammodo in vita sit expressurus. Huc itaque respicit Legis doctrina, vt hominem vitæ sanctitate cum Deo suo coniungat, & quemadmodum alibi Moses loquitur, coherere faciat. Porro eius sanctitatis perfectio in duobus capitibus sita est, Vt diligamus Dominum Deum ex toto corde, tota anima & totis viribus, & proximum sicut nos ipsos. Ac primum quidem est, vt Dei dilectione anima nostra omni ex parte impleatur. Ex ea protinus vltro fluet proximi dilectio. Quod ostendit Apostolus, dum scribit, sinem præcepti esse charitatem ex conscientia pura, & fide non simulata. Vides tanquam in capite collocari conscientiam & fidem non simulatam, hoc est, vno verbo, veram pietatem: inde charitatem deduci.

Deu. 5. v. 5.

& ca. II. v. 13

I. Tim. I. v. 5

Enimuero in commemoranda Legis summa interdum Christus & Apostoli priorem tabulam præmittunt. ⁵²

Ergone plurius est ad iustitiæ summam cum hominibus innocenter viuere, quàm pietate Deum honorare? ⁵³

norare? Minimè: Sed quia non temerè quis charitatem per omnia custodit, nisi Deum serò timeat: inde quoque pietatis approbatio sumitur. Huc accedit, quòd Dominus, cum probe nouerit nihil beneficentiae à nobis peruenire ad seipsum posse (quod & per Prophetam testatur) non sibi officina nostra P^{sal.} 16. v. 2 deposcit, sed erga proximum bonis operibus nos exercet.

54 Hic ergo hæreamus, tum optimè ad DEI voluntatem Legisque præscriptum compositam fore vitam nostram, quum fratribus omni ex parte fructuosissima fuerit. In tota verò Lege syllabavna non legitur, quæ regulam homini de ijs statuatur, quæ carnis suæ commodo facturus aut omissurus sit. Et sanè quando ita nati sunt homines, vt in amorem sui plus iusto toti proni ferantur, & quantumuis à veritate excidant, eum semper retineant: nulla fuit opus Lege, quæ amorem illum sponte sua immodicum magis inflammaret. Quo planè perspicuum est, non nostri ipsorum amorem, sed Dei & proximi obseruationem mandatorum esse: optimèque ac sanctissimè eum viuere, qui, quam minimum fieri potest, sibi uiuit ac studet: neminem verò eo peius nec iniquius viuere, qui sibi duntaxat uiuit ac studet. Vnde Apostolus asserit, Charitatem non querere quæ sua sunt. 1. Cor. 13. v. 5

Luc. 10. v. 36

Iam sub proximi vocabulo cum Christus in parabola Samaritani demonstrarit alienissimum quemque contineri, non est quod dilectionis preceptum ad nostras necessitudines limitemus. Non nego, ut quisque est nobis coniunctissimus, ita officijs nostris esse familiarius adiuuandum. Sed dico, vniuersum hominum genus, nulla exceptione, vno charitatis affectu esse amplexandum: nullum hic esse discrimen Barbari aut Graci, digni vel indigni, amici vel inimici: quoniam in D E O, non in seipsis considerandi sunt. A quo intuitu cum deflectimus, non mirum est si multis erroribus implicemur. Quare si veram diligendi lineam tenere libet, non in hominem primum conuertendi sunt oculi, cuius aspectus odium sepius, quam amorem exprimeret: sed in Deum, qui amorem, quem sibi deserimus, ad vniuersos homines diffundi iubet: ut sit hoc perpetuum fundamentum, Qualiscunque sit homo, diligendum tamen esse, quia diligitur Deus.

Pro. 25. v.

21

Ezo. 24. v. 4

Passim occurrunt mandata, quae inimicorum dilectionem à nobis seuerissimè exigant. Quale enim est istud, quod esurientem iubemur inimicum pascere? eius boues & asinos errantes in viam dirigere, aut oneri succumbentes subleuare? Belluisne in eius gratiam benefaciamus, nulla in ipsum beneuolentia? Quid? annon aeternum est verbum Domini: *Mihi vindictam, & ego rependam?* quod alibi quoque explicatius habetur, *Non queras ultionem, neque memor eris iniuria ciuium tuorum.*

Deut. 32. v.

85

Leu. 19. v. 18

Eiusdem

38

Eiusdem est rationis, quod peccatum veniale nuncuparunt cum occultam impietatem, qua prima tabula aduersatur, tum directam vltimi mandati prauaricationem. Sic enim definiunt, esse cupiditatem sine deliberato assensu, qua non diu cordi insideat. Ego autem ne subire quidem posse dico, nisi ob defectum eorum, qua in Lege requiruntur. Veta-
mur alienos habere Deos. Quum mens diffidentia machinis perculsa, aliò circumspicit, quum subita cupidine aliò transferenda sua beatitudinis incessitur: vnde isti quilibet euaniidi motus, nisi quia est aliquid in anima vacuum ad recipiendas eiusmodi tentationes? Mandatum vltimum proprie huc pertinere demonstratum est. Legis verò transgressioni maledictio DE I semper incumbit. Non est igitur quod vel leuissimas cupiditates iudicio mortis eximamus. Quid enim Scriptura? certe dum Paulus stipendium peccati mortem vocat, sibi putidam hanc distinctionem incognitam fuisse ostendit. Quum plus iusto procliuus ad hypocrisim sumus, fomentum hoc addi minimè oportuit, quod torpidas conscientias mulceret.

Rom. 6. v. 23

59

Quod si delirare perseuerant, illis valere iussis, habeant filij Dei, omne peccatum mortale esse, quia est aduersus Dei voluntatem rebellio, qua eius iram necessario prouocat: quia est Legis prauaricatio, inquam edictum est sine exceptione DE I iudicium: Sactorum delicta venialia esse, non ex suapte natura, sed quia ex Dei misericordia veniam consequuntur.

Christum, quamuis sub Lege Iudæis cognitus fuerit, tamen Euangelio demum exhibitum fuisse. CAP. IX.

Quia non frustra Deus iam olim per expiationes & sacrificia voluit se Patrem testari, nec frustra populum electum sibi consecrauit: iam tunc haud dubie in eadē imagine cognitus est, in qua nūc pleno fulgore nobis apparet. Ideo Malachias postq̄ Iudæos ad Legē Mosis iussit attendere, & in eius studio perseuerare (quia post eius mortem futura erat aliqua muneris prophetici interruptio) mox denunciat oriturū esse solem iustitiæ. Ideo Christus, qui se testimonium à Mose habere asserit, gratie tamen mensuram, qua Iudæos superamus, extollit. Nam discipulos alloquens, Beati, inquit, oculi, qui vident quæ vos videtis, & beate aures, quæ audiunt quæ vos auditis. Multi enim Reges & Prophetæ hoc optarunt, nec adepti sunt. Hac non parua est reuelationis Euangelicæ commendatio, quod sanctis Patribus, qui rara pietate excelluerunt, nos Deus prætulit.

Porro Euangelium accipio pro clara mysterij Christi manifestatione. Fateor certè, quatenus Euangelium vocatur à Paulo doctrina fidei, eius partes censerī, quæcunque passim in Lege occurrunt promissiones de gratuita peccatorum remissione, quibus Deus sibi reconciliat homines. Fidem enim

Malac. 4. v. 2
Ioh. 5. v. 46

Mat. 13. v. 16
Luc. 10. v. 23

1. Timot. 4
v. 6

enim terroribus ille opponit, quibus angitur & vexatur conscientia, si ex operibus petenda sit salus. Vnde sequitur, vocem Euangelij largè sumendo, sub ea comprehendendi, quæ olim testimonia Deus misericordie sue paternique fauoris Patribus dedit. Verum per excellentiam aptari dico ad promulgationem exhibitæ in Christo gratiæ. Idque non modo communi vsu receptum est, sed à Christi & Apostolorum autoritate pendet. Vnde proprium hoc illi tribuitur, ipsum prædicasse Euangelium regni.

3 Cauendum tamen est à diabolica imaginatione Serueti, qui dum magnitudinem gratiæ Christi extollere vult, vel saltem se velle fingit, promissiones in totum abolet, quasi finem simul cum Lege acceperint. Obtendit, siue Euangelij nobis afferri promissionum omnium complementum. Quasi verò nulla sit inter Christum & nos distinctio. Admonui quidem nuper, Christum nihil reliquum fecisse ex tota salutis nostræ summa, sed ex eo perperam infertur, beneficijs ab ipso partis nos iam plenè potiri: ac si falsum illud Pauli esset, salutem nostram in spe esse absconditam. Fateor quidem, nos, in Christum credendo, simul transire à morte in vitam: sed tenendum interea est illud Iohannis, Quamuis sciamus nos esse filios Dei, nondum tamè apparuisse, donec similes ei erimus: dum scilicet eum videbimus, qualis est. Quamuis ergo præsentem spirituum

1. Timot. 4.
v. 8
2. Timot. I.
v. I
3. Col. 7. v. 1

bonorum plenitudinem nobis in Euangelio Christus offerat, fruitio tamen sub custodia spei semper latet, donec corruptibili carne exuti, transfiguremur in eius, qui nos pracedit, gloriam. Interea in promissiones recumbere nos iubet Spiritus sanctus. Nec verò aliter Christo fruimur, nisi quatenus eum amplectimur promissionibus suis vestitum. Tantum in natura promissionum vel qualitate notandum est discrimen: quia Euangelium digito monstrat, quod Lex sub typis adumbravit.

Hinc etiam conuincitur eorum error, qui Legem nunquam aliter Euangelio conferunt, quàm operum merita gratuita imputationi iustitiæ. Est quidem hæc antithesis minimè repudianda, quia sæpe Paulus sub Legis nomine regulam iustè viuendi intelligit, quæ Deus à nobis exigit quod suum est, nullam vitæ spem faciens, nisi omni ex parte obsequimur, ac vicissim maledictione addita, si vel minimum deflectimus: nempe vbi disputat, gratis nos placere Deo, & per veniam iustos censeri, quia nusquam inuenitur Legis obseruatio, cui merces promissa est. Aptè igitur Paulus iustitiæ Legis & Euangelij facit inter se contrarias. Sed non ita successit Euangelium toti Legi, vt diuersam rationem salutis adferret: quin potius sanciret ratumq; esse probaret quicquid illa promiserat, & corpus vmbriæ adiungeret. Neque enim Christus, vbi dicit Legem & Prophetas fuisse vsque ad Ioannem, Patres maledictioni addicit, quam effugere non possunt serui Legis.

Legis, sed rudimentis tantum imbutos fuisse significat, ut longè subsisterent infra Euangelicæ doctrinæ altitudinem. Vnde colligimus, ubi de tota Lege agitur, Euangelium respectu dilucidæ manifestationis tantummodo ab ea differre: ceterum propter inestimabilem gratiæ affluentiam, quæ nobis fuit in Christo exposita, non abs re eius aduentu dicitur erectum fuisse in terris cæleste regnum Dei.

5 Iam inter Legem & Euangelium interpositus fuit Ioannes, qui medium obtinuit munus & utriusque affine. Et si enim Christum vocans agnum Dei & victimam expiandis peccatis, summam Euangelij protulit: quia tamen incomparabilem illam virtutem & gloriam, quæ demum enituit in resurrectione, non explicuit: Christus Apostolis parem esse negat. Nec tamen hoc obstat quò minus numeretur inter Euangelij præcones, sicuti eodem vsus est Baptismo, qui postea traditus fuit Apostolis. Sed quod exorsus est, non nisi Christo in cælestem gloriam recepto, liberiore progressu per Apostolos completum est.

De similitudine noui & veteris Testamenti. CAP. X.

1 QVum Patres eiusdem nobiscum hereditatis fuerint consortes, & eiusdem Mediatoris gratia communem salutem sperauerint, quatenus in societate hac diuersa fuerit eorum conditio, porro videndum est.

Patrum omnium fœdus adeò substantia & re ipsa nihil à nostro differt, vt vnum prorsus atque idem sit: administratio tamen variat. In tribus autem maxime capitibus insistentum est. Primum, vt teneamus, non carnalem opulentiam ac felicitatem metam fuisse Iudæis propositam, ad quam demum adspirarent, sed in spem immortalitatis fuisse cooptatos: atque huius adoptionis fidem illis fuisse tum oraculis, tum Lege, tum Prophetijs certò factam.

Deinde, fœdus quo conciliati Domino fuerunt, nullis eorum meritis, sed sola Dei vocantis misericordia, fuisse suffultum. Tertium, & habuisse ipsos & cognouisse Mediatorem Christum, per quem & DEO coniungerentur, & promissionum eius com-potes forent.

In primo explicando (quia ad causam presentem 3 maximè pertinet, & de ipso plus controuersie nobis faciunt) intentiorem ponemus operam. Sanè de omnibus dubitationem eximit Apostolus quum ait, Deum Patrem Euangeliū, quod de Filio suo secundum tempus destinatū promulgauit, longè antè per Prophetas in Scripturis sanctis promississe. Item, fidei iustitiam, quæ per Euangelium ipsum docetur, testimonium habere à Lege & Prophetis. Euangelium siquidem hominum corda non in presentis vitæ letitia detinet, sed ad spem immortalitatis eue-

Rom. 1. v. 2

Rom. 3. v. 21

Eph. 1. v. 13

lit

ho credidistis, obsignati estis Spiritu promissionis sancto, qui est arrhabo hereditatis nostrae in redemptionem acquisita possessionis. Item, Vocauit nos per Euangelium in participationem gloria Domini nostri Iesu Christi. Clarissimè ergo demonstrat Apostolus, ad futuram vitam præcipuè spectasse Testamentum vetus, quum sub eo dicit promissiones Euangelij contineri.

2. Thef. 4
v. 14

Eadem ratione sequitur & gratuita Dei misericordia constituisse, & Christi intercessione fuisse confirmatum. Habemus insignem Domini sententiam, Abraham exultauit vt videret diem meum: vidit & gausus est. Quare & beata Virgo & Zacharias in suis canticis reuelatam in Christo salutem, exhibitionem esse dicunt promissionum, quas Abraham & Patriarchis olim fecerat Dominus. Si Christum suum exhibendo, iurifurandi sui veteris fidem soluit Dominus, dici non potest quin eius finis in CHRISTO & vita aeterna semper fuerit.

Ioh. 8. v. 56

Luc. 1. v. 54
& 72

5 Quin Apostolus non fœderis tantùm gratia pares nobis facit Israëlitas, sed etiam Sacramentorum significatione.

7 Quòd si testimonia ex Lege & Prophetis sibi recitari malint lectores, ex quibus perspiciant, spirituale fœdus fuisse Patribus etiam cõmune,

1. Cor. 10. v. 8
& 11

sicuti ex Christo & Apostolis audimus: huic quoque voto obsequar, atque ab ea demonstratione incipiam, quæ apud dociles & sanos plurimum valebit: ac pro confesso sumo, eam cum verbo Dei coniunctam esse efficaciam vitæ, vt quoscunque Deus participatione eius dignatur, eorum animas viuificet. Valu-

1. Pet. 1. v. 23 it enim semper illud Petri: Semen esse incorruptibile quod in æternum manet, sicuti etiam ex verbis

Esa. 40. v. 6 Esaia colligit. Iam cum hoc sacro vinculo Deus olim sibi deuinxerit Iudeos, non dubium est, quin eos segregauerit in spem æternæ vitæ. Huiusmodi verbi illuminatione quum adhaeserint Deo Adam, Abel, Noe, Seth, Abraham & reliqui Patres, dico minimè dubium esse quin illis in regnum Dei immortalæ fuerit ingressus. Erat enim solida Dei participatio, quæ extra vitæ æternæ bonum esse non potest.

Si tamen illud non nihil implicitum videtur, age ad ipsam fœderis formulam transeamus. Sic semper pepigit cum seruis suis Dominus, Ero vobis in De-

Leu. 26. v. 12 um, & vos eritis mihi in populum. Quibus verbis & vitam, & salutem, & omnem summam beatitudinis comprehendit Propheta quoque exponere soliti sunt. Non enim sine causa Dauid sæpius pronunciat

Pf. 144. v. 15 at beatum populum, cuius Dominus est Deus: beatam gentem, quam in hereditatem sibi elegit. Nec terre quidem felicitatis gratia, sed quoniam à morte eripit, perpetuo conseruat, æternæq; misericordia prosequitur quos in populum assumpsit. Quæ-

Hab. 1. v. 12 admodum est apud alios Prophetas: Tu Deus noster,

non

non moriemur. Hac enim conditione Deus noster est, ut in medio nostri habitet, quemadmodum per Moſen teſtabatur. Obtineri autem talis eius præſentia non poteſt, ut non ſimul vita poſſideatur. Atque ut nihil ultra exprimeretur, ſatis claram habebant vita ſpirituſalis promiſſionem in hiſ verbiſ, Sum Deus veſter. Non enim ſoliſ utique corporiſ Deum ſe fore denunciabat, ſed animiſ præcipue: anima autem niſi per iuſtitiam Deo coniuncta, ab ipſo aliena in morte manent. Adſit ruruſum illa coniunctio: perpetuam ſalutem ſecum ducet.

Eſa 33. v. 21

Deu. 33. v. 29

Leu. 26. v. 11

Exod. 6. v. 7

9 Accedit eò, quòd non modo ſe illiſ Deum eſſe teſtabatur, ſed ſe quoque ſemper fore promittebat, quò ſpeſ eorum præſentibſ boniſ non contenta, in æternitatem protenderetur. Iam verò (qua pars erat ſecunda promiſſionis) ipſoſ de Dei benediſtione extra terrena vita limiteſ erga ſe proroganda, clariuſ etiamnum confirmabat, Ero Deus ſeminiſ veſtri poſt voſ. Nam ſi ſuam erga mortuoſ benevolentiam declaraturuſ erat benefaciendo poſteriſ: erga ipſoſ multò minus defutuſuſ erat eiſ fauor. Præclaro igitur documento magnitudinem atque affluentiam ſuæ bonitatis, quam poſt mortem ſenſuri eſſent, volebat illiſ Dominuſ cõmendare, quum talem deſcriberet, quæ in totam familiam exuberaret. Huiuſ verò promiſſionis veritatem tum obſignavit Dominuſ, & quaſi complementum protulit, quum Deum ſe Abraham, Iſaac & Iacob longè poſt eorum mortem appellaret.

Gen. 17. v. 7

Iam (qui precipuus est cardo in hac controuersia) dispiciamus, an non ipsi quoque fideles sic instituti fuerint à Domino, vt meliorem alibi vitam sibi esse sentirent, ac, neglecta terrena, illam meditarentur. Primum qua diuinitus iniuncta illis fuit viuendi conditio, assiduam illis fuit exercitium, quo admonerentur, se omnium esse miserimos si in hac modo vita felices essent. Adam vel sola recordatione perditæ felicitatis infelicissimus, anxijis laboribus egestatem suam agre sustentat. Abel in ipso ætatis flore crudeliter trucidatus, exemplum est humane calamitatis. Noë bonam atatis partem (dum totus orbis secure deliciatur) cum magna fatione in arca extruenda deterit. Quod mortem effugit, id fit maioribus eius molestijs, quàm si centum mortes obeunda essent.

Gen. 4. v. 8

Gen. 6. v. 22

Gen. 12. v. 4

Abraham quidem vnus instar decem myriadum nobis esse debet, si spectatur eius fides, qua nobis in optimam credendi regulam proponitur: in cuius etiam genere, vt filij Dei simus, censer nos oportet. Iam quod ad vitæ experimenta attinet: vbi primum vocatus Dei imperio, à patria, parentibus, amicis auellitur, in quibus precipuam vitæ dulcedinem esse putant, simulac terram ingressus est, in qua iubetur habitare, fame inde exigitur. Vbi in terram habitaculi sui reuersus est, inde rursum fame expellitur. Qualis est felicitas eam terram incolere, vbi toties esuriendum, imò verò inedia

inedia pereundum, nisi aufugias? Dum huc atque illuc multos annos incertus vagatur, assiduus seruatorum rixis compellitur nepotem, quem filij loco habebat, à se dimittere. Paulo post captiuum ab hostibus abripi audit. Quocunque pergat, vicinos reperit immanis barbaria, qui ne ex effosis quidem magno labore puteis aquam bibere sinant. Iam vbi ad effœtam senectutem ventum est, orbitate mulctatum se videt, donec præter spem Ismaëlem nanciscitur.

Nascitur demum Isaac, sed ea mercede, vt exturbetur primogenitus, ac pro derelicto penè hostiliter proyiciatur. Vbi solus relictus est Isaac, in quo acquiescat defessa boni viri senectus, paulo post mactare ipsum iubetur. Quid calamitosius excogitet humana mens, quam patrem fieri filij carnificem? Sic denique totovite curriculo iactatus ac vexatus fuit, vt si quis velut in tabula exemplar calamitose vite depingere velit, nihil reperiat magis appositum. Neque obijciat quispiam, eum non fuisse prorsus infelicem, quod à tot tantisque tempestatibus prosperè tandem emerferit. Non enim beatam vitam ducere illum dicemus, qui per infinitas difficultates ad longum spacium laboriosè eluctetur, sed qui, sine malorum sensu, præsentibus bonis placidè fruatur.

Isaac, qui minoribus malis afflictatur, vix tamen¹² minimum suauitatis gustum percipit. Eas ipse quoque vexationes experitur, quæ beatum esse hominem in terra non sinant. At verò Iacob nihil quàm extrema infelicitatis insigne est exemplar.

Si sancti isti Patres (quod vtique indubitatum¹³ est) beatam vitam expectarunt è manu Dei, aliam quam terrestris vitæ beatitudinem & cogitarunt & viderunt. Quod etiam pulcherrimè ostendit Apostolus, Fide (inquit) demoratus est Abraham in terra promissionis tanquam aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Iacob consortibus eiusdem hereditatis. Expectabant enim bene fundatam ciuitatem, cuius opifex ac conditor Deus. In fide defuncti sunt isti, non acceptis promissionibus, sed procul eas inspicientes ac credentes, consistentesq; quod hospites & inquilini forent super terram. Quo significant, se patriam inquirere: & si desiderio eius quam reliquerant tacti fuissent, erat facultas reuertendi: sed meliorem appetebant, nempe cœlestem. Vnde Deus non erubescit vocari eorum Deus, quando parabat illis ciuitatem. Stipitibus enim obtusiores fuissent, tam pertinaciter promissiones consecretando, quarum nulla spes in terris apparebat, nisi complementum earum alibi expectassent. Id verò in primis non sine ratione vrget, quod peregrinationem hanc vitam nuncuparunt: qualiter & Moses refert. Si enim peregrini & inquilini sunt in terra Chanaan, vbi promissio Domini, qua illius constituitur

Heb. 11. v. 9

Gen. 47. v. 9

tuti erant heredes? Manifestè ergo indicat, longius spectare quod de possessione illis Dominus promiserat. Quare pedem in terra Chanaan non acquisuerunt, nisi in sepulcrum: quo testabantur se spectare fructum promissionis non nisi post mortem percepturos. Atque hæc causa est, cur tanti aestimauerit Iacob illic sepeliri, ut iureiurando adegerit filium Ioseph ad eam pollicitationem: cur Ioseph post aliquot secula transferri ossa sua, iam pridem in cinerem collapsa, voluerit.

Gen. 47. v.
29.30

14 Denique aperte constat, in omnibus vitæ studijs propositam futuræ vitæ beatitudinem habuisse. Eum sibi fuisse sensum declarauit Iacob ea voce, quæ inter vltimos spiritus edidit: Salutare tuum expectabo Domine. Quam salutem expectasset, cum intelligeret se animam expirare, nisi in morte initium nouæ vitæ cerneret?

Gen. 49.
v. 18

15 Nondum ultra Mosen progressi sumus: & tamen (nisi quis sponte semet offerentem lucem refugiat) perspicua iam extat spiritualis fœderis declaratio. Quod si ad Prophetas descendamus, illic plenissimo fulgore & vitæ æterna & regnum Christi se profert. Ac primum Dauid quanta perspicuitate ac certitudine ad eum scopum omnia sua dirigit? Terrestrem habitationem qualiter aestimarit, testatur hæc sententia, Aduena hic sum & peregrinus, quem admodum omnes Patres mei. Vanitas omnis homo viuens, velut umbra quisque obambulat. Et nunc quæ expectatio mea Domine? spes mea ad te ipsa,

Psal. 39. v. 13

Esa. 51. v. 6

Sanè qui nihileffe in terra solidum ac stabile confessus, spei tamen in Deum firmitatem retinet, alibi repositam sibi felicitatem contemplatur. Atqui omnino nõ potest stare spes ista, nisi in promissionem recumbat, quæ apud Esaiam exponitur: Cælũ sicut fumus liquefcet: terra sicut vestimētum atteretur, & habitatores eius sicut hæc interibũt: salus autem mea in æternum erit, & iustitia mea non deficiet. Vbi iustitiæ ac saluti tribuitur perpetuitas, nõ quatenus penes Deum resident, sed quatenus ab hominibus sentiuntur.

Iob 19. v. 25

Præ alijs verò insignis illa sententia Iob: Scio quia Redemptor meus viuuit, & in nouissimo die de terra resurrecturus sum: & in carne mea videbo Deum Saluatorem meum. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Necesse est fateamur, oculos in futuram immortalitatem sustulisse, qui sibi vel in sepulchro iacenti redemptorem affore conspexerit.

Iob 13. v. 15

Etiamsi me occiderit, dicebat, in ipso nihilominus sperabo. Quum ergo audiamus publica Spiritus sancti oracula, quibus de spiritali vita tam clarè ac dilucidè in Iudaorum Ecclesia disseruit: intolerabilis pertinacia fuerit, eos ad carnale tantummodo fœdus ablegare, vbi solius terræ ac terrestri opulentia fiat mentio.

Si ad posteriores Prophetas descendam, illic verò liceat quasi in campo nostro liberè spatari. Hanc enim œconomiam & hunc ordinem in dispensando miseri-

miseri cordia sua foedere tenuit Dominus, vt quòd propius temporis progressu ad plenam exhibitionem accedebatur, ita maioribus in dies reuelationis incrementis illustraret. Proinde initio, quum prima salutis promissio Adæ data fuit, quasi tenues scintille emicarunt: postea facta accessione, maior lucis amplitudo cœpit exeri, quæ magis ac magis deinde emerfit, Lutiùsque fulgorem suum protulit: donec tandem nubibus omnibus discussis, Sol iustitiæ Christus vniuersum terrarum orbem ad plenum illuminauit.

21 Exemplo vno contenti erimus. Quum Israelitæ Babylonem deportati, suam dissipationem morti similimã esse cernerent: dimoueri ab ea opinione vix poterant, quin vanum putarent esse quod de sua restitutione vaticinabatur Ezechiel: quod perinde existimabant, ac si denunciasset suscitatum in vitam iri putrida cadauera. Dominus, vt ostenderet nec ea ipsa difficultate se impediri quòd minùs beneficio suo locum faceret, Propheta campum aridis ossibus plenum per visionem ostendit, quibus spiritũ vigoremq; vno momento reddidit. Seruiebat quidem ad presentem incredulitatem corrigendam visio: sed interim Iudeos communes faciebat, quantum vltra populi reductionem virtus Domini protenderetur, quæ arida & dispersa ossa solo nutu adeò facile vegetaret.

Ezech. 37.
v. 4

22 Quanquam si quis ad eiusmodi canonem omnia redigere tentet, absurde fecerit: sunt enim aliquot

aliquot loci, qui nullo integumento, futuram, quæ
 in regno Dei fideles manet, immortalitatem de-
 monstrant: quales sunt tum alij plerique, tum præ-
 cipue duo isti: alter apud Esaiam, Sicut cæli noni
 Esai. 66. v. 22 & terra noua, quæ facio stare coram me: sic stabit
 semen vestrum. Et erit mensis ex mense, sabbatum
 ex sabbato: veniet omnis caro vt adoret coram fa-
 cie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbunt
 cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me,
 quod vermis eorum non morietur, & ignis non ex-
 tinguetur. Alter vero Danielis, In tempore illo con-
 Dan. 12. v. 1 surget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis
 populi sui: & veniet tempus angustie, quale non
 fuit ex quo gentes esse cæperunt. Et tunc salu-
 bitur populus tuus omnis qui inuentus fuerit scri-
 ptus in libro. Et ex ijs qui dormiunt in terra pul-
 uere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in
 opprobrium sempiternum.

Iam in duobus reliquis probandis, Patres scilicet
 cet Christum in fœderis sui pignus habuisse, argue
 in ipso omnem benedictionis fiduciam reposuisse,
 non laborabo. Constituamus ergo securè, quod nec
 ullis diaboli machinis reuelli queat: vetus Testa-
 mentum seu fœdus, quod cum Israelitico populo
 percussit Dominus, non rebus terrenis fuisse limi-
 tatum, sed spiritualis æternæq; vite promissionem
 continuisse: cuius expectationem omnium animis
 impressam oportuit, qui in fœdus verè consentiebant.
 Non enim aliud cælorum regnum hodie promittit
 suis

suis Christus Dominus, quàm ubi recumbant cum Abraham, Isaac & Iacob: ac Iudæos seculi sui Petrus heredes esse Euangelicæ gratiæ assererat, quòd filij essent Prophetarum, cõprehensi in fœdere quod Dominus olim cum sua gente pepigisset. Ac ne id solis verbis testatum esset, Dominus factò quoque approbavit. Eo enim quo resurrexit momento, multos sanctorum resurrectionis suæ consortio dignatus est, ac visendos in ciuitate præbuit: certo arrhabone sic dato, quicquid fecit ac passus est in æternæ salutis acquisitionem, ad veteris Testamenti fideles nõ secus quàm ad nos pertinere. Nempe & eodem fidei Spiritu, quo in vitã regeneramur, teste Petro, præditi fuerunt. Quomodo ergo illis vitæ hæreditatem adimere audeamus?

Matt. 8. v. 11

Act. 3. v. 25

Mat. 27. v. 52

Eph. 1. v. 14

De differentia vnius Testamenti ab altero.

CAP. XI.

1 Vid ergo? (inquies) nullumne discrimen veteris & noui Testamenti relinquetur? Et quid fiet tot Scripturæ locis, ubi tanquam res diuersissima inter se conferuntur? Ego verò libenter recipio, quæ in Scriptura commemorantur, differentias: sed ita, vt nihil constituta iam vnitati derogent. Sunt autem illæ numero quatuor præcipuè: quibus si quintam adiungere libeat, minime reclamatione. Eas omnes sic esse dico, vt ad modum administrationis potius, quàm ad substantiam pertineant.

Hac ratione nihil impediunt, quò minùs eadem maneat veteris ac noui Testamenti promissiones, atque idem ipsarum promissionum fundamentum, Christus. Porro prima est, quòd tamen olim quoque Dominus populi sui mentes in cœlestem hereditatem volebat collimare, arrectosq; esse animos: quòd tamen in spe illius melius alerentur, contemplandam sub beneficijs terrenis ac quodam modo degustandam exhibebat: nunc clariùs liquidiusq; reuelata per Euangelium future vitæ gratia, recta ad eius meditationem, omisso inferiori, quem apud Israëlitas adhibebat, exercitationis modo, mentes nostras dirigit.

Gal. 4. v. 1

Id melius elucebit ex similitudine quam posuit Paulus ad Galatas. Comparat Iudeorum gentem heredi paruulo, qui ad se regendum nondū idoneus, tutoris aut pedagogi, cuius custodia commissus est, ductum sequitur. Quòd autem eam ad cœremonias similitudinem potissimum refert, nihil obstat quòd minùs huc quoque aptissimè applicetur.

Alterum veteris & noui Testamenti discrimen statuitur in figuris, quòd illud absente veritate imaginem tantum, & pro corpore vmbra ostentabat: hoc presentem veritatem & corpus solidum exhibet. In epistola ad Hebræos disputat Apostolus aduersus eos, qui Legis Mosaice obseruationes aboleri posse non putabant, nisi vt secum traherent religionis totius ruinam. Quòd hunc errorem refutet, as-

sumit

sumit quod de Christi sacerdotio predictum apud Prophetam fuerat. Nam cum aeternum illi deseratur sacerdotium, certum est aboleri sacerdotium illud, ubi alij alijs successores quotidie substituebantur. Preualere autem noui istius sacerdotis institutionem probat, quod iuramento stabilitur. Subiungit postea, in ea sacerdotij translatione verti etiam Testamenti mutationem. Atque id necessarium fuisse ratione confirmat, quoniam ea erat Legis imbecillitas, quae nihil adducere ad perfectionem posset. Tum deinde profequitur, quae illa fuerit imbecillitas, nempe, quod externas carnis iustitias habuerit, quae cultores suos non possent secundum conscientiam perfectos reddere, quod pecudum victimis nec peccata delere, nec veram sanctitatem conciliare poterat. Concludit ergo, umbram fuisse in ipsa bonorum futurorum, non viuum rerum essentiam: ideoque non aliud habuisse officij, nisi vt introductio esset in spem meliorem, quae in Euangelio exhibetur. Hic videndum est, qua parte foedus Legale cum foedere Euangelico, Christi ministerium cum Mosaico, conferatur. Nam si ad promissionum substantiam pertineret comparatio, magnum extaret inter duo Testamenta dissidium: sed quum status questionis alio nos ducat, eò tendendum est, vt verum reperiamus. Foedus ergo, quod aeternum & nunquam interiturum semel sanciuit, in summo gradu statuamus. Illius complementum (seu causa totalis

Psal. 110. v. 4

Heb. 7. v. 11

19. & cap. 9

v. 9. & cap.

10.

* Sen me-
dium quo
confirman-
dum erat
foedus æter-
num.

* hoc est, me-
dia ad illud
medium.

Heb. 7. v. 22

intermedia) vnde tandem habet vt statum ratum-
que sit, Christus est. Talis confirmatio* dum expe-
ctatur, ceremonias Dominus per Moſen præſcribit,
quæ ſunt velut ſolemnia confirmationis (ventura)
ſymbola*. Id in contentionem veniebat, cederene o-
porteret Chriſto (exhibito) quæ in Lege ordinatæ e-
rant ceremonie? Hæ verò tamenſi foederis duntaxat
accidentia erant, vel certè acceſſiones ac annexa,
& (vt vulgus loquitur) acceſſoria: quia tamen
inſtrumenta erant illius adminiſtrandi, foederis no-
men habent, qualiter & alijs Sacramentis dari ſo-
let. Proinde, in ſumma, vetus Teſtamentum hoc loco
appellatur ſolemnia confirmandi foederis ratio, cere-
monijs & ſacrificijs comprehenſa. In ea quoniam
nihil ſolidum ſubeſt, niſi vltèrius tranſeat, oportu-
iſſe antiquari & abrogari contendit Apoſtolus, vt
Chriſto potioris Teſtamenti ſponſori ac mediatori
locus daretur, per quem æterna ſanctificatio electis
ſemel acquiſita eſt, & tranſgreſſiones obliterate;
quæ ſub Lege manebant. Quòd ſi malis, ita accipe:
vetus fuiſſe Domini Teſtamentum, quod vmbra-
tū & inefficaci ceremoniarum obſervatione inuolutū
tradebatur: ideoq; temporarium fuiſſe, quia velut
in ſuſpenſo erat, donec firma & ſubſtantiali confir-
matione ſubniteretur. Tum verò demum nouum
æternumq; factum fuiſſe, poſtquam Chriſti ſanguine
conſecratum ſtabilitumq; fuit. Vnde calicem, quem
diſcipulis in Cœna porrigit Chriſtus, noui Teſta-
menti calicem vocat in ſuo ſanguine: vt ſignificet,
tuum

tum verè Dei Testamento suam constare veritatem, per quam nouum fiat & aeternum, dum sanguine * suo obsignatur.

* seu morte,

Ier. 31. v. 31.

7 Venio ad tertium discrimen, quod ex Ieremia sumitur, cuius sunt verba: Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum: non secundum pactum quod pepigi cum Patribus vestris, in die qua apprehendi manû eorum, vt educerem eos è terra AEgypti, pactum quod irritum fecerunt. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël, Ponam Legem meam in visceribus eorum, cordibus eorum inscribam eam, & propitiabor iniquitati eorum, & non docebit vnusquisque proximum suum, vir fratrem suum: omnes enim cognoscent me à minimo vsque ad maximum. Ex quibus occasionem accepit Apostolus, 2. Cor. 3. v. 6 comparationis huius inter Legem & Euangelium statuende, vt illam vocaret literalem, hoc spirituales doctrinam: illam diceret fuisse deformatam in tabulis lapideis, hoc fuisse cordibus inscriptum: illam esse prædicationem mortis, hoc vite: illam damnationis, hoc iustitiæ: illam euacuari, hoc permanere. Vterque qui vetus ac nouum Testamentum per contentionem inter se componit, nihil in Lege considerat, nisi quod proprium eius est. Exempli gratia: Lex misericordiae promissiones passim continet: sed quia sunt aliunde asscita, non veniunt in Legis rationem, quum de pura eius natura sermo habetur. Hoc illi tantum tribuunt, vt præcipiat quæ

recta sunt, scelera prohibeat, premium edicat cultoribus iustitiae, poenam transgressoribus minetur: cordis interim prauitatem quae cunctis hominibus naturalis inest, non immutet aut emendet.

Porro differentia illa literae & spiritus non sic accipienda est, ac si nullo cum fructu Legem suam Iudaeis Dominus tulisset, nullo eorum ad se conuerso: sed per comparationem posita est, ad commendandam gratiae affluentiam, qua Euangelij praedicationem idem Legislator, quasi nouam personam induens, honorauit.

Ex tertio discrimine quartum emergit. Vetus enim Testamentum Scriptura vocat seruitutis, quod timorem in animis generet: nouum autem libertatis, quod in fiduciam ac securitatem eosdem erigat. Sic Paul. Rom. 8. Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum ad timorem: sed spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba Pater. Huc autem summa redit, vetus Testamentum pauorem ac trepidationem incussisse conscientijs: noui beneficio fieri, vt in latitiam soluantur. Quod si ex populo Israëlitico sancti Patres obijciuntur, quos quidem eodem fidei spiritu nobiscum praeditos fuisse constet, sequitur eiusdem & libertatis & latitiae fuisse participes: respondemus, neutrum à Lege fuisse: sed quum se per Legem & seruili conditione premi, & conscientiae inquietudine fatigari sentirent, ad Euangelij subsidium confugisse: ideoque, peculiarem

rem noui Testamenti fructum fuisse, quod prater
cōmunem veteris Testamenti Legem illis malis ex-
empti fuerunt. Deinde negabimus, ita libertatis
& securitatis spiritu fuisse donatos, vt non experti
sint aliqua ex parte timorem à Lege, & serui-
tutem.

11 Quintum, quod adiungere licet, discrimen in
eo iacet, quod ad CHRISTI vsque aduen-
tum gentem vnā segregauerat Dominus, in
qua fœdus gratiæ suæ contineret. Quando distri-
buebat Altissimus gentes, quando diuidebat filios
Adam, inquit Moses, in possessionem illi cecit popu-
lus suus: Iacob funiculus hereditatis eius. Interea
gentes alias quasi nihil secum haberent rei aut com-
merci, in vanitate ambulare sinebat: nec vt earum
exitio mederetur, quod vnicum erat remedium, af-
ferebat, verbi scilicet sui prædicationem. Itaque Is-
rael tunc filius Domino delicatus, alij extranei. At
vbi venit plenitudo temporis, instaurandis omnibus
destinata, exhibitus est ille Dei & hominum con-
ciliator: diruta maceria, quæ tam diu misericordiã
Dei intra Israëlites fines conclusam tenuerat, annun-
ciata pax est ijs qui procul erant, non secus atque ijs
qui propè coniuncti, vt Deo simul reconciliati, in
vnum populum coalescerent.

Exod. 19. v. 9
Deu. 32. v. 8
Act. 14. v. 16

Gal. 4. v. 4
Eph. 2. v. 14
Gal. 6. v. 15

12 Gentium igitur vocatio, insignis est tessera, qua
supra vetus Testamentum noui excellentia il-
lustratur. Plurimis quidem & clarissimis

Prophetarum oraculis testata antè fuerat, sed ita vt in regnum Messie eius complementum reijceretur.

His quatuor aut quinque membris totam veteris & noui Testamenti differentiam, quantum ad simplicem docendi rationem sufficit, puto bene ac fideliter explicatam. Verùm quibusdam respondendum est antè quàm ad alia transeamus.

Mirum est, inquit, quòd nunc pecudum victimas, & totum illum sacerdotij Leuitici apparatus respuat & abominetur, quibus olim oblectabatur. Quasi verò Deum externa ista & caduca oblectent, aut vllò modo afficiant. Iam dictum est, nihil horum fecisse sua causa, sed omnia pro hominum salute dispensasse. Si medicus iuuenem optima ratione morbo curet, in eodem postea iam sene alio curatio- nis genere vtatur: num ideo dicemus ipsum medendi rationem repudiare, quæ antea placuerat? Imò cum in illa constanter perstet, rationem etatis habet. Si Christum alijs signis & absentem figurari, & venturum prænunciari oportuit: alijs nunc exhibitum representari decet.

Christum, vt officium Mediatoris præstaret, oportuisse fieri hominem. CAP. XII.

Iam magnopere nostra interfuit, verum esse Deum & hominem, qui Mediator noster futurus esset. Quum enim iniquitates nostræ, quasi inter-

iecta

iecta inter nos & ipsum nube, nos à regno cœlorum prorsus alienassent, nemo, nisi qui ad Deum pertingeret, pacis restituenda interpret esse poterat. Quis autem pertigisset? quispiamne ex filijs Adam? At qui omnes cum parente suo ad conspectum Dei horrebant. Angelorum aliquis? Sed enim illi quoque opus habebant capite, per cuius nexum solide & indistracte Deo suo cohererent. Quid igitur? Deplorata certe res erat, nisi maiestas ipsa Dei ad nos descenderet, quando ascendere nostrum non erat. Ita filium Dei fieri nobis Immanuel oportuit, id est, nobiscum Deum: & hac quidem lege, vt mutua coniunctione eius diuinitas & hominum natura inter se coalescerent: alioqui nec satis propinqua vicinitas, nec affinitas satis firma, vnde nobis spes fieret Deum nobiscum habitare. Tantum erat inter nostras sordes & summam Dei munditiam disidium.

² Id etiam clarius fiet, si reputemus, quam non vulgare fuerit quod Mediatori præstandum erat, nempe sic in Dei gratiam nos restituere, vt faceret ex filijs hominum illius filios: ex heredibus gehenna, regni cœlestis heredes. Quis hoc poterat, nisi Filius Dei fieret idem filius hominis, & hic nostrum acciperet, vt transferret ad nos suum? Et quod suum erat natura, nostrum faceret gratia? Hinc sancta illa fraternitas, quam ore suo commendat, vbi dicit: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Hac ratione certa nobis est regni cœlestis hereditas, quia vnicus Dei

Ioh. 20. v. 17

Rom. 8. v. 17

filius, cuius in solidum propria erat, nos sibi fratres adoptavit: ad hoc apprimè utile fuit hac etiam de causa verum esse Deum & hominem, qui redemptor noster futurus esset. Eius erat mortē absorbere: quis hoc poterat nisi vita? Eius erat peccatum vincere: quis hoc poterat nisi ipsa iustitia? Eius erat mundi & aëris potestates profligare: quis hoc poterat nisi virtus & mundo & aëre superior? Porro penes quem vita est, aut iustitia, aut cœli imperium & potestas, nisi penes solum Deum? Sese ergo clementissimus Deus in persona vnigeniti Redemptorem nostrum fecit, dum nos redemptos voluit.

Alterum hoc nostræ cum Deo reconciliationis caput erat, vt homo, qui sua se inobedientia perdidit, remedij loco obedientiam opponeret, iudicio Dei satisfaceret, pœnas peccati persolueret. Prodiit ergo verus homo Dominus noster, Adæ personam induit, nomen assumpsit, vt eius vices subiret Patri obediendo, vt carnem nostram in satisfactionis precium iusto Dei iudicio sisteret: ac in eadem carne pœnam quam meriti eramus, persolueret. Quum denique mortem nec solus Deus sentire, nec solus homo superare posset, humanam naturam cum diuina sociavit, vt alterius imbecillitatem morti subiceret ad expianda peccata: alterius virtute luctam cum morte suscipiens, nobis victoriam acquireret. Qui ergo CHRISTVM sua aut diuinitate aut humanitate spoliavit, eius quidem vel imminuit

nuunt maiestatem & gloriam, vel bonitatem ob-
ferant. Sed non minus altera ex parte hominibus
sunt iniurij, quorum fidem ita labefactant & euer-
tunt: qua nisi hoc fundamento nixa, stare non potest.
Adde, quod sperandus fuit redemptor ille Abrahe
Davidisque filius, quem in Lege & Prophetis Deus
promiserat: vnde alterum fructum colligunt pi-
mentes, quod ipsa originis specie ad Dauidem & A-
braham perducta, certius agnoscunt hunc esse Chri-
stum, qui tot oraculis celebratus fuit. Sed illud
quod nuper exposui, precipue tenendum est, com-
munem naturam pignus esse nostrae cum filio Dei so-
cietatis: carne nostra vestitum debellasse mortem
cum peccato, vt nostra esset victoria & triumphus
noster: carnem quam à nobis accepit, obtulisse in sa-
crificium, vt facta expiatione reatum nostrum dele-
ret, & placaret iustam Patris iram.

4 His, vt par est, considerandis qui sedulo atten-
tus erit, vanas speculationes facile negliget, quae le-
ues spiritus & nouitatis cupidos ad se rapiunt: cuius
generis est, Christum, etiamsi ad redimendum hu-
manum genus non fuisset opus remedio, futurum
tamen fuisse hominem: sed cum tota Scriptura cla-
met, vestitum fuisse carne vt fieret redemptor, aliã
causam vel alium finem imaginari nimia temeri-
tatis est. Certè quum seculis omnibus, etiam Lege
pendum promulgata, nunquam sine sanguine

promissus fuerit Mediator, colligimus aeterno DEI consilio purgandis hominum sordibus fuisse destinatum: quia piaculi signum est, sanguinem fundi. Sic de eo concionati sunt Prophetae, vt reconciliatorem Dei & hominum fore promitterent. Sufficiet pro omnibus vnum illud in primis celebre Esaiæ testimonium, vbi prädicit percutiendum esse Dei manu propter scelera populi, vt castigatio pacis esset super eum: & sacerdotem fore, qui se in victimam offerret: ex plagis eius fore alijs sanitatem: & qui omnes errarunt, & instar ouium fuerunt dispersi, placuisse Deo illum affligere, vt omnium iniquitates ferret. Vbi ad opem miseris peccatoribus ferendam Christum diuinitus propriè addici audimus, quisquis has metas transilit, stultæ curiositati nimis indulget. Iam vbi prodijt ipse, hanc aduentus sui causam esse asseruit, vt placato Deo nos à morte in vitam colligeret. Sic Deus dilexit mundum, inquit Christus, vt filium suum vnigenitum daret, vt quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Item Iohan. 5. Venit hora, vt mortui audiant vocem filij Dei, & qui audierint, viuant. Id. ca. 11. v. 25 Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, quamuis sit mortuus, viuet. Denique non alium finem vbi que assignat Scriptura, cur carnem nostram suscipere voluerit Dei Filius, & hoc etiam mandatum à Patre acceperit, nisi vt victima fieret ad Patrem nobis placandum. Propterea diligit me Pater, quia animam meam pono pro ouibus. Sicut exaltauit Moses

Moses serpentem in deserto: ita oportet exaltari filium hominis. Id. ca. 3. v. 14

Si quis excipiat, horum nihil ob stare quò minus idem Christus qui damnatos redemit, testari etiam potuerit suum erga saluos & incolumes amorem, eorum carnem induendo: brevis responsio est, quum pronunciet Spiritus, aeterno Dei decreto coniuncta simul hac duo fuisse, vt fieret nobis redemptor Christus, & eiusdem naturæ particeps, fas non esse longius inquirere. Ac merito Paulus, vbi de proprio Christi officio disseruit, precatur Ephesius spiritum Ephes. 3. v. 16 intelligentia, vt comprehendant quæ sit longitudo, 17. 18 sublimitas, latitudo & profunditas: nempe charitas Christi, quæ omnem scientiam supereminet: ac si data opera cancellos mentibus nostris circumdaret, ne à gratia reconciliationis tantillum declinent, quoties sit Christi mentio. Quare cum fidelis hic sermo sit, teste Paulo, Christum venisse vt peccatores saluos faceret: in eo libenter acquiesco. 1. Tim. 1. v. 15 Et cum alibi doceat idem Apostolus, gratiam quæ nunc 2. Tim. 1. v. 9 per Euangelium manifestata est, datam nobis fuisse in Christo ante tempora secularia: ad finem vsque constanter in ea manendum statuo.

Christum veram humanæ carnis substantiam induisse. CAP. XIII.

DE Christi diuinitate, quæ alibi clavis & firmis testimonijs probata est, nunc iterum disserere superuacuum, nisi fallor, esset. Videndum igitur re-

stat, quomodo carne nostra indutus Mediatoris partes impleuerit. Ac humana quæ naturæ veritas olim tam à Manicheis, quàm à Marcionitis impugnata est: quorū hi quidem spectrū pro Christi corpore fingebant, illi autem cælesti carne præditum somniabant. Sed vtriusq; Scripturæ testimonia & multa & valida resistunt. Non enim vel in cælesti semine, vel in hominis larua benedictio promittitur, sed in semine Abraham & Iacob: neque homini aëreo promittitur thronus æternus, sed Davidis filio, & fructui ventris eius: vnde & in carne exhibitus filius vocatur Davidis & Abraham: non ideo tantum, quòd ex Virginis utero natus sit, in aëre autem creatus: sed quia (Paulo interprete) secundum carnem factus sit ex Davidis semine. Ex multis diligenda sunt ea potissimè, quæ animis in vera fiducia edificandis conducere queant: vt quum dicitur Angelis nequaquam tantum honoris detulisse, vt eorum naturam assumeret: sed nostram assumpsisse, vt in carne & sanguine per mortem destrueret eum qui potiebatur mortis imperio. Item, eius communicationis beneficio nos fratres eius censerī. Item, debuisse fratribus similem fieri, vt misericors esset ac fidelis intercessor: nos Pontificem non habere, qui non possit compati infirmitatibus nostris: & similia. Eodem pertinet quod paulò antè attingimus. Oportuisse in carne nostra expiari peccata mundi: quod à Paulo clare asseritur.

Quomo-

Quomodo duæ naturæ Mediatoris efficiant
personam. CAP. XIII.

Porro quod dicitur verbum carnem esse factum, Ioh. 1. v. 14
non sic intelligendū est, quasi vel in carnē ver-
sum vel carni confusè permixtum fuerit: sed quia è
Virginis utero templū sibi delegit in quo habitaret,
& qui Filius erat Dei, Filius hominis factus est, non
confusione substantiæ, sed vnitate personæ. Siquidē
ita coniunctam vnitāq; humanitati diuinitatem
asserimus, vt sua vtrique naturæ solida proprietas
maneant, & tamen ex duabus illis vnus Christus con-
stituatur. Scripturæ attribuunt Christo interdum
quæ ad humanitatem singulariter referri oporteat:
interdum quæ diuinitati peculiariter competant:
nonnunquam quæ vtramque naturam complectan-
tur, neutri seorsum satis conueniant. Atque istam
quidem duplicis naturæ coniunctionem, quæ in Chri-
sto subest, tanta religione exprimunt, vt eas quan-
doque inter se communicent: qui tropus veteribus
ἰδιωματικῶν κοινωριῶν dictus est.

2 Quod de se ipse dicebat Christus, Antequam A- Ioh. 8. v. 58
braham fieret, ego sum, longè ab humanitate alie-
num erat. Quod primogenitum Paulus asserit vni- Coloss. 1. v.
uerse creaturæ, qui ante omnia extiterit, & per 15
quem omnia existant: quod etiam se predicat
gloriosum fuisse apud Patrem ante mundum con- Ioh. 17. v. 5
ditum, seque vnā cum Patre operari, nihilo Ioh. 5. v. 17
magis homini competit. Hac igitur & similia

peculiariter diuinitati attribui certum est. Quod autem creuisse narratur etate & sapientia apud Deum & homines: quod gloriam suam non querere, nescire diem vltimum, non facere voluntatem suam, visus & palpatus fuisse dicitur, solius humanitatis id totum est. Neq; tamen hæc humana tantum sue nature seorsum adscribit, sed in seipsum recipit, quasi Mediatoris persona conueniant. Communicatio autem idiomatum seu proprietatum est quod dicit Paulus, Deum suo sanguine acquisiuisse sibi Ecclesiam, & Dominum glorie crucifixum. Item, quod dicit Iohannes, palpatum fuisse Sermonem vite.

Sed omnium clarissimè veram Christi substantiam enarrant loci, qui vtramque simul naturam comprehendunt, quales in Euangelio Iohannis extant quàm plurimi. Siquidem nec deitatis singulare, nec humanitatis fuit, sed vtriusque simul quod illic legitur, potestatem accepisse à Patre remittendi peccata, suscitandi quos velit, iustitiam, sanctitatem, salutem largiendi: denique, quod pastor bonus, vnicum ostium, vitis vera nuncupatur. Huiusmodi enim prerogatiuis Dei Filius, quum in carne manifestatus est, præditus fuit: quæ homini, qui nihil quàm homo esset, dari non poterant. Sit igitur nobis hæc recte intelligentiæ clauis, neque de natura diuina, neq; de humana simpliciter dici, quæ ad Mediatoris officium spectant.

Atque

+ Atque hæc obseruatio ad soluendos quàm plurimos nodos, non paruus futura est. Mirum enim, quantum rudes torqueant eiusmodi formulæ, quas vident Christo attribui, neque diuinitati eius, neque humanitati satis aptas: quia non considerant, eius persone in qua Deus & homo manifestatus est, & Mediatoris officio congruere. Ac omnino videre est quàm pulchrè inter se hæreant singula, si modo sobrium habeant interpretem, qui tanta mysteria qua decet religione, examinet. Verùm nihil est quod furiosi & phrenetici spiritus nõ perturbent. Arripiunt attributa humanitatis, ad tollendam diuinitatem: diuinitatis rursum, ad tollendam humanitatem: quæ verò de vtraque natura sic coniunctè dicta sunt, vt neutri conueniant, ad tollendam vtramque. Id verò quid aliud est, quàm contendere, Christum non esse hominem, quia Deus est: non esse Deum, quia homo est: nec hominem nec Deum esse, quia & homo simul & Deus est? Christum ergo vt Deus est & homo, vnitis, licet non confusis, naturis constans, Dominum nostrum verumque Dei Filium esse constituimus, etiam secundum humanitatem: et si non ratione humanitatis*. Procul enim abigendus est à nobis Nestorij error, qui dum naturas distrahere potius quàm distinguere volebat, duplicem Christum ita comminiscabatur: quando Scripturæ videmus clara voce reclamare, vbi & Filij Dei nomē inditur ei qui de Virgine nascitur, & Virgo ipsa mater Domini nostri appellatur. Cauendum & ab Eutychiana

August. in
 Enchirid.
 ad Laurent.
 cap. 36

* siue, non
 propter humanitatē.
 Nestorius.

Luc. i. v. 32
 Ibid. 43.

Ioh. 2. v. 19

Eutychiana insania, ne dum volumus persone unitatem demonstrare, vtramque naturam destruamus. Tot enim iam citauimus testimonia, vbi ab humanitate distinguitur diuinitas, & tot alia passim extant, vt vel contentiosissimis possint os obstruere. Nobis in presentia satis erit locus vnus: neque enim templum Christus vocasset corpus suum, nisi distinctè in eo habitaret diuinitas. Quare vt merito in Ephesina synodo damnatus fuerat Nestorius, ita & postea in Constantinopolitana ac Chalcedonensi Eutyches: quando non magis confundere duas in Christo naturas licet, quam distrahere.

Verum nostro quoque seculo emerisit non minus exitiale monstrum Michaël Seruetus, qui figmentum ex Dei essentia, spiritu, carne & tribus elementis increatis conflatum pro Filio Dei supposuit. Ac primo quidem negat Christum alia ratione Dei Filium esse, nisi quatenus in utero Virginis genitus est ex Spiritu sancto: huc autem tendit vafrities, vt euerisa duplici naturæ distinctione, Christus aliquid sit ex Deo & homine permixtum, neq; tamē Deus & homo censeatur. Nos quidem fatemur, Mediatorem qui ex Virgine natus est, propriè esse Dei Filium. Nec verò speculum esset inestimabilis Dei gratiæ homo Christus, nisi in eum collata esset hæc dignitas, vt sit ac vocetur vnigenitus Dei Filius. Fixa tamen interim manet Ecclesiæ definitio, censeari Dei Filium, quia sermo ante secula ex Patre genitus, vnione hypostatica naturam humanam suscepit. Porro vnio
hypo-

hypostatica veterib. dicta est, quae personam unam constituit ex naturis duabus: quae locutio ad refellendum Nestorij delirium inuenta fuit: quia Filium Dei sorgebat ita habitasse in carne, ut non idem ille esset homo. Duplicem nos facere Dei Filium calumniatur Seruetus, quum dicimus aeternum Sermonem, antequam carne vestitus esset, iam fuisse Dei Filium: ac si aliud diceremus quam manifestatum fuisse in carne. Neque enim si Deus fuit, antequam homo fieret, ideo nouus esse Deus incepit. Nichilo absurdius est, in carne apparuisse Dei Filium, qui tamen ab aeterna genitura hoc semper habuit ut Filius esset. Quod subindicant Angeli verba ad Mariam, Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei, ac si diceret, Filij nomen, quod obscurius fuerat sub Lege, celebre fore & passim notum. Hoc constanter tenendum est, nunquam vel Angelis vel hominibus Deum fuisse patrem, nisi unigeniti Filij respectu: praesertim homines, quos propria iniquitas Deo exosos reddit, gratuita adoptione esse filios: quia ille est natura. Breuiter iterum repetam: Quum a prima origine conditi hac lege fuerint tam Angeli quam homines, ut Deus communis vtriusq; esset Pater, si verum est illud Pauli, semper Christum fuisse caput, & primogenitum omnis creaturae, ut primatum in omnibus teneret: rite mihi colligere videor, Filium quoque Dei fuisse ante mundi creationem.

I. Tim. 3. vj
16

Colof. 1. v. 15

- Certè concedant necesse est, sicuti à matre accipit, cuius causa filius Dauidis vocatur, ita à Patre habere cuius causa sit Filius Dei, idq; ab humana natura aliud esse ac diuersum. Duplici nomine eum insignit Scriptura, passim vocans nunc Dei, nunc hominis filium. De secundo lis moueri non potest, quin ex communi lingua Hebraica vsu hominis dicatur Filius, quia est ex progenie Adæ. Ex opposito contendo, deitatis æternæq; essentia ratione vocari Dei Filium: quia non minus consentaneum est, ad diuinam naturam referri quòd vocatur Dei Filius, quàm ad humanam, quòd vocatur filius hominis.*
- Rom. I. v. 23 *Denique non aliter intelligit Paulus, eum qui secundum carnem genitus est ex semine Dauidis, declaratum esse in virtute Filium Dei, quàm alibi docet,*
- Rom. I. v. 3 *Christum qui ex Iudæis descendit secundum carnem, esse Deum benedictum in secula.*
- Rom. 9. v. 5

Quum iam clarè probatum sit, non aliter æternum fuisse Deum, nisi quia Sermo fuit ab æterno Patre genitus, neque aliter nomen hoc competere in Mediatoris personam quam suscepit, nisi quia Deus est in carne manifestatus: neque Deum Patrem ita fuisse vocatum ab initio, nisi mutua iam tunc fuisset ad Filium relatio, per quem omnis cognatio vel paternitas censetur in cælo & in terra: hinc colligere promptum est, sub Lege quoque & Prophetis fuisse Dei Filium, antequam celebre esset hoc nomen in Ecclesia. Quòd si de sola voce certetur, Solumo de immensa Dei altitudine differens, tam Filium

lium eius, quam ipsum incomprehensibilem affirmat: Dic nomen eius, si potes, aut Filij eius.

Prou. 30. v. 4

Et si autem horrenda portenta cumulauit Seruetus, quibus forte alij non subscriberent: quicumque tamen Filium Dei non agnoscunt nisi in carne, si propius instes, ab illis id concedi animaduertes, non aliaratione, nisi quia conceptus est in utero Virginis ex Spiritu sancto: qualiter olim nugati sunt Manichei, hominem ex traduce Dei animam habere: quia legebant, Deum inspirasse Adæ vitæ spiraculum. Nam ita mordicus arripiunt Filij nomen, vt nullum inter naturas discrimen relinquunt: sed confusè blaterent Christum hominem esse Dei Filium, quia secundum humanam naturam ex Deo genitus est. Sic æterna Sapientie genitura, quam predicat Solomo, aboletur, & nulla habetur deitatis ratio in Mediatore: vel in hominis locum spectrum supponitur.

Gen. 2. v. 7

Prou. 8. v. 24

Vt sciamus quorsum missus fuerit Christus à Patre, & quid nobis attulerit, tria potissimum spectanda in eo esse; munus propheticum, regnum & sacerdotium. CAP. XV.

VT in Christo reperiatur fides solidam salutis materiam, atque ita in ipso acquiescat, statuum hoc principium est, tribus constare partibus quod ei iniunctum à Patre munus fuit. Nam & Prophetam datus est, & Rex, & Sacerdos: quanquam nomina hæc tenere parum prodesset, nisi accederet

Finis & vsus cognitio. Diximus antè, quamuis Deus Prophetas continua serie alios alijs submittens, populum nunquam destituerit vtili doctrina, & que ad salutem sufficeret: piorum tamen mentes hac persuasione semper fuisse imbutas, aduentu Messie demum plenam intelligentie lucem sperandam esse. Illustris inter alias est Esaiæ sententia, Ecce posui eum testem populis, ducem & magistrum populis dedi eum: nempe quo modo iam alibi vocauerat Angelum vel Interpretem magni consilij.

Esa. 55. v. 4

Esa. 9. v. 6

Porro notandum est, ad hæc tria munera Christi pertinere elogium: scimus enim sub Lege sacro oleo tam prophetas quam sacerdotes ac reges fuisse vnctos. Vnde & celebre Messie nomen promisso Mediatori fuit impositum. Vnctionis prophetica expressa fit mentio apud Isaiam, his verbis: Spiritus Domini Iehouæ super me, ideo vnxit me Iehouah, vt prædicarem mansuetis, medelam afferrem contritis corde, promulgarem captiuis liberationem, publicare annum beneplaciti, &c. Videmus vnctum Spiritu fuisse, vt præco & testis esset gratiæ Patris. Atque hinc rursus notandum est, non sibi modò vnctionem accepisse, vt fungeretur docendi partibus, sed toti suo corpori, vt in continua Euangelij prædicatione virtus Spiritus respondeat. Interea manet illud fixum, hac quam attulit perfectione doctrina finem impositum fuisse omnibus prophetijs: vt autoritati eius derogent, qui Euangelio non contenti extraneum aliquid assuunt. Nam extra omnium ordinem

Esa. 61. v. 1

uena

rem singulari priuilegio eum euexit vox illa, quæ
detonuit è cælo, Hic est filius meus dilectus, ipsum Matt. 3. v. 17
audite.

3 Venio ad regnū, de quo frustra verba fierent, nisi
prius admoniti essent lectores, spirituale esse eius nā
turā: quia inde ad qd valeat, & qd nobis cōferat, to-
tag, eius vis & eternitas colligitur. Aeternitas porro,
quā apud Danielē Angelus Christi personæ tribuit,
merito Angelus idem apud Lucā salutē populi accō-
modat. Sed hæc quoque duplex aut duobus modis Dan. 2. v. 44
Luc. 1. v. 35
statuenda est: altera enim ad totum Ecclesiæ corpus
pertinet, altera propria est cuiusque membri. Ad
priorem referendum est, quod in Psalmo dicitur:
Semel iuravi per sanctitatem meam Dauidi, non Psal. 89. v. 36
mentiar: semen eius in æternum manebit: solum
eius sicut sol in conspectu meo: sicut luna stabilie-
tur in æternum, & testis in cælo fidelis. Vnde sequi-
tur, fieri non posse, vt Diabolus cum toto mundi ap-
paratu Ecclesiam vnquam deleat, quæ in æterno
Christi solio fundata est. Iam quod ad specialem cui-
usq; vsum spectat, eadem illa æternitas in spem bea-
te immortalitatis erigere nos debet. Quicquid enim
terrenum est atq; ex mundo, temporale, imò etiam Ioh. 18. v. 26
caducum esse cernimus. Ergo Christus vt spem in
cælos nostram attollat, regnum suum pronunciat
non esse ex hoc mundo. Denique vbi quisque no-
strum spirituale CHRISTI regnum esse audit,
hæc voce excitatus penetret ad spem melioris vitæ.

Et quod nunc protegatur Christi manu, plenum huius gratia fructum in futuro seculo expectet.

Quod diximus vim et utilitatem regni Christi non posse aliter a nobis percipi, quam dum spirituale esse cognoscimus, vel hinc satis liquet, quod dum toto vite cursu militandum sub cruce nobis est, aspera et misera est nostra conditio. Quid igitur nobis prodesset, collectos esse sub regis caelestis imperium, nisi extra terrena vite statum constaret eius fructus? Ideoque sciendum est, quicquid nobis felicitatis in Christo promittitur, non subsistere in externis commodis, sed caelestis vite esse proprium. Sicut autem in mundo prosper et optabilis populi status, partim bonorum omnium copia et domestica pace, partim validis praesidijs continetur, quibus tutus sit contra externam violentiam: ita et Christus suos omnibus ad aeternam animarum salutem necessarijs locupletat, et virtute munit, qua stent inexpugnabiles contra quoslibet hostium spiritualium impetus. Unde colligimus, ipsum nobis magis regnare, quam sibi, idque, intus et extra: ut scilicet donis Spiritus, quibus naturaliter vacuis sumus, quatenus expedire nouit Deus, referti, ex ijs primitijs sentiamus verè nos Deo coniunctos esse ad perfectam beatitudinem. Deinde, ut eiusdem Spiritus virtute freti, non dubitemus contra Diabolum, mundum et quoduis noxigenus nos semper fore victores. Huc tendit responsum Christi ad Phariseos, quia regnum Dei intra nos est, cum obseruatione non venturum. Ne stultè pompis

pompis immorentur (qui alioqui plus aequo propensi sunt in terram) eos in suas conscientias ingredi iubet, quia regnum Dei est iustitia, pax & gaudium in Spiritu sancto. His breuiter docemur, quid nobis conferat regnum Christi: vt patienter hanc vitam sub erumnis, inedia, frigore, contemptu, probris, alijsq; molestijs transigamus: hoc vno contenti, quod nunquam destituet nos Rex noster, quin necessitatibus nostris subueniat, donec militia nostra persun-cti vocemur ad triumphum: quia talis est regnandi ratio, vt communicet nobiscum quicquid accipit à Patre.

Rom. 14. v

17

5 Ideo regia eius vnctio non ex oleo vel aromaticis vnguentis confecta nobis proponitur, sed Christus Dei vocatur, quia super eum requiescit Spiritus sapientiae, intelligentiae, consilij, fortitudinis & timoris Dei. Huius sacrae vnctionis visibile symbolum in Christi baptismo ostensum fuit, dū super eū requieuit Spiritus in specie columbae. Spiritum verò eiusq; dona vnctionis verè designari, neque nouum est, neque absurdum videri debet: quia non aliunde vegetamur: maximè verò quoad caelestem vitam spectat, nulla est in nobis vigoris gutta, nisi quam nobis Spiritus sanctus instillat, qui sedem in Christo deligit, vt inde largè ad nos scaturirent caelestes diuitiae quarum adeo sumus egeni. Quòd autem & Regis sui fortitudine inuicti stant fideles, & spirituales eius diuitiae in eos exuberant: non immeritò dicuntur Christiani.

Esa. 11. v. 2

Psal. 45. v. 3

Ioh. 1. v. 32

Luc. 3. v. 22

Iam de sacerdotio breuiter sic habendum, finem
 & vsum eius esse, vt sit Mediator purus omni macu-
 la, qui sanctitate sua Deum nobis conciliet. Sed quis
 aditum occupat iusta maledictio, & Deus pro iu-
 dicis officio nobis insensus est: vt nobis fauorem com-
 paret sacerdos ad placandam iram ipsius Dei, pic-
 culum interuenire necesse est. Quare vt hoc munus
 impletet Christus, cum sacrificio in medium prodire
 oportuit. Nam & sub Lege sacerdoti fas non
 erat sanctuarium ingredi absque sanguine: vt sci-
 rent fideles, quamuis sacerdos interpositus esset de-
 precatior, non posse tamen Deum propitiari, nisi ex-
 piatis peccatis.

Quanti verò momenti res sit, ex solenni illo iu-
 reiurando, quod absque pœnitentia prolatum
 Psal. 110. v. 4 est, monemur, Tu es sacerdos in æternum secun-
 dum ordinem Melchisedech. Sancire enim haud
 dubiè voluit caput illud, in quo præcipuum salutis
 nostræ cardinem verti sciebat: neque enim, vt di-
 ctum est, nobis aut precibus nostris ad Deum patet
 accessus, nisi purgatis inquinamentis nos sacerdos
 sanctificet, gratiamque nobis obtineat, à qua scele-
 rum nostrorum & vitiorum arcet immundities. Ita
 videmus à morte Christi incipiendum esse, vt ad nos
 perueniat sacerdotij eius efficacia & utilitas.

Hinc sequitur æternum esse deprecato-
 rem, cuius patrocínio fauorem
 consequimur.

Quomodo

Quomodo Redemptoris partes impleuerit
Christus, vt nobis salutem acquireret: vbi
de morte & resurrectione eius agitur, & in
cælum ascensu. CAP. XVI.

Quae haecenus de Christo diximus, ad vnum hūc
scopum referenda sunt, vt in nobis damnati,
mortui & perditī, iustitiam in ipso, liberationē, vi-
tam & salutem queramus: quemadmodum dace-
mur insigni illa Petri sententia, Non esse aliud no-
men sub cælo datum hominibus, in quo oporteat
saluos fieri. Neque verò temerè, vel fortuito casu,
vel hominum arbitrio impositum illi fuit nomen Ie-
su, sed e cælis ab Angelo supremi decreti præcone al-
latum, ratione etiam addita: quia ad seruandum à
peccatis populum missus esset. In quibus verbis no-
tandum est, quod alibi attigimus, redemptoris mu-
nus ei fuisse iniunctum, vt nobis esset Saluator. In-
terea tamen mutila esset redemptio, nisi per conti-
nuos progressus ad vltimam vsque salutis metam
nos perduceret. Itaque simulac vel minimum ab eo
deslectimus, sensim euanescit salus quæ solida in eo
residet.

Act. 4. v. 12

Matt. 1. v. 18

Luc. 1. v. 31

3 Iam vbi queritur, quo modo abolitis peccatis
dissidium Christus inter nos & Deum sustulerit, &
iustitiam acquisierit, quæ eum nobis fauentē ac be-
neuolū redderet: generaliter responderi potest, toto
obedientie suæ cursu hoc nobis prestitisse. Quod
Pauli testimonio probatur: Quemadmodum vnus
transgressione peccatores multi sunt constituti: sic

Rom. 5. v. 29

ynus obedientia iusti constituimur. Deniq, ex quo
 induit personam serui, cœpit ad nos redimendos
 precium liberationis soluere. Scriptura tamen quò
 certius desinat modum salutis, hoc morti Christi
 quasi peculiare ac proprium adscribit. Pronunciat
 ipse, animam se dare in redemptionem pro multis.
 Neque tamen excluditur reliqua pars obedientie,
 qua defunctus est in vita, sicuti Paulus ab initio ad
 finem vsque totam comprehendit, quòd se ipsum ex-
 inanierit, forma serui accepta, & Patri fuerit obedi-
 ens vsq, ad mortē: nēpe mortē crucis. Et sanè in ipsa
 quog, primū gradum occupat voluntaria subiectio:
 quia ad iustitiam nihil profuisset sacrificium, nisi
 sponte oblatum. Itaque vbi testatus est Dominus, se
 animam pro ouibus ponere, disertè addit: Nemo
 tollit eam à meipso. Et historia Euangelica refert,
 obuiam prodijisse militibus: & coram Pilato omiſsa
 defensione, steterisse ad subeundum iudicium. Non id
 quidem absque certamine: quia & infirmitates no-
 stras susceperat: & hoc modo probari oportuit, quòd
 Patri suo præstaret obsequium. Et hoc non vulga-
 re fuit amoris erga nos incomparabilis specimen,
 luctari cum horribili formidine, & inter diros illos
 cruciatus abijcere sui curam, vt nobis consuleret. Il-
 lud quidem tenendum est, non potuisse ritè Deo ali-
 ter litari, quàm dum proprio se affectu abdicans
 Christus, illius se arbitrio subiecit totumq, addixit.
 Ceterum, quia non nisi in sacrificio & ablutione,
 quibus expiantur peccata, quietem reperiunt tre-
 pida

vide conscientia, illuc merito dirigimur, & in morte Christi statuitur nobis vita materia.

Porro quia nos maledictio ex reatu manebat ad caeleste Dei tribunal, primo loco refertur damnatio coram praeside Iudaea Pontio Pilato: ut sciamus, poenam, cui eramus obstricti, fuisse iusto inflictam, quod docet Esaias, castigationem pacis nostra fuisse super eum, eiusque liuore nos fuisse sanatos. Neque enim tollenda damnationis nostra causa satis erat quamlibet obire mortem: sed, quod redemptioni nostra satisfaceret, genus mortis deligendum fuit, in quo & damnationem ad se traducens, & piaculum in se recipiens utroque nos liberaret. Passus ergo est sub Pontio Pilato, solenni praesidis sententia in scelestorum numerum ita relatus: neque sic tamen quin iustus ab ipso simul pronuncietur, dum affirmat nullam se in eo inuenire causam. Haec nostra absolutio est, quod in caput Filij Dei translatus est reatus, qui nos tenebat poena obnoxios. Nam haec compensatio in primis tenenda est, ne trepidemus atque anxij simus tota vita: ac si nobis instaret iusta Dei ultio, quam in se transtulit Dei Filius.

Iam & ipsa mortis species insigni mysterio non caret. Maledicta crux erat, non humana tantum opinione, sed diuinae Legis decreto. In eam ergo dum tollitur Christus, maledictioni se obnoxium facit. Atque ita factum oportuit, ut omni execratione, qua propter iniquitates nostras nos manebat, vel potius nobis incumberebat, eximeremur, dum in eum

Gal. 3. v. 13

Deut. 27. v.

26

1. Pet. 2. v.

24

traducitur. Eius rei symbolum fuit crux, cui affixus est, teste Apostolo: Christus, inquit, redemit nos ab execratione Legis, dum pro nobis factus est execratio. Scriptum est enim: Execrabilis omnis qui pendet in ligno, ut in gentes benedictio Abrahæ in Christo perueniret. Eodem respexit Petrus, ubi docet peccata nostra portasse in ligno: quia ex ipso maledictionis symbolo clarius intelligimus, onus, quo eramus oppressi, fuisse illi impositum. Neque tamen eam subiisse maledictionem intelligendus est, quæ obrutus ipse fuerit: quin subeundo potius vim eius uniuersam depressit, infregit, dissipauit. Proinde fides in Christi damnatione absolutionem, benedictionem in maledictione apprehendit.

Heb. 2. v. 9

Rom. 6. v. 5

Sequitur in Symbolo mortuum fuisse & sepultum. Vbi rursum videre est, quomodo in vicem nostram ubique se supposuerit ad soluendum redemptionis nostræ precium. Mors iugo suo obligatos nos tenebat, in illius potestatem se loco nostro tradidit, quo nos inde eximeret. Hoc intelligit Apostolus, cum scribit eum mortem gustasse pro omnibus. Moriendo enim effecit, ne moriamur, vel (quod idem est) morte suavitatem nobis redemit. Hunc primum fructum nobis mors eius protulit: alterum verò, quod participatione sui membra nostra terrena mortificat, ne suas in posterum actiones exercent: veteremq; nostrum hominem enecat, ne posthac vigeat ac fructificet. Quò etiam sepultura eius pertinet: nepe cuius consortes, peccato & ipsi sepeliatur. Non enim dicitur

nos in similitudinē mortis Christi insitos esse Aposto-
 lus docet, & cū eo sepultos in peccati mortē, per cuius
 crucem nobis crucifixum esse mundū, & nos mūdo:
 nos illi commortuos esse, ad exprimendum mortis e-
 ius exemplum duntaxat nos adhortatur: sed hanc
 illi inesse efficaciam declarat, quæ in Christianis o-
 mnibus apparere debeat, nisi velint mortem ipsam
 inutilem reddere & infructuosam. Proinde duplex
 in morte sepulturæ Christi beneficiū nobis fruen-
 dum proponitur, liberatio à morte, cui mancipati
 eramus, & carnis nostræ mortificatio.

Gal 2 v. 19
 & cap 6.
 v. 4
 Col. 3. v. 3

10 De Christi descensu ad inferos, expositio nobis ex
 verbo Dei constat, non modo sancta & pia, sed plena
 quoque eximia consolationis. Nihil actum erat si
 corporea tantum morte defunctus fuisset Christus:
 sed operæ simul pretium erat, vt diuinæ vltionis se-
 ueritatem sentiret: quò & iræ ipsius intercederet,
 & satisfaceret iusto iudicio. Vnde etiam eum oport-
 uit cum inferorum copijs æternæq; mortis horrore,
 quasi consertis manibus luctari. Correctionem pacis
 nostræ illi impositam fuisse, ex Prophetâ nuper retu-
 limus, fuisse propter scelera nostrâ à Patre percussū,
 attritū propter nostras infirmitates. Quibus signifi-
 cat, in locum sceleratorū sponsores, vadē, adeoq; in-
 star rei submissū, qui dependeret ac psolueret omnes,
 quæ ab illis expetendæ erāt, pœnas, vno hoc duntaxat
 excepto, quòd dolorib. mortis non poterat detineri.
 Ergo si ad inferos descēdisse dicitur, nihil mirum est,
 quū eā mortē pertulerit, quæ sceleratis ab irato Deo
 infligitur. Ac nimis friuola adeoq; ridicula est eorum

Esa. 51.

Act. 2. v. 24

exceptio, qui dicunt hoc modo peruertere ordinē: quia absurdum est sepulturae subijci quod praecessit. Vbi enim quae in hominum conspectu passus est Christus, exposita fuerunt, oportune subiicitur inuisibile illud & incomprehensibile iudicium, quod coram Deo sustinuit: vt sciamus non modo corpus Christi in precium redemptionis fuisse traditum: sed aliud maius & excellentius precium fuisse: quod diros in anima cruciatus damnati ac perditī hominis pertulerit.

Act. 2. v. 24

Hoc sensu dicit Petrus Christum resurrexisse, solutis mortis doloribus, à quibus impossibile erat ipsum teneri, vel superari. Non simpliciter nominat mortem, sed Filium Dei implicitum fuisse doloribus exprimit, quos parit maledictio & ira Dei, quae origo mortis est. Hoc immensa misericordiae verum fuit specimen, mortem, quam tantopere horrebat, non refugere. Nec dubium est, quin idem docere velit Apostolus in Epistola ad Hebraeos, vbi scribit, Christum à suo metu fuisse exauditum. Christus ergo cum lacrymis & clamore valido orans à metu suo exauditur: non vt à morte sit immunis, sed ne absorbeat ut peccator: quia illic personam nostram gerebat. Et certè nulla fingi potest magis formidabilis abyssus, quam sentire te à Deo derelictum & alienatum. Eò Christum videmus deiectum fuisse, vt coactus fuerit urgente angustia exclamare: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti: quam ex intimi animi angore deductam fuisse vocem constat?

Psa. 22. v. 2

Matt. 27. v. 46

46

Neg.

Neque tamen inuimus, Deum fuisse vnquam illi vel aduersarium vel iratum. Quomodo enim dilecto Filio, in quo animus eius acquieuit, irasceret? aut quomodo Christus Patrem alijs sua intercessione placaret, quem insensum haberet ipse sibi? sed hoc nos dicimus, diuina seueritatis grauitatem eum sustinuisse: quoniam manu Dei percussus & afflictus, omnia irati & punientis Dei signa expertus est. Proinde Hilarius eo descensu hoc nos esse consecutos ratiocinatur, vt mors perempta sit. Et quid priuati hominis testimonium cito, cum idem Paulus asserat, hunc victoria fructum commemorans, quod liberati fuerint qui metu mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti? Vincere ergo metum oportuit, qui naturaliter cunctos mortales assidue angit ac vrget: quod fieri non potuit nisi pugnando, ne iam in morte ea formidemus, qua Princeps noster deglutiuit.

Lib. 4 de
Trin lib.
2. lib. 3.

13 Sequitur à mortuis resurrectio, sine qua nihil esset quod hactenus diximus. Quando enim in cruce, morte & sepultura Christi non nisi infirmitas apparet, transfuseda sunt illa omnia fidei, vt pleno robore instruatur. Proinde tametsi in eius morte habemus solidum salutis complementum, quia per eam & Deo reconciliati sumus, & iusto eius iudicio satisfactum, & maledictio sublata, & persoluta est pœna: dicimur tamen non per mortem, sed per resurrectionem regenerari in spem viuam: quia vt ille resurgendo victor mortis emerfit, ita fidei nostra vi-

ctoria in ipsa demum resurrectione consistit. *Quale*
 Rom. 4. v. 25 hoc sit, melius Pauli verbis exprimitur: mortuum e-
 nim dicit propter peccata nostra, suscitatum pro-
 pter nostram iustificationem: ac si diceret, morte et-
 ius sublatum peccatum, resurrectione restitutum
 iustitiam. Deinde, quemadmodum antea exposui-
 mus, ex communicatione crucis pendere carnis no-
 strae mortificationem: sic & alterum ex eius resur-
 rectione fructum nos obtinere illi respondentem in-
 telligendum. Ideo enim, inquit Apostolus, similitudi-
 nis in vita nouitate ambulemus. *Quibus verbis non*
 Rom. 6. v. 4 inuitamur duntaxat exemplo suscitati Christi ad
 sectandam vitam nouitatem, sed eius fieri virtute do-
 cemur, vt regeneremur in iustitiam. Tertium quod-
 que ex ea fructum consequimur, quod velut accepta et
 rba securi reddimur de nostra ipsorum resurrectione.
 Resurrectioni non abs re annectitur in caelum
 ascensus. Et si enim gloriam virtutemque suam Chri-
 stus resurgendo plenius illustrare coepit, depositam
 iam scilicet abiecta & ignobili conditione mortalis
 vitae & crucis ignominia: sua tamen demum in ce-
 lum ascensione, regnum suum verè auspicatus est.
 Ioh. 16. v. 7 Quod testatus est discipulis ipse Dominus, Expedit
 vobis vt abeam, nisi enim abiero, Spiritus sanctus
 non veniet. Et sane videmus, quando maiorem spi-
 ritus sui abundantiam tunc effuderit, quando ma-
 gnificentius regnum suum promouerit, quando ma-
 iorem potentiam tum in adiuuandis suis, tum in ho-
 stibus

stibus eiciendis extulerit. In cœlum ergo sublatus, corporis sui presentiam sustulit: non ut adesse fidelibus desineret qui adhuc in terris peregrinaretur, sed ut presentiore virtute & cœlum & terram regeret.

15 Quare mox subiicitur, consedissee ad Patris dextrâ: similitudine scilicet à principibus sumpta, qui suos habent assessores, quibus regendi imperandiq; vices demandant. Ita CHRISTVS, in quo ex-altari & per cuius manum regnare vult Pater, in eius dextram receptus dicitur, ac si diceretur cœli ac terræ dominio inauguratus, commissa sibi administrationis possessionem solenniter adyisse: nec semel adyisse tantum, sed in ea perstare donec ad iudicium descendat. Sic enim Apostolus interpretatur quum ita loquitur: Constituit illum Pater ad dextram suam supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed in futuro: & Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput Ecclesie supra omnia, & c. Vides quorsum pertineat illa sessio, nempe ut eius maiestatem tum cœlestes tum terrena creature suspiciant, manu eius regantur, nutum intueantur, virtuti subiecta sint. Neque aliud volunt Apostoli, quum illam roties commemorant, quam ut eius arbitrio permessa esse vniuersa doceant.

16 Hinc multiplicem fructum colligit fides: siquidem intelligit, Dominum suo in cœlum ascensu

Mar. 16. v. 19
Heb. ... v. 13

Eph. 1. v. 20
Phil. 2. v. 9
1. Cor. 15. v. 27
Eph. 4. v. 15
Act. 2. v. 30
3. cap. v. 21
Hebr. 1. v. 7

aditum regni cœlestis, qui per Adam præclusus fuerat, aperuisse. Quando enim in carne nostra quasi nostro nomine eò ingressus est, inde sequitur quod ait Apostolus, nos quodammodo in cœlestibus iam in ipso considerare, utpote qui cœlum non spe nuda expectemus, sed in capite nostro possideamus. Deinde agnoscit illum non sine magno nostro bono apud Patrem residere. Sanctuarium enim non manufactum ingressus, coram facie Patris assiduus pro nobis aduocatus & intercessor apparet: eius oculos in suam iustitiam ita conuertit, ut à peccatis nostris auertat: eius animum ita nobis reconciliat, ut viam & accessum nobis sternat ad eius thronum sua intercessione, ipsum gratia & clementia replens, qui a liquo miseris peccatoribus plenus horroris futurus erat. Tertio, potentiam eius apprehendit, in qua statum est nostrum robur, virtus, opes, & aduersus inferos gloriatio. Nam ascendens in cœlum, captiuam duxit captiuitatem: & spoliatis hostibus locupletauit populum suum, ac quotidie spiritualibus diuitijs cumulat. In excelsis ergo sedet, ut transfusa inde ad nos sua virtute, in vitam spiritualem nos viuificet, ut Spiritu suo sanctificet, ut varijs gratiarum dotibus Ecclesiam suam exornet, ut protectione sua tutam aduersus omnes noxas conseruet, ut ferocientes crucis sue ac nostræ salutis hostes manus sue fortitudine coercet: denique, ut omnem teneat potestatem in cœlo & in terra, donec inimicos omnes suos, qui etiam nostri sunt, prostrauerit.

Eph. 2. v. 5

Aug. de fide

& symb.

cap. 8

Hebr. 7. v. 25

& ca. 9. v. 11

Rom. 8. v. 34

Eph. 4. v. 6

ac Ecclesia sua edificationem consummarit. Atq; hic
 verus est regni eius status, hæc potestas, quam in eum
 contulit Pater, donec vltimum actum ad viuorum
 & mortuorum iudicium adueniens compleat.

17 Non obscura quidem presentissima virtutis do-
 cumenta præbet suis Christus: sed quia sub carnis
 humilitate quodammodo in terris delitescit eius
 regnum, optimo iure vocatur fides ad cogitandam
 visibilem illam presentiam, quam supremo die ma-
 nifestabit. Visibili. n. forma e cælo descendet, qualis
 ascendere visus est: ac omnib. apparebit cum ineffa-
 bili regni sui maiestate, cum immortalitatis fulgo-
 re, cum immensa diuinitatis potentia, cum Ange-
 lorum satellitio. Inde igitur illū iubemur redempto-
 rem expectare ad diē illum, quo agnos segregabit ab
 hædis, electos à reprobis: nec erit quisquā aut viuorū
 aut mortuorū, qui iudicium eius effugiat. Ab extre-
 mis enim orbis angulis exaudietur tubæ clangor,
 quo ad ipsius tribunal accersentur omnes, tum quos
 dies illa superstites deprehendet, tum quos iam an-
 tea è viuorum consortio mors sustulerit. Neque re-
 pugnat quod Apostolus asserit, omnibus hominibus Hebr. 9. v. 17
 constitutum semel mori. Nam etsi non morientur
 naturali modo qui ad iudicium vltimum in vita
 mortali supererunt: mutatio tamen illa quam pa-
 tientur, quia instar mortis erit, non improprie mors
 appellatur. Non omnes quidem dormituros certum
 est, sed immutabuntur omnes. Quid istud est? I. Cor. 15. v. 5
 Interibit & absorbebitur vno momento mortalis Ibid. v. 15

eorum vita, & in nouam penitus naturam transformabitur.

Matt. 19. v.

21

Hinc egregia exoritur consolatio, quod penes eum iudicium audimus esse, qui nos sibi in iudicando honoris consortes iam destinauit: tantum abest vt in condemnationē nostram tribunal sit conscensurus. Quomodo enim perderet populum suum clementissimus princeps? Quomodo membra sua caput dissiparet? quomodo suos clientes patronus condemnaret? Nam si audet exclamare Apostolus, Christo intercedente nullū prodire posse, qui condēnet, multo verius est, Christū ipsum intercessorem non condemnaturū eos quos in fidem clientelāq, suam recepit. Non modica certē securitas, quod non ad aliud tribunal sistemur, quā redemptoris nostri, à quo salus sit expectanda: prater ea quod ille, qui per Euangeliū nūc eternā beatitudinem promittit, tunc ratā promissionem iudicando facturū est. Ergo in hunc finem Pater filium honorauit, omne iudiciū illi deferendo, vt ita conscientijs suorum terrore iudicij trepidis, consuluerit. Hactenus symboli Apostolici ordinem secutus sum: quia dum paucis verbis capita redēptionis perstringit, vice tabulae nobis esse potest, in qua distinctē & sigillatim perspicimus, quae in Christo attentione digna sunt. Apostolis certē magno veterū Scriptorum consensu adscribitur, siue q, ab illis in cōmune conscriptū ac editum existimabant, siue q, compendiū istud ex doctrina per eorū manus tradita, bona fide collectum tali elogio confirmandū censerunt.

fuerunt. Neque verò mihi dubium est, quin à prima statim Ecclesie origine, adeoq; ab ipso Apostolorum seculo, instar publicæ & omnium calculis receptæ confessionis obtinuerit.

19 Quando autem totam salutis nostræ summam ac singulas etiam partes videmus in Christo comprehensas, cauendum ne vel minimam portiunculam alio deriuemus. Nā qui vno ipso non contenti, fertur huc atq; illuc in spes varias, etiam si in illū præcipue respiciunt, eo tamen ipso rectam viam non tenent, quòd aliquam suæ cogitationis partem aliò deflectunt. Quanquam irrepere diffidentia ista nō potest, vbi semel abundantia bonorum eius probè cognita fuerit.

Rectè & propriè dici, Christum nobis promeritum esse gratiam Dei & salutē. CAP. XVII.

HAEC etiam questio vice auctarij expedienda est. Sunt. n. homines quidam perperam arguti, qui etsi fatentur salutem nos per Christū consequi, nomen tamen Meriti audire non sustinent, quo putant obscurari Dei gratiam: atq; ita Christum volunt instrumentum esse duntaxat vel ministrū, non autorem vitæ vel ducem & principem, sicut à Petro vocatur. Equidem fateor, si quis simpliciter & perse Christum opponere vellet iudicio Dei, non fore merito locum: quia non reperietur in homine dignitas, qua possit Deum promereri: imò vt verissimè Augustinus scribit, Clarissimum lumen predestinationis & gratiæ ipse est saluator homo Christus Iesus, 15

Act. 3. v. 11

Lib. 1. de predestin. sanct. cap. 15

Qui vt hoc esset, nullis operum vel fidei precedentibus
 meritis natura humana, qua in illo est, comparauit.
 Respondeatur quæso, ille homo vt à Verbo Patric
 coæterno in vnitatem personæ assumptus, Filius
 Dei vnigenitus esset, vnde hoc meruerit? Apparet
 igitur in nostro capite ipse fons gratiæ, vnde secun
 dum vniuscuiusq; mensuram per cuncta eius mem
 bra se diffundit. Ea gratia quisque ab initio fidei sua
 fit Christianus, qua homo ille ab initio suo factus est
 Christus. Quum ergo de Christi merito agitur, non
 statuitur in eo principium: sed conscendimus ad
 Dei ordinationem, quæ prima causa est: quia merito
 beneplacito Mediatorem statuit, qui nobis salutem
 acquireret. Atque ita inscitè opponitur Christi me
 ritum misericordiæ Dei. Regula enim vulgaris est.
 Quæ subalterna sunt, non pugnare: ideoque nihil
 obstat quò minus gratuita sit hominum iustificatio
 ex mera Dei misericordia, & simul interueniat
 Christi meritum quod Dei misericordiæ subijcitur.
 Nostris autem operibus apertè opponitur tam gra
 titus Dei fauor, quàm Christi obedientia, suo or
 dine vtrumque: nam Christus non nisi ex Dei be
 neplacito quicquam mereri potuit: sed quia ad hoc
 destinatus erat, vt iram Dei suo sacrificio placaret,
 suaq; obedientia deleteret transgressiones nostras: in
 summa, quando ex sola Dei gratia (quæ hunc nobis
 constituit salutis modum) dependet meritum Chri
 sti, non minùs aptè quàm illa humanis omnibus in
 stititjs opponitur.

2 Hac distinctio colligitur ex plurimis Scripturae locis: Ita Deus dilexit mundum, vt Filium suum v- Ioh. 3. v. 16 nigenitum daret, vt quisquis credit in eum non per- eat. Videmus, vt priorem locum teneat dilectio Dei tanquam summa causa vel origo: sequatur fides in Christum tanquam causa secunda & propior. Si fide qua in ipsum recumbit, iustitiam consequimur, salutis nostrae materia in eo quaerenda: quod pluri- bus locis clarè probatur. Non quòd priores dilexerimus eum, sed ipse nos prior dilexit, ac filium suum misit in aequò pro peccatis nostris. Clarè his verbis demonstratur, Deum, ne quid suo erga nos amori obstaret, reconciliandi modum statuissè in Christo. Quomodo cœpit Deus fauore suo complecti, quos ante conditum mundum dilexerat, nisi quia amorem suum exeruit vbi reconciliatus est Christi sanguine? Nam quia Deus fons est omnis iustitiae, necesse est, vt homo quamdiu peccator est, illum habeat hostem & iudicem.

4 Caterùm cum dicimus, Christi merito partam esse nobis gratiam, hoc intelligimus, sanguine eius nos fuisse mundatos, & eius mortem expiationem fuisse pro peccatis. Sanguis eius emundat nos à peccato. Hic sanguis est qui effunditur in remissionem peccatorum. Si hic effectus est fusi sanguinis, vt non imputentur nobis peccata, sequitur, eo precio satisfactum esse iudicio Dei. Quo pertinet illud Baptista, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Nam omnibus Legis sacrificijs Christum oppo-

- nit, vt impletum in eo solo luceat, quod figuræ illæ monstrarunt. Scimus autem quid passim dicat Moyses, Expiabitur iniquitas, peccatum delebitur ac remittetur. Denique in veteribus figuris optime decemur, quæ sit mortis Christi vis & efficacia. Et hæc rem Apostolus, dextrè sumpto hoc principio, in Epistola ad Hebræos explicat, quod remissio absque sanguinis effusione non fiat. Vnde colligit, Christum in abolitionem peccati per suum sacrificium semel apparuisse. Item, oblatum esse, vt multorum tolleretur peccata. Dixerat autem prius, non per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per sanguinem proprium semel intrasse in sancta, æterna redemptione inuenta. Facile hinc patet, nimis extenuari Christi gratiam, nisi eius sacrificio vim expiandi, placandi, & satisfaciendi concedimus: quem admodum paulò post addit: Mediator hic est noui Testamenti, vt morte interueniente in redemptionem precedentium delictorum quæ manebant suis qui vocati sunt. Præsertim verò expendere conuenit analogiam, quæ à Paulo describitur, quod pro nobis factus sit maledictio, &c. Superuacuum enim adeoque absurdum fuit, onerari Christum maledictione, nisi vt quod alij debebant persoluens, iustitiam illis acquireret. Clarum est etiam Esaiæ testimonium, quod castigatio pacis nostræ Christo imposita fuit, & liuore eius nobis obtigit sanitas.

Nec obscure pronunciant Apostoli, pretium sol-
 uisse quò nos à reatu mortis redimeret: Iustificati
 gratia ipsius per redemptionem qua est in Christo,
 quem posuit DEVS ἰλασῆσιον per fidem qua est Rom. 3. v. 24
 in sanguine eius. Gratiam Dei in hoc commen-
 dat Paulus, quia redemptionis pretium dedit in
 Christi morte: deinde iubet nos confugere ad eius
 sanguinem, vt iustitiam adepti coram Dei iudicio
 securi stemus. Idem valet istud Petri, Redempti
 non auro & argento, sed precioso sanguine agni im-
 maculati. Neque enim congrueret antithesis,
 nisi pro peccatis satisfactum esset hoc pretio. Qua
 ratione Paulus dicit nos pretiosè emptos esse. Non
 1. Cor. 6.
 1. Pet. 1. v. 18
 staret etiam alterum eius dictum, vnus Mediator, v. 20
 qui se dedit ἀντίλυτρον, nisi reiecta in eum esset pœ-
 na, quam meriti eramus. Ideo idem Apostolus re-
 demptionem in sanguine Christi definit remissio-
 nem peccatorum, ac si diceret, iustificari nos vel ab-
 solui coram Deo, quia sanguis ille in satisfactionem
 respondet. Nec certè alia de causa vocatur caro Ioh. 6. v. 55
 Christi cibus noster, nisi quia in eo reperimus vitæ
 substantiam. Ea porò vis non aliunde prouenit,
 nisi quia in iustitiæ nostræ pretium crucifixus fuit
 Dei Filius. Sicut dicit Paulus, quòd se ipsum tradide-
 Eph. 5. v. 2
 rit sacrificium in odorem bonæ fragrantie. Et alibi:
 Mortuus est propter peccata nostra: resurrexit pro-
 Rom. 4. v. 25
 pter iustificationem nostram. Inde conficitur, non
 modo per Christum salutem nobis datam esse, sed
 Patrem nobis eius gratia nunc esse propitium.

- Nam solidè in co impleri non est dubium, quod per
 Isa. 37. v. 35 *Esaïam sub figura pronunciat Deus: Propter me faciam & propter Dauidem seruum meum. Cui rei optimus testis est Apostolus cum dicit: Remittuntur vobis peccata propter nomen eius.*
1. Ioh. 2. v. 12
1. Ioh. 3. Sent. d. distinct. 18 *Querere verò, an sibi ipse meruerit (quod faciunt Lombardus & Scholastici) non minus stulta est curiositas, quam temeraria definitio, vbi hoc idè asserunt. Quid enim opus fuit descendere vnicum Dei Filium, vt sibi acquireret quicquam noui? Et consilium suum exponens Deus, omnem dubitationem eximit. Non enim Filij vtilitati consuluisse dicitur Pater in eius meritis, sed eum tradidisse in mortem, neque ei pepercisse, quia mundum diligeret. Et notandæ sunt locutiones prophetica: Puer natus est nobis. Item, Exulta filia Sion: ecce rex tuus venit tibi. Frigeret etiam alioqui confirmatio illa amoris, quam Paulus commendat, quòd Christus pro inimicis mortem subierit. Inde etiam colligimus rationem sui non habuisse, idè, clarè affirmat, dicens: Pro illis sanctifico me ipsum. Se enim sibi nihil acquirere testatur, qui fructum sanctitatis sue in alios transfert.*
- Rom. 8. v. 32
- Esa. 9. v. 6
 Zach. 9. v. 9
- Rom. 5. v. 10
- Ioh. 17. v. 19

INSTITUTIONIS CHRISTIANAE RE- LIGIONIS

Liber tertius.

*De modo percipiendæ Christi gratiæ, & qui
inde fructus nobis proueniant, &
qui effectus consequantur.*

*Quæ de Christo dicta sunt, nobis prodesse
arcana operatione Spiritus. C A P. I.*

NUNC videndum quomodo ad nos
perueniant quæ Pater Filio vnigeni-
to contulit bona, non in priuatum
vsum, sed vt inopes egenosq; locuple-
taret. Ac primo habendum est, quã-
diu ab eo sumus separati, quicquid in salutem hu-
mani generis passus est ac fecit, nobis esse inutile.
Ergo vt nobiscum quæ à Patre accepit, communicet,
nostrum fieri oportet. Ideo & caput nostrum voca-
tur, nos etiam vicissim dicimur in ipsum inseri, &
eum induere: quia nihil ad nos (vt dixi) quacun-
que possidet, donec cū ipso in vnū coalescimus. Et si
autem verū est, hoc fide nos consequi: quando ta-
men videmus non omnes promiscuè amplecti Chri-
sti communicationem quæ per Euangelium offer-
tur, aliis conscendere ipsa ratio nos docet, ac de

Gal. 3. v. 27

arcana Spiritus efficacia inquirere, qua fit vt Christo bonisq; eius omnibus fruamur. Qua ratione etiam Paulus de purgatione & iustificatione verba faciens, dicit nos fieri vtriusque compotes in nomine Iesu Christi & Spiritu Dei nostri. Huc summa redit, Spiritum sanctum vinculum esse, quo nos sibi efficaciter deuincit Christus. Quo etiam pertinent quae proximo libro de eius vntione docuimus.

Verum, quò res apprimè digna cognitu certius liqueat, tenendum est, Christum peculiari modo Spiritu sancto venisse instructum: nempe vt à mūdo nos segregaret, ac in spem colligeret aeternae hereditatis. Hinc Spiritus sanctificationis dicitur, quia nō virtute generali, quae conspicitur tam in humano genere, quàm in reliquis animantibus, nos vegetat & fouet, sed radix ac semen est caelestis vitae in nobis. Itaque hoc maximè elogio Christi regnum commendant Propheta, quò d vberior Spiritus affluentia tunc floreret. Insignis est pra alijs Ioëlis locus: Effundam in illa die de Spiritu meo super omnem carnem. Et Paulus docet singulis distribui Spiritum pro mensura donationis Christi. Similiter vbi optat Christi gratiam & Dei charitatem fidelibus, simul annectit communicationem Spiritus, sine qua nec paternum Dei fauorem, nec Christi beneficentiã quam gustabit. Sicut etiam alibi dicit: Caritas Dei effusa est in corda nostra, per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

Atq; hic notare expediet, quibus elogijs Spiritum insigniat

1. Cor. 6. v. 11

Ioel. 2. v. 28

Eph. 4. v. 7

2. Cor. 13. v. 11

Rom. 5. v. 5

insigniat Scriptura, vbi de exordio totaq, instauratione salutis nostrae agitur. Primò vocatur Spiritus adoptionis, quia nobis testis est gratuita Dei beneuolentia. Eadem ratione dicitur arrhabo & sigillum nostrae hereditatis: quia in mundo peregrinantes, & mortuis similes ita è cælo viuificat, vt certi simus, sub fideli Dei custodia salutem nostram in tuto esse. Quoniam verò arcana sua irrigatione ad germinam iustitiae proferenda nos foecundat, vocatur sepius aqua, vt apud Esaiam: Omnes sitientes venite ad aquas. Item, Effundam Spiritum meum super sitientem, & flumina super aridam. Quibus respondet Christi sententia: Si quis sitit, veniat ad me. Quamquam interdum à purgandi mundandiq, energia sic nuncupatur, vt apud Ezechielè, vbi Dominus aquas mundas promittit, quibus populum suum à sordibus abluet. Quoniam verò gratiae suae liquore persusos in vitæ vigorem restituit ac fouet, inde nomen obtinet olei & vnctionis. Rursum, quia concupiscentiae nostrae vitia assidue excoquendo & exurendo, corda nostra incendit amore Dei, & studio pietatis, ab hoc quoq, effectu meritò igitur ignis appellatur. Deniq, nobis describitur quasi Dei manus, qua suam potentiam exercet, quia virtutis suae afflatu diuinam nobis vitam sic inspirat, vt nõ iam agamur ipsi à nobis, sed eius actione ac motu regamur: vt si qua sunt in nobis bona, fructus sint gratiae ipsius: nostrae verò sine ipso dotes, mētis sint tenebrae cordisq, puer sitas. Hoc quidem iam clarè expositum est, donec intentae sint

Rom. 8. v. 15

Gal. 4. v. 6

2. Cor. 1.

v. 21.

Rom. 8. v. 10

Esa. 55. v. 1

844. v. 3

in spiritum mentes nostra, Christum iacere quodammodo otiosum: quia frigidè eum extra nos adeoq; procul à nobis speculamur. Scimus autem non alijs prodesse, nisi quorum est caput, & primogenitus inter fratres, qui denique eum induerunt. Facit sola hæc coniunctio, ne inutiliter, quo ad nos, cum Saluatoris nomine venerit. Quò spectat sacrum illud coniugium, quo efficimur caro de carne eius, & ossa ex ossibus, adeoq; vnum cum ipso: solo autem Spiritu vnit se nobiscum. Eiusdem Spiritus gratia & virtute efficimur illius membra, vt nos sub se contineat, vicissimq; illum possideamus.

Verum, quia fides precipuum est eius opus, ad eam magna ex parte referuntur quæ ad vim eius & operationem exprimendam passim occurrunt: quia non nisi per eam nos in Euangelij lumen adducit, sicuti docet Iohannes Baptista, datam esse prerogatiuam credentibus in Christum, vt sint filij Dei, qui non ex carne & sanguine, sed ex Deo nati sunt: vbi Deum opponens carni & sanguini, supernaturalè esse donū asserit, quòd fide recipiant Christum. Simile etiam est illud Pauli, Obsignatos fuisse Ephesios Spiritu promissionis sancto. Similiter vbi Thessalonicenses dicit electos à Deo in sanctificatione Spiritus & fide veritatis: quo contextu breuiter admonet fidem ipsam non aliunde prodire, quàm à Spiritu. Quod apertius explicat Iohannes, Nos scimus quòd manet in nobis, è Spiritu quem nobis dedit. Item, Ex hoc cognoscimus in eo nos manere,

Eph. 4. v. 15
Rom. 8. v. 29

Gal. 3. v. 27
Eph. 5. v. 30

Ioh. 1. v. 13

Mat. 16. v. 17

Eph 1. v. 13

2. Thef. 2. v.
23

1. Ioh. 3. v. 24

Ibid. 4. v. 13

nerē, & ipsum in nobis, quod dedit nobis ex Spiritu suo. Ergo sicut in Christi persona reperiri diximus perfectam salutem: ita, ut siamus eius participes, baptizat nos in Spiritu sancto & igni, illuminans nos in Euangelij sui fidem.

De fide: ubi & definitio eius ponitur, & explicantur quæ habet propria. CAP. II.

Hoc nunc expendere conuenit, qualis esse hæc fides debeat, per quam regni cœlestis possessionem adeunt quicumque adoptati sunt à Deo in filios: quando tantæ rei efficiendæ non quamlibet opinionem aut etiam persuasionem parem esse constat. Atque eo maiore cura & studio dispicienda est nobis & disquirenda germana fidei proprietas, quo perniciosior est hac in parte multorum hallucinatio. Siquidem bona pars orbis, audito eius nomine, nihil altius concipit quàm vulgarem quendam Euangelicæ historiæ assensum: imò cùm in scholis de fide disputant, Deum eius obiectum simpliciter vocando, euanida speculatione miseræ animas rapiunt transuersum magis quàm ad scopum dirigant. Nam cùm Deus lucem inaccessam habitat, Christum occurrere medium necesse est. Vnde & se lumen mundi vocat: & alibi, viam, veritatem & vitam: quia ad Patrem (qui fons est vitæ) nisi per ipsum nemo venit: quia solus Patrem cognoscit, deinde fideles quibus eum voluerit patefacere. Secundum hanc rationem Paulus nihil se cognitu exi-

1. Tim. 6. v.

16

Ioh. 3. v. 12

Ioh. 14. v. 6

Luc. 10. v. 23

1. Cor. 2. v. 2

A^{ct}or. 26
v. 17. 18Lib II. de
ciuit. Dei
cap. 2

mium ducere asserit præter Christum: & Actorum 20. se prædicasse refert fidem in Christum: & alibi Christum ita loquentem inducit, Mittam te inter gentes, vt accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem qua est in me. Quæ de re eleganter Augustinus, qui de fidei scopo differens, sciendum esse tradit, quò sit eundem & qua, tum continuo post colligit, munitissimam aduersus omnes errores viam esse eundem Deum & hominem. Deum enim esse quò tendimus, hominem qua inus: Vtrumq; autem non nisi in Christo inueniri.

Ergo hoc malum, vt alia innumera, Scholasticis acceptum referri par est, qui velut obducto velo Christum texerunt caliginosa sua definitione. Præterea commentum fabricarunt implicitæ fidei, quo nomine crassissimam ignorantiam ornantes, misera plebecula cum magna pernicie illudunt. Hòccine credere est, nihil intelligere, modo sensum tuum obedienter Ecclesia submittas? Non in ignoratione, sed in cognitione sita est fides, atque illa quidem non Dei modo, sed diuina voluntatis. Nec enim ex eo salutem consequimur, vel quòd parati sumus pro vero amplecti quicquid Ecclesia præscripserit, vel quòd inquirendi cognoscendiq; prouinciam ad ipsam relegamus: sed quando Deum agnoscimus nobis esse propitium Patrem, reconciliatione per Christum facta: Christum verò in iustitiam, sanctificationem & vitam nobis esse datum.

Equidem non inficior, quin plurima nobis impli-
cita

ita nunc sunt, & etiam sint futura, donec deposita
 carnis mole propius ad Dei presentiam accesserimus:
 in quibus ipsis nihil magis expediat quam iudicium
 suspendere, animum autem affirmare ad tenendam
 cum Ecclesia unitatem. Verum hoc pretextu igno-
 rantiam humilitate temperatam fidei nomine in-
 signire, absurdissimum est. Fides enim in Dei &
 Christi cognitione, non in Ecclesie reuerentia ia-
 cet. Neque apud eos hoc queritur, an implicita sit
 fides multis ignorantie reliquijs, sed definiunt, ritè
 credere, qui in sua inscitia stupent, adeoq; sibi in-
 dulgent, modò Ecclesie authoritati & iudicio dere-
 bus incognitis assentiantur. Quasi verò Scriptu-
 ra passim non doceat cum fide coniunctam esse in-
 telligentiam.

Nos verò fidem, quamdiu in mundo peregrina-
 mur, implicitam esse concedimus, non solum quia
 multa adhuc nos latent: sed quia multis errorum
 nebulis circumdati, non omnia assequimur. Nam
 perfectissimi cuiusque summa sapientia est profice-
 re, placidaq; docilitate longius eniti. Itaque fideles
 hortatur Paulus, vt si qua dere alij ab alijs dissen-
 tiant, expectent reuelationem.

Hec igitur vera est Christi cognitio, si eum
 qualis offertur à Patre, suscipiamus, nempe Euange-
 lio suo vestitum. Sic Paulus fidem doctrine indi-
 uiduam comitem addit his verbis: Non ita didici-
 stis Christum: siquidem edocti estis, quæ sit veritas
 in Christo. Neq; sic tamen ad Euangelium restringo

fidem, quin fatear à Mose & Prophetis traditum
 fuisse, quod ad eam adificandam sufficeret: sed quia
 plenior Christi manifestatio in Euangelio exhibitæ
 Rom. 10. v. 4 est, merito vocatur à Paulo doctrina fidei. Quan-
 quam facilius erit & aptior methodus, si gradatim
 à genere ad speciem descendimus. Principio admo-
 nendi sumus, perpetuam esse fidei relationem cum
 Isa. 55. v. 3 verbo. Ideo apud Esaiam clamat Deus, Audite me:
 & viuet anima vestra. Et hunc eundem fidei fon-
 tem demonstrat Iohannes his verbis: Hæc scriptæ
 Ioh. 20. v. 31 sunt, vt credatis. Denique non frustra Deus apud I-
 Esa. 54. v. 13 saiam hac nota discernit filios Ecclesie ab extrane-
 is, quod omnes erudiet, vt sint ab ipso edocti: quia
 si promiscuum esset beneficium, cur ad paucos diri-
 geret sermonem? Cui respondet quod passim Euan-
 gelistæ Fideles & Discipulos ponunt tanquam syn-
 onyma. Quare si ab hoc scopo, in quem collinere
 debet, vel minimum deflectit fides, naturam suam
 non retinet, sed incerta est credulitas, & vagus
 mentis error. Verbum ipsum, vt cunque ad nos defe-
 rat, instar speculi esse dicimus, in quo Deum in-
 tueatur fides. Siue igitur hominis operam in hoc
 Deus adhibeat, siue sola virtute operetur, semper
 tamen ijs quos ad se trahere vult, per verbum suum
 se representat. Vnde & fidem definit Paulus obedi-
 tiam que prestat, vt Euangelio, Rom. 1. 5. & alibi. Ob-
 Phil. 2. v. 17 sequium fidei laudat in Philippenfis. Neque enim
 vnum id in fidei intelligentia agitur, vt Deum esse
 nouerimus, sed etiam, imò hoc præcipue, vt qua sit
 erga

erga nos voluntate intelligamus. Iam ergo habemus, fidem esse diuine erga nos voluntatis notitiam ex eius verbo perceptam. Huius autem fundamentum est, præsumpta de veritate Dei persuasio, quicquid ab ipso prodit, sacrosanctam esse & inuiolabilem veritatem.

7 Sed quoniam nec ad vocem Dei quamlibet cor hominis in fidem erigitur, inquirendum adhuc est quid proprie fides in verbo respiciat. Non negamus, quin fidei officium sit veritati Dei subscribere quoties, & quicquid, & quocumque modo loquitur, sed querimus modò, quid in verbo Domini reperiat fides, quo nitatur & recumbat. Quid si igitur in locum voluntatis, cuius sæpe tristis est nuntius & formidabile præconium, benevolentiam seu misericordiam subijciamus? Ita certè ad fidei ingenium propius accesserimus: tum enim ad Deum querendum allicimur, postquam didicimus salutem nobis apud eum esse repositam: quod ipsum nobis confirmatur, vbi sibi cura studioq; eã esse declarat. Proinde gratia promissione opus est, quã nobis testificetur se propitium esse Patrem: quando nec aliter ad eum appropinquare possumus, & in eam solam reclinare cor hominis potest. Hac ratione in Psalmis passim iunguntur hæc duo, sicuti inter se coherent, misericordia & veritas: quia nec quicquam nos iuuaret, scire Deum esse veracem, nisi clementer nos ad se alliceret: nec eius misericordiam amplecti nostrum esset, nisi eam sua voce offerret. Veritatem tuam

& salutem predicauit: non celauit bonitatem tuam
 & veritatem tuam. Bonitas tua & veritas custo-
 dianit me. Omitto quod in eandem sententiam apud
 prophetas legitur, Deum clementem esse & fidelem
 in promissis. Temerè enim statuemus Deum nobis
 propitium, nisi de se testetur ipse, nosq; sua inuita-
 tione praueniatur, ne dubia vel obscura sit voluntas.
 Iam autem visum est vnicum amoris pignus esse
 Christum: sine quo sursum ac deorsum apparent o-
 dij & ira signa. Iam quum non multum habitu-
 ra sit momenti diuinae bonitatis notitia, nisi in ea
 nos acquiescere faciat, excludenda est dubitatione
 mixta intelligentia, quæ non solidè sibi constet, sed
 ipsa secum disceptet. At verò plurimum abest, quin
 mens hominis, vt caca est & obtenebrata, ad perci-
 piendam vsque Dei voluntatem penetret ac conscen-
 dat, atque etiam cor, vt perpetua hesitatione flu-
 ctuatur, securum in ea persuasionem resideat. Itaq;
 aliunde & mentem illuminari, & cor obfirmari
 conuenit, quò Dei verbum plenam apud nos fidem
 obtineat. Nunc iusta fidei definitio nobis constabit,
 si dicamus esse diuinæ erga nos beneuolentiæ firmam
 certamq; cognitionem, quæ gratuita in CHRIS-
 T O promissionis veritate fundata, per Spiritum
 sanctum & reuelatur mentibus nostris, & cordibus
 obsignatur.

2. Verum antè quàm vltra progrediar, quedã pro-
 mia necessaria erunt ad nodos explicandos. Fidẽ assen-
 sum esse volunt, qua recipiet quilibet Dei contem-
 ptor

ptor quod ex Scriptura profertur. Atqui primò videndum erat, sibine quisque proprio Marte fidem accersat: an Spiritus sanctus per eam testis sit adoptionis? Si vna hæc nobis suppeteret ratio, valere deberet ad litem finiendam: assensionem scilicet ipsam cordis esse magis quàm cerebri, & affectus esse magis quàm intelligentia. Qua ratione obedientia vocatur fidei. Quoniam res minimè dubia est, statuimus, eos ineptè loqui quum fidem formari dicunt accessione pie affectionis ad assensum facta: quum assensus quoque pia affectione constet. Sed alterum multo clarius argumentum se etiamnum offert. Quum enim fides Christum amplectatur, vt nobis offertur à Patre: ille verò, non in iustitiã modo, peccatorum remissionem & pacem offeratur, sed in sanctificationem quoque & fontem aquæ viuæ, eum haud dubiè ritè cognoscere nunquam poterit, quin sanctificationem Spiritus simul apprehendat. Consequitur, fidem à pio affectu nullo modo esse distrahendam.

14 Nunc singulas partes definitionis eius de integro persequamur. Quia arcanum voluntatis suæ, quod à sæculis & generationibus absconditum erat, Dominus sanctis patefecit, optima ratione fides subinde in Scripturis agnitio vocatur: ab Iohanne verò scientia: quum fideles testatur scire se esse filios Dei. Et sanè certò sciunt: sed diuinæ veritatis persuasionem confirmati magis, quàm rationali demonstratione edocti.

Col. I. V. 26

Ibid. 2. 2

1. Ioh. 3. V. 2

1. Cor. 5. V. 6

Addimus, certam ac firmam, quò solidior persuasione constantia exprimat. Tam altè & radicatus heret in cordibus nostris incredulitas, & ita ad eã sumus propensi, vt, quod ore fatentur omnes, Deum esse fidelem, non absque arduo certamine quisquam sibi persuadeat. Præsertim vbi ad rem ventum est, omnium vacillatio detegit vitium quod latebat. Nec verò frustra tam insignibus elogijs verbo Dei auctoritatem asserit Spiritus sanctus: sed morbo, quem dixi, mederi vult, vt Deus in suis promissis plenam obtineat apud nos fidem: Eloquia Iehouæ, eloquia pura (inquit Dauid) argentum fustum in eximio catino terræ, purgatum septies. Item, Sermo Iehouæ excoctus, clypeus est omnibus confidentibus in ipso. Certè quoties ita suum sermonem commendat nobis Deus, obliquè incredulitatè nobis exprobrat: quia non aliò tendit, nisi vt peruersas dubitationes e cordibus nostris eradicet. Quare Apostolus ex fide deducit fiduciam, & ex hac rursum audaciam. Sic enim loquitur, per Christum nos habere audaciam, & aditum in fiducia, quæ est per fidem illius. Quibus sanè verbis ostendit, non esse rectam fidem, nisi quum tranquillis animis audeamus nos in conspectum DEI sistere. Quæ audacia non nisi ex diuina beneuolètia salutisq; certæ fiducia nascitur. Quod adeò verum est, vt sepiusculè pro fiducia nomen fidei vsurpetur.

Hic præcipuus fidei cardo vertitur, ne, quas Dominus adfert misericordie promissiones, extra nos tantum

tantum veras esse arbitremur, in nobis minime: sed
 ut potius eas intus complectendo nostras faciamus.

Hinc demum nascitur fiducia illa, quam alibi pa-
 cem idem vocat: nisi quis pacem inde deriuare ma-

Rom. 5. v. 2

lit. Est autem securitas, qua conscientiam coram
 Dei iudicio sedat & serenat: sine qua tumultuosa

trepidatione ipsam vexari necesse est. In summa, ve-
 re fidelis non est, nisi qui solida persuasione Deum

sibi propitium beneuolumq; Patrem esse persuasus,
 de eius benignitate omnia sibi pollicetur: nisi qui di-

uina erga se beneuolentia promissionibus fretus, in-
 dubitatam salutis expectationem presumit: ut Apo-

Heb. 3. v. 14

stolus his verbis demonstrat, Si fiduciam & gloria-
 tionem spei ad finem vsq; firmam tenuerimus. Sic

enim non bene sperare in Domino existimat, nisi qui
 confidenter se regni caelestis heredem gloriatur. Fi-

dellis (inquam) non est, nisi qui sua salutis securita-
 ti innixus, Diabolo & morti confidenter insultet,

quomodo ex praeclearo illo Pauli epiphonemate do-
 cemur, Confessus sum (inquit) quod neque mors, ne-

Rom. 8. v. 38

que vita, neque angeli, neque principatus, neque po-
 testates, neque praesentia, neque futura poterunt

nos a charitate Dei diuellere, qua nos complectitur
 in Christo Iesu. Sic idem Apostolus non aliter existi-

Eph. 1. v. 19

mat bene illuminari oculos mentis nostra, nisi cer-
 namus, quae sit spes aeternae hereditatis, ad quam vo-

cati sumus.

17 Atqui (dicet quispiam) longè aliud experiun-
 tur fideles, qui in recognoscenda Dei gratia erga se,

nō modō inquietudine tentantur (quod saepe illis cō-
tingit) sed grauiſſimis etiam terrorib. interdū qua-
tesunt. Tanta est ad deturbandas eorū mentes ten-
tationū vehemētia: id q̄ nō satis videtur cū illa fidei
certitudine coherere. Proinde nodus hic soluēdus est,
si superiorē illam doctrinā stare volumus. Nos certē,
dum fidem docemus esse debere certam ac securam,
non certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla
tangatur dubitatione, nec securitatem, quæ nulla
solicitudine impetatur: quin potius dicimus per-
petuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum
dissidentia, tantum abest vt eorum conscientias in
placida aliqua quiete collochemus, quæ nullis omni-
no turbis interpelletur. Rursum tamen, qualemcum-
que in modum afflicentur, decidere ac desciscere
negamus à certa illa, quam de misericordia D E I
conceperunt, fiducia. Nullum illustrius vel magis
memorable exemplum fidei proponit Scriptura
quàm in Dauide, præsertim si continuum vite cur-
sum spectes. Ille tamen, quàm non semper pacato
animo fuerit, innumeris querimonijs declarat, ex
quibus paucas eligere sufficet. Dum animæ suæ tur-
bulentos motus exprobrat, quid aliud quàm incre-
dulitati suæ succenset? Quid trepidas (inquit) ani-
ma mea, & quid tumultuaris intra me? spera in
Deum. Et certē consternatio illa apertum dissi-
dentia signum fuit, ac si destitui se à Deo putaret.
Amplior etiam alibi confessio legitur, Dixi in mea
precipitatione, Proiectus sum à conspectu oculorum
tuorum.

Psal. 42. v. 6

43 v. 5

Psa. 3. v. 32

taorum. Alibi etiam anxia & misera perplexitate
 secum disceptat, imò de ipsa Dei natura litem mo-
 uet: An oblitus est misereri Deus? an in secula repel- Psal. 77. 8. 10
 let. Durius quod sequitur, Atqui dixi: Occidere me-
 um est: mutationes dextra Excelsi. Nam quasi de-
 speratus seipsum exitio adiudicat, nec tantum agi-
 tari se dubitatione fatetur, sed (quasi in certamine
 succubuerit) nihil sibi facit residuum: quia Deus
 ipsum deseruerit, & manum, quæ olim auxiliaris
 erat, conuerterit ad ipsum perdendum. Quare non
 abs re animam suam hortatur, vt ad quietem suam
 redeat: quia expertus fuerat inter fluctus turbulen-
 tos se iactari. Et tamen quod mirabile est, inter i-
 stas concussiones piorum corda fides sustentat: ve-
 req; palma vicem obtinet, vt contra qualibet onera Psal. 27. 7. 14
 nitatur, sursumq; se attollat: sicuti David, cum ob-
 rutus videri posset, se tamen increpando ad Deum
 surgere non destitit. Qui verò cum propria infirmi-
 tate certans, ad fidem in suis anxietatibus conten-
 dit, iam magna ex parte victor est. Quod ex hac sen-
 tentia & similibus colligere licet, Expecta Iehouã:
 fortis esto, roborabit ille cor tuũ. Expecta Iehouam.
 Seipsum timiditatis coarguit, & idẽ bis repetens, se
 multis agitationib; subinde obnoxium fatetur esse. In-
 terim nõ tantũ sibi displicet in his vitijs: sed enixè ad
 correctionẽ adspirat. Certè si ppius iusto examine Esa. 7. v. 4
 cõferre eũ libeat cũ Achaz, reperietur magnũ discri-
 mẽ. Mittitur Iesaias q; remediũ afferat impij regis
 & hypocrita anxietati. his verbis cũ alloquitur: Sis

in custodia & quiesce: ne formides, &c. Cuid ille? Sicuti prius dictum fuerat, cor eius fuisse commotum, sicuti quatiuntur arbores syluæ à vento, licet audita promissione, expauescere non destitit. Est igitur hac propria infidelitatis merces & pœna, sic contremiscere vt in tentatione se à Deo auertat, qui sibi ianuam fide non aperit: contra autem fideles, quos incuruat & fere opprimit tentationum moles, constanter, quamuis non sine molestia & difficultate, emergunt. Et quia sibi propriæ imbecillitatis sunt conscij, cum Propheta precantur, Ne auferas ab ore meo verbum veritatis vsque valde. Quibus verbis docemur, interdum ipsos obmutescere, ac si prostrata esset ipsorum fides: non tamen deficere aut tergavertere, sed certamen suum persequi, & suam segnitiam precando acueri, ne saltem ex indulgentia stuporem contrahant.

Id quò intelligatur, necesse est redire ad ipsam carnis & spiritus diuisionem, cuius alibi meminimus, quæ in hac parte lucidissimè se profert. Sentit ergo in se diuisionem pium pectus, quod partim ob diuinæ bonitatis agnitionem suauitate perfunditur, partim ob suæ calamitatis sensum amaritudine angitur: partim in Euangelij promissionem recumbit, partim suæ iniquitatis testimonio trepidat: partim vitæ apprehensione exultat, partim mortem exhorrescit. Quæ variatio ex fidei imperfectione contingit: quando nunquam tam benè in presentis vitæ cursu nobiscum agitur, vt omni dissidentie morbo

morbo curati, fide toti repleamur & occupemur. Hinc conflictus illi: vbi quæ in reliquijs carnis heret dissidentia, ad oppugnandam, quæ intus concepta est, fidem insurgit. Verum si in fideli mente certitudo permixta est dubitatione, annon eò semper recidimus, vt fides non certa & liquida, sed obscura modò & perplexa diuinæ erga nos voluntatis notitia constet? Minimè verò. Neque enim si varijs cogitationibus distrabimur, ideo protinus à fide diuellimur: nec si sursum deorsum dissidentia agitatione vexamur, ideo in eius abyssum demergimur: neque si concutimur, ideo de gradu deturbamur. Istius autem certaminis semper hic finis est, quòd fides eas difficultates, quibus ita circumfessa videtur periclitari, tandem eluctatur.

19 Summa hæc sit. Vbi primùm vel minima gutta mentibus nostris instillata est, iam faciem Dei placidam & serenam nobisq; propitiam contemplari incipimus, procul id quidem & eminus: sed ita certo intuitu, vt sciamus nos minimè hallucinari. Quantum deinde proficimus (vt nos assidue proficere decet) quasi progressu factò, in propiorè eius conspectù eòq; certiorè venimus, & ipsa etiam continuatione familiarior nobis redditur. Ita mentem Dei cognitione illuminatam, initio multa ignorantia videmus inuolutam teneri, quæ paulatim abstergitur. Non tamen quedam ignorando, aut obscurius id quod cernit cernendo, impeditur, quin diuinæ erga se voluntatis perspicua notitia fruatur. Quem-

admodū enim si quis carcere inclusus, ex angustiore fenestra obliquè tantum, & quasi dimidiatim emicantes habeat solis radios, libero quidem privatur solis aspectu, splendorem tamen non ambigunt oculis haurit, eiusq; usum recipit: sic terrei corpori compedibus vincti, utcumq; multa obscuritate vndique obumbremur, luce tamē Dei vel pusillū ad exrendam eius misericordiam irradiante, quantū sitis est, ad solidam securitatem illuminamur.

2. Cor. 13.
7. 9

Vtrumq; diuersis locis Apostolus eleganter notat: Quum enim ex parte nos cognoscere, & ex parte prophetare, videreq; in enigmate per speculum tradit, quā tenuis in presenti vita illius verè diuina sapientia portiuuncula nobis detur, indicat. At quā certo & minimè fallaci sui gustu nos afficiat vel exigua fidei guttula, idem alibi ostendit, quum affirmat nos per Euangelium, reuelata facie, nullōque obiecto velamine, gloriam DEI tanta efficacia contemplari, ut in eandem imaginem transformemur.

2. Cor. 3. 7. 18

Itaque pia mens utcumque miris modis exagitur ac diuexetur, supra omnes tamen difficultates tandem emergit, nec sibi diuina misericordia fiduciam excuti vnquam patitur. Quin potius quacumq; disceptationes eam exercent & fatigant, in istius fiducie certitudinem exeunt. Huius rei argumento est, quòd sancti, dum vltione Dei maximè vrgeri sibi videntur, apud ipsum tamen querimonias suas de-

as deponunt: & dum se minimè exauditum iri apparet, eum nihilominus inuocant. Eum verò inuocare nunquam inducerent in animum, nisi aliquid sibi opis ab eo paratum crederent. Sic discipuli, in quibus fidei pusillitatem Christus reprehendit, se quidem perire querebantur, eius tamen auxilium implorabant. Nec verò dum eos ob pusillam fidem castigat, reijcit à suorum ordine, vel annumerat incredulis, sed ad vitium excutiendum incitat. Ergo quod iam superius dictum est, rursum asserimus, fidei radicem nunquam à pio pectore euelli, quin ima in parte defixa hereat, atque hoc documento patefieri, verbum, quod semen est incorruptibile, fructum sui similem producere, cuius germen nunquã arefcit ac perit in totum. Siquidem eo vsque progressuram spem suam Iob affirmat, vt si ab eo occidatur, non sit propterea desiturus in eum sperare. Ita est sanè, non intus in cordibus piorum regnat incredulitas, sed foris oppugnat. Nec lethaliter vulnerat suis telis, sed infestat, aut certè sic ledit, vt vulnus sit sanabile. Fides enim, vt Paulus docet, nobis pro scuto est: ea telis opposita, eorum vim sic excipit vt prorsus depellat, vel saltem frangat, ne ad vitalia penetret. Semper enim eò pia mens emerget, vt cum Davide dicat: Si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Ambulare certè in caligine mortis, est terrificum, nec fieri potest, quin fideles, quantum uis similitudinis habeant, id perhorrescant. Sed quoniam

Matt. 8. v. 25

Iob 13. v. 16

Eph. 6. v. 16

Psal. 23. v. 4

illa cogitatio superat, quod Deum habeant praesentem & sua salutem consulentem, simul vincitur timor securitate. Ita impletur quod dicit Iohannes in sua
 1. Ioh. 5. v. 4 canonica, Haec est victoria quae vincit mundum, fides vestra. Neque enim tantum in praelio vno, vel paucis, vel contra aliquem insultum affirmat fore victtricem, sed superiorem toto mundo, quamuis milles impetatur.

Alter a est timoris ac trepidationis species, ex qua tamen adeo nihil decedit fidei securitati, vt solidius inde stabiliatur: nempe dum fideles vel exempla diuine vltionis aduersus impios edita documentorum vice sibi esse cogitantes, ne iisdem flagitijs iram Dei in se prouocare sibi contingat, sollicitè cauent: vel quum miseriam suam secum recognoscentes, à Domino toti pendere discunt, sine quo se quolibet vento fluxos magis & euanidos esse vident. Nam Apostolus, dum propositis flagellis, quibus in Israeliticum populum olim Dominus vindicarat, terrorem Corinthijs incutit, ne similibus malis seipfos obstringant, eo fiduciam ipsorum nihil labefactat: sed torporem carnis modo excutit, quo fides obrui magis quam confirmari solet. Nec, dum à Iudeorum casu argumentum exhortandi sumit, vt qui stat, videat ne cadat, nos vacillare iubet, ac si nostrae stabilitatis parum certi essemus: sed arrogantiam duntaxat & temerariam propriae virtutis praesidentiam admittit, ne depulsis Iudeis Gentes in eorum locum receptae, ferocius insultent. Quanquam non fideles tantum

1. Cor. 10.
v. 11

Ibid. v. 12

Rom. 11. v.
20

tantum illic alloquitur, sed oratione sua hypocrisis etiam comprehendit, qui externa duntaxat specie gloriabantur. Verum etiam si electis ac fidelibus hoc dictum accipias, nihil ex eo sequetur incommodi. Aliud enim est, temeritatem, quæ ex carnis reliquijs interdum sanctis obrepit, reprimere, ne inani confidentia lasciuat: aliud, conscientiam timore percellere, ne plena securitate in Dei misericordia acquiescat.

23 Deinde ubi docet, ut cum timore & tremore o- Phil. 2. v. 12
peremur salutem nostram, non aliud exigit, nisi ut in Domini virtutem, cum multa nostri deiectione, suspicere assuescamus. Enimuero nihil tam nos ad fiduciam certitudinemque animi in Dominum reijciendam expergeficit, quam nostri dissidentia, & concepta ex conscientia nostra calamitatis anxietas. In quem sensum accipiendum est, quod est apud Prophetam, In multitudine bonitatis tue ingrediar templum tuum: adorabo in timore. Verè etiam Solomon, dum beatum hominem pronunciat Psal. 5. v. 8
qui terret assidue cor suum: quoniam induratione Prou. 28
in malum corrumpitur. At terrorem intelligit, qui nos v. 14
cautiores reddat, non autem quo afflicti concidamus: dum scilicet animus diffusus sibi, illius fiducia respirat. Atque hoc fuisse Apostoli consilium liquet ex contextu, ubi metus & tremoris causam assignat Dei beneplacitum, quo dat suis & bene velle & strenuè prosequi. In hunc sensum accipere conuenit illud Ose. 3. v. 5
Propheta: Pauebunt filij Israel ad Deum &

bonitatem eius, quia ipsa dulcedo & suauitas gratia hominem in seipso deiectum timore simul & admiratione imbuit, vt à Deo pendeat, seq̄ humiliter subiiciat eius potentia.

Neque tamen sic locum facimus pestilentissimæ philosophia, quam nonnulli semipapista cudere hodie in angulis incipiunt. Quia enim crassam illam dubitationem, quæ in scholis tradita fuit, tueri nequeunt, confugiunt ad aliud commentum, vt fiduciam incredulitate mixtam faciant. Quoties in Christum respicimus, fatentur illic nos inuenire plenam bene sperandi materiam: sed quia semper indigni sumus illis omnibus bonis quæ in Christo nobis offeruntur, volunt indignitatis nostræ intuitu nos fluctuari & hesitare. In summa, conscientiam sic statuunt inter spem & metum, vt per interualla & vices huc atque illuc alternet: spem verò & metum sic inter se conferunt, vt illa ex oriente, hic opprimatur: hoc resurgente, illa rursus concidat. Si Christum (inquiunt) consideras, certa salus: si ad te ipsum reuerteris, certa damnatio. Quasi verò Christum, veluti procul stantem, & non potius inhabitantem in nobis debeamus cogitare. Ideo enim salutem ab ipso expectamus, non quia eminus nobis appareat: sed quia nos corpori suo insitos non modo suorum omnium bonorum participes faciat, sed sui quoque, ipsius. Proinde hoc ipsorum argumentum sic retorqueo: Si te ipsum consideras, certa damnatio: sed quoniam Christus tibi cum omnibus bonis suis

sui sic communicatus est, vt omnia eius tua fiant, vt
 fias eius membrum, adeoq; vnus cum ipso: iustitia
 eius tua peccata obruit: salus eius tuam damnatio-
 nem abolet: ipse sua dignitate intercedit ne in con-
 spectum Dei veniat tua indignitas. Sic est sanè:
 Christum à nobis separare, aut nos ab ipso, minime
 conuenit, sed vtraq; manu fortiter retinere oportet
 eam, qua se nobis agglutinauit, societatem.

26 Porro timor Domini, cuius testimonium passim
 desertur sanctis omnibus, tamen si vnus est, gemino
 tamen ex sensu emanat. Habet enim in se Deus &
 Patris reuerentiam, & Domini. Itaque qui illum
 ritè volet colere, & obedientem illi filium se prae-
 re & obsequentem seruum studebit. Timor ergo
 Domini, sit nobis reuerentia honore illo & timore
 mixta. Nec mirum, si vtrunque affectum idem ani-
 mus recipiat. Nam qui secum reputat qualis sit no-
 bis Pater Deus: satis habet cause, etiã si nulli sint in-
 feri, cur eius offensionè qualibet morte grauius per-
 horrescat. Sed etiam (quæ est ad peccandi licentiam
 carnis nostræ lasciuiæ) quò eam modis omnibus co-
 bibeamus, arripienda simul est hæc cogitatio, Domi-
 no, sub cuius potestate degimus, esse abominationi
 omnem iniquitatem, cuius vltionem non euadent
 qui flagitiose viuendo eius iram aduersum se prouo-
 cãrunt.

Prou. I. v. 7
 Prou. 15. v. 23

27 Quod autem Iohannes dicit, timorem non esse
 in charitate, sed perfectam charitatem expellere
 foras timorem, quoniam timor pœnam habet, nihil

1. Ioh. 4. v. 18

istis repugnat. De terrore enim incredulitatis loquitur, a quo longè differt iste fidelium timor. Fideles enim offensam plus quàm pœnam timent, nec timore pœnae perturbantur, ac si ceruicibus suis impenderet: sed cautiores redduntur, ne ipsam accersant. Sic Apostolus, dum fideles alloquitur: Nolite falli, inquit, propter hoc venit ira Dei in filios dissidentia. Non minatur in ipsos descensuram, sed admonet, vt impijs ob ea, quæ recensuerat flagitia, iram Domini preparatam cogitent, ne & ipsi eam experiri velint. Timorem hunc vulgò seruilem vocant. & ingenuo voluntarioq; opponunt, qui filios decet. Alij mediam speciem subtiliter interferunt: quia seruilis ille & coactus affectus animos interdum subigit, vt ad timorem Dei sponte accedant.

Iam in diuina beneuolentia, quam respicere dicitur fides, intelligimus salutis ac vitæ aeternæ possessionem obtineri. Nam si, Deo propitio, nihil boni deesse potest: abundè nobis sufficit ad salutis certitudinem, vbi suæ dilectionis ipse nos certiores facit. Ostendat faciem suam, inquit Propheta, & salui erimus. Vnde hanc salutis nostræ summam statuunt Scripturæ, quòd abolitis inimicitijs omnibus in gratiam nos recepit. Quo scilicet innuunt, Deo nobis reconciliato, nihil manere periculi, quin omnia nobis bene succedant. Quare fides dilectione Dei apprehensa, promissiones habet vitæ presentis & futuræ, solidamq; bonorum omnium securitatē: sic

Eph. 5. v. 6
Col. 3. v. 6

Psa. 80. v. 4
Eph. 2. v. 14

sed qualis è verbo percipi potest. Neque enim vita huius aut longitudinem, aut honorem, aut opes sibi certo fides promittit (quando nihil horum nobis esse constitutum voluit Dominus) sed hac certitudine contenta est, ut cunque nos multa deficiant, quæ ad vitam huius subsidium pertinent, Deum tamen nunquam defuturum. Præcipua autem eius securitas in futura vite expectatione residet, quæ extra dubium per Dei verbum posita est. Quæcunque tamen in terram miseriæ & calamitates eos maneant, quos sua dilectione complexus est Dominus, impedire nequeunt quin eius benevolentia plena sit felicitas. Proinde cum summam beatitudinẽ vellemus exprimere, Dei gratiam posuimus, è qua scaturigine vniuersa bonorum species nobis profluunt. Atque id passim obseruare in Scripturis licet, nos ad Domini charitatem reuocari, quoties non de æterna modo salute, sed quolibet bono nostro agitur. Quæ ratione Dauid canit, diuinam bonitatem, dum in pio corde sentitur, vitam esse suauiore[m] & optabiliorem.

Psal. 63. v. 4

29 Fidei fundamentum facimus gratuitam promissionem, quod in ipsa proprie fides consistat. Tametsi enim Deum per omnia veracem esse statuatur: proprie tamen à promissione incipit, in ipsa cõstat, in ipsam desinit. Vitam enim in Deo querit, quæ non in mandatis aut pœnarum edictis, sed misericordie promissione reperitur, eaq; non nisi gratuita: quoniam conditionalis, quæ ad opera nostra remittimur, non aliter vitam promittit, quàm si perspiciamus esse in

nobis sitam. Ergo, nisi fidem tremere ac vacillare volumus, illam salutis promissione fulciamus oportet: quæ à Domino, vltro ac liberaliter, potiusquam miseria nostra quam dignitatis respectu offeratur. Quare Apostolus hoc Euangelio testimonium deserit, quod sit verbum fidei: Legis tum præceptis, tum promissionibus adimit: quando nihil est quod fide stabilire queat, nisi liberalis illa legatio, qua sibi Deus mundum reconciliat.

Rom. 10. v. 8
Rom. 1. v. 3
16. 17.

Immerito nos grauant calumniatores, ac si negaremus, fidem habere respectum ad omnes verbi Dei partes. Tantum enim indicare hæc duo volumus, nunquam scilicet ipsam consistere, donec ad gratuitam promissionem peruenerit: deinde non aliter nos ipsam conciliari Deo, nisi quia nos Christo copulat. Nihil habent in hac doctrina maleuoli quod carpant, quod Paulum nobiscum inuoluant in eandem reprehensionem, qui Euangelium proprie appellat fidei sermonem.

Rom. 10. v. 3

Hinc verò rursus colligimus, quod antè expostitum fuit, non minus verbo opus habere fidem, quam fructum viuæ radice arboris: quia non alij, teste Dauid, sperare in Deo possunt, nisi qui nouerunt nomen eius. Hæc autem cognitio ex cuiusque imaginatione non est: sed quatenus Deus ipse suæ bonitatis testis est. Quod idem Prophetæ alibi confirmat, Salus tua secundum eloquium tuum. Item, Speravi in verbo tuo, saluum me fac. Vbi notanda est fidei ad verbum relatio, deinde salutis consequentia. Neque tamen interea potentiam Dei excludimus, cuius intuitu nisi se fides sustentet, nunquam Deo tribuet suum honorem. Hinc illa tam crebra in Scripturis redem-

Psal. 9. v. 11

Psal. 119. v.
43

ptionis memoria, ex qua discere poterant Israelitæ, Deum qui semel autor fuerat salutis, æternum eius fore custodem. Suo etiam exemplo nos admonet Dauid, que priuatim singulis contulit beneficia Deus, ad confirmationem fidei eius in posterum valere: imò ubi deseruisse nos videtur, sensus nostros longius extendere conuenit, vt vetusta eius beneficia nos erigant, sicuti alio Psalmo dicitur: Memor fui dierum antiquorum: meditatus sum in cunctis operibus tuis, &c. Item, Recordabor operum Domini & mirabilem eius ab initio. Sed quia sine verbo euandidum est, quicquid concipimus de potentia Dei & operibus: non temerè asserimus nullam esse fidem, donec gratiæ suæ testimonio praluceat Deus.

Psa. 145. v. 5
Psa. 77. v. 11

32 Rursum non sine causa in Christo promissiones omnes cõcludimus: quãdo & eius agnitione totum Euangelium Apostolus cõcludit, & alibi docet, quot quot sunt Dei promissiones, in ipso esse Etiam & Amen. Cuius rei in pmpriu est ratio. Si quid. n. pollicetur Deus, eo beneuolentiã suam testatur: vt nulla sit eius pmissio, quã non sit dilectionis testimoniu. Atque extra cõtrouersiã est, nemine à Deo extra Christu diligì: ille est Filius dilectus, in quo residet & acquiescit amor Patris, & ad nos deinde ab eo se diffundit: sicuti docet Paulus, nos gratiã adeptos esse in dilecto. Ipso igitur intercedete, ad nos deriuetur ac perueniat oportet. Cõsequitur, in illum cõiiciendos esse oculos, quoties vlla pmissio nobis offertur: nec absurde à Paulo doceri, in ipso confirmari & adimpleri quacumque sunt Dei promissiones.

1. Cor. 2. v. 2

2. Co. 1. v. 20

Matt. 3. v. 17
& 17. v. 5.

Eph. 1. v. 6

Rom. 8. v. 3

Atque hac quidem nuda externaq; verbi Dei demonstratio abunde ad fidem faciendam sufficere debebat, nisi cecitas peruicaciaq; nostra impediret. Verum (quae mentis nostra ad vanitatem est propensio) Dei veritati nunquam adherere potest: quae hebetudo est, ad eius lucem semper cacutit. Proinde sine Spiritus sancti illuminatione, verbo nihil agitur. Nec satis fuerit mentem esse Dei Spiritu illuminatam, nisi & eius virtute cor obsirmetur ac fulciatur. Ergo singulare Dei donum utroque modo est fides, & quod mens hominis ad degustandam Dei veritatem purgatur, & quod animus in ea stabilitur. Neque enim fidei tantum inchoator est Spiritus, sed per gradus eam auget, donec ea nos in regnum caeleste perducatur. Egregium, inquit Paulus, depositum seruato, per Spiritum sanctum qui habitat in nobis. Habetur id quidem paradoxotaton, quum dicitur, neminem, nisi cui donatum sit, posse in Christum credere: sed ideo partim, quod non animaduertunt, vel quam recondita sit ac sublimis caelestis sapientia, vel quanta sit in percipiendis Dei mysterijs humana hebetudo: partim quod ad firmam illam stabilemque cordis constantiam, hoc est, praecipuam fidei partem, non respiciunt.

2. Timot. 1.
v. 14
Gal. 3. v. 2

1. Cor. 2. v. 11
Mat. 11. v. 25
Luc. 10. v. 21
Mat. 16. v. 17
1. Cor. 2.
v. 14

Atqui si humanae voluntatis (vt Paulus concionatur) nemo est testis nisi Spiritus hominis qui in ipso est, diuinae voluntatis qui certus esset homo? Nemo est hominum qui sensum Dei nouerit, aut consiliarius eius fuerit, sed Spiritus omnia scrutatur, etiam

etiam profunda Dei: per quem fit vt mentem Christi teneamus: Nemo potest venire ad me (inquit) nisi Pater qui misit me, traxerit eum. Quamobrem Christus regni sui mysteria duobus discipulis praeclare edisserens, nihil tamen proficit, donec sensum illis aperit vt intelligant Scripturas. Sic edoctis diuino eius ore Apostolis, Spiritus tamen veritatis mittendus est, qui ipsorum mentibus eandem instillet doctrinam, quam auribus vsurpauerant. Verbum quidem Dei instar solis est omnibus affulgentis quibus predicatur: sed nullo cum fructu inter cacos. Nos autem natura caci sumus omnes hac in parte: proinde in mentem penetrare nequit, nisi interiore illo magistro Spiritu, per suam illuminationem adiutum faciente.

Rom. 11. v. 34

Luc. 24. v. 27
&c 45

Ioh. 16. v. 23

35 Alibi plenius ostendimus, quàm non sint idonei homines ad credendum. Itaque non fatigabo lectores eadem repetendo. Sufficiat Spiritum fidei vocari à Paulo fidem ipsam, qua donamur à Spiritu, non autem quam naturaliter habemus. Ideo precatur vt in Thessalonicensibus impleat Deus omne beneplacitum suum & opus fidei in virtute. Vbi fidem vocans opus Dei, & loco epitheti insigniens, appositiuè vocans beneplacitum, negat esse ex proprio hominis motu: neque eo contentus, adiungit specimen esse virtutis diuinae. Ac quò magis in tam praeclaro dono suam liberalitatem illustret Deus, non omnes eo promiscuè dignatur: sed singulari priuilegio imperit quibus vult. Cuius rei ante citauimus testimonia:

2. Cor. 4.
v. 152. Thess. 1.
v. 11

August de
v. r. Apo.
lib. 2
Ioh. 6. v. 44

quorum fides interpres Augustinus exclamat: *Veru-
tatem doceret, ipsum quoque credere doni esse
meriti: Nem. o, inquit, venit ad me, nisi Pater me
traxerit eum, & cui datum fuerit à Patre meo. Mi-
rum est quòd duo audiunt: vnus contemnit, alie-
rascendit. Qui contemnit, imputet sibi: qui ascendit,
non arroget sibi. Huc redit summa, Christum, vni-
uersis in fidem illuminat Spiritus sui virtute, sicut
inserere in corpus suum vt fiamus bonorum omni-
um participes.*

Eph. 1. v. 13

2. Cor. 5. v. 5

*Restat deinde vt quod mens hausit, in cor ipsius
transfundatur. Quòd si veram mentis intelligentiam
eius illuminationem esse verum est: in tali cordis con-
firmatione multò euidentius eius virtus apparet:
quo scilicet & maior est cordis diffidentia quam
mentis cecitas, & animum securitate instrui, quam
mentem cognitione imbui difficilior est. Proinde Spi-
ritus sigilli vice fungitur ad eas ipsas promissiones
in cordibus nostris obsequandas, quarum certitudi-
nem prius mentibus impressit, atq; ad confirman-
das & constituendas arrhe locum tenet. Ad Corin-
thios, Qui vnxit nos Deus (ait) qui & signauit nos
& dedit arrham Spiritus in cordibus nostris.*

*Neg. vero oblitus sum, quòd antè dixi, & cuius
memoriam assidue reuocat experientia, fidem si-
licet varijs dubitationibus impelli, vt raro sedata
sint piorum mentes, saltem non semper fruuntur
tranquillo statu: sed quibuscumq; machinis quatit-
tur, vel ex ipso tentationum gurgite emergunt, vt
in sta-*

statione sua permanent. Securitas quidem hac sola
 fouet actuetur fidem, vbi statuimus quod in Psal-
 mo dicitur, Dominus protectio nostra, auxilium in Psal. 46. v. 3
 tribulatione: ideo non timebimus dum contremi-
 scet terra, & transficient montes in cor maris. Hac
 etiam suauissima quies alibi celebratur. Decubui, Psal. 3. v. 6
 & somnum cepi, & surrexi, quia Dominus suscepit
 me. Non quod æquabili tenore semper ad letam hi-
 laritatē compositus fuerit Dauid: sed quatenus Dei
 gratiā p̄ modo fidei gustabat, gloriatur se intrepidē
 despicere quicquid mentis pacem inquietare pote-
 rat. Ideo Scriptura, dum ad fidem hortari vult, qui-
 escere iubet. Apud Esaiam, In spe & silentio erit for- Esa. 30. v. 15
 titudo vestra. In Psalmo, Sile Iehoua, & expecta il- Psal. 37. v. 7
 lum. Quibus respondet illud Apostoli ad Hebraeos, Pa- Heb. 10. v. 36
 tientia opus est, &c.

38 Hinc iudicare licet, quàm perniciosum sit scho-
 lasticum illud dogma, nos de gratia Dei erga nos nō
 aliter statuere posse, quàm ex coniectura morali,
 prout se vnusquisq; non indignum ea reputat. Equi-
 dem si ab operibus estimandum sit, qualiter affectus
 sit erga nos Dominus, id ne tenui quidem coniectu-
 ra posse nos assequi fateor: sed cū simplici & gra-
 tuita promissioni respondere fides debeat, nullus
 ambigendi locus relinquitur.

39 Atqui temeraria presumptionis esse causantur,
 indubitatam voluntatis diuinae notitiam sibi arro-
 gare. Id quidem illis concederem, si tantum nobis

sumeremus, vt ingenij nostri tenuitati subijcere vel-
 lemus incomprehensibile Dei consilium. Sed vbi
 simpliciter cum Paulo dicimus, nos accepisse non
 spiritum huius mundi, sed Spiritum qui ex Deo est,
 quo docente sciamus quae à Deo donata sunt nobis:
 quid contra obgannire possunt, quin Spiritum Dei
 contumeliosè incessant? Quòd si ab ipso profectam
 reuelationem vel mendacij, vel incertitudinis, vel
 ambiguitatis insimulare, horrendum est sacrilegi-
 um: in asserenda certitudine quid delinquimus? Ve-
 rum hoc quoque non vacare magna temeritate ex-
 clamant, quòd de Christi Spiritu sic audemus glo-
 riari. Paulus eos demum filios Dei pronunciat, qui
 eius Spiritu aguntur: hi agi proprio spiritu, diuino
 autem vacuos esse volunt qui sunt filij Dei. Ex Spi-
 ritu, quem nobis, inquit Iohannes, scimus, quòd in
 nobis manet. Et quid aliud quàm Christi promissio-
 nes in dubium reuocamus, dum serui Dei sine ipsius
 Spiritu haberi volumus, quem super suos omnes ef-
 fusurum se denuntiauit? Quid, quòd Spiritui san-
 cto iniuri sumus, qui fidem, opus eius peculiare, ab
 ipso separamus?

Rom. 8. v. 14

Ibid. 16

1. Ioh. 3. v. 21

Esa. 34. v. 3

Ac fidei firmitudinem aliunde adoriuntur: nem-
 pe, etiam si secundum praesentem iustitiae statum, de
 gratia Dei iudicium sumere liceat, manere tamen
 in suspensio finalis perseuerantiae notitiam. Egregia
 verò salutis fiducia nobis relinquitur, si ad praesens
 momentum nos esse in gratia, coniectura morali a-
 stimamus, quid in crastinum sit futurum nescimus.

Longè

Lōgè aliter Apostolus: Certò, inquit, persuasus sum, Rom. 8. v. 38
 quod neque Angeli, nec potestates, nec principatus,
 neque mors, neque vita, neque presentia, neque fu-
 tura diriment nos à dilectione qua nos Dominus in
 Christo complectitur. Deinde quàm preposterum
 est, ad punctum temporis limitare fidei certitudi-
 nem, cuius proprium est, superatis huius vitæ spa-
 tijs, ad futuram immortalitatem protendi?

41 Nostra definitio ab illa Apostoli vel definitione
 vel descriptione potius, quam suæ disputationi ac-
 commodat, minimè aliena est: ubi docet esse rerum Hebr. 11. v. 1
 sperandarum subsistentiam, indicem non apparen-
 tium. Nam per *ἰσχυρὰ* (quo vocabulo utitur)
 quasi fulcrum intelligit, cui pia mens innitatur &
 incumbat. Ac si diceret, fidem ipsam certam quan-
 dam esse ac securam possessionem eorum, quæ nobis à
 Deo promissa sunt. Rursum vt supra omnia quæ
 in mundo sunt, aciem nostram intendamus, addi-
 dit, securitatem hanc possidendi, esse rerum quæ in
 spe iacent, ideoq; non videntur. Siquidem eviden-
 tia (vt Paulus scribit) spes non est: nec ea quæ vi- Rō. 2. v. 24
 demus, speramus: dum verò indicem appellat rerū
 non presentium (nam Græcè est *ἐλεγχῶ*) perin-
 de loquitur ac si diceret evidentiam non apparen-
 tum rerum, visionem earum quæ non videntur. Et
 enim quæ ad salutem nostram pertinent, in se, suaq;
 (vt dicitur) natura cerni non possunt: verum ipsa
 in eius verbo duntaxat intuemur: eius veritas sic

persuasa esse nobis debet, vt profacto impletoq; habendum sit quicquid loquitur.

Iam vero vbiunque viua erit hac fides, fieri non poterit quin spem aeternae salutis ex se gignat & exerat: qua sublata, quamlibet disertè atque ornate de fide differamus, nullam habere conuincimur. Nam si fides (vt auditum est) certa est de veritate DEI persuasio, quod nec mentiri nobis, nec fallere, nec irrita esse queat: qui hanc certitudinem contemperunt, simul profecto expectant fore vt promissiones suas DEVS praestet: vt in summa nihil aliud sit spes, quam eorum expectatio qua vere à Deo promissa fides credidit. Ita fides Deum veracem credit: spes expectat, vt in temporis occasione veritatem suam exhibeat: fides credit nobis esse Patrem: spes expectat vt se talem erga nos semper gerat: fides fundamentum est cui spes incumbit: spes fidem alit ac sustinet. Vt enim expectare à Deo nemo quicquam potest, nisi qui prius eius promissis crediderit: ita rursus fidei nostra imbecillitatem, ne velut fessa concidat, sustineri ac foueri patienter sperando & expectando oportet. Atque omnino quot nominibus necessaria sint spei subsidia ad fidem stabiliendam, melius patebit, si cogitemus quot tentationum formis impetantur & concutiantur qui verbum DEI amplexi sunt.

Primum Dominus, promissiones suas differendo, diutius saepe quam pro votis nostris, suspensas animi nos

mi nos tenet: hic officium est spei, prestare quod iu- Habac. 2. v. 3
bet Propheta: vt si moram illa fecerint, expectemus
tamen. Interdum non modo languere nos sinit, sed
apertam indignationem prae se fert: hic spem mul- Esa. 8. v. 17
to magis succurrere necesse est, quò, secundum al-
terius Propheta dictum, possimus expectare Domi-
num, qui absconderit faciem suam a Iacob.

43 Propter hanc tum coniunctionem, tum affini-
tatem, Scriptura interdum fidei & spei vocabu-
la confundit. Nam quum Petrus docet, virtute
DEI nos per fidem custodiri vsque ad salutis reue- 1. Pet. 1. v. 5
lationem: quod spei magis quadrabat, fidei tribu-
it: neque immeritò, quando iam docuimus nihil ali-
ud spem esse quàm fidei alimentum & robur. Neq;
iam obscurum est, quàm insulse Petrus Lombardus
duplex spei fundamentum iaciat, Dei gratiam &
operum meritum. Non huic alius scopus quàm
fidei esse potest: fidei autem iam clarissimè exposui-
mus vnicum esse scopum, DEI misericordiam: in
quam vtroque (vt ita loquar) oculo respicere debe-
at. Sed operapretium est auscultare quàm viuידam
adferat rationem. Si quippiam (inquit) sine meri-
tis sperare audeas, non spes illa, sed praesumptio di-
cenda erit. Quis non meritò, amice lector, tales be-
stias execretur, quae temerè & praesumptuosè fieri p-
nunciant, si quis Deum veracè esse confidat? Nos ve-
rò, quando videmus Dei oraculis iuberi peccatores
spem salutis concipere, libenter tantum praesuma-
mus de veritate eius, vt sola eius misericordia freti,

abiecta operum fiducia, benè sperare audeamus.
 Mat. 9. v. 29 *Non faller ipse, qui dixit: Secundùm fidem vestram fiat vobis.*

Fide nos regenerari: vbi de pœnitentia.

G A P. III.

ET si iam aliqua ex parte docuimus, quomodo fides Christum possideat, & per ipsam fruamur eius bonis: hoc tamen adhuc obscurum esset, nisi effectuum quos sentimus accederet explicatio. Non abs re summa Euangelij statuitur in pœnitentia & remissione peccatorum. Iam quum vtrunq; nobis conferat Christus, & vtrunque fide consequamur, vitæ scilicet nouitatem & reconciliationem gratuitam: ratio & docendi series postulat vt de vtroque hoc loco differere incipiam. Proximus autem a fide ad pœnitentiam nobis erit transitus: quia hoc capite probe cognito, melius patebit quomodo sola fide & mera venia iustificetur homo, neque tamen a gratuita iustitiæ imputatione separatur reatilis (vt ita loquar) vitæ sanctitas. Pœnitentiam verò non modo fidem continuò subsequi, sed ex ea nasci, extra controuersiam esse debet. Quum enim venia & remissio per Euangelij prædicationem ideo offeratur, vt a tyrannide Satana, peccati iugo & misera seruitute vitiorum liberatus peccator in regnum Dei transeat: certè Euangelij gratiam nemo amplecti potest, quin ex erroribus vitæ prioris in rectam

rectam viam se recipiat, totumq; suum studium applicet ad pœnitentiæ meditationem. Quibus autem videtur fidem potius præcedere pœnitentiâ, quàm ab ipsa manare vel proferri, tanquam fructus ab arbore, nunquam vis eius fuit cognita, & nimium leui argumento ad id sentiendum mouentur.

2 Christus, inquit, & Iohannes in suis concionibus populum ad resipiscentiâ primùm hortantur: deinde regnum cœlorum appropinquasse subiiciunt. Atqui dum in syllabarum contextu superstiosè herent, non animaduertunt, quo sensu inter se verba illa cohereant. Nam dum in hunc modum concionantur Christus Dominus & Iohannes, Pœnitentiâ agite, appropinquauit enim regnum cœlorum: annon resipiscendi causam ab ipsa gratia & salutis promissione ducunt? perinde ergo valent eorum verba ac si dicerent, Quoniam appropinquauit regnum cœlorum, ideo resipiscite. Fefellit eos forte, quòd multi conscientia pœnoribus antè domantur, quàm imbuti fuerint cognitione gratiæ, imò eam gustauerint. Sed non hic agitur, quàm variè nos Christus ad se trahat, vel præparet ad pietatis studium: tantum dico, nullam rectitudinem posse inueniri vbi non regnat Spiritus ille, quem accepit vt eum membris suis communicaret. Deinde, secundum illud Psalmi, Apud te est propitiatio, vt timearis: nemo vnquam Deum reueretur, nisi qui sibi propitium confidet: nemo se ad Legis obseruationem libenter accinget, nisi qui persuasus erit ei placere.

Matt. 3. v. 9
Matt. 4. v. 17

Psal. 130. v. 4

sua obsequia: quae in ignoscendo & tolerandis vitij indulgentia, signum est paterni favoris.

Cæterum de pœnitentia docti quidam viri, longè etiã ante hæc tēpora, quum iuxta Scripturæ regulã simpliciter & sincerè loqui vellent, dixerunt constare mortificatione & viuificatione. Ac voces quidã istæ, si modò recta constet interpretatio, vim pœnitentia satis commode exprimunt, sed quodd viuificationem accipiunt pro latitia quam recipit animus, ex perturbatione & metu sedatus, non assentior: quum potius sanctè pieq; viuendi studium significet, quod oritur ex renascentia: quasi diceretur, hominem sibi mori, vt Deo viuere incipiat.

Act. 20. v. 21 Quodd alij fidem sub pœnitentia complectuntur, pugnat cum eo quod Paulus in Actis dicit, se Iudeis & Gentibus testificatum in Deum pœnitentiam & fidem in Iesum Christum. Vbi tanquam duo diuersa pœnitentiam & fidem enumerat. Quid igitur? An vera pœnitentia citra fidem consistere potest? Minimè. Verum etsi separari non possunt, distinguuntamē debent. Quemadmodū sine spe fides non est, & tamē fides ac spes varia sunt: ita pœnitentia & fides, quanquam perpetuo inter se vinculo coherent, magis tamen coniungi volunt quam confundi. Equidem nec me latet, sub pœnitentia nomine totam ad Deum conuersionem comprehendere, cuius pars non postrema fides est, sed quo sensu, facillimè apparebit, vbi vis ac natura eius expl. cata fuerit. Pœnitentia nomen

nomen Hebraeis à conuersione vel reditu, Gracis à
 mentis cōsiliūq; mutatione deductum est: nec vtriq;
 etymologia, res ipsa malè respōdet: cuius summa est,
 vt à nobis demigrantes, ad Deum conuertamur: &
 deposita pristina mente, nouam induamus. Quam-
 obrem non malè, meo quidem iudicio, sic pœnitentia
 definiri poterit, Esse veram ad Deum vitæ no-
 stræ conuersionem, à sincero serioq; Dei timore pro-
 sectam, quæ carnis nostræ veterisq; hominis morti-
 ficatione & spiritus viuificatione constet. Vnde sa-
 cræ historia pœnitentiam dicit agi post Det. n, vbi
 homines qui in suis cupiditatibus, eo posthabito, la-
 sciuebant, incipiunt verbo eius obsequi: & duci
 suo præsto sunt ad pergendum quò vocauerit.

Sed antè quàm vitrà procedimus, definitionem
 à nobis positam dilucidius enarrare conducet. In
 qua tria sunt præcipuè capita consideranda. Pri-
 mum, quum vitæ ad Deum conuersionem nuncupa-
 mus, transformationem requirimus, non in operi-
 bus tantum externis, sed in anima ipsa. Nullus lo-
 cus est ex quo melius perspicere liceat, quæ sit ger-
 mana pœnitentiæ proprietates, quàm ex 4. cap. Iere-
 miae. Si reuerteris Israel, inquit Dominus, ad me
 reuertere. Arate vobis aruum, & nolite serere su-
 per spinas. Circumcidimini Domino, & auferte
 præputia cordium vestrorum. Vide quomodo ni-
 bil effecturos denunciât in studio iustitiæ capef-
 sendo, nisi reuulsa in primis ex penitissimo corde

Ier. 4. v. 1

Ibid. 3

Ibid. 4

Esa. 58. v. 6

impietas fuerit. Et quò penitus eos afficiat, monet cum Deo esse negocium, apud quem tergiversando nihil proficitur: quia cor duplex odio habet. Eam ob rem praposteros hypocritarum conatus irridet. Et saias, qui externam in caeremonijs resipiscentiam strenue quidem moliebantur: at interim fasciculos iniquitatis, quibus colligatos tenebant pauperes dissoluere non curabant. Vbi etiam pulcre ostendit, in quibus propriè sita sit officijs pœnitentia non ficta.

Ier. 4. v. 4

Act. 17. v. 30

Secundum caput erat, quòd ex serio Dei timore docuimus ipsam proficisci. Priùs enim quàm ad resipiscentiam mens peccatoris inclinetur, diuini iudicij cogitatione excitari oportet. Vbi autem hec cogitatio penitus infederit, Deum aliquando tribunal conscensurum ad exigendam omnium dictorum factorumq; rationem: miserum hominem interquire scire non sinet, nec punctum temporis respirare quin perpetuò ad meditandum aliud vite institutum extimulet, quo se ad iudicium illud sistere securè queat. Quare Scriptura saepe, dum ad pœnitentiam cohortatur, iudicij mentionem iniecit: vt apud Ieremiam, Ne sortè egrediatur vt ignis furor meus, & non sit qui extinguat, propter malitiam operum vestrorum. In concione Pauli ad Athenienses: Et tempora quidem huius ignorantia quum hætenus dissimularit Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbique pœnitentiam agant: eò quòd statuit diem in quo iudicaturus est orbem in æquitate:

rate: & alijs compluribus locis. Interdum à pu-
 nitionibus iam irrogatis, Deum esse iudicem decla-
 rat: quo peccatores secū reputent, peiora sibi immi-
 nere nisi mature resipuerint. Exemplū habes Deut.
 29. Quoniā verò à peccati horrore & odio conuersio
 inchoatur, ideo tristitiam quæ secundum Deum est,
 pœnitentiæ causam facit Apostolus. Tristitiam au- 2. Co. 7. v. 10
 tem secundum Deum appellat, vbi non pœnam mo-
 do exhorremus, sed peccatum ipsum, ex quo displice-
 re Deo intelligimus, odimus & execramur: nec mi-
 rum, quia nisi acriter pungamur, non posset corri-
 gi carnis nostræ pigrities: imò non sufficerent eius
 stupori & sôcordiæ punctiões, nisi ferulas exerē-
 do altius penetraret Deus. Accedit etiam contu-
 macia, quam velut malleis contūdi necesse est. Ergo
 seueritatem, qua Deus vtitur minando, ingenij no-
 stri prauitas ab eo extorquet: quia dormientes fru-
 stra blandè alliceret. Testimonia non recito, quæ
 passim occurrunt. Alia etiam ratione timor Dei
 pœnitentiæ principium est: quia etsi omnibus vir-
 tutum numeris absoluta sit hominis vita, nisi ad
 Dei cultum referatur, laudari quidem poterit à
 mūdo, sed in cœlo mera abominatio erit: quando præ-
 cipua iustitiæ pars est, suum ius & honorē Deo red-
 dere, quo impiè fraudatur, vbi nobis propositum non
 est subycere nos eius imperio.

Tertio loco explicandum restat, quale sit istud
 quod dicimus, pœnitentiā duabus partibus con-
 stare: mortificatione scilicet carnis, & spiritus vi-

Psal. 34. v.

25

Esa. 1. v. 16

nificatione. Id Propheta liquido exprimunt, quum dicunt, Desine à malo, & fac bonitatem. Quum enim à malitia reuocant, totius carnis interitum exigunt, quæ malitia & peruersitate referta est. Primus itaque ad obedientiam Legis eius ingressus est illa natura nostræ abnegatio. Postea renouationem designant à fructibus qui inde consequuntur, iustitia, iudicio & misericordia. Siquidem non satis fuerit talibus officijs ritè desungi, nisi mens primum ipsa & cor iustitiæ, iudicij, misericordiæ affectum induerint. Id fit cum Dei Spiritus intinctas suæ sanctitate animas nostras nouis & cogitationibus & affectibus ita imbuit, vt noua iure haberi queant. Et certè vt naturaliter sumus auersi à Deo, nisi precedat abnegatio nostri, nunquã ad id quod rectum est tendemus. Nomen porro ipsum mortificationis admonet, quàm difficile sit obliuisci prioris nature: quia hinc colligimus non aliter nos formari ad Dei timorem, & pietatis initia discere, nisi vbi gladio Spiritus uolenter in nihilum redigimur.

Vtrunque ex Christi participatione nobis contingit. Nam si verè eius morti communicamus, eius virtute crucifigitur vetus noster homo, & peccati corpus emoritur, ne amplius vigeat prima nature corruptio. Si resurrectionis sumus participes, per eam suscitamur in vitæ nouitatem, quæ Dei iustitiæ respondeat. Vno ergo verbo pœnitentiam interpretor regenerationem, cuius non alius est scopus, nisi

Rom. 6. v. 6

vt

ut imago Dei, quæ per Adæ transgressionem fœdat, & tantum non oblitterata fuerat, in nobis reformetur. Sic docet Apostolus, cum ait: Nos autem reuelata facie gloriam Domini representantes, in eandem imaginem transformamur ex gloria in gloriam tanquam à Domini Spiritu. Proinde ista regeneratione in Dei iustitiam, Christi beneficio instauramur, à qua per Adam excideramus: quo modo in integrum restituere placet Domino, quoscunq; in vitæ hereditatem cooptat. Atque hæc quidē instauratio non vno momento, vel die, vel anno impletur, sed per continuos, imò & lentos interdum profectus aboler Deus in electis suis carnis corruptelas: repurgat eos sordibus, sibiq; in templa consecrat, sensus eorum omnes ad veram puritatem renouans, quò se tota vitæ exerceant in pœnitentia, sciântque huic militia nullum nisi in morte esse finem.

10 Sic ergo à peccati seruitute liberantur filij Dei per regenerationem, non vt quasi plenam libertatis possessionē iã adepti, nihil amplius molestia à carne sua sentiât: sed vt illis maneat perpetua certaminis materia, vnde exerceantur: neq; exerceântur modò, sed infirmitatē quoque suã melius discât. Docemus itaque, in sanctis, donec mortali corpore exuantur, semper esse peccatum: quia in eorum carne residet illa concupiscendi prauitas, quæ cum rectitudine pugnat. Hoc, quantum ad sanctos pertinet, regnum amittit in terra, perit in cœlo.

Augustin.
 serm. 6. de
 verb. A-
 post.

Quòd autem Apostolus in descriptione pœnitentia septem affectiones cum pœnitentia coniunctas enumerat, id optima causa facit. Sunt autem studium aut sollicitudo, excusatio, indignatio, timor, desiderium, zelus, vindicta. Dicit ex tristitia, qua secundum Deum est, excitari sollicitudinem, id est ad diligentiam & attentionem, vt à Diaboli laqueis penitus se explicet, vt ab eius insidijs melius sibi caueat, ne à Spiritus sancti gubernatione posthac excidat, ne securitate opprimatur. Proxima est excusatio, qua in deprecatione magis posita est, quam causa fiducia. Qualiter filij non reprobi dum errata sua agnoscunt & confitentur, deprecationem tamen adhibent. Atq; vt ea locum habeat, quibus possunt modis restantur, se minimè abiēcisse eam quam parentibus debent reuerentiam. Sequitur indignatio, qua peccator secum intus fremit, expostulat, sibi irascitur, dum suam peruersitatem suamq; in Deum ingratitude[m] recognoscit. Timoris nomine intelligit illam trepidationem qua mentibus nostris incutitur, quoties cogitamus, & quid nos firmus meriti, & quam horribilis sit ira diuinae seueritas in peccatores. Mirabili enim inquietudine tunc nos vexari necesse est, qua tum ad humilitatem nos erudit, tum cautiore[m] in posterum reddit. Desiderium mihi videtur posuisse pro sedulitate in officio & obsequendi alacritate, ad qua[m] maximè prouocare nos debet delictorum nostrorū agnitio. Huc quoq; pertinet zelus, quem continuo subiungit. Ardorem enim significat.

significat, quo accendimur vbi aculei illi nobis ad-
mouentur: Quid feci? Quò me precipitaueram, ni-
si mihi Dei misericordia subueniret? Postrema est
vindicata. Quo enim seueriores in nos sumus, & a-
criore censura questionem habemus de peccatis no-
stris, eo debemus sperare magis propitium ac miseri-
cordem Deum. Sentiunt sanè pijs, quales pœne sint
pudor, confusio, gemitus, displicentia sui, & reliqui
affectus qui ex seria delictorum recognitione na-
scuntur. Semper tamen ex Apostoli praecepto ca-
uendum, ne peccator, dum se ad displicentiam soli-
citat, nimia formidine oppressus deficiat: quia hoc
modo refugitur Deus qui per pœnitentiam nos ad
se vocat.

Hebr. 12. v. 3

16 Iam & pœnitentiae fructus quales sint, intelligi
potest: nempe officia pietatis erga Deum, charitatis
erga homines, adhuc in tota vita sanctimonia ac pu-
ritas. Denig, quo maiore quisque studio vitam suam
exigit ad normam Legis Dei, eo certiora pœniten-
tiae suae signa edit.

17 Sed quia nonnulli dum fletum, ieiunium & ci-
nerem cum alibi frequenter, tum praesertim apud
Ioelem commemorari audiunt, praecipuam resipi-
scentiae partem ieiunio & fletu metiuntur, tollen-
da est eorum hallucinatio. Quod de conuersione toti-
us cordis ad Dominum, deq, scissione non vestimen-
torum sed cordis illic dicitur, resipiscentiae propri-
um est: fletus autem & ieiunium, non vt perpetua
aut necessaria eius effecta subnectuntur, sed specia-

Ioel. 2. v. 12

lem habent circumstantiam. Quoniam grauissimum Iudeis excidium imminere vaticinatus fuerat, iram Dei suadet anteuertere non tantum respiscendo, sed mœroris indicia præ se ferendo. Quamquam autem cinis & saccus illis fortè temporibus magis conueniebant: fletus tamen & ieiunij valde opportunum fore inter nos vsus constat, quoties eadem aliquam, aut calamitatem nobis minari visus fuerit Dominus. Se enim ad vltionem apparari & quodammodo armari denunciat, vbi periculum apparere facit. Bene igitur Propheta, qui suos ad fletum & ieiunium, hoc est, ad reorum mœstitiam, cohortatur, de quorum flagitijs constitutam questionem paulò ante dixerat. Quemadmodum nec male hodie fecerint Ecclesiastici pastores, si dum impendentem suorum ceruicibus ruinam vident, ad ieiunium & fletum properandum vociferentur: modò quod est præcipuum, maiore & intentiore cura & opera semper vrgeant, scindenda scilicet esse corda, non vestimenta. Extra dubium est, non semper penitentia coherere ieiunium, sed calamitosus temporibus peculiariter destinari, vnde & cum luctu coniungitur à Christo, dum Apostolos ab eius necessitate absoluit, donec sua presentia orbatu mœrore conficerentur: de solenni ieiunio loquor.

Mat. 9. v. 15

Atque hac quidem confessionis species publica est, qua nos damnantes coram Angelis & mundo, praueniimus iudicium Dei. Nam eorum segnitiam
coat-

coarguens Paulus, qui peccatis suis indulgent, si iudicaremus nos ipsos (inquit) non à Deo iudicamur. 1. Cor. II. 7. Sed homines facere palam conscios & testes nostra resipiscentia, non semper est necessarium: priuatim autem Deo confiteri, pars est verae poenitentiae, quae omitti non potest. Nihil enim minus consentaneum quam vt peccata ignoscat Deus, in quibus nobis ipsi blandimur. Nec tantum quae quotidie admittimus peccata fateri conuenit: verum grauiores lapsus longius trahere nos debent: atque in memoriam reuocare, quae videntur pridem sepulta: quod exemplo suo nobis praescribit Dauid. Psal. 51. v. 7 Tactus enim recentis flagitij pudore, seipsum examinat vsque ad matris uterum. Notandum praeterea est, poenitentiam, cui assidue incumbere iubemur, ab ea differre, quae velut à morte excitat qui vel turpius ceciderant, vel effrangi licentia se proiecerant ad peccandum, vel quadam defectionis specie excusserant iugum Dei.

Qua ratione Paulus luctum peccatoribus denunciat, qui poenitentiam non egerunt super lasciuiae, scortatione & impudicitia. Hoc discrimen diligenter obseruandum est, ne vbi paucos audimus ad poenitentiam citari, nobis supina obrepit securitas, quasi nihil amplius ad nos pertineret carnis mortificatio. 2. Cor. 12 v. 21

Specialis ergo poenitentia quae à quibusdam

tantum exigitur, quos Diabolus à Dei timore abruptos exitialibus laqueis implicuit, ordinariam non tollit, cui per totum vite curriculum operam dare nos cogit natura corruptio.

Mat. II. V. 10
Mat. 3. V. 2

Marc. I. V. 15

Rom. I. V. 30

Porro si verum est quod clarissimè constat, totam Euangelij summam duobus istis capitibus contineri, pœnitentia & peccatorum remissione: an non videmus Dominum ideò gratis suos iustificare, quo eos simul Spiritus sui sanctificatione in veram iustitiam instauret? Iohannes angelus ante faciem Christi missus ad vias preparandas, predicabat, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Sic & Christus suas conciones auspiciatus est, Appropinquauit regnum Dei: Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Predicatur pœnitentia in nomine Christi, cum per Euangelij doctrinam audiunt homines, suas omnes cogitationes, suos affectus, sua studia corrupta & vitiosa esse: propterea necesse esse vt renascantur si volunt ingredi in regnũ Dei. Remissio peccatorum predicatur, cum docetur homines, Christũ sibi factũ esse redemptionẽ, iustitiam, salutẽ & vitã: cuius nomine gratis in Dei conspectu iusti habeantur & innocentes. Vtraq; gratia cum fide apprehendatur (vt alibi demonstratum est) quia tamen proprium fidei obiectum est Dei bonitas, qua peccata remittuntur, eam à pœnitentiã diligenter distingui, operæpretium fuit.

Porro singulare esse Dei donum pœnitentiã notius est
ex su-

ex superiore doctrina esse arbitror, quod ut longum sermo
 non retexere opus sit. Itaque beneficii Dei laudat, &
 miratur Ecclesia, quod gentibus dederit poenitentiam
 ad salutem: & Paulus Timotheum patientem
 & mansuetum erga incredulos esse iubens, Si quan-
 do, inquit, Deus illis det poenitentiam, qua resipiscant
 a Diaboli laqueis. Affirmat quidem Deus se velle om-
 nium conuersionem: & exhortationes communiter
 destinat omnibus: efficacia tamen pendet a spiritu re-
 generationis. Quia facilius esset creare nos homines
 quam proprio Marte induere praestantioram natu-
 ram. Itaque toto regenerationis cursu non abs re
 vocamur Dei signum creati ad bona opera, quae
 preparauit ut in illis ambulemus. Quoscumque eri-
 pere vult Deus ab interitu, hos spiritu regeneratio-
 nis viuificat: non quod poenitentia proprie sit salu-
 tis causa, sed quia iam visum est inseparabilem esse
 a fide & misericordia Dei: quando, teste Esaia, ve-
 nit Sioni redemptor, & ijs qui in Iacob reuersi sunt
 ab iniquitate. Stat quidem hoc firmum, vbicumque
 viget Dei timor, spiritum in salutem hominis ope-
 ratum esse. Apostolus excludere volens apostatas a
 spe salutis, rationem affert, esse impossibile eos re-
 nouari ad poenitentiam: quia scilicet Deus renouans
 quos perire non vult, signum ostendit paterni fa-
 uoris. Neque enim, ut volunt quidam praepostere au-
 steri, voluntarijs omnibus peccatis spem veniae pra-
 cidit: sed apostasiam docet omni excusatione indi-
 gnam esse, ut mirum non sit Deum inexorabili ri-

Act. 11. v. 18
 2. Tim. 2. v.
 25. 26.

Eph. 2. v. 10

Esa. 59. v. 20

Heb. 6. v. 5

gore tam sacrilegum sui contemptum vlcisci.

Vt tamen hoc expediatur, quod sit tam horrendum eiusmodi flagitium, quod nullam remissionem habiturum est, querere conuenit. Quorum conuicta est conscientia, Dei verbum esse quod repudiant atq; impugnant, impugnare tamen non desinunt: illi in Spiritu blasphemare dicuntur: quandoquidem aduersus illuminationem (qua opus est Spiritus sancti) luctantur. Tales erant ex Iudeis nonnulli, qui quum resistere Spiritui sancto per Stephanum loquenti non possent, resistere tamen contendebant. Non dubium est, quin ex illis multi Legis zelo ad iraperentur: sed fuisse alios apparet, qui malitiosa impietate in Deum ipsum furerent, hoc est, in doctrinam, quam esse à Deo non nesciebant. Tales & ipsi Pharisei in quos Dominus inuehitur, qui Spiritus sancti virtutem vt disicerent, Beelzebub nomine infamabant. Hic ergo est Spiritus blasphemia, vbi hominis audacia in contumeliam diuini nominis de ta opera profilit. Quod innuit Paulus, quum docet se misericordiam consecutum, quod ignorans ea per incredulitatem commiserat, quorum merito indignus alioqui fuisset gratia Domini. Si ignorantia cum incredulitate iuncta fecit vt veniam obtineret, hinc sequitur, non esse veniam locum vbi scientia ad incredulitatem accessit.

Quòd autem nimis durum & à Dei clementia
alie-

Matth. 12.

v. 31

Marc. 3.

v. 29

Luc. 12. v. 10.

Act. 6. v. 10

Matth. 9.

v. 34. & 12

v. 14

1. Tim. 1.

v. 13

alienum videtur quibusdam, à remissione vlls omnino depelli, qui ad implorandam Domini misericordiam confugiant, id facile diluitur: Non enim denegari veniam dicit si ad Dominum se conuerterint: sed omnino negat posse ad pœnitentiam surgere: quòd scilicet aeterna cecitate, ob suam ingratitude- nem, iusto Dei iudicio percusi sint. Neque obstat illa Prophetae comminatio, *Quum clamauerint, non exaudiam.* Neque enim talibus loquendi formulis aut vera conuersio, aut Dei inuocatio designatur: sed illa impiorum anxietas, qua in rebus extremis constricti coguntur respicere quod antea secure negligebant, sibi nihil esse boni, nisi in Domini auxilio. Illud autem non tam implorant, quam sibi ablatum esse gemunt. Itaque nihil aliud significat Prophe- ta per clamorem, Apostolus per lacrymas, quam tormentum illud horribile, quod impios ex despera- tione vrit & discruciat. Hoc diligenter notare ope- repretium est: quia secum alioqui pugnaret Deus, qui per Prophetam clamat, se propitium fore si- mulac conuersus fuerit peccator. Et (quemad- modum iam dixi) animum hominis in melius mutari non nisi praueniente illius gratia cer- tum est.

Zach. 7. v. 13

Heb. 12. v. 17

Ezech. 18. v. 20, 21

25 Queritur tamen, quum neget Apostolus ficta pœnitentia placari DEVM, quomodo veniam adeptus sit Achab, & pœnam sibi indictam auer-

Reg. 21. v.

28. 29

terit: quæ tamen nõ nisi subito pauore fuisse consternatum, ex reliquo tenore vitæ apparet. Respondeo, sic interdum hypocritis parci ad tempus, vt tamen semper illis incumbat ira Dei: idq; fieri non tam eorum gratia, quàm in commune exemplum, quo alacrius ad sinceram pœnitentiam adyccere animos & studia nostra discamus: quia minimè dubitandum est, verè & ex animo conuersis Deum fore ad ignoscendum facilem, cuius clementia se ad indignos vsque extendit, dum aliquid displicentia præ se ferunt. Eadem etiam opera docemur, quàm horribile iudicium præstractus omnes maneat, quibus Dei minas improba fronte non minùs quàm corde serreo spernere & pro nihilo ducere ludus est.

Quàm procul absit ab Euangelij puritate quicquid de pœnitentia garrunt Sophistæ in suis scholis, vbi de confessione & satisfactione agitur. CAP. IIII.

Nunc venio ad excutienda ea, quæ de pœnitentia scholastici sophistæ tradiderunt. Principio, in danda definitione planè ostendunt nunquam se intellexisse quid esset pœnitentia. Arripiunt enim quedam è libris veterum dictæria, quæ vim pœnitentiæ minimè exprimunt: Quòd pœnitere sit anteacta peccata deslere, & flenda non committere. Item, Quòd sit mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Hæc enim vt à Patribus benè dicta concedamus (quod in-

ficiari

ficiari tamen contentioso difficile non esset) non tamen in eam partem dicebantur ut poenitentiam describerent, sed tantum ut suos hortarentur ne in eadem delicta rursus inciderent à quibus extracti erant. Poenitentiam tam argute definitam, in contritionem cordis, confessionem oris, satisfactionem operis partiuntur, nihilo magis dialecticè, quam definirunt. Verum si quis à definitione ratiocinetur, posse aliquem antea acta peccata deslere, & stenda non committere: posse praterita mala plangere, & plangenda non committere, quamuis ore non confiteatur: quomodo suam partitionem tuebuntur? Si enim ille verè poenitens non confitetur, poenitentia sine confessione esse potest. Iam ipsas partes ordine perlustremus.

² Velim autem animaduertant lectores, non hic de asini umbrarixam esse, sed rem omniù maximè seriam tractari: nempe de peccatorum remissione. Quum enim tria ad poenitentiam requirunt, compunctionem cordis, oris confessionem, operis satisfactionem: simul ad impetrandam peccatorum remissionem necessaria esse docent. Si quid autè in tota religioe scire nostra refert, id certè maximè refert, nempe intelligere ac probè tenere, qua ratione, qua lege, qua conditione, qua facilitate aut difficultate obtineatur peccatorum remissio. Hac notitia nisi perspicua certaq; constet, nullam omnino requiem, nullam cum Deo pacem, nullam fiduciam aut securitatē habere potest conscientia: sed assidue

trepidat, cruciatur, aestuat, fluctuatur, diuexatur, horret, odit ac fugit conspectum Dei. Quod si ab his conditionibus pendet peccatorum remissio, quibus eam ipsi alligant: nihil nobis miserius nec deploratius. Contritionem, primam obtinenda venia partem faciunt, eamq; debitam exigunt, hoc est, iustam & plenam: sed interim non constituunt, quando securus aliquis esse possit, se hac contritione ad iustum modum defunctum esse. Equidem sedulo & acriter instandum esse fateor, vt quisque amare deflendo sua peccata, se ad eorum displicentiã & odium magis acuat. Hac enim est non pœnitenda tristitia, quæ pœnitentiam gignit in salutem. Sed vbi exigitur doloris acerbitas, quæ culpæ magnitudinẽ respondeat, & quæ in trutina appendatur cum fiducia veniæ: hic verò misera conscientie miris modis torquentur, & exagitantur, dum sibi debitam peccatorum contritionem imponi vident, nec assequuntur debiti mensuram, vt secum decernere possint se persoluisse quod debebant.

Diximus & nos quodam loco, nunquã sine pœnitentia obueneri peccatorum remissionem, quod nulli nisi afflictis & peccatorum conscientia vulnerati, Dei misericordiam implorare sincere possunt: sed simul adiecimus, pœnitentiam non esse causam remissionis peccatorũ. Illa autem animarũ tormenta sustulimus, quod debita præstãda sit. Peccatorem docuimus nõ in suam compunctiõẽ, neq; in suas lacrymas

erymas intueri, sed vtrunque oculum in solam Do-
 mini misericordiam defigere. Tãtũ admonuimus, Matth. 23.
 vocari à Christo laborantes & oneratos, quando v. 28
 missus sit ad euangelizandum pauperibus, ad sanan- Esa. 61. v. 1
 dum contritos corde, predicandum captiuis remis- Luc. 4. v. 18
 sionem, ac educendos vinctos, consolandos lugentes.
 Quò excluderentur & Pharisei, qui sua iustitia
 saturi, paupertatem suam non agnoscunt: & con-
 temptores, qui secari ira Dei, malo suo remedium
 non querunt. Tales enim non laborant, nec onera-
 ti sunt, nec contriti corde, nec vincti, nec captiui.
 Multum verò interest, doceasne emereri peccato-
 rum remissionem iusta & plena contritione (qua
 nunquam desungi possit peccator) an eum insti-
 tuas ad esuriendam & sitiendam Dei misericordi-
 am, quo per miseria sua agnitionem, suum estum,
 lassitudinem, captiuitatem illi ostendas, vbi quere-
 re refrigerium, requiem, libertatem debeat: illum
 denique doceas in sua humilitate dare Deo glo-
 riam.

4 De confessione semper ingens fuit pugna inter
 Canonistas & Theologos scholasticos: his conten-
 dentibus mandari diuino precepto confes-
 sionem: illis reclamantibus, Ecclesiasticis duntaxat
 constitutionibus præcipi. In eo verò certami-
 ne insignis Theologorum impudentia apparuit,
 qui tot locos Scriptura deprauarunt, & vi detor-
 serunt quod in rem suam citabant. Sed videamus

Matt. 8. v. 4.

Luc. 5. v. 14

& 17. v. 14

Deut. 17. v.

8. 9

Heb. 7. v. 12

Mat. 10. v. 18

quibus argumentis confessionem hanc Dei esse manifestatum probant. Misit (inquiunt) leprosos Dominus ad sacerdotes. Quid? misitne ad confessionem quis vnquam fando audiuit, audiendis confessionibus praefectos Leuiticos sacerdotes? Confugiunt ergo ad allegorias: Sancitum erat Lege Mosaica, vt sacerdotes discernere inter lepram & lepram: peccatum spiritualis est lepra: de hac pronunciaris sacerdotum est. Respondeo: Translato sacerdotio, necesse est Legis translationem fieri. Omnia sacerdotia ad Christum translata sunt, in eo impleta & finita: ad eum igitur vnum ius omne & honor sacerdotij translatus est. Si tantopere amant allegoriam sectari, vnicum sacerdotem Christum sibi proponant, & rerum omnium libera iurisdictione tribunal eius cumulent: facile id seremus. Adhuc importuna est ipsorum allegoria, quae Legem merè politicam inter caeremonias reponit. Cur igitur Christus ad sacerdotes leprosos mittit? Ne calumniarentur sacerdotes, ipsum Legem violare, quae iubebat coram sacerdote representari à lepra curatum, & oblaro sacrificio expiari: Ite, inquit, ostendite vos sacerdotibus: & offerite munus quod praecepit Moses in Lege, vt sit in testimonium ipsis. Et verè futurum erat illis in testimonium miraculum hoc: pronunciant eum eos leprosos, nunc curatos pronunciant. Sic alibi: Ante reges & praesides ducemini in testimonium ipsis: id est, quò in iudicio Dei fortius conuincantur.

6 *Iam propius manus conferunt: Qui ad Iohannis* Matth. 3. v. 6.
baptismum veniebant, confitebantur peccata sua:

Nihil mirum si confitebantur peccata sua qui volebant baptizari. Baptismus symbolum est remissionis peccatorum: & qui ad hoc symbolum admitterentur, nisi peccatores & qui se tales agnoscunt? Confitebantur itaque peccata sua vt baptizarentur. Anathema esse pronunciamus, quicumque non se corā Deo, coram angelis eius, coram Ecclesia, corā omnibus deniq; hominibus peccatorem confessus fuerit. Omnia enim conclusit Dominus sub peccatum, vt omne os obstruatur, & humilietur omnis caro corā Deo, solus autē ipse iustificetur & exaltetur. Gal. 3. v. 22
Rom. 3. v. 9
& 19

7 *Quicquid blaterent omnes conductitij* Papæ rābula, tenemus neque Christum huius legis autorem esse, quæ ad enumeranda peccata homines cogit: imò fluxisse annos mille & ducentos à resurrectione Christi, antè quàm talis vlla lex ferretur. Itaq; tyrannidem hāc fuisse demum inuectam, quum extincta pietate & doctrina, sine delectu quiduis licentie sibi iam sumpssissent larvæ Pastorum.

9 *Verum vt res tota planior & expeditior fiat,* primum bona fide referemus quod genus confessionis verbo Dei nobis traditum sit: deinde & eorum commenta subijciemus, non quidem omnia, sed ea duntaxat, quibus summam arcanæ suæ confessionis cōplectuntur. In scriptura doctrina vna prescribitur consistendi ratio, nempe, quando Dñs est qui peccata remittit, obliuiscitur, delet: huic peccata no-

- stravt confiteamur, veniæ obtinendæ causa. Ille medicus est: vulnera igitur nostra illi exponamus. Ille laesus est & offensus: ab illo pacem petamus. Ille est cordiū cognitor, & cogitationum omnium conscius: corā ipso corda nostra effundere properemus. Ille est denique qui peccatores vocat: ad ipsum accedere ne moremur. Peccatum meum, inquit David, cognitum tibi feci, & iniustitiam meā non abscondi.
- Psal. 32. v. 5** Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti iniquitatem cordis mei. Talis est altera ipsius Davidis confessio, Misere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Talis & Danielis, Peccauimus Domine, peruersè egimus, impietates fecimus, & rebelles fuimus, declinando à mandatis tuis. Et alia quæ passim in Scripturis occurrunt, quarum recitatio voluminifere impleat. Si confitemur peccata nostra (inquit
- 1. Ioh. 1. v. 9** Iohannes) fidelis est Dominus, vt remittat nobis peccata nostra. Cui confiteamur? ipsi scilicet. hoc est, si afflicto & humiliato corde corā ipso procidamus, si apud eum nos ex animo accusantes & damnantes, bonitate eius & misericordia absolui petamus.

Qui animo & coram Deo hanc confessionem amplexus fuerit, habebit haud dubiè & linguam ad confessionem paratam, quoties opus fuerit apud homines Dei misericordiam predicare: neque tantum vt vni & semel & in aurem cordis secretum insusurreret: sed sepius, sed palam, sed toto orbe audiret.

ingo.

ingenuè & suam ignominiam, & Dei magnificen-
 tiam ac decus commemoret. In hunc modum, quum
 David à Nathan argueretur, conscientia aculo 2. Sam. 12.
 v. 13
 punctus, peccatum & coram Deo, & coram homi-
 nibus confitetur. Arcanam ergo illam confes-
 sionem, quæ Deo fit, sequitur voluntaria apud homi-
 nes confessio, quoties id vel diuinæ gloriæ, vel humi-
 liationis nostræ interest. Hac ratione instituit Do-
 minus olim in populo Israëlítico, vt præunte verbo Leu. 16. v. 21
 à sacerdote populus suas iniquitates palàm in tēplo
 confiteretur. Siquidem hoc adminiculum illis ne-
 cessarium esse prouidebat, quo vnusquisque meliùs
 adduceretur ad iustam sui recognitionem: Et æ-
 quum est, vt miseriæ nostræ confessione, bonitatem
 ac misericordiam Dei nostri inter nos & coram toto
 mundo illustremus.

11 Hoc verò confitendi genus & ordinarium in Ec-
 clesia esse conuenit, & tunc extra ordinem singula-
 ri modo vsurpari, si quando populum communi a-
 liquo delicto obstringi contigerit. Huius secundi ge-
 neris exemplum habemus in solenni illa confessione,
 qua populus vniuersus auspicijs ductūque Esdræ &
 Nehemiæ defungitur. Nam cum exilium illud diu- Nehem. 9.
 v. 7
 turnum, vrbis ac templi excidium, religionis disti-
 patio, communis omnium defectionis fuisset pœna,
 non poterat liberationis beneficium, vt par erat, a-
 gnoscere, nisi se antè reos perageret. Neq; refert si in
 vna cōgregatione pauci aliqui interdū sint infontes.
 Quando enim membra sunt lægidi ac malè affecti

corporis, non debent sanitatem iactare. Imò fieri non potest quin aliqua labe contracta aliquid ipsi etiam culpa sustineant. Ergo quoties vel peste, vel bello, vel sterilitate, vel alia qualibet calamitate affligimur, si officij nostri est, ad luctum, ad ieiunium, & alia reatus signa confugere: ipsa confessio, ex qua omnia alia dependent, minimè est negligenda. Ordinariam illam, præterquam quod ore Domini commendata est, nemo sanus, expensa eius utilitate, improbare audeat. Nam quum in omni sacro conuentu sistamus nos in conspectum Dei & Angelorum: quod erit aliud initium actionis nostræ, quam indignitatis nostræ recognitio? Atqui illa, inquit, sit qualibet precatione. Quoties enim precamur veniam, peccata nostra confitemur: Fateor. At si consideres quanta sit nostra vel securitas, vel somnolentia, vel socordia, cõcedes mihi salutare fore institutum, si solenni aliquo ritu confitendi Christiana plebs ad humiliationem exerceatur.

Duas præterea priuatae confessionis formas Scriptura probat. Vnam, quæ nostra causa fiat, quod pertinet illud Iacobi, vt alter alteri peccata confiteamur. Sentit enim vt nostras infirmitates alter alteri detegentes, consilio & consolatione mutua nos iuuemus. Alteram, quæ in proximi gratiam faciendâ est, ad ipsũ placandum & nobis reconciliandum, si qua in re nostro vitio læsus fuerit. Ac in priore quidem specie, tametsi Iacobus neminem nominatim assignando, in cuius sinum nos exoneremus, liberum permit-

permittit delectum, vt ei confiteamur qui ex Ecclesia grege maxime idoneus fuerit visus: quia tamen pastores prae alijs vt plurimum iudicandi sunt idonei, potissimum etiam nobis eligendi erunt. Dico autem ideo prae alijs appositos, quod ipsa ministerij uocatione nobis a Domino designantur, quorum ex ore erudiamur ad subigenda & corrigenda peccata, tum consolationem ex uenia fiducia percipiamus. Quemadmodum enim mutuae admonitionis & correptionis officium Christianis quidem omnibus demandatum est, ministris tamen specialiter est iunctum: sic quum mutuo omnes nos debeamus consolari, & in fiducia diuina misericordia confirmare: videmus tamen ministros ipsos, vt de remissione peccatorum certiores reddant conscientias, testes eius ac sponsores constitui, adeo vt ipsi dicantur remittere peccata & animas soluere. Quum audis hoc illis tribui, in usum tuum hoc esse cogita. Ergo id officij sui vnusquisque fidelium esse meminerit, si ita priuatim angitur & afflicatur peccatorum sensu, vt se explicare nisi alieno adiutorio nequeat, non negligere quod illi a Domino offertur remedium: nempe vt ad se subleuandum priuata confessione apud suum pastorem utatur: ac ad solatia sibi adhibenda priuatam eius operam imploret, cuius officium est & publice & priuatim populum Dei Euangelica doctrina consolari. Verum ea moderatione semper utendum est, ne ubi Deus nihil certum praescribit, conscientia certo iugo alligentur. Hinc sequitur eius-

Mat. 16. v. 19

Matt. 8. v. 12

Ioh. 3. v. 23

modi confessionem liberam esse oportere, vt non ab omnibus exigatur, sed ijs tantum commendetur, qui ea se opus habere intelligent. Deinde, ne hi ipsi qui illa vtuntur pro sua necessitate, ad enumeranda omnia peccata vel precepto aliquo cogantur vel arte inducantur: sed quoad interesse sua putabunt, vt solidum consolationis fructum referant. Hanc Ecclesijs libertatem non modo relinquere, sed tueri quoque ac fortiter vindicare debent fidei Pastores, si volunt & tyrannidem abesse à suo ministerio, & a populo superstitionem.

Matt. 5. v. 13 De altera autem loquitur Christus apud Mattheum, Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & abi, priusq; reconciliare fratri tuo: & tunc veniens offeret munus tuum. Sic enim sarcienda est charitas quae nostra culpa disilierit, culpam quam admissimus agnoscendo & deprecando. Sub hoc genere comprehenditur eorum confessio, qui vsque ad totius Ecclesiae offensionem peccarunt. Nam si tanti priuatam vnus hominis offensam aestimat Christus, vt à sacris arceat eos omnes qui in fratres aliquid peccarunt, donec iusta satisfactione redierint in gratiam: quanto maior est ratio, vt qui Ecclesiam laeso malo aliquo exemplo, eam sibi culpae agnitione reconciliet? Ita receptus est Corinthius ille in communionem, cum se obsequentem correptioni praebuisset.

Aliam confitendi vel rationem vel formam Scri-
ptura prorsus ignorat. Neque nostrum est astringe-
re nouis vinculis cōscientias, quas in seruitutem re-
digere Christus seuerissimè vetat. Interim quin si-
stant se pastori oues, quoties sacram cœnam parti-
cipare volunt, adeò non reclamo, vt maxime velim
hoc vbique obseruari. Nam & qui habent impedi-
tam conscientiam, reserere inde possunt singularem
fructum: & qui admonendi sunt, monitionibus lo-
cum ita præbent, modò semper absit tyrannis & su-
perstitio.

14 In tribus illis confessionis generibus potestas cla-
uium locum habet, vel quum solenni recognitione
vitiatorum suorum veniam deprecatur tota Ecclesia:
vel quum priuatus, qui aliquo notabili delicto com-
mune offendiculum peperit, pœnitentiam suam te-
statur: vel quum is qui ob conscientia inquietudinẽ
ope ministri indiget, suam illi infirmitatem aperit.
Tollenda verò offensionis diuersa est ratio: quia et si
tunc quoq; conscientia paci consulitur, præcipuus
tamen finis est, vt sublato odio inter se vniantur a-
nimi vinculo pacis. Sed fructus ille quẽ dixi, minimè
spernendus est, quò libentius consiteamur peccata no-
stra. Quum. n. tota Ecclesia velut corã Dei tribunali
adstat, ream se confitetur, vnum refugium habet in
Dei misericordia: non vulgare aut leue solatium est,
habere illic presentem Christi legatum, reconcilia-
tionis mandato præditũ, à quo denunciari sibi ab-
solutioem audiat. Hic utilitas clauium meritò

commendatur, quum rite, quo ordine, & qua religione decet, ista peragitur legatio. Similiter quum is qui se ab Ecclesia quodammodo alienauerat, restituitur in fraternam vnitatem accepta venia, quantum beneficium est, quodd sibi ab ijs ignosci intelligit quibus dixit Christus, Quibuscunque remiseritis peccata in terris, remissa in caelo erunt? Nec minoris efficacia aut fructus est priuata absolutio, vbi ab ijs petitur qui singulari remedio ad infirmitatem suam subleuandam opus habent. Accidit enim non raro, vt qui generales promissiones audit, quae ad totam fidelium congregationem destinantur, maneat nihilominus in aliqua dubitatione, ac velut remissione nondum impetrata, inquietum adhuc animum habeat. Idem si pastori suo secretum animi vulnus aperuerit, atque illam Euangelij vocem peculiari-
 ter ad se directam audierit, Remittuntur tibi peccata tua, confide: animum confirmet ad securitatem, illaq, qua prius aestuabat, trepidatione liberetur. At verò quum de clauibus agitur, semper caendum est, ne facultatem aliquam somnietur ab Euangelij predicatione separatam. Alio iterum loco plenius haec res explicanda erit, vbi de Ecclesia regimine agetur: atque illic videbimus verbo alligatum esse quicquid iuris ad ligandum vel soluendum Christus Ecclesiae suae contulit. Hoc tamen in ministerio clauium maxime verum est, cuius tota vis in eo posita est, vt Euangelij gratia, per eos quos Dominus ordinauit, fidelium animis publice ac priuati-
 obf-

Mat. 18. v. 19

Ioh. 20. v. 23

Matt. 9. v. 2

DE MODO PERC. CHRISTI GRAT. 313 CAP. III.
obsignetur: quod fieri, nisi sola predicatione, nequit.

15 Quid Romanenses Theologi? Statuunt vt omnes vtriusq; sexus, statim atq; ad discretionis annos peruenerint, semel ad minimum quotannis confiteantur omnia sua peccata proprio sacerdoti: nec peccatum dimitti, nisi confitendi votum firmiter conceptum fuerit. Quod votum nisi oblata facultate per solutum fuerit, iam nullum patere Paradysi ingressum.

16 Ad singula paucis respondebo. Taceo autem ad presens, quo iure quae iniuria fidelium animas suis legibus obstringant: quando id suo loco dispicietur. Quod autem legem imponunt de omnium peccatorum enumeratione: quod peccatum dimitti negant, nisi sub conditione, si votum confitendi firmiter susceptum fuerit: quod nullum superesse ingressum Paradysi garrunt, si facultas confitendi, neglecta fuerit: istud verò nullo modo ferendum est. Omnia ne peccata enumeranda sunt? At Dauid, qui secum probe (vt arbitror) meditatus fuerat peccatorum confessionem, tamen exclamabat, Errores quis intelliget? Ab occultis meis munda me Domine. Quis suorum peccatorum nunc supputationem cogitet, vbi Dauidem videt suorum numerum inire non posse?

17 Hac carnificina plus quam crudeliter diuexatae sunt eorum animae, qui aliquo Dei sensu afficiebantur.

18 Dicam in summa qualis lex illa fuerit. Primum

simpliciter est impossibilis: itaque non nisi per dert, damnare, confundere, in ruinam & desperationem conijcere potest. Deinde peccatores à vero peccatorum suorum sensu abductos, hypocritas facit, Deique ac sui ipsorum ignorantibus. Siquidem, dum in peccatorum enumeratione toti occupantur, interim obliuiscuntur latentem illam vitiorum lernam, occultas suas iniquitates & interiores sordes, quarum potissimum notitia miseriam suam reputare debuerant.

LUC. 18. v. 13

At certissima erat confessionis regula, tantam mali nostri abyssum agnoscere ac fateri, qua sensum quoque nostrum superet. Hac regula videmus compositam Publicani confessionem, Domine, propitius esto mihi peccatori: Quasi diceret, Quantus quantus sum, totus sum peccator, nec ipsam peccatorum meorum magnitudinem aut mente aut lingua assequi possum: abyssus misericordie tue hanc peccati abyssum absorbeat. Quid, inquires, ergone confitenda non sunt singula delicta? ergo nulla confessio Deo accepta, nisi duobus istis verbis conclusa, Peccator sum? Imò verò danda potius opera, ut quantum in nobis est totum cor effundamus coram Domino: nec modo nos peccatores vno verbo fateamur, sed ut tales nos verè & ex animo agnoscamus: quanta sit & quam varia peccatorum labe, tota cogitatione recognoscamus: non modo nos immundos, sed qualis sit & quanta, quamq; in multis partibus nostra im-

man-

mundities: non modò debitores, sed quantis debitis grauari & quot nominibus obstricti: non modò vulneratos, sed quàm multis & lethalibus plagis saucij simus. Hac tamen recognitione quum se totum peccator coram Deo effuderit, serio ac sincere cogitet plura adhuc restare, ac profundiores esse malorum suorum recessus, quàm quos penitus excutere possit. Atque adeò exclamet cum Dauide, Errores quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine. Tam verò quòd affirmant non dimitti peccata, nisi voto consistendi firmiter concepto, & clausam esse Paradysi portam ei, qui facultatem consistendi sibi oblatam neglexerit, absit vt istud eis concedamus. Non enim alia nunc est peccatorum remissio quàm semper fuit. Quotquot remissionem peccatorum à Christo obtinuisse leguntur, non leguntur in aurem sacrificuli cuiuspiam confessi. Nec sanè confiteri poterant, vbi nec sacrificuli confessionarij erant, nec ipsa etiam confessio. Et multis postea seculis inaudita fuit hac confessio, quibus sine hac conditione remittebantur peccata. Sed ne quasi de re dubia longiùs disceptemus, verbum Dei apertum est, quod æternum manet, Quotiescunque ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Huic verbo qui aliquid audet adyccere, non peccata ligat, sed Domini misericordiam. Nam quòd contendunt, non posse ferri iudicium nisi causa cognita, in

Psal. 19. v. 18

Ezech. 18.
v. 21

promptu est solutio, temerè hoc sibi arrogare, quod sunt à seipsis iudices creati. Nec verò certò scire, si uaturne peccator, ad sacerdotem pertinet, sed ad illum à quo petitur absolutio: quòd tota soluendi ratio ex fide & pœnitentia constat: quæ duæ res cognitionem hominis fugiunt, ubi de altero ferenda est sententia. Sequitur ergo ligandi & soluendi certitudinem non subijcti terreni iudicis arbitrio: quia minister verbi, ubi partes suas ritè exequitur, non potest nisi conditionaliter absoluerè: sed in gratiam peccatoris hoc dici, Quorum remisistis peccata: ne dubitent veniam, quæ promittitur ex Dei mandato & voce, in cœlis fore ratam.

Nihil itaque mirum, si auricularem istam confessionem, rem adeò pestilentem, totq; nominibus Ecclesie noxiam, damnamus, ac sublatam è medio cupimus. Quòd si per se res esset indifferens, quando tamen nulli vsui est nec fructui, tot autem impietatibus, sacrilegij erroribus causam dedit: quis non protinus abolendam censeat? Nulla re fieri maiorem peccandi confidentiam aut licentiam passim videre est, quàm dum, confessione sacerdoti facta, homines existimant se posse tergere os, & dicere, non feci. Nec toto solum anno fiunt ad peccandum audaciores: sed in reliquum anni tempus de confessione securi nunquã ad Deum suspirant, nunquã ad se redeunt, sed peccata peccatis accumulât: donec oia, ut opinatur, simul euomant. Vbi autem euouerunt, scintilla sua exonerati sibi videntur, iudiciumq; à Deo trans-

transfuisse, quod sacerdoti detulerūt: Deo obliuionem induxisse, ubi consciū sacerdotem fecerunt.

Quod huc obtendunt potestatem clauium, & in ea regni sui prorā (vt aiunt) & puppim confessionarij locant, videndum quantum valere debet. Ergo, sine causa (inquiunt) data sunt clauēs? ergo sine causa dictum est, Quaecunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis? Respondeo, grauem fuisse causam, cur darentur clauēs. Sed quid si vno gladio eiusmodi omnibus eorum postulatis ansam præcidam, sacrificulos non esse Apostolorum vicarios nec successores? Verū istud alibi tractandum erit.

Nunc, vnde se munire maximè volunt, arietem erigunt, quo molitiones omnes sua deiciantur. Christus enim non antè Apostolis ligandi & soluendi potestatem fecit, quàm eos Spiritu sancto donauit. Nego igitur vllis competere clauium potestatem, qui non prius acceperint Spiritū sanctum. Nego quenquam clauibus vti posse, nisi præeunte doceteq; Spiritu sancto & dictante quid agendū sit. Si habere se respondeant, rursus interpellandi sunt, an errare possit Spiritus sanctus? Istud disertè profari nō audebunt, tametsi oblique sua doctrina insinuant. Inferendum ergo erit, nullos sacrificulos habere clauium potestatem, qui passim sine delectu soluunt quæ ligari Dominus voluerat, ligant quæ solui iusserat.

Ab his omnibus absurdis libera & immunis est doctrina quæ tradimus. Conditionalis enim est absolutio, vt considat peccator sibi propitium esse Deum;

Math. 14.

v. 19

Ioh. 20. v.

22, 23.

modo sincerè in Christi sacrificio expiationem quaerant, & acquiescat oblata sibi gratia. Ita errare non potest qui pro officio praecanis, quod sibi ex Dei verbo dictatum est, promulgat. Peccator verò etiam tam & liquidam absolutionem amplecti potest, nisi simplex illa conditio apponitur de amplexatione Christi gratia, secundum generalem illam magistri ipsius regulam, quae impiè spretæ in Papatu sunt, secundum fidem tuam fiat tibi.

Mat. 9. v. 29

Quam insulse misceant quæ de clauium potestate docet Scriptura, promisi me alibi dicturum: & locus erit opportunior in tractando regimine Ecclesie. Meminerint tamen lectores, propostere ad anticularem & secretam confessionem torqueri, quæ partim de Euangelij predicatione, partim de Excommunicatione à Christo dicta sunt. Quare dum obiciunt, ius soluendi datum esse Apostolis, quod sacerdotes exerceant, peccata sibi agnita remittendo, summi & friuolum principium sumi, palam est: quia absolutio, quæ fidei seruit, nihil aliud est, quam testimonium veniæ ex gratuita promissione Euangelij sumptum. Altera autem quæ ex disciplina Ecclesie pendet, nihil ad secreta peccata, sed ad exemplum magis pertinet, vt tollatur publica Ecclesie offensio. Rectè quidem fatentur, quia pœnitentiam semper comitatur solutio, nullum propriè vinculum manere, vbi quis pœnitentia tactus est, quamuis nondum confessus fuerit: ideoque tunc sacerdotem non

Iam remittere peccata, quàm pronuciare & declarare remissa esse. Quamquam in verbo declarandi crassum errorem insinuant, ceremoniam subrogantes in locum doctrine.

24 Tota huc summa redit. Si Deum facere velint confessionis huius fictitiæ authorem, eorum vanitatem coargui: sicuti monstravi falsarios in paucis quos citant locis. Quum verò palam sit, legem esse ab hominibus impositam, dico & tyrannidem esse & cum Dei iniuria latam, qui verbo suo conscientias adstringens, vult ab hominum imperio solutas esse. Iam quum ad obtinendam veniam necessitas eius rei præscribitur, quam Deus voluit esse liberã, dico sacrilegium esse minimè tolerabile. Quia nihil Deo magis proprium, quàm peccata remittere, in quo nobis sita est salus. Adhac ostendi inuictam demum fuisse hanc tyrannidem, quum fœda barbarie oppressus esset mundus. Docui præterea Legem esse pestiferam, quæ vel in desperationem præcipitat miseræ animas, ubi cunque viget Dei timor: vel, ubi est securitas in manibus blanditis demulcens, magis hebetat.

25 Tertium locum satisfactioni in pœnitentia assignant, de qua quicquid blaterant, vno verbo subverti potest. Dicunt non sufficere pœnitenti à præteritis malis abstinere, & mores in melius commutare, nisi de ijs quæ facta sunt satisfaciatur Deo. In hanc tamen summam recidunt omnia, nos quidem à Dei clementia delictorum veniam impetrare, sed

Esa. 52. v. 3

Rom. 5. v. 8

Colof. 2.

v. 14

Tit. 3. v. 5

Esa. 43.

v. 25.

Act. 10. v.

43

1. Iohan. 2.

v. 2. & 12

intercedente merito operum, quibus peccatorum
 noxa compensetur, quò debita iustitia Dei satisfac-
 tio persoluatur. Talibus mendaciis oppono gratiam
 tam peccatorum remissionem, qua nihil in Scriptu-
 ra clarius predicatur. Primum quid est remissio nisi
 mera liberalitatis donum? Non enim remittere di-
 citur creditor, qui antapocha testatur sibi numeratam
 pecuniam: sed qui nulla solutione, vltro sua be-
 neficentia nomen expungit. Cur deinde gratis addi-
 tur, nisi ad tollendam omnem satisfactionis opinio-
 nem? Quid autem? quum Dominus per Esaiam cla-
 mat, Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates pro-
 pter me: & peccatorum tuorum non ero mem-
 or, an non aperte denunciat, causam & fundamentum
 remittendi à sola sua bonitate se petere? Præterea
 quum Scriptura vniuersa testimonium Christo de-
 ferat, quòd per nomen eius sit accipienda peccato-
 rum remissio, nonne alia omnia nomina excludit?
 Quomodo igitur per satisfactionum nomen accipi-
 docent?

Verum qua sunt peruersitate, & peccatorum re-
 missionem & reconciliationem fieri semel dicunt,
 quum in gratiam Dei per Christum in baptismo
 recipimur, post baptismum resurgendum esse per sa-
 tisfactiones. Sed lògè aliter Iohannes, Si quis pecca-
 uerit, ait, habemus aduocatum apud Patrem, Ie-
 sum Christum: & ipse est propitiatio pro peccatis
 nostris. Scribo vobis filioli: quia remittuntur vobis
 peccata propter nomen eius. Non dicit, Semel vobis
 per

per Christum reconciliatus est Deus, nunc vobis alias rationes querite: sed perpetuum facit aduocatum, qui sua intercessione in Patris gratiam nos semper restituat: perpetuam propitiationem, qua peccata expientur. Est enim illud perpetuo verum, quod alter Iohannes dicebat, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Tollit (inquam) ipse, non alius. Hoc est, quando ipse solus est agnus Dei, solus quoque oblatio est pro peccatis, solus expiatio, solus satisfactio.

Ioh. i. v. 36

27 Ac duo hic perpendere conuenit: vt integer & illibatus suus honor Christo seruetur: vt conscientia de peccati venia secure, pacem apud Deum habeant. Esaias ait, Patrem posuisse in filium nostras omnium iniquitates, vt liuore eius sanemur. Quod alijs verbis repetens Petrus ait, Christum pertulisse in corpore suo peccata nostra super lignum. Paulus scribit damnatum esse peccatum in eius carne, quod pro nobis peccatum est factus, hoc est, vim & maledictionem peccati in eius carne interemptam, quum in hostiam datus est, in quam tota peccatorum nostrorum moles, cum sua maledictione & executione, cum horrendo iudicio DEI & mortis damnatione, reijceretur. Hic nequaquam nugamenta illa audiuntur: quod post initialem purgationem passionis Christi efficaciam non aliter nostrum vnusquisq; sentiat, quam pro satisfactorie poenitentiae modo: sed ad vnicam Christi satisfactio- nem, quoties lapsi fuerimus, reuocamur. Quod si de

Esa. 53. v. 4
&c 6

1. Pet. 2. v. 24

Rom. 8. v. 3

Gal. 3. v. 13

pacificanda conscientia agitur: quæ istæ erit pacificatio, si audiat peccata redimi satisfactionibus quando tandem illi satisfactionis modus constare poterit? Ergo semper dubitabit, an Deum habeat propitium, semper aestuabit, semper horrescet. Nam quæ leuibus satisfactiunculis acquiescunt, nimis corruptum iudicium Dei aestimant: & parum reputant quanta sit peccati grauitas, vt alibi dicemus. Adde quod loci omnes quibus asseritur peccatorum remissio, non ad catechumenos pertinent, sed ad regeneratos Dei filios, & qui in Ecclesia sinu fuerunt nutriti. Legatio illa, quam tam splendide extollit Paulus, Obscuro vos Christi nomine, reconciliamini Deo: non ad externos dirigitur, sed ad eos qui pridem regenerati fuerant. Atqui satisfactionibus valere insis ad Christi crucem eos ablegat. Sic quum scribit Colossensibus Christum pacificasse per sanguinem crucis quæ sunt in cælo vel in terra, non restringit hoc ad momentum quo recipimur in Ecclesiam, sed ad totum vitæ cursum extendit.

Hic in asylum confugiunt ineptæ distinctionis. Peccata quedam esse venialia, quedam mortalia: pro mortalibus graue satisfactionem deberi: venialia facilioribus remedijs purgari, oratione Dominica, aquæ benedictæ asperzione. Nos autem (quod Scriptura iusti & iniusti regula docet) peccati stipendium pronunciamus esse mortem. Caterum fidelium peccata venialia esse, non quia non mortem mereantur, sed quia Dei misericordia, nulla est condemnatio

1. COR. 5. v.
20

Colof. 1. v.
20.

ROM. 6. v.
23

is, qui sunt in Christo Iesu: quia nō imputātur, quia
 venia delentur. Scio quā iniquē doctrinā hanc no-
 strā calumniantur. Dicunt enim paradoxū esse Sto-
 corum, de peccatorū equalitate: sed suo ipsorum ore
 nullo negotio conuincuntur. Quæro .n. an non inter
 ea ipsa peccata quæ mortualia fatentur, aliud alio
 minus agnoscant. Nō igitur protinus sequitur paria
 esse peccata, quæ simul mortalia sint. Quū Scriptura
 definit, stipendiū peccati mortē esse: Legis obedi-
 tiā, esse vitæ viā: transgressionem, mortem: hanc sen-
 tentiam euadere non possunt. Quem ergo satisfaci-
 endi exitum inuenient in tanto peccatorū cumulo?

29 Conātur quidem se expedire: sed aqua (vt dici-
 tur) illis heret. Fingunt sibi distinctionem pœnae &
 culpæ: Culpam remitti fatentur Dei misericordia:
 sed culpa remissa, pœnam restare quam persolui Dei
 iustitia postulat. Ad pœnae igitur remissionem pro-
 prie spectare satisfactiones. Verū adhuc cum
 ista distinctione ex diametro pugnat quicquid de
 peccatorum remissione in Scriptura nobis tradi-
 tur. Hoc est testamentum nouum quod Deus in
 Christo suo nobiscum pepigit, Quod iniquitatum
 nostrarum non recordabitur. Quid his significauit,
 discimus ex altero Propheta, vbi Dominus, Si
 iustus, inquit, à iustitia sua deflexerit, omnium iusti-
 tiarum eius non recordabor. Si impius ab impieta-
 te sua recesserit, omnium iniquitatum eius non re-
 cordabor. Quod si iustitiarū recordaturum negat,
 vique hoc est, nullam se earum habiturū rationem,

Ier. 31. v. 31
 34
 Ezech. 18. v.
 24, 27.
 Esa. 38. v. 17
 & 22

vt remuneretur. Ergo & peccatorum non recordari, est ea non postulare ad pœnam. Id ipsum alibi dicitur, proijcere post tergum, delere instar nubis, mergere in profundum maris, non impiare, & tunc habere. Certè, si punit Deus peccata, impunita non habet: si vindicat, recordatur: si ad iudicium vocata non habet: si examinat, post tergum non proiecit: si inspicit, non obliterauit instar nebulae: si uentilat, non proiecit in profundum maris. Atque in hunc modum interpretatur Augustinus clavis rebus, si texit peccata Deus, noluit aduerrere: si noluit aduerrere, noluit animaduerrere: si noluit animaduerrere, noluit punire: noluit agnoscere, maluit ignoscere. Tecta ergo peccata quare dixit? vt non viderentur. Quid erat, Deum videre peccata, nisi punire? apud Ieremiam autem sic legitur: In illa die requireretur iniquitas Iacob, & non inuenietur: Peccatum Iehuda, & non erit: quia propitiabor rebus quibus quæris seruauero.

Quid, quæso, nobis præstitisset Christus, si ad nos pro peccatis pœna exigeretur? Nam quum dicimus eum pertulisse omnia peccata nostra in corpore suo super lignum, non aliud significamus, quam defunctum pœna & vindicta, quæ peccatis nostris debetur. Id ipsum significantius declarauit Esaias, quum dicit, castigationem (siue correctionem) pacis nostræ fuisse super eum. Quid verò est correctio pacis nostræ, nisi pœna peccatis debita, & à nobis percipienda, antequam Deo reconciliari possemus, vt

Esa. 44. v. 22

Mich. 7. v. 19

Psal. 32

Psal. 52. v. 1

Ier. 50. v. 20

1. Pet. 2. v. 24

Esa. 53. v. 5

vices nostras ipse subiisset? En clarè vides, Christum peccatorum pœnas sustinuisse, vt suos ab illis eximeret. Et quoties de redemptione per eum facta meminit Paulus, vocare solet ἀπολύτωση, quo non simpliciter redemptionem indicat, qualiter vulgò intelligitur: sed pretium ipsum & satisfactionem redemptionis. Quæ ratione & Christum ipsum se pro nobis ἀντάλυτον dedisse scribit. Quæ apud Dominum propitiatio est (inquit Augustinus) nisi sacrificium? Et quod est sacrificium, nisi quod pro nobis oblatum est in morte Christi? Validum autem in primis arietem nobis suppeditat, quod de expiandis peccatorum noxiis in Lege Mosaica præscribitur. Neque enim illic Dominus hanc aut illam satisfaciendi rationem constituit: sed totam in sacrificijs compensationem requirit. Quis sit autem vt nullis proffus operibus admissa delicta procurare iubeat, sed sola in expiationem sacrificia requirat, nisi quòd ita testari vult vnicum esse satisfactionis genus, quòd iudicium suum placatur? Nam quæ tum immolabantur sacrificia Israelitæ, non hominum opera censebatur, sed à sua veritate, hoc est, vnicò Christi sacrificio, estimabantur. Scio quidem subtilius adhuc ipsos elabi, dum inter æternam pœnam & temporales distinguunt. Sed quum temporalem pœnã quoduis supplicium esse tradant, quod tam de corpore quam de anima sumit Deus, excepta modò æterna morte, parum eos subleuat hæc restrictio. Nam superiores loci quos citauimus, hoc nominatim volunt,

Rom. 3. v. 24

1 Cor. 1. v. 30

Eph. 1. v. 7

Colos. 1. v. 14

1. Tim. 2. v. 6

hac nos conditione recipi à Deo in gratiam, vt quicquid eramus pœne meriti, remittat, culpam ignoscendo. Si à reatu liberamur per Christum, pœnae quae inde proueniunt, cessare oportet.

2. Sam. 12
v. 13

David (inquit) de adulterio & homicidio à propheta Nathan obiurgatus, veniam peccati accipit: & tamen morte filij, quem ex adulterio susceperat, postea plectitur. Tales pœnas, quae post culpae etiam remissionem infligenda essent, satisfactionibus redimere docemur. Respondeo, duo esse diuini iudicij genera: iudicium vnum docendi causa vocemus vindictae, alterum castigationis. Iudicio vindictae sic intelligendus est Deus inimicos suos ulcisci, vt iram aduersus illos suam exerceat. Iudicio castigationis non ita sauit vt irascatur: nec vindicat vt perdat. Vnde non est supplicium proprie aut vindictae, sed correctio & admonitio.

Iob 3. v. 17

Prou. 3. v. 11

Heb. 12. v. 5

Pfal. 118. v.

18

Vt breuiter & expedite rem totã teneamus, haec ex duabus statuatur prima distinctio. Vbiunque pœna est ad ultionem, ibi maledictio & ira Dei fuerit, quam semper à fidelibus continet. Castigatio contra, & benedictio Dei est, & amoris habet testimonium, vt docet Scriptura. Hoc discrimen sitis verbo Dei passim notatur. Quicquid enim afflictionum in presenti vita sustinent impij, nobis depingitur ceu quoddam inferorum atrium. Castigans autem castigat seruos suos Dominus, sed mortem non tradit eos. Quare eius ferula verberati, bonum

id sibi fuisse fatentur ad veram eruditionem. Vt autem sanctos ubique legimus tales pœnas placido animo suscepisse, ita superioris generis flagella semper vehementer sunt deprecati. Castiga me Domine (inquit Ieremias) sed in iudicio, non in ira tua, ne forte imminuas me. David autem, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Neque obest quod sapiusculè sanctis suis irasci dicitur Dominus, quum in eorum peccata animaduertitur. Qualiter apud Esaiam, Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Id enim non ad punientis Dei consilium vel affectum, sed ad vehementem doloris sensum refertur. Stat enim fœdus in vero nostro Solomone nobiscum percussum, cuius fidem nunquam fore irritam, is qui fallere non potest, affirmavit. Si dereliquerint, inquit, filij eius Legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint: si statuta mea profanauerint, & mādāta mea non custodierint: visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non auferam ab eo. Cuius misericordie quo nos certiores faceret, virgam, qua Solomonis posteritatem arguet, dicit fore virorum, & verbera filiorum hominum. Quibus particulis moderationem & lenitatem significat. Idque omnino necesse est. Quia ut quisque DEVM magis reueretur, & ad colendam pietatem se addicit, sic tenerior est ad ferendam eius iram.

Psal. 119. v. 17.

Ier. 10. v. 24

Psal. 6. v. 3
& 35. v. 2

Esa. 12. v. 1

Psal. 89. v. 31

2. Sam. 7
v. 14

Sit deinde hæc altera distinctio, quòd dum flagellis Dei reprobi feriuntur, iam pœnas illius iudicio quodammodo pendere incipiunt. Et quanquam illis non impunè cedit talibus ira diuina documentis non auscultasse; non tamen ideo plectuntur, quòd ad meliorem mentem redeant: sed tantùm vt Deum magno suo malo iudicem & ultorem experiantur. Ferulis autem verberantur filij, non vt multam delictorum Deo persoluant, sed vt inde ad resipiscentiã proficiant. Proinde in futurum eas peius quàm in præteritum tempus respicere intelligimus. Huc pertinent querimonia indignationis plene, quibus Deus sepe de populi ingratitude expulstat, quòd peruicaciter contempserit omnes pœnas. Apud Esaiam, Ad quid percuterem vos vltra? planta pedis ad verticem non est sanitas. Sed quia talibus sententijs abundant Propheta, breuiter iudicasse satis fuerit, non alio consilio Deum punire suam Ecclesiam, nisi vt subacta resipiscat. Ergo quòd Saulẽ regno abiecit, puniebat ad vindictam: quòd Dauidem paruulo filio orbauit, ad emendationem corripiebat. In hanc sententiam accipiendum est quod ait Paulus, Quum iudicamur à Domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Hoc est, dum nos filij Dei manu cœlestis Patris affligimur, non hæc pœna est, qua confundamur, sed castigantur duntaxat qua erudiamur.

Ille demum sub Dei flagellis proficit, qui suis vitijs irascentem, sibi autem propitium ac beneuolum
ipsum

Esa. I. v. 5

1. Sam. 15.

v. 23

2. Sam. 12

v. 18

1. Cor. 11

v. 32

ipsum reputat. Dauid de paternis castigationibus, ut illis adiuuari magis fideles quam opprimi doceat, sic canit, *Beatus homo quem tu corripueris, Domine, Pſal. 94. v. 18* & in Lege tua erudieris, ut praestes illi quietem a diebus malis, dum foditur peccatori fouea. Dura certe tentatio, ubi Deus parcens incredulis, & eorum scelera dissimulans, rigidior erga suos apparet. Ideoq; solatij causam addit Legis admonitionem, quae discant salutis suae consuli dum reuocantur in viam, impij vero praecipites serantur in suos errores quorum finis est fouea. Nec refert, sitne aeterna poena an temporaria. Tam enim bella, fames, pestilentia, morbi, maledictiones DEI sunt, quam ipsum mortis aeternae iudicium: dum inferuntur in eum sinem, ut sint aduersus reprobos irae vindictaeq; Domini instrumenta.

35 Perspiciunt nunc omnes (ni fallor) quod spectet illa Domini animaduersio in Dauidem: nempe ut documentum esset, grauius Deo displicere adulterium & homicidium, aduersum quod tantam offensionem in dilecto & fideli seruo declarasset: ut erudiretur ipse Dauid, ne postea tale facinus auderet: non autem ut poena esset, qua compensationem quandam Deo solueret. Nam peccati quidem noxam Dauidi gratis remisit: sed quia tum ad publicum omnium seculorum exemplum, tum ad Dauidis quoque humiliationem pertinebat, tale facinus non impunitum manere: ipsum flagello suo asperrime castigauit. Quem scopum in vniuersali quoque humani

generis maledictione præ oculis habere decet. Quum enim impetrata gratia, omnes tamen adhuc perpe-
 timur quæ in peccati pœnam nostro parenti indichæ fuerant, miserias: talibus exercitamentis admoneri nos sentimus, quàm grauius Deo Legis sue transgressio displiceat: quò miseræ nostræ fortis conscientia deiecti & humiliati, ad veram beatitudinem ardentius aspiremus. Stultissimus verò fuerit, si quis arbitretur presentis vitæ calamitates in peccati noxam esse nobis impositas. Id mihi videtur Chryso-
 stomus voluisse, quum ita scripsit, Si ob hoc pœna insert Deus, vt in malis perseverantes ad pœnitentiam vocet, ostensa pœnitentia, superflua iam erit pœna. Quare prout vniuscuiusq; ingenio expedire nouit, ita hunc maiori asperitate, illum benigniore tractat indulgentia. Itaq; vbi docere vult, se non esse in pœnis exigendis immodicum, exprobrat duro & obstinato populo, quòd percussus nõ tamen faciat finem peccandi. Certè, qui sic loquitur, ostendit, simulac quisq; resipuerit, se mox fore placabilem, sibiq; nostra peruicacia exprimi quem exercet rigorem in castigandis delictis, cui voluntaria correctio occurreret. Quando tamen ea est nostra omnium durities & ruditas, quæ castigatione in vniuersum opus habeat, visum est prudentissimo patri omnes sine exceptione communi flagello per totam vitam exercere. Mirum autem est, cur sic in vnum Davidis exemplum oculos conijciant, tot exemplis non permoueantur, in quibus gratuitam peccatorum remissionem

Hom. 3. de
 Prouid. ad
 Stargyr.

Ier. 5. v. 3.

missionem licebat contemplari. Legitur publica- Luc. 18. v. 14
 nus descendisse è templo iustificatus, pœna nulla se-
 quitur. Petrus delicti veniam obtinuit: lacrymas Luc. 22. v. 62
 eius, inquit Ambrosius, legimus: satisfactionem non
 legimus. Et audit paralyticus, Surge: remittuntur Matt. 9. v. 2,
 tibi peccata tua. Pœna non imponitur. Omnes quæ
 in Scriptura commemorantur absolutiones, gratui-
 te describuntur.

38 Augustinus quidem alicubi opera misericordie Enchir. ad
 remedia nuncupat obtinenda peccatorum remis- Laur.
 sionis: sed ne in verbulo isto quis impingat, ipse alio
 loco occurrit. Caro Christi, inquit, verum est &
 vnicum pro peccatis sacrificium, non modo ijs quæ
 vniuersa in baptisate delentur, sed quæ postea ex
 infirmitate subrepunt, propter quæ vniuersa quoti-
 die clamat Ecclesia, Remitte nobis debita nostra. Et Matt. 6. v. 12
 remittuntur per singulare illud sacrificium.

39 Vocarunt autem vt plurimum satisfactionem,
 non compensationem quæ Deo redderetur, sed pu-
 blicam testificationem, quæ qui excommunicatione
 mulctati fuerant, quum in communionem
 recipi vellent, Ecclesiam reddebant
 de sua pœnitentia cer-
 tiorem.

De supplementis, quæ ad satisfactiones adijciunt, nempe Indulgentijs & Purgatorio.

CAPVT V.

EX hac porrò satisfactionis doctrina scaturiunt indulgentiæ. Nam quod ad satisfaciendum facultatibus nostris deest, istis suffici nugantur: atque eò profiliunt insaniæ, vt dispensationem esse definiant meritorum Christi & martyrum, quam Papa suis bullis partitur. Etsi autem helleboro magis quàm argumentis digni sunt: quia tamen imperiti quibusdam vtilis erit breuis refutatio, eam non omitteram. Et sanè quòd tandiu salua constiterint indulgentiæ, ac in tam impotenti & furiosa lasciuiam tam diuturnam impunitatem retinuerint, id vero documento esse potest, quàm alta errorum nocte immersi fuerint aliquot seculis homines. Videbant se à Papa & suis bulligerulis palàm nec dissimulante ludibrio haberi: quæstuosas nundinationes de animarum suarum salute exerceri, & pauculis nummis salutis pretium taxari, nihil gratuitum prostare: hac specie emungi se oblationibus, quæ in scortis, in lenones, in comessationes turpiter absumerentur: summos indulgentiarum buccinatores summos esse contemptores: monstrum istud maiori in dies licentiã grassari ac luxuriari, nec finem vllum fieri, plumbum semper nouum afferrì, nouos nummos elici. Excipiebant tamen summa ueneratione indulgentias, adorabant, redimebant: & qui cernebant

nebant inter alios acutiùs, existimabant tamen pi-
as esse fraudes, quibus cum fructu aliquo falli pos-
sent. Tandem ubi orbis aliquantum sibi sapere per-
misit, frigent indulgentiæ, & paulatim etiam con-
gelascunt, donec planè euanescant.

2 Verùm quoniam plurimi, qui sordes, impostu-
ras, furtiva, rapacitates (quibus luserunt hæcenus &
nos ludificati sunt indulgentiarij) vident, fontem
ipsam impietatis non conspiciunt: operæ pretium
est indicare non solum quales sint indulgentiæ, sed
quid omnino sint omni macula absterse. Thesaurum
Ecclesiæ vocant, Christi & sanctorum Apostolorum
Martyrumq; merita. Huius horrei radicalem custo-
diam (vt attigi) Romano Episcopo traditam fin-
gunt, penes quem sit tantorum bonorum dispensa-
tio, vt & ipse per se elargiri possit, & elargiendi iu-
risdictionem alijs delegare. Sunt autem ille (vt ge-
nuinè describam) sanguinis Christi profanatio, Sa-
tanæq; ludibrium, quo Christianum populum à Dei
gratia, à vita quæ est in Christo, abducât, & à vera
salutis via auertant. Quis enim poterat sædiùs pro-
fanari Christi sanguis, quam dum negatur sufficere
ad peccatorum remissionem, ad reconciliationem,
ad satisfactionem, nisi velut arefcentis & exhausti
defectus aliunde suppleatur & sufficiatur? Christo
Lex & Prophetæ omnes (inquit Petrus) testimoni-
um perhibent, quòd per ipsum accipienda sit remis-
sio peccatorum. Indulgentiæ remissionem peccato-
rum per Petrum, Paulum & Martyres largiun-

1. Iohan. 1.
v. 7.

tur. Sanguis Christi emundat nos à peccatis, inquit Iohannes: indulgentiæ sanguinem Martyrum faciunt peccatorum abluionem. Clamabat

1. Cor. I. v. 13

Paulus & Corinthiis testificabatur, solum Christum pro ipsis crucifixum & mortuum esse: indul-

Act. 20. v. 28

gentiæ pronunciant, Paulum & alios pro nobis mortuos. Alibi dicit, Christum acquisiuisse Ecclesiam suo sanguine: indulgentiæ aliud pretium acquisiti- nis in Martyrum sanguine statuunt.

Epist. 31.

Praclare aduersus hac sacrilegia Leo Romanus Episcopus ad Palestinos, Quamuis, inquit, mul-

Psal. 116.
v. 25.

torum sanctorum in conspectu Domini pretiosa mors fuerit, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Accepere iusti, non dederunt coronas, & de fortitudine fidelium nata sunt exempla patientiæ, non dona iustitiæ, singulares quippe eorum mortes fuere, nec alterius quispiam debitum suo sine persoluit: quum vnus extiterit Dominus Christus, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, sepulti, suscitati. Quam sententiam, vt erat memorabilis, alibi quoque repetijt. Nihil certe clarius ad confodendum

Epist. 95.

impium hoc dogma desiderari queat. Nec tamen minus apposite Augustinus in eadem sententiam:

Tract. in
Iohan. 34.

Et si fratres inquit, pro fratribus morimur, nullius tamē sanguis martyris in peccatorum remissionem funditur: quod fecit Christus pro nobis: neque in hoc quod imitaremur, sed quod gratularerur contulit

Lib. ad Bo-
nif. 4. cap.
4.

nobis. Item alibi, Sicut solus Filius Dei factus est filius hominis, vt nos secum filios Dei faceret: ita pro

pro nobis solus suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur in-
debitam gratiam. Vnum, vnum illum predicari dece-
bat, vnum proponi, vnum nominari, vnum respici,
quum de obtinenda peccatorũ remissione, expiatio-
ne, sanctificatione agitur. Sed audiamus eorũ enthy-
memata. Ne sine fructu effusus sit sanguis martyriũ,
in commune Ecclesie bonum conferatur. Itane? An
verò nullus erat fructus glorificare Deum per mor-
tem? veritati eius suo sanguine subscribere? testifi-
cari presentis vita contemptu, meliorem se vitam qua-
rere? fidem Ecclesie sua constantia confirmare, ho-
stium autem pertinaciam frangere? Sed hoc est sci-
licet, nullum fructum agnoscunt, si solus Christus est
propitiator, si solus mortuus est propter peccata no-
stra, si solus est oblatus pro nostra redemptione.

Quam verò malitiosè Pauli locum detorquent, Colof. 1.
v. 24.
vbi dicit, Se supplere in corpore suo ea quæ deerant
passionũ Christi. Non enim defectum illum supple-
mentũve illud ad redemptionis, satisfactionis, ex-
piationis opus refert, sed ad eas afflictiones, quibus
Christi mēbra, nempe fideles omnes, exerceri oportet,
quãdiu in hac carne agent. Dicit ergo hoc restare
passionũ Christi, q̄ in seipso semel passus, quotidie in
mēbris suis patitur. Eo nos honore dignatur Christus,
vt nostras afflictiones suas reputet ac ducat. Quòd aut̄
addidit Paulus, Pro Ecclesia: nõ intelligit pro redē-
ptione, pro satisfactione Ecclesie: sed pro adificatione
& profectu. Quemadmodum alibi ait, se sustinere 2. Tim. 7. 10

omnia propter electos, vt salutem consequantur, que est in Christo Iesu.

Porro, vt tales abominationes præcreamus, quæ docuit Papam plumbo & membrana gratiam Iesu Christi includere, quam Dominus verbo Euangelij dispensari voluit? Sanè aut mendax Dei Euangelium esse oportet, aut mendaces indulgentias. Nam Euangelio Christum, cum omni affluentia bonorum cælestium, cum omnibus suis meritis, omni suauitatis, sapietia, gratia, nulla exceptione nobis offerri testis est Paulus, cum dicit, depositum esse apud ministros verbum reconciliationis, quò hac legationis forma fungantur, ceu Christo per ipsos hortante, Obsecramus, reconciliamini Deo. Eum, qui peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt iustitia DEI efficeremur in illo.

Iam nec de suo Purgatorio molesti nobis sint: quod hac securi fractum, dirutum & à fundamentis prorsus euersum est. Equidem tales nugæ negligendas consulerem, nisi seria ducerent. Sed quum ex multis blasphemijs constructum sit Purgatorium, & nouis quotidie fulciatur, quum multas & graues offensiones suscitet, profectò conuiuendum non est. Illud fortè vtcumq; ad tempus dissimulari poterat, quòd sine Dei verbo curiosa audaciq; temeritate excogitatum erat: quòd de ipso creditum erat nescio quibus reuelationibus Satane arte confectis. Quanquam non fert Dominus humanam audaciam sic in abditos iudiciorum suorum recessus pererrare.

perumpere: & seuerè prohibuit, neglecta voce sua, seiscitari à mortuis veritatem: demus tamè, illa tollerari aliquantisper potuisse, vt res non magni momenti. At vbi peccatorum expiatio alibi quàm in Christi sanguine queritur, vbi satisfactio alio trāsferitur, periculosissimum silentium. Clamandū ergo non modo vocis sed gutturis ac laterū contentione, Purgatorium exitiale Satanae esse commentum, quod Christi crucem euacuat, quod contumeliam Dei misericordia non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit & euertit. Quid enim illis est Purgatorium, nisi quæ post mortem à defunctorum animis pendatur pro peccatis satisfactio? vt diruta satisfaciendi opinione, ipsum ab imis radicibus ex templo euertatur. Quod si proxima disputatione plus quàm perspicuum est, Christi sanguinem vnicam esse pro fidelium peccatis satisfactionem, expiationem, purgationem; quid superest, nisi Purgatorium meram esse eamque horribilem in Christum blasphemiam?

De vita hominis Christiani: ac primùm, quibus argumentis ad eam nos hortetur Scriptura. CAPVT VI.

¹ Scopum regenerationis esse diximus, vt in vita fidelium appareat inter Dei iustitiam & eorū obsequium symmetria & consensus.

² Porro duabus potissimum partibus incumbit hæc de qua loquimur Scriptura institutio: Prior est, vt

iustitiæ amor, ad quem alioqui natura minimè propensi sumus, animis nostris instilletur: altera, vt nobis norma præscripta sit, qua nos in iustitiæ studio aberrare non sinat. Commendanda autem iustitiæ rationes habet plurimas & optimas. A quo fundamento melius exordiat, quàm dum admonet nos sanctificari oportere, quia Deus noster sanctus est? Siquidem cum instar disiectarum ouium dispersi essemus, ac per mundi labyrinthum dissipati, ipse nos recollegit, vt sibi aggregaret. Cum nostra cum Deo coniunctionis mentionem audimus, meminimus sanctitatem oportere eius esse copulam: non quia sanctitatis merito veniamus in eius communionem (quum potius adherere illi primò oporteat, vt eius sanctitate perfusi sequamur quò vocat) sed quoniam ad eius gloriam magnopere pertinet, non esse illi consortium cum iniquitate & immunditia. Quare & hunc vocationis nostræ finem esse docet in quem respicere semper conuenit, si vocanti Deo velimus respondere.

Rom. 6, v. 18

Ac, quò melius nos expergesciat, ostendit, Deum Patrem, quemadmodum nos sibi in Christo suo conciliauit, ita in eo nobis imaginem signasse ad quam nos conformari velit. Age, præstantiorem æconomiam mihi apud Philosophos reperiant, qui apud eos solos ritè atq; ordine dispositam putant Philosophiam moralem. Illi dum ad virtutem egregiè volunt adhortari, nihil aliud asserunt, quàm vt nature conuen-

conuenienter viuamus. Scriptura autem à vero fonte deducit exhortationem, quum non modo vitam nostram ad Deum authorem, cui obstricta est, referre precipit: sed, postquam degenerasse nos docuit à vera creationis nostrae origine ac lege, subiungit, Christum, per quem in gratiam cum Deo redymus, nobis propositum esse exemplar, cuius formam in vita nostra exprimamus. Quid hoc vno efficacius requiras? imò quid vltra hoc vnū requiras? Ex quo se nobis Patre Deus exhibuit, extreme ingratitude nos esse arguendos, nisi vicissim illi filios exhibeamus. Ex quo nos Christus sanguinis sui lauacro purificauit, atque hanc purificationem per baptismum communicauit, non decere, vt nouis sordibus inquinemur. Ex quo nos suo corpori inseruit, sollicitè cauendū ne nobis, qui sumus eius membra, maculā aut labem vllam aspergamus. Ex quo ipse idem, qui caput est nostrum, in caelum ascendit, cōuenire vt deposito terra affectu, illuc toto pectore aspiremus. Ex quo nos Spiritus sanctus templi Deo dedicauit, dandam operā vt Dei gloria per nos illustretur: nec verò esse cōmittendū, vt peccati spurcicia profanemur. Ex quo & anima nostra & corpus caelesti incorruptioni & immarcescibili coronae destinata sunt, strenuè enitendum esse vt pura & incorrupta in diem Domini conseruentur. Haec, inquam, auspiciatissima sunt bene constituende vitae fundamenta, quibus nequaquam similia deprehendas apud Philosophos, qui in cōmendatione virtutis

Malac. 1. v. 6

Eph. 5. v. 1.

1. Ioh. 3. v. 12

Eph. 5. 3. v. 26

1. Cor. 6. v. 11

1. Pet. 1. v. 15

8c. 19.

1 Cor. 6. v. 15

Ioh. 15. v. 3.

Eph. 5. v. 23

Colos. 3. v. 1.

1 Cor. 3. v. 16

2 Cor. 6. v. 16

1 The. 5. v. 23

nunquam supra hominis naturalem dignitatem
conscendunt.

Neque requiro, vt nihil quàm absolutum Euan-
gelium Christiani hominis mores spirent, quod ta-
men ipsum & optandum est, & conari necesse est.
Sed non ita seuerè requiro Euangelicam perfectio-
nem, vt non sim pro Christiano agniturus, qui non-
dum ad eam pertigerit. Sic enim ab Ecclesia exclu-
derentur omnes: quando nemo reperitur, qui non
sit longo adhuc interuallo disitus: multi vero pa-
rum adhuc progressi sunt, qui tamen immeritò ab-
ijcerentur. Quid ergo? Scopus ille ante oculos presti-
gatur, ad quem solum dirigatur studium nostrum.
Præstituatur meta illa, ad quam & enitatur &
contendamus. Non enim ita partiri cum Deo fas
est, vt ex ijs quæ eius verbo tibi præscribuntur partem
suscipias, partem arbitrio tuo prætereas. Primo. n. loco
integritatē, tanquam præcipuam cultus sui partem,
vbique commendat. Quo nomine sinceram animi sim-
plicitatem intelligit, quæ fūco & fictione careat:
cui cor duplex opponitur. ac si diceretur spirituale
esse recte viuendi principium, vbi interior animi af-
fectus sine fictione ad sanctitatem & iustitiam co-
lendam Deo addicitur. Sed quoniam nemini tar-
tum suppetit in terreno hoc corporis carcere robo-
ris, vt cursus alacritate festinet, maiorem verò nu-
merum tanta premit debilitas, vt vacillando & clati-
dicando, humi etiam reptando modicè promoueant,
tamus quisque pro facultatule sua modo, & ince-
ptum

ptum iter prosequamur. Nemo tam infeliciter incedat, quin aliquantum saltem viae quotidie emetatur. Hoc ergo agere non desinamus, vt aliquid asidue in via Domini proficiamus: neque successus tenuitatem desperemus. Vt cunque enim successus vobis non respondeat, non tamen perita est opera vbi hodiernus dies hesternum vincit: sincera modo simplicitate in scopum nostrum respiciamus, & ad metam aspiremus, non assentatorie blandientes nobis ipsis, nec malis nostris indulgentes, sed perpetuo conatu in hoc incumbentes, vt meliores nobis ipsis euadamus, donec ad ipsam peruentum fuerit bonitatem: quam quidem toto vitæ spacio querimus ac sequimur, tum apprehendemus quum nos carnis infirmitate exuti, in plenum eius consortium recepti fuerimus.

Summa vitæ Christianæ: vbi de abnegatione nostri. CAP. VII.

ET si optimam & aptissimè dispositam constituenda vitæ methodum habet Lex Domini, visum tamen est cœlesti magistro, accuratiore etiamnum ratione ad ipsam quam in Lege præscripserat regulam suos formare. Atque huius quidem rationis principium hoc est: quòd fidelium officium est, præbere DEO sua corpora hostiam viuentem, sanctam, & illi acceptam: atque in eo situm esse legitimum eius cultum. Vnde exhortandi argumentum ducitur, ne se accommodent ad figuram seculi hu-

Rom. 12. 7. 3

ius, sed transformentur renouatione mentis suae, ut
 probent quae sit voluntas Dei. Iam hoc magnum est
 nos esse Deo consecratos ac dedicatos: ne quid post
 hac cogitemus, loquamur, meditemur, agamus, nisi
 in eius gloriam. Sacrum enim non sine insigni in eam
 iniuria ad profanos vsus applicatur. Quod si nostri
 non sumus, sed Domini: & quis error sit fugiendus,
 & quorsum dirigende sint vitae nostrae actiones vni-
 uerse, apparet. Nostri non sumus: ergo ne vel ratio
 nostra, vel voluntas in consilijs nostris factis, domi-
 netur. Nostri non sumus: ergo ne statuamus nobis
 hunc finem, ut queramus quod nobis secundum car-
 nem expediat. Nostri non sumus: ergo quoad licet
 obliuiscamur nosmetipsos ac nostra omnia. Rursus
 Dei sumus: illi ergo viuamus ac moriamur. Dei
 sumus: cunctis ergo nostris actionibus praesideat sa-
 pientia eius & voluntas. Dei sumus: ad illum ergo
 tanquam solum legitimum finem, contendant omnes
 vitae nostrae partes. O quantum ille profecit, qui se
 non suam esse edoctus, dominium regimenque sui pro-
 pria rationi abrogauit, ut Deo asserat! Nam ut haec
 ad perdendos homines efficacissima est pestis, ubi si-
 biipsis obtemperant: ita vnicus est salutis portus,
 nihil nec sapere, nec velle per seipsum, sed Dominum
 praeeuntem duntaxat sequi. Sit hic itaque primus gra-
 dus, hominem a seipso discedere, quod totam ingenij
 vim applicet ad Domini obsequium. Obsequium
 dico non modo quod in verbi obedientia iacet, sed
 quod mens hominis, proprio carnis sensu vacua, se ad
 Spiritum

Rom. 14. v. 1

Spiritus Dei nutum tota conuertit. Hanc transformationem (quam renouationem mentis Paulus appellat) quum primus sit ad vitam ingressus, Philosophi omnes ignorarunt. Solam enim rationem homini moderatricem praesciunt, hanc solam putant audiendam, huic deniq; vni morum imperium deserunt ac permittunt: at Christiana Philosophia illam loco cedere, Spiritui sancto subijci ac subiugari iubet: vt homo iam non ipse viuat, sed Christum in se ferat viuentem ac regnantem.

Inde consequitur & illud alterum, Vt ne queramus qua nostra sunt, sed qua & ex Domini sint voluntate, & faciant ad gloriam eius promouendam. Magni & hoc profectus, vt nostri penè obliti, certè ratione nostri posthabita, Deo eiusq; mandatis fideliter studium nostrum impendere conemur. Quum enim nos priuatam nostri rationem omittere iubet Scriptura, non modò habendi cupiditatem, potentiae affectationem, hominum gratiam ex animis nostris eradit: sed ambitionem quoque & omnem gloriae humanae appetitum, aliasq; secretiores pestes eradicat. Ita sanè compositum & comparatum esse conuenit hominem Christianum, vt sibi in tota vita negocium cum Deo esse reputet. Hac ratione, vt omnia sua ad arbitrium calculumq; eius reuocabit, ita totam mentis intentionem religiose ad eum referet. Nam qui Deum in omni re agenda intueri didicit, simul ab omni vana cogitatione auertitur. Hec illa est nostri abnegatio, quã discipulis suis

à primo tyrocinio mandat tanta diligentia Christus: qua ubi semel in animo obtinuit, primùm neque superbia, neque fastui, neque ostentationi, deinde neque auaritia, neque libidini, neque luxuria, neque mollitiei, neque alijs qua ex amore nostri generantur, malis locum vllum relinquit. Contra vbi-
 bicunque non regnat, illic vel spurcissima vitia sine pudore peruagantur: vel si qua est virtutis species, praua gloria cupidine vitiatur. Ostende enim hominem, si potes, qui, nisi sibi iuxta Domini mandatum renuntiãrit, gratis exercere bonitatem inter homines velit. Nam quicumque non fuerunt hoc sensu occupati, laudis saltem gratia virtutem secuti sunt. Qui autem vnquam ex philosophis virtutem propter se expetendam maxime contenderunt, tanta arrogantia inflati fuerunt, vt appareat non ob aliud virtutem expetisse, nisi vt superbiendi haberent materiam. Atqui ad eò non oblectatur Deus neque illis popularis aura captatoribus, nec turgidis illis peccatoribus, vt pronunciet illos in mundo suam recepisse mercedem, his propiores regno caelorum faciat meretrices & publicanos. Necdum tamen ad liquidum exposuimus, quot & quantis obstaculis impediatur homo à recti studio quamdiu se ipsum non abnegauerit. Verè enim dictum est olim, Mundum vitiorum esse reconditum in hominis anima. Nec aliud remedium inuenias, quàm si te abnegato ac præterita tui ratione, mentem ad ea que-
 rendã

Mat. 6. v. 16

Mat. 2. v. 31

renda totam intendas quæ abs te Dominus requirit,
 & ideo tantum querenda, quia illi placent.

Tit. 2. v. II.

3 Alibi distinctius idẽ Paulus singulas vitæ bene cõ-
 positæ partes, quamuis breuiter, exequitur. Illuxit
 gratia Dei salutifera omnibus hominibus, erudiens
 nos, vt abnegat a impietate & mundanis cõcupiscen-
 tijs, sobrie & iuste & piẽ viuamus in presenti secu-
 lo, expectantes beatam spem & manifestationem
 gloriæ magni Dei, & Seruatoris nostri Iesu Christi:
 qui dedit se pro nobis, vt redimeret nos ab omni ini-
 quitate, & purificaret sibi populum peculiarem,
 studiosum bonorum operum. Postquam enim ad nos
 animãdos Dei gratiam proposuit, vt nobis ad Deum
 verè colendum viam sternat, duo tollit obstacula quæ
 maxime impediunt, impietatem scilicet, ad quam
 natura sumus nimium proclines, deinde mundanas
 cupiditates quæ se longius extendunt. Ac sub impie-
 tate quidem non modò superstitiones notat, sed
 comprehendit etiam quicquid pugnat cum serio ti-
 more Dei. Mundanae autem cupiditates tantum-
 dem valent atq; carnis affectus. Itaque ad vtrang;
 Legis tabulã iubet nos proprium ingenium exuere,
 & abnegare quicquid ratio & voluntas dictat. Iam
 omnes vitæ actiones ad tria membra restringit, sobri-
 etatem, iustitiam, & pietatem: ex quibus sobrie-
 tas haud dubiè tam castitatem & temperantiam,
 quàm purum & frugalem temporalium bonorum
 usum, & inopie tolerantiam denotat. Iustitia au-
 tem omnia aequitatis officia complectitur, vt red-

datur vniciq; q̄ suum est. Sequitur pietas, quæ nos à mundi inquinamentis segregatos vera sanctitate cū Deo coniungit. Hæc vbi insolubili vinculo inter se cōnexa sunt, solidam efficiūt perfectionē. Verūm quā nihil magis difficile est, quā ratione carnis valere iussa, & domitis cupiditatibus, imò abnegatis, Deo & fratribus nos addicere, & angelicam vitam in terra sordibus meditari: Paulus, vt animos nostros ab omnibus laqueis extricet, reuocat nos ad spem beatæ immortalitatis: non frustra nos certare admonēs, qui vt semel apparuit Christus redemptor, ita vltimo suo aduentu fructum salutis à se parat ostendet. Atque hoc modo illecebras omnes discatis, quæ nos obnubilant, ne aspiremus, vt decet, ad cælestem gloriam: imò docet peregrinandum esse in mundo, ne pereat vel excidat nobis cælestis hereditas.

Porrò in his verbis perspicimus, abnegationem nostri partim quidem in homines respicere, partim verò (idq; præcipuè) in Deum. Quum enim sic nos cum hominibus gerere iubet Scriptura, vt illos honore nobis anteferamus, vt procurandis eorum commodis totos nos bona fide impendamus: ea dat mandata, quorū minimè capax est animus noster, nisi antè naturali sensu euacuatus. Nam (qua cecitate omnes in amorem nostri ruimus) sibi quisque iustam causam habere videtur se effereendi, omnes autem alios præ se contemnendi. Si quid in nos contulit Deus non pœnitēdum, eo freti, statim animos tollimus: nec tantum

Ro 12. v. 10
Phil. 2. v. 3

tantum intumescimus, sed penè rumpimur super-
 bia. Vitia, quibus abundamus, & occultamus sedulo
 apud alios, & nobis ipsis lenia minutaq; esse fingi-
 mus, blandiendo, imò interdum pro virtutibus oscu-
 lamur. Eadem, quas in nobis admiramur, dotes si in
 alijs apparent, vel etiam superiores, ne cogamur il-
 lis cedere, nostra malignitate deterimus ac carpi-
 mus: si qua sunt vitia, seuera acrig; animaduersione
 ea obseruare non contenti, odiosè amplificamus.
 Hinc illa insolentia, vt quisq; nostrū, ceu communi
 lege exemptus, supra reliquos velit eminere: nemi-
 nem verò mortaliū non securè & ferociter con-
 temnat, vel certè, tanquam inferiorem despiciat.
 Cedunt diuitibus pauperes, plebei; nobilibus, serui
 dominis, literatis indocti: sed nemo est qui non ali-
 quam præstantiæ opinionem intus alat. Ita singuli
 sibi adulando, regnum quoddam gerunt in pectore.
 Sibi enim arrogantes, quò sibi placeant, de aliorum
 ingenijs & moribus censuram agunt: si verò ad con-
 tentionem ventum fuerit, illic erumpit venenum.
 Nam multi sanè nonnullam mansuetudinem præ-
 se ferunt, quandiu blanda omnia & amabilia ex-
 periuntur: at verò qui eundem seruet modestiæ te-
 norem vbi pungitur & iritatur, quotusquisque
 est? Nec aliud remedium est quàm vt reuellatur
 ex imis visceribus hæc noxiosissima trās quæ
 xxīi quædam pestis: quemadmodum et-
 iam Scripturæ doctrina reuellitur. Sic enim
 instituiamur, vt quas D E V S nobis largitus

1. Cor. 4.
v. 7

est dotes, meminerimus non nostra esse bona, sed gratuita Dei dona: quibus si qui superbiant, ingratitude suam produnt. Quis te prestantiorem reddit? inquit Paulus. Quod si acceperis omnia, quid gloriaris ac si tibi data non essent? Deinde assidua vitiorum nostrorum recognitione ad humilitatem nos reuocemus. Ita nihil in nobis restabit quo turgeamus: multa verò erit deiectionis materia. Rursum iubemur, quaecunque in alijs respicimus Dei dona, sic reuereri ac suspicere, vt eos quoque honoremus penes quos resident. Ad vitia autem docemur conuiuere, non equidem vt adulando foueamus, sed ne illorum causa insultemus ijs quos beneuolentia & honore fouere conuenit. Ita fiet vt cum quocunque mortalium negocium nobis sit, non tantum moderatè nos & modestè, sed comiter etiam & amicè geramus. Quemadmodum ad veram mansuetudinem nunquam alia via peruenies, quam si & tui deiectione, & alterius reuerentia imbutum pectus habueris.

1. Cor. 13
v. 4

Iam in querenda proximi utilitate officium prestatum, quantum habet difficultatis? Nisi à tui consideratione discedas, & te quodammodo exuas, nihil hic efficies. Quomodo enim opera exhibeas qua charitatis esse Paulus docet, nisi tibi renunciaueris, vt alijs totum te addicas? Charitas, inquit, patiens est, benigna, non procax, non fastidiosa, non inuidet, non inflatur, non querit que sua sunt, non irritatur, &c. Hoc vnum si exigatur, ne queramus
qua

que nostra sunt, non tamen minima vis erit afferenda natura: que sic in solam nostri dilectionem nos inclinatur, ut non tam facile patiatur nos ac nostra negligenter transire, quò alienis commodis inuigilemus: imò iure nostro sponte cedere, quod alteri resignemus. At Scriptura, ut eò nos manu ducat, premonet, quicquid à Domino gratiarum obtinemus, esse nobis hac lege concreditum, ut in commune Ecclesie bonum conferatur, ideòque legitimum gratiarum omnium usum esse, liberalem ac benignam cum alijs communicationem. Sed ulterius etiamnum pergit Scriptura, dum illas facultatibus comparat, quibus prædita sunt humani corporis membra. Nullum membrum suam facultatem sibi habet, nec in priuatum usum applicat, sed ad sociamembra transfundit: nec vllam inde utilitatem capit, nisi que ex communi corporis totius commoditate procedit. Ita fiet, ut non modo alieni commodi studium cum propriæ utilitatis cura semper coniungamus, sed hanc illi subijciamus. Ac ne forte nos lateret eam esse legem rectè administrandi quacumq; à Deo dona suscipimus, in minimis quoque benignitatis sue muneribus eam olim posuit. Primitias enim frugum offerri sibi mandauit, quibus testatur populus, nefas sibi esse aliquem percipere fructum ex bonis non illi antè consecratis. Quòd si ita demum sanctificantur nobis Dei dona, postquam ipsi auctori manu nostra ea dedicauimus: impurum esse abusum constat, qui non eiusmodi dedica-

1. Cor. 12

Exod. 22. v.
29. & 13. v. 19

tionem redoleat. Atqui Dominum frustra reuerentiarum communicatione locupletare contendat. Ad eum igitur quum peruenire benignitas nequeat tua (vt Propheta inquit) ea tibi erga sanctos cum qui in terra sunt exercenda est, ideoq; sacris oblationibus comparantur elemosyna, vt legalibus illi nunc respondeant.

Heb. 13. v. 16

1. Cor. 13. v. 16

2. Cor. 9. v. 5

1. Co. 13. v. 4

Porro, ne benefaciendo fatiscamus (quod profanus fieri alioqui necesse foret) accedere oportet aliterum illud quod ponit Apostolus, Patientem esse charitatem, nec iritari. Omnibus in vniuersum benefacere Dominus precipit, quorum magna pars indignissimi sunt, si proprio merito aestimentur: sed hic optimaratione subuenit Scriptura, quum docet non esse respiciendum quid ex seipsis mereantur homines, sed imaginem Dei in cunctis considerandam, cui nihil non & honoris & dilectionis debeamus. In domesticis autem fidei illam eandem diligentius obseruandam, quatenus per Christi Spiritum renouata est & instaurata. Ergo quisquis hominum tibi nunc offeratur qui officio tuo indigeat, causam non habes cur illi te impendere detrectes. Dic extraneum esse: at Dominus notam illi impressit, qua familiaris esse tibi debet: qua ratione vetat carnem tuam despiciere. Dic contemptibilem ac nihili: at eum Dominus esse demonstrat, quem imaginis sue decore dignatus sit. Dic nullis eius officijs te esse oberatum: at eum velut in vicem suam substituit Deus, erga quem tot ac tanta recognoscant beneficia quibus te sibi

Gal. 6. v. 10

Esa. 58. v. 7

sibi deuinxit. Dic indignum esse cuius causa vel minimum labores: at digna est imago Dei, qua tibi commendatur, cui te & omnia tua exhibeas. Quod si non modo nihil boni promeritus est, sed iniurijs quoque & maleficijs te prouocauit, ne hac quidem iusta causa est cur illum & dilectione complecti & dilectionis officijs prosequi desinas. Longè aliter (inquies) de me promeritus est. At quid meritus est Dominus? qui dum illi iubet remitti quicquid in te peccauit, sibi certè vult imputari. Hac profectò vna via peruenitur ad id, quod humane nature prorsus aduersum est, nedum difficile: vt diligamus eos qui nos odio habent, beneficijs mala pensamus, probris benedictiones reseramus: si meminerimus non hominum malitiam reputandam esse, sed inspiciendam in illis Dei imaginem, qua inductis ac obliteratis eorum delictis, ad eos amandos ample-
 xandosq; sua pulcritudine ac dignitate nos alliciat.

Matth. 6. v.
 14. & 18. v 35
 Luc. 17. v. 2

Matth. 5. v.
 44

7 Hæc ergo mortificatio tum demum habebit in nobis locum, si charitatis numeros impleamus. Ille autem implet non qui omnib. charitatis officijs solito modo defungitur, etiam si nullum pratermittat: sed qui ex sincero amoris affectu id facit. Potest enim accidere vt quis exoluat quidè ad plenum omnibus q; debet, quantū attinet ad externa officia: interim tamè lōge absit à vera exoluēdi ratione. Quosdā n. videas qui valde liberales videri volunt, q; tamen nihil largiuntur q; nō supbia vultus aut etiam verborū insolētia exprerent. Atq; huc calamitatis hoc infelici

seculo deuentum est, vt nulla propè eleemosyna
 saltem à maxima parte hominum, sine contumelia
 porrigantur. Quæ prauitas ne inter Ethnicos qui-
 dem tolerabilis esse debuerat. Nam à Christianis
 plus aliquid etiamnum requiritur, quàm vt hilari-
 tatem in vultu præ se ferant, & verborum comita-
 te amabilia reddant sua officia. Primùm, eius quem
 ope sua indigere conspiciunt, personam suscipiant a-
 portet, ac fortuna perinde misereantur ac si eam
 sentirent ipsi ac sustinerent: vt misericordie ac hu-
 manitatis sensu ad ferendas illi suppetias, non ar-
 liter quàm sibi, ferantur. Qui sic animatus ad
 operam fratribus suis dandam accedet, non modo
 nulla vel arrogancia vel exprobratione officia sua
 contaminabit: sed nec fratrem, cui benefacit, vel
 tanquam opis egenum despiciet, vel tanquam sibi
 obligatum subiugabit, non magis scilicet quàm vel
 agro membro insultamus, cui refocillando reliquum
 corpus laborat: vel reliquis membris putamus spe-
 cialiter obligatum, quia plus operæ ad se traxerit
 quàm rependerit. Siquidem officiorum inter mem-
 bra communicatio nihil gratuitum habere credi-
 tur, sed potius solutio esse eius quod natura lege de-
 bitum negare prodigiosum esset. Hac quoque ratio-
 ne fiet, vt ne liberatum se putet qui vno genere offi-
 cij defunctus fuerit: sed ita potius secum quisque
 cogitabit, se, quantus quantus est, proximis debito-
 rem sui esse: nec alium exercendæ erga ipsos bene-
 ficentiæ statuendum esse finem, nisi quum facul-
 tates

tates deficiunt: quæ quàm latè extenduntur, ad
 8 charitatis regulam limitari debent.

Præcipuam abnegationis nostri partem, quam
 diximus in Deum spectare, iterum plenius exequā-
 mur. Ac multa quidem de ea iam dicta sunt, quæ re-
 petere superuacaneū foret. sufficiet tractare qua-
 tenus ad æquanimitatem tolerantiæq; nos format.
 Principio igitur in quærenda vitæ presentis vel com-
 moditate vel tranquillitate, huc nos Scriptura vo-
 cat, vt Domini arbitrio nos nostraq; omnia resignā-
 tes, domandos ac subiugandos cordis nostri affectus
 illi tradamus. Ad opes honoresq; expetendos, ad am-
 biendam potentiam, ad cumulandas diuitias, ad eas
 omnes ineptias, quæ ad magnificentiam pompamq;
 facere videntur, congerendas, furiosa est nostra li-
 bido, infinita cupiditas. Rursum paupertatis, igno-
 bilis, humilitatis mirus timor, mirum odium:
 quibus ad illa modis omnibus amolienda stimula-
 mur. Hinc videre est quàm irrequieto sint ingenio,
 quot tentent artes, quibus studijs se fatigent, qui-
 cunque vitam proprio consilio componant: quod sci-
 licet adipiscantur quæ vel ambitionis, vel avaritiæ
 fert affectus, rursum quò pauperiem humilitatemq;
 defugiāt. Pys ergo hominibus ne talibus laqueis im-
 plicentur, hæc tenenda est via. Principio, non aliun-
 de prosperandi rationem vel appetant, vel sperent,
 vel cogitēt, quàm ex Domini benedictione: ideoq; in
 eam se tuto ac confidenter reijciant ac reclinet. Nā
 vt cunq; sibi pulchrè sufficere videatur caro, dum vel

propria industria ad honores, opesq̄, contendit, vel studio enititur, vel adiuuatur hominum gratia: certum est tamen, omnia hac nihil esse, neque aliquid vel ingenio vel labore nos profecturos, nisi quatenus vtrunque Dominus prosperabit. At è conueniens sola ipsius benedictio etiam per omnia impedimenta viam reperit, vt nobis in latum faustumq̄, exitum succedere omnia faciat: deinde, vt maxime sine ipso possimus aliquid glorie atque opulentiæ nobis comparare: (quemadmodum videmus quotidie impiorum magnis & honorib. & opibus cumulari) quando tamen ne minimam quidem felicitatis particulam degustant quibus incumbit Dei maledictio, sine ipso nihil nisi quod male nobis vertat, consequemur. Porro nequaquam appetendum quod homines magis miseros facit.

Ergo, si omnem prosperi successus atq̄, optabilem rationem in sola Dei benedictione credimus esse positam, qua absente miseria nos omne genus & calamitates maneat: restat etiam vt ne propria vel ingenij dexteritate vel sedulitate freti, nec hominum fauore subnixi, vel inani fortune imaginatione confisi, ad opes honoresq̄, cupide contendamus: sed in Dominum semper respiciamus, vt eius auspicijs ad quamcumq̄, ille prouiderit sortem deducamur. Ita primum fiet, vt non per nefas & dolis ac malis artibus vel rapacitate, cum proximorum iniuria ruamus ad captandas opes, ad honores inuadendos: sed eas tantum fortunas sequamur, quæ nos ab innocentia non abducant.

abducant. Quis enim speret diuinae benedictionis, in-
 ter fraudes, rapinas, aliasq; nequitia artes, auxili-
 um? Nam vt illa nisi pure cogitantē ac recte agen-
 tem non sequitur: ita eos omnes à quibus expetitur
 ab obliqua cogitatione prauisq; facinorib; reuocat.
 Deinde iniectū erit nobis frantum, ne immodica di-
 tescenti cupiditate ardeamus, neve honoribus am-
 bitiose inhiemus. Quia n. fronte quis à Deo se adiutū
 iri confidat, ad ea consequenda qua contra eius ver-
 bū desiderat? Absit. n. vt q; ore suo Deus maledicit,
 benedictionis sua adiutorio prosequatur. Postremo, si
 pro voto ac spe nō succedat, cohibebimur tamen ab
 impatientia, & qualiscunq; nostra conditionis de-
 testatione: quod sciemus id esse murmurare aduersus
 Deū, cuius arbitrio diuitia & paupertas, contēptus
 & honores dispensantur. In summa, q; se eo quo di-
 ctū est modo in Dei benedictionem reclinārit, nec
 ea que furiosē expeti ab hominib; solent, malis artib;
 aucupabitur, quib; se nihil profecturū cogitabit: nec
 si quid prospere acciderit, sibi imputabit, ac sua vel
 sedulitati, vel industria, vel fortune, sed Deo autho-
 ri acceptū feret. Quod si florentibus aliorum rebus
 ipse parum promoueat, imō etiam retro delabatur:
 maiori tamē equitate ac moderatione animi suam
 tenuitatē feret quā p̄sanus quispiam mediocrē suc-
 cessū, q; voto dūtaxat non respōdeat: habens scil. sola-
 tū, in quo trāquillius acquiescat q̄ in sūmo vel opu-
 lentie vel potētie fastigio: quia vt saluti sua conducit,
 ita res suas ordinari à Domino reputat. Sic Dauidē Psal. 131. v. 1

fuisse affectum videmus, qui dum sequitur Deum seq̄ ei regendum tradit, similem se testatur pueri ablactato, neque ambulare in rebus altis vel mirabilibus supra se.

Neque in hac tantum parte constare pijs animi debet illa tranquillitas & tolerantia: verum ad omnes etiam casus, quibus obnoxia est præsens vita, extendatur necesse est. Ergo nemo ritè se abnegauit, nisi qui se totum ita resignauit Domino, ut omnes vite sue partes eius arbitrio gubernari ferat. Qui verò sic animo compositus erit, quicquid accidat, nec miserum se reputabit, nec de sua sorte cum Dei inuidia conqueretur. Quàm verò necessaria sit hæc affectio, inde patebit, si consideres quot accidentibus subiecti simus, quorum euentu vite sue maledicunt homines, suum natalem detestantur, obloquuntur Deo: & (vt sunt facundi ad blasphemias) iniquitatis eum ac scuitie accusant. Fidelem verò in his quoque oportet Dei clementiam & verè paternam indulgentiam intueri. Proinde, siue adustis pruina segetibus, aut gelu consumptis, aut grandine proculcatis, imminere famem videat: non tamen despondebit animum, nec Deo inuidiam faciet: sed in hac fiducia permanebit, Nos tamen in tutela Domini sumus, & oues in pascuis eius educatæ: ille igitur alimenta nobis etiam in extrema sterilitate suppeditabit. Siue morbo afflictabitur, ne tum quidem frangetur doloris acerbitate, vt ad impatientiam prorumpat, atq; ita cum Deo expostulet: sed iustitiam

fitiam ac lenitatem in Dei serula considerando, ad tolerantiam se reuocabit. Denique, quicquid eueniet, quia sciet manu Domini ordinatum, placido gratosq; animo suscipiet, ne contumaciter eius imperio resistat, cuius in potestate se suaq; omnia semel permisit.

De crucis tolerantia, quæ pars est abnegationis. CAP. VIII.

Quin alius etiamnum conscendere piam mentem decet: nempe quò discipulos suos vocat Christus, vt suam vnusquisq; crucem tollat. Quos- Matt. 16. v. 24
 enim Dominus cooptauit, ac suorum consortio dignatus est, y se ad duram, laboriosam, inquietam, plurimisq; ac varijs malorum generibus referendam vitam preparare debent. Sic est cælestis Patris voluntas, vt certum de suis experimētum capiat, eos talem in modum exercere. A Christo primo-
 genito suo exorsus, erga filios omnes suos hunc ordinem prosequitur: nam quum esset ille Filius Dei Matt. 3. v. 17. & 17. v. 5
 præ alijs dilectus, & in quo Patris animus acquiescebat, videmus tamen quàm non indulgenter ac molli-
 liter habitus fuerit: vt verè dici queat, non modo perpetua cruce exercitatum fuisse, quandiu terram incoluit: sed totam eius vitam nihil aliud fuisse, quàm perpetuæ crucis speciem. Causam Apostolus assignat, quòd obedientiam discere oportuerit ex ijs quæ passus est. Cur nos ergo ab ea conditione eximamus, quam subire Christum caput nostrum oportuit: præsertim quum nostra causa subierit, vt

Heb. 5. v. 8

Rom. 8. v.

29

Act. 14. v. 22

Phil. 3. v. 10

nobis in seipso patiētia exemplar exhiberet? Quamobrem Apostolus omnibus filijs Dei hunc esse destinatum finem docet, vt conformes eius fiant. Vnde etiā insignis consolatio ad nos redit, in rebus duris atque asperis, quæ aduersæ malæq; existimantur, nos Christi passionibus communicare: vt quem admodum ille à malorum omnium labyrintho in gloriā celestem ingressus est, ita in eandem per varias tribulationes deducamur: sic enim alibi loquitur Paulus ipse: quod dum communionem discimus afflictionum ipsius simul apprehendimus potentiam resurrectionis: ac dum conformes reddimur morti eius: ita preparamur ad gloriosæ resurrectionis consortium. Quamvis hoc valere potest ad leniendam omnem crucis acerbitatē, quod quò magis rebus aduersis afflicti sumus, eò certius confirmatur nostra cum Christo societas: cuius communionem passionem ipsam non modo benedicta nobis fiunt, sed ad promouendam quoq; nostram salutem multum afferunt adiumenti.

Adde, quod Dominus noster crucem ferendam suscipere nihil necesse habuit, nisi ad testandam approbandamq; Patri suam obedientiam: nobis vero multis rationibus necesse est sub assidua cruce vitam degere. Primum, (vt natura nimium propensissimus ad omnia carni nostra tribuenda) nisi nobis inbecillitas nostræ velut oculo demonstrata fuerit, facile virtutem nostram supra iustum modum estimamus: nec dubitamus, quicquid eueniat, contra omnes difficultates infractam fore & inuictam. Vnde

Vnde in stolidam & inanem carnis confidentiã eue-
himur: qua freti cõtumaciter deinde superbimus in
Deum ipsum, perinde ac si propria nobis facultates
citra eius gratiam sufficerent. Hanc arrogantiam
melius retundere non potest, quàm dum expe-
rimento nobis comprobatur, quanta non modo imbe-
cillitate, sed etiam fragilitate laboremus. Ergo vel
ignominia, vel paupertate, vel orbitate, vel morbo,
vel alijs calamitatibus nos affligit: quibus sustinen-
dis longè impares, quãtum ad nos attinet, mox suc-
cumbimus. Sic humiliati discimus inuocare eius
virtutem: qua sola sub pondere afflictionum confi-
stere nos facit. Quinetiam sanctissimi, utcumq; Dei
gratia, nõ proprijs viribus, stare se nouerint, de sua
tamen fortitudine & constantia plus iusto securi
sunt, nisi eos crucis probatione in penitentiorem sui
notitiam adducat. Hac socordia Dauidi quoque ob-
repit. Ego dixi in quiete mea, Non moueboꝝ perpe- Psal. 30. v. 7
tuo. Iehouah, stabilieras in beneplacito tuo monti
meo robur, abscondisti faciem tuam: sui percussus.
Fatetur enim torpore in rebus prosperis obstupesa-
ctos fuisse suos sensus, ut posthabita Dei gratia, à
qua pendere debuerat, sibi innixus fuerit, ut perpe-
tuitatem sibi promitteret.

Talibus documentis admoniti suorum morborum
fideles, proficiunt ad humilitatem: ut praua carnis
confidentia exuti, ad Dei gratiam se conferant. Por-
rò ubi se contulerunt, diuina virtutis presentiam, in
qua satis superq; presidij inest, experiuntur.

Atque id est quod Paulus docet, tribulationibus generari patientiam, patientia probationem. Nam quod Deus promisit fidelibus se adfuturum in tribulationibus, id verum esse sentiunt, dum patienter subsistunt, eius manu suffulti: quod suis viribus nequaquam possent. Patientia igitur experimentum affert sanctis, quod Deus, quam pollicitus est opere ipsa, dum opus est, exhibeat. Inde spes quoque confirmatur: quando ingratitude nimia foret, non expectare in posterum quam constantem ac firmam experti sint Dei veritatem. Videmus iam quod vno contextu bona ex cruce nascantur. Illam enim quam falso de propria virtute presumimus, opinionem euertens, nostramque hypocrisin, quae delicias nobis facit, detegens, perniciosam carnis confidentiam excutit: sic humiliatos in Deum vnum reclinare docet: quo sit ut non opprimamur, nec succumbamus. Victoriā autem spes sequitur: quatenus scilicet Dominus, quod promisit praestando, suam in futurum veritatem stabilit. Sanè ut sole sint istae rationes, apparet quam necessaria nobis sit crucis exercitatio. Neg, enim parui momenti est cacum tui amorem abstergi, ut imbecillitatis tuae conscius probe fias. Imbecillitatis propria sensu affici, ut diffidere tibi discas. Diffidere tibi, ut fiduciam in Deum transferas. Cordis fiducia in Deum recumbere, ut ipsius auxilio fretus ad vltimum inuictus perseueres. Consistere ipsius gratia, ut veracem esse in suis promissis intelligas. Certitudinem promissionum eius habere comprobata, ut spes tua inde corroboretur.

4 Alium quoque finem habet Dominus affligendi suos, ut ipsorum patientiam exploret, & ad obedientiam eos erudiat. Non equidem quod possint illi obedientiam prestare, nisi quam ipse dederit: sed ita placet ei praeclaris documentis testatas facere ac illustres quas in sanctos contulit gratias: ne intus otiose lateant. Ergo tolerandi virtutem ac constantiam, qua seruos suos instruxit, in apertum profecto, dicitur eorum patientiam explorare. Vnde illae sunt locutiones, quod tetauerit Deus Abraham, & pietatem eius compertam habuerit ex eo, quod non derectasset proprium filium & vnicum immolare. Quare Petrus non secus fidem nostram tribulationibus docet probari, quam aurum in fornace ignis examinatur. Quis autem non expedire dicat, ut praestantissimum patientiae donum, quod à Deo suo fidelis accepit, in usum producat, ut certum manifestumque fiat? Neque enim aliter vnquam homines ipsum pro merito aestimabunt. Quod si Deus ipse, ne in obscuro lateant, imò inutiles iaceant ac depereant quas fidelibus suis virtutes contulit, iure facit, dum illis excitandis materiam suppeditat: optimam rationem habent sanctorum afflictiones, sine quibus nulla foret eorum patientia. Ad obedientiam quoque erudiri cruce dico: quia sic non ad proprium votum, sed Dei arbitrium viuere docentur. Quod si aequissimum est ut caelesti Patri nos per omnia obsequentes esse approbemus, non est certe de-

Gen. 22. v. 1. & 12.

1. Pet. 1. v. 7.

tractandum, vt ad reddendam sibi obedientiam mor-
dis omnibus nos assuesfaciat.

Deu. 32. v. 15

Necdum tamen perspicimus quàm necessaria sit
nobis isthac obedientia, nisi simul reputamus quan-
ta sit ad excutiendum Dei iugum carnis nostrae la-
sciua, simul atq; mollius aliquantisper atq; indul-
gentius habita est. Omnino enim illud in nobis per-
petuum est, quod fuisse in populo Israelitico con-
queritur Deus, vt pingues facti & adipe obducti re-
calcitremus aduersus eum qui nos aluit & enutri-
uit. Debebat quidem nos Dei beneficentia ad repu-
tandam & deamandam eius bonitatem allicere: sed
quando ea nostra est malignitas, vt perpetuo eius in-
dulgentia potius corrumpamur: plusquam necessa-
rium est nos aliqua disciplina contineri, ne in talem
petulantiam exultemus. Sic, ne opum abundantia
immodica ferociamus, ne honoribus elati superbia-
mus, ne inflati reliquis vel anime vel corporis vel for-
tune bonis insolescamus, Dominus ipse, prout prouidet
expedire, occurrit, & carnis nostrae ferociam crucis
remedio subigit ac refranat, idq; varijs modis: quan-
tum scilicet vnicuiq; salubre est. Neq; enim aut ijs-
dem morbis peraeque grauer laboramus omnes, aut
perinde difficili curatione indigemus. Inde videre est
vt alij alio crucis genere exerceantur. Quum autem
alios lenius tractet, alios asperioribus remedijs pur-
get caelestis medicus, dum vult omnium sanitati con-
sultare: neminem tamen immunem ac intactum praeter-
mitti: quia omnes ad vnum nouit esse morbosos.

Adde, quod non modo infirmitatem nostram pra-

uenire, sed praterita etiam delicta sepe corrigere
 necesse habet clementissimus Pater: vt nos in legiti-
 ma erga se obedientia contineat. Proinde quoties
 affligimur, subire protinus in mentem debet antea-
 Et vite recordatio: ita procul dubio reperiemus, nos
 admisisse quod dignum eiusmodi castigatione esset.
 Neq; tamen à peccati agnitione precipue sumenda
 est ad patientiam exhortatio. Nam Scriptura me-
 liorem longè considerationem suppeditat, quum di-
 cit rebus aduersis nos à Domino corripì, ne cum hoc
 mūdo ~~con~~memur. Ergo in ipsa quoq; tribulationum
 acerbitate, Patris nostri clementiam erga nos ac be-
 nignitatem recognoscere conuenit: quando ne tum
 quidem desinit salutem nostram promouere. Affligit
 enim, non vt perdat vel perimat, sed potius à mundi
 damnatione liberet. Ea cogitatio nos deducet ad id
 quod alibi docet Scriptura, Fili mi, ne respuas corre-
 ctionem Domini, neq; afficiaris tadio quum ab eo ar-
 gueris. Quem enim diligit Deus, corripit: & cum ve-
 lut Pater filium amplectitur. Perdit nos Deus nisi à se
 delapsos correptione reuocat: vt rectè ille dicat, nos
 spurios esse, nō filios, si extra disciplinam sumus. Per-
 uersissimi ergo sumus si ipsum ferre non possumus,
 dum suam nobis beneuolentiā & quam habet de sa-
 lute nostra curam declarat. Hoc inter incredulos &
 fideles interesse docet scriptura, quòd illi, velut inue-
 terate recoctæq; nequitia in incipia, flagellis deteri-
 ores modò ac obstinatiores fiunt: hi, ceu filij inge-
 nuitate preediti, ad pœnitentiā pficiunt. Eligendum
 nunc vtro in numero esse malis. Sed quoniā de hac re
 alibi dictū est, cōtent⁹ breuiter attigisse, sinē faciā.

1. Cor. II.
v. 32.

Prou. 3. v. 12

Heb. 12. v. 8

Porro singularis illa est consolatio, ubi pro iustitia persecutionem patimur. Succurrere enim tunc debet quanto nos honore dignetur Deus, quòd ita nos peculiari militiæ suæ nota insignit. Persecutionem patiti pro iustitia dico, non tantum qui pro Evangelij defensione, sed qui pro quolibet iustitiæ patrociniis laborant. Siue ergo in asserenda aduersus Satana mendacia Dei veritate, siue in suscipienda bonorum atq; innocentium contra improborum iniuriarum tela, necesse est incurrere in mundi offensiones & odia, vnde aut vitæ nostræ, aut fortunis, aut honori periculum immineat, ne graue sit nobis aut molestum eatenus impendere nos Deo, aut ne miseris in
 Matt. 5. v. 10. ijs nos putemus, in quibus ipse suo ore nos beatos pronunciauit. Paupertas quidem, si in se ipsa aestimetur, miseria est: similiter exilium, contemptus, carcer, ignominia, mors deniq; ipsa extremum est omnium calamitatum. Verum ubi aspirat fauor Dei nostri, nihil est istorum quod non in felicitatem nobis cedat. Contenti ergo potius simus Christi testimonio, quàm falsa carnis aestimatione. Ita fiet, vt
 Act. 5. v. 41. Apostolorum exemplo gaudeamus, quoties nos reputabit dignos qui pro suo nomine contumeliam patiamur. Quid enim? Si innocentes ac nobis bene conscij impiorum scelere exuimur facultatibus, ad inopiam quidem redigimur apud homines: sed verè apud Deum in cœlis diuitiæ ita nobis accrescunt: si penatibus nostris extrudimur, eo interius recipimur in Dei familiam: si vexamur & contemnimur, eo
 firmio-

firmiores agimus in Christo radices: si probris ac ignomina notamur, eo ampliore loco sumus in regno Dei: si trucidamur, ita nobis ingressus patefit ad beatam vitã. Pudeat nos minoris estimare, quibus tantum pretium Dominus statuit, quàm vmbrales & euanidas vitæ presentis illecebras.

8 Quum ergo his & similibus monitis abundè soletur Scriptura quas pro iustitiæ defensione sustinemus vel ignominias vel calamitates: nimis ingrati sumus, nisi libenter atq; hilariter eas è manu Domini suscipimus: præsertim cum sit hæc crucis species fidelium maximè propria, qua vult Christus in nobis glorificari, quemadmodum & Petrus docet. Quia 1. Pet. 4. v. 11 verò ingenuis naturis acerbius est contumeliã quàm centum mortes pati, nominatim admonet Paulus non modò persecutiones nos manere, sed etiam probra, quia speramus in Deum viuum: sicut 1. Tim. 4. v. 9. 2 Cor. 6. v. 8. alibi suo exemplo ambulare nos iubet per infamiam & bonam famam. Neq; verò ea requiritur à nobis hilaritas que omnem acerbitalis dolorisq; sensum tollat: alioqui nulla in cruce esset sanctorum patientia, nisi & dolore torquerentur, & angerentur molestia. Si nulla esset in egestate asperitas, nullus in morbis cruciatus, nulla in ignominia punctio, nullus in morte horror: cuius foret vel fortitudinis vel moderationis, ea susq; deq; habere? At quum vnumquodq; ipsorum ingenta sibi amaritudine nostros omnium animos naturaliter mordeat, in eo se profert fidelis hominis fortitudo, si in eiusmodi amari-

tudinis sensu tentatus, ut cunq; grauius laboret, fortiter tamen obsistendo eluctatur: in eo se exercit patientia, si acriter extimulatus, timore tamen Dei refranatur, ne in aliquam intemperiem erumpat: in eo elucet acritas, si tristitia & mœrore vulneratus in spiritali Dei consolatione acquiescit.

2. Cor. 4.
v. 8.

Hunc conflictum, quem aduersus naturalem doloris sensum sustinent fideles, dum patientia ac moderationi studet, eleganter descripsit Paulus his verbis: In omnibus premimur, at nō anxij reddimur: laboramus, at non destituimur. persecutionē patimur, at in ea non deserimur: deijcimus, at non perimus. Vides ut patienter ferre crucem, non sit prorsus obstupescere, & omni doloris sensu priuari, quem admodum Stoici magnanimum hominem stultè olim descripserunt. Et quid ista sublimi sapientia profecerunt? nempe dum nimis exactam ac præcisam patientiam habere volunt, eius vim sustulerunt & vita humana. Nunc quoq; sunt inter Christianos noui Stoici, quibus non modo gemere ac flere, sed tristari quoq; & sollicitum esse vitiosum est. At nihil nobis cum ferrea ista Philosophia, quam Magister ac Dominus noster non verbo tantum sed exemplo etiam suo damnauit. Nam & suis & aliorum malis ingemuit & illacrymauit: nec aliter discipulos suos instituit. Mundus, inquit, gaudebit. vos autem lugebitis & flebitis. Ac, ne quis vitio id verteret, proposito edicto beatos pronunciauit qui lugent.

Ioh. 17. v. 20

Matt. 5. v. 4.

Sanctis

10. Sanctis tolerantia laudem desert Scriptura, dum
 ita malorum duritia affliguntur, vt non frangan-
 tur nec concidant: ita amaritudine punguntur, vt
 simul persundatur spirituali gaudio: ita premiuntur
 anxietate, vt Dei consolatione exhilarati respirent.
 Interim versatur in eorum cordibus illa repugnan-
 tia, quod natura sensus, quæ sibi sentit aduersa, resu-
 git atq; horret: pietatis autem affectus ad obedi-
 tiam diuinæ voluntatis etiam per has difficultates
 contendit. Hanc repugnantiam expressit Dominus
 quum ita loqueretur Petro, *Quum esses iunior, cin-*
gebas te, & ambulabas quò libebat. Quum autem
senueris, præcinget te alius, & educet quò non voles.
 Ioh. 21. v. 18.

21. Quoniam autem præcipuam crucis tolerandæ ra-
 tionem à diuinæ voluntatis consideratione sumpsimus,
 paucis definiendum est, quid inter philosophicam ac
 Christianam patientiam intersit. Equidem paucissimi
 ex Philosophis eo rationis conscenderunt, vt manu Dei
 nos exerceri per afflictiones intelligerent, & Deo hac
 in parte obtemperandum censerent: sed illi quoq; ipsi
 non aliam asserunt rationem, nisi quia ita necesse sit.
 Quid autem istud est dicere, nisi cedendum esse Deo, quia
 frustra contendas oblucriari? Nam si Deo tantum pa-
 remus, quia necesse est: si euadere liceat, parere desi-
 nemus. Scriptura autem longè aliud in voluntate
 Dei considerare iubet, nempe iustitiam primum &
 equitatem: deinde salutis nostræ curam. Huius-
 modi ergo ad patientiam sunt Christiana exhorta-
 tiones. Siue paupertas, siue exilium, siue carcer, siue

contumelia, siue morbus, siue orbitas, seu quid aliud simile nos cruciat, cogitandū nihil istorum accideri nisi nutu ac prouidentia Dei. Porro ipsum nihil nisi iustissimo ordine agere. Quid enim? an non innumera ac quotidiana nostra delicta promerentur seuerius ac grauioribus ferulis castigari, quàm quæ nobis ab eius clementia infliguntur? an non equissimum est carnem nostram domari, & velut ingratum fieri, ne libidinose pro suo ingenio ferociat? an non digna est iustitia & veritas Dei, cuius causa laboramus? Quod si indubia Dei equitas in afflictionibus apparet, non possumus sine iniquitate vel obmurmurare vel oblectari. Non audiamus iam illam frigidam cationem, Cedendum, quia necesse est: sed vuidam ac plenam efficacia præceptionē, Obtemperandum, quia resistere nefas est. Patiendum, quoniam impatientia sit aduersus Dei iustitiam contumacia. Iam verò quia illud demum amabile nobis est quod saluti ac bono esse nobis agnoscimus, hac etiam parte nos consolatur optimus Pater, dum affert, se eo ipso quòd nos cruce affligit, saluti nostræ consulere. Quòd si salutare nobis tribulationes efficit constat, cur non grato placidoq; animo eas suscipere remus? Quare eas patienter ferendo non succumbimus necessitati, sed bono nostro acquiescimus. Illæ inquam, cogitationes faciunt, vt quantum animi nostri contrahuntur in cruce, naturali acerbitate sensu, tantum spiritali letitia diffundantur. Vnde & gratiarum actio sequitur, quæ nulla sine gaudio

esse potest. Quod si laus Domini, & gratiarum actio non nisi ab hilaris letorū pectore emanare potest: nihil autem est, quod eam interpellare in nobis debeat: hinc apparet, quā necessarium sit, crucis amaritudinem spiritali gaudio temperari.

De meditatione futuræ vitæ.

CAPVT IX.

Quocunq; autem tribulationis genere premamur, respiciendus semper est hic finis, vt assuescamus ad præsentis vitæ contemptum, indeq; ad futuræ meditationem excitemur. Quoniam enim optimè nouit Deus, quantopere in belluinum mundi huius amorem simus naturā inclinati, aptissimam rationem adhibet ad nos retrahendos & torporem excutiendum, ne nimis tenaciter in eo amore inhaerescamus. Nemo quidem est nostrū qui non videri cupiat ad cælestem immortalitatem toto vitæ curriculo aspirare & eniti. Pudet enim nos nullare antecellere brutas pecudes: quarum conditio nihilo nostra inferior futura esset, nisi spes eternitatis post mortem nobis supersit. Verū si consilia, studia, facta cuiusq; examines, nihil aliud illic videbis quam terram. Inde autem stupiditas, quod mens nostra fulgore inani opum, potentia, honorum perstricta hebetatur, ne longius cernat. Cor etiam auaritia, ambitione, libidine occupatum degrauatur, ne altius assurgat. Denique tota anima carnis illecebris irretita, felicitatem in terra suam querit. Huic ma-

lovt occurrat Dominus, asiduis miseriarum documentis suos de presentis vitæ vanitate edocet. Ergo ne altam sibi & securam pacem in ea promittant, vel bellis, vel tumultibus, vel latrocinijs, vel alijs iniurijs inquietari sapè infestariq; permittit. Ne auditate nimia fluxis & caducis diuitijs inhiant, aut in ijs quas possident acquiescant: nunc exilio, nunc sterilitate terra, nunc incendio, nunc alijs modis ad inopiam eos redigit, aut certè in mediocritate continet. Quod si in his omnibus indulgentior illis est, ne tamè vel stulta gloria intumescant, vel confidentia exultent, morbis & periculis ob oculos illis positam quam instabilia sint ac euanida quæcumq; mortalitati obnoxia sunt bona. Tum ergo demum ritè proficimus crucis disciplina, vbi discimus, hanc vitam, quum in se estimatur, inquietam, turbulentam, innumeris modis miseram, nulla ex parte plane beatam esse: omnia quæ estimantur eius bona, incerta, fluida, vana multisq; admixtis malis vitata esse: atque ex eo simul constituimus nihil hic querendum aut sperandum quam certamen: attollendos in cælum animos & oculos, vbi de corona cogitamus. Sic enim habendum est, nunquam serio ad futura vitæ desiderium ac meditationem erigi animum, nisi presentis contemptu antè imbutus fuerit.

Siquidem inter ista duo nihil medium est: aut vilescat nobis terra oportet, aut intemperato amore sui vincetos nos detineat. Quid enim, queso, fieret, si perpetuo bonorum ac felicitatis concursu hic frateremur.

remur: quum assiduis malorum stimulis non possimus satis expergeri ad reputandam eius miseriam? Vitam humanam sumi vel umbræ instar esse, non modo eruditus notum est, sed vulgus quoque hominum proverbum nullum magis tritum habet. Verum nulla serè res est, quam vel negligentius expendamus, vel minus meminerimus. Omnia enim molimur perinde atque immortalitatem nobis interterram constituentes. Si effertur funus aliquod, vel sepulcra ambulamus, quia tunc oculis obuersatur mortis simulacrum, egregiè, fateor, de vitæ huius vanitate philosophamur. Quanquam ne id quidem facimus perpetuò: plerumq; enim nihil nos afficiunt ista omnia. Verum ubi accidit, momentanea est philosophia, quæ, simul atq; terga vertimus, evanescit, ac ne minimum quidem post se recordationis vestigium relinquit. Neque enim mortis tantum, sed mortalitatis quoque ipsius obliti, ac si nullus unquam de ea rumor ad nos peruenisset, in supinant terrene immortalitatis securitatem revolvimur. Quis ergo neget, nobis omnibus summum operæ pretium esse, nò dico verbis admoneri, sed quibuscūq; fieri potest, experimètis convinci de misera terrestri vitæ cōditione: quando vix convicti etiã desinimus prava stultaq; eius admiratione obstupescere, ac si ultimã bonorū metam in se cōtineret? Quid si necesse habet Deus nos erudire: nostri vicissim officij est auscultare vocanti, & torporem nostrum vellicanti: ut contempto mundo ad future vitæ meditationem toto pectore contendamus.

Sed enim ad talem presentis vite contemptum sese assuefaciant fideles, qui neque eius odium gereret, nec aduersus Deum ingratitude. Siquidem hac vita, utcumq, infinitis miserijs referta sit, censetur tamen merito inter non aspernandas Dei benedictiones. Quare si nihil in ea recognoscimus diuini beneficij, rei iam sumus non parue in Deum ipsum ingratitude. Prasertim vero fidelibus testimonium esse debet diuina beneuolentia: quando ad salutem eorum promouendam tota est destinata. Prius enim quam aeternae gloriae hereditatem nobis palam exhibeat, minoribus documentis se nobis Patrem vult declarare: ea sunt quae quotidie ab ipso nobis conferuntur bona. Quum ergo nobis seruiat vita haec ad intelligendam Dei bonitatem, fastidientiusne eam quasi nullam boni micam in se haberet? Hunc igitur sensum atque affectum induere nos oportet, ut ipsam reponamus inter minimè respicienda diuinae benignitatis dona. Et multò maior illa est ratio, si reputamus in ea nos ad gloriae regni caelestis quodammodo preparari. Sic enim Dominus ordinauit, ut qui olim coronandi sunt in caelo, certamina prius in terra obeant, ne triumphent nisi superatis belli difficultatibus & parta victoria. Deinde altera: quòd varijs beneficijs diuinae benignitatis suauitatem delibare in ea incipimus: quo spes ac desiderium nostrum acuatur ad plenam eius reuelationem expetendam. Vbi constitutum illud fuerit, diuinae clementiae munus esse quòd terrenam vitam viuimus,

mus, cuius gratia ut sumus illi obligati, ita memores gratosque esse oportet: tum opportunè descendimus ad considerandam miserrimam eius conditionem: quò scilicet extricemur à nimia eius cupiditate, ad quam, ut dictum est, vltro naturà propendamus.

4 Porro quicquid detrahatur prauo eius amori, debet melioris vitæ desiderio accedere. Hic ergo sit scopus fidelium in aestimanda mortali vita, ut dum intelligunt nihil per se quàm miseriam esse, eò alacriores & magis expediti totos se ad futura illius & æternæ meditationem conferant. Vbi ad eam comparationem ventum est, tum verò illa non modò securè negligi potest, sed præ hac penitus contemnenda est ac fastidicèda. Nam si cælum patria est, quid aliud terra quam exilium? si migratio è mundo est in vitam ingressus, quid aliud mundus quàm sepulchrum? in ipsa manere quid aliud quàm in morte demersum esse? si liberari à corpore, est asseri in solidam libertatem, quid aliud est corpus quàm carcer? Si D E I præsentia frui suprema felicitatis summa est, nonne ea carere miserum? Atqui donec è mundo euaserimus, peregrinamur à Domino. Ergo si cum cœlesti vita terrena comparetur, 2. Cor. 5. v. 6 non dubium quin facile & contemnenda & proculcanda sit. Odio certè habenda nūquam est, nisi quantum nos peccato tenet obnoxios: quanquam ne illud quidem odium propriè in ipsam conuertendum est. Vt cumque sit, nos tamen ita eius vel tædio vel odio

affici decet, vt finem eius desiderantes, parati quoz
 fimus ad arbitrium Domini in ea manere, quo scili-
 cet tadium nostrum sit procul ab omni murmure &
 impatientia. Est enim instar stationis in qua nos
 Dominus collocauit, tandiu nobis conseruanda quo-
 ad ille reuocârit. Deslet quidem sortem suam Pau-
 Rom. 7. v. 24 lus, quòd voto suo diutius corporis vinculis alligatus
 teneatur, & suspirat ardenti redeptionis desiderio,
 nihilominus, vt Dei imperio pareat, paratu se ad r-
 Phil. 1. v. 23 trangu, p̄stebatur: quia se id Deo debere agnoscit, vt
 nomen eius vel per mortem vel vitam glorificet: ipse
 autem est statuere, quid maximè ad gloriam suam
 expediat. Itaq; si Domino viuere ac mori nos decet,
 eius arbitrio relinquamus mortis vitæq; nostre ter-
 minum: sed ita, vt illius studio flagremus, & in me-
 ditatione simus assidui: hanc verò præ futura im-
 mortalitate contemnamus, & ob peccati serui-
 tutem ei renunciare, quoties Domino placuerit, o-
 ptemus.

Hoc verò portenti simile, quòd pro illo mortis de-
 siderio, tanta eius formidine tenentur multi, qui se
 Christianos esse iactant, vt ad quamlibet eius men-
 tionem contremiscant, velut rei penitus ominose
 & insauste. Equidem non est mirum, si naturali
 sensus in nobis exhorrescat, audita nostri dissolutio-
 ne. At istud nullo modo ferendum. Non est in peccato-
 re Christiano pietatis lumen, quod maiori consola-
 tione qualemcunque illum timorem superet ac sup-
 primat. Nam si cogitemus hoc instabile, vitiosum
 corru-

corruptibile, caducum, emarcidum, putre corporis
 nostri tabernaculum ideo dissolui, vt in firmam, per-
 sectam, incorruptibilem, cœlestem denique glori-
 am mox instauretur: an non ardentè fides expete-
 re coget quod natura reformidat? Si cogitemus per
 mortem ab exilio nos reuocari, vt patriam, & cœ-
 lestem patriam incolamus, an nihil inde solati con-
 sequemur? At nihil est quod non permanere appe-
 tat. Fateor sanè. Atq; ideo ad futuram immortalitatem
 respiciendū nobis contendo, vbi stat a conditio
 obtingat, quæ in terra nusquam apparet. Optimè e-
 nim Paulus fideles alacriter ad mortē pergere docet
 non quia velint exui, sed q̄a superindui cupiant. An
 verò bruta animalia, atq; adeo inanima ipsa creatu-
 ra vsq; ad ligna & lapides p̄sentis suæ vanitatis sibi
 conscia, in vltimū resurrectionis diem intenta erūt,
 vt cū filijs Dei à vanitate eximantur: nos & ingenij
 luce præditi, & supra ingenium Dei Spiritu illu-
 minati, quū de essentia nostra agitur, nō attollemus
 animos vltra hanc terræ putredinē? Verūm non est
 huius instituti aut loci cōtra tantā hanc puerfitatē
 agere. Hoc tamē habeamus constitutū, neminē bene
 in Christi schola, p̄fecisse, nisi q̄ & mortis & vltimæ
 resurrectionis diē cū gaudio expectet. Nā & hac no-
 ta fideles vniuersos describit Paulus, & Scripturæ
 familiare est, quoties solida letitia argumentū, p̄po-
 nere vult, eò nos reuocare. Exultate (inquit Domi-
 nus) & leuate capita vestra: appropinquat enim
 redemptio vestra.

2. Cor. 5. v. 8
 Rom. 8. v. 19

2. Tim. 4.
 v. 8
 Tit 2. v. 13
 Luc. 21. v. 28

An rationabile quaeso est, vt quod ille tantum valere voluit ad exultationem & letitiam alacritatemq; in nobis excitandam, nihil quàm tristitiam ac consternationem pariat? Sanio rem mentem concipiamus: atque vt repugnet caca & stupida carnis stupiditas, non dubitemus aduentum Domini non votis modo, sed gemitu etiam ac suspirijs, velut rem omnium faustissimam, expetere. Adueniet enim nobis redemptor, qui ab hoc immenso malorum & miseriarum omnium gurgite extractos, in beatam illam vitam & gloriae suae hereditatem inducat.

Rom. 8. v. 36

I. Cor. 15
v. 19

Sic est sane: totam fidelium nationem, quandiu terram inhabitant, oportet esse tanquam oves mactationi destinatas, quò Christo capiti suo conformentur. Deploratissimi ergo essent, nisi in caelum mente erecta, superarent quicquid in mundo est, & presentem rerum faciem traicerent. Contra, vbi semel caput supra omnia terrena extulerint, etiam si videant florentes impiorum opes & honores, si alta pace frui, si rerum omnium splendore ac luxu superbire, si delicijs omnibus affluere cernant: si praeterea eorum improbitate pulsantur, si contumelias ab eorum fastu sustineant, si auaritia expilentur, si aliquauis libidine vexentur: non difficulter se in talibus quoq; malis sustinebunt. Erit. n. sub oculis dies ille, quo Dominus in regni sui quiete fideles suos recipiet, absterget ab eorum oculis omnem lacrymam, stola gloriae & letitiae ipsos induet, deliciarum suarum inenar-

Esa. 25. v. 18

Apoc. 7. v. 17

inenarrabili suauitate pascet, in sua altitudinis societatem euehet, deniq; felicitatis sue participatione dignabitur. Hæc est iustitia (teste Paulo) dare miseris iniuste afflictis relaxationem, reddere vero afflictionem improbis qui pios affligunt, quum reuelabitur Dominus Iesus e cælo. Hæc profectò vnica est nostra consolatio: quæ si auferatur, aut necesse erit despondere animum, aut vanis mundi solatijs in exitium nostrum delinire. Siquidem & Propheta sibi vacillasse pedes confitetur, dum in presenti impiorum prosperitate reputanda nimium immeratur: neq; potuisse aliter consistere, quàm in sanctuarium Dei ingressus, ad nouissimum piorum ac malorum finem conuertit oculos. Vt vno verbo concludam, tunc demum in pectoribus fidelium triumphat crux Christi de Diabolo, carne, peccato & impijs, si oculi in resurrectionis potentiam conuertuntur.

2. Thes. 1.
v. 6.

Psal. 73. v. 24.

Quomodo vtendum præsentì vita, eiusq; adiumentis. CAP. X.

Talibus rudimentis probè nos simul instituit Scriptura, quis rectus sit bonorum terrestrium vsus: res in componenda vita ratione minimè negligenda. Nam si viuendum est, vtendum quoque necessarijs vita adminiculis: nec fugere ea quoque possumus, quæ videntur oblectationi magis, quàm necessitati inseruire. Modum ergo tenere oportet, vt pura conscientia siue ad necessitatem, siue ad oblectamentum vtamur. Eum Dominus verbo suo præscribit, quum docet, vitam præsentem quandam

v. Cor. 7. v.
31.

peregrinationem suis esse, qua in cœleste regnum contendunt. Si per terram transeundum est duntaxat, non dubium est, quin eatenus sit vtendum eius bonis, vt cursum nostrum iuuent potius, quàm morentur. Ideo non abs re suadet Paulus hoc mundo ita vtendum esse, quasi non vtamur, eodem animo emendas esse possessiones, quo venduntur. Verùm quia lubricus est hic locus, & vtranque in partem procliuis ad lapsum, studemus pedem figere, vbi tuto stare liceat. Fuerunt enim nonnulli, boni & sancti alioqui homines, qui quum viderent intemperiam ac luxuriam effreni libidine perpetuò euagari, nisi seuerius coerceretur, corrigere autem tam perniciosum malum cuperent: qua vna illis occurrebat ratio, corporeis bonis vti homini permiserunt, quatenus necessitatis interesset. Pium quidem consilium: sed impendio austeriores fuerunt. Nam (quod est valde periculosum) arctiores laqueos induerunt conscientijs, quàm quibus verbo Domini stringerentur. Necessitas porrò illis est, ab omnibus abstinere quibus carere possis: ita secundum eos vix ad panem cibarium & aquam addere quicquam liceret. Multi autem hodie, dum pretextum querunt, quo in rerum externarum vsu carnis intemperies excusetur, & interim lasciuienti viam sternere volunt: pro confesso assumunt,

sumunt, quod minimè illis concedo, nulla modificatione restringendam esse hanc libertatem: sed permittendum cuiusque conscientie, vt vsurpet, quantum sibi licere videat. Equidem fateor nec debere nec posse conscientias statim precisisq; legum formulis hic alligari: sed quum Scriptura generales legitimi vsus tradat regulas, secundum illas certè limitandus nobis est.

2 Sit hoc principium, vsum donorum Dei non aberrare, quum in eum finem refertur, in quem illa nobis author ipse creauit, ac destinauit: siquidem in bonum nostrum creauit, non perniciem. Quamobrem nemo iter rectius tenebit, quàm qui diligenter finem hunc intuebitur. Iam si reputemus, quem in finem alimenta creauerit, reperiemus non necessitati modò, sed oblectamento quoque ac hilaritati voluisse consulere. Sic in vestibus, prater necessitatem, finis ei fuit decorum & honestas.

In herbis, arboribus & frugibus prater vsus varios, aspectus gratia, & iucunditas odoris. Nisi enim id verum esset, non recenseret Propheta inter beneficia DEI, quòd vinum latificat cor hominis, quòd oleum splendidam eius faciem red- dit. Non commemorarent passim Scripturæ: ad commendandam eius benignitatem, ipsum eiusmodi omnia dedisse hominibus.

Psal. 104.
v. 15.

Et ipse naturales rerū dotes satis demonstrāt, quorū sum & quatenus frui liceat: An verò tantam floribus pulchritudinem indiderit Dominus, quæ vltro in oculos incurreret: tantam odoris suauitatem, quæ in olfactum influeret: & nefas erit vel illos pulchritudine, vel hunc odoris gratia affici?

Faceſſat ergo inhumana illa Philoſophia, quæ dum nullum niſi neceſſarium uſum concedit ex creaturis, malignè nos priuat licito beneficientiæ diuine fructu. Sed non minùs diligenter altera ex parte occurrendum eſt carnis libidini: quæ niſi in ordinem cogitur, ſine modo exundat: & habet (vt dixi) ſuos ſuffragatores, qui ſub pretextu conſeſſæ libertatis, nihil non illi permittunt. Primò, frenum illi vnum inieitur, ſi ſtatuetur, ideò condita nobis eſſe omnia, vt cognoſcamus authorem, ac eius indulgentiam erga nos gratiarum actione proſequamur. Vbi gratiarum actio, ſi te epulis aut vino ita ingurgites, vt vel obſtupescas, vel inutilis reddaris ad pietatis tuæq; vocationis officia? Quamobrem conſtat hîc, iam abutendi licentiam aliquantum cohiberi, & confirmari illam Pauli regulam, ne carnis curam agamus ad eius concupiſcentias, quibus ſi nimium conceditur, ſine modo ebulliunt.

Rō. 13. v. 14.

Sed nulla certior aut expeditior via eſt, quàm quæ nobis ſit à præſentis vitæ contemptu, & cœleſtis immortalitatis meditatione. Inde enim conſequuntur due regulæ, vt qui vtuntur hoc mundo, perinde affecti ſint, ac ſi non vtentur: qui vxores ducunt,
ac ſi

ac si non ducerent: qui emunt, ac si non emerent, quemadmodum Paulus præcipit. Deinde, vt non 1. Cor. 7. v. 31. minus placide ac patienter penuriam, quam moderate abundantiam ferre nouerint. Qui præscribit vtendum hoc mundo, tanquam non vtaris, non modo in cibo & potu, gula intemperiem: in mensis, ædificijs, vestibus nimiam mollitiem, ambitionem, superbiam, fastum, morositatem excindit: sed omnem curam atque affectionem, qua te vel abducat vel impediatur à coelestis vitæ cogitatione, & excolenda animæ studio. Atqui verè illud olim à Catone dictum est, *Cultus magnam curam, magnam virtutis esse incuriam: & veteri prouerbio usurpatum, Eos, qui multum in corporis cura occupantur, ferè animæ esse negligentes.* Ergo vt ad certam formulam non exigenda sit fidelium in rebus externis libertas, huic tamen certè legi subiecta est, vt quàm minimum sibi indulgeant: contra, perpetua animi intentione sibi instent ad rescindendum omnem superuacuae copiae apparatus, nedum coercendam luxuriam: ac diligenter caueant, ne ex adiumentis sibi faciant impedimenta.

5 Altera regula erit, vt quibus res angustæ sunt ac tenues, patienter carere nouerint, ne immodica earum cupiditate sollicitentur, quam qui tenent, non mediocriter in schola Domini profecerunt. Quemadmodum vix habere potest, quo se discipulum Christi esse probet, qui non hac in parte aliquatenus saltem profecerit. Nam præterquam quod rerum

Phil 4. v. 12.

terrenarum appetentiam comitantur pleraque alia vitia : qui impatienter fert penuriam, contrarium etiam in abundantia morbum vt plurimum prodit. Huc ergo contendant omnes quibus non fictum pietatis studium est, vt discant Apostoli exemplo saturari & esurire: abundare & penuriam pati. Habet praterea Scriptura & tertiam regulam, qua rerum terrenarum vsum modificat : de qua nonnihil dictum est, quum praecepta charitatis tractaremus. Statuit enim, omnes illas sic esse dadas nobis Dei benignitate, & in commodum nostrum destinatas, vt sint velut deposita, quorum reddenda sit olim ratio. Sic ergo dispensare oportet, vt assidue auribus nostris insonet vox illa, Redde rationem vilitationis tuae. Simul occurrat, à quo eiusmodi ratio exigatur, nempe ab eo, qui vt abstinentiam, sobrietatem, frugalitatem, modestiam tant opere comendauit: luxum, superbiam, ostentationem, vanitatem denique, execratur: cui non alia bonorum dispensatio approbatur, quam quae sit cum charitate coniuncta, qui delicias quaslibet, quae à castitate ac puritate hominis animum abstrahunt, vel mentem caligine hebetant, ore suo iam condemnauit.

Postremo est illud notabile, quòd Dominus vnumquemque nostrum in cunctis vitae actionibus, in suam vocationem intueri iubet. Nouit enim, quanta inquietudine feruet humanum ingenium, quam desultoria leuitate huc atque illic feratur, quam cupida sit ad diuersas res simul amplexandas eius ambitio.

bitio. Ergo ne stultitia & temeritate nostra omnia
 fursum deorsum miscerentur, distinctis vitæ generi-
 bus sua cuique officia ordinavit. Ac ne quis temerè
 suos fines transiliret, eiusmodi viuendi genera Vo-
 cationes appellavit. Suum ergo singulis viuendi ge-
 nus est quasi statio à Domino attributa, ne temerè
 toto vitæ cursu circumagantur. Adeo autem necessa-
 ria est ista distinctio, vt actiones omnes nostra inde
 coram ipso estimantur, ac sapè quidem longè aliter,
 quam pro humana ac philosophica rationis iudicio.
 Nullum magis præclarum facinus habetur, etiam
 apud Philosophos, quam liberare tyrânide patriam:
 atqui voce cœlestis arbitri aperte damnatur, qui
 priuatus manum tyranno intulerit. Verùm nolo in
 recensendis exemplis immorari: satis est, si noue-
 rimus Vocationem Domini esse in omni re bene a-
 gendi principium ac fundamentum: ad quam qui se
 non referet, nunquam rectam in officijs viam tene-
 bit. Poterit fortè interdum nonnihil in speciem lau-
 dabile designare: sed illud qualecunque sit in con-
 spectu hominum, apud Dei thronum respuetur: de-
 inde in ipsis vitæ partibus nulla erit symmetria.
 Proinde tum optimè composita erit tua vita, quum
 ad hunc scopum dirigetur: quia nec quisquam pro-
 pria temeritate impulsus plus tentabit quam ferat
 sua vocatio: quia sciet fas non esse transilire suas
 metas. Qui obscurus erit, priuatam vitam non egrè
 colet, ne gradu, in quo diuinitus locatus erit, deserat.

Rursum hæc erit curis, laboribus, molestijs, alijsq; oneribus nõ parua leuatio, dum quisque sciet Deum in his omnibus sibi esse ducem. Libentiùs Magistratus partes suas obibit: paterfamilias se ad officium astringet: quisque in suo vite genere incommoda, sollicitudines, tædia, anxietates perferet, ac vorabit, vbi persuasi fuerint onus cuique à Deo esse impositum. Hinc & eximia consolatio nascetur, quòd nullum erit tam sordidum ac vile opus (in quo modo tue vocationi pareas) quod non coram Deo resplendeat, & pretiosissimum habeatur.

De iustificatione fidei, ac primò de ipsa nominis & rei definitione. CAP. XI.

Iam mihi satis diligenter exposuisse suprà video, quomodo hominibus à Lege maledictis vnicum recuperanda salutis restet in fide subsidium. Rursum quid fides ipsa sit, & quæ in hominem Dei beneficia conferat, & quos in eo fructus edat. Summa autem hæc fuit, Christum nobis Dei benignitate datum, fide à nobis apprehendi ac possideri, cuius participatione duplicem potissimum gratiam recipiamus: nempe vt eius innocentia reconciliati Deo, pro iudice iam propitium habeamus in cælis Patrem: deinde, vt eius Spiritu sanctificati, innocentiam puritatemq; vite meditemur. Ac de regeneratione quidem, quæ secunda est gratia, dictum fuit, quantum sufficere videbatur. Iustificationis ratio leuius attacta est. Ea ergo nunc peritus discutienda: & ita discutienda, vt meminerimus precipuum esse sustinen-

de religionis cardinem: quò maiorem attentionem curamq; asseramus. Nisi enim primùm omnium, quo sis apud Deum loco, & quale de te sit illius iudicium, tenes: vt nullum habes stabiliende salutis fundamentum, ita nec erigende in Deum pietatis.

² Iustificari coram Deo dicitur, qui iudicio Dei & censetur iustus, & acceptus est ob suam iustitiam: siquidem vt Deo abominabilis est iniquitas, ita nec peccator in eius oculis potest inuenire gratiam, qua tenus est peccator, & quandiu talis censetur. Proinde vbicumque peccatum est, illic etiam se profert ira & ultio Dei. Iustificatur autem, qui non loco peccatoris, sed iusti habetur, eòq; nomine consistit coram Dei tribunali, vbi peccatores omnes corruunt. Quemadmodum si reus innocens ad tribunal equi iudicis adducatur, vbi secundum innocentiam eius iudicatum fuerit, iustificatus apud iudicem dicitur: sic apud Deum iustificatur, qui numero peccatorum exemptus, Deum habet suae iustitiae testem & assertorem. Iustificari ergo operibus ea ratione dicitur, in cuius vita reperietur ea puritas ac sanctitas, qua testimonium iustitiae apud Dei thronum mereatur: seu qui operum suorum integritate, respondere & satisfacere illius iudicio queat. Contra iustificabitur ille fide, qui operum iustitia exclusus, Christi iustitiam per fidem apprehendit, qua vestitus in Dei conspectu non vt peccator, sed tanquam iustus apparet. Ita nos iustificationem simpliciter interpretamur acceptionem, qua nos Deus in gratiã receptos

pro iustis habet. Eamq; in peccatorum remissione ac iustitiæ Christi imputatione positã esse dicimus.

- Gal. 3. v. 8 Vbi Paulus ait, Scripturam prauidisse, quòd ex fi-
 Deum iustitiam ex fide imputare? Item quum dicit,
 Rom. 3. v. 26 Deum iustificare impium, qui est ex fide Christi, q̄s
 sensus esse potest, nisi fidei beneficio à damnatione
 liberare, quam ipsorum impietas merebatur? Aper-
 tius etiã in conclusione, dum sic exclamat,
 Rom. 8. v. 33 Quis accusabit electos Dei? Deus est, qui iustifi-
 cat. Quis condemnabit? Christus est, qui mortuus
 est: imò qui resurrexit, & nunc interpellat pro no-
 bis. Perinde enim est ac si diceret, Quis accusabit
 quos Deus absoluit? quis damnabit, quos suo patro-
 cinio Christus defendit? Iustificare ergo nil aliud
 est, quàm eum, qui reus agebatur, tanquam appro-
 bata innocetia à reatu absoluere. Cũ itaq; nos Chri-
 sti intercessione nos iustificet Deus, nõ ppria innocetia
 approbatione, sed iustitiæ imputatione nos absol-
 uit: vt pro iustis in Christo cõseamur, qui in nobis nõ
 sumus. Sic Actorũ 13. in concione Pauli, Per hunc vo-
 bis annuntiat remissio peccatorum, & ab omni-
 bus ijs, à quibus non potuistis iustificari in Lege Mo-
 sis: omnis qui credit in eum iustificatur. Vides post
 remissionem peccatorum iustificationem hanc ve-
 lut interpretationis loco poni: vides apertè pro ab-
 solutione sumi: vides operibus Legis adimi: vides
 merum Christi beneficium esse: vides fide percipi:
 vides denique interponi satisfactionem, vbi dicit
 nos

nos à peccatis iustificari per Christum. Sic quum publicanus dicitur iustificatus è templo descendisse, Luc. 18. v. 14 non possumus dicere aliquo operum merito consequutum esse iustitiam. Hoc ergo dicitur, post impetratam peccatorum veniam, pro iusto esse coram Deo habitum. Iustus ergo fuit, non operum approbatione, sed gratuita Dei absolutione.

* Atque vt omittamus contentionem de voce, rem ipsam si intuemur qualiter nobis describitur, nulla manebit dubitatio. Nam Paulus acceptionis nomine certè iustificationem designat, quum dicit ad Ephesios cap. 1. v. 5. Destinati sumus in adoptionem per Christum, secundum beneplacitum Dei, in laudem gloriose ipsius gratia, qua nos acceptos vel gratiosos habuit. Id enim ipsum vult quod alibi dicere solet, Deum nos gratuito iustificare. Quarto autem Rom. 3. v. 24 capite ad Romanos, primum appellat iustitie imputationem: nec eam dubitat in peccatorum remissione collocare. Rom. 4. v. 6 Beatus homo, inquit, à Dauide dicitur, cui Deus accepto fert, vel imputat iustitiam sine operibus: sicut scriptum est, Beati, quorum remissa sunt iniquitates, &c. Illic sanè non de iustificationis parte, sed de ipsa tota disputat. Eius porro definitionem à Dauide positam testatur, quum beatos esse pronunciat, quibus datur gratuita peccatorum venia. Psal. 32. v. 11 Vnde apparet, iustitiam hanc de qua loquitur simpliciter reatui opponi. Sed ad hanc rem locus ille est omnium optimus, vbi hanc esse summam 2. Cor. 5. v. 18 docet legationis Euangelica, vt reconciliemur Deo:

quia ipse nos per Christum vult in gratiam recipere, non imputando nobis peccata.

Coniunctio igitur illa capitum & membrorum, à nobis in summo gradu statuitur: vt Christus noster factus, donorum quibus præditus est, nos faciat consortes. Non ergo eum extra nos procul specularum, vt nobis imputetur eius iustitia: sed quia ipsum induimus, & insiti sumus in eius corpus, ideo iustitiæ societatem nobis cum eo esse gloriamur.

At qui tenendum memoria est (quod iam dixi) non separari iustificandi gratiam à regeneratione, licet res sint distinctæ. Sed quia experientia plus satis notum est, manere semper in iustis reliquias peccati, necesse est longè aliter iustificari, quam reformantur in vitæ nouitatem. Nam hoc secundum se inchoat Deus in electis suis, totoq; vitæ curriculo paulatim, & interdum lentè in eo progreditur, vt semper obnoxij sint apud eius tribunal mortis iudicio. Iustificat autem non ex parte, sed vt liberè, quasi Christi puritate induti in cælis compareant. Neque enim conscientias pacaret aliqua iustitiæ portio donec statutum sit nos Deo placere: quia sine exceptione iusti coram ipso sumus. Vnde sequitur peruertit, & funditus euertit iustificationis doctrinam, vbi animis inicitur dubitatio, concutitur fiducia salutis, libera & intrepida inuocatio remoram patitur: imò vbi non stabilitur quies & tranquillitas cum spirituali gaudio. Vnde Paulus à repugnantibus arguit, hereditatem non esse ex Lege: quia hoc
moda

modo exinanita esset fides, quæ si operum respectum habeat, labascit: quãdo nemo ex sanctissimis illic reperiet, in quo confidat. Hoc discrimen iustificandi & regenerandi (quæ duo confundens Osiander, duplicem nominat) pulchrè exprimitur à Paulo: nam de reali sua iustitia loquens, vel de integritate qua donatus erat (cui Osiander titulum imponit essentialis iustitiæ) flebiliter exclamat, Miser ego, quis me liberabit ex corpore mortis huius? Ad iustitiam verò confugiens, quæ in sola Dei misericordia fundata est, magnificè & vitæ & mortis, & probris & inedia, & gladio rebusq; omnibus aduersis insultat. Quis accusabit contra electos Dei, quos ipse iustificat? Certò enim persuasus sum, quòd nihil nos separabit ab amore eius in Christo. Iustitiam sibi esseclare prædicat, quæ sola ad salutem in solidum sufficiat coram Deo, vt gloriandi fiduciæ non deroget, ac nihil remora iniiciat misera illa seruitus, cuius sibi conscius sortem suam paulo antè deslebat. Hæc diuersitas satis nota est, adeoq; familiaris sanctis omnibus, qui sub onere iniquitatum gemunt, & intere à victrice fiducia emergunt supra omnes metus.

13 Sed quoniam bona pars hominum iustitiam ex fide & operibus compositam imaginatur, præmonstramus id quoque, sic inter se differre fidei operūq; iustitiam, vt altera stante necessario altera euertatur. Dicit Apostolus se omnia pro stercorebus reputasse, vt Christum lucrifaceret, & in illo reperiret non habens suam iustitiam, quæ est ex Lege.

Rom. 7. v.

24

Rom. 8. v. 33

Phil. 3. v. 8

sed q̄ est ex fide Iesu Christi, iustitiā, quæ est ex Deo per fidem. Vides & contrariorū esse hic cōparationem, & indicari propriam iustitiam oportere pro derelicto haberi ab eo, qui velit Christi iustitiam obtinere. Quare alibi hanc Iudæis ruina causam fuisse tradit, quod suam volentes iustitiam stabilire, iustitiæ Dei non fuerunt subiecti. Si propriam iustitiam stabiliendo, Dei iustitiam excutimus: vt hanc consequamur, oportet profectō illam penitus aboleri. Id ipsum quoque ostendit, quum negat per Legem excludi gloriationem nostram, sed per fidem. Vnde sequitur, quantum isper manet quantum acunquē operum iustitia, manere nobis nonnullam gloriam di materiam. Iam si fides omnem gloriationem excludit, cum iustitia fidei sociari nullo pacto iustitiæ operum potest. In hunc sensum tam clarè loquitur 4. cap. ad Rom. vt nullum cauillis aut tergiuersationibus locum relinquat. Si operibus, inquit, iustificatus est Abraham, habet gloriam. Subiungit, At qui non habet gloriam apud Deum. Consequens ergo est, non iustificatum esse operibus. Ponit deinde alterum argumentum à contrarijs. Quum rependitur operibus merces, id sit ex debito, non ex gratia. Fidei autem tribuitur iusticia secundum gratiam. Ergo id non est ex meritis operum. Valeat igitur eorum somnium, qui iustitiam ex fide & operibus constatam comminiscuntur.

Subtile effugium habere se putant Sophistæ, qui sibi ex Scripturæ deprauatione, & manibus cauillis Iudæor

ludos & delicias faciunt: nam opera exponunt, quæ
 literaliter tantum & liberi arbitrij conatu extra
 Christi gratiam faciunt homines nondum regeneriti.
 Id verò ad opera spiritualia spectare negant. Ita se-
 cundùm eos tam fide, quàm operibus iustificatur
 homo, modò ne sint propria ipsius opera, sed dona
 Christi, & regenerationis fructus. Atqui videbimus
 postea suo loco, diuersa esse Christi beneficia, sancti-
 ficationem & iustitiam. Vnde sequitur, ne spiritua-
 lia quidem opera in calculum venire, vbi vis iustifi-
 candi fidei adscribitur. Nec verò Paulus, vbi negat
 (quod nuper citavi) Abraham habere cur glorie-
 tur apud Deum, quia operibus iustus non est, restrin-
 gi hoc debet ad literalem & externam virtutum
 speciem, vel liberi arbitrij conatum: sed quamuis
 spiritualis & serè Angelica fuerit Patriarchæ vita,
 non tamen suppetere operum merita, quæ illi iusti-
 tiam coram Deo acquirant.

15 Crassius paulò Scholastici qui preparationes suas
 miscnt. Quod ad vulgares Papistas pertinet, vel
 Scholasticos, dupliciter hîc falluntur: & quòd fidem
 appellant conscientie certitudinem, in expectanda
 à Deo pro meritis mercede: & quòd gratiam Dei,
 non gratuite iustitiæ imputationem, sed Spiritum
 ad studium sanctitatis adiuuantem interpretatur.

16 Scriptura autem, quum de fidei iustitia loqui-
 tur, longè aliò nos ducit: nempe vt ab intuitu operũ
 nostrorum auersi, in Dei misericordiã ac Christi per-
 fectionẽ tantum respiciamus. Siquidem hîc iustifi-

cationis ordinem docet, quòd principio peccatorem hominè mera gratuitaq; bonitate dignetur cõplecti Deus, nihil in ipso, quo ad misericordiã, moueatur, reputans, nisi miserã: quippe quẽ videt à bonis operib. prorsus nudum ac vacuũ: à seipso causã petens, cur illi beneficiat, q; peccatorem ipsum bonitatis suæ sensu afficiat, qui de proprijs operibus diffusus, totã salutis suæ summam in ipsius misericordiam reijciat. Hic est fidei sensus, per quem peccator in possessionem venit suæ salutis, dum ex Euangelij doctrina agnoscit Deo se reconciliatum: quòd intercedente Christi iustitia, impetrata peccatorum remissione, iustificatus sit: & quanquam Spiritu Dei regeneratus, non in bonis operibus, quibus incumbit, sed in sola Christi iustitia repositam sibi perpetuam iustitiam cogitat. Hac vbi sigillatim expensa fuerint, perspicuam sententiæ nostræ explicationem reddent.

Hic memoria repetere conuenit, quam prius relationem constituimus inter Fidem & Euangelium: quia inde iustificare dicitur fides, quòd oblatam in Euangelio iustitiam recipit & amplectitur. Quòd autem per Euangelium dicitur offerri, eo excluditur omnis operum consideratio. Quòd quum aliàs sepe, tum duobus locis clarissimè Paulus demonstrat. Nam ad Romanos Legem & Euangelium inter se conferens, iustitia, inquit, quæ ex Lege est, sic habet, Qui fecerit hæc homo, viuet in ipsis: quæ autem fidei est iustitia, salutem denuntiat: Si credideris in corde tuo, & ore confessus fueris Dominum Iesum,

Iesum, & quod Pater illum suscitauit à mortuis.

Vidésne vt legis & Euangelij discrimen hoc faciat,

quod illa operibus iustitiam tribuat, hoc citra ope-

rum subsidium gratuitam largiatur? Insignis locus,

& qui nos à multis difficultatibus extricare queat,

si intelligamus, eam qua nobis per Euangelium do-

natur iustitiam, Legis conditionibus solutam esse.

18 Secundus locus est, Quod ex Lege nemo iustifice- Galat. 9.
tur apud Deum, manifestum est. Quia iustus ex fide uiuet. Lex autem non est ex fide: sed qui fecerit v. 12.

hec homo, uiuet in ipsis. Quomodo alioqui constaret

argumentum, nisi conueniat, in calculum fidei non

venire opera, sed prorsus separanda esse? Lex, inquit,

est à fide diuersa. Quare? Propterea quod ad illius ius-

titiam opera requiruntur. Ergo ad huius iustitiam

sequitur non requiri.

19 Iam perspicit lector, quanta equitate doctrinam
nostram hodie Sophista cauillentur, quum dicimus
hominē sola fide iustificari. Fide iustificari hominē,
quia toties in Scriptura recurrit, negare nō audent:

sed quum nusquam exprimatursola, hanc adiectio-

nem fieri non sustinent. Itāne? Sed quid ad haec Pauli

verba respondebunt, vbi contēdit non esse ex fide ius-

titia nisi sit gratuita? Quomodo gratuitū cum ope-

ribus conueniet? Nec falsa modo, sed planē ridicula

tergiuersatione in exclusiua particula cōsistunt. An

non enim satis solidē soli fidei tribuit omnia, qui ope-

ribus adimit? Quid sibi, amabo, volunt ista locutio-

nes, Sine Lege manifestatam esse iustitiam, Iustifi-

Rom. 4. v. 2.

Rom. 3. v.

21. & 24.

carum gratis hominem, & sine operibus Legis. Hic ingeniosum subterfugium habent: quod tamen non excogitarunt ipsi, sed ab Origene & quibusdam veterum sumpserunt, ineptissimum tamen est. Opera Legis ceremonialia excludi garriunt, non moralia. Sic proficiunt assidue rixando, ut ne prima quidem Dialectica elementa teneant. An putant delirare Apostolum, dum ad eius sententiae probationem locos istos adducit? Qui fecerit haec homo, viuet in ipsis. Et, Maledictus omnis, qui non impleuerit omnia, quae scripta sunt in volumine Legis. Nisi insaniant, non dicent promissam vitam ceremonialium cultoribus, nec denuntiatam maledictionem solius earum transgressoribus. Si sunt de Lege morali intelligendi: non dubium, quin à iustificandi potestate moralia quoque opera excludantur. Eodem spectant istae ratiocinationes, quibus utitur, Quoniam per Legem cognitio peccati: ideo non iustitia. Quia Lex iram operatur, ergo non iustitiam. Nugentur, si audeant, in ceremonias ista competere, non in mores. Atqui pueri quoque, ipsi exploderent tantam impudentiam. Maneat ergo nobis certum, de Lege tota verba fieri, quando Legi derogatur iustificandi facultas.

Quaquam & sine adiectione qualibet interdum opera excipit, ut quum Dauidis testimonio beatitudinem homini assignari dicit, cui Deus sine operibus imputat iustitiam. Facere ergo nullis cauillis possunt, quin generalem exclusiuam obtineamus. Ac frustra etiam friuolam subtilitatem captant, iustificari nos sola fide, quae per dilectionem operatur, ut nitatur

Gal. 3. v. 10.

& 12.

Leuit. 18.

v. 5.

Deut. 27.

v. 26.

Rom. 3. v. 20

& 4. v. 15.

Rom. 4. v. 5

charitate iustitia. Fatemur quidem cū Paulo, nō aliā Gal. 5. v. 6.

fidem iustificare, quā illā charitate efficacem: sed

ab illa charitatis efficacia iustificādi vim non sumit.

Imō non alia ratione iustificat, nisi quia in cōmuni-

cationē iustitiæ Christi nos inducit. Alioq̄ excideret

id torū, q̄ tanta contentione Apostolus vrget, Ei qui

operatur (ait) nō imputatur merces secundū gratiā, Rom. 4. v. 4

sed secundū debitū. Ei verō q̄ nō operatur, sed credit in

eū q̄ iustificat impiū, imputatur sua fides adiustitiā.

21 Nunc illud quā verum sit, excutiamus, quōd

in finitione dictum est, iustitiam fidei esse reconci-

liationem cum Deo, quæ sola peccatorum remissione

constet. Semper ad illud axioma redeundum est, vni-

uersis iram Dei incumbere, quādiu peccatores esse

perseuerant. Id eleganter significauit Isaias his ver- Isa. 59. v. 7.

bis, Non est abbreviata manus Domini, vt seruare

nequeat, neque aggravata auris eius, vt non ex-

audiat: sed iniquitates vestre disidiū fecerunt inter

vos & Deum vestrū, & peccata vestra absconderunt

faciē eius à vobis, ne exaudiat. Audimus peccatū esse

diuisionem inter hominē & Deum, vultus Dei auer-

sionem à peccatore. nec fieri aliter potest: quandoqui-

dem alienū est ab eius iustitia quicquam commercij

habere cum peccato. Vnde Apostolus inimicū esse Deo

hominem docet, donec in gratiam per Christum re- Rom. 5. v. 8.

stituitur. Quem ergo Dominus in coniunctionem re-

cipit, eum dicitur iustificare: quia nec recipere in

gratiam, nec sibi adiungere potest, quin ex peccatore

iustum faciat. Istud addimus fieri per peccate-

rum remissionem. Nam si ab operibus astimentur

quos sibi Dominus reconciliauit, reperientur etiamnum reuera peccatores, quos tamen peccato solutos purosque esse oportet. Constat itaque, quos Deus amplectitur, non aliter fieri iustos, nisi quod abstergis peccatorum remissione maculis purificantur: vt talis iustitia vno verbo appellari queat peccatorum remissio.

2. Corint. 5.
v. 19.

Vtrunque horum pulcherrimè liquet ex istis Pauli verbis, quæ iam recitauimus, Erat Deus in Christo mundum sibi reconcilians, non imputans hominibus sua delicta, & deposuit apud nos verbum reconciliationis. Deinde summam suæ legationis subdit, Eum qui

Ibid. v. 21.

peccatum non nouerat, pro nobis peccatum fecit, vt iustitia Dei efficeremur in illo. Iustitiam & reconciliationem hic promiscuè nominat, vt alterum sub altero vicissim contineri intelligamus. Modum autem assequenda huius iustitiæ docet, dum nobis delicta non imputantur. Quare ne posthac dubites, quomodo nos Deus iustificet, quum audis reconciliare

Rom. 4. v. 6

nos sibi, non imputando delicta. Sic ad Romanos Dauidis testimonio probat, homini imputari iustitiam sine operibus, quia ille beatum pronunciat hominem, cuius remissæ sunt iniquitates, cuius tecta sunt peccata, cui Dominus non imputauit delicta. Beatitudinem procul dubio pro iustitia illic ponit. Eam quum asserat in remissione peccatorum consistere, non est, cur aliter ipsam definiamus. Proinde Zacharias pater Iohannis Baptiste cognitionem salutis in remissione peccatorum positam canit.

Luc. 1. v. 77.

Quam

Quam regulam sequutus Paulus in concione, quam de salutis summa apud Antiochenos habuit, conclusisse in hunc modum à Luca narratur, Per hunc remissio peccatorum vobis annuntiatur: & ab omnibus ijs, à quibus non potuistis iustificari in Lege Moysi, in hunc omnis qui credit iustificatur. Sic remissionem peccatorum connectit Apostolus cum iustitia, vt idem prorsus esse ostendat.

Act. 13. v. 38.

23 Hinc & illud conficitur, sola intercessione iustitiae Christi nos obtinere, vt coram Deo iustificemur. Quod perinde valet, ac si diceretur, hominem non in seipso iustum esse, sed quia Christi iustitia imputatione cū illo communicatur: quod accurata animaduersione dignum est. Siquidem euanescit nugamentum illud, ideo iustificari hominem fide, quoniam illa Spiritum Dei participat, quo iustus redditur, quod magis est contrarium superiori doctrinae, quam vt conciliari vnquam queat. Neg, enim dubium, quin sit inops propriae iustitiae, qui iustitiam extra seipsum querere docetur. Id autem clarissime asserit Paulus, quum scribit, Eum qui peccatum non nouerat, pro nobis hostiam peccati expiaticem esse factum, vt efficeremur iustitia Dei in ipso. Idem liquet ex altera sententia, quam paulo antè posuerat. Quemadmodum per vnus inobedientiam constituti sumus peccatores, ita per obedientiam vnus iustificari. Quid aliud est, in Christi obedientia collocare nostram iustitiam, nisi asserere eo solo nos haberi in-

2. Cor. 5.
v. 21.

Rom. 5. v. 19

stos, quia Christi obedientia nobis accepta fertur, ac si nostra esset.

Vt ferio nobis persuadeatur gratuita iustificatio, ad Dei tribunal tollendas esse mentes. CAP. XII.

HAE Omnia tamen si luculentis testimonijs verissima esse patet, tamen quam necessaria sunt, non prius nobis clare constiterit, quam ea nobis ob oculos posuerimus, quae totius disputationis fundamenta esse debent. Principio ergo nobis succurrat illud: non de humani fori iustitia, sed caelestis tribunalis sermonem esse institutum: ne ad modulum nostrum metiamur, qua operum integritate diuino iudicio satisfiat. Atqui mirum est, quanta temeritate & audacia id vulgo definiatur. Quin etiam videre est, ut nulli confidentius, & plenioribus, quam aiunt, buccis de operum iustitia garriant, quam qui vel palpabilibus morbis prodigiose laborant, vel intercutibus crepant vitijs. Id sit, quia Dei iustitiam non cogitant, cuius vel si minimo sensu afficerentur, nunquam tanto eam ludibrio haberent. Atqui certe ultra modum floccipenditur, si talis tamque perfecta non agnoscitur, ut nihil ei acceptum sit, nisi omni ex parte integrum & absolutum, nullaque sordide inquinatum, quale in homine reperire nec licuit vnquam nec licebit. Huc buc referenda mens est, si volumus de vera iustitia cum fructu inquirere: quomodo caelesti iudici respondeamus, quum nos ad rationem vocauerit. Statuamus nobis iudicem illum, non qualem intellectus nostri sponte imaginantur, sed qui depin-

gitur nobis in Scriptura: cuius scilicet fulgore obte-
 nebratur stella, cuius robore liquefiunt mōtes, cuius
 ira terra cōcutitur, cuius sapientia deprehenduntur
 in astutia sua prudētes, cuius puritate inquinantur
 omnia, cuius ferenda iustitia nec Angeli pares sunt,
 qui innocentem non facit innocentem, cuius vindi-
 cta, cum semel accensa est, penetrat vsque ad infer-
 ni nouissima. Sedeat, inquam, ille ad examinanda
 hominum facta, quis securus ad eius thronū se sistet?
 quis habitabit cum igne deuorante? inquit Prophe-
 ta: quis manebit cum ardoribus sempiternis? Qui
 ambulat in iustitijs, & loquitur veritatem, &c. Sed
 prodeat ille, quisquis est. Imò verò facit illa resposio
 ne quis prodeat. Ex aduerso enim terribilis vox info-
 nat, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine
 quis sustinebit? Pereundum sanè mox sit omnibus,
 vt alibi scribitur, Nunquid homo Dei comparatione
 iustificabitur, aut purior erit factore suo? Ecce qui
 seruiunt ei, non sunt fideles, & in angelis suis reperit
 prauitatem. Quanto magis qui habitant domos lu-
 teas, qui terrenum habent fundamētum, consumen-
 tur coram tineā? A mane vsq; ad vesperam succiden-
 tur. Item, Ecce inter sanctos eius nemo est fidelis: &
 cœli non sunt mundi in conspectu eius. Quanto ma-
 gis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi a-
 quam iniquitatem? Fateor quidem in libro Iob men-
 tionē fieri iustitiæ, quæ excelsior est obseruatione Le-
 gis. Ego igitur iustitiā illam quā attigi, quia incōpre-
 hēnsibilis est, nūc omitto: sed tātū dico, si exigitur vita

vide praci-
pue librum
Iob.

Isa. 33. v. 14.

Psal. 130. v. 3

Iob 4. v. 17.

Iob 15. v. 35

Deut. 27. v.
16.

nostra ad normam scripta Legis: nos esse plusquam
 socordes, nisi horrenda formidine nos torqueant tot
 maledictiones, quibus nos expergeseri voluit Deus:
 atque inter alias hæc generalis, Maledictus omnis,
 qui non manserit in omnibus, quæ scripta sunt in hoc
 libro. Deniq; insipida vel diluta erit hæc tota dispu-
 tatio, nisi se quisque reum sistat coram cælesti iudice,
 & de sua absolutione sollicitus vltro se prosternat
 ac exinaniat.

Luc. 16. v. 15.

Huc huc attollendi erant oculi, vt trepidare po-
 tius disceremus, quam inaniter exultare. Facile
 quidem est, dum in hominibus subsistit comparatio,
 vt se quisque habere reputet, quod alij contemnere
 non debeant: sed vbi ad Deum assurgimus, corruit
 dicto citius ac deperit fiducia illa. Quod si domari
 ferocia nostra monitionibus istis nequit, respondebit
 nobis q; Phariseis dicebat, Vos estis, qui vos iustifica-
 tis coram hominibus. At quod hominibus altum est, abo-
 minabile est Deo. Eas nunc, & de iustitia tua tumide
 inter homines gloriaris, dum illam Deus ex cælo abomine-
 tur. Quid autem serui Dei, verè eruditi eius Spiritus?

Pf. 143. v. 2

Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non ius-
 tificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Alter vero,
 Iob 9. v. 42.
 quanquam sensu paululum diuerso, Non poterit ho-
 mo iustus esse cum Deo: si voluerit contendere cum
 eo, non poterit respondere vnum pro mille. Hic iam
 ad liquidum audimus, qualis sit Dei iustitia, cui sci-
 licet nullis humanis operibus satisfacit, cui mille sce-
 lerum nos inter roganti, vnus purgatio afferi non
 poterit.

poterit. Talem nimirum iustitiam bene animo con-
 ceperat electum illud Dei organum Paulus, quum 1. Cor. 4.
 v. 4 profiteretur se nihil sibi conscium esse, sed non in
 hoc iustificari.

3 Nec in sacris modò literis extant talia exempla:
 sed omnes p̄y scriptores hunc sibi sensum fuisse de-
 monstrant. Sic Augustinus, Omnium, inquit, pio- Lib. ad Bō.
 3. cap. 5 rum sub hoc onere corruptibilis carnis, & in hac
 vita infirmitate gementiam vna spes est, quod Me-
 diatorem vnum habemus Iesum Christum iustum:
 & ipse est exoratio pro peccatis nostris. Quid audi-
 mus? Si vnica hæc illis spes est, vbi operum fiducia?
 Solam enim quum dicit, nullam aliam relinquit. Super Cāte
 serm. 61 Bernardus verò, Et re vera, vbi tuta firmag, infir-
 mis requies & securitas, nisi in vulneribus Saluato-
 ris? tanto illic securior habito, quanto potentior est
 ad saluandum. Fremit mundus, premit corpus, Dia-
 bolus insidiatur. Non cado, quia fundatus sum su-
 pra firmam petram. Peccaui peccatum graue. Tur-
 batur conscientia: sed non perturbabitur, quia val-
 nerum Domini recordabor.

4 Ita est sanè. Hoc vnicum salutis asyllum, in quo
 respirare tutò possint, sentiunt exercitata conscientia,
 vbi cum Dei iudicio negocium est. Nam si qua
 lucidissima videbantur noctu stella, splendorem su-
 um perdunt solis aspectu, quid putamus vel rarissi-
 me hominis innocentie futurum, vbi ad Dei puri-
 tatem composita fuerit? Erit enim seuerissimum
 illud examen, quod in abditissimas quasq, cordis co-

1. COR. 4. V. 5

gitationes penetrabit: & quemadmodū ait Paulus, Reuelabit occulta tenebrarū, & abscondita cordiū retegēt: quōd latitantem & restitantiē conscientia proferre coget omnia, quae nūc ē memoria quoq; nostra elapsa sunt. Urgebit accusator Diabolus, cōscius omnium flagitiorum, ad quae perpetranda nos impulerit. Ad eiusmodi spectaculum qui sensum suum nō dirigunt, suauiter quidem & placidē iustitiam sibi ad momentum adstruere possunt: sed quae in iudicio Dei mox illis sit excutienda: non secus ac magna opes, per somnium cumulatae, expergesactis euanescent. Qui autem seriō, tanquam sub Dei conspectu de vera iustitia regula quarent, illi certō comperient, omnia hominum opera, si sua dignitate censeantur, nihil nisi inquinamenta esse & sordes: & quae iustitia vulgo habetur, eam apud Deum meram esse iniquitatem: quae integritas censeatur, pollutionem: quae gloria ducitur, ignominiam.

Ab hac diuinæ perfectionis contemplatione ad nos sine blanditijs cecōve amoris affectu respiciendos descendere ne pigeat. Mirum enim non est, si tantopere cecutiamus in hac parte, quum à pestilenti erga se indulgentia nemo nostrum caueat, quam in nobis omnibus naturaliter herere clamat Scriptura. Cuiusque viro, inquit Solomo, recta est via in oculis suis. Item, Omnes via hominis munda videntur in oculis eius. Quid autem? an ista hallucinatione absoluitur? imō verō (quemadmodum ibidem subiungit) Dominus

Prou. 21. V. 2
& 16. V. 2

minus ponderat corda: hoc est, dum homo ob exter-
nam, quam præ se fert, iustitiæ larvam se demulcet,
interim Dominus latentem cordis impuritatem tru-
tina sua examinat. Quum ergo talibus blandimen-
tis ad eò nò proficiatur, ne illudamus nobis vltro in no-
strâ perniciem. Quò autẽ nos probè excutiamus, ne-
cessariò ad Dei tribunal reuocãda est nostra cõscien-
tia. Illius .n. luce omnino opus est ad detegenda, quæ
alioqui nimis profundè latent, prauitatis nostræ in-
uolucra. tum dilucidè demum perspiciemus, quid i-
sta valeant, Longè abesse quin iustificetur corã Deo
homo, putredo & vermis, abominabilis & vanus: qui
bibit tanquã aquas iniquitatem. Nam quis poneret
mundum de immundo conceptum semine? ne vnus
quidem. Tum & id ipsum experiemur, quod de se
Iob dicebat, Si innocentem me ostendere voluero, os
meu condemnabit me: si iustũ, prauũ comprobabit.
Neg enim ad speculũ vnum, sed ad omnia pertinet,
quod Prophetã de Israële olim querebatur, omnes
quasi oves errasse, vnumqueng, declinasse in viam
suam. Siquidem omnes illic comprehendit, ad quos
peruẽtura esset redẽptionis gratia. Atq; eousq; proce-
dere debet istius examinis rigor, donec in plenã con-
sternationem nos subegerit, eoq; modo ad recipien-
dam Christi gratiam comparãrit.

Iob 15. v. 16

Iob 14. v. 4

Iob 9. v. 20

Isa. 53. v. 6

6 Que autẽ humiliandi nostri ratio, nisi vt toti ino-
pes ac vacui Dei misericordie locũ demus? Non .n. hu-
militatẽ voco, si qd nobis residuũ esse putamus. Et ha-
cenus pniciosã hypocrisin docuerũt, q. hæc simul duo

iunxere, humiliter de nobis sentiendum coram
 Deo, & iustitiam nostram aliquo loco habendam.
 Si enim contra quam sentimus, confitemur coram
 Deo, improbe illi mentimur. Sentire autem non
 possumus vt decet, quin prorsus quicquid videtur in
 nobis esse gloriosum, conteratur. Quum ergo audis
 P^{sal.} 18. v. 28 apud Prophetam, Paratam esse salutem humili po-
 pulo, deiectionem oculis superbiorum: primum cogi-
 ta, ad salutem non patere accessum, nisi deposita o-
 mni superbia, & assumpta solida humilitate: dein-
 de humilitatem illam non esse modestiam aliquam,
 qua Domino de iure tuo pilum cedas (qualiter hu-
 miles vocantur coram hominibus, qui nec se fastuo-
 se efferunt, nec alijs insultant, quum tamen non
 nulla excellentia conscientia nitantur) sed submis-
 sionem non simulatam animi, serio miserie inopie-
 que suæ sensu consternati. Sic enim vbique verbo
 Dei describitur, vt quum Dominus apud Zephani-
 am sic loquitur: Auferam de te exultantem, re-
 siduum faciam in medio populi tui afflictum, &
 pauperem, & sperabunt in Domino. Sic & apud
 Isa. 66. v. 2 Isaiam, Ad quem autem respiciam, nisi ad pauper-
 culum & contritum spiritu, ac trementem sermo-
 nes meos? Item, Excelsus & sublimis, habitans æ-
 ternitatem, & sanctum nomen eius, in excelsis & in
 sancto habitans, & cū contrito humiliq; spiritu: vt
 viuificet spiritum humilium, & cor contritorum.
 Ac verbis non contentus optimus Magister, in
 Luc. 18. v. 13 parabola, velut in tabula, legitima humilitatis ima-
 ginem

ginem nobis representavit. Publicanum enim profert, qui procul stans, nec oculos audens in cælum erigere, cum multo planctu orat, Domine propitius esto mihi peccatori. Ne putemus esse hæc ficta modestia signa, sed interioris affectus sciamus esse testimonia. Hinc videre licet, quanta sit humiliationis nostræ gratia coram Domino: ut non pateat suscipiende eius misericordie pectus, nisi omni propria dignitatis opinione prorsus vacuum. Quod ne cui dubium foret, cum hoc mandato dimissus est Christus à Patre in terram, ut euangelizaret pauperibus, mederetur contritis corde, prædicaret captivis libertatem, clausis apertionem, consolaretur lugentes: daret illis gloriam pro cinere, oleum pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris. Secundum istud mandatum, non nisi laborantes & oneratos ad participandam suam beneficentiam inuitat. Et alibi, Non veni ad iustos vocandos, sed peccatores.

Iſa. 61, v. 2

Matth. 11 v. 28. & 9, v. 13

8 Ergo si Christi vocationi locum dare libet, facessat procul omnis à nobis tum arrogantia, tum securitas. Illa ex stulta propria iustitia persuasione nascitur, vbi homo habere se aliquid putat, cuius merito apud Deum commendetur: hæc etiam sine vlla operum persuasionem esse potest. Multi enim peccatores, quia vitiorum dulcedine inebriati, Dei iudicium non cogitant, tanquam veterno quodam obstupescit iacent, ne aspirent ad oblatam sibi misericordiam. At verò non minus excutiendus talis

torpor, quàm abjcienda quæuis nostri confidentia, quò expediti ad Christum festinemus, quò vacui & ieiuni impleri ipsius bonis queamus. Nūquam enim illi satis confidemus, nisi de nobis penitus diffisi. Gratiæ ergo Dei apprehendendæ ac obtinendæ, abiectæ quidem prorsus nostri fiducia, freti verò sola bonitatis eius certitudine, idonei sumus: quia tantum quisque obijcit impedimenti Dei beneficentiæ, quantum in seipso acquiescit.

Duo esse in gratuita iustificatione obseruanda. CAP. XIII.

ATque omnino quidem duo hic præcipuè spectanda sunt, nempe vt Domino illibata constet sua gloria, conscientijs verò nostris coram ipsius iudicio placida quies ac serena tranquillitas. Videmus quoties ac quàm sollicitè Scriptura nos hortetur ad reddendam soli Deo laudis confessionem, vbi de iustitia agitur. Atque adeò hunc finem Domino fuisse restitutum Apostolus conferendæ nobis in Christo iustitiæ, vt suam ipse demonstraret. Mox verò, qualis illa sit demonstratio, subiungit, nempe si solus ille iustus cognoscatur, ac iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Vide iustitiam Dei non satis illustrari, nisi & solus censeatur iustus, & immerentibus iustitiæ gratiam communicet. Hac ratione vult omne os obturari, & obnoxium sibi reddi vniuersum mundum: quia quantisper habet homo quod in suam defensionem loquatur, Dei gloriæ nonnihil decedit. Sic apud Ezechielem docet, quantopere ex recognitione nostre iniquitatis nomen suum glorificemus. Recordabimini, inquit, viarum & omnium scelerum, qui-

Rom. 3. v. 25

Ezech. 20
v. 42

bus polluti estis: & displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnibus malitijs, quas commisistis. Et scietis, quia ego Dominus, quum benefecero vobis propter nomē meum: & non secundū scelera vestra pessima. Si hac in vera Dei noticia continentur, vt propria iniquitatis conscientia attriti, nobis benefacere indignis illū reputemus: quid magno nostro malo tētamus vel vllā particulam ex ista gratuita benignitatis laude Domino suffurari? In hunc certē vsū Paulus verba illa accommodat, quū omnes salutis nostrae partes apud Christum depositas esse tradit, vt nō nisi in Domino gloriemur. Significat enim contra Deū insurgere, & tenebras obducere gloriae eius, quisquis vel tantillū de suo se habere putat.

I. COR. I. V. 31

2 Ita est sane: nunquam in ipso verē gloriemur, nisi nostra gloria penitus abdicati. Contra hoc habendū est catholicū theorema, aduersus Deū gloriari quicumq; in se gloriatur. Siquidē ita demū reddi obnoxium Deo mundū censet Paulus, dum prorsus adempta est hominib. quaeuis gloriādi materia. Proinde Isaias, quū iustificationē Israel in Deo fore denūciat, addit simul & laudē: quasi diceret, in hunc finē à Domino iustificari electos, vt in ipso nō alibi gloriētur. Qualiter autem laudari nos in Domino conueniat, proximo versu docuerat: nempe vt iuremus esse in Domino iustitias nostras, & fortitudinem nostram. Obserua non exigi simplicem confessionem, sed iuramento confirmatā: ne ficta nescio qua humilitate defungendū putes. Neq; hīc causetur quispiā se nequaquā gloriari, dū citra arrogantiam propriā in-

Rom. 2. v. 19
Isa. 45. v. 25

Eph 2. v. 8

stítiam recognoscit: talis enim aestimatio esse non potest, quin fiduciam generet: nec fiducia, quin gloriá pariat. Meminerimus ergo in tota iustitiæ disputatione finem hunc esse spectandú, vt illius laus penes Dominum solida integráq, maneat. Vnde alio loco, quam docuisset, Dominum nobis salutem contulisse, quò nominis sui gloriam illustraret, postea quasi idem repetens, subiicit, Gratia estis saluati ac Dei dono, non operibus, ne quis glorietur.

Pro. 20. v. 4

Iam si querimus, qua ratione serenari queat cor³ ram Deo conscientia, non aliam reperiemus, quam si gratuita nobis iustitia, Dei dono conferatur. Subeat semper illud Solomonis: Quis dicet, Mundavi cor meum? purificatus sum à peccato meo? Nemo est certè qui non infinita colluue obruatur. In suam ergo conscientiam descendat vel perfectissimus quisque, & facta sua ad calculum vocet, quem tandem exitum habebit? An, quasi benè composita sibi sint cum Deo omnia, suauiter conquiescet, ac non potius diris tormentis lacerabitur, quum in se damnationis materiam, si ab operibus aestimetur, residere sentiet? Conscientiam, si Deum respicit, vel cum illius iudicio certam pacem habere necesse est, vel inferorum terroribus obsideri. Nihil ergo proficimus de iustitia differendo, nisi eam statuerimus, cuius stabilitate anima nostra in Dei iudicio fulciatur. Vbi habebit anima nostra, quò & intrepida corã Dei vultu appareat, & inconcussa eius iudiciũ excipiat:
túm

tum sciamus demū, nos non fictitiam iustitiam reperisse. Nō ergo sine causa tantopere hac parte insistit Apostolus, cuius verbis agere, quā meis malo:

Si ex Lege, inquit, promissio hereditatis, exinanita est fides, abolita est promissio. Rom. 4. v. 14.

Prius infert, exinanitam & euacuatam esse fidem, si iustitia promissio operum nostrorum merita respiciat, aut ex Legis obseruatione pendeat. Nunquā enim in ea securē acquiescere quisquam posset: quādo nunquam futurum est, vt certō apud se quisquam statuatur se Legi satisfecisse, vt certē nullus unquam per opera plenē satisfacit. Igitur in omnium animos subiret primū hesitatio, demum & desperatio: dum pro se quisque subduceret, quanta debiti mole adhuc premeretur, quāque longē distaret ab imposta sibi conditione. En iam oppressam extintāq; fidem: non enim fluctuari, variare, sursum deorsum ferri, hesitare, suspensum teneri, vacillare, desperare deniq; fidere est: sed constanti certitudine ac solida securitate animum obfirmare, habereq; vbi recumbas ac pedem figas.

Alterum quoque adiungit, irritam & euandam fore promissionem. Si enim eius complementum à nostro merito depēdet, quando tandem huc ventum fuerit, vt Dei beneficentiam promereamur? Ideo ex fide hereditas, vt secundū gratiam ad stabiliedam promissionem. Alundē enim confirmata est, dum sola Dei misericordia nititur: quia perpetuo nexu coniuncte sunt inter se misericordia & veritas, hoc

est, Quaecunque Deus misericorditer pollicetur, fideliter quoque præstat. Sic David, antequam salutem sibi ex Dei eloquio postulet, causam primùm statuit in eius misericordia. Veniant, inquit, ad me misericordie tue, salus tua secundum eloquium tuum. Et merito: quia non aliunde ad promittendum inducitur Deus, nisi ex mera misericordia. Itaque, hic spem totam sistere conuenit & velut profundè figere, non respectare ad nostra opera, quò ex illis subsidium aliquod petatur. Sic & Augustinus agendum præcipit, ne hic nouum aliquid dicere nos putes. In eternum, inquit, regnabit Christus in seruis suis. Hoc promisit Deus, hoc dixit Deus: si parum est, hoc iurauit Deus. Quia ergo non secundum nostra merita, sed secundum illius misericordiam firma est promissio: nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non potest dubitare. Vnde & Christus rex pacis, & pax nostra vocatur: quia omnes conscientie agitationes sedat. Modus si queritur, ad sacrificium, quo pacatus est Deus, venire necesse est: quia trepidare nunquam desinet, quisquis non statuet sola illa expiatione propitiari Deum, qua Christus iram eius sustinuit. Denique non alibi, quam in Christi redemptoris nostri terroribus pax nobis querenda.

Sed quid obscuriore testimonio vt or? Negat vbiq; Paulus pacem vel tràquillum gaudium relinquì conscientijs, nisi statutum sit iustificari nos fide. Vnde autem illa certitudo, simul declarat, quum scilicet amor Dei in corda nostra diffusus est per Spiritum sanctum

Psal. 119. v.
76.

In psal. 88.
Tract. prio-
re.

Eph. 2. v. 14

Rom. 5 v 1

sanctum: ac si diceret, non posse aliter sedari animas nostras, nisi certò persuasi simus Deo nos placere. Vnde etiam alibi exclam. at ex piorum omnium persona, *Quis nos separabit ab amore Dei, qui est in Christo?* quia ad minimam quanque auram trepidabimus, donec appulerimus ad portum illum: securi autem erimus in caligine mortis, quamdiu se nobis pastorem Deus ostendet. Ergo quicumq; garrunt nos fide iustificari, quia regeniti spiritualiter viuendo iusti sumus, nunquã gustarunt gratiæ dulcedinem, vt Deum sibi propitium fore considerent. Vnde iam sequitur, ritè orandi modum nihilo magis eos scire, quàm Turcas & profanas alias quaslibet gentes. Neg; enim, teste Paulo, vera est fides, nisi dicet & suggerat suauissimum illud Patris nomen, imò nisi os nobis aperiat proferendo libero clamori, Abba, Pater. Quod alibi clariùs exprimit, In Christo nos habere audaciam & aditum in fiducia per fidem eius. Hoc certè non contingit regenerationis dono: quod vt mutilum semper est in hac carne, ita multiplicem dubitandi materiam in se continet. Quare ad remedium illud venire necesse est, vt statuunt fideles, non alio iure sperandam sibi esse hereditatem regni cœlestis, nisi quia insiti in Christi corpus, iusti gratis reputantur. Nam quo ad iustificationem, res est merè passiva fides, nihil afferens nostrum ad conciliandam Dei gratiam, sed à Christo recipiens quod nobis deest.

Rom. 8. v. 35

Psal. 23. v. 4

Rom. 8. v. 15

Gal. 4. v. 6.

Eph. 3. v. 12

Quale initium iustificationis & continui
progressus. CAP. XIII.

QUò res dilucidior fiat, qualis possit esse toto vi-
ta decursu hominis iustitia, excutiamus: qua-
druplicem verò faciamus gradum. Homines enim
aut nulla Dei agnitione præditi, in idololatria de-
mersi sunt: aut Sacramentis initiati, vitæ impurita-
te Deum, quem ore confitentur, factis abnegantes,
titulo tenus sunt Christi: aut hypocritæ sunt, qui
cordis nequitiam inanibus fucis tegunt: aut Spiritu
Dei regenerati, veram sanctimoniam meditantur.
In primis, quando naturalibus dotibus cæsendi sunt,
à vertice capitis ad plantã vsque pedis scintilla boni
non reperietur: nisi forte volumus insimulare falsi
Scripturam, dum hisce elogijs vniuersos filios Adam
commendat, quòd prauo sint & præfractò corde,
quòd omne figmentum cordis eorum malum sit à
Gen. 6. v. 3. primis annis, quòd vana sint eorum cogitationes,
quòd timorem Dei præ oculis non habeant, quòd ne-
mo eorum intelligat aut requirat Deum.

Sed probatio etiamnum apertior lucebit, si na-
turali hominis conditioni Dei gratia è regione op-
ponatur. Clamat enim vbique Scriptura, nihil in
homine Deum reperire, quo ad benefaciendum illi
incitetur, sed gratuita sua benignitate illum præ-
uenire. Quid enim ad vitam possit mortuus? Atqui
dum sui cognitione nos illuminat, dicitur à morte
Ioh. 5. v. 25. suscitare, ac nouam creaturam facere. Hoc si qui-
dem titulo (præsertim apud Apostolum) videmus se-
pè

pè Dei erga nos benignitatem commendari. Deus,
 inquit, qui diues est in misericordia, propter multam Eph. 2.
 charitatem, qua dilexit nos, etiam quum essemus
 mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, &c.
 Alibi dum sub typo Abrahae generalem fidelium vo-
 cationem tractat, Deus est, inquit, qui viuificat Rō 4. v. 17.
 mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam sint.
 Si nihil sumus, quid quæso possumus? Quare loco su-
 præ citato, vt probet sola eius gratia, non operibus,
 in spem salutis nos peruenisse, allegat nos illius esse
 creaturas, quoniam regenerati sumus in Christo Ie- Eph. 2. v. 10.
 su ad bona opera, quæ preparauit vt in illis ambule-
 mus. Ac si diceret, Quis nostrum iactet se sua iusti-
 tia Deum prouocasse, quum prima nostra ad be-
 ne agendum potentia ex regeneratione fluat? Vt
 enim natura conditi sumus, citius ex lapide oleum,
 quam ex nobis opus bonum exprimetur. Mirum
 profectò, si homo, tantæ ignominiaè damnatus, audeat
 sibi adhuc reliquum aliquid facere. Fateamur ergo
 cum præclaro isto Dei organo, nos à Domino vocatos
 vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed
 secundum propositum ac gratiam eius: ac benigni-
 tatem dilectionemq; erga nos Saluatoris nostri Dei Tit. 3. v. 4.
 apparuisse: quia non ex operibus iustitiæ, quæ fece-
 rimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos
 nos fecit: vt iustificati illius gratia, heredes efficere-
 mur vitæ æternæ. Hac confessione, omni iustitiâ vsq;
 ad minimam particulam hominem spoliamus, donec
 sola misericordia in spem vitæ æternæ regeneratus
 fuerit.

Quoniam autem ea est nostra malignitas, quae
 nunquam nisi validissime depulsa, concedat Deo quod
 suum est, cogor paulo longius insistere. *Isaias*, ubi de-
 scripsit vniuersale generis humani exitium, pulchre
 ordinem restitutionis subtextit, *Vidit Dominus*, &
 malum apparuit in oculis eius. Et vidit quia non est
 vir: & admiratus est, quia non est qui intercedat. &
 salutem posuit in brachio suo, & iustitia sua se con-
 firmavit. Vbi sunt iustitia nostrae, si verum est quod
 ait *Propheta*, neminem esse qui in recuperanda sua
 salute Domino opituletur? Sic alius *Propheta*, ubi
 Dominum de reconciliandis sibi peccatoribus agen-
 tem inducit, *Desponsabo*, inquit, *te mihi in iustitia,*
iudicio, gratia & misericordia. Dicam misericordi-
 am non consequute, *Misericordiam consequuta.* Eius-
 modi foedus, quod primam nobis esse cum Deo coniu-
 ctionem constat, si misericordia Dei nititur, nullum re-
 linquitur iustitia nostrae fundamentum. Et vero in-
 telligere ex *ijs*, qui hominem cum aliqua operum
 iustitia Deo obuiam procedere fingunt, cupiam, an
 omnino ullam iustitiam esse putent, nisi quae sit ac-
 cepta Deo? Id cogitare si insanum est: quid Deo gra-
 tum ab eius inimicis prodeat, quos totos cum omni-
 bus suis factis auersatur? Omnes, inquam, nos esse ca-
 pitales ac professos inimicos Dei nostri testatur ve-
 ritas, donec iustificati in amicitiam recipimur. Si
 principium dilectionis est iustificatio, quae operum
 iustitiae illam precedent? Ita vt pestilentem illam
 arrogatiam auertat *Iohannes*, diligenter nos monet
 quo-

quomodo non priores eum dilexerimus. Et id ipsum 1. IO. 4. V. 10
 iam olim per Prophetam suum Dominus docuerat, Ose. 14. V. 5.
 Diligam, inquit, eos spontanea dilectione: quia con-
 uersus est furor meus. Operibus certè non instiga-
 tur, si sponte ad nos inclinavit se eius dilectio.

6 Sed rude hominum vulgus nihil id aliud esse pu-
 tat, nisi quòd ut redemptionem nostram perageret
 Christus, nemo pro merito fuerit: ut autem redem-
 ptionis possessionem adeamus, operibus nostris adiu-
 uari. Imò verò, ut cunque à Christo redempti simus,
 donec tamen vocatione Patris inserimur in illius cõ-
 munionem, & tenebra & mortis heredes & Dei
 aduersarij sumus. Non enim ab immunditijs nostris
 purgari nos & ablui Paulus docet Christi sanguine, 1. COI. 6. V.
 nisi dum purgationem illam Spiritus in nobis efficit. 11.
 Maneat ergo illud, principium nostræ salutis esse
 quandam velut à morte in vitam resurrectionem:
 quia ubi propter Christum nobis datum est in eum
 credere, tunc incipimus demum transire à morte
 in vitam.

7 Sub hac ratione, qui secundus & tertius in diui-
 sione suprâ posita notatus fuit hominum ordo com-
 prehenditur. Conscientiæ enim impuritas utrosque
 nõdum esse Dei Spiritu regeneratos arguit. Rursum
 autem, regenerationem in eis nullam esse, hoc dese-
 ctum prodit fidei. Vnde liquet, Deo nondum re-
 conciliatos, nondum in eius conspectu iustificatos:
 quando ad hæc bona nisi per fidem non peruenitur.
 Quid pariant peccatores à Deo alienati, nisi illius
 iudicio execrabile?

Hac quidem stolidæ confidentiæ cum impij omnes turgent, tum præsertim hypocritæ, quod vtcunque totum cor suum obscenitate scaterere norint: si quæ tamen edunt speciosa opera, digna æstimant quæ Deus non aspernetur. Hinc perniciosus ille error, quod sceleratæ & nefariæ mentis conuicti, adigitamen nequeunt, vt se iustitiæ vacuos fateantur: sed iniustos se agnoscentes, quia inficiando non sunt, iustitiæ tamen nonnullam sibi arrogant. Hanc vanitatem egregiè Dominus refutat per Prophetam: Interroga, inquit, Sacerdotes, dicens, Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & panem aut alium cibum admouerit, nunquid sanctificabitur? Responderunt autem Sacerdotes, Non. Et dixit Haggæus, Si tetigerit pollutus in anima aliquid horum, nonne contaminabitur? Responderunt Sacerdotes: Contaminabitur. Dixit Haggæus: Sic populus iste ante faciem meam, dicit Dominus: & sic omne opus manuum eorum, & omnia quæ obtulerint mihi, contaminata erunt. Vtinam hæc sententia vel plenam fidem posset obtinere apud nos, vel memoria probè insidere. Nemo enim est quanlibet alioqui tota vita flagitiosus, qui persuadere sibi sustineat, quod hic Dominus clarè pronuntiat. Simulac nequissimus quisque vno vel altero Legis officio persunctus est, non dubitat sibi iustitiæ loco acceptum ferri: at Dominus reclamât, nullam inde acquiri sanctificationem, nisi corde prius bene purgato. Neque eo contentus, contaminari cordis

cordis impuritate quacunque à peccatoribus prodeunt opera, asseuerat. Faceſſat ergo nomen iuſtitiæ ab his operibus, quæ pollutionis ore Domini damnantur. Et quàm eleganti ſimilitudine illud demonſtrat? poterat enim obiectari, ſanctum inuolabiliter eſſe quod Dominus præcepiſſet. Ipſe verò contrà opponit, nihil mirum eſſe, ſi quæ ſanctificata ſunt in Lege Domini, improborum ſpurcicia contaminantur: quum ſacrum attrectando, immunda manus profanet.

Eandem enim cauſſam egregiè apud Iſaiam perſequitur, Ne offeratis, inquit, ſacrificium fruſtra: Iſa. I. v. 13
 incenſum abominatio eſt mihi: Calendas & ſolenitates veſtras odit anima mea: facta ſunt mihi Vide cap. 58
 moleſta: laboraui ſuſtinens. Quum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: quum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim veſtræ plena ſunt ſanguine. Lauamini, mundi eſtote, auferete malum cogitationum veſtrarum. Quid iſtuc ſibi vult, quòd Dominus ita nauſeat ad obſequium ſuæ Legis? Imò verò nihil hîc reſpuit quod ſit ex germana Legis obſervatione: cuius initium eſſe vbique docet, ſincerum ſui nominis timorem. Illo ſublato, non modò nuge ſunt quæcunq; illi offeruntur, ſed foetide abominandæq; ſordes. Eant nunc hypocritæ, & inuolutam corde prauitatem retinentes, Deum operibus ſtudeant demereri. Atqui magis ac magis hoc modo iritabunt. Execrabiles enim illi ſunt impiorum victime: ſola rectorū Prou. 15. v. 8

oratio accepta est illi. Constituimus ergo extra dubium, quod vulgatissimum esse debet mediocriter in Scripturis exercitato, quæ vel summo splendore conspicua sunt opera in hominibus nondum verè sanctificatis, tam procul abesse à iustitia coram Domino, vt peccata censeantur. Ac proinde verissimè illi, qui non conciliari persona apud Deum gratiam per opera tradiderunt: sed è conuerso tum placere demùm opera, vbi persona gratiam prius in Dei conspectu inuenit. Religioseq; est obseruandus hic ordo, ad quem Scriptura nos manu ducit. Respexisse Dominum ad Abel scribit Moses, & ad opera eius. Vides vt Dominum hominibus propitium designet, antequam ad eorum opera respiciat? Quare purificationem cordis precedere oportet, vt qua à nobis prodeunt opera, benignè à Deo excipiantur: quia semper viget illa Ieremia sententia, oculos Dei respicere veritatem. Porro solam fidem esse, qua corda hominũ purificantur, Spiritus sanctus per os Petri asseruit.

Inspiciamus nunc, quid habeant iustitia quos in ordine quarto posuimus. Fatemur, dum nos intercedente Christi iustitia sibi reconciliat Deus, ac gratuita peccatorũ remissione donatos pro iustis habet: cū eiusmodi misericordia coniunctã simul esse hanc eius beneficentiam, quod per Spiritũ suum sanctum in nobis habitat. Vt hæc sit præcipua nostra voluntas, voluntati eius seruire, ac eius duntaxat gloriam modis omnib. prouehere. Enimuero etiã dũ sancti Spiritus ductu in vijs Domini ambulamus, ne tamẽ nostri oblitati animos tollamus, remanent imperfectionis reli-

Aug. lib. de
pœn. & Gre
gor. cuius
verba refe-
runtur 3.
quæst. 7.

Gen. 4. v. 4
Act. 15. v. 6

Ier. 5. v. 3

quæ quæ nobis humilitatis argumentū præbeāt. Nō i. Reg. 8. v.
 est iustus, ait Scriptura, q̄ faciat bonū & nō peccet. 46
 Qualē ergo iustitiā ex suis operib. etiā nū obtinebūt?
 Primū dico, q̄ optimū ab illis p̄ferri potest, aliqua ta-
 mē semp̄ carnis impuritate respersū & corruptū esse
 10 Deinde etiā si fieri posset, vt aliqua nobis essent o-
 mnino pura absolutaq̄, opera, vnū tamen peccatum
 satis est ad delendā extingvendāq̄, omnem memo-
 riā prioris iustitiæ, vt ait Propheta. Iam quū hæc vi- Ezech. 18. v.
 ta mortalis nunquam à peccato pura sit aut vacua, 24
 quicquid iustitiæ à nobis cōparatum foret, id sequē-
 tib. idē idē peccatis corruptū, oppressum, & per-
 ditum, in conspectum Dei non veniret, nec in iustiti-
 am nobis imputaretur. Deniq̄, vbi de operum agitur
 iustitia, non opus Legis respiciendū est, sed mandatū.
 Ideo si ex Lege iustitia queritur, frustra vnum aut
 alterum opus proferamus: sed necessaria est perpe-
 tua Legis obedientia. Quare illā, de qua loquuti su-
 mus, peccatorū remissionem non semel (vt multi sto-
 lide opinantur) nobis in iustitiam Deus imputat, vt
 impetrata præterita vitæ venia, postea in Lege iusti-
 tiam queramus: quod nihil quā in sp̄em falsam
 inductos rideret ac luderet. Quum. n. perfectio nulla
 obtingere nobis possit, quādiu hæc carne induti su-
 mus, Lex autē mortem ac iudiciū omnib. denunciēt,
 qui non integrā iustitiam opere præstiterint: habe-
 bit semper, quo nos accuset reosq̄, agat, nisi contrā
 occurreret Dei misericordia, quæ assidua peccatorū
 remissione nos subinde absolueret. Quare id semper

constat, quod principio diximus, si ipse ex nostra dignitate aestimamur, quicquid meditemur aut moliamur, nos tamen cum omnibus nostris conatibus & studijs morte & interitu dignos esse.

Duobus hic fortiter insistendum, nullum unquam extitisse py hominis opus, quod, si seuero Dei iudicio examinaretur, non esset damnabile. Adhuc, si tale aliquod detur (quod possibile homini non est) peccatis tamen, quibus laborare authorem ipsum certum est, vitiatum ac inquinatum gratiam perdere. Atque hic precipuus est nostrae disputationis cardo. Nam de principio iustificationis nihil inter nos & saniores Scholasticos pugnae est, quin peccator gratuito à damnatione liberatus iustitiam obtineat, idq; per remissionem peccatorum, nisi quod illi sub vocabulo iustificationis renouationem comprehendunt, qua per Spiritum Dei reformamur in Legis obedientiam. Iustitiam verò hominis regenerati sic describunt, quòd homo per Christi fidem Deo semel reconciliatus, bonis operibus iustus censeatur apud Deum, & eorum merito sit acceptus. Verum

Rom. 4. v. 13 Dominus contra, se fidem imputasse Abrahae in iustitiam pronunciat: non eo tempore, quo idolis adhuc seruibat, sed quum multis iam annis vita sanctitate excelluisset. Diu ergo coluerat Abraham Deum ex puro corde, & eam Legis obedientiam praestiterat, quae ab homine mortali praestari potest: habet tamen adhuc repositam in fide iustitiam. Vnde colligimus secundum Pauli ratiocinationem, non ex operi-

operibus. Similiter, quum apud Prophetam dicitur:
 iustus ex fide uiuet: non de impijs & profanis habe- Haba. 2. v. 4
 tur sermo, quos Dominus ad fidem conuertendo iu-
 stificet: sed oratio ad fideles dirigitur, & ijs vita
 promittitur ex fide. Paulus quoq; omnem scrupu- Rom. 4. v. 7
 lum soluit, quum pro confirmatione illius senten- Psal. 32. v. 1
 tia istum Dauidis versiculum sumit, Beati, quorum
 remissa sunt iniquitates. Certum est verò, Dau-
 dem non de impijs, sed de fidelibus loqui, qualis ipse
 erat: quia ex conscientia sua sensu loquebatur. Ergo
 hanc beatitudinem non semel habere, sed tota vita 2. Col. 5. v.
 tenere nos oportet. Postremò legationem de gratui- 18
 ta cum Deo reconciliatione non in vnum aut alte-
 rum diem promulgari, sed perpetuam in Ecclesia es-
 se testatur. Proinde non aliam iustitiam ad finem
 vsque vita habent fideles, quàm que illic describi-
 tur. Manet enim perpetuò Mediator Christus, qui
 Patrem nobis reconciliet: ac perpetua est mortis e-
 ius efficacia: nempe ablutio, satisfactio, expiatio,
 perfecta denique obedientia, qua iniquitates omnes
 nostra conteguntur.

¹² Quæ ad euadendum subterfugia querunt hic
 Scholastici, eos non expediunt. Aiunt non tanti esse
 intrinseca dignitate bona opera, vt ad iustitiam cõ-
 parandam sufficiant: sed hoc acceptantis esse gratia,
 quòd tantum valent. Deinde, quia fateri coguntur
 iustitiã operum hic semper esse imperfectam, conce-
 dunt, nos, quandiu viuimus, remissione peccatorum
 indigere qua defectus operum suppleatur: sed delicta

qua committuntur, operibus supererogationis compensari. Acceptantē enim, quam vocant, gratiā non aliam esse respondeo, quā gratuitā eius bonitātē, qua nos in Christo complectitur Pater: dum innocentia Christi nos induit, eamq̄ fert nobis acceptam, ut eius beneficio pro sanctis, puris & innocentib. nos habeat. Iustitiā enim Christi (quæ ut vna perfecta est, ita sola Dei conspectū sustinere potest) pro nobis sufficit oportet, ac iudicio representari velut sponsorē. Hac nos instructi assiduam peccatorum remissionem in fide obrinemus. Huius puritate velate nostræ sordes & imperfectionum immunditie, non imputantur: sed velut sepultæ conteguntur, ne in iudiciū Dei veniant: donec hora adueniat, qua confecto in nobis in planē extincto veteri homine, diuina bonitas nos in beatam pacem cum nouo Adam recipiet: vbi Domini diem expectemus, quo in gloriam cœlestis regni, receptis incorruptis corporibus, transferamur.

Hac si vera sunt, nulla certē nostra opera nos ex se Deo acceptos gratiososq̄, reddere queunt: ac ne ipsa quidē placere, nisi quatenus homo, iustitia Christi opertus, Deo placet, & vitiorū suorum remissionem obtinet. Nō enim certis operibus promisit Deus vitæ mercedē: sed tantū pronuntiat, qui fecerit hæc, victurum: maledictionē illam celebrem opponens contra omnes eos, qui non persisterint in omnib. Quibus abundē refellitur cōmentum partialis iustitiæ, vbi non alia iustitia admittitur in cœlis, quā integra Legis obseruatio. Neq̄, verò solidius est, quod garrulo solēt de sufficienda per supererogationis opera com-

pensatione. Quid enim? an non eò semper redeunt
 unde iam sunt exclusi? eum qui ex parte Legem ser-
 uat, eatenus iustum operib. esse? Quod illis nemo sa-
 ni iudicij concesserit, nimis impudenter pro confes-
 so assumunt. Toties testificatur Dominus, nullam se
 agnoscere operum iustitiã, nisi in perfecta Legis sua
 obseruatione. Quæ est improbitas, quum ea deficia-
 mur, ne videamur omni gloria spoliati, hoc est, pror-
 sus Deo cessisse, nescio quibus paucorum operum fru-
 stulis nos iactare, & quod deest, redimere per alias
 satisfactiones conari? Satisfactiones iam potenter
 diruta supra fuerunt, vt ne per somniũ quidem ve-
 nire nobis in mentem debeant. Tantum dico, eos qui
 sic ineptiunt, minimè reputare, quàm res sit coram
 Deo execrabilis peccatũ. Intelligeret enim profectò,
 totã hominum iustitiam in vnũ cumulum coactam,
 vnus cõpensationi parè esse non posse. Videmus nãq; Gen. 3. v. 17
 hominẽ vno delicto sic à Deo abiectum fuisse & abdi-
 catũ, vt simul omnem recuperanda salutis rationem
 perdiderit. Sublata est igitur satisfactionis facultas,
 14 Iactare verò supererogationis opera, quomodo cũ
 illo conuenit, q; præceptum nobis est, vt, quum sece- Luc. 17. v. 10
 rimus quacung; præcipiuntur nobis, dicamus nos ser-
 uos esse inutiles, nec plus fecisse, quàm q; debuimus?
 iubet itaq; Dominus nos sincerè sentire, & nobiscũ
 reputare, nulla sibi præstare gratuita officia, sed de-
 bitas operas reddere. Nec est, q; excipiat quispiã, ni-
 hil ob stare, quo min9 vltra necessaria officia pdeat e-
 ius studiũ, q; à necessarijs aliqua in parte cessat. Sic m.

penitus habendum, nihil nobis, vel quod ad Dei cultum, vel quod ad dilectionem conferat, in mentem venire posse, quod non sub Dei Lege comprehendatur. Quod si pars est Legis: ne voluntariam libertatem iactemus, vbi astringimur necessitate.

Dua sunt potissimum nobis abigenda hac parte ex animis pestes: ne quid in operum iustitia fiducia ponant, ne quid illis gloria adscribant. Fiducia quilibet nos passim depellunt Scripturae, quum docent iustitias omnes nostras fieri in Dei conspectu, nisi à Christi innocentia bonum odorem ducant: nihil quam irritare Dei ultionem posse, nisi misericordia eius indulgentia sustineantur. Ita porro nihil reliquum nobis faciunt, nisi vt iudicem nostrum deprecemur, cum illa Dauidis confessione: Neminem iustificatum iri coram ipso, si rationem à seruis suis reposeat. Exacta fiducia, gloriationem quoque omnem faceffere necesse est. Quis enim iustitiae laudem assignet operibus, quorum confidentia trepidet à Dei conspectu? Veniendum ergo quò nos vocat Isaias, vt in Deo laudetur ac gloriatur omne semen Israël: quia verissimum est quod alibi dicit, nos plantationem esse gloriae Dei. Rite ergo tum purgatus erit animus, quum nec in fiducia operum vlla ex parte recumbet, nec in gloria exultabit. Ad falsam autem & mendacis istius fiduciae statum stultos homines hic error animat quòd suae salutis causam in operibus semper locant.

Verum, si quatuor caussarum genera respicimus, quae in rerum effectu considerare praecipiant Philosophi, nullum eorum reperiemus operibus in constituenda

Psal. 143. v. 1

Isa. 48. v. 20

Isa. 61. v. 3

salute nostra conuenire. Efficientem enim vitæ æternæ nobis comparandæ causam ubiq; Scriptura prædicat, Patris cœlestis misericordiam, & gratuitam erga nos dilectionem: Materialem verò, Christum cum sua obedientia, per quam nobis acquisiuit iustitiam. Formalem quoq; vel Instrumentalē quam esse dicemus nisi fidem? Atq; tres simul istas vna sententia comprehendit Iohannes, quum dicit, Sic Deus dilexit mundum, vt Filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Porro Finale testatur Apostolus esse, & diuine iustitiæ demonstrationem, & bonitatis laudem: vbi & alias tres disertis verbis commemorat. Sic enim ad Romanos loquitur, Omnes peccauerūt, & egent gloria Dei: iustificantur autem gratis ipsius gratia: hic habes caput & primū fontem, quod Deus nos gratuitam misericordia complexus est. Sequitur, Per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: hic habes veluti materiam, qua nobis iustitia conficitur. Per fidem in sanguine ipsius: hic causa instrumentalis ostenditur, qua Christi iustitia nobis applicatur. Postremò subiungit finem, quem dicit: In demonstrationem iustitiæ ipsius, vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Christi. Atque (vt obiter quoque denotet iustitiam hanc reconciliatione consistere) nominatim ponit, Christum datum esse in reconciliationem. Nec de efficiente, nec de finali controuersiam nobis mouere possunt coniuuatiissimi etiam diuinæ gratiæ hostes, nisi totam Scripturam ab-

Ioh. 3. v. 16.

Rom. 3. v. 23

negare velint. In materiali & formali fucum faciunt, quasi dimidiatum cum fide Christi^q, iustitia locum opera nostra teneat. Sed id quoque Scriptura reclamante: quæ & Christum nobis esse in iustitiam & vitam simpliciter affirmat, & hoc iustitia bonum sola fide possidere.

Quod autem innocentie integritatis^q, sue memoria sæpiusculè sancti se confirmant ac cōsolantur, nec etiam ab ea prædicanda interdum abstinent, id fit bisariam. vel quod bonam suam causam cum mala impiorum causa comparando, securitatem inde victoria concipiunt, non tam sue iustitie commendatione, quàm iusta merita^q, aduersariorum damnatione: vel quod etiam sine aliena comparatione, dum se coram Deo recognoscunt, nonnullam illis & consolationem & fiduciam affert proprie conscientie puritas. De priorè ratione postea videbimus: nunc de posteriorè breuiter expediamus, quomodo cum eo conueniat quod supra diximus, nulla esse in Dei iudicio operum fiducia subnitendum, nulla eorum opinione gloriandum. Hæc porrò conuenientia est, quod sancti, quum de fundanda constituenda^q, salute sua agitur, citra operum respectum in solam Dei bonitatem oculos intendunt. Neque ad eam modò ante omnia, tanquam ad beatitudinis principium, se conuertunt: sed tanquam in complemento conuiescunt. Sic fundata, erecta, stabilita conscientia, operum quoque consideratione stabilitur: quatenus scilicet testimonia sunt Dei in nobis habitantis ac regnantis.

Quum igitur à conscientia innocentia fidem suam cōfirmant sancti, & exultandi materiam sumunt, nihil aliud quàm à fructibus vocationis se in filiorum locum à Domino cooptatos esse reputant.

Quod ergo à Solomone traditur, in timore Domini esse firmam securitatem: quòd interdum hanc obtestationem sancti vsurpant, quò exaudiantur à Domino, se ambulasse coram facie eius in integritate & simplicitate: locum in iaciendo firmandæ conscientie fundamento nullum habent: sed tum demum valent, si à posteriori sumuntur. Denique sic Dei beneficia prædicant, vt tamen non desleant à gratuito Dei fauore, in quo testatur Paulus longitudinem, latitudinem, profunditatem & altitudinem sitam esse. Quasi diceret, quocunque se vertant piorum sensus, quantumuis altè conscendant, quantumuis longè & latè se extendant, non debere tamen à Christi dilectione egredi, quin se in ea meditanda totos contineant: quia omnes dimensiones in se comprehendit.

Pro. 14. v. 26.

Gen. 24. v. 40.

2. Reg. 20. v. 3.

Eph. 3 v. 18

20 Hoc ipsum Augustinus paucis verbis, sed eleganter significat, quum scribit, Non dico Domino, opera

manuum mearum ne despicias. Exquisiui Dominum manibus meis, & non sum deceptus. Sed opera manuum mearum non cōmendo: timeo enim, ne quum inspexeris, plura inuenias peccata, quàm merita. Hoc solum dico, hoc rogo, hoc cupio, opera manuum tuarum ne despicias. Opus tuum in me vide, nō meum. Nam si meum videris, damnas: si tuum videris, coro-

In psal. 137

nas. Quia & quaecunque mihi sunt opera bona, abs te sunt. Duas causas ponit, cur non ausit sua opera Deo venditare, quia si quid bonorum operum habet, illic nihil videt suum: deinde quia id quoque peccatorum multitudine obruitur. Vnde fit, vt plus inde timoris & consternationis sentiat conscientia, quam securitatis. Ergo non aliter Deum intueri vult sua recte facta, quam vt vocationis suae gratiam in illis recognoscens, opus quod inchoauit perficiat.

Quod autem praeterea bona fidelium opera, Scriptura causas esse ostendit, cur illis Dominus beneficiat, id sic intelligendum est, vt stet inconcussum quod antea posuimus, effectum nostrae salutis in Dei Patris dilectione situm esse: materiam in Filij obedientia: instrumentum in Spiritus illuminatione, hoc est, fide: finem esse tantae Dei benignitatis gloriam. Istis nihil obstat quo minus opera Dominus, tanquam causas inferiores amplectatur. Sed vnde id? nempe quos sua misericordia, aeternae vitae hereditati destinauit, eos ordinaria sua dispensatione per bona opera inducat in eius possessionem. Quod in ordine dispensationis praecedit, posterioris causam nominat. Quamquam istis locutionibus series magis notatur, quam causa: quia Deus gratias gratis cumulando, ex prioribus causam sumit secundas addendi, ne quid ad locupletandos seruos suos omittat: atque ita liberalitatem suam prosequitur, vt tamen gratuitam electionem, quae fons & initium est, respicere nos semper velit.

Quæ de operum meritis iactantur, tam Dei laudem in conferenda iustitia, quàm salutis certitudinem euertere. CAP. XV.

¹ **A**ltera igitur & separata est questio, Vt cunq, ad iustificandum hominem minimè sufficiant opera, an non tamen illa apud Deum gratiam promereantur?

² Primum de Meriti nomine id mihi præfari necesse est: quicumque primus illud operibus humanis ad Dei iudicium comparatis aptauit, eum fidei sinceritati pessimè consuluisse. Quorsum enim, obsecro, opus fuit inuehi nomen Meriti, quum pretium bonorum operum significanter alio nomine citra offendiculum explicari posset? Quantum autem ipsum offensionis in se contineat, magno cum orbis detrimento patet. Certè vt est fastuosissimum, nihil quàm obscurare Dei gratiam, & homines praua superbia imbuerere potest. Vsi sunt (fateor) passim vetusti Ecclesie scriptores, sed nonnullis ipsi quoque locis testantur, quàm nõ præiudicare veritati voluerint. Sic enim alicubi loquitur Augustinus, Humana merita hic conticescant, qua perierunt per Adam: & regnet Dei gratia per Iesum Christum. Item, Meritis suis nihil tribuunt sancti: totum non nisi misericordie tue tribuent o Deus. Alibi, Et quum viderit homo, quicquid boni habet, non se habere à se, sed à Deo suo, videt id totum quod in eo laudatur, non de suis meritis, sed de misericordia Dei esse. Vides vt adempta homini bene agendi virtute, meriti quoque di-

De Prædest.
sanct. in Pf.
139.

In Pfall. 88.

Homil. 33.
in Genes.

gnitatem prosternat. Chrysostomus autem, Nostra si qua sequuntur Dei gratuitam vocationem bona opera, retributio sunt & debitum: at Dei munera, gratia & beneficentia & largitionis magnitudo.

Luc. 17. v. 10

Quid promereantur omnia opera nostra, Scriptura ostendit, quum Dei conspectum ferre posse negat, quia immunditie sint plena: quid deinde promeritura sit perfecta Legis observatio (si qua reperiri posset) quum precipit, vt nos inutiles seruos reputemus, quum fecerimus omnia quae precipiuntur nobis: quia nihil gratuitum impenderimus Domino, sed debitis obsequijs tantum defuncti sumus, quibus non est habenda gratia. Dominus tamen quae in nos contulit bona opera, & nostra appellat, & non tantum accepta sibi esse testatur, sed retributionem etiam habitura.

Nostrum est vicissim tanta promissione animari, animosq; colligere, ne bene agendo defatigemur, & tantam Dei benignitatem vera gratitudine prosequi. Gratiam Dei esse non dubium est, quicquid in operibus est, quod laudem meretur: nullam esse guttam, quam proprie nobis adscribere debeamus: id si reuera serioq; agnoscimus, euanescit qualibet meriti non fiducia tantum, sed opinio. Bonorum, inquam, operum laudem non (vt Sophistae faciunt) inter Deum & hominem partimur: sed totam, integram ac illibatam Domino seruamus. Tantum hoc homini assignamus, quod ea ipsa, quae bona erant, suam puri-

puritate polluit & contaminat. Nihil enim ab homine exit, quantumvis perfecto, quod non sit aliqua macula inquinatum. Vocet igitur Dominus in iudicium quæ in humanis operibus optima sunt: suam in illis quidem iustitiam agnoscet, hominis verò dedecus & probrum. Placent itaque Deo bona opera, nec suis authoribus sunt infructuosa: quin magis amplissima Dei beneficia remunerationis loco referunt, non quia ita merentur, sed quia diuina benignitas hoc illis ex se ipsa pretium statuit.

Quæ autem ista est malignitas, non contentos illa Dei largitate, quæ nihil tale merentia opera indebitis præmijs muneratur, sacrilega ambitione ultra contendere, vt operum meritis videatur re-
pendi, quod diuina totum est munificentia?

Tametsi autem dicit Christus, habenti datum
iri, & super multa constitutum fidelem iri ac pro-
bum seruum, qui in paruis se fidelem gesserit: si-
mul tamen alibi ostendit incrementa fidelium
esse gratuita suæ benignitatis munera. Omnes,
inquit, sitientes venite ad aquas: & qui non ha-
betis argentum, venite, emite absque argento, &
absque vlla commutatione vinum & lac.

Matt. 25. v.
21. & 29.

Isa. 55. v. n

Quidquid ergo nunc in salutis adminiculum
pijs confertur, tum ipsa beatitudo, mera est DEI
beneficentia. tamen & in hac & illis testatur,
se operum habere rationem: quia ad testan-
dam ergo nos dilectionis suæ magnitudinem, non
modo

modo nos, sed qua nobis largitus est dona, tali honore dignatur.

I Cor. 3. v. 11

I. Cor. I. v. 30.

I. Cor. I. v. 30.

Eph. I. v. 4.

Col. I. v. 14 & 20.

Ioh. 10. v. 28

Hac si, quo oportuerat ordine, tractata digesta, essent ante actis seculis, nunquam tantum turbarum ac dissensionum ortum esset. Paulus ait, in architectura Christianae doctrinae retinendum esse quod posuerat ipse fundamentum apud Corinthios, praeter quod nullum aliud poni queat: id autem esse Iesum Christum. Quale nobis in Christo fundamentum est? an quod initium nobis salutis fuit, ut complementum a nobis sequeretur? & viam aperuit tantum, per quam ipsi nostro Marte pergeremus? Nichil enim verò, sed quo modo paulo antè posuerat, illud dum agnoscimus nobis datum esse in iustitiam. Nemo ergo bene in Christo fundatus est, nisi qui solidam habet in ipso iustitiam: quando non dicit Apostolus missum esse, quod ad iustitiam consequendam nos iuuet: sed ut ipse sit nostra iustitia. Nimirum, quod in ipso electi sumus ab aeternitate ante mundi constitutionem, nullo nostro merito, sed secundum diuini beneplaciti propositum: quod eius morte ipsi à mortis damnatione redempti ac liberati à perditione sumus: quod in ipso adoptati sumus in filios & heredes à Patre caelesti: quod per ipsius sanguinem huic sumus reconciliati: quod illi in custodiam dati, pereundi excidendiq; periculo eximimur: quod illi ita inserti, iam vitae aeternae quodammodo sumus participes, in regnum Dei per spem ingressi. Necdum finis: quod talem eius participationem adepti, recun-

cunque simus adhuc in nobis stulti, ipse nobis coram
 DEO sapientia est: vt peccatores simus, ipse no-
 bis iustitia: vt immundi simus, ipse nobis puritas: vt
 infirmi simus, vt inermes & Satanae expōiti, no-
 stra tamen est, quæ ipsi data est in cælo & in terra
 potestas, quæ pro nobis Satanam conterat, & infe-
 rorum portas confringat: vt corpus mortis adhuc nõ
 biscum circumferamus, ipse tamen nobis vita est.
 Breuiter, quod omnia illius nõstrã sunt, & nos in illo
 omnia habemus, in nobis nihil. Super hoc, inquam,
 fundamentum edificari nos conuenit, si volumus in
 templum Domino sanctum crescere.

Matt. 28. v.
18

6 At longè aliter iam pridem institutus est orbis:
 reperta sunt moralia nescio quæ bona opera, qui-
 bus gratiosi Deo reddantur homines, antequam
 Christo inserantur. Quasi verò mentiatur Scriptu-
 ra, quum dicit, in morte esse omnes, qui Filium non
 possederint. Si in morte sunt, quomodo vitæ materi-
 am generarent? Quasi nihil illud valeat, peccatum
 esse quicquid sit extrã fidem, quasi arboris mala
 possint extare boni fructus. Christus verò vbi suam
 virtutem exerat, quid pestilentissimi Sophistæ reli-
 querunt? Aiunt meruisse nobis primam gratiam,
 hoc est, occasionem merendi: esse iam nõstrarum par-
 tium, occasione oblatæ non deesse. O proiectam im-
 pietatis impudentiam! Hoc testimonium illi passim
 redditur, quod iustificati sint quicumque in eum
 credunt: isti nihil aliud beneficij ab eo prouenire do-
 cent, nisi vt singulis ad se ipsos iustificandos aperta

i. Ioh. 5. v. 12

Rom. 14. v.
23

1. Ioh. 5. v. 12

1. Ioh. 5. v. 24

Rom. 3. v. 24

1. Ioh. 3. v. 23

Eph. 2. v. 6

Col. 1. v. 13.

fit via. Vtinam verò gustarent, quid sibi velint ista
sententia, Vitam habere, quicumque Filium Dei be-
beant: Quicumque credit, transiisse à morte in vi-
tam: Iustificatos esse nos illius gratia, vt heredes
efficeremur vita aterna. Fideles Christum habere
in se manentem, per quem Deo adhaerant: partici-
pes vita eius, sedere cum ipso in caelestibus: tradu-
ctos esse in regnum Dei, & salutem consequutos: &
similes innumera. Non enim aut comparanda iusti-
tie, aut salutis tantum acquirenda facultatem fide
Christi obtingere significant, sed vtrunque nobis do-
nari. Proinde simulatque per fidem insertus es Chri-
sto, iam filius Dei factus es, caelorum heres, iusti-
tie particeps, vitae possessor: ac (quò melius eorum
mendacia coarguantur) non adeptus merendi op-
portunitatem, sed omnia Christi merita: siquidem
tibi communicantur.

Ita Sorbonica schola, errorum omnium matres,
iustificationem fidei, quae pietatis est totius summa,
nobis sustulerunt. Fatentur quidem verbo, iustifica-
ri fide formatam hominem, sed id postea interpretan-
tur, quoniam à fide habent bona opera, vt ad iustiti-
am valeant: vt penè per ludibrium videantur non
minare fidem, quia sine ingenti inuidia sileri non
poterat. Necdum etiam contenti, in laude bonorum
operum Deo suffurantur quod ad hominem trans-
ferant. Quia vident parum valere ad hominem at-
tollendum bona opera, ac ne merita quidem pro-
priè vocari, si diuina gratiae fructus censeatur: ex
vili

vi liberi arbitrij ea eliciunt, oleum scilicet ex lapide.
 Ac principalem quidem causam in gratia esse non
 negant: sed eo tamen contendunt non excludi libe-
 rum arbitrium, per quod sit omne meritum. Nihil
 desiderari possit aduersus eos clarius isto Apostoli ver-
 bo, interdicta enim Christianis omni gloriatione, ra-
 tionem cur gloriari nefas sit, subiungit, Quia Dei fa- Eph. 2 v 18
 ctura sumus, creati ad bona opera, que preparauit
 vt in illis ambulemus. Quum ergo nihil a nobis boni
 prodeat, nisi quatenus regenerati sumus, regenera-
 tio autem nostra tota citra exceptionem Dei sit,
 nō est cur vnciam nobis in bonis operib. venditemus.
 Postremo dum assidue inculcant bona opera, sic in-
 terim conscientias instituunt, vt considerare nunquā
 ausint Deum se propitium ac fauentem suis operib.
 habere. Nos autem contra, nulla meriti mentione,
 singulari tamē consolatione fidelium animos nostra
 doctrina erigimus, dū eos docemus in suis operib. Deo
 placere, indubieq; acceptos esse. Quin etiam hic exi-
 gimus, vt nullum quisquam opus tentet aut aggre-
 diatur sine fide: hoc est, nisi certa animi fiducia
 prius desinat Deo placiturum.

8 Quamobrem ab vnico illo fundamento nequaquā
 abducinos ne latū quidem vnguē patiamur: quo ia-
 cto, sapientes deinde architecti recte atq; ordine su-
 peradificant. Nā siue doctrina & exhortatione opus
 est, admonent, q; in hoc Dei filius apparuit, vt dissol-
 uat opera Diaboli: ne peccēt q; ex Deo sunt, sufficere
 præteritū tempus implēdis gentiū desiderijs: electos

Ioh. 3 v 8

I Pet. 4 v 3

2, Tim. 2. v.
20

Dei, vasa esse misericordiae selecta in honorem, quae à sordibus emundari debeant. Ecce, non iustificamus hominem ex operibus coram Deo: sed omnes qui ex Deo sunt, dicimus regenerari, & nouam creaturam fieri: vt ex regno peccati transeant in regnum iustitiae, atque hoc testimonio certam facere suam vocationem, & tanquam arbores à fructibus indicari.

2, Pet. 1. v. 10

Refutatio calumniarum, quibus hanc doctrinam odio grauare conantur Papistae.

CAPVT XVI.

HOC vno verbo refelli potest impiorum quorundam impudentia, qui calumniatur nos aboleri bona opera, atque ab eorum studio abducere homines, quum dicimus eos non iustificari ex operibus, nec salutem mereri: deinde nimis facile ad iustitiam iter sternere, quum in gratuita peccatorum remissione ipsam iacere docemus, & hac illecebra homines, suapte sponte plus nimio procliuēs, ad peccandum allicere. Haec, inquam, calumniae vno verbo illo satis refutantur: breuiter tamen respondebo ad vtranque. Per Fidei iustificationem caussantur destrui bona opera. Quid si magis erigantur & stabiliantur? Vis enim iustitiam in Christo adipisci? Christum antè possideas oportet: possidere autem non potes, quin fias sanctificationis eius particeps: quia in frustra discerpi non potest. Quum ergo his beneficia, non nisi seipsum erogando, fruenda volu-

Domi-

Dominus concedat, utrunque simul largitur: alterum nunquam sine altero. Ita liquet, quàm verum sit nos non sine operibus, neque tamen per opera iustificari: quoniam in Christi participatione, qua iustificamur, non minùs sanctificatio continetur, quàm iustitia.

² Illud quoque falsissimum est, abduci hominum animos ab affectu bene agendi, quum illis merendi opinionem tollimus. Obiter hìc monendi sunt lectores, insulsè eos ratiocinari à mercede ad meritum, ut postea clarius explicabo: quia scilicet principium illud ignorant, non minùs liberalem esse Deum ubi mercedem operibus assignat, quàm dum rectè agendi facultatem largitur. Hoc tamen in suum locum differre malo. Nunc quàm infirma sit eorum obiectio, attingere satis erit, quod duobus modis fiet. Nã primò, quòd aiunt nullam fore curam bene instituende vitæ, nisi spe mercedis proposita, tota via errant. Si enim hoc tantum agitur, ut homines mercedem spectent, quum Deo seruiunt. Et illi suas operas locent aut vendant, parum proficitur. Gratis coli vult, gratis amari: hunc, inquam, cultorem probat, qui præcisa omni spe recipiendæ mercedis, colere tamen eum non desinat. Porro si incitandi sunt homines, nemo possit acriores admouere stimulos, quàm à redemptionis ac vocationis nostræ sine: quales adhibet verbum Domini, quum tradit, nimis impiam esse ingratitude non mutuo redamare eum, qui nos prior dilexit: sanguine Christi emun-

- dari ab operibus mortuis conscientias nostras, ad ser-
 uendum Deo viuenti: liberatos esse nos è manu ho-
 stium nostrorū, vt sine timore seruiamus illi in san-
 ctitate & iustitia corā ipso omnibus diebus vita no-
 strae: nos à peccato emancipatos esse, vt libero spirita
 iustitiam colamus: crucifixum esse veterem nostrum
 hominem, vt in vita nouitatem resurgamus. Item,
 si mortui sumus cum Christo (vt decet eius mem-
 bra) quarenda esse quae sursum sunt, & in mundo
 peregrinandum vt in caelos adspiremus, vbi est the-
 saurus noster. In hoc apparuisse gratiam Domini, vt
 abnegata omni impietate, & mundanis desiderijs,
 sobrie, sanctè & piè viuamus in hoc seculo, expectan-
 tes beatam spem, & apparitionē glorie magni Dei
 & Saluatoris. Quare nos non esse cōstitutos, vt iram
 nobis concitemus, sed vt salutem consequamur per
 Christum. nos esse templa Spiritus sancti, quae pro-
 fanari sit nefas. nos tenebras non esse, sed lucem in
 Domino, quos vt filios lucis ambulare oporteat. nos
 non ad immunditiam vocatos, sed ad sanctitatem.
 quia haec sit voluntas Dei. sanctificatio nostra, vt nos
 abstineamus ab illicitis desiderijs: vocationem no-
 stram esse sanctam, ei non responderi nisi vitæ puri-
 tate: in hoc nos esse liberatos à peccato, vt iusti-
 tiae obediamus. An incitari ad charitatem villo vi-
 uaciori argumento possimus, quàm illo Ioannis, vt
 mutuo inter nos diligamus, quemadmodum dile-
 xit nos Deus? in hoc differre eius filios à filijs Dia-
 boli
- Luc. i. v. 47
 Rom. 6 v 18
 Ibid. v 6
 Colof. 3 v 1
 Tit. 2 v 11
 1 Thef. 5 v 9
 1 Cor. 3 v 16
 Eph. 2 v 16
 & 5 v 8
 2 Cor. 6 v 16
 2 Thef. 4 v 7 & 3
 2 Tim. i. v 9
 Rom. 6 v 18
 Ioh. 13 v 10
 2 Ioh. 4 v 10
 1 Ioh. 2 v 11

boli, filios lucis à filijs tenebrarū, quia in dilectione manent? Illo itē Pauli, Nos si Christo adheremus, v- 1 Cor. 6 v 17 & 12 v 12 corpus membra, quae inuicem adiuuari mutuis officijs conueniat? An ad sanctitatem fortius prouocari, quam dum rursus ab Iohanne audimus, omnes qui habent hanc spem, sanctificare seipso, quoniam Deus eorum sanctus est? Item ex ore Pauli, Vt adoptionis promissione freti mundemus nos ab omni inquinamēto carnis & spiritus? quam dum Christum audimus se nobis exemplar proponentem, vt sua vestigia sequamur? 1 Ioh. 3 v 3 2 Cor. 7 v 1

Atque haec quidem paucula tantum in gustum proposui. Toti paranesibus, adhortationibus, castigationibus pleni sunt Apostoli, quibus hominem Dei ad omne opus bonum instituunt, idque citra meriti mentionem. Quin potius inde potissimas ducunt exhortationes, quod nullo nostro merito, sola Dei misericordia stet nostra salus. Quemadmodum Paulus, vbi tota Epistola differuit, nullam esse nobis spem vite, nisi in Christi iustitia, vbi ad paraneses descendit, per illam Dei miserationem, qua nos dignatus est, obsecrat. Et sanē haec nobis vna causa satis esse debuerat, vt Deus in nobis glorificetur. Quod si qui Dei gloria non adeo vehementer afficiuntur, memoria tamen beneficiorum eius sufficientissima est, quae tales ad benefaciendum incitet. Verum infestis quia seruilia fortē aliqua coactaque Legis obsequia ingerendis meritis extundunt, mentiuntur nos nihil habere, quo ad bona opera exhortetur

Rom. 12 v 5

Mat. 5 v 16

Chrysof.
homil. in
Genes.

1. Cor. 9. v. 7

mur, quia non eadem ingredimur via. Quasi verò talibus obsequijs valde delectetur Deus, qui proficitur se hilarem datorem diligere, & quicquam dari quasi ex tristitia aut necessitate vetat. Neque id dico, quod id vel respuam, vel negligam adhortationis genus, quod Scriptura sepe numero vsurpat, ne vllam omittat nos vndique animandi rationem. Commemoratur enim mercedem, quam Deus redditurus sit vniciuique secundum opera sua: sed illud vnicum atque etiam in multis precipuum esse nego. Deinde exordium inde sumendum non concedo. Adhuc, nihil facere ad erigenda, qualia isti predicant, merita contendo: quemadmodum postea videbimus. Postremo neque vsui esse, nisi doctrina illa praecoccupauerit, Solo Christi merito, quod per fidem apprehenditur, nos iustificari, nullis autem operum nostrorum meritis: quia nulli ad sanctitatis studium apti esse possunt, nisi qui doctrinam hanc prius imbibierint. Quod & Prophetam pulchrè innuit, dum sic Deum alloquitur: Apud te est propitiatio Domine, vt timearis. Nullum enim esse Dei cultum ostendit, nisi agnita eius misericordia, qua sola & fundatur & stabilitur. Quod apprimè notatu dignum est, vt sciamus, non modò principium Dei rite colendi esse fiduciam misericordiae eius, sed timorem Dei (quem meritorium esse volunt Papista) ideo non posse meriti nomine censerì, quia fundatus est in peccatorum venia & remissione.

Psal. 330. v. 4

Longè

4 Longè verò inutilissima calumnia, inuitari ad peccandum homines, quum gratuitam peccatorum remissionem, in qua collocatam dicimus iustitiam, affirmamus. Tanti enim esse dicimus, vt nullo nostro bono pensari possit: idèoque nunquam impetrandam, nisi gratuita foret. Porro, nobis quidem esse gratuitam, Christo non item, cui tam magno consistit: nempe suo sacratissimo sanguine, extra quem nullum satis dignum pretium fuit, quod Dei iudicio solueretur. Hæc quum docentur homines, admonentur per ipsos non stare, quo minùs toties sacratissimus ille sanguis effundatur, quoties peccant. Ad hoc, dicimus eam esse nostram hæditatem, quæ nisi huius purissimi sanguinis fonte nunquam eluatur. Hæc qui audiunt, an non maiorem debent concipere horrorem peccati, quàm si bonorum operum aspersione abstergi diceretur? Et si quid Dei habent, quomodo non horreant semel purificati, denuò se in lutum prouoluere, quò huius fontis puritatem, quantum in se est, conturbent & inficiant? Laui pedes meos (inquit fidelis anima Cant. 5. v. 3 apud Solomonem) quomodo rursum inquinabo illos? Nunc palàm est: vtri & vilio remissionem faciant, & iustitiæ dignitatem magis prostituant. Illi Deum frivolis suis satisfactionibus, hoc est, stercoreibus, placari nugantur: nos grauiorem asserimus esse peccati noxam, quàm quæ tam leuibus nugis expiatur: grauiorem Dei offensam, quàm quæ his nihili satisfactionibus remittatur.

tur. Proinde hanc solius sanguinis Christi prerogativam esse. Illi iustitiam, sicubi deficiat, instaurari dicunt ac reparari satisfactorijs operibus: Nos pretiosorem esse putamus, quam ut equari vlla operum compensatione queat. ideo ut restituatur, ad solam Dei misericordiam confugiendum esse. Cetera que ad peccatorum remissionem pertinent, ex capite proximo petantur.

Promissionum Legis & Euangelij conciliatio. CAP. XVII.

NVNC persequamur alia quoque argumenta, quibus Satan per suos satellites fidei iustificationem aut diruere aut deterere molitur. Illud iam excussum esse puto calumniatoribus, ne nobiscum perinde agant atq; bonorum operum inimicis, siquidem operibus detrahitur iustificatio, non ut nulla bona fiant opera, aut bona esse negentur, que fiunt: sed ne illis fidamus, ne gloriemur, ne salutem adscribamus. Fiducia enim hec nostra est, hec gloria & vnica salutis anchora, quod Christus filius Dei noster est, ac nos in ipso vicissim filij Dei regniq; celestis heredes, Dei benignitate, non nostra dignitate in spem aeternae beatitudinis vocati. Sed quia alijs praetera machinis, ut dictum est, nos impetunt: age, in illis quoque propulsandis pergamus. Primum redeunt ad Legales promissiones, quas Legis sua cultoribus edidit

edidit Dominus: & rogant, velimúsne irritas esse prorsus, an efficaces? Irritas dicere quoniam absolum ac ridiculum fuerit, pro confesso assumunt alicuius esse efficaciae. Hinc ratiocinantur, non sola fide nos iustificari.

2 Respondeo. Quae in Lege nobis offerebantur promissiones, inefficaces forent omnes ac irritae, nisi Dei bonitas per Euangelium succurreret. Hac enim conditio, vt Legem persiciamus, à qua ipsæ pendent, & à qua demum præstandæ sunt, nunquam implebitur. Sic autem opitulatur Dominus, non partem iustitiæ in operibus nobis relinquendo, partem ex sua indulgentia sufficiendo: sed dum vnicum Christum pro iustitiæ complemento assignat. Gal. 2. v. 16.
Nam Apostolus præfatus se aliosque Iudeos, scientes quòd ex Legis operibus non iustificatur homo, in IESVM CHRISTVM credidisse: rationem subiicit, non vt adiuantur ad iustitiæ summam, ex fide Christi: sed vt illa iustificarentur, non ex operibus Legis. Si fideles à Lege in fidem demigrant, vt in hac iustitiam inueniant, quam abesse ab illa vident, certè iustitiæ Legis renunciant. Itaque amplificet nunc, qui volet, retributiones, quæ Legis obseruatorem manere dicuntur, modo simul animaduertat nostra prauitate fieri, ne fructum inde vllum sentiamus, donec aliam ex fide iustitiam fuerimus adepti.

Quid ergo? an data sunt, vt sine fructu euane-
 scerent? Iam nuper testatus sum, non esse id mea
 sententia. dico sanè efficaciam suam ad nos profer-
 re nequaquã, quandiu ad operũ merita respiciunt.
 quare si in se considerentur, quodammodo abole-
 ri. Sic præclaram illam promissionem, Dedi vobis
 bona præcepta, quæ qui fecerit, viuet in ipsis: nul-
 lius momẽti esse Apostolus docet, si in ea re sistamus.
 Sed dum promissiones Euangelicæ substituuntur,
 quæ gratuitam peccatorum remissionem denunti-
 ant, non efficiunt modo, vt ipsi Deo accepti simus,
 sed vt operibus quoque nostris sit sua gratia. neque
 hoc tantum, vt ea Dominus grata habeat, sed bene-
 dictionibus etiam, quæ ex pacto debebantur Legis
 suæ obseruationi, prosequatur. Fateor ergo fide-
 lium operibus rependi, quæ iustitiæ & sanctitatis
 cultoribus in Lege sua Dominus promisit: verum
 in hac retributione consideranda semper est caus-
 sa, quæ gratiam operibus conciliet. Eam porro tri-
 plicem esse cernimus. Prima est, quòd Deus auerso
 à seruorum suorum operibus intuitu, quæ probrum
 magis quàm laudem perpetuò merentur, ipsos in
 Christo complectitur, ac sola fide intercedente, ci-
 tra operum subsidium reconciliat sibi. Altera, quòd
 opera, non æstimata eorum dignitate, paterna beni-
 gnitate atque indulgentia, huc honoris attollit, vt
 alicuius pretij habeat. Tertia, quòd ea ipsa cum
 venia suscipit, non imputata imperfectione, quæ o-
 mnia

Leuit. 18.

v. 5

Ezech. 20.

v. 11

Rom. 10, v. 5

omnia inquinata peccatis magis quàm virtutibus accensenda aliqui forent.

4 Citant Petri sententiam, quam Lucas in Actis recitat, In veritate comperio, quòd non sit persona Act. 10. v. 34 acceptor Deus: sed in omni gente, qui facit iustitiam, acceptus est illi. Atque hinc colligunt, si rectis studijs conciliat sibi homo Deum, non solius esse Dei beneficium, quòd salutem consequitur. Imò sic pro sua misericordia Deum peccatori succurrere, vt operibus ad misericordiam flectatur. Verùm duplicem hominis apud Deum acceptionem obserua. Qualis enim naturà est homo, nihil in eo reperit Deus quo ad misericordiam inclinetur, prater vnicam miseriam.

5 Postquam verò Dominus hominem ex abyſſo perditionis reductum, sibi per gratiam adoptionis segregauit: quia illum regenerauit ac reformauit in nouam vitam, iam vt nouam creaturam, cum Spiritus sui donis amplectitur. Hæc illa est acceptio, cuius meminit Petrus, qua post suam vocationem Deo fideles approbantur, operum quoque respectu: quia Dominus non amare & osculari non potest, qua per Spiritum suum in illis efficit bona. In summa, nihil aliud significat hoc loco, quàm gratos esse Deo, & amabiles suos filios, in quibus notas & lineamenta vultus sui videt. Sed quia p̄j mortali carne circumdati adhuc sunt peccatores, & opera eorū bona, inchoata duntaxat & carnis vitium redolentia: neque illis, neque his propitius esse potest, nisi in Christo

magis quàm in seipsis amplexetur. In hunc modum accipiendi sunt loci, qui clementem ac misericordem iustitia cultoribus, Deum testantur. Dicebat Moses Israëlitis, Dominus Deus tuus custodiens pactum ac misericordiam diligentibus se, & custodientibus precepta sua, in mille generationes: quæ sententia in frequentem formulam vsurpata postea in populo fuit. Sic Solomo in solenni precatioe, Domine Deus Israel, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Eadem verba & à Nehemia repetuntur. Siquidem in omnibus misericordie suæ pactis integritatem ac sanctimoniam vitæ vicissim à seruis suis Deus stipulatur, ne ludibrio sit sua bonitas, nève quis inanem eam exultatione turgidus, benedicat anima sua ambulans interim in prauitate cordis sui: ita in sacerdotibus communionem admissos, vult hac via in officio continere: nihilo tamen minus fœdus ipsum & gratuitum initio feritur, & perpetuò tale manet.

Atque hic obiter notare profuerit, quid distent ista loquendi formæ à Legalibus promissionibus. Ilegales promissiones appello, quæ proprie ad Legis ministerium pertinent. Eiusmodi promissiones sub conditione, si feceris quod tibi precipitur, paratam esse remunerationem denunciant. At quum dicitur, Dominum custodire pactum misericordie ijs, qui se diligunt, magis demonstratur, quales sunt illius seruis, qui bona fide eius fœdus susceperint, quàm exprimitur causa, cur illis Dominus beneficiat. Hæc porò demon-

demonstrationis ratio: Quemadmodum in hunc finem aeterna vite gratia nos dignatur Deus, vt diligatur, timeatur, colatur à nobis: ita quaecunque misericordia in Scriptura promissiones habentur, merito ad hunc diriguntur finem, vt reuereamur & colamus beneficiorum authorem. Quoties ergo audimus ipsum benefacere ijs, qui Legem suam obseruant, meminerimus Dei filios ab officio designari, quod in illis perpetuum esse debet: hac ratione nos esse adoptatos, vt ipsum Patris loco veneremur. Huc referatur quod est in Psal. 15. v. 1. de ciuibus Ecclesie: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, & quis requiescet in monte tuo sancto? Innocens manibus, & mundo corde, &c.

Item apud Isaiam: Quis habitabit cum igne de- Isa. 33. v. 14.
 uorante? Qui facit iustitiã, qui loquitur recta, &c.
 Non enim firmamentum, quo fideles coram Domine subsistant, describitur: sed modus, quo in suum consortium eos clementissimus Pater introducit, & in ipso tuetur & confirmat. Quia enim peccatum detestatur, iustitiam amat: quos sibi coniungit, eos spiritu suo purificat, vt sibi regnoq; suo reddat conformes. Ergo, si prima caussa queratur, vnde pateat sanctis accessus in Dei regnum, vnde habeant, vt consistant in eo & permaneant, prompta est responsio, Quia Dominus eos sua misericordia & adoptauit semel, & perpetuo tuetur. Si autem de modo quaestio est, tum ad regenerationem est descendendum eiusque fructus, qui Psalmo illo recensentur.

At verò plus longè difficultatis esse videtur in his locis, vbi mandatorum obseruationes, iustificationes vocantur seu iustitia. Monendi sunt Lectores, Græcos parum aptè vocem Hebraicam *HVCIM* vertisse *δικαιώματα*, pro edictis. De voce tamen facilitate remitto. Neq; verò hoc denegamus Legi Dei, quin perfectam iustitiam contineat. Tamet si enim, quia debitores sumus omnium quæ præcipit, etiam plena eius obedientia defuncti serui inutiles sumus: quia tamen eam honore iustitiæ Dominus dignatus est, non detrahimus quòd ille dedit. Fatemur ergo libenter, absolutam Legis obedientiam esse iustitiam: mandati vniuscuiusque obseruationem esse iustitiæ partem, si quidem in reliquis etiam partibus tota iustitiæ summa constet. Sed extare vsquam talem iustitiæ formam negamus. Atque idco Legis iustitiam tollimus, non quòd manca per se sit ac mutila: sed quòd ob carnis nostræ debilitatem nusquam compareat. Atqui non modò præcepta Domini simpliciter Scriptura iustitias vocat: sed operibus quoque sanctorum tribuit hoc nomen. Vt quum Zachariam & eius coniugem refert ambulasse in iustitijs Domini. sanè dum ita loquitur, opera magis ex Legis natura æstimat, quàm propria ipsorum conditione. Et si rursus hic obseruandum quòd nuper dixi, ex incuria Græci interpretis non esse statuendam legem. Sed quia Lucas in recepta versione nihil mutare voluit, neque ego contendam. Deus enim ea, quæ Lege continentur, mandauit hominibus in iustitiam: sed eam

Luc. i. v. 6.

eam iustitiam nō exequimur, nisi totam Legem obseruando: qualibet enim transgressione corrumpitur.

8 Sed venio ad secundum genus, in quo precipua est difficultas. Nihil magis firmum habet Paulus ad probandam fidei iustitiam, quàm quod de Abraham Gal. 4. v. 4i scribitur, fidem illi suam pro iustitia imputatam fuisse. Quum ergo editum facinus à Phinees illi imputatum fuisse ad iustitiam dicatur: quod de fide P sal. 106. v. 31. contendit Paulus, licebit nobis de operibus ratiocinari. Proinde aduersarij nostri, quasi re euicta, constituunt nos quidem sine fide non iustificari: sed neque per eam iustificari solam. opera esse, qua iustitiam nostram impleant. Ego hic pios obtestor, vt si veram iustitiæ regulam ex sola Scriptura petendam norunt, mecum religiosè & serio expendant, quomodo Scriptura secum ipsa sine cauillis ritè conciliari possit. Preposita peccatorum remissione, qua iam sequuntur bona opera, aliam quàm à suo merito estimationem habent: quia quicquid in illis est imperfectum, Christi perfectione contegitur.

9 Neque tamen sic putemus commendari post gratuitam iustificationem opera, vt & ipsa in locum iustificandi hominis postea succedant, aut eiusmodi officium cum fide partiantur. Nisi enim perpetud maneat solida fidei iustificatio, illorum immundities detegetur. Nihil autem absonum est, sic fide hominem iustificari, vt non ipse modo iustus sit, sed opera quoq; eius supra dignitatem iusta censeantur.

Iam si ista qualiscunque operum iustitia à fide
& gratuita iustificatione pendet, & ab ea efficitur:
debet sub eam includi, & tanquam effectus causæ
sue (vt ita loquar) subordinari. tantū abest, vt erigi
debeat ad illam vel destruendam, vel obscurandam.

Rom. 4. v. 7 Sic Paulus, vt extorqueat, beatitudinem nostram
Dei misericordia, non operibus constare, vrget maxi-
Psal. 32. v. 1. mē illud Dauidis, Beati quorum remissa sunt iniqui-
tates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus, cui non
imputauit Dominus peccatum.

Iam & ex locis illis pugnant, quibus suam iusti-
tiam fideles examinandam Dei iudicio audacter of-
ferunt, ac secundum eam de se statui cupiunt. Qua-
Psal. 7. v. 9. les sunt, Iudica me Domine secundum iustitiam me-
am, & secundum innocentiam meam, quæ sunt in
Psal. 17. v. 1. me. Item, Exaudi Deus iustitiam meam. Probasti
cor meum, & visitasti nocte, & non est inuenta in
me iniquitas. Quæ autem huc adduximus testimo-
nia, nos non valde impediunt, si secundum suam
æiςαοiv, hoc est, complexum, vel (vt vulgò loquun-
tur) circumstantiam accipiantur. Ea porro duplex
est. nam nec de ipsis in vniuersum questionem ha-
beri volunt, vt pro totius vitæ tenore vel damnen-
tur, vel absoluantur: sed specialem causam in iudi-
cium disceptandam adferunt: nec diuine perfectio-
nis respectu, sed ex improborum ac scelestorum com-
paratione iustitiam sibi arrogant. Vt cunque ergo p[ro]
contra impiorum hypocrisin suam innocentiam Deo
teste ac iudice defendant: vbi tamen cum solo Deo
negotium

negotium est, omnes vno ore clamant, Si iniquitates
 obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Item, Psal. 130. v. 2
 3. & 143. v. 2
 Ne ingrediaris in iudicium cum seruis tuis: quia non
 iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. suisq; o-
 peribus diffisi, libenter canunt, Bonitas tua melior Psal. 65. v. 4
 quam vita.

¹⁵ Sunt & alij nō absimiles superioribus loci, in qui-
 bus subsistere etiam nū quis possit. Dicit Solomon, eū
 qui ambulat in integritate sua, iustum esse. Item, In Prou. 20. v. 7
 & 12. v. 28.
 semita iustitie esse vitam, ac in ea ipsa non esse mor-
 tem. Quaratione Ezechiel perhibet vita victurum, Eze. 18. v. 9.
 21. & 33. v. 17
 qui iudiciū ac iustitiam fecerit. Nihil eorum vel in-
 ficiamur, vel obscuramus. Sed prodeat vnus ex filijs
 Adam cum tali integritate. Si nemo est, aut pereant
 à Dei conspectu oportet, aut ad misericordie asyllum
 confugiant. Neg, interim negamus, quin fidelibus
 sua integritas, dimidiata licet ac imperfecta, gradus
 sit ad immortalitatem. Sed vnde id, nisi quoniam
 quos in fœdus gratie assumpsit Dominus, eorum ope-
 ra non excutit pro meritis, sed paterna benignitate
 osculatur? Quo non tantum intelligimus quod tra-
 dunt Scholastici, à gratia ac ceptante habere opera
 suum valorem. Illi enim sentiunt imparia alioqui
 opera ex Legis pacto salutis comparande, in equali-
 tatis tamen pretium Dei acceptione eu. hi. Ego au-
 tem dico, ea tū alijs transgressionibus, tum suis ipso-
 rum maculis inquinata, non aliud valere, nisi quod
 Dominus veniam vtriusq; indulget. quod est, gratui-
 tam homini iustitiam largiri.

Ex mercede malè colligi operum
iustitiam. CAP. XVIII.

TRanſeamus nunc ad eas ſententias, quæ aſſir-
mant Deum unicuique redditurum ſecundum
opera ſua. cuiusmodi ſunt, Vnusquiſq; referet quod
2. Cor. 5. v. 10
Matt. 16. v. 27.
Ioh. 5. v. 29.
Rom. 2. v. 6.
Ibi. 8. v. 30
Phil. 2. v. 12.
gēſit in corpore ſiue bonum, ſiue malum. Et, Ibunt,
qui bona egerint, in reſurrectionem vitæ: qui malè
fecerint, in reſurrectionem iudicij. Atque illis quo-
que eas coniungamus, quæ mercedem operum appel-
lant vitam æternam. Quòd unicuique dicitur red-
diturus Deus ſecundum opera, paruo negotio diſſol-
uitur. Ordinem enim conſequentiæ magis, quàm
cauſſam indicat locutio. Extra dubium autem eſt,
his ſuæ miſericordiæ gradibus Dominum ſalutem no-
ſtram conſummare, dum electos ad ſe vocat, vocatos
iustificat, iuſtificatos glorificat. Ergo nihil mirum, ſi
ſecundum opera ſua dicuntur coronari: quibus hau-
dubie ad recipiendam immortalitatis coronã præpa-
rantur. Quin hac ratione appoſitè dicuntur ſalutem
ſuam operari, dum bonis operibus incumbendo, vitam
æternam meditantur.

Ex mercedis nomine non eſt cur opera noſtra ra-
tiocinemur cauſſam eſſe ſalutis. Principio iſtud ſan-
ctum ſit in cordibus noſtris, regnum cælorum non
ſeruorum ſtipendium, ſed filiorum eſſe hereditatem:
quam ſoli potientur, qui à Domino in filios co-
optati fuerint: neque vllam aliam ob cauſſam,
quàm ob hanc adoptionem. Non erit enim heres
Gal. 4. v. 30
filius ancillæ, ſed filius liberæ. Adeoq; in ijs ipſis
locis.

locis, quibus gloriam aeternam mercedem operibus fore pollicetur, Spiritus sanctus, hereditatē nomina Matt. 25 v. 34 exprimēdo, aliunde nobis provenire demonstrat. Vno Scripturae exemplo ista questio elucescet. Ante natiuitatem Isaac, promissum erat Abrahæ semen, Gen. 15 v. 4 & 17. v. 2 in quo benedicende erant omnes terræ nationes. Multis post annis, vt erat oraculo iussus, Abraham ad filium immolandum se accingit. Ista obedientia defunctus, recipit promissionem. Per memetipsum iuravi, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti proprio filio vnigenito: benedicam tibi, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Quid audimus? an obedientia sua promeritus est benedictionem Abraham, cuius promissionem receperat antequam ederetur præceptum? Hic profectò citra ambages tenemus, ijs bonis munerari Dominum fidelium opera, quæ illis iam antè cogitata opera dederat: nihil dum causse habens, cur ipsis beneficeret, nisi suam misericordiam.

³ Neque tamen frustratur aut ludit nos Dominus, quum ait, se operibus rependere quod gratis ante opera donauerat. Quia enim bonis operibus vult nos exerceri ad meditandam eorum, quæ promissit, exhibitionem, vel fruitionem, vt ita loquar, ac per ea decurrere, vt contendamus ad beatā spem nobis propositam in cælis, ritè & illis assignatur promissionum fructus, ad cuius maturitatem nos producūt. Ne verò putaremus ad meriti modum redigi,

Matth. 20. v. 1

quam nobis Dominus mercedem pollicetur, parabolam proposuit, in qua se fecit patrem familiam, qui quoscunque habet obuios, mittit in vineam suam culturam: alios quidem hora diei prima, alios secunda, alios tertia, quosdam etiam undecima: vesperi re-
pendit omnibus equale pretium. Postremo hoc quoque notatu dignum est, in his locis, ubi vita aeterna merces operum vocatur, non simpliciter pro illa communicatione accipi, quam habemus cum Deo ad beatam immortalitatem, quam nos paterna beneuolentia in Christo amplectitur: sed pro beatitudinis possessione vel fruitione, ut vocant, sicut etiam sonant ipsa Christi verba, In futuro vitam aeternam. Et alibi, Venite, possidete regnum, &c. Alioqui autem quemadmodum alienatio à Deo aeterna mors est, sic quum homo in gratiam à Deo recipitur, ut communicatione eius fruatur, unquam cum eo fiat, transfertur à morte ad vitam, id quod fit solius adoptionis beneficio.

Mar. 10. v. 30

Matth. 25. v

34.

Itaque ne cogitemus Spiritum sanctum huiusmodi promissione commendare operum nostrorum dignitatem, ac sitalem mercedem mereantur. Nihil enim nobis Scriptura reliquum facit, quo in conspectu Dei exaltemur. Quin potius tota in hoc est, ut arrogantiam nostram retundat, nos humiliet, deiciat, & prorsus conterat. Verum nostrae imbecillitati sic occurritur: quae statim alioqui collaberetur ac concideret, nisi hac se expectatione sustineret, ac solatio leniret sua tedia. Primum, quam durum sit
non

non modo sua omnia, sed se quoque ipsum relinquere
 & abnegare, reputent pro se quisque singuli. Et ta-
 men hoc tyrocinio discipulos suos, hoc est, pios omnes
 Christus inicit. Deinde sic per omnem vitam sub
 crucis disciplina erudit, ne cor adyiciat ad bonorum
 presentium vel cupiditatem vel fiduciam. Breuiter
 sic serè tractat, vt quocunque flectant oculos, quam
 longè hic mundus patet, non nisi desperationem sibi
 vbiq; obuersantem habeant, vt Paulus dicat, mise- 1. Cor. 15. v
 rabiliores esse nos omnibus hominibus, si in hoc mun- 19.
 do duntaxat speremus. In his tantis angustijs ne de-
 ficiant, adest illis Dominus, qui monet, vt altius ca-
 put exerant, & longius oculos conijciant, beatitu-
 dinem, quam in mundo non vident, apud se reper-
 turos. hanc beatitudinem, premium, mercedem, re-
 tributionem vocat: non operum aestimans meritum,
 sed compensationem esse significans eorum pressuris,
 passionibus, contumelijs, &c. Nihil clarius est, quam
 ad subleuandam aliquo solatio carnis nostra debiti-
 tatem, non autem ad instandos gloria animos,
 mercedem bonis operibus promitti. Qui ergo meri-
 tum operum inde colligit, vel appendit in trutina
 opus cū mercede, à recto Dei scopo longissimè aberrat.

Proinde quum Scriptura dicit, Deum iustum iu- 2 Tim. 4. v. 7
 dicem redditurum olim suis iustitiæ coronam, non
 tantum cum Augustino excipio, Cui redderet iustus
 iudex coronam, si non donasset gratiam misericors
 Pater? & quomodo esset iustitia, nisi precessisset

Augustin.
 ad Valent.
 de gratia 88
 lib. arb.

gratia, qua iustificat impium? quomodo ista debita redderentur, nisi prius illa indebita darentur? sed aliud etiam addo, Quomodo iustitiam imputaret nostris operibus, nisi quod iniustitiae in illis est, absconderet sua indulgentia? Quomodo censeret digna mercede, nisi quod in illis poena dignum est, immensa benignitate aboleret? Solet enim ille vir gratiam nominare vitam aeternam, quia gratuitis Dei donis reddatur, dum operibus rependitur. At Scriptura nos vltra humiliat, & simul erigit. Nam praeterquam quod in operibus gloriari vetat, quia sunt gratuita Dei dona, simul facibus quibusdam semper inquinata esse docet: vt Deo satisfacere non possint, si ad iudicij eius regulam examinentur: sed, ne concidat nobis alacritas, mera venia placere.

2. Thes. 1. v. 5

Sed magis vrgent Apostoli verba: qui dum Thesalonicensis in tribulationibus consolatur, eas immitti illis docet, vt digni habeantur regno Dei, pro quo patiuntur. Siquidem, inquit, iustum est apud Deum reddere ijs qui vos affligunt, afflictionem: vobis autem relaxationem nobiscum, quum reuelabitur Dominus Iesus e caelo. Author vero Epistole ad

Hebr. 6. v. 10

Hebræos, Non est, inquit, iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, quod ministrastis sanctis. Ad priorem locum respondeo, Nullam illic meriti dignitatem significari: sed tribulationes dum patimur pro Christi nomine, quaedam veluti notae imprimuntur nobis, quibus oves gregis sui Deus signare solet. Hac er-

go ratione digni habemur regno Dei, quia stigmata
 Domini nostri & Magistri portamus in corpore, quae
 sunt filiorum Dei signa. Huc & illae sententiae perti- 2. Co. 4. v. 10
 nent, Nos circumferre mortificationem Iesu Chri-
 sti in corpore nostro: ut vita ipsius manifestetur in
 nobis. Nos passionibus eius conformari, ut peruenia- Rom. 8. v. 29
 mus ad similitudinem resurrectionis ex mortuis.
 Alter locus, qui sic iustitiam Dei decere tradit suo-
 rum obsequia obliuioni non mandare, ut propè inui-
 sum fore innuat, si obliuiscatur, hanc rationem ha-
 bet: iustitia ista magis ad diuinae promissionis veri-
 tatem, quàm ad reddendam debiti aequitatem refer-
 tur. In quem sensum insigne est dictum Augustini:
 quod ut vir sanctus repetere saepius pro memorabili
 non dubitauit, ita non indignum iudico, quod assi- In ps. l. 22.
 duè memoria repetamus. Fidelis, inquit, Dominus, 109. & ali-
 qui se nobis fecit debitorem: non aliquid à nobis ac- bi saepe.
 cipiendo, sed omnia promittendo.

9 Finem faciam, ubi Christi sententiam explicue-
 ro, quae mirum in modum sibi placent. Respondet e- Matth. 19. v.
 nim Legisconsulto roganti, quid esset ad salutem ne- 17
 cessarium, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.
 Quid vltra, inquit, volumus, quum ab ipso gratiae
 auctore per mandatorum obseruationem acquirere
 iubeamur regnum Dei? Quasi verò non constet,
 Christum hīs responsa sua attemperasse, quibus cum
 negotium esse sibi videbat. Ille non aliud querebat,
 nisi quae essent opera iustitiae, quibus salus compare-
 tur. Ergo meritò remittitur ad Legem, in qua est

absolutum iustitiæ speculum. Quamobrem vt hic Dominus quem vana operum confidentia turgere no- uerat Legis doctorem, ad Legem reuocat, vnde discat se esse peccatorem, tremendo aeternæ mortis iudicio obnoxium: sic alios, qui eiusmodi sui notitiam humiliati sunt, alibi omissa Legis mentione, gratiæ promissione solatur, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, & inuenietis requiem animabus vestris.

Mat. II. V. 29

Delibertate Christiana. CAP. XIX.

TRactandum nunc de Christiana libertate: circa cuius cognitionem nihil serè sine dubitatione aggredi conscientia audent. Presertim verò appendix est iustificationis, & ad vim eius intelligendam non parum valet. quare nunc opportunè in medium prodibit.

Christiana libertas in tribus partibus sita est. ²
 Prima, vt fidelium conscientia, dum fiducia sua coram Deo iustificationis querenda est, sese supra Legem erigant atque efferant, totamq; Legis iustitiam obliuiscantur. Nam quum Lex neminem iustum relinquat, aut ab omni spe iustificationis excludimur, aut ab illa nos solui oportet: ac sic quidem, vt nulla prorsus operum ratio habeatur. Nam qui vel tantillum operum se afferre debere ad obtinendam iustitiam cogitat, non potest modum aut finem præfigere: sed debitorè vniuersæ se Legis constituit. Sublata igitur Legis mentione, & omni operum cogitatione seposita, vnâ Dei misericordiam amplecti cōuenit.

uenit, quū de iustificatione agitur: & auerso à nobis aspectu vnū Christū intueri, q̄ omnē Legis p̄fectionē superat. Non .n. illic quaritur, quomodo iusti simus: sed quomodo, iniusti licet ac indigni, pro iustis habeamur. Cuius rei si certitudinē aliquā asseq̄ volūt conscientia, nullū Legi dare locū debent. Neq̄, hinc rectē quis colligat, Legem fidelibus superuacaneam esse, quos non ideo docere & exhortari & stimulare ad bonum desinit, tamen si apud Dei tribunal in eorum conscientijs locum non habet.

3 In hoc cardine totum serē argumentum Epistole ad Galatas vertitur. Nam insulsos esse interpretes, qui docent Paulum in ea pro ceremoniarum tantū libertate pugnare, ex locis argumentorum probari potest. Quales isti sunt, Quod Christus factus sit pro nobis execratio, vt nos ab execratione Legis redimeret. Itē, In libertate, qua Christus vos liberauit, state, & ne iugo seruitutis rursus implicemini. Christus vobis otiosus factus quicunq̄, per Legem iustificamini: à gratia excidistis. Equidem fateor Paulū illic de ceremonijs tractare, quia illi cum pseudoapostolis negotium est, qui eas reducere in Christianam Ecclesiā moliebantur. Verū ad hanc questionē expediendā disputandi erāt altiores loci, in quib. tota controuersia posita erat. Primū, quia vmbri illis Iudæicis obscurabatur Euāgelij claritas, ostedit in Christo nos solidā eorū omnium exhibitione habere, qua Moisaicis ceremonijs adūbrabantur. Deinde hic plurimū insistit, ne vllis Legis operib. nedū minutis illis elementis, iustitiā se conseq̄ posse corā Deo existimēt fideles.

Gal. 3 v. 13
& 5. v. 1

Gala 4. v. 30

Et simul docet, damnatione Legis, quæ vniuersis hominibus aliàs impendet, esse per crucem Christi liberos: vt plena securitate in vno Christo acquiescant. Qui locus huc propriè pertinet.

Deut. 6. v. 5

Altera, quæ ex superiore illa pendet, vt conscientie non quasi Legis necessitate coacta, Legi obsequatur: sed Legis ipsius iugo libera, voluntati Dei vltro obediant. Quoniam enim in perpetuis terroribus versantur, quamdiu sub Legis dominio sunt, alacri promptitudine in obedientiam Dei nunquam compositæ erunt, nisi huiusmodi prius libertate donata. Exemplo & breuius & magis perspicuè assequemur, quòd hæc pertineant. Legis præceptum est, vt diligamus Deum nostrum ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus. Qui præ alijs multum progressi sunt in via Domini, longissimè absunt ab hac meta. Quid hic faciant, dum sentiunt nihil se minùs quàm Legem præstare? volunt, aspirant, conantur: sed nihil ea quæ decet perfectione. Si Legem intuentur, quicquid tentant aut meditantur operis, maledictum esse vident. Nec est, quòd se quisque fallat, colligens opus eo ipso non omnino malum esse, quia imperfectum, & ideo quod in eo boni est, Deo nihilominus acceptum esse. Nam Lex perfectam dilectionem exigens, omnem imperfectionem damnat, nisi rigore mitigato.

Quomodo autem tum se alacriter accingerent ad opus infelices animæ, pro quo non nisi maledictionem se referre posse considerent? Rursum si ab hac

hac seuera Legis exactione, vel potius toto Legis rigore liberata, paterna lenitate se à Deo appellari audiant, hilares & magna alacritate vocanti respondebunt, & docentem sequentur. Tales nos esse oportet, qui certò confidamus, obsequia nostra indulgentissimo Patri probatum iri, quantulacunque sint, & quantumuis rudia ac imperfecta. Qualiter etiam per Prophetam nobis confirmat, *Parcam eis,* inquit, sicut solet pater filio parcere seruienti sibi. vbi *Parcere* pro indulgere, vel humaniter ad vitia conuiuere positum constat, quò simul obsequij meminert. Neque hac fiducia parum nobis necessaria est, sine qua frustra omnia conabimur: siquidè nullo nostro opere se coli reputet Deus, nisi quod in eius cultum verè à nobis fiat. Id autem qui possit inter illos terrores, vbi dubitatur, offendaturne Deus, an colatur nostro opere?

Mal. 3. v. 17

6 De hac libertate illustris est locus in Epistola ad Romanos, vbi Paulus ratiocinatur, peccatum non debere nobis dominari, quia non sumus sub Lege, sed sub gratia.

Rom. 6. v.

12

7 Tertia, vt nulla rerum externarum, quæ per se sunt ἀδιάφοποι, religione coram Deo teneamur, quin eas nunc vsurpare, nunc omitttere indifferenter liceat. Atqui huius etiam libertatis cognitio perquam nobis necessaria est. quæ si aberit, nulla conscientijs nostris futura est quies, nullus superstitionum finis. Videmur hodie plerisque inepti, qui disceptationem moueamus de libero esu carniũ.

de libero feriarum vestiumq; usu, & similibus, vt illis quidem videtur, friuolis nugis: sed plus istis inest momenti, quam vulgò creditur. Nam vbi semel se in laqueum iniecerunt conscientia, logum & inextricabilem labyrinthum ingrediuntur, vnde non facilis postea exitus patet. Si quis dubitare inceperit, an sibi in linteis, induisiis, sudarijs, mantilibus, lino vtiliceat: nec de canabe postea securus erit, tandem & de stupis incidet dubitatio. Secum enim volutabit, an non sine mantilibus cenare possit, an non sudarijs carere. Si cui paulò delicatior cibus illicitus visus fuerit, demum nec cibarium panem, ac vulgaria edulia tranquillus coram DEO comedet: dum in mentem venit, se vilioribus adhuc cibus posse corpus sustentare.

R. 14. v. 14

Scio, inquit Paulus, quia nihil commune est (per commune, profanum accipiens) nisi qui existimat aliquid commune, illi commune est. Quibus verbis res omnes externas libertati nostrae subijcit: modò eius libertatis ratio animis nostris apud Deum constet. Verùm si qua superstitiosa opinio scrupulum nobis iniiciat, quae suapte natura pura erant, nobis contaminatur. Quare subijcit, Beatus, qui non iudicat seipsum in eo quod probat. At qui dyjudicat, si eiderit, condemnatus est: quoniam non edit ex fide. Porro, quod non est ex fide, peccatum est. Inter huiusmodi angustias qui secure nihilominus omnia audendo, se animosiores ostendunt, nonne se tantundè à Deo auertunt? Videmus in summa, quorsum hec tendat

Ibid. v. 22

tendat libertas, nempe vt Dei donis nullo cōscientiæ scrupulo, nulla animi perturbatione vt amur, in quē vsū nobis ab ipso data sunt: qua fiducia & pacem cum eo habeant animæ nostra, & eius erga nos largitatem agnoscant. Hic enim comprehenduntur omnes libera obseruationis ceremoniæ, ne qua necessitate ad eas obseruandas conscientie adstringantur: sed earum vsū Dei beneficio sibi ad edificationem subiectum esse meminerint.

9 Est autem diligenter obseruandum, Christianam libertatem omnib. suis partibus rem spirituale esse: cuius tota vis in formidolosis conscientijs coram Deo pacificandis posita sit, siue de peccatorum remissione inquietæ sint ac sollicitæ, siue anxie sint, vtrum opera imperfecta & vitijs carnis nostra inquinata Deo placeāt, siue de rerum indifferentium vsu torqueantur. Quare puersè interpretantur, vel qui suis cupiditatib. ipsam prætexunt, vt bonis Dei donis abutantur in suam libidinē: vel qui nullam esse putāt, nisi coram hominibus vsurpatam: ideoq; in ea vtenda nullam infirmorum fratrum rationem habent.

10 Verum interdum quoque interest, coram hominibus asserti nostram libertatem. Et hoc fateor: modus tamen summa cautione tenendus est: ne infirmorum curam, quos nobis tantopere Dominus commendauit, abijciamus.

11 Dicam hic itaque de scandalis nonnihil, quo in discrimine habenda sint, que cauenda, que ite negligenda: vnde postea statuere liceat, quis sit inter

homines libertati nostræ locus. Placet autem vulgari illa partitio, quæ scandalum aliud datum, aliud acceptum tradit. Si quid importuna aut leuitate, aut lasciuia, aut temeritate, non ordine, nec suo loco facias, quo imperiti imbecillesq; offendantur, scandalum abs te datum dicetur: quoniam tua culpa factum fuerit, vt eiusmodi offensio suscitaretur. Ac omnino scandalum in re aliqua datum dicitur, cuius culpa ab authore rei ipsius profecta est. Scandalum acceptum vocatur, quum res alioqui non improbè nec importunè admissa, malevolentia aut sinistra quadam animi malignitate in offensionis occasionem rapitur. Non enim hæc datum erat scandalum: sed sinistri illi interpretes sine causa accipiunt. Priore illo scandali genere non nisi infirmi offenduntur: hoc autem secundo acerba ingenia, & Pharisæica supercilia. Quare alterum vocabimus scandalum infirmorum, alterum Pharisæorum: ac sic libertatis nostræ vsum temperabimus, vt fratrum infirmorum ignorantie cedere debeat: Pharisæorum austeritati nequaquam. Quid enim infirmitati dandum sit, abundè multis locis ostendit Paulus. Infirmos, inquit, in fide suscipite. Item, Ne post hæc alius alium iudicemus: verum illud magis, ne offendiculum ponatur fratri, aut lapsus occasio. Pharisæorum autem offensio quanti sit faciendæ, discimus ex verbis Domini: quibus iubet omitti illos, quia cæci sunt, duces cæcorum. Admonuerant discipuli

Rom. 14. v. 1
Ibid. v. 13

Matth. 15 v.
24.

puli, eos sermone ipsius offensos fuisse. Respondet, negligendos, nec curandam esse eorum offensionem.

¹² Vbiq̄ue studēdum charitati, & spectanda proximi edificatio. Omnia, inquit Apostolus alibi, mihi 1. Cori 10. v. 23. licent: at non omnia expediunt. Omnia mihi licent: at non omnia edificant. Nemo quod suum est, querat, sed quod alterius. Nihil iam hac regula expeditius, quā utendum libertate nostra, si in proximi nostri edificationem cedat: sin ita proximo non expediat, ea tunc abstinendum. Sunt qui Paulinam prudentiam simulant in abstinentia libertatis, nihil minus quā in officia charitatis eam conferentes. Suae enim quieti ut consulant, omnem libertatis mentionem sepultam optant: quum non minus inter sit proximorum, libertatem in eorum bonum & edificationem interdum vsurpare, quā pro ipsorum commodo eam loco moderari.

¹³ Quicquid autem de cauendis offendiculis docui, ad res medias & indifferentes referri volo. Nam quae necessaria sunt factu, nullius offendiculi timore omittenda sunt. Quemadmodum enim charitati subicienda est nostra libertas: ita sub fidei puritate subsidere vicissim charitas ipsa debet. Equidem & hic charitatis rationem haberi decet, sed vsque ad aras: hoc est, ne in gratiam proximi Deum offendamus. Et suaues homines, seu doctrina, seu vita exemplo sit instituendus proximus, aiunt lacte pascendum esse, quem pessimis exitialibusq̄, opinionibus imbuunt. Lactis potu se aluisse Corinthios Paulus 1. Cor. 3. v. 2

commemoratur : sed situm inter eos fuisset Papalis missa, an sacrificasset ad prabendum ipsis lactis potum? At lac venenum non est. Mentiuntur ergo se alere, quos sub blanditiarum specie crudeliter necant. Tantum hoc teneant lectores, quibuscunque scandalis Satan & mundus auertere nos moliantur à Dei placitis, vel nos morari, ne sequamur quod ille prescribit, strenuè nihilominus pergendum esse: deinde quicquid discriminum impendeat, non tamen liberum esse vel latum vnguem deflectere ab eiusdem Dei imperio, nec vlllo prae-textu fas esse quicquam tentare, nisi quod permittit.

Iam verò quum hac libertatis prerogatiua, qualem antea descripsimus, donata fideles conscientia id Christi beneficio consecuta sint, ne vllis observationum laqueis in ijs rebus implicentur, in quibus eas esse liberas Dominus voluit: omnium hominum potestate exemptas esse constituimus. Est enim indignum, aut Christo gratiam tanta suae liberalitatis perire, aut conscientijs ipsis fructum. Neque res leuicula existimanda nobis est, quam videmus tanti Christo constitisse: ut pote quam non auro aut argento, sed proprio sanguine aestimauit. ut Paulus non dubitet dicere, irritam fieri eius mortem, si animas nostras hominibus in subiunctionem tradimus. Si quidem non aliud agit aliquot capitibus Epistola ad Galatas, quàm Christum nobis obcurari, vel potius extinguere, nisi in sua libertate stent conscientiae nostrae: à
qua

1. Pet. 1. v. 18.

Gal. 5. v. 1.

& 4.

qua certe exciderunt, si possunt hominum arbitrio legum ac constitutionum vinculis illaqueari. Verum, ut res est cognitu dignissima, ita longiori magisq; perspicua explicatione indiget.

15 Duplex est in homine regimen: alterum spirituale: quo conscientia ad pietatem & ad cultum Dei instituitur: alterum politicum, quo ad humanitatis & civilitatis officia, quae inter homines seruanda sunt, homo eruditur. Vulgò appellari solent iurisdictio spiritualis & temporalis, non impropryis nominibus. Illa in animo interiori sedem habet: haec autem externos mores duntaxat componit. Alterum vocare nobis liceat, regnum spirituale: alterum, regnum politicum. Haec autem duo, ut pariti sumus, seorsum singula dispicienda semper sunt: & dum alterum consideratur, auocandi auertendiq; ab alterius cogitatione animi. Sunt enim in homine veluti mundi duo, quibus & varij reges & varia leges praesse possunt. Hac distinctione fiet, ne quod de spirituali libertate docet Euangelium, perperam ad politicum ordinem trahamus: ac si minus secundum externum regimen humanis legibus subijcerentur Christiani, quia solute sunt coram DEO ipsorum conscientiae: quasi propterea eximerentur omni carnis seruitute, quod secundum spiritum liberi sunt. Deinde quia in ijs etiam constitutionibus, quae ad spirituale regnum videntur pertinere, potest aliqua esse hallucinatio, inter has etiam ipsas discernere oportet, quae

Rom. 13. v. 1
& 5.

legitima habenda sint, vt Dei verbo consentanea: que rursus locum apud pios habere non debeant: de quibus in presentia dicere supersedeo. Huius autem disputationis hæc sit clausula. *Questio* (vt dixi) per se non adeò obscura vel perplexa, plerosque ideo impedit, quòd inter externum (vt vocant) & conscientia forum non satis subtiliter discernunt. Preterea difficultatem auget, quòd Paulus obediendum esse magistratui precipit, non pœne solum metu, sed propter conscientiam. Vnde sequitur, politicis quoque legibus obstringi conscientias. Quod si ita esset, caderet quicquid paulo antiè diximus, ac iam dicturum de spiritali regimine. Vt hic nodus soluitur, primò operæpretium est tenere, quid sit conscientia: ac definitio quidem ex etymò vocis petenda est. Nam sicuti, quum mente intelligentiaq; homines apprehendunt rerum notitiam, ex eo dicuntur scire, vnde & scientia nomen ducitur: ita quum sensum habent diuini iudicij quasi sibi adiunctum testem, qui sua peccata eos occultare non sinit, quin ad iudicis tribunal rei pertrahantur, sensus ille vocatur conscientia. Est enim quiddam inter Deum & hominem medium: quia hominem non patitur in seipso suppressere quod nouit, sed eo vsque persequitur, donec ad reatum adducat. Hoc est quod intelligit Paulus, quum tradit, conscientiam simul attestari hominibus, vbi cogitationes eos accusant, vel absoluunt in iudicio Dei. Simplex notitia in homine residere posset veluti inclusa. Ergo sensus hic, qui homi-

Rom. 2. v. 15

hominem sistit ad Dei iudicium, est quasi appositus homini custos, qui omnia eius arcana obseruet ac speculetur, ne quid in tenebris sepultum maneat. Vnde & vetus illud prouerbum, conscientia mille testes. Eadem ratione & Petrus bona erga Deum conscientia interrogationem posuit pro tranquillitate animi, quum persuasi de Christi gratia nos intrepide coram Deo offerimus. Et author Epistolæ ad Hebræos, non habere amplius conscientiam peccati: pro liberatos, vel absolutos esse, vt peccatum nos amplius non arguat.

1. Pet. 3. v. 21

Heb. 10. v. 2.

16 Itaque sicut opera respectum ad homines habent, ita conscientia ad Deum refertur: vt conscientia bona nihil aliud sit, quam interior cordis integritas. In quæ sensum Paulus scribit complementum Legis esse charitatem ex pura conscientia, & fide non ficta. Interdum quidem ad homines quoque extenditur, vt quum testatur apud Lucam idem Paulus, se operam dedisse, vt bona conscientia ambularet erga Deum & homines. Sed hoc ideo dictum est, quod bonæ conscientie fructus ad homines vsque manant ac perueniunt. Proprie autem loquendo, solum Deum respicit, vt iam dixi. Hinc fit, vt obstringere conscientiam Lex dicatur, quæ simpliciter hominē ligat, sine hominum intuitu, vel non habita eorū ratione. Exempli gratia, Non modo castum seruare animum purumq; ab omni libidine, Deus præcipit, sed quamlibet verborum obscœnitatem & externam lasciuiam prohibet. Huius Legis obseruationi, etiam si nul-

1. Tim. 1. v. 5

Act. 24. v. 16

lus in mundo homo viueret, conscientia mea subiicitur. Ita qui se intemperanter gerit, non tantum eo peccat, quod malum exemplum præbet fratribus: sed conscientiam reatu obstrictam habet apud Deum. Alia in rebus per se medijs est ratio. Abstinerere enim debemus, si quod pariant offendiculum: sed libera conscientia. Ita de carne idolis consecrata Paulus loquitur: Si quis injiciat scrupulum (inquit) noli attingere, propter conscientiam. Dico autem conscientiam non tuam, sed alterius. Peccaret homo fidelis, qui prius admonitus eiusmodi carnem nihilominus ederet. Sed utcumque fratris respectu necessaria illi sit abstinentia, ut a Deo præscribitur, non tamen conscientie libertatem retinere definit. Videmus, ut lex ista externum opus ligans, conscientiam solutam relinquat.

I. Cor. 10. v.
21.

De oratione, quæ præcipuum est fidei exercitium, & qua Dei beneficia quotidie percipimus. CAP. XX.

EX his quæ hæcenus disputata sunt, non obscure perspiciamus quàm sit homo bonorum omnium egenus ac inanis, ut quæ illi omnia desint salutis adiumenta. Quare si præsidia quærit quibus inopia sua succurrat, extra se exeat oportet. Hoc postea nobis explicatum est, Dominum sese ultro ac liberaliter in Christo suo exhibere, in quo pro nostra miseria omnem felicitatem, pro nostra inopia opulentiam offert, in quo cælestes thesauros nobis aperit, ut dile-

Eum

Etum filium suum tota fides nostra intueatur, ab ipso tota nostra expectatio pendeat, in ipso tota spes nostra hereat & acquiescat. Hac quidem secreta est abscondita q², Philosophia: sed eam perdiscunt quibus oculus aperuit Deus, ut in suo lumine lumen videant: superest ut in ipso queramus, & ab ipso precibus postulemus, quod in ipso esse didicimus. Alioqui sciro Deum bonorum omnium dominum ac largitorem, qui nos ad se poscendum inuitet: ipsum vero nec adire, nec poscere, adeo non prodesset, ut perinde id futurum sit ac si quis indicatum thesaurum, humi sepultum ac defossum, negligat. Proinde Apostolus, ut ostenderet otiosam à Dei inuocatione esse non posse veram fidem, hunc ordinem posuit: sicuti ex Euan- Rō. 10. v. 14
gelio nascitur fides, sic per eam ad inuocandum Dei nomen corda nostra formari. Hoc ergo postremum, quia obiter duntaxat ante dictum & quasi leuiter attactum est, nunc fusiùs tractari conuenit.

² Ergo id orationis obtinemus beneficio, ut ad eas que nobis apud cœlestem Patrem repositæ sunt opes, penetremus. Est enim quedam hominum cum Deo communicatio: qua sanctuarium cœli ingressi, de suis promissis illum coram appellant: ut quod verbo duntaxat annuente crediderunt non fuisse vanum, ubi necessitas ita postulat, experiantur. Itaq; nobis proponi nihil videmus à Domino expectandū, q̄ non & precibus iubeamur postulare: adeo verū est, oratione effodi thesauros, quos Euangelio Domini indicatos fides nostra intuita fuerit. Iam verò quā necessaria sit

Et quot modis utilis sit precandi exercitatio, nullis verbis satis potest explicari. Non abs re est profectò, quod cœlestis Pater vnicum in sui nominis inuocatione salutis presidium esse testatur, qua scilicet presentiam & prouidentia eius, per quam rebus nostris curandis aduigilet: & virtutis, per quam nos sustineat imbecilles & propè deficientes: & bonitatis, per quam miserè peccatis oneratos in gratiam recipiat, aduocamus: qua denique totum ipsum, vt se nobis presentem exhibeat, accersimus.

Sed enim, dicit quispiam, an non sine monitore etiã nouit & qua parte vrgeamur, & quid nobis expediat: vt superuacuum quodammodo videri queat ipsum precibus nostris sollicitari? Verùm qui sic ratiocinantur, quem in finem suos ad orandum instituerit Dominus, non animaduertunt. Vult quidem, vt æquum est, sibi ius suum reddi, dum ei acceptum fertur quicquid expetunt homines, & sentiunt ad suam utilitatem facere, idq; votis testatum faciunt. Sed huius quoque sacrificij utilitas, quo ipse colitur, ad nos redit. Itaque sancti patres, quo Dei beneficia apud se & alios confidentius iactarunt, eo acrius ad precandum fuerunt incitati. Vnum Elie exemplum nobis satis erit: qui de consilio Dei certus, postquam regi Achab pluuiam non temerè pollicitus est, anxie tamen inter genua precatur, famulumq; septem vicibus mittit ad explorandum: non quòd oraculo fidem abroget, sed quòd officij sui esse nouit, ne somnolenta vel torpida sit fides, sua desideria apud Deum

Deum deponere. Quare tamen si nobis ad miseras nostras stupidis & hebescentibus, ipse pro nobis vigilat & excubat, ac interdum quoque succurrit nõ rogatus: nostra tamen plurimum interest assidue ipsũ a nobis implorari, vt serio ardentiq; eius semper querendi, amandi, colendi desiderio, cor nostrum inflāmetur, dum assuescimus ad ipsum, velut ad sacrã anchorã, in omni necessitate cofugere. Deinde vt nulla cupiditas nullumq; omnino votum animũ nostrũ subeat, cuius ipsum testem facere pudeat: dũ vota nostra omnia corã eius oculis sistere, adeoq; totum cor effundere discimus. Tum vt ad beneficia eius vera animi gratitudine atque etiam gratiarum actione excipienda comparemur: quã ab eius manu nobis prouenire nostra precatatione admonemur. Ad hæc quod petebamus consequuti, votis nostris ipsum respondisse persuasi, hinc ad meditantam eius benignitatem ardentius feramur: & simul maiori cum voluptate amplexemur quã precibus agnoscimus fuisse impetrata. Postremo vt eius prouidentiam animis nostris pro imbecillitatis nostræ modo vsus ipse & experimentum confirmet: dum intelligimus ipsum non modo polliceri, se nunquam nobis defuturum, & aditum vltro ad se appellandum in ipso necessitatis articulo patefacere: sed manum semper habere extentam ad suos iuuandos: nec lactare eos verbis, sed præsentis ope tueri. Neque enim frustra Dominus contra testatur se propinquum esse omnibus inuocantibus nomen suum in veritate.

Porro ritè probeq; instituenda orationis esto hac prima lex, vt non aliter quàm eos decet qui ad Dei colloquium ingrediuntur, mente animoque compositi simus. Neque verò mentem hic requiro ita explicatam, vt nulla sollicitudine pungatur aut mordeatur: quum oporteat contrà multa anxietate orandi feruorem in nobis excitari (qualiter sanctos Dei seruos, ingentes cruciatus nedum sollicitudines videmus testari, quum è profunda abyssso atq; è medijs mortis faucibus querulam se ad Dominum efferre vocem dicunt) sed alienas & extraneas omnes curas abigendas dico, quibus huc & illuc vaga ipsa mens circumferatur, & è cœlo detracta in terram deprimatur.

Quia nihil magis contrarium Dei reuerentia, quàm leuitas testis illa licentia nimium lasciuientis & ab omni metu soluta. Qua in re tanto enixius laborandū est, quanto magis difficilem experimur. Sciamus ergo non alios ritè probeq; se accingere ad orandum, nisi quos afficit Dei maiestas, vt expediti terrenis curis & affectibus ad eam accedant. Arg; id sibi vult ceremonia eleuationis manuum, vt mernerint homines se procul remotos esse à Deo, nisi sensus suos in sublime tollat. Sicut etiam dicitur in Psalmo, Ad te leuaui animam meam. Alterum proposuimus, ne petamus nisi quātum nobis Deus permittit. Et si enim iubet nos effundere corda nostra, non tamen stultis ac prauis affectibus indifferenter habemas laxat: & dum promittit se facturum secundum

piorum

Psal. 35. v. 1

Psal. 62. v. 9

piorum voluntatem, non eousq; procedit indulgentia, vt eorum arbitrio se submittat. Ideo tenendū est illud Iohānis, Hęc est fiducia nostra, quod si quid pe- 1. Ioh. 5. v. 14
 tierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Cæterum quia tanta perfectioni longè abest quin pares sint facultates nostra: imò veriùs fatiscunt & deficiunt, aut in contrarium feruntur: ideo vt huic imbecillitati succurrat Deus, Spiritū in precib. dat nobis magistrū, qui dicet quod rectum est, atq; affectus nostros moderetur. Quia enim quid orādum sit quemadmodum oportet nescimus, in subsidium ille subit, & pro nobis interpellat gemitib. inenarrabilibus, nō quod ipse reuera vel precetur vel ingemiscat: sed fiducia, vota, suspiria in nobis excitat, quib. contipiēdi: haudquaquā sufficerent natura vires. Neq; abre gemitus inenarrabiles Paulus vocat, quos ducere Spiritu emittunt fideles: quia non ignorant qui vere exercitati sunt in precibus, cæcis anxietatib. ita se perplexos cōstringi, vt vix reperiant quid profari expediat: imò dū conantur balbutire, impliciti hesitant: vnde sequitur singulare esse rectè orandi donū.

Rō. 8. v. 26

6 Esto & altera lex, vt rogando semper inopiā nostrā verè sentiamus, ac seriō cogitātes omnib. que petimus nos indigere, seriū imò ardentē impetrandi affectū iūgamus cū ipsa precatōne. Multi n. defunctorie preces ex formula recitāt ac si pensum Deo soluerēt. Generalis quidē & cōfusus necessitatis suæ sensus illuc eos ducit: sed nō eos sollicitat quasi in re presentī. Pīs autē maxime cauendū, ne vnquā prodeant in cōspectū Dei quicq; postulaturi, nisi q; & seriō animū

affectu exardescunt, & ab ipso simul obtinere cupiunt. Quinetiam tametsi in ijs qua in Dei gloriam duntaxat petimus, non videmur primo intuitu necessitati nostra consulere, ea tamen non minori desiderij feruore & uehementia peti conuenit. Vt quum poscimus nomen eius sanctificari, ardentem (vt ita dicam) esurienda & sitienda est illa sanctificatio.

Psal. 32. v. 6

Eph. 6. v. 18

Si quis obijciat, non semper equali necessitate urgeri nos ad precandum, fateor id quidem: atq; dicitur ipse communis sensus, quia nimium pigri sumus prout res exigit, nos acrius à Deo pungi ad strenuè orandum. Et hoc tempus opportunum nominat Dauid: quia quò nos durius premunt molestie, incommoda, timores alièq; species tentationum, ac si nos Deus ad se accerferet, liberior patet accessus. Interea non minus verum est illud Pauli, omni tempore orandum esse: quia nullum est punctum temporis, quo nos ad precandum inopia nostra non horretur. Iam si reputemus quot singulis momentis discrimina immineant, nullum ab orando immune nobis esse tempus docebit metus ipse. Hoc tamen in spiritualibus melius licet cognoscere. Quando enim tot peccata, quorum nobis sumus conscij, nos securos cessare sinent, quin suppliciter & culpam & penam deprecemur? Adhac regni Dei & glorie studium non per interualla, sed assiduè nos rapere ad se ita debet, vt eadem semper nos maneat opportunitas. Ergo non frustra toties nobis precipitur orandi assiduitas. Hac regula hypocrisis & Deo mentiendi callidi-

calliditas ab oratione arcetur, imò longè abigitur. Promittit Deus se propinquum fore omnibus qui inuocauerint eum in veritate, & inuenturos denunciat qui quaesierint in toto corde: eò minimè aspirant qui sibi placent in suis sordibus. Itaque penitentiam legitima oratio postulat. Vnde illud tritum in Scripturis, Deum sceleratos non exaudire, & preces eorum esse execrabiles, sicuti & sacrificia.

Huc & tertia accedat, vt omni propriae gloriae cogitatione se abdicet, omnem dignitatis opinionem exuat, omni denique sui fiducia decedat, quisque se coram Deo sistit precandi causa, dans in abiectio-
ne sui gloriam Deo in solidum, ne, si quid vel minimum arrogemus nobis, cum inani nostra inflatione ab eius facie concidamus. Huius submissionis, quæ omnem altitudinem prosternit, frequentia exempla in Dei seruis habemus. Sic Daniel, quem tanto elogio Dominus ipse commendauit, Non in iustitijs nostris, dicebat, coram te fundimus preces: sed in misericordijs tuis magnis. Exaudi nos Domine, Domine propitius sis nobis. Exaudi nos, & fac quæ petimus, propter temetipsum: quia inuocatum est nomen tuum super populum tuum, & super locum sanctum tuum. Neque verò obliqua figura, vt fieri solet, quasi vnus è populo se turbæ permiscet, quin potius seorsum reatum fatetur, supplexq; ad veniæ asylum confugit: sicuti disertè pronunciat, Quum ego confessus essem peccata mea & populi mei. Hanc quoque humilitatem suo exemplo prescribit Dauid, Ne intres in in-

Dan. 9. v. 18

Ibid. 20

Psal. 143. v. 2

Iſa. 64. v. 5

dicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in
 conspectu tuo omnis viuens. Tali forma precat-
 tur Iſaias, Ecce tu iratus es, quia peccauimus: in
 vjjs tuis fundatum est seculum, ideo seruabimur.
 Et fuimus omnes repleti immunditie: & quasi pan-
 nus ſœdatus, omnes iustitie noſtræ. & emarcuimus
 nos omnes quasi folium, & iniquitates noſtræ quasi
 vêtus dispergunt nos. Et nō est qui inuocet nomē tuū:
 qui se excitet vt apprehendat te. Quoniā abscondisti
 faciē tuam a nobis, & tabescere nos fecisti in manu
 iniquitatis noſtræ. Nunc igitur Domine, tu es pater
 noſter, nos sumus lutū: tu es formator noſter, & nos
 sumus opus manus tuæ. Ne irascaris Domine, neq; in
 aternū recorderis iniquitatis: En respice, agedū, nos
 omnes sumus populus tuus. Vide vt nulla p̄ſus fidu-
 cia nitantur nisi hac vna, quod se esse Dei cogitantes,
 illi se fore cura non desperant. Non secus Ieremias, Si
 iniquitates noſtræ responderint contra nos, fac pro
 pter nomen tuum.

Ier. 14. v. 7

Psal. 25. v. 6
Ibid. 18

Psal. 51. v. 7

Deniq; ritē precandi initiū atq; etiā preparatio
 est veniē deprecatio cum humili & ingenua culpe
 confessione. Vnde non mirum si hac clauē ianuam
 sibi fideles aperiuunt ad orandum. Dauid enim aliud
 postulans dicit, Peccatorū inuentutis meæ & trans-
 gressionū mearum ne memineris: secundum miseri-
 cordiam tuā reminiscere mei, ppter bonitatē tuam
 Domine. Vbi etiam videmus non satis esse si in singu-
 los dies pro recentibus peccatis nos ad calculū reuo-
 cemus, nisi in memoriā nobis redeant quibus obliuio
 pridē inducta videri poterat. Nā & iam Propheta

alibi scelus vnum graue confessus, hac occasione vsq;
 ad vterum matris reuoluitur, in quo iam labem con-
 traxerat: nō vt culpā ex natura corruptela extenu-
 et, sed vt totius vitæ peccata accumulās, quo seueri-
 or est in se dānando, magis exorabilem Deū reperiāt.
 Et si autē nō semper expressis verbis peccatorum re-
 missionē postulant sancti, si tamē diligenter expen-
 dimus quas Scriptura refert eorū preces, facile quod
 dico occurret, orandi animū sumpsisse ex sola Dei mi-
 sericordia, atq; ita semper exordiū fecisse ab eo pla-
 cādo: quia si quisq; suā conscientia interroget, tantū
 abest vt audeat familiariter curas suas apud Deum
 deponere, vt ad omnē accessum trepidet, nisi miseri-
 cordia & venia fretus. Est quidē & alia specialis cō-
 fessio, vbi poenarū leuationē optant, vt simul orēt pec-
 cata sibi ignosci: q̄a absurdū esset effectū tolli velle,
 manēte causa. Cauendū enim est, ne stultos agrotos
 imitemur, qui de curandis tantū accidentib; solici-
 ti, radicē ipsam morbi negligāt. Ceterū præter spe-
 ciale illam præsentis reatus confessionē, qua fideles
 pro impetranda cuiusq; culpæ & poenæ venia suppli-
 cant, generalis illa præfatio, quæ conciliat precibus
 fauorem, nunquam omittenda est: quia nisi in gra-
 tuita misericordia fundata nunquam Deum exora-
 bunt. Quo referrī potest illud Iohannis, Si confitea-
 mur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt nobis re- 1. Ioh. 1. v. 9
 mittat, & nos emundet ab omni iniquitate. Vnde
 preces sub Lege sanguinis expiatione consecrari oport-
 uit, vt acceptæ essent, atq; ita comones fieret populus
 se tātā honoris prærogatiua indignū esse, donec a suis

inquinamentis purgatus, ex sola Dei misericordia conciperet precandi fiduciam.

Quarta demum, vt ita prostrati & subacti vera humilitate, nihilominus certa spe exorandi ad orandum animemur. Res quidem in speciem contraria, cum sensu iuste vltionis Dei coniungere certam fiduciam fauoris: quæ tamen inter se optimè conueniunt, si proprijs malis oppressos sola Dei bonitas erigat. Sicuti enim antè docuimus, pœnitentiam & fidem socias esse inseparabili vinculo simul conexas, quarum tamen altera nos terret, altera exhilarat: ita in precibus mutuò eas occurrere oportet. Atque hunc consensum paucis verbis exprimit Dauid, Ego, inquit, in multitudine bonitatis tue ingrediar domum tuam: adorabo in templo sanctitatis tue cum timore. Fiduciam verò non intelligo, quæ solutam omni anxietudinis sensu mentem suauis & perfectæ quiete demulceat. Optimus enim ad inuocationem Dei stimulus sanctis est, dum necessitate sua districti summa irrequietudine vexantur, & tantùm non exanimantur in seipsis, donec opportunè fides succurrit. Ex utroque ergo affectu emergat p̃i hominis oratio. Conuenit nempe vt malis presentibus ingemat, & à nouis sibi anxie timeat: tamen confugiat simul ad Deum, minimè dubitans quin auxiliarem ille manum porrigere sit paratus. Mirum enim quàm diffidentia nostra iritetur Deus, si poscamus à se quam non expectamus beneficentiam. Itaque nihil magis consentaneum
preca-

precationum nature, quam legem hanc illis præscribi & statui ne temerè prorumpant, sed fidem præeuntem sequatur. Ad hoc principium nos omnes Christus vocat hac sententia, Dico vobis, quæcumq; petitis, credite vos accepturos, & euenient vobis.

Matth. 11. v.

24.

Matth. 21. v.

22.

Idem & alibi confirmat, Quicquid petieritis in oratione credentes, &c. Deinde cum Deus secundum suam cuiq; fidem se daturum toties affirmet, citra fidem nihil consequi nos posse innuit. Deniq; fides est quæ impetrat quicquid orando conceditur. Id sibi vult celebris illa Pauli sententia, ad quam insipidi homines parùm attendunt. Quomodo inuocabit quis-
piam in quem non credidit? quis autem credet, nisi
audierit? Fides autem ex auditu, auditus ex verbo
Dei. Nam precandi exordium ex fide gradatim deducens, apertè contendit non posse Deum ab alijs
sincerè inuocari, nisi quibus Euangelij prædicatione
clementia eius & facilitas innotuerit, imò familiariter fuerit exposita.

Rôm. 10. v.

14.

Nos igitur desixi in illa Pauli sententia hæreamus, non posse ab alijs inuocari Deum nisi qui eius misericordiam ex Euangelio cognitam habent, & eam sibi paratam esse certò persuasi sunt. Spiritus sanctus iubet nos adire ad thronum cœlestem cum fiducia vt gratiam consequamur: & quem alibi docet, nos habere audaciam & aditum in fiducia per fidem Christi. Hanc ergo obtinendi quod petimus securitatem (quam & sua voce Dominus mandat, & omnes sancti exemplo suo docent) vtraque manit

Heb. 4. v. 16

Eph. 3. v. 12.

tenere nos oportet. Poterat simplici fidei nomine esse contentus: atqui non modo fiduciam addidit, sed eam quoque instruxit libertate vel audacia, ut hac nota discerneret à nobis incredulos, qui Deum promiscuè quidem nobiscum orant, sed fortuito. Memoria porro hic repetant lectores quod antè dixi, minime labefactari fidem, ubi cum miseria, egestatis sordiumq; nostrarum agnitione connectitur. Quantumuis enim graui scelerum mole premi se vel laborare sentiant fideles, nec modo rebus omnibus vacuos quæ fauorem conciliare apud Deum queant: sed oneratos multis noxis quæ eum merito formidabilem reddant: non tamen desinunt se offerre, neque terret eos hic sensus quominus ad ipsum se conferant: quando non aliud est ad eum ingressus. Neque enim instituta est oratio, qua nos arroganter coram Deo efferamus, aut quicquam nostrum magno estimemus, sed qua reatum nostrum confessi erumnas nostras apud Deum depleamus: quemadmodum filij apud parentes familiariter querelas suas deponunt.

Psal. 50. v. 51

Ac primò quidem orare nos iubens, ipso præcepto nos coarguit impie contumacia, nisi obsequimur. Nihil magis præcisè mandari poterat quàm quod habetur in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis. Quamquam huic præcepto adiungitur etiam promissio, ut necesse est. Et si enim præcepto obediendum fatentur omnes, maior tamen pars refugeret Deum vocantem, nisi se exorabilem adeoq; obuium fore præ-

promitteret. His quidem duobus positis, certum est quicumque tergiuersantur ne recta ad Deum veniant, non modo esse rebelles & immorigeros, sed etiam incredulitatis conuinci: quia promissionibus dissidunt. Quare ubi quod suum est exigit, & ad parendi alacritatem nos animat, nulli sunt tam speciosi dubitandi colores qui nos excusent. Quaecumq; ergo passim occurrunt in Scripturis testimonia quibus nobis precipitur Dei inuocatio, totidem ante oculos nostros figuntur vexilla quae nobis fiduciam inspirent. Temeritatis esset prorumpere in Dei conspectum, nisi ipse anteuertet nos vocando. Itaque viam nobis sua voce patefacit: Dicam illis, Populus meus vos: dicent mihi, Tu Deus noster. Videmus ut cultores suos praeueniat, velitq; subsequi, ideoq; timendum non esse, ne parum suavis sit haec melodia quam ipse dictat. Insigne praesertim illud Dei elogium nobis in mentem veniat, quo freti omnia obstacula nullo negotio superabimus: Tu Deus exaudiens precessionem: ad te vsque omnis caro veniet. Quid enim magis amabile vel blandum quam Deum hoc titulo indui, qui certiores nos reddat, nihil magis esse naturae eius proprium quam supplicum votis annuere? Sic alibi David generali doctrina se instruit: Voluntatem timentium se faciet. Imò haec in Psalmis animaduertere licet, quasi abrupto oradi contextu transitum fieri nunc ad DEI potentiam, nunc ad bonitatem, nunc ad fidem promissionum.

Zach. 13. v. 9

Psal. 65. v. 1.

Psal. 145. v. 19.

Videri posset intempestiuè Dauid sententias illas inseres, preces mutilas reddere: sed vsu & experientia compertum habent fideles, languescere ardorem nisi adhibeant noua fomenta: ideoq; minimè inter precandum superuacua est tam natura Dei, quàm verbi meditatio. Atq; ita exemplo Dauidis inserere ne pigeat que languidos animos nouo vigore resciant.

Ioel postquam de horribili quæ instabat clade vaticinatus est, memorabilem illam sententiam subijcit: Quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit: quam scimus propriè ad cursum Euangelij spectare. Clamat ipse per Isaiam, Inuocabitis me, & exaudiam vos. Imo antequam clametis, respondebo vobis. Hoc quoq; eodem honore alibi totam Ecclesiam communiter dignatur: sicuti ad omnia Christi membra pertinet. Clamauit ad me, exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione vt eripiã eum. Quare in auribus nostris semper resonent hæ voces, Propè est Dominus omnibus inuocantibus se, inuocantibus in veritate. Item quas ex Isaia & Ioel citauimus: quibus affirmat Deus se intentum esse ad exaudiendas preces, adeoq; oblectari quasi grati odoris sacrificio, vbi curas nostras in ipsum conijcimus. Restat vt talibus inuitamentis præditi, sciamus inde satis esse nobis materie ad exorandum: quando preces nostre nullo merito nituntur, sed tota earum dignitas & spes fundata est in Dei promissionibus, atq; ab eis pendet: vt neque indigeat alia futura, neque sursum

sum huc vel illuc circumspiciat. Itaq; cum animis nostris statuendum est, etiam si non excellimus pari sanctitate qua laudatur in sanctis Patribus, Prophetis, & Apostolis, quia tamen commune est nobis orandi praeceptum, & communis fides, si verbo Dei nitimur, nos in hoc iure eorum esse socios: tantum adsit cordis sinceritas, displicentia nostri, humilitas & fides: ne hypocrisis nostra Dei nomen fallaci invocatione profanet. non respuet optimus Pater, quos non modo ad se venire hortatur, sed quibuscunq; potest modis sollicitat. Hinc illa precandi ratio Davidis, En pollicitus es Domine seruo tuo: eam ob rem col- 2. Sam. 7. v. ligit animum seruus tuus, & inuenit quod oraret 27. coram te. Nunc ergo Domine Deus Pater, tu es Deus, & verba tua vera erunt. Loquutus es seruo tuo de his beneficijs. incipe ergo, & fac. Et omnes simul Israelitae, quoties se foederis recordatione muniunt, satis declarant non esse timidè orandum, vbi Psal. 11. v. 36 Deus ita praescribit: nihil validius ad pios omni scrupulo liberandos, quam armari hac cogitatione, non esse cur vlla remora impediatur, dum morem gerunt Dei mandato, qui obedientia nihil sibi gratius esse pronuntiat.

15 Hic non vna obicitur questio: nam Scriptura refert votis quibusdam Deum morem gessisse, quae tamen ex animo minimè sedato vel composito eruperant. Iusta quidem de causa Ioathan incolae Iud. 9. v. 301 Sichem cladi quae postea superuenit deuouerat: sed

tamen feruore iracundia & ultionis accensus, morem execrationi gerens Deus, videtur impetus male ordinatos probare. Vnde colligi posse videtur, quamuis ad verbi præscriptum formate non sint preces, effectum tamen consequi. Respondeo, singularibus exemplis non aboleri perpetuam legem: deinde speciales interdum motus inditos paucis hominibus fuisse, quibus factum est vt dissimilis illorum esset atque vulgi ratio. Caterum vltra progredi necesse est, non semper placere Deo vota quibus annuit: sed quatenus ad exemplum pertinet, claris documentis palam fieri quod Scriptura docet, eum scilicet miseris succurrere, & eorū exaudire gemitus qui iniuste afflictī opem eius implorant: ideo exequi sua iudicia, dum ad eum surgunt inopum querimonie, quamuis indigna quæ tantillum impetrent. Quoties enim de impiorum seuitia, rapinis, violentia, libidine, aliisque sceleribus pœnas sumens, compescens audaciam, & furorem, tyrannicam quoque potentiam euertens, indignè oppressis se opem ferre testatus est, qui tamen incertum numen orando aërem verberabant? Et Psalmus vnus clarè docet, non cedere effectu preces, quæ tamen fide in cœlum non penetrant. Colligit enim quas incredulis non minus quàm pijs necessitas extorquet preces ex natura sensu: quibus tamen Deum propitium esse ex euentu demonstrat. An quia tali facilitate gratas sibi esse restetur? Imò vt suam misericordiam amplificet

Psal. 107.

vel

Vel illustret hac circumstantia, quod ne incredulis
 quidem negantur sua vota: deinde ut probos suos
 cultores ad orandum magis extimulet, dum vident
 profanos eiulatus non carere interdum profectu.
 Hoc modo diximus flexum fuisse Deum ficta pœni- 1. Reg. 21. v.
 tentia Achab, ut hoc documento probaret quam sit 39.
 exorabilis erga suos electos, vbi ad ipsum placandum
 vera affertur conuersio. Ideoq; in Psalmo cum Iu- Psal. 105. 4
 daeis expostulat, quod experti ipsum votis suis faci-
 lem, ad ingenij sui pernicitiam paulo post reuersi
 sint. Quod etiam ex Iudicum historia liquido patet,
 quoties scilicet fleuerunt, etsi fallaces erant eorum
 lacryme, fuisse tamen ereptos ex hostium manibus.
 Sicut ergo promiscue Deus solem suum producit su-
 per bonos & malos: ita nec fletus eorum conte-
 mnit quorum iusta est causa, & auxilio digna arum
 ne. Difficilior videtur esse questio de Abrahamo & Gen. 18. v.
 Samuele: quorum alter nullo Dei verbo instructus 23.
 pro Sodomitis, alter etiam contra manifestam pro-
 hibitionem pro Saule orauit. Atqui solutio hac mo- 1. Sam. 11.
 destis lectoribus, ut spero, satisfaciet generalibus prin-
 cipis fultos, quibus iubet Deus indignos quoque mi-
 sericordia prosequi, non prorsus fide caruisse, quam-
 uis in ipsa specie frustrata eos fuerit opinio. Neque
 tamē hoc ad imitationem magis valere debet, quam
 sanctos excusat: quos non inficior modum excessisse.
 Quare vbi non extat certa promissio, conditione in-
 terposita rogandus est Deus.

Quod pertinet illud Dauidis, *Euigila ad iudicium* Psal. 7. v. 7.

quod mandasti: quia ad petendum temporale beneficium speciali oraculo se instructum esse admonet.

Hoc etiam notare operæ pretium est, quæ de quatuor recte orandi legibus disserui, non ita exigis summo rigore, vt preces repudiet Deus in quibus non inuenit perfectam vel fidem vel poenitentiam, vna cum zeli ardore votisq; recte compositis. Maxime fidei debilitas vel imperfectio fidelium preces vitiat, nisi succurreret Dei indulgentia: sed nihil mirum est hunc defectum à Deo ignosci, qui asperis documentis sepe suos exercet, ac si data opera fidem eorum velit extinguere. Durissima est hæc tentatio, vbi clamare coguntur fideles, Quousq; irasceris super oratione serui tui? ac si preces ipsæ Deum exacerbarent. Sic quum dicit Ieremias, Excluserunt orationem meam, non dubium est violenta perturbatione fuisse concussum. Innumera eius generis exempla occurrunt in Scripturis, ex quibus patet fidem sanctorum sepe mixtam fuisse dubitationibus & agitatam, vt credendo & sperando aliquid tamē infidelitatis proderent: sed quia non perueniunt quo optandum est, eo magis eniti eos oportet, vt correctis vitijs propius indies ad perfectam orandi legem accedant, ac interea sentire in quantâ malorum profunditate sint demersi, qui in ipsis remedijs novos sibi morbos accersunt, quando nulla est oratio, quam non merito fastidiat Deus, nisi ad maculas conueat quibus omnes asperse sunt. Hæc non ideo commemoro, vt sibi quicquam fideles secure condonent,

donent, sed vt seipsos seuerè castigando contendant
superare hæc obstacula: & quamuis omnes vias ob-
struere conetur Satan, vt eos ab orando prohibeat,
nihilominus perrumpant, certò persuasi, vtcunq;
non omnibus remoris expediti sint, conatus tamen
suos Deo placere, votaq; sua probari, modò contem-
dant & nitantur quò non statim pertingunt.

17 Quando verò nemo est hominum dignus qui se
Deo representet, ac in eius conspectum prodeat: ipse
cælestis Pater vt nos pudore simul & metu exime-
ret, filium nobis suum donauit Iesum Christum Do- 1. Tim. 2. v. 5
minum nostrum: qui apud ipsum nobis sit aduoca- 1. Ioh. 2. v. 15
tus & mediator. Atq; huc omnino referri necesse
est quicquid antehac de fide docuimus: quia promissio
Christum mediatorem nobis commendat. Hacten-
nus (inquit) non petistis quicquã in nomine meo: pe-
tite, & accipietis. In illo die in nomine meo petetis, 1. Ioh. 14. v. 13
& 16. v. 24
& quicquid petieritis faciã, vt glorificetur Pater in Fi-
lio. Et Paulus ait, Omnes Dei pmissiones in Christo 2. Cor. 1. v.
sunt etiã & amẽ: id est, confirmãtur & implentur. 20

18 Ac diligenter notanda est circumstantia tempo-
ris, dum Christus discipulos ad suam intercessionem
iubet confugere, postquam in cælum ascenderit, In
illa hora, inquit, petetis in nomine meo. Certum 1. Ioh. 16. v. 26
quidem est, ab initio non fuisse exauditos quicunq;
precati sunt, nisi Mediatoris gratia. Hac ratione in-
stituerat in Lege Deus, vt solus sacerdos sanctuari-
um ingrediens gestaret in humeris nomina tribuum
Israel, & totidem ante pectus lapides pretiosos: po-
Exod 28. v.
9. 12. 23

pulus autē procul staret in atrio, atq; inde vota sua coniungeret cum sacerdote. Quinetiam huc valebat sacrificium vt rata essent ac firma preces. Ergo illa umbratilis Legis ceremonia docuit arceri nos omnes à facie Dei, ideoq; mediatore opus esse, qui nomine nostro appareat, nosq; gestet in humeris, & pectori alligatos teneat, vt in eius persona exaudiamur: deinde sanguinis aspersione preces mūdari, quas alioqui nunquam sordibus vacuas esse dictum est. Et videmus sanctos, quum impetrare aliquid cuperent, spem suam in sacrificijs fundasse: quia sciebant votorum omnium esse sanctiones. Recordetur oblationis tuæ (inquit Dauid) & holocaustum tuū pingue reddat. Hinc colligitur, Deum ab initio Christi deprecatione fuisse placatum, vt piorum vota susciperet. Cur ergo nouam horam assignat Christus, qua in suo nomine orare incipient discipuli, nisi quia hec gratia, vt est hodie illustrior, ita plus commendationis apud nos meretur? Et hoc eodem sensu paulo antè dixerat, Hactenus non petistis quicquam in nomine meo: petite. Non quod de Mediatoris officio nihil prorsus tenerent (cum his rudimentis imbuti essent omnes Iudæi) sed quia nondum liquido cognouerāt, Christum suo in cælum ascensu certiozem quam antè fore Ecclesie patronum. Quominus excusabilis est nostra prauitas, nisi tam inestimabile beneficium quod nobis proprie destinatum est, vtroq; (vt adiunt) brachio amplectimur.

Psal. 20. v. 4

Hebr. 10. v.

20

19 Itavnuſ ſtatuitur Mediator Chriſtus, cuius in-
 terceſſione propitiuſ & exorabilis nobis reddatur
 Pater. Quanquam interim & ſua ſanctis interceſ-
 ſiones relinquuntur, quibus alij aliorum ſalutem
 mutuò inter ſe Deo commendant, de quibus memi-
 nit Apoſtoluſ, ſed tales quæ ab vnica illa dependeant.
 Quum ergo illæ quoque in Chriſti nomine ſiunt,
 quid aliud quàm teſtantur, neminem vllis omnino
 precibus, niſi Chriſto intercedente, poſſe adiuuari?

1. Tim. 2. v. 1

20 Porro merum eſt nugamentum quod balbutiunt
 Sophiſtæ, Chriſtum eſſe redemptionis Mediatorem,
 fideles autem interceſſionis. Quæſi verò Chriſtuſ
 temporaria mediatione deſunctuſ, æternam & nū-
 quam intermorituram ad ſeruos ſuos reiecerit.
 Atqui longè aliter Scriptura. nam quum dicit Io-
 hannes, Si quiſ peccauerit, aduocatum noſ habere
 apud Patrem, Chriſtum Ieſum: an patronum olim
 nobis fuiſſe intelligit, ac non potius perpetuam illi
 interceſſionem aſignat? Quid, quòd Pauluſ ſeden-
 tem ad Patris dextram etiam pro nobis intercedere
 affirmat?

1. Ioh. 2. v. 1

Rom. 8. v. 32

1. Tim. 2. v. 5

27 Summa hæc ſit, quum Scriptura in Dei cultu
 hoc nobis ſummum caput commendet, vt eum in-
 nocemus (ſicuti poſthabituſ omnibuſ ſacrificijs à
 nobis hoc pietatiſ officium exigit) non ſine ma-
 niſteſto ſacrilegio orationem ad alioſ dirigi. Vn-
 de etiam in Pſalmo dicitur, Si expandimus
 manus noſtras ad Deum alienum, nõne D E V S

Pſal. 44. v. 1

21

requiret ista? Deinde cum Deus non nisi ex fide ve-
 lit inuocari, & disertè ad amussim verbi sui oratio-
 nes formari iubeat: deniq; cum fides in verbo funda-
 ta, sit recte orationis mater: simulac à verbo defle-
 ctitur, orationē adulterari necesse est. Atq; iā osten-
 sū est, si consulitur tota Scriptura, illic hunc honorē
 soli Deo vindicari. Quod ad intercessionis munus per-
 tinet, etiam videmus Christo peculiare esse, nec vllā
 Deo gratā esse precationem nisi quam Mediator ille
 sanctificat. Ac tametsi fideles vltro citroq; preces
 apud Deum pro fratribus offerunt, hoc nihil vnica
 Christi intercessionis derogare ostendimus: quia o-
 mnes simul ea subnixi tam se quàm alios Deo com-
 mendant. Adhuc inscitè hoc trahitur ad mortuos,
 quibus nusquā legimus mandatum esse vt pro nobis
 orent. Sape nos Scriptura hortatur ad mutuas hu-
 ius officij vices: de mortuis ne syllaba quidem. Pro-
 inde ad hunc errorem damnandum sufficit vna illa
 ratio, exordium ritè orandi nasci ex fide, fidem ve-
 rò esse ex auditu verbi Dei, vbi nulla fictitiæ inter-
 cessionis mentio: quia temerè patronos sibi a seculis
 superstitionis, qui diuinitus dati non erant. Nam quum
 multis precandi formis referta sit Scriptura, nul-
 lum reperitur exemplum huius aduocationis sine
 qua in Papatu nulla creditur esse oratio. Adhuc su-
 perstitionem hanc constat ex dissidentia natam esse:
 quia vel Christo deprecatore contenti non fuerint,
 vel eum omnino spoliauerint hac laude. Atque hoc
 posterius ex eorum impudentia facile coarguitur:
 quia

quia non alio validiori argumento pugnant, opus nobis esse sanctorum patrociniis, quam dum obijciunt nos esse indignos familiari ad Deum accessu. Quod nos verissimum quidem esse fatemur, sed inde colligimus, nihil eos Christo reliquum facere qui pro nihilo ducunt eius intercessionem, nisi accedant Georgius aut Hippolytus, aut similes larua.

28 Et si autem oratio proprie ad vota & preces restringitur, tanta est tamen inter petitionem & gratiarum actionem affinitas, ut commodè sub nomine uno comprehendi queant. Itaque duas istas partes simul complexus est David: *Inuoca me in die necessitatis: eruam te, & glorificabis me.* Vtrumque nobis continenter in usu esse non abs re precipit Scriptura: tantam enim nostram esse inopiam alibi diximus, res verò ipsa clamat tot ac tantis nos angustiis undique urgeri ac premi, ut satis sit cause omnibus cur assidue gemant & suspirent ad Deum. In sacrificio autem laudis & gratiarum actionis nulla esse potest sine scelere interruptio: quando non cessat Deus alia alijs beneficia cumulare, ut nos quamuis lentos ac pigros, ad gratitudinem cogat. Denique tanta ac tam effusa benefactorum eius largitas nos penè obruit, tot ac tam ingentia eius miracula, quae versum spectes, cernuntur, ut nunquam desit nobis laudis gratiarumque actionis argumentum & materia. Atque, ut hæc planius aliquanto explicentur, quum sic in Deo spes omnes opesque nostræ sitæ sint (quod iam antea satis probatum est) ut neque

Psal. 50. v. 15

Isa. 30. v. 1.
& 31. v. 1

nos, neq; nostra omnia prosperè habere nisi eius benedictione possimus: assidue nos ei nostraq; omnia oportet cõmendemus. Deinde quicquid deliberamus, loquimur, agimus, sub eius manu ac voluntate, sub spe denique auxiliij eius deliberemus, loquamur, agamus. Omnes enim à Deo maledicti pronunciantur, qui sui alteriusve cuiuspiam fiducia, consilia agitant ac statuunt, qui extra eius voluntatem, ipsosq; non inuocato, quoquam moliuntur, aut inchoarent. Et quum iam aliquoties dictum sit, iusto eum honore affici, vbi bonorum omnium author agnoscitur: inde consequitur, sic ex manu eius suscipienda esse illa omnia, vt assidua gratiarum actione profequamur: nullamq; esse iustam rationem qua eius beneficia vsurpemus, qua non alio sine ab eius largitate nobis profluent ac proueniunt, nisi etiam in eius laude confitenda & gratijs agendis assidui simus.

1. Tim. 4. v. 5 Paulus enim, dum testatur per verbum & orationem sanctificari, simul innuit, sine verbo & oratione minimè sancta & pura nobis esse, per verbum scilicet fidem metonymicè intelligens. Proinde ele-

Psal. 40. v. 4

ganter David, dum percepta Domini liberalitate, datum sibi in os canticum nouum predicat: quo scilicet innuit, malignum esse silentium, si quod eius beneficii sine laude praterimus: quum toties benedicendi materiam nobis exhibeat quoties benefacit. Hanc legem David generaliter pijs omnibus prescribit. Quid rependam Domino (inquit) pro omnibus qua in me contulit? Calicem salutem accipiam,

Psal. 116. v.
12

piam, & nomen Domini inuocabo. Et eam sequitur Pfal. 106. v. 47
 Ecclesia alio Psalmo, Saluos fac nos Deus noster, vt
 cōsitemur nomini tuo, & gloriemur in laude tua. Pfal. 102. v. 18
 Item, Respexit ad precem solitarij, & non contem-
 psit preces eorum. Scribitur hoc ad generationem
 posteram, & populus creatus laudabit Dominum, vt
 annuncient in Sion laudem eius, & nomen eius in
 Ierusalem. Nec modò linguae preconium sibi vendi-
 cant Dei beneficia, sed amorem sibi naturaliter con- Pfal. 116. v. 1
 ciliant. Dilexi (inquit Dauid) quia exaudivit Domi-
 nus vocem deprecationis meae. Item alibi quae sen-
 serat auxilia recitans, Diligam te Deus fortitudo Pfal. 12. v. 1
 mea. Nec verò vnquam placebunt Deo laudes quae
 non fluent ex hac dulcedine amoris. Quinetiam
 tenendum est illud Pauli, vota omnia peruersa &
 vitiosa esse quibus non annexa est gratiarum actio.
 Sic enim loquitur, In omni oratione (inquit) & ob- Phil. 4. v. 6
 secratione cum gratiarum actione petitiones vestrae
 innotescant apud Deum.

Nam quia multos impellit morositas, tedi-
 um, impatientia, doloris acerbitas, & metus,
 vt orando obmurmurent, iubet ita temperari af-
 fectus, vt fideles, antequam adepti sint quod
 cupiunt, hilariter nihilominus benedicant DEO.
 Quod si haec copula in rebus serè contrarijs
 vigere debet, eo sanctiore vinculo nos obstrin-
 git DEVS ad canendas suas laudes, quoties nos vo-
 torum compotes facit. Sicuti autem docuimus

Christi intercessione consecrari nostras preces, quæ
 alioqui pollute essent, ita Apostolus, iubens nos per
 Heb. 13. v. 12 Christum offerre hostiam laudis, nobis ad celebran-
 dum Dei nomen os non satis purum esse admonet, ni-
 si intercedat Christi sacerdotium.

Hæc autem orandi assiduitas et si presertim pro-
 prias ac priuatas cuiusq; respicit, non nihil tamē ad
 publicas quoque Ecclesiæ orationes pertinet. Vna-
 queq; enim Ecclesia, cum subinde ad frequentiore[m]
 precatationum vsum se extimulare, tum maiore ali-
 qua necessitate admonita acriore studio flagrare
 debet. De perseverantia autem, quæ multam cum
 assiduitate affinitatem habet, erit circa finem dicen-
 di locus. Porro hæc nihil ad Κατηχορια, quæ inter-
 Matt. 6. v. 7 dictum nobis Christus voluit: non enim diu, nec sæ-
 pe, nec multo cum affectu insistere precibus vetat:
 sed ne aliquid à Deo extorquere nos posse confida-
 mus, garrula loquacitate eius aures obtundendo, ac
 si humano more persuadendus foret. Quando verò
 hunc esse orationis scopum iam prius dictum est, vt
 erecti in Deum animi ferantur, tum ad confessio-
 nem laudis, tum ad opem implorandam: ex eo intel-
 ligere licet primas eius partes in mente & animo
 positas esse: vel potius orationem ipsam esse proprie
 interioris cordis affectum, qui apud Deum cordium
 scrutatorem effunditur & exponitur. Quamobrem
 (vt iam dictum est) celestis magister quum opti-
 mam orandi legem ferre vellet, iussit intrare in cu-
 biculum, ibiq; ostio clauso orare Patrem nostrum in
 abscon-

abscondito, vt Pater noster qui est in abscondito nos
 exaudiat. Nam vbi ab hypocritarum exemplo ab-
 traxit, qui ambitiosa pretum ostentatione homi-
 num fauorem captabant, simul adijcit quid sit me-
 lius: intrare scilicet cubiculam & clauso ostio ibi
 orare. Quibus verbis (vt ego interpretor) seces-
 sum, qui nos eo iuuet vt tota cogitatione in cor no-
 strum descendamus & ingrediamur penitus, que-
 rere nos docuit: propinquum nobis Deum animi affe-
 ctibus promittens, cuius templa esse debent corpora
 nostra. Neque enim negare voluit quin alijs quoque
 locis orare expediat: sed esse quiddam secretum o-
 stendit orationem, quæ & in animo potissimum lo-
 cata sit, & eius tranquillitatem, procul omnibus
 curarum turbis, requirat. Interim verò, quemad-
 modum neque in media hominum turba, si quando
 ita tulerat occasio, à precando abstinebat: sic nos
 in locis omnibus, quibus opus fuerit, tollamus puras
 manus. Atque adeò sic habendum est, quisquis in
 sacro piorum conuentu orare detrectat, nescire
 quid sit orare seorsum, vel in recessu, vel domi. Rur-
 sus, qui solus & priuatim orare negligit, quantum-
 uis sedulo frequentet cœtus publicos, ventosas tan-
 tum preces illic concipere: quia plus hominum opi-
 nioni defert quàm arcano Dei iudicio. Interea, ne cõ-
 temptui essent communes Ecclesie preces eas splen-
 didis elogijs olim DEVS ornauit: præsertim vbi
 templum vocauit domum orationis. Nam & præci-

1. Tim. 2. v. 8

Isa. 56. v. 7

Pfal. 62. v. 2

puam cultus sui partem hac voce docuit esse precandi officium: atq; vt in eo se fideles vno consensu exercerent, instar vexilli erectum illis fuisse templum. Addita etiam fuit insignis promissio: Te expectat Deus, laus in Sion: & tibi votum reddetur. Quibus verbis admonet Propheta, nunquam irritas esse Ecclesie sue preces: quia Deus populo suo semper canendi materiam cum gaudio suppeditat.

Matt. 15. v. 20

Iam vt communes fidelibus preces Deus verbo suo edicit, sic & templa publica ipsis peragendis destinata esse oportet: vbi qui orationem cum Dei populo communicare respuunt, non est quod isto pre-textu abutantur, cubiculum se ingredi, quod Domini mandato pareant. Ille enim qui pollicetur se facturum quicquid duo aut tres petierint in nomine suo congregati, palam conceptas preces se minime aspernari testatur: modo facessat ostentatio & humanae gloriolae aucupium, modo adsit sinceritas veraque affectio que in cordis arcano habitat.

Isa. 29. v. 13

Hinc praterea plusquam clarum est, neque vocem, neque cantum (si in oratione intercedant) habere quicquam momenti, aut hilum proficere apud DEVM, nisi ex alto cordis affectu profecta. Quin eius iram aduersus nos prouocant, si è summis duntaxat labris & gutture exeunt: quando id est sacrosancto eius nomine abuti: sicuti ex Isaie verbis elicimus. Populus (inquit) iste appropinquat mihi ore suo, & labijs suis me honorat:

cor

cor autem eorum longè est à me: & timuerunt me
mandato & doctrina hominum. Propterea ecce fa-
ciam in populo hoc miraculum grande & stupen-
dum: peribit enim sapientia à sapientibus eorum, &
prudentia seniorum euanesct. Neq; tamen vocem
aut cantum hic damnamus, quin potius valde com-
mendamus, modò animi affectum comitentur.

32 Canendi verò in Ecclesiis ritum (vt id quoque
obiter dicam) non modò vetustissimum esse constat,
sed Apostolis quoque in vsu fuisse, ex illis Pauli ver-
bis colligere licet, Canam spiritu, canam & mente. 1. Cor. 14. v. 13
Ergo nihil dubium quin sanctissimum sit ac salu-
berrimum institutum. Quemadmodum rursus, qui-
cunque ad suauitatem duntaxat auriùmque oble-
tationè compositi sunt cantus, nec Ecclesia maiesta-
tè decent, nec Deo nõ summopere displicere possunt.

33 Corporis gestus in precatione obseruari soliti
(quales sunt geniculatio, & capitis detectio) exer-
citia sunt, quibus ad maiorem Dei venerationem as-
surgere conamur.

34 Nunc certior orandi non modò ratio, sed forma
quoque ipsa discenda est: Prescripsit enim nobis for-
mulã, quæ velut in tabula pposuit quicquid à se ex-
petere licet, quicquid in rem nostram cõducit, quic-
quid postulare necesse est. Ex qua eius benignitate
magnum consolationis fructum percipimus, quòd
nihil absurdum, nihil alienum aut importunum, ni-
hil denique non illi acceptum postulare nos intelli-
gimus, qui penè ex eius ore rogamus.

Hæc orandi seu forma, seu regula, sex petitionibus constituta est. Tametsi autem eiusmodi est tota oratio, vt vbiq̃ue gloriæ Dei ratio in primis habenda sit: priores tamen tres petitiones Dei gloriæ peculiariter destinatae sunt: quam solam in illis intueri nos oportet, nullo commodi nostri (vt aiunt) respectu. Tres reliquæ nostri curam gerunt, ac proprijs quæ ex vsu nostro sunt postulandis assignata. Vt quum nomen Dei sanctificari petimus, quia probare vult Deus gratisne an spe mercedis ametur à nobis, & colatur, nihil tum de nostro commodo cogitandum est: sed eius gloria nobis proponenda est, quam intentis oculis vnã intueamur: nec aliter in reliquis huiusmodi precibus nos affectos esse fas est. Atque hoc quidem ipsum nobis in magnum commodum cedit, quod dum ita vt petimus sanctificatur, fit etiam nostra vicissim sanctificatio. Sed ad huiusmodi vtilitatem oculi nostri (vt dictum est) conuiuere ac quodammodo cecutire debent, ne in ipsam omnino respiciant. Vt si omnis spes priuati nostri boni præcisa esset, hæc tamen sanctificatio, & alia quæ ad Dei gloriam pertinent, à nobis optari & precibus postulari non desinant. Vt in exemplis Moysi & Pauli spectatur, quibus graue non fuit mentes & oculos à seipsis auertere, ac vehementi incensòq̃, zelo suum ipsorum interitum expetere, vt vel suo dispendio gloriam & regnum Dei promouerent. Rursum quum panem nostrum quotidianum

Exod. 32. v.

32

Rom. 9. v. 3

tidianū nobis dari petimus: tametsi optemus quod est nostri commodi, tamen hīc quoque Dei gloriam querere præsertim debemus, vt ne petituri quidem simus, nisi in eius gloriam vergat. Nunc ad ipsam orationis enarrationem aggrediamur.

Pater noster, qui es in cælis.

36 Primum in ipso limine occurrit quod antea diximus, omnem a nobis orationem offerri DEO non aliter debere quàm in Christi nomine. Nam ex quo Patrem vocamus DEVM, nomen certè Christi præ-tendimus: qua enim fiducia Deum aliquis Patrem nominaret? quis huc temeritatis prorumperet, vt sibi vsurparet honorem filij Dei, nisi in Christo adoptati essemus in filios gratiæ? Quemadmodum Iohannes ait datam esse potestatem ys qui credunt in nomen vnigeniti Filij Dei, vt filij Dei ipsi quoque fiant. Itaque & Patrem se nostrum appellat, & sic a nobis vocari vult: hac tanta nominis suauitate, omni nos dissidentia eximens, quando nullus a- libi maioris amoris affectus quàm in Patre reperiri possit. Ipsius verò charitas tanto erga nos maior præstantiorq; est omni parentum nostrorum charitate, quanto ipse omnes homines bonitate & misericordia superat: vt si quotquot in terra sunt patres, omni paternæ pietatis sensu exuti, filios destituerent: ipse nobis nunquam defuturus sit: quo-

Ioh. i. v. 12

1. Ioh. 3. v. 1
 Psa. 27. v. 10
 Isa. 63. v. 16
 2. Tim. 2. v. 13
 Matt. 7. v. 11
 Isa. 49. v. 15

niam se ipsum negare non potest. Habemus enim eius promissum. Si vos, quum mali sitis, nostis bona dare filiis vestris: quanto magis Pater vester qui in cælis est? Item apud Prophetam, Potestne mater obliuisci filiorum? Etsi obliuiscatur, ego tamen non obliuiscar tui.

Luc. 15. v. 20

Nec causemur, nos merito timidos reddi peccatorum conscientia, quæ Patrem, quamuis clementem ac mansuetum, tamen nobis offensum quotidie reddant. Nam paterna mansuetudinis exuberantiam nobis in parabola pingit ac representat: vbi pater filium, qui ab eo se alienauerat, qui substantiam eius dissolute prodegerat, qui modis omnibus grauer in eum deliquerat, obuijs vlnis amplectitur: nec expectat donec verbis veniam postulet, sed ipse anteuertit, redeuntem eminus agnoscit, vtrò illi occurrit, solatur, in gratiam recipit. Hoc enim tanta mansuetudinis exemplum in homine spectandum proponens, docere nos vult, quàm effusorem expectare debeamus à se, non modo patre, sed patrum omnium longè optimo ac clementissimo: quamuis ingrati, rebelles ac improbi filij: modo tamen in eius misericordiam nos conijciamus. Ac quò certiozem fidem faceret se huiusmodi Patrem nobis esse, si Christiani sumus, non modo Pater, sed nominatim noster dici voluit. Verùm quia tantam fauoris immensitatem non capiunt cordis nostri angustia, non modo adoptionis pignus

Pignus & arrha nobis Christus est, sed eiusdem ad-
optionis testem nobis dat Spiritum, per quem libe- Gal. 4. v. 6
ra & sonora voce clamare licet Abba Pater. Quoti-
es itaque nobis obstabit aliqua cunctatio, petere ab
ipso meminerimus, ut correcta nostra timiditate
Spiritum illum magnanimitatis ducem ad auda-
cter orandum proficiat.

38 Quod autem non ita instituimur, ut suum quisq;
patrem peculiariter nominet, sed potius ut nostrum
in commune omnes vocemus: ex eo admonemur,
quantum fraternæ dilectionis affectum inter nos
intercedere oporteat, qui talis patris, eodem mise-
ricordiæ & gratuita liberalitatis iure, pariter su-
mus filij.

Nam si vnus omnibus nobis communis est
pater, à quo prouenit quicquid omnino boni obtin-
gere nobis potest: nihil inter nos diuisum esse decet,
quod non magna animi alacritate parati simus al-
ter alteri communicare, quantum vsus postulat.

40 Adscribitur, Ipsum esse in cœlis. Ex quo non
protinus ratiocinandum est, ipsum cœli circumse-
rentia inclusum. Siquidem & Solomon confitetur
cœlos cœlorum eum capere non posse. Verum quia
aliter inenarrabile eius gloriam mēs nostra pro sua
crassitie concipere non poterat, nobis per cœlum
designata est, quo nihil augustius aut maiestate
plenius sub aspectum nostrum venire potest.

Quando igitur vbicunque rem quampiam appre-

1. Reg. 8. v.

37

Acto. 7. v. 48

& 17. v. 24

hendunt sensus nostri, affigere illic solent: extra omnem locum Deus statuitur: vt dum querere volumus ipsum, supra omnem corporis & anima sensum atollamur, Deinde quòd solium eius locatur in cœlis, ex mundi gubernatione nos commonesieri decet, non frustra ad eum nos venire qui presenti cura sponte occurrit.

Prima petitio est, Vt sanctificetur DEI nomen. Etenim quia indignè sua Deo sanctitas eripitur in terris, si eam asserere nobis non datur, saltem iubemur eius curam votis suscipere. Summa ergo est, vt optemus suum haberi Deo honorem quòd dignus est, vt nunquam de ipso loquantur vel cogitent homines sine summa veneratione: cui opponitur profanatio, quæ semper nimium in mundo vulgaris fuit, vt hodie adhuc grassatur. Atque hinc petitionis necessitas, quam, si mediocris inter nos pietas vigeret, superuacuam esse decebat. Quòd si Dei nomini sua constat sanctitas, vbi ab alijs omnibus segregatum meram gloriam spirat: hic non tantum petere iubemur, vt Deus sacrum illud nomen ab omni contemptu & ignominia vindicet, sed etiam vt ad eius reuerentiam subigat totum humanum genus. Iam quum D E V S partim doctrina, partim operibus se nobis manifestet, non aliter à nobis sanctificatur quàm si vtraque in parte tribuamus ei quòd suum est, atque ita quicquid ab ipso profectum erit amplexe-
mur:

mur: nec laudem suam apud nos minus obtineat eius seueritas quàm clementia: quando in multiplici operum diuersitate glorie suæ notas insculpsit, quæ confessionem laudis merito ex omnibus linguis eliciat. Ita fiet vt Scriptura iustam apud nos auctoritatem obtineat, nec vllus euentus impediat benedictionem quam Deus in toto gubernationis mundi cursu meretur.

42 Secunda petitio, Vt adueniat regnum Dei. Et si regni huius definitio antè à nobis posita est, breuiter nunc repeto, Deum regnare vbi homines tam sui abnegatione quàm mundi terreneq; vitæ contemptu illius iustitiæ se addicunt, vt ad coelestem vitam aspirent. Ita duæ sunt huius regni partes: altera vt Deus prauas omnes carnis cupiditates, quæ turmatim contra eum belligerantur, Spiritus sui virtute corrigat: deinde, vt sensus omnes nostros formet ad imperij sui obsequium. Itaq; non alij legitimum ordinem tenent in hac prece, nisi qui à seipsis incipiunt, nempe vt purgentur corruptelis omnibus quæ tranquillum regni Dei statum perturbant, & puritatem inficiunt. Iam quia verbum Dei instar sceptri regij est, precari hic iubemur, vt omnium mentes & corda voluntariæ eius obedientiæ subijciat. Quod sit, vbi arcano Spiritus sui instinctu efficaciam verbi sui exerit, vt emineat in quo meretur gradu honoris. Postea ad impios descendere conuenit, qui peruicaciter & desperato furore eius imperio resistunt. Regnum ergo suum erigit Deus totum

mundum humiliando, sed diuersis modis: quia aliorum lasciuias domat, aliorum indomitam superbiam frangit. Id quotidie fieri optandum est, vt sibi Deus Ecclesias colligat ex omnibus mundi plagis: eas numero propaget atq; augeat, donis suis locupletet, legitimū in illis ordinē stabiliat: ex opposito prosteruat omnes pura doctrina & religionis hostes, dissipet eorum consilia, conatus deijciat. Vnde apparet non frustra nobis præcipi studium quotidiani progressus: quia nunquam tam bene agitur cum rebus humanis, vt discussis purgatisq; vitiorum sordibus plena floreat ac vigeat integritas. Plenitudo autem eius ad vltimum Christi aduentum protenditur: quo Paulus Deum omnia in omnibus fore docet.

1. Cor. 15. v.
28.

Tertia petitio est, Vt fiat voluntas Dei in terra sicuti in cælo. Quod tametsi à regno eius dependet, neq; ab eo potest disiungi, non frustra tamen seorsum additur propter nostram ruditatem, qua non facile vel statim apprehendit quid sit, Deum in mundo regnare. Hoc ergo exegeticè sumere absurdum non erit: tunc Deum fore regem in mundo, vbi se omnes eius voluntati subycient. Porro non agitur hic de arcana eius voluntate, qua omnia moderatur & in suum finem destinat.

Quamuis enim tumultuose Satan & homines contra ipsum ferantur, nouit tamen incomprehensibili suo consilio non solum flectere eorum impetus, sed in ordinem agere, vt per eos faciat quod decreuit.

Set

Sed hic notatur alia Dei voluntas, nempe cui respondet voluntarium obsequium: ideoq; nomina-
 tim confertur cœlum terra: quia Angeli vt in Psal- Ps. 103 v. 20
 mo dicitur, sponte obediunt Deo, & intenti sunt ad
 exequenda eius iussa. Iubemur ergo optare, sicut
 in cœlo nil geritur nisi ex Dei nutu, placideq; An-
 geli ad omnem rectitudinem compositi sunt, sic
 terram, omni contumacia & prauitate extincta,
 eiusmodi imperio subigi: in summa, ne quid ex no-
 bis velimus ipsi, sed vt Spiritus eius corda nostra
 gubernet, quo intus docente discamus amare quæ
 ei placent, odisse verò quæ displicent.

Vnde hoc quoque sequitur, vt quicumque eius
 voluntati repugnant affectus, eos vanos & irri-
 tos reddat. En prima tria capita precatōnis, in
 quibus poscendis solam Dei gloriam præ oculis ha-
 bere conuenit, omissa nostri ratione, nec spectata
 vlla nostra vtilitate: quæ tametsi larga inde no-
 bis prouenit, hic tamen à nobis quærenda non est.

Hæc autem omnia quamuis nec cogitantibus, nec
 optantibus, nec petentibus nobis, suo nihilominus
 tempore euenire oporteat, optanda tamen & po-
 scenda nobis sunt. Idq; facere non leue operapre-
 tium est, vt sic nos seruos esse ac filios Dei teste-
 mur & profiteamur, eius honori (quod Domino
 Patrique debetur) quantum in nobis est studentes,
 vereq; & penitus addicti.

Sequitur pars orationis secunda, in qua ad no-
 stras utilitates descendimus: non quidem ut gloria
 I. Cor. 10. v. 11. Dei valere iussa (quæ teste Paulo etiam in cibo &
 potu spectanda est) tantum queramus quod nobis
 expedit: sed hoc discrimen esse admonuimus, quòd
 Deus peculiariter tria vota sibi vindicans, nos ad se
 totos rapit, ut pietatem nostram hoc modo probet.
 Deinde concedit etiam commodis nostris prospicere,
 hac tamen lege, ne quid nobis expetamus nisi in il-
 lum finem, ut, quacumq; nobis confert beneficia,
 gloriam eius illustrent: quia nihil æquius est quàm
 nos ei viuere & mori. Ceterum hæc in genere omnia,
 quibus corporis vsus sub elementis huius mundi indi-
 get, à Deo petimus: non modò quo alamur ac vestia-
 mur, verum etiam quicquid nobis conducere ipse
 prospicit, ut panem nostrum in pace comedamus.
 Quæ breuiter nos in eius curam tradimus, ac prou-
 dentia committimus, ut nos pascat, foueat, seruet.
 Non enim dedignatur optimus Pater corpus etiam
 nostrum in fidem ac custodiam suam suscipere, ut
 fidem nostram minutis istis in rebus exerceat: dum
 ab eo omnia vsq; ad micam panis, & guttam aquæ
 expectamus. Et si autem peccatorum remissio longè
 pluris est quàm alimenta corporis, quod tamen in-
 ferius erat, priore loco posuit Christus, ut nos ad re-
 liquas duas petitiones gradatim eueheret, quæ pro-
 pria sunt cœlestis vitæ: in quo tarditati nostra con-
 suluit. Iubemur autem petere panem nostrum,
 ut contenti simus demenso quod nobis erogare di-
 gnatur

gnatur cœlestis Pater, neque artibus illicitis lucrum captemus. Interea tenendū est, nostrum fieri donationis titulo, quia nec industria, nec labor, nec manus nostræ (vt dicitur apud Mosen) nobis per se quicquam acquirūt, nisi adsit Dei benedictio: imò ne panis quidem copia nobis tantillum proficeret, nisi diuinitus in alimentum verteretur. Ac proinde nō minus diuitibus quàm egenis necessaria est hæc Dei liberalitas: quia plenis cellis & horreis aridi & vacui deficerent, nisi per eius gratiam pane suo fruerentur. Particula hodie vel quotidie, vt est apud alterum Euangelistam: item epitheton quotidiani, frenum inijciunt immodice rerum fluxarum cupiditati.

Leu 26 v 20

Deut. 8. v.

17

45 Sequitur, Remitte nobis debita nostra: qua petitione, & proxima, breuiter amplexus est Christus quicquid ad cœlestem vitam facit: quemadmodum his tantum duobus membris constat spirituale fœdus quod Deus in salutem Ecclesie sue pepigit, Leges meas inscribam cordibus ipsorum, & propitius ero eorum iniquitati. Hic à remissione peccatorum Christus incipit, deinde mox adiungit secundam gratiam, vt nos Spiritus sui virtute tueatur Deus & auxilio sustineat, vt inuicti stemus contra omnes tentationes. Peccata verò debita nuncupat, quod eorum pœnam debemus, nec satisfacere vllō modo possemus, nisi hac remissione solueremur, qua venia est gratuita misericordia eius, quum ipse liberaliter hæc debita expungit, nullum à nobis preti-

Ier. 31 v. 33.

& 33. v. 2.

Rō. 3. v. 24.

Vide supra
cap. 4. sect.
25.

um accipiens: sed sua ipsius misericordia sibi satisfaciens in Christo, qui semel in compensationem seipsum tradidit. Itaq; qui suis aut aliorum meritis Deo satisfieri confidunt, * hisq; satisfactionibus peccatorum remissionem pensari ac redimi, huic gratuite condonationi minimè communicant: ac dum in hanc formam Deum inuocant, nihil aliud quam in suam accusationem subscribunt, adeoq; damnationem obsignant suo ipsorum testimonio: fatentur enim se debitores nisi remissionis beneficio soluantur, quam tamen non accipiunt, sed magis respiciunt, dum sua merita ac satisfactiones Deo obtrudunt: sic enim non eius misericordiam implorant, sed iudiciū appellant. Optandum quidem est, atq; etiam enixè laborandum, vt omnibus officij nostri numeris defuncti, verè apud Deum nobis gratulemur nos esse puros ab omni macula: sed quia Deo placet paulatim suam in nobis imaginem refingere, vt semper aliquid contagionis in carne nostra resideat, remedium minimè negligendum fuit. Postremò obseruandum est, non hanc conditionem ideo adijci vt remittat nobis, sicut debitoribus nostris remittimus, propterea quòd nostra quam alij facimus, remissione, eius remissionem mereamur, ac si notata esset causa: verum hoc verbo solari partim voluit Dominus fidei nostre imbecillitatem: addidit enim hoc tanquam signum, quo confirmemur tam certò nobis factam à se remissionem peccatorum, quam certò conscij sumus alijs eam à nobis fieri: partim

hac

hac veluti nota è filiorum numero expungit, qui per-
tinacis inimicitias exercent, quod etiam diserte in
Christi verbis exprimitur apud Lucam.

46 Sexta petitio (vt diximus) promissioni respondet
de lege Dei cordibus nostris insculpenda: sed quia non
sine continua militia durisq; & arduis certaminibus
Deo paremus, hinc petimus nos armis instrui & præ-
sidio defendi, vt pares simus ad victoriam: quo mone-
mur non tantum nobis opus esse Spiritus gratia, quæ
corda nostra intus emolliat, flectat & dirigat in Dei
obsequium, sed etiam auxilio, quò nos insuperabiles
reddat contra omnes Satanæ tam insidias quam vio-
lentos conflictus. Neq; tamen hinc postulamus, ne vl-
las omnino tentationes sentiamus, quibus magis ex-
citari, pungi, vellicari, magnopere nobis opus est, ne
nimium resides torpeamus. Neq; enim abs re David
tentari optabat: nec citra causam electos suos quo-
tidie tentat Dominus: eos per ignominiam, pauper-
tatem, tribulationem, & alias crucis species casti-
gans. Sed aliter Deus tentat, aliter Satan: hic vt per-
dat, damnet, confundat, præcipitet: Deus verò, vt
suos probando, experimentum de eorum sinceritate
sumat, & exercendo robur confirmet: eorum carnem
mortificet, excoquat, adurat, quæ nisi in hunc mo-
dum coerceretur, lasciuiret, & supra modum exul-
taret. Præterea Satan inermes & imparatos adori-
tur, vt incautos opprimat: Deus vnà cum tentatio-
ne facit euentum, vt sufferre sui patienter possint
quicquid illis immitit.

Psal. 26. v. 1.

Gen. 22. v. 1
Deut. 8. v. 2
& 13. v. 3.

1. COL. 10. v

13.

2. Pet. 2. v. 9

1. Pet. 5. v. 8. *Maligni nomine Diabolum an peccatum intelligamus quàm minimum refert. Satan quidem ipse hostis est qui v. t. e. nostrae insidiatur: peccato autem armatus est in nostrum exitium. Hac igitur nostra est postulatio, ne vllis tentationibus vincamur ac obruamur, sed Domini virtute contra omnes aduersas virtutes, quibus oppugnamur, sortes stemus. Vbi etiam diligenter animaduertendum est, non nostrarum esse virium cum Diabolo tanto bellatore congregari, atq; impetum ferre. Alioqui frustra à Deo posceretur quod domi apud nos esset. Confidant alij vt volent proprijs liberi arbitrij (quas à se habere sibi videtur) facultatibus ac viribus: nobis satis sit, quod vna Dei virtute stamus ac valeamus.*

Causa praeterea subijcitur, cur tanta sit nobis & petendi audacia & fiducia obtinendi: nempe, quod eius est regnum, & potentia, & gloria in secula seculorum. Hac solida tranquillitas est fidei nostrae requies.

Adeo numeris omnibus absoluta est haec oratio, vt quicquid illi extraneum alienumq; additur, quod ad eam referri non possit, impium sit, & indignum quod à Deo probetur. Hac enim summa praescripsit, quid se dignum, quid sibi acceptum, quid necessarium nobis sit, quid deniq; concedere ipse velit. Quamobrem, qui vltra progredi audent, & praeter haec aliquid à Deo postulare, primum quidem sapientiae Dei ex suo addere volunt: deinde sub voluntate Dei non se continent: sed ea contempta, longius cupiditate euagan-

euagantur. Postremò nihil vnquam assequentur, quum sine fide orent. Quin verò omnes eiusmodi orationes citra fidem fiant nihil est dubium: quia hîc ab est verbum Dei, quo nisi fides semper nititur, stare nullo modo potest. Qui verò posthabita magistri regula suis votis indulgent, non modo verbo Dei carent, sed quantum omni conatu valent, aduersantur.

49 Hæc ita nolumus accipi, quasi hæc precandi formula astringamur, vt nec verbum aut syllabam mutare liceat. Id duntaxat sic docendo agimus, ne quis omnino aliud querat, expectet, aut postulet, quam quod hæc oratione summatim comprehensum est: & verbis licet diuersissimis, sensu tamen non variet. Quo modo omnes, & quæ in Scripturis habentur, & quæ ex piis pectoribus prodeunt orationes, in hanc conferri certum est. Nihil hîc omissum est quod in Dei laudes cogitari, nihil quod homini pro suis commodis in mentem venire debeat.

50 Quanquam autem suprâ iam dictum est, sublati ad Deum animis semper suspirandû, & sine intermissione orandum: quando tamen ea nostra est imbecillitas quæ multis adminiculis sustentari, is non torpor, qui calcaribus excitari opus habeat: conuenit vt sibi quisque nostrum exercitationis causa peculiare horas constituat, quæ non sine oratione effluant, & quæ totos animi affectus in hoc penitus occupatos habeant: nempe dum manè surgimus, antequam diurnam operam aggredimur: dum ad pastum discumbimus: dum Dei benedictione pasti su-

mus: dum ad quietem nos recipimus. Hac modo sit non superstitiosa horarum obseruatio, quibus, ceu Deo pensum soluentes, in ceteras horas defuncti nobis videamur: sed imbecillitatis nostra pedagogia, qua sic exerceatur, & subinde stimuletur. Praesertim sollicitè curandum est, quoties aliqua rerum angustia aut ipsi premimur, aut premi alios videmus: vt ad eum statim citatis non pedibus sed animis recurramus: deinde ne quam aut nostram aut aliorum prosperitatem praeterire sinamus, quin laude ac gratiarum actione manum eius agnoscere nos testemur. Postremò hoc in omni oratione diligenter obseruandum est, ne certis circumstantijs Deum alligare velimus, nec illi praescribere, quo quid tempore, quo loco, qua ratione facturus sit. Qualiter hac oratione docemur eius arbitrio permittere, vt qua facturus est, qua sibi ratione, quo tempore, quo loco visum fuerit, faciat. Propterea antequam vllam pro nobis precem concipimus, praesamur, vt eius voluntas fiat.

Si animis in hanc obedientiam compositis prouidentia diuina legibus nos regi patimur, facile discemus in oratione perseuerare, ac suspensis desiderijs patienter expectare Dominum: certi, etiamsi minimè apparet, nobis tamen semper adesse, suoq; tempore declaraturum quàm non habuerit surdas aures precibus, qua in hominũ oculis neglecta videbantur. Erit verò isthac praesentissima consolatio, ne deficiamus, ac desperatione concidamus, si quando ad prima nostra vota Deus non respondeat. Quin potius spes nostram

nostram bene temperata animi equitate differendo, in eam perseuerentiam insistamus, quae tantopere nobis comendatur in Scripturis: quia sua verbo Dei auctoritas non asseritur, nisi locatur eius fides supra omnes euentus. Deinde etiam ne Deum tentemus, & nostra improbitate fatigatum aduersum nos prouocemus, quod multis solenne est, qui non nisi certa conditione cum Deo paciscuntur, & perinde ac si suarum cupiditatum seruus esset, stipulationis suae legibus adstringuntur, quibus nisi ex tempore pareat, indignantur, fremunt, obloquuntur, murmurant, tumultuantur. Talibus ergo saepe in furore suo iratus concedit quod alijs in misericordia propitius denegat. Documento sunt filij Israel, quibus satius fuerat non exaudiri à Domino, quam cum carnibus eius indignationem vorare.

Nu. II. V. 18.
& 33.

52 Quod si demum nec post longam expectationem assequatur sensus noster quid orando profectum sit: fides tamen nostra, quod sensu percipi non poterit, nobis certum faciet, nos obtinuisse quod expediebat, quando toties ac tam certo sibi curae fore molestias nostras Dominus recipit, ex quo semel in suum sinum depositae fuerint. Adde quod etiam si nobis annuat Deus, non tamen semper ad disertam voti formulam respondet: sed in speciem nos suspendens, modo tamen incognito preces nostras non vanas fuisse ostendit. Hoc sibi voluit Iohannis verba, Si nouimus quod au- 1 I. Oh. 5. v. 16
dit nos quum quid petierimus ab eo, nouimus quod habemus petitiones quas petimus ab eo.

Diluta videtur hac verborum superfluitas: sed apprime utilis est declaratio, quod scilicet Deus, etiam ubi nobis morem non gerit, precibus tamen nostris facilis est ac propitius, ut spes verbo eius innixa nunquam nos frustretur.

De electione æterna, qua Deus alios ad salutem, alios ad interitum prædestinauit.

CAPVT XXI.

Nunquam liquido ut decet persuasi erimus, salutem nostram ex fonte gratuite misericordie Dei fluere, donec innotuerit nobis æterna eius electio: qua hac comparatione gratiam Dei illustrat, quod non omnes promiscue adoptat in spem salutis, sed dat alijs quod alijs negat. Huius principij ignorantia quantum ex gloria Dei imminuat, quantum vere humilitati detrahat, patet. Atqui quod ita cognitu necessarium est, cognosci posse negat Paulus, nisi Deus, omissis prorsus operum respectu, quos apud se decreuit eligat. In hoc (inquit) tempore reliquæ secundum electionem gratuitam saluæ fuerunt. Quod si per gratiam, non iam ex operibus: quandoquidem iam gratia non esset gratia. Si ex operibus, non ex gratia: quandoquidem opus non esset opus. Si ad electionis originem reuocandi sumus, ut constet non aliunde quam ex mera Dei liberalitate contingere nobis salutem, qui hoc extinctum volunt, malignè quantum in se est obscurant quod magnificè ac plenis buccis celebrandum

brandum erat, & ipsam humilitatis radicem euellunt. Clare testatur Paulus, vbi residui populi salus electioni gratuita adscribitur, tunc demum cognosci, Deum mero beneplacito seruare quos vult, non autem mercedem rependere, quæ nulla deberi potest. Qui fores occludunt ne quis ad gustum huius doctrine accedere audeat, non minorem hominibus quam Deo faciunt iniuriam: quia neque ad nos, vt par est, humiliandos quicquam aliud sufficiet, nec quam simus obstricti Deo, ex animo sentiemus. Nec verò alibi solida fiducia futura, etiam Christo auctore: qui vt nos inter tot discrimina, insidias & lethales conflictus omni metu liberet, inuictosq; reddat, saluum fore promittit quicquid à Patre accepit in custodiam. Ex quo elicimus, continua trepidatione miseros fore quicumque se peculium Dei esse ignorant: ac proinde eos pessimè & sibi & cunctis fidelibus consulere, qui ad tres quas notauimus utilitates cæcutiendo, salutis nostræ fundamentum è medio sublatum cuperent. Quid quodd nobis inde emergit Ecclesia? Sed antequam rem ipsam ingredior, cum duplici hominum genere mihi bifariam præfandum est.

Ioh. 10 v. 25

² Sit primùm nobis hoc præ oculis, aliam prædestinationis notitiã appetere, quam quæ verbo Dei explicatur, non minoris esse insaniam, quam si quis per inuium incedere, vel in tenebris cernere velit.

³ Sunt alij, qui dum huic malo mederi volunt, tantum non sepelire iubent omnem prædestinationis

mentionem: hi nimis infra modū descendunt. Ergo vt hac quoq; in parte legitimū finē teneamus, redeundū erit ad verbū Domini, in quo habemus certā intelligentiā regulā. Est enim Scriptura, schola Spiritus S. in qua vt nihil prætermissum est, scitu & necessariū & vtile, sic nihil docetur nisi q̄ scire cōducatur.

Tantum illud obtinere apud eos cupio, vt quæ in occulto recōdita Dominus reliquit, ne scrutemur: quæ in apertū protulit, ne negligamus: ne aut vna ex parte nimia curiositatis: aut ex altera, ingratiitudinis damnemur. Nam scitē ab Augustino dictum est, nos tuto Scripturā sequi posse, quæ velut materno incessu submissius graditur, ne infirmitatē nostram deserat.

Lib. 5. de
Gene. ad
litteram.

Prædestinationem, qua Deus alios in spē vitæ adoptat, alios adiudicat æternæ morti, nemo, qui velit pius censeri, simpliciter negare audet: sed eam multis cauillis inuoluunt, præsertim verò qui præscientiam faciunt eius causam. Ac nos quidem vtrang; in Deo statuimus: sed præposterè dicimus alteram alteri subijci. Præscientiam cum tribuimus Deo, significamus omnia semper fuisse ac perpetuò manere sub eius oculis: vt eius notitiæ nihil futurum aut præteritum sit. Atq; hæc præscientia ad vniuersum mundi ambitum & ad omnes creaturas extenditur. Prædestinationem vocamus æternum Dei decretum, quo apud se constitutum habuit quid de vnoquoq; hominum fieri veller. Hanc verò Deus non modo in singulis personis testatus est, sed specimen eius in tota Abrahæ sobole edidit, vnde palā fieret, in eius arbitrio esse qualis

qualis cuiusq; gentis futura sit conditio. Quam diui-
 deret Altissimus gentes, & separaret filios Adā, pars
 eius fuit populus Israel, funiculus hereditatis eius.
 Ante omnium oculos est segregatio in Abrahā perso-
 na, quasi in arido trunco, populus vnus alijs reiectis
 peculiariter eligitur: causa verò non apparet, nisi
 quòd Moses, vt posteris ansam gloriandi præcidat,
 gratuito tantū Dei amore excellere eos docet. Non
 quia reliquas gentes superastis numero, complacuit
 ei in vobis vt vos eligeret: sed quia dilexit vos. Quod
 fideles vna voce prædicant, Elegit nobis hereditatem
 nostram gloriā Iacob quem dilexit. Dotes enim qui-
 bus ornati à Deo erant, omnes in gratuitū amorem
 transcribunt: non modò quia sciebant nullis eas me-
 ritis se adeptos, sed ne sanctum quidē Patriarchā ea
 fuisse virtute præditū, vt sibi & posteris tantā hono-
 ris prærogatiuā acquireret. Et, quò validius cõterat
 omnē superbiam, exprobrat nihil tale fuisse promeri-
 tos, quū populus sit cõtumax ac dura ceruicis. Ad hoc
 etiam principiū gratuiti foederis reuocātur Israeli-
 ta, vbi vel gratia Deo agenda sunt, vel spes in futurū
 tempus erigenda. Ipse fecit nos, & nō ipsi nos (inquit
 Prophet a) populus eius, & oues pascuorū eius. Ad ean-
 dē gratitudinē populū hortatur Dauid, Beata gens
 cuius Iehouah est Deus, populus quē elegit in heredi-
 tarē sibi. Ad bonam spem verò animat Samuel, Non
 deseret vos Deus propter magnum nomen suum,
 quando placuit ei vos sibi creare in populum.
 Quomodo & seipsum Dauid, dum impetitur eius si-

Deut. 32. v. 8

Deut. 4. v. 37

Deut. 7. v. 8.

Deut. 10. v.

14.

Deut. 23.

Psal. 47. v. 5.

Deut. 9. v. 6

Psal. 95. v. 7.

& 100. v. 3.

Psal. 33. v. 12

1. Sā. 12. v. 22

Pf. 1. 65. v. 5
Ma. 41. v. 9.

des, ad pugnam armat: Beatus quem elegisti, habitabit in atrijs tuis. Quum etiam dicitur, Elegi te, & non abieci te: cōtinuum insignis liberalitatis paternae benevolentiae cursum commendat. Apertius apud Zach. 2. v. 12 Zachariam Angelus, Elegit adhuc Deus Ierusalem. quasi eam durius castigando reprobasset, vel exilium fuisset electionis interruptio: quæ tamen inuiolabilis manet, licet non semper appareant signa.

Addendus est secundus gradus restrictior, vel in quo conspicua fuit Dei gratia magis specialis: quando ex eodem genere Abrahæ alios repudiavit Deus, alios in Ecclesia fouendo, se inter filios retinere ostendit. Vitio suo & culpa, fateor, exciderunt ab adoptione Ismael, Esau, & similes: quia apposita erat conditio, vt fideliter colerent Dei fœdus quod perfide violarunt. Fuit tamen hoc singulare Dei beneficium, quòd eos reliquis gentibus præferre dignatus fuerat: sicut dicitur in Psalmo, Non ita fecit alijs nationibus, nec iudicia sua manifestauit eis.

Pf. 47. v. 20.

Quanquam satis iam liquet, Deum occulto consilio liberè quos vult eligere, alijs reiectis: nondum tamen nisi dimidia ex parte exposita est gratuita eius electio, donec ad singulas personas ventum fuerit, quibus Deus non modò salutem offert, sed ita assignat, vt suspensa vel dubia non sit effectus certitudo. Hi in semine illo vnico censentur, cuius meminit Paulus. nam etsi adoptio in manu Abrahæ fuit deposita, quia tamen multi ex posteris quasi putrida membra resecti sunt: vt efficax & verè stabilis sit

fit electio, necesse est ascendere ad caput in quo electos suos cœlestis Pater inter se colligauit, & sibi insolubili nexu deuinxit. Ita in adoptione generis Abrahæ enituit quidem liberalis Dei fauor, quem alijs negauit: in Christi tamen membris longe præstantior eminent vis gratiæ: quia capiti suo insiti nūquam à salute excidunt. Scitè itaque Paulus ex Malachia loco ratiocinatur, vbi DEVS interposito vitæ æternæ pacto, populum quempiam ad se inuitat: specialem electionis modum in parte subesse, vt non omnes promiscua gratia efficaciter eligat. Quòd autem generalis electio populi nõ semper firma & rata sit, in promptu se offert ratio. quia cum quibus paciscitur DEVS, non protinus eos donat Spiritu regenerationis, cuius virtute vsq; in finem in fœdere perseuerent: sed externa inuitatio absque interiori gratiæ efficaciam, quæ ad eos retinendos valida esset, medium quiddam est inter abiectionem humani generis, & electionem exigui priorum numeri. Hac ratio est cur tam sedulo discernat Paulus filios Abrahæ secundum carnem à spiritalibus, qui exemplo Isaac vocati sunt: non quòd simpliciter esse Abrahæ filium res fuerit inanis & infructuosa (quod non sine fœderis contumelia diceretur) sed quia immutabile Dei consilium, quo sibi prædestinauit quos voluit, efficax demum per se his solis posterioribus in salutem fuit. Quòd ergo Scriptura clarè ostendit, dicimus, æterno, & immutabili consilio Deum semel constituisse quos olim se-

mel assumere vellet in salutem, quos rursus exitio deuouere. hoc consilium quoad electos in gratuita eius misericordia fundatū esse asserimus, nullo humana dignitatis respectu. quos verò damnationi addicit, his iusto quidem & irreprehensibili, sed incomprehensibili ipsius iudicio, vite aditum precludi. Iam verò in electis vocationem statuimus electionis testimonium. Iustificationem deinde, alterum eius manifestande symbolum, donec ad gloriam in qua eius complementum extat, peruenitur. Quemadmodum autem vocatione & iustificatione electos suos Dominus signat, ita reprobos vel à notitia sui nominis, vel à Spiritus sui sanctificatione excludendo, quale maneat eos iudicium, istis veluti notis aperit.

Confirmatio huius doctrinæ ex Scripturæ testimonijs. CAP. XXII.

Vulgò existimant Deum, prout cuiusq; merita fore prouidet, ita inter homines discernere. quos ergo sua gratia fore non indignos præcognoscit, eos in filiorum locum cooptare: quorum ingenia ad malitiam & impietatem propensura dispicit, eos mortis damnationi deuouere. Sic interposito præscientiæ velo, electionem non modo obscurant, sed originem aliunde habere fingunt. Alij verò, quia Deus eligens suo arbitrio quosdam, alios præterit, litem ei intendunt. Verùm si res ipsa nota est, quid proficiant contra Deum iurgando? Nihil doce-

docemus quod vsu compertum non sit, Deo quibus vult gratiam suam erogare, liberum semper fuisse. Non queram vnde alijs posteritas Abrahæ præcellerit, nisi ex illa dignatione cuius extra DEVM causa non inuenitur. Respondeant cur homines sint magis quàm boues aut asini: quum in manu DEI esset canes ipsos fingere, ad imaginem suam formauit. Concedentne brutis animalibus de sua sorte cum Deo expostulare, quasi iniustum sit discrimen? Certe prærogatiua quam nullis meritis adepti sunt, eos potiri nihilo æquius est quàm Deum sua beneficia pro iudicij sui mensura variè distribuere. Si ad personas transfiliant, vbi magis odiosa est illis inæqualitas, saltem ad Christi exemplum debebunt expauescere, ne de sublimi hoc mysterio tam secure garriant. Concipitur ex semine Dauidis mortalis homo: quibus virtutibus promeritum fuisse dicent, vt in ipso vtero fieret caput Angelorum, vnigenitus DEI filius, imago & gloria Patris, lux, iustitia & salus mundi? Hoc prudenter animaduertit Augustinus, in ipso Ecclesie capite lucidissimum esse gratuita electionis speculum, ne in membris nos conturbet, nec iuste viuendo factum esse Filium DEI, sed gratis tanto honore fuisse donatum, vt alios posse a faceret donorum suorum consortes.

Hic si quis querat, cur non alij quod ille, vel cur ab illo nos omnes tam longo interualle

Augustinus
de correp.
& gratia ad
Valentinū
cap. 15. Itē,
De bono
perseueran-
tia cap. vlt.

distemus, cur nos omnes corrupti, ille puritas: non modo vesaniam suam, sed impudentiam suam quoque simul prodet. Quod si pergunt velle Deo liberum eius eligendi ac reprobandi eripere, simul etiam quod datum est Christo auferant. Iam quid de vnoquoque pronunciet Scriptura operapretium est attendere. Paulus cum docet nos in Christo electos fuisse ante mundi creationem, omnem certe dignitatis nostræ respectum tollit. perinde enim est ac si diceret, quoniam in vniuerso Adæ semine nihil electione sua dignum reperiebat cœlestis Pater, in Christum suum oculos conuertisse. Valeat igitur apud fideles hæc ratio, ideo nos in Christo fuisse in cœlestē hereditatem adoptatos, quia in nobis ipsis non eramus tante excellentiæ capaces. Quod & alibi quoque notat quum hortatur ad gratiarum actionem Colossenses, ex eo quod diuinitus redditi fuerint idonei ad participandam sortem sanctorum. Si gratiam istam Dei, vt idonei ad gloriam futura vitæ obrinendam reddamur, præcedit electio: quid iam reperiet in nobis Deus ipse, quo ad nos eligendos moueatur? Apertius etiamnum altera eius sententia quod volo exprimetur. Elegit nos, inquit, antequam iacerentur mundi fundamenta, secundum beneplacitum voluntatis suæ, vt essemus sancti & immaculati, & irreprehensibiles in conspectu ipsius. Vbi Dei beneplacitum quibuslibet nostris meritis opponit.

Vbicunque regnat hoc Dei placitum, nulla in considerationem veniunt opera. Antithesin quidem hic

hic non profequitur, sed subaudienda est, qualis alibi explicatur ab ipso met. Vocauit nos, inquit, ^{2. Tim. 1. v. 9} uocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam quae data est nobis à Christo ante tempora secularia. Et in eo quod sequitur, Vt essemus sancti & immaculati, scrupulum omnem adimit. Dic enim, Quoniam futuros praeuidit sanctos, ideo elegit: & ordinem Pauli inuertes. Sic ergo colligere tuto potes, Si elegit nos ut sancti essemus, non elegit quia futuros tales praeuidebat. Pugnant enim inter se haec duo, habere pios ab electione ut sancti sint, & ad eam ratione operum peruenire. Neque valet hic cauillum quò subinde confugiunt, nullis praecedentibus meritis Dominum rependere electionis gratiam, futuris tamen concedere. Quum enim dicitur electos fuisse fideles ut sancti essent: simul innuitur, quae in ipsis futura erat sanctitas, ab electione habuisse exordium. Et quomodo quadrabit istud verbum, quae ab electione deriuantur, electioni causam dedisse? Id ipsum quod dixerat, videtur magis postea confirmare, ^{Eph. 1. v. 5} ubi ait, Secundum propositum voluntatis suae, quod proposuerat in semetipso. siquidem Deum in semetipso proposuisse, perinde valet ac si diceretur nihil extra se considerasse, cuius rationem in discernendo haberet. Itaque protinus subijcit huc pertinere totam electionis nostrae summam, ut simus in laudem diuinae gratiae. Certè Dei gratia non sola praedicari in electione nostra meretur, nisi haec gra-

tuita sit. Porro hac gratuita non erit, si in suis eligendis Deus ipse qualia sint futura cuiusque opera reputat. Proinde quod suis discipulis dicebat Christus, in vniuersum valere inter omnes fideles competitur: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Vbi non praterita tantum merita excludit, sed nihil habuisse in seipsis significat cur eligerentur, nisi sua misericordia anteuertisset. Quomodo & illud Pauli intelligendū, Quis prior dedit illi, & retributionē accipiet? Siquidem ostendere vult, sic Dei bonitatem homines praeuenire, vt nihil apud ipsos nec prateritum, nec futurum reperiat, quo ipsis concilietur.

Ioh. 15. v. 16

Rom. II. v.

35

Rom. 9. v. 6

Iam ad Romanos negat omnes esse Israelitas qui ⁴ pgeniti sunt ab Israele. Origo huius disputationis erat ex superbia fallaciq; gloriatione Iudaici populi, nam quū sibi Ecclesie nomē assererent, volebat à suo arbitrio pendere fide Euangelij. Sicut hodie libenter Papista fictitio hoc colore se in Dei locum substitueret. Paulus quāuis concedat sanctā esse Abrahe progeniē ratione foederis, contendit tamen extraneos esse in ea plerosq; neg; id modo quia degenerēt vt fiant ex legitimis adulterini: sed quia in summo fastigio emineat ac regnet specialis Dei electio, qua solatā illius adoptionē facit. Si alios sua pietas stabiliret in spe salutis, alios abdicaret sola sua defectio: stultē profectō & absurde Paulus ad arcanam vsq; electionem lectores eueheret. Longius deinde rem prosequitur sub exemplo Iacob & Esau, nam quum ambo essent filij Abrahe pariter inclusi in vtero matris,

ris, primogenitura honorem transferri ad Iacob,
 portento similis fuit mutatio: qua tamen Paulus
 contendit testatam fuisse electionem vnius, & al-
 terius reprobationem. Queritur origo & causa,
 quam præscientiæ doctores in hominum virtutibus
 & vitijs expositam esse volunt. Paulus autem
 quid? Quum nondum nati essent, nec quippiam Rom. 9. v. 11
 boni aut mali fecissent, vt secundum electionem
 propositum D E I maneret, non ex operibus, sed
 ex vocante dictum est, Maior seruiet minori: si-
 cut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio ha-
 bui. Si quid valeret præsciētia in hoc fratrum discri-
 mine, importuna certè fieret temporis mentio. Iam
 hoc inconsideratè additum foret, nihil dum boni fe-
 cisse. Atqui in expediendo nodo pergit Apostolus,
 docetq; adoptionem Iacob, non ex operibus profectā
 esse, sed ex vocatione Dei. vno posito alterum disertè
 euertere volens, ac si diceret: considerandū esse quid
 Deo pi. rit, nō qd attulerint ex se ipsis homines.
 Postremò certū est, Electionis & Propositi vocibus
 quascung; comminisci homines solent causas extra
 arcanum Dei consiliū, ab hac causa remoueri.

Quidnam ad hæc obscuranda prætexent, qui
 operibus vel præteritis vel futuris locum aliquem
 in electione assignant? Hoc enim est prorsus elu-
 dere quod contendit Apostolus, non ex aliqua ope-
 rum ratione, sed ex mera Dei vocatione pendere fra-
 trum discrimen, quia inter nondū natos constitu-
 tum fuerit. Neg; verò cum latuisset istorū argutia,

si quid solidi habuisset: sed quia optimè nouerat, in homine Deum praeuidere nihil boni posse, nisi quod electionis suae beneficio iam prius largiri statuerit: non confugit ad præposterum illum ordinem, ut opera bona cause suae præferat. Habemus ex verbis Apostoli, solius diuinae electionis arbitrio fundatam esse fidelium salutem. neq; illum fauorem operibus conciliari, sed ex gratuita uocatione prouenire. Habemus & eius rei propositam quasi *ἑκτότερον*. Fratres sunt Esau & Iacob, iisdem geniti parentibus, eodem adhuc utero conclusi, nondum editi in lucem. In illis omnia paria, diuersum tamen de illis Dei iudiciū. Alterum enim assumit, alterum reijcit. Sola erat primogenitura, cuius iure alter alterum præcederet. Atqui, illa quoque præterita, inuicem defertur quod negatur maiori.

Rom. 9, v. 15

Causã si queres, hæc reddit Apostolus, Quia Mosi dictū sit, Miserebor cuius miserebor: & miseratione dignabor quæcunq; miseratione dignabor. Et qd hoc, queso, sibi uult? Nèpe clarissimè Dominus pronuntiat, nullã hominib. benefaciendi rationẽ in ipsis se habere, sed à sola sua misericordia sumere, ideoq; suū esse opus suorum salutem. Quum tuam in se vno salutem Deus statuatur, cur ad te ipsum descendes? Quum vnam tibi suam misericordiam assignet, cur ad propria merita decurres? Quum tuam cogitationem in sua miseratione contineat, cur ad operum tuorum intuitum partem reflectes? Itaq; ad minorem illum populum venire necesse est, quem Paulus alibi præcognitum

Rom. 11, v. 2

cognitum fuisse Deo scribit: non, qualiter isti imaginantur, præscire ex otiosa specula quæ non facit: sed quo sensu sæpe legitur. Nam certè quum dicit Petrus apud Lucam, Christum definito consilio & præscientia Dei fuisse morti addictum, non speculãtem Deum inducit, sed salutis nostræ authorem. Sic & idem Petrus, electos iuxta præcognitionem Dei fuisse dicens fideles ad quos scribit, propriè exprimit arcanam illam prædestinationem, qua Deus filios sibi quos voluit signavit. Quo sensu in eodem capite Christum dicit agnum fuisse præcognitum ante mundi creationem. Quid enim insulsius aut frigidius, quam Deum è sublimi spectasse, vnde ventura esset humano generi salus? Populus ergo præcognitus tantundem Paulo valet atq; exigua portio turbe permixta, quæ falsò Dei nomen obtendit.

Nunc de re tota pronuntiet supremus cognitor ac magister. Tantam in suis auditoribus duritiem cernens, vt apud turbam verba propè sine fructu funderet, vt medeatur huic scandalo, exclamat: Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet. Hec enim est voluntas Patris, vt quicquid dederit mihi, non perdam ex eo quicquam. Obserua à Patris donatione fieri initium, vt in Christi fidem ac clientelam tradamur. Electi dicuntur antè fuisse Patris, quàm eos donaret vnigenito filio. Queritur, an natura: imò qui alieni erant, trahendo suos facit. Maior inest Christi verbis claritas quàm vt tergiuersando vllis nebulis obduci queat. Nemo (inquit) potest venire ad me

Acto. 1. v. 23

1. Pet. 1. v. 2

2. Tim. 2. v. 19

Ioh. 6. v. 37

Ioh. 6. v. 44

nisi Pater traxerit eum. Qui autem audiuit, & dicit à Patre, ille ad me venit. Si promiscuè omnes coram Christo genu flecterent, cōmunis esset electio: nunc in paucitate credentiū manifesta apparet diuersitas. Itaq; postquā discipulos qui sibi dati sunt, asseruit Christus fuisse Dei Patris peculiū, paulo post addit, Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Vnde fit, vt totus mundus ad suū creatorem non pertineat, nisi quod à maledictione, & ira Dei ac morte aeterna nō multos eripit gratia, qui alioqui perituri erāt: mundum autem in suo interitu, cui destinatus est, relinquit. Interea quāuis se medium Christus inserat, sibi tamen ius eligendi communiter vendicat cum Patre. Non de omnibus, inquit, loquor: scio quos elegerim. Si quis roget vnde elegerit, alibi respondet, Ex mundo, quem à precibus suis excludit vbi discipulos Patri commendat. Nam quod alibi Iudam inter electos numerat, quū diabolus esset, hoc tantum refertur ad munus Apostolicū: quod etsi illustre speculum est fauoris Dei, (sicuti in sua persona toties agnoscit Paulus) non tamen spem in se continet aeternae salutis. Potuit ergo Iudas, quū perfidē Apostolatū gereret, diabolo esse deterior, sed quos inseruit semel Christus in corpus suū, eorū neminē perire sinet: quia in conseruanda eorum salute & pollicitus est praeestabit: nepe exeret Dei potentiam quae maior omnib. est. Summa est, Deū gratuita adoptione creare quos vult habere filios: eius verò intrinsecam esse in ipso causam: quia arcano suo beneplacito contentus est.

At Ambrosius, Origenes, Hieronymus censuerunt, Deum suam gratiam inter homines dispensare prout ea queng, bene vsurū praeuiderit. Adde & Augustinum in ea fuisse aliquādo sententia: sed quū melius in Scripturae cognitione profecisset, non retractauit modo vt euidenter falsam, sed fortiter consutauit. Quū & post retractationem, Pelagianos perstringens, quod in eo errore persisterent: Quis istum, inquit, acutissimum sensum Apostolo desuisse non mireretur? Nam quum rem stupendam proposuisset de illis nondū natis, & deinde sibi questionē obijceret: Quid ergo? nunquid est iniquitas apud Deum? erat locus vt responderet Deum praeuidisse vtriusq, merita: non tamen hoc dicit, sed ad Dei iudicia & misericordiam confugit. Et alibi, quum omnia ante electionem merita sustulisset: Hic certe, inquit, vacat vana illorum ratiocinatio, qui praescientiam Dei defendunt contra gratiam Dei: & ideo dicunt nos electos ante mundi constitutionem, quia praesciuit Deus futuros nos bonos, non seipsum nos facturū bonos. Non hoc dicit qui dicit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Nam si propterea nos elegisset, quia bonos futuros praesciuerat: simul etiam praesciuisset quod eramus eum electuri. Verum ergo manet illud Augustini, Gratiam Dei non inuenire eligendos, sed facere.

Obijciunt nonnulli, Deū sibi fore contrariū, si vniuersaliter omnes ad se inuitet, paucos vero electos admittat. Sic promissionum vniuersitas discretionā

Libro Re-
tract. 1. ca. 17

Epist. ad
Sixtum 106

Homilia in
Ioh. 3

Ioh. 15. v. 16

*specialis gratia secundum eos tollit. Quod postulant illis nego, vt duobus modis falsum est. nam qui minatur, dum super vrbem vnā pluet, siccitatem ferre super alteram: qui famem doctrine alibi denuntiat, non obstringit se certa lege vt equaliter vocet omnes. Et qui Paulum vetans in Asia verbum facere, & eundem à Bithynia auertens in Macedoniam trahit, sui iuris esse demonstrat, thesaurum hūc quibus visum est distribuere. Per Iesaiam tamen ac pertius demonstrat quomodo electis peculiariter salutis promissiones destinat. nam de illis tantum, non autem indifferenter de toto genere humano, predicat sibi fore discipulos. Vnde constat perperam quibuslibet prostitui salutis doctrinam, vt efficaciter proficit, quæ solis Ecclesiæ filijs seorsum reposita esse dicitur. Hoc in presentia sufficiat, quamuis generaliter omnes compellet vox Euangelij, rarum tamen esse fidei donum. Causam assignat Iesaias, quod non omnibus patefiat brachium Dei. Si diceret Euangelium maligne & peruersè contemni, quia audire pertinaciter multi recusant, valeret fortè hic color de vniuersali vocatione. Scire autem ex doctoribus istis velim, solane prædicatio filios DEI faciat, an fides. Certè quum dicitur Iohannis primo, Quicumque credunt in filium Dei vnigenitum, filios Dei ipsos quoque fieri, non confusa illic ponitur congeries, sed specialis ordo datur fidelibus, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. At fidei (inquunt) mu-
tatis*

Amos 4. v. 7
& 8. v. 11

Acto. 16. v. 6

Iesai. 3. v. 16
& cap. 54

Iesai. 53. v. 1

Ioh. 1. v. 12

tuus est cum verbo consensus, nempe ubicunque est fides. Sed semen inter spinas cadere, vel in locis lapidosus nouum non est: non solum quia maior pars cōtumax re ipsa apparet aduersus Deum, sed quia non omnes oculis & auribus sunt praditi. Quomodo igitur conueniet, Deum ad se vocare quos scit non venturos? Respondeat pro me Augustinus: Disputare vis mecum? Mirare mecum, & exclama, O altitudo! Ambo consentiamus in pauore, ne in errore pereamus. Adde quod si electio, teste Paulo, fidei mater est: in eorum caput retorqueo argumentum, ideo non esse generalem fidem, quia specialis est electio. Nam a serie causarum & effectuum facile colligitur, vbi dicit Paulus nos esse refertos omni benedictione spiritali, sicuti nos elegerat Deus ante mundi creationem: ideo non omnibus esse communes has diuitias, quia elegit Deus tantum quos voluit. Hęc ratio est cur alibi fidem electorū cōmendat, ne quisquā putetur fidem sibi proprio motu acquirere, sed penes Deum resideat hęc gloria, illuminari ab eo grati quos antea elegerat. Recte enim Bernardus, Amici (inquit) seorsum audiūt, quibus & loquitur, Nolite timere pusille grex: quia vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum. Qui sunt hi? Vtiq, quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, magnum secretumq, innotuit consiliū. No- uit Dominus qui sui sint: sed quod notum erat Deo, manifestatum est hominib. nec alios sanè dignatur tanti participatione mysterij, nisi eos ipsos quos fore

August. de
verbis A-
post. Scrm.
11.

Ephes. i. v. 2

Tit. i. v. 2

Ad Thomā
præpositum
Beneclę.
epist. 107.

suos praeiunxit & praeordinauit. Paulo post concludit, Misericordia Dei ab aeterno usque ad aeternum super timentes eum: ab aeterno, ob praeordinationem, in aeternum, ob beatificationem: altera principium, altera finem nesciens. Sed quid Bernardum citare testem opus est, quando ex Magistri ore audimus,

Ioh. 6 v. 46 non alios videre nisi qui sunt ex Deo. Ac electioni quidem apte coniungitur fides, modo secundum gratiam teneat. Quem ordinem clare exprimunt alibi Christi verba, Haec est voluntas Patris, ut non perdam quod dedit. Haec enim voluntas eius est, ut quisquis credit in filium, non pereat. Si omnes vellet saluos, custodem illis praeficeret Filium, & omnes in eius corpus sacro fidei vinculo infereret. Nunc constat fidem singulare esse paterni amoris pignus, filijs quos adoptauit reconditum. Ideo Christus alibi dicit, oues sequi pastorem, quia nouerunt vocem eius: alienum vero non sequi, quoniam non agnoscent vocem alienorum. Vnde autem ista discretio, nisi quia diuinitus perforatae sunt illis aures? Nemo enim se ouem facit, sed formatur caelesti gratia. Vnde & salutem nostram Dominus perpetuo certam & tutam fore docet: quia insuperabili Dei potentia custoditur. Proinde concludit incredulos non esse ex ouibus suis: nempe quia non sunt ex eorum numero quos Deus sibi per Iesaiam pollicitus est fore discipulos. Porro, quia testimonijs quae citauimus exprimitur perseuerantia, inflexibilem electionis constantiam simul testantur.

11 Nunc de reprobis, quos simul illic coniungit A-
 postolus. Ut enim Iacob, nihil dum bonis operibus
 promeritus, assumitur in gratiam: sic Esau, nullo
 adhuc scelere inquinatus, odio habetur. Si ad opera
 conuertimus oculos, iniuriam irrogamus Apostolo,
 quasi id ipsum quod nobis perspicuum est non vide-
 rit. Porro non vidisse conuincitur, quando hoc no-
 minatim vrget, quum nihil dum boni aut mali de-
 signassent, alterum electum, alterum reiectum: vt
 probeat diuina predestinationis fundamentum in o-
 peribus non esse. Deinde vbi obiectionem mouit,
 num iniquus sit Deus, illud quod certissimum & a-
 pertissimum fuisse iustitiae eius patrocini-
 um, non vsurpat, Deum rependisse Esau secundum suam ma-
 litiam: sed diuersa solutione contentus est, quod in
 hunc finem excitentur reprobi, vt Dei gloria per il-
 los illustretur. Demum subnectit clausulam, Deum
 cuius vult misereri, & quem vult indurare. Vides
 vt in solum Dei arbitrium vtrumque conferat? Er-
 go si non possumus rationem assignare cur suos mi-
 sericordia dignetur, nisi quoniam ita placet: neque
 etiam in illis reprobando aliud habebimus quam
 eius voluntatem. Quum enim dicitur Deus vel in-
 durare, vel misericordia prosequi quem vo-

Vide sect. 2
& seq.

Rom. 9. v. 13

Ibidem 18

luerit, eo admonentur homines nihil
 causa querere extra eius
 voluntatem.

Refutatio calumniarum, quibus hæc doctrina
semper iniquè grauata fuit. CAP. XXIII.

HÆc dum audit humanum ingenium, variè & i
supra modum tumultuatur. Ac multi quidem
ac si inuidiam à Deo repellere vellent, electionem ita
fatentur, vt negent quenquam reprobari: sed insci-
tè & nimis pueriliter; quando ipsa electio nisi re-
probationi opposita non staret. Dicitur segregare
Deus quos adoptat in salutem. Quos ergo Deus præ-
terit, reprobat: neque alia de causa nisi quòd ab
hereditate quam filiis suis predestinat, illos vult
excludere. Nec verò tolerabilis est hominum proter-
uia, si Dei verbo franari se non sustinet. Paulus admo-
net figmento nefas esse cum factore suo rixari. Iam
qui non admittunt, vltos à Deo reprobari, quomodo
se expedient ab illa Christi sententia, Omnis arbor
quam non plantauit Pater meus, eradicabitur? A-
pertè exitio addici audiunt quoscunque cœlestis Pa-
ter dignatus non est quasi sacras arbores in agro suo
plantare. Si hoc reprobationis signum esse negant,
nihil est tam liquidum quod illis queat probari. Et
in contextu à Paulo asseritur, quòd Deus excitaue-
rit Pharaonem, deinde quos vult induret. Vnde se-
quitur absconditum Dei consilium obdurationis esse
causam. Hoc saltè obtineo quod tradit Augustinus,
vbi ex lupis Deus oves facit, gratia potentiore eos
reformare, vt dometur eorum durities: proinde ob-
stinatos ideo non conuertit, quia potentiozem illam
gratiam nõ exerit Deus, qua non destituitur si eam
proferre veller.

Rom, 9 v. 20

Matt, 15, v. 13

Lib. 1. de
prædest.
sanct, cap. 2

2 *Hac quidem pijs & modestis abundè sufficerent, & qui se homines reminiscuntur. Quia tamen non vnam speciem euomunt contra Deum, ad singulas, prout res feret, respondebimus. Multis modis cum Deo litigāt stulti homines: Primum interrogant, quo iure suis creaturis irascatur Dominus, à quibus nulla antè offensa prouocatus fuerit. Eiusmodi cogitationes si quando pijs hominibus in mentem veniant, ad frangendos earum impulsus, vel hoc vno satis armantur, si reputent quanta sit improbitatis, causas diuinae voluntatis duntaxat percunctari: quum omnium que sunt, ipsa sit causa, & meritò esse debeat. Nam si vllam causam habet, aliquid eam antecedit oportet, cui veluti alligetur: quod nefas est imaginari. Adè enim summa est iustitiæ regula Dei voluntas, vt quicquid vult, eo ipso quod vult, iustum habendum sit. Vbi ergo queritur, cur ita fecerit Dominus, respondendum est, Quia voluit. Quod si vltra pergās rogando cur voluerit, maius aliquid queris & sublimius Dei voluntate, quod inueniri non potest. Neg, tamen commentum ingerimus absolutæ potentie: quod sicuti profanum est, ita meritò detestabile nobis esse debet. Non fingimus Deum ex legem, qui sibi ipsi lex est: quia (vt ait Plato) lege indigent homines qui cupiditatibus laborant: Dei autem voluntas non modo ab omni vitio pura, sed summa perfectionis regula, etiam legum omnium lex est. Verum negamus obnoxium esse reddende rationi: negamus etiam nos esse idoneos iudices, qui proprio sensu pro-*

nuntiemus de hac causa. Quare si tentamus ultra
 quam licet, metum incutiat illa comminatio Psal-
 mi, Deum fore victorem quoties ab homine mortali
 iudicabitur.

Tacendo potest Deus ita comescere hostes suos.³
 Sed ne illos sacrum nomen suum impune ludibrio
 habere patiamur, arma quoque aduersus eos nobis ex
 verbo suo suppeditat. Proinde si quis nos huiusmodi
 verbis aggrediatur, cur ab initio Deus ad mortem
 aliquos predestinavit, qui quum nondum essent, me-
 reri iudicium mortis nondum potuerant: Nos, re-
 sponsonis loco, vicissim eos rogemus, quid Deum ho-
 mini debere existiment, si eum a natura sua estima-
 re velit? Qualiter peccato vitiati sumus omnes, non
 possumus non esse Deo odiosi, idque non tyrannica se-
 uitia, sed aequissima iustitie ratione. Quod si iudicio
 mortis obnoxij sunt omnes naturali conditione, quos
 ad mortem Dominus predestinat, de qua, obsecro, eius
 iniquitate erga se conquerantur? Vnde apparet
 quam peruersa sit obstrepenti affectatio, quod data
 opera supprimunt quam in se agnoscere coguntur
 damnationis causam, ut Dei pretextus eos liberet.

Quid enim hic aliud dici videtur, quam Deo esse
 potentiam que impediri nequeat, quominus, prout
 libitum fuerit, quiduis agat? Verum longe secus est:
 que enim potentior afferri ratio potest, quam dum
 iubemur cogitare quis sit Deus? Quomodo enim vl-
 lam iniquitatem admitteret, qui iudex est orbis?
 Ad Dei naturam si proprie pertinet, iudicium face-

re, iustitiam igitur naturaliter amat, iniustitiam auersatur. Proinde non quasi deprehensus foret Apostolus, ad cuniculos respectauit: sed indicauit altiorrem esse iustitiae diuinae rationem, quam ut vel humano modo metienda sit, vel ingenij humani tenuitate possit comprehendi. Angelos qui steterunt in sua integritate, Paulus electos vocat: si eorum constantia in Dei beneplacito fundata fuit, aliorum defectio arguit fuisse derelictos. Cuius rei causa non potest alia adduci quam reprobatio, quae in arcano Dei consilio abscondita est.

1. Tim. 5. v. 2

5 Dico cum Augustino, esse à Domino creatos quos in exitum ituros sine dubitatione praesciebat: idq; ita factum, quia sic voluit. Cur autem voluerit, non esse nostrum rationem exigere: neque conuenire, ut diuina voluntas in controuersiam apud nos descendat, de qua quoties habetur sermo, sub ipsius nomine suprema iustitia regula nominatur. Quid ergo de iniquitate questio mouetur, vbi iustitia clarè apparet? Si tumultuatur mens tua, ne pigeat Augustini consilium amplecti. Tu homo expectas à me responsum: & ego sum homo. Itaque ambo audiamus dicentem, O homo tu quis es? melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. quare merita: non inuenies, nisi poenam. ò altitudo! Petrus negat: latro credit. ò altitudo! Queris tu rationem? ego expauescam altitudinem.

Epist. 106

August. de ver. Apost. Sermon. 20.

Turatiocinare, ego mirabor: tu disputa, ego credam: altitudinem video, ad profundum non peruenio. Requieuit Paulus, quia admirationem inuenit. Vocat ille inscrutabilia Dei iudicia: & tu scrutari uenisti? Ille dicit inuestigabiles eius uias: & tu uestigas?

Alterum quoque obiectum ab impietate emergit, quod tamen ad peccatoris excusationem rectè spectat. Sic ergo ogganniunt, Cur ea uicio Deus imputaret hominibus, quorum necessitatem sua prædestinatione imposuit? Ergo uideamus, quomodo ritè nodus expediri debeat. Constare inter omnes debet, quod ait Solomon, Deum omnia propter semetipsum condidisse, impium quoque ad diem malum. Ecce, quum rerum omnium dispositio in manu Dei sit, quum penes ipsum resideat salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuq; suo ita ordinat, ut inter homines nascantur qui suo exitio ipsius nomen glorificent. Si quis caussetur, nullam eis inferri necessitatem ex Dei prouidentia, sed potius ea conditione ab ipso esse creatos, quoniam futuram eorum prauitatem prauiderit: neque nihil dicit, neque totum. Sed quum non alia ratione quæ futura sunt, præuideat, nisi quia, ita ut fierent, decreuit: frustra de præscientia lis mouetur, ubi constat ordinatione potius & natu omnia euenire.

Disertis uerbis hoc extare negant, decretum suis-
se à Deo, ut sua defectione periret Adam. Quasi uerò
idem ille Deus, quem Scriptura prædicat facere que-
cunque uult, ambiguo sine condiderit nobilissimam

ex suis creaturis. Liberi arbitrii fuisse dicunt, vt fortunã ipse sibi fingeret : Deum verò nihil destinasse, nisi vt pro merito eum tractaret. Tam frigidum commentum si recipitur, vbi erit illa Dei omnipotentia, qua secundum arcanum consilium, quod aliunde non pendet, omnia moderatur? Nec absurdum videri debet quod dico, Deum non modo primi hominis casum, & in eo posterorũ ruinam præuidisse: sed arbitrio quoq; suo dispensasse. Vt enim ad eius sapientiam pertinet qua futura sunt esse præscium, sic ad potentiam, omnia manu sua regere ac moderari. Et hanc quæstionem Augustinus, vt alias, scitè expedit, Saluberrimè consistemur, quod rectissimè credimus, Deum Dominumq; rerum omnium, qui creauit omnia bona valde, & mala ex bonis exortura præsciuit, & sciuit magis ad suam omnipotentissimam bonitatem pertinere etiam de malis benefacere, quàm mala esse non sinere: sic ordinasse Angelorum & hominum vitam, vt in ea prius ostenderet, quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset gratiæ suæ beneficium, iustitiæq; iudicium.

Hic ad distinctionem Voluntatis & Permissionis recurritur, secundum quam obtinere volunt, permittente modo, non autem volente Deo perire impios. Sed cur permittere dicemus, nisi qua ita vult? Quanquam nec ipsum quidem per se probabile est, sola Dei permissione, nulla ordinatione hominem sibi accersisse interitum. Quasi verò non constituerit Deus, qua conditione præcipuam ex creaturis suis

Enchir. ad
Laurent.

esse vellet. Ad hoc sic ex Dei predestinatione pendet impiorum perditio, vt causa & materia in ipsis reperiatur. Lapsus est enim primus homo, quia Dominus ita expedire censuerat. cur censuerit, nos latet. Certum tamen est, non aliter censuisse, nisi quia videbat nominis sui gloriam inde merito illustrari. Vbi mentionem glorie Dei audis, illic iustitiam cogita. Iustum enim esse oportet quod laudem meretur. Cadit igitur homo, Dei prouidentia sic ordinante: sed suo vitio cadit. Pronūciauerat paulo ante Dominus, *Gen. 1. v. 31.* omnia quæ fecerat esse valde bona. Vnde ergo illa homini prauitas vt à Deo suo deficiat? Ne ex creatione esse putaretur, elogio suo approbauerat Deus, quod profectum erat à seipso. Propria ergo malitia, quam acceperat à Domino puram naturam corruptit, sua ruina totam posteritatem in exitium secū attraxit. Quare in corrupta potius humani generis natura euidentē damnationis causam, quæ nobis propinquior est, contemplemur, quàm absconditā ac penitus incomprehensibilem inquiramus in Dei predestinatione.

Dicet forte quispiam, me nondum attulisse quod sacrilegam illam excusationem compefceret. Ego verò ne id quidem effici posse fateor, quin semper fremat impietas & obmurmuret. mihi tamē dixisse videor, quod ad obloquendi non rationem tantum, sed pretextum quoque adimendum sufficeret. Tametsi enim eterna Dei prouidentia, in eā, cui subiacet, calamitate conditus est homo: a seipso tamen eius materiam, non à Deo sumpsit. quando nulla alia ratio-

no

ne sic perditus est, nisi quia à pura Dei creatione in vitiosam & impuram peruersitatem degenerauit.

10 Iam & tertia absurditate Dei predestinationem infamant eius aduersarij. quum enim non alio referamus quam ad diuinam voluntatis arbitrium, quod vniuersali exitio eximantur, quos in regni sui heredes Deus assumit, ex eo colligunt, apud ipsum ergo esse acceptionem personarum: quod vbiq; Scriptura negat. Ergo vel Scripturam esse sibi dissentaneam, vel in electione Dei esse meritorum respectum. Primum, alio sensu Scriptura negat Deum esse personarum acceptorem, quam quo ipsi iudicant. siquidem Personæ vocabulo non hominem significat, sed quæ in homine oculis conspicua, vel saurem, gratiam, dignitatem conciliare, vel odium, contemptum, dedecus conflare solent. Qualia sunt, diuitia, opes, potentia, nobilitas, magistratus, patria, formæ elegantia, et cætera eiusmodi. Itē, paupertas, inopia, ignobilitas, sordes, contemptus & similia. Proinde nihil repugnantia erit, si dicemus, Deum secundum beneplaciti sui arbitrium, eligere in filios, nullo merito, quos visum fuerit, alijs reiectis ac reprobatis. Res tamen sic explicari potest, vt plenius satisfiat. Querunt, quid fiat, vt ex duobus, quos nullū meritum discriminat, alterum prætereat in electione sua, alterum assumat Deus. Ego vicissim rogo, putentne in eo qui assumitur esse aliquid, quod Dei animum ad ipsum inclinet? Si nihil fatebuntur (quod necesse est) sequetur Deum non hominem intueri, sed à sua bonitate rationem petere cur illi benefaciat.

I. COR. I. V.
26.

Quod dicitur hominem unum eligit Deus, altero reiecto, id non provenit ab hominis respectu, sed à sola eius misericordia: cui liberum esse debet proferre se & exerere, ubi & quoties placet. Nam & alibi vidimus, non multos ab initio vocatos fuisse nobiles, vel sapientes, vel splendidos, ut Deus humiliaret carnis superbiam: tantum abest, ut personis deinctus fuerit eius favor.

Quare falso & pessimè Deum inequalis iustitiæ insimulant nonnulli, quod non eundem erga omnes tenorem in sua prædestinatione servat. Si omnes (inquiunt) noxios deprehendit, per æquè omnes puniat: si insontes, ab omnibus iudicij rigorem abstineat. At qui perinde cum ipso agunt, ac si vel interdicta illi foret misericordia, vel, dum vult misereri, cogatur in totum iudicio renunciare. Quid est, quod flagitant? si omnes sunt noxij, ut simul eandem omnes luant pœnam. Fatemur communem noxam, sed dicimus quibusdam succurrere Dei misericordiam. Succurrat, aiunt, omnibus. Sed excipimus, æquum esse, ut puniendo se quoque æquum iudicem ostendat. Id dum non sustinent, quid aliud quàm vel misericordie facultate Deum spoliare conantur, vel hac saltem lege ipsam permittere, ut iudicio se prorsus abdicet? Quare pulcherrimè quadrat ista Augustini sententia, Quod Deus ijs, quos reprobat debitam pœnam repperdit: ijs quos vocat, immeritam gratiam largitur: ab omni accusatione liberari, similitudine creditoris, cuius in potestate est, alteri remittere, ab altero exigere.

De bono
persecu. ca.
12.

exigere. Potest igitur Dominus etiam dare gratiam quibus vult, quia misericors est: non omnibus dare, quia iustus iudex. Dando quibusdam quod non merentur, gratuitam suam ostendere gratiam: non omnibus dando, quid mereantur omnes, declarare.

¹² Hoc quoque ad euertendam predestinationem exagitant, quod ipsa stante concidat omnis sollicitudo, & bene agendi studium. At qui in hunc finem electos esse nos Paulus admonet, vt sanctam ac inculpata vitam traducamus. Quod autem eum qui sit à Deo reprobatus, perditurum operam dicunt, si innocentia & probitate vite se illi approbare studeat: in eo vero impudentissimi mendacij conuincuntur. Vnde enim tale studiū oriri possit, nisi ex electione? Nam quicumque sunt ex reproborum numero, non desinant perpetuis flagitijs iram Dei in se prouocare, tantum abest, vt cum ipso frustra contendant.

¹³ Malignè tamen doctrinam hanc calumniantur alij, ac si omnes ad piè viuendum exhortationes euerteret. Qua de re magnam olim inuidiam sustinuit Augustinus, quam absterfit libro De correptione & gratia ad Valentinum: cuius lectio pios omnes & dociles facile placabit. pauca tamen hinc libabo, quæ (vt spero) probis & non contentiosis satisficient. Quam apertus & vocalis praco electionis gratuita fuerit Paulus, antè visum est: an ideo monendo & hortando frigidus? conserant boni isti zelota eius vehementiam cum sua, glacies in ipsis reperietur præ incredibili illius seruore. Et certè principium illud

1. Thel. 4 v. 7. omnes scrupulos tollit, non esse nos vocatos ad inmunditiam, sed ut quisque vas suum possideat in honore, &c. deinde nos esse Dei figmentum, creatos ad bona opera, quæ preparavit, ut in illis ambulemus.
- Eph. 2. v. 10. In summa, qui mediocriter exercitati sunt in Paulo, absq; longa demonstratione intelligent, quàm aptè conciliet quæ isti fingunt inter se pugnare. Præcipit Christus, ut in se credatur: neque tamen vel falsa est eius definitio, vel præcepto contraria, ubi dicit, Nemo potest venire ad me, nisi cui datum fuerit à Patre meo. Cursum igitur suum habeat prædicatio, quæ adducat homines ad fidem, & continuo profectu in perseverantia contineat. Neque tamen impediat prædestinationis cognitio, ut qui obediunt, non tanquam de suo superbiunt, sed in Domino gloriantur. Non abs re dicit Christus, Qui habet aures audiendi, audiat. Ergo dum exhortamur & prædicamus, qui auribus præditi sunt, libenter obediunt: qui verò carent, in illis impletur quod scriptum est, Ut audientes non audiant. Cur autem (inquit Augustinus) illi habeant, illi non? quis cognovit sensum Domini? nunquid ideo negandū est quod apertum est, quia comprehendi non potest quod occultum est. Hac fideliter ex Augustino retuli: sed quia plus fortè auctoritatis habebunt eius verba, quàm mea, agedum prodeant in medium quæ apud ipsum leguntur: Nunquid si hoc audito nonnulli in torporem seignitiamq; vertantur, & à labore proclives ad libidinem post concupiscentias eant: propterea de præscientia

Isa. 6 v. 9.
Lib. De bo.
no persequ.
cap. 15.

scientia Dei falsum putandum est quod dictum est?

Nonne si Deus illos bonos fore præsciuit, boni erunt,

in quantalibet nunc malitia versentur, & si malos

fore præsciuit, mali erunt, in quantalibet nunc bo-

nitate cernantur? Nunquid ergo propter huiusmo-

di causas, quæ de præscientia Dei vera dicuntur, vel

neganda sunt, vel tacenda? tunc scilicet, quando si

non dicantur, in alios itur errores? Alia, inquit, ra-

tio est verum tacendi, alia verum dicendi necessitas.

Causas verum tacendi longum esset omnes quærerere:

quarum tamen est hæc vna, ne peiores fiant, qui non

intelligunt, dum volumus eos qui intelligunt, facere

doctiores: qui nobis tale aliquid dicentibus doctiores

quidem non fiunt, sed nec redduntur peiores. Quum

autem res vera ita se habet, vt fiat peior, nobis eam

dicentibus, qui capere non potest: nobis autem ta-

centibus, ille qui potest: quid putamus faciendum?

nonne potius est dicendum verum, vt qui potest ca-

pere, capiat: quàm tacendum, vt non solum id ambo

non capiant, verum etiam qui est intelligentior, ille

fit peior: qui si audiret & caperet, per eum etiam

plures discerent? Et nos discere nolumus, quod teste

Scriptura discere licebat. Timemus enim videlicet,

ne loquentibus nobis offendatur, qui capere non po-

test: non autem timemus, ne, tacentibus nobis, qui

veritatē potest capere, falsitate capiatur. Quam sen-

tentiam breuius tandē perstringens, clariùs etiam

confirmat.

Quamobrem si Apostoli, & qui eos sequuti sunt Ecclesie doctores, vtrunque fecerunt, vt de aeterna Dei electione pie differerent, & sub pie vitæ disciplina continerent fideles: quid est, quod inuicta conclusi violentia veritatis illi nostri se rectè dicere existimant, non esse populo predicandum, et si verum sit quod de predestinatione dicitur? Imò predicandum est prorsus: vt qui habet aures audiendi, audiat. Quis autem habet, si non accepit ab eo, qui se daturum promittit? Certè qui non accipit, reijciat: dum tamen qui capit, sumat & bibat: bibat & viuat. Sicut enim predicanda est pietas, vt ritè colatur Deus: ita & predestinatio, vt qui habet aures audiendi, de gratia Dei in Deo, non in se gloriatur.

Et tamen vt singulare adificationis studium sancto viro fuit, sic docendi veri rationem temperat, vt prudenter caueatur, quoad licet, offensio. Nam quae verè dicuntur, congruenter simul posse dici admonet. Si quis ita plebem compellet, Si non creditis, ideo fit quia iam diuinitus exitio destinati estis: is non modò ignauiam fouet, sed etiam indulget malitiæ. Si quis in futurum quoque tempus sententiam extendat, quòd non sint credituri qui audiunt, quia reprobati sunt: imprecatio erit magis, quàm doctrina. Tales itaque Augustinus nò immeritò tanquam vel insulsos doctores, vel sinistra & ominosos Prophetas ab Ecclesia iubet facessere. Quod subiicit, minimè omissi debet: quia nescimus, quis ad predestinatorum numerum pertineat, vel non pertineat, sic nos affici de-

cere.

cere, vt omnes velimus saluos fieri. Ita fiet, vt quis-
 quis nobis occurreret, eum studeamus facere pacis con-
 sortem. Sed pax nostra super filios pacis requiescet.
 Ergo, quantum ad nos pertinet, omnibus, ne pere-
 ant, vel ne alios perdant, salubris & seuera instar
 medicine adhibenda erit correptio: Dei autem erit
 illis vtilem facere, quos præsciuit & prædestinavit.

Electiōnem sanciri Dei vocatione: reprobos
 autem sibi accersere iustum, cui destinati
 sunt, interitum. C A P XXIII.

Generalitas promissionum videtur quibusdam
 æquare totum humanum genus. Atqui non
 absque delectu electionem, quam in seipso alioqui
 absconditam habet, vocatione demum sua Deus ma-
 nifestat: quam ideo appellare proprie licet eius testi-
 ficationem. Nam quos præsciuit, eos & præfinit
 cōformes fieri imaginis Filij sui: quos autē præfinit
 uit, eos & vocauit: quos vocauit, eos & iustificauit,
 vt olim glorificet. Quum suos eligendo iam in filiorū
 locum Dominus adoptarit: videmus tamen, vt in
 tanti boni possessionem non veniant, nisi dum vo-
 cantur: contra, vt vocati quadam iam fruantur ele-
 ctionis sue communicatione. Qua ratione Spiri-
 tum, quem accipiunt, & adoptionis Spiritum, &
 sigillum, & arrhabonem hereditatis futuræ vocat
 Paulus. Nam et si Euangelij prædicatio ex fonte ele-
 ctionis scaturit, quia tamen reprobis etiam commu-
 nis est, non esset per se solida illius probatio. Deus au-

Rom. 8. v. 29

Ibid. v. 15.
 Eph. 1. v. 13.
 & alibi.

tem efficaciter electos suos docet, vt ad fidē adducat:
 sicuti citauimus antē ex verbis Christi. Qui ex Deo
 est, hic vidit Patrem, non alius. Item, Manifestauit
 nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi. Quum
 alibi dicat, Nemo potest venire ad me, nisi Pater
 meus traxerit eum. Quem locum prudenter expen-
 dit Augustinus: cuius verba sunt: Si (vt dicit veritas)
 omnis qui didicit, venit: quisquis non venit, profe-
 ctō nec didicit. Non est igitur consequens, vt qui po-
 test venire etiam veniat, nisi id voluerit atque fece-
 rit: sed omnis qui didicit a Patre, non solum potest
 venire, sed etiam venit. vbi iam & possibilitas pro-
 fectus, & voluntatis affectus, & actionis effectus ad-
 est. Atque adeo verē hic locum habet illud Pauli,
 Non esse volentis, neq; currentis, sed misericordis Dei.
 Neque id, quem admodum vulgō accipiunt, qui in-
 ter Dei gratiam, voluntatem, cursumq; hominis
 partiuntur. Exponunt enim, desiderium hominis
 ac conatum nihil per se quidem habere momenti,
 nisi Dei gratia prosperentur: sed quum adiuuantur
 illius benedictione, habere suas quoq; partes in com-
 paranda salute contendunt. Quorum cauilum Au-
 gustini verbis refellere, quā meis malo. Si nihil
 aliud voluit Apostolus, nisi non esse solius volentis,
 aut currentis, nisi adsit misericors Dominus: retor-
 quere ē conuerso licebit, non solius esse misericordis,
 nisi adsit voluntas & cursus. Quod si aperre impium
 est, non dubitemus Apostolum omnia misericordia
 Domini dare, nostris autem voluntatibus aut studijs
 nihil

Ioh. 6. v. 46

Ioh. 17. v. 6

Ioh. 6. v. 44

Lib. 1 de

gratia Chri-

sti contra

Pelag. &

Coelest. cap

14 & 21

Rom. 9. v. 16

Enchir. ad

Laurent.

62 p. 13

nihil relinquere. In hanc sententiam ille sanctus vir. Nec pili estimo, quam inducunt, argutiolam, non fuisse id dicturum Paulum, nisi aliquis in nobis foret conatus, & aliqua voluntas. Non enim quid esset in homine reputavit: sed cum videret quosdam salutis partem hominum industrie assignare, simpliciter eorum errorem damnavit priore membro, deinde rotam salutis summam Dei misericordie vendicavit.

² Adhuc ipsa quoque vocationis natura & dispensatio perspicue id demonstrat: quae non sola verbi praedicatione, sed & Spiritus illuminatione constat. Quibus offerat verbum suum Deus, habemus apud Prophetam, Repertus sum a non querentibus me: Isa. 65. v. 1 Isa. 65. v. 1 lam apparui ijs, qui me non interrogabant. Populo qui non inuocavit nomen meum, dixi, Ecce adsum. Ac ne Iudei ad Gentes modo eam clementiam pertinere ducerent, ipsis quoque in memoriam reducit, unde assumpsit patrem eorum Abraham, quum ipsum sibi conciliare dignatus est: Ios. 24. v. 3 Ios. 24. v. 3 nimirum ex media idololatria, in qua cum suis omnibus demersus erat. Verbi sui luce dum immerentibus primum affulget, eo gratuite bonitatis suae specimen satis luculentum exhibet. Hic ergo iam se exerit immensa Dei bonitas, sed non omnibus in salutem: quia reprobos manet grauius iudicium, quod testimonium amoris Dei repudient.

Atque etiam Deus illustranda glorie suae causa, Spiritus sui efficaciam ab illis subducit. Interior igitur

hac vocatio pignus est salutis, quod fallere non potest. Quò pertinet illud Iohannis, Inde agnoscimus nos esse eius filios, ex Spiritu quem dedit nobis. Ac ne gloriatur caro, quòd vocanti & vltro se offerenti saltem responderit, nullas ad audiendum esse aures, nullos ad videndum oculos affirmat, nisi quos ipse fecerit. Facere autem non secundum cuiusque gratitudinē, sed pro sua electione. Cuius rei insigne habes exemplum apud Lucam, vbi Pauli & Barnabæ concionem audiunt communiter Iudæi & Gentes. Eodem tum verbo quum edocti essent omnes, narrantur credidisse qui ad vitam æternam erant ordinati. Qua fronte gratuitam esse vocationem negemus, in qua ad vltimam vsque partem sola regnat electio?

Act. 13. v. 48

Duo autem errores hic cauendi sunt: quia nonnulli cooperarium Deo faciunt hominem, vt suffragio suo ratam electionem faciat: ita secundum eos voluntas hominis superior est Dei consilio. Quasi vero Scriptura doceat tantum nobis dari, vt credere possimus, ac non potius fidem ipsam. Alij quanquam non ita eneruant gratiam Spiritus sancti: nescio tamen qua ratione inducti electionem à posteriori suspendunt: quasi dubia esset, atque etiam inefficax, donec fide confirmetur. Equidem confirmari, quò ad nos, minimè obscurum est: elucescere etiam arcanum Dei consilium quòd latebat, antè vidimus: modo hoc verbo nihil aliud intelligas, quàm comprobari quòd incognitū erat, & velut sigillo confirmari.

Sed

Sed falsò dicitur electionem tunc demum esse efficacem, postquam Euangelium amplexi sumus, suumque inde vigorem sumere. Certitudo quidem eius inde nobis petenda, quia si ad eternam Dei ordinationem penetrare tētemus, profunda illa abysus nos ingurgitabit. Sed vbi eam nobis patefecit Deus, altiùs conscēdere oportet, ne effectus causam obruat. Neque interea inficior, vt certi de salute nostra simus, initium à verbo fieri debere, eoq; debere fiduciam nostram esse contentam, vt Deum Patrem inuocemus. Præposterè enim quidam vt de consilio Dei (quod nobis propè est in ore & corde) certiores reddantur, supra nubes volitare cupiunt. Cohibenda igitur est illa temeritas sobrietate fidei, vt Deus occulta suæ gratiæ nobis testis sufficiat in externo verbo, modo ne impediatur canalis, ex quo largè ad bibendum nobis aqua profluit, quominus scaturigo suum honorem obtineat.

Deut. 30. v.
14

† Ergo vt perperam faciunt, qui electionis vim suspendunt à fide Euangelij, qua illam ad nos sentimus pertinere: ita optimum tenebimus ordinem, si in querenda electionis nostræ certitudine, in ijs signis posterioribus, quæ sunt certæ eius testificationes, hæreamus. Sit igitur hæc nobis inquirendi via, vt exordium sumamus à Dei vocatione, & in ipsam desinamus. Quanquam hoc non obstat, quin fideles, quæ percipiunt quotidie beneficia ex Dei manu, sentiant ex recondita illa adoptione descendere: si-

Isa. 25. v. 1

cuti loquuntur apud Isaiam, Fecisti mirabilia: cogitationes tuae antiquae, verae, & fideles.

Matt. 3. v. 17

Primum, si paternam Dei clementiam propitiūque animū querimus, ad Christum conuertēdi sunt oculi, in quo solo Patris anima acquiescit. Si salutem, vitam, & regni caelestis immortalitatem, non aliū tum quoque confugiendum est: quando ipse vnus & vitæ fons est, & salutis anchora, & regni caelorum heres. Iam quorsum electio pertinet, nisi vt in filiorum locum à caelesti Patre cooptati, eius favore salutem & immortalitatem obtineamus? Proinde quos Deus sibi filios assumpsit, nō in ipsis eos dicitur elegisse, sed in Christo suo: quia non nisi in eo amare illos poterat, nec regni sui hereditate honorare, nisi eius consortes antea factos. Quod si in eo sumus electi, non in nobis ipsis reperiemus electionis nostrae certitudinem: ac ne in Deo quidem Patre, si nudū illum absq; Filio imaginamur. Christus ergo speculū est, in quo electionem nostram contēplari conuenit, & sine fraude licet. Quū enim is sit, cuius corpori inserere destinauit Pater, quos ab aeterno voluit esse suos, vt pro filijs habeat quotquot inter eius membra recognoscit: satis perspicuum firmissq; testimoniū habemus, nos in libro vitæ scriptos esse, si cum Christo communicamus. Porro ille certa sui communione nos donauit, quum per Euangelij praedicationem testatus est, se nobis à Patre datū, vt cum suis omnibus bonis noster esset. Illū induere dicimur, in ipsum coalescere, vt viuamus: quia ipse viuuit. Toties repetitur

Ephes. 1. v. 4

tur hac doctrina, Filio vnigenito non peperit Pater, Rom. 8. v. 32
 vt quisquis credit in eum non pereat. Qui vero in eum Ioh. 3. v. 15
 credit, dicitur transisse à morte in vitam. Quo sen- Ioh. 5. v. 24
 su vocat se panem vita, quem qui comederit, non mo- Ioh. 6. v. 35
 rietur in aeternum. Ille, inquam, nobis testis fuit, fi-
 liorum loco habitum iri à Patre caelesti omnes, à
 quibus fide receptus fuerit. Si quid plus appetimus,
 quam vt inter Dei filios censeamur & heredes, su-
 pra Christum conscendamus licet. Si hac suprema
 nobis est meta, quantopere insanimus extra ipsum
 querendo, quod & in ipso iam consequuti sumus, &
 in solo ipso inueniri potest? Præterea cum sit aeterna
 Patris sapientia, immutabilis veritas, fixum consili-
 um: non est timendum, ne, quod suo sermone nobis e-
 narrat, ab illa, quam quaerimus, Patris voluntate vel
 minimum variet: quin potius eam fideliter nobis a-
 perit, qualis ab initio fuit, ac semper futura est. Hu-
 ius doctrinae praxis in precibus quoque vigere debet,
 quando suis promissionibus vult nos esse contentos,
 neque alibi querere, an futurus sit nobis exora-
 bilis.

6. Accedit ad stabiliendam fiduciam alia, quam
 cum vocatione nostra coniungi diximus, electionis
 firmitudo. Quos enim nominis sui cognitione illu-
 minatos in Ecclesie suae sinum Christus adsciscit, eos
 dicitur in fidem tutelamq. suam recipere. Quoscu-
 que autem recipit, ei à Patre commisi dicuntur Ioh. 6. v. 37
 ac concrediti, vt in vitam aeternam custodiantur.

At subit futuri status anxietas. quin etiam

- ipse quoque Paulus alibi à securitate dehortatur,
 1. Cor. 10. v. Qui bene stat, inquit, videat ne cadat. Item, Inser-
 12 tus es in populū Dei? noli superbire, sed time. potest
 Rom II. v. enim Deus rursus succidere, vt alios inserat. Deni-
 20 que ipsa experientia satis docemur, parui esse voca-
 tionem ac fidem, nisi accedat perseverantia. Sed e-
 nim ista sollicitudine liberauit nos Christus: nam in
 Ioh. 6. v. 37 posterum certè respiciunt istæ promissiones, Omne
 & 40 quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui ve-
 nerit ad me, non eijciam foras. Item, Hæc est volun-
 tas eius qui misit me Patris, ne quid perdam ex o-
 mnibus que dedit mihi: sed resuscitem ea in nouis-
 Ioh. 10. v. 27 simo die. Item, Oues meæ vocem meam audiunt, &
 sequuntur me. Ego cognosco eas, & vitam æternam
 do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas
 quisquam de manu meâ. Pater qui dedit mihi, ma-
 ior omnibus est: & nemo potest rapere de manu Pa-
 tris mei. Iam vbi pronuntiat, Omnis arbor quam
 Matt. 15. v. 13 non plantauit Pater meus, eradicabitur: ex opposi-
 to innuit, nunquã posse à salute euelli, qui radicem
 in Deo habet. Cui cõsentit illud Iohãnis, Si ex nobis
 1. Ioh. 2. v. 19 fuissent, nõ exiissent vtig, ex nobis. Hinc etiam ma-
 Rom. 8. v. gnifica Pauli gloriatio contra vitam & mortem,
 38 presentia & futura: quam in dono perseverantiæ
 fundatam esse oportet. Nec dubium est, quin ad
 electos omnes sententiam hanc derigat. Alibi idem
 Phil. 1. v. 6 Paulus, Qui cepit in vobis opus bonum, perficiet vs-
 Psal. 138. v. 8 que in diem Christi. Sicuti etiam Dauid, cum laba-
 sceret eius fides, in hanc fulguram recubuit, Opus
 manuum

manuum tuarum non deferes. Iam verò neque hoc dubium est, quum orat Christus pro omnibus electis, quin idem illis precetur quod Petro, vt nunquam deficiat fides eorum. Ex quo elicimus, extra periculum defectionis esse, quia eorum pietati constantiam postulans Filius Dei, repulsam passus non est. Quid hinc nos discere voluit Christus, nisi vt confidamus perpetuò nos fore saluos, quia illius semel facti sumus?

Luc. 22. v. 32

At quotidie accidit, vt qui videbantur esse Christi, rursum deficiant ab eo, & corruant. Imò eo ipso loco, vbi asserit neminem perisse ex ijs qui sibi à Patre dati fuerant, excipit tamen filium perditionis. Verum est id quidem: sed aequè etiam certum, nunquam ea cordis fiducia tales Christo adhaesisse, quam nobis electionis certitudinem stabiliri dico. Exierunt è nobis, inquit Iohannes, sed è nobis non erant. Si fuissent enim è nobis, permansissent vtique nobiscum. Quamobrem eiusmodi exempla nequaquam nos permoueant, quominus in Domini promissionem tranquilli recumbamus, vbi pronuntiat à Patre datos sibi esse omnes, à quibus vera fide recipitur: quorum nemo, se custode ac pastore, periturus sit. De Iuda mox dicetur. Paulus non simplicem securitatem Christianis dissuadet, sed supinam ac solutam carnis securitatem. Timorem quoque requirit, non quo consternati vacillent, sed qui ad suscipiendam humiliter Dei gratiã nos instituens, nihil ex eius fiducia diminuat. Caterùm alibi vidimus,

Ioh. 17. v. 12

1. Ioh. 2. v.

19

Ioh. 3. v. 16

8c. 6. v. 29

spem nostram in futurum tempus extendi, etiam
 vltra mortem, nec quicquam magis contrarium esse
 eius natura, quam ambigere quid de nobis futu-
 rum sit.

Matt. 22. v. 2

Illa Christi sententia de multis vocatis, paucis au-
 tem electis, pessimè in eum modum accipitur. Nihil
 erit ambiguum, si tenemus, quod debet ex superio-
 ribus liquere, duplicem esse vocationis speciem. Est
 enim vniuersalis vocatio, qua per externam verbi pre-
 dicationem omnes pariter ad se inuitat Deus: et-
 iam quibus eam in mortis odorem, & grauioris con-
 demnationis materiam proponit. Est altera specia-
 lis, qua vt plurimum solos fideles dignatur: dum in-
 teriori sui Spiritus illuminatione efficit, vt verbum
 predicatum eorum cordibus infideat. Pauci ergo e-
 lecti sunt ex magno vocatorum numero: non tamen
 ea vocatione, vnde fidelibus dicimus aestimandam su-
 am electionem. Illa enim etiam impiorum communis
 est, hec secum assert Spiritum regenerationis, qui est
 arrhabo & sigillum future hereditatis, quo in diem
 Domini obfignantur corda nostra. In summa, quum
 hypocrite non secus ac veri Dei cultores, pietatem
 iactent, pronuntiat Christus eiectum tandem iri ex
 loco, quem male occupant.

Ephes. 1. v. 13
 & 14

Ioh. 17. v. 12

Eadem est ratio exceptionis nuper adductæ, vbi
 ait Christus, neminem perisse, nisi filium perditio-
 nis. Est quidem impropria locutio, sed minimè obscu-
 ra. Ille enim non reputabatur inter oves Christi,
 quia verè esset, sed quia locum tenebat. Pessimè ergo
 &

& perniciosè Gregorius, dū vocationis tantum nostra conscios esse nos tradit, electionis incertos. vnde ad formidinem & trepidationem omnes hortatur: hanc etiam rationem vsurpans, quia etiam si quales hodie simus, sciamus, quales tamen simus futuri, nescimus. Verum eo loco satis declarat, quomodo in hunc scopum impègerit. Quoniã enim ab operum meritis electionem suspendebat, deiciendis animis plus satis illi suppetebat causa: cõfirmare nõ poterat, qui a seipsis ad diuinæ bonitatis fiduciã nõ trãsfererat.

Enimvero electi, nec statim ab utero, nec eodem omnes tempore, sed prout visum est Deo suam illis gratiam dispensare, in ouile Christi per vocationem aggregantur. Antè verò quàm ad summum illum Pastorem colligantur, in communi deserto dissipati aberrant: nec ab alijs quicquam differunt, nisi quod singulari Dei misericordia proteguntur, ne in vltimum mortis precipitium ruant. In ipsos ergo si respicias, videbis Adæ progeniem, quæ communem massæ corruptionem redoleat. Quod non in extremam & desperatam vsque impietatem feruntur, id non fit aliqua illis ingenita bonitate: sed quia in ipsorum salutẽ excubat Dei oculus, & manus extenta est. Nam qui ab ipsa natiuitate infitum esse eorum cordibus semen nescio quod electionis somniant, cuius virtute semper ad pietatẽ timorẽq; Dei sint inclinati, nec Scripturæ auctoritate adiunãtur, & ipsa redarguuntur experiẽtia. Quin etiã Scriptura non vno in loco palam illis reclamationat.

Ephes. 2. v. 2

Ibid. v. 12

Ephes. 5. v. 8

Eph. 4. v. 28

2. Reg. 21. v.

16

Luc. 23. v. 42

Isa. 53. v. 6

Qui enim describitur à Paulo Ephesiorum status ante regenerationem, granum huius seminis nullum ostendit. Eratis, inquit, delictis & peccatis mortui, in quibus ambulastis iuxta seculum mundi huius, iuxta principem aëris, qui nunc agit in filiis contumacibus: inter quos & nos omnes versabamur aliquando in concupiscentiis carnis nostrae, facientes quae carni & menti libebant. Et eramus natura filij ira, sicut & ceteri. Item, Mementote, quod sine spe aliquando fueritis, & Deo carueritis in mundo. Item, Eratis aliquando tenebrae: nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate.

Quale iustitiae germen in Manasse, quum Ierusalem intingeretur & propè immergeretur sanguine Prophetarum? In latrone, qui inter vltimos tandem spiritus de resipiscencia cogitauit? Facebant ergo haec argumenta, quae sibiipsis homines curiosi temere sine Scriptura excogitant. Maneat autem nobis quae habet Scriptura, Omnes pariter ouium perditarum instar aberrasse, vnumquenque declinasse in viam suam, hoc est, perditionem. Hoc perditionis gurgite quos aliquando eruere Dominus statuit, eos in suam opportunitatem differt: tantum conseruat in blasphemiam irremissibilem ne deuoluantur.

Quemadmodum suae erga electos vocationis efficaciam, salutem, ad quam eos eterno consilio destinarat, perficit Deus: ita sua habet aduersus reprobos iudicia, quibus consilium de illis suum exequatur: eos, vt in finem suum perueniant, nunc audiendi verbi

verbi sui facultate priuat: nunc eius predicatione magis excecat, & obstupescit. Prioris mēbri quum innumera sint exempla, vnum tamen, quod est præ alijs illustre ac notabile, eligamus. Quatuor circiter annorum millia ante Christi aduentum effluerūt, quibus salutifera doctrina lucem cunctis gentibus occultauit. Si quis respondeat, tanti beneficij compotes ideo non fecisse, quia indignos iudicavit: nihilo erunt digniores posteri. cuius rei præter experientiam testis locuples est Malachias. Alterius mem- Mala. 4. v. i.
bri cum extant quotidiana documenta, tum multa in Scripturis continentur. Apud centum eadem ferè habetur concio: viginti prompta fidei obedientia suscipiunt: alij vel nullius pensi habent, vel rident, vel explodunt, vel abominantur. Si quis respondeat, diuersitatem ex eorum prouenire malitia & peruersitate, nondum satisfactum fuerit: quia & illorum ingenium eadem malitia occuparetur, nisi Deus sua bonitate corrigeret.

13 Cur ergo gratiam illis largiendo, hos prætermit- rit? De illis causam reddit Lucas, Quia ad vitam Act. 13. v. 48 sunt ordinati. De ijs ergo quid sentiemus, nisi quia sunt vasa iræ in contumeliam? Quare ne cum Augustino loqui nos pigeat, Possset, inquit ille, Deus Lib. 2. de Gen. ad li- teram, ca. 10 malorum voluntatem in bonum conuertere, quia omnipotens est. Possset planè. Cur ergo non facit? Quia noluit. Cur noluerit, penes ipsum est. Debe- Homil. de conuers. Pauli. mus enim non plus sapere, quàm oportet. multoq; id satius est, quàm tergiuersari cum Chrysostomo,

Quodd volentem trahat & manum porrigentem, ne discrimen in Dei iudicio, sed solo hominum arbitrio situm videatur. Adeo quidem non situm est in proprio hominis motu accedere, vt pijs quoq; & Deum timentibus singulari adhuc instinctu Spiritus opus sit.

AA. 16 v 14 Lydia purpuraria Deum timebat, & tamen cor eius aperiri oportuit, vt attenderet doctrina Pauli, & in ea proficeret. Hoc non de vna muliere dictum est, sed vt sciamus profectum cuiusq; in pietate, opus esse arcanum Spiritus. Istud quidem in questionem trahi non potest, multis verbum suum Dominum mittere, quorum cecitatem magis velit aggrauari.

Ezech. 2 v 3 Quum Ezechielem suscitatur, premonet se mittere ad
& 12 v 2 populum rebellem & contumacem: ne terreatur, si

Ierc. 1 v 10 surdus se canere videat. Sic Ieremia predicat, futuram eius doctrinam in ignem, vt populum instar stipulae perdat & dissipet. Sed magis etiamnum premit

Isa. 6 v 9 Isaia prophetia. sic enim a Domino dimittitur, Vade, & dic filiis Israel, Audiendo audite, & ne intelligatis. Videndo videte, & nesciatis. Obstina cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius obline: vt ne forte videat oculis suis, & audiat auribus suis, & corde intelligat, quò conuersus sanetur.

Ioh. 12 v 39 Atque hanc prophetiam adducens Iohannes, Iudeos Christi doctrina non potuisse credere asserit, quia in eos incumberet hæc Dei maledictio. Quid, inquires, sibi vult Dominus eos docendo, à quibus ne intelligatur, curat? Considera vnde vitium, & desines interrogare. In verbo enim qualiscunque sit obscuritas, satis tamen semper est lucis ad

conuincendam impiorum conscientiam.

4 Quod igitur sibi patefacto Dei verbo non obtemperant reprobi, probè id in malitiam prauitatemq; cordis eorum reijcietur, modo simul adijciatur, ideo in hanc prauitatem addictos, quia iusto, sed inscrutabili Dei iudicio suscitati sunt, ad gloriam eius sua damnatione illustrandam. Similiter quum de filijs 1. Sam. 2 v Heli narratur, quod non ascoltarunt salutaribus 25. monitis, quia voluerit Dominus occidere eos: non negatur contumaciam à propria ipsorum nequitia profectam esse: verum simul notatur, cur in contumacia deserti fuerint, quum potuerit eorum corda Dominus emollire: quia scilicet eos semel exitio destinasset immutabile eius decretum. Eodem pertinet illud Iohannis, Quum tanta signa fecisset, nemo cre- Ioh. 12 v 38 didit in eum: vt sermo Isaie impleteretur, Domine, quis credidit auditui nostro? Hac dū impij audiunt, quiritantur Deum inordinata potentia abuti. Sed nos, qui cunctos homines tot nominibus Dei tribunali obnoxios nouimus, vt de mille interrogati ne in vno quidem satisfacere queant, confitemur nihil pati reprobos, quod non iustissimo Dei iudicio conueniat. Quod rationem ad liquidum non assequimur, aliquid nescire non recusemus, vbi se Dei sapientia in suam sublimitatem attollit.

15 At quoniam obijci solent pauci SCRIPTURAE loci, quibus videtur negare DEVS sua ordinatione fieri, vt iniqui pereant, nisi quoad se reclamante ipsi mortem sponte sibi accersunt:

Eze. 18. v. 23

eos breuiter explicando demonstremus nihil sententia superiori aduersari. Profertur Ezechielis locus, quod Deus nolit mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Violenter torquetur locus, si Dei voluntas, cuius meminit Propheta, opponitur aeterno eius consilio, quo electos discreuit à reprobis. Nunc si queritur genuinus Prophetae sensus, haec summa est, Non esse dubitandum quin Deus paratus sit ignoscere simulac cõuersus fuerit peccator. Ergo eius mortem non vult, quatenus vult pœnitentiam. Experientia autem docet, ita velle resipiscere quos ad se inuitat, vt non tangat omnium corda, et si vox externa verè censetur testimonium gratiae Dei. Tenemus ergo Prophetae cõsiliu, non placere Deo mortem peccatoris: vt considant p̃ij, simulac pœnitentia tacti fuerint, sibi paratam esse apud Deum veniam: impij verò sentiant duplicari crimen suum, quod tanta Dei clementiae & facilitati non respondent. Pœnitentia igitur semper obuia Dei misericordia occurret: sed pœnitentia quibus detur, tam omnes Prophetae, quam Apostoli atque ipse Ezechiel clarè docent.

1. Tim. 2. v. 4

Deum velle omnes saluos fieri. Respondeo ex contextu: clarè apparet non de singulis hominibus, sed de hominum ordinibus illic agi. Videntur fortius vrgeri obiecto Petri loco, Deum neminem velle perire, sed omnes recipere ad pœnitentiam. Verum nodi solutio iam mox in secundo verbo occurrit: quia voluntas recipiendi ad pœnitentiam non alia intelligi potest.

potest, nisi quæ passim traditur. Sanè conuersio in Dei manu est, an velit omnes conuètere, interrogetur ipse: dum paucis quibusdam se daturum promittit cor carneum, alijs cor lapideum relinquendo. Ezech. 36. v. 26.
 Verum quidem est, nisi recipere paratus esset, qui eius misericordiam implorant, concidere illam sententiam, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Zach. 1. v. 3.
 sed dico neminem mortalium ad Deum accedere, nisi qui diuinitus præuenitur. Ac, si in hominis arbitrio esset pœnitentia, non diceret Paulus, Si fortè det illis pœnitentiam. imò nisi idem Deus qui ad pœnitentiam omnes voce hortatur, arcano Spiritus motu electos adduceret, non diceret Ieremias, Conuerte me Domine, & conuertar: vbi enim conuertisti me, egi pœnitentiam. 2. Tim. 2. v. 25. Ier. 31. v. 18.

16 Sed enim (inquires) si ita est, parum erit fidei promissionibus Euangelicis, quæ quum de voluntate Dei testantur, eum velle asserunt, quod inuiolabile eius decreto aduersetur. Minimè verò. Quamlibet enim vniuersales sint salutis promissiones, nihil tamen à reproborum prædestinatione discrepant: modo in earum effectum mentem dirigamus. Efficaces nobis tum esse demum promissiones scimus, vbi eas fide recipimus: vbi contrà exinanita est fides, simul abolita est promissio. Ea si est natura ipsarum, videamus iam nunquid inter se hæc dissideant, quòd dicitur ab æterno Deus ordinasse quos amore complecti, in quos iram exercere velit: & quòd salutem

omnibus indiscriminatim denunciatur. Equidem dico optimè conuenire. Sic enim promittendo, nihil aliud vult, quàm omnibus expositam esse suam misericordiam, qui modò eam expetunt atque implo- rant. quod non alij faciunt nisi quos illuminauit. Porro illuminat quos prædestinauit ad salutem. His, inquam, constat certa & inconcussa promissio- num veritas, vt dici nequeat aliquid esse dissensio- nis inter æternam Dei electionem, & quod fidelibus offert gratiæ suæ testimonium. Sed cur omnes no- minat? nempe quò tutius piorum conscientie ac- quiescant, dum intelligunt nullam esse peccatorum differentiam, modò adsit fides: impij autem non causentur sibi deesse asyllum, quo se à peccati ser- uitate recipiant, dum oblatum sibi ingratitude sua respuunt. Ergo quum vtriusq; Dei misericor- dia per Euangelium offeratur: fides est, hoc est Dei illuminatio, quæ inter pios & impios distin- guit: vt Euangelij efficaciam illi sentiant, hi verò nullum inde fructum consequantur. Illuminatio quoque ipsa electionem DEI æternam pro regula habet.

Matt. 23. v.
37.

Querimonia Christi quam citant, Ierusalem, Ierusalem, quoties volui congregare pullos tuos, & noluisti? nihil eis suffragatur. Nam quod hu- manum est, ad DEVM transfertur. Obijciunt etiam, DEVM nihil odisse eorum quæ fecit. Quod vt illis concedam, saluum tamen manet quod do- cetur

ceo, reprobos Deo exosos esse, & quidem optimo
 iure: quia eius Spiritu destituti, nihil proferre
 queunt, quàm maledictionis causam. Quod ex
 alio loco obtrendunt, facile diluitur, Deum clau- RO. II. V. 12.
 sisse omnia sub peccato, vt omnium misereatur;
 nempe quia omnium, qui salui fiunt, salutem mi-
 sericordie suæ vult ascribi: quamuis non omnibus
 sit commune hoc beneficium. Porro, vbi multa
 vltro citroq̄, adducta fuerint, sit hæc nobis clausu-
 la, ad tantam profunditatem cum Paulo expa-
 nescere: quòd si obstrepant petulantes lin-
 gua, non pudefieri in hac eius excla-
 matione, O homo, tu quis es
 qui litigas cum
 Deo!

De resurrectione vltima.

CAP. XXV.

ETSI Christus, sol iustitiae, morte deuicta per
 Euangelium illucens, vitam nobis illuminauit,
 2. Tim. 1. v. teste Paulo, vnde ei credendo dicimur transisse à
 10. morte in vitam, non iam peregrini & aduena, sed
 Ioh. 5. v. 24. ciues sanctorum & domestici Dei, qui nos cum ipso
 vnigenito sedere fecit in caelestibus, vt ad plenam fe-
 Eph. 2. v. 6. licitatem nihil desit: ne tamen molestum sit nobis
 & 19. exerceri adhuc sub dura militia, ac si nullus victoria
 à Christo partæ fructus constaret, tenendum est
 quod alibi docetur de spei natura. Quæ ratione idem
 2. Cor. 5. v. 6 Paulus dicit nos esse mortuos, & vitã nostram cum
 Col. 3. v. 3 Christo absconditam esse in Deo: & quum ipse, qui
 vita nostra est, apparuerit, tunc & nos cum ipso ap-
 parituros in gloria. Itaque quicquid hæcenus de
 salute nostra expositum fuit, mentes in caelum ere-
 ctas flagitat, vt Christum, quem non vidimus, dili-
 1. Pet. 1. v. 8. gamus, & in eum credentes exultemus letitia in-
 enarrabili, & gloriosa, donec reportemus finem fidei
 nostræ, vt Petrus admonet. Quum ita oculis in
 Christum defixis è caelo pendemus, impletur verè
 3. Matt. 6. v. 21 illud, Cor nostrum esse, vbi est thesaurus noster.
 Quare ille demum solide in Euangelio profecit, qui
 ad continuam beata resurrectionis meditationem
 assuefactus est.

De summo fine bonorum anxie disputarunt olim
 Philo-

Philosophi: Nemo tamen, excepto Platone, agnouit, summum hominis bonum esse eius cōiunctionem cū Deo. qualis autem hæc esset, ne obscuro quidem gustu sentire potuit. nec mirum, vt qui de sacro illius vinculo nihil didicerat. Nobis vnica & perfecta felicitas in hac quoque terrena peregrinatione nota est: sed que sui desiderio corda nostra magis ac magis quotidie accendit, donec plena fruitio nos satiet. Ideo dixi ex Christi beneficij fructum non percipere nisi qui ad resurrectionem animos attollunt. Sicuti hunc scopum præfigit Paulus fidelibus, ad quē Phil. 3. v. 8 se eniti dicit & omnia obliuisci, donec eò perueniat. Quò nos quoque alacrius eodem contendere oportet, ne si mundus hic nos occupet, tristes desidiæ nostræ pœnas demus. Proinde alibi fideles insignit hac nota, quòd eorum conuersatio in cœlis sit, vnde & Ibid. v. 20 Seruatore[m] suum expectant. Ac ne flaccessant animis in hoc cursu, idem illis omnes creaturas adiungit socias. Quò autem acrius nos pungat, vltimum Christi aduentum vocat nostram redemptionem. Quibuslibet arumnis premamur, hæc nos redemptio ad suum vsque effectum sustineat.

³ Studium nostrum acuet ipsum rei pondus. Nec enim Paulus abs re contendit, nisi mortui resurgat, 1. Cor. 15. v. 14 totum Euangelium inane & fallax esse: quia miserior esset nostra, quam aliorum mortalium conditio, ac proinde concideret eius autoritas non vna in parte duntaxat, sed in tota summa, quam & ad-

optio & salutis nostræ effectus complectitur. Atque
 ita in rem maximè omnium seriam simus attenti
 vt nulla diuturnitas lassitudinem afferat. Quo con-
 silio etiam in hunc locum distuli, quod de ea breui-
 ter tractandum erat, vt discant lectores, vbi Chri-
 stum perceperint perfectæ salutis autorem, alius
 assurgere, sciant q̄, cœlesti immortalitate & gloria
 vestitum, vt totum corpus capiti conforme redda-
 tur. Quemadmodum etiam in eius persona Spiri-
 tus sanctus resurrectionis exemplum subinde propo-
 nit. Res est creditu difficilis, vbi putredine consum-
 pta fuerint corpora, tandem suo tempore resurre-
 ctura esse. Quo tantum obstaculum superet fides,
 duo adminicula Scriptura suppeditat: alterum est
 in Christi similitudine, alterum verò in Dei omni-
 potentia. Iam quoties de resurrectione agitur, oc-
 currat Christi imago, qui in natura quam à nobis
 sumpserat, sic peregit cursum mortalis vitæ, vt nunc
 immortalitatem adeptus, sit nobis pignus futura
 resurrectionis. Nam in miseris quibus obsidemur,
 mortificationem eius circumferimus in carne no-
 stra, vt vita eius manifestetur in nobis. & separare
 eum à nobis non licet, ac ne possibile quidè est, quin la-
 ceretur. Vnde illa Pauli ratiocinatio: Si mortui nõ
 resurgunt, neque Christus resurrexit: quia scilicet
 confessum illud principium sumit, Christum non
 sibi priuatim morti fuisse subiectum, vel de morte
 adeptum esse victoriam resurgendo, sed inchoa-

1. COR. 4. 7.
10

1. COR. 15. 7.
21

1177

tum fuisse in capite, quod impleri in omnibus mem-
 bris necesse est, secundum cuiusque gradum & or-
 dinem. Nam ei per omnia equari ne rectum
 quidem esset. Dicitur in Psalmo, Non permittes Psal. 16. v. 10
 mansuetum tuum videre corruptionem. Huius si-
 ducia portio etsi ad nos pertinet secundum mensu-
 ram donationis, solidus tamen effectus non nisi in
 Christo apparuit, qui immunis ab omni putredine,
 integrum corpus recepit. Iam ne ambigua sit nobis
 beata cum Christo resurrectionis societas, ut hoc pi-
 gnore simus contenti, disertè affirmat Paulus, ideo Phi. 3. v. 21
 sedere in cœlis, & venturum ultimo die iudicem, ut
 corpus nostrum humile & abiectum configuret
 corpori suo glorioso. Alibi etiam docet, DEVM
 non suscitasse Filium à morte, ut specimen vnum
 ederet suæ virtutis: sed ut eandem erga nos fideles
 Spiritus efficaciam exerat: quem ideo vitam appel-
 lat, dum habitat in nobis, quia in hunc finem datus
 est, ut quod in nobis mortale est, viuificet. Resur-
 rexit ergo CHRISTVS, ut nos haberet socios
 future vitæ. Suscitatus est à Patre, quatenus erat
 Ecclesie caput, à qua nullo modo patitur diuelli. Su-
 scitatus est virtute Spiritus, qui nobis ad viuifican-
 di munus communis est. Denique suscitatus est,
 ut esset resurrectio & vita. Sicut autem diximus in
 hoc speculo conspicuam nobis esse viuam resurrectio-
 nis imaginem, ita sit nobis ad fulciendos animos no-
 stros firma hypostasis, modo ne longioris mora nos
 tædeat vel pigeat.

1. Cor. 15. v. 13 *Quò spectat illa Pauli exhortatio, Primitie Christi, deinde qui Christi sunt, quisq; suo ordine. Ceterum ne qua de Christi resurrectione, in qua fundata est nostra omniū, moueretur questio, videmus quot & quàm varijs modis illam nobis testatam fecerit.*
 Luc. 24. v. 6 *Personuit vox Angelorum: Surrexit, non est hic. Splendor cœlestis non homines, sed Angelos esse palam ostendit. Postea Christus ipse si quid dubitationis adhuc hærebat, sustulit. Viderunt eum non semel discipuli, atque etiam pedes & manus palpauerunt, & eorum incredulitas non parum ad confirmandam fidem nostram profuit. Differuit inter eos de mysterijs regni Dei, tandem ipsis videntibus ascendit in cœlum: nec vndecim modo Apostolis, sed plus quàm quingentis fratribus simul visus est. Iam misso Spiritu sancto certum documentum edidit non tantum vitæ, sed etiam summi imperij, sicuti prædixerat, Expedit vobis vt abeam, alioqui Spiritus sanctus non veniet. Iam verò Paulus non mortui virtute prostratus est in itinere, sed eum quem oppugnabat, summa potentia pollere sensit. Stephano apparuit in alium finem, vt vitæ certitudine mortis timorem vinceret. Tot ac tam authenticis testimonij fidem derogare, non dissidentia est, sed praua adeoq; furiose obstinationis.*

Phil. 3 v. 20 *Quòd diximus in probanda resurrectione sensus nostros oportere dirigi ad immensam Dei potentiam, hoc breuiter docet Paulus, Vt corpus nostrum abiectum, inquit, conforme reddat corpori claritatis*

tis suae, secundum operationem virtutis suae, qua potest sibi subicere omnia. Quare nihil minus consentaneum, quam hic respicere quid naturaliter fieri possit, ubi inestimabile miraculum nobis proponitur, quod sensus nostros sua magnitudine absorbet. Paulus tamen, proposito natura documento, socordiam eorum coarguit, qui resurrectionem negant. Stulte (inquit) quod seminas, non vegetatur, nisi prius moriatur, &c. In semente resurrectionis speciem cerni dicit, quia ex putredine nascitur seges. Nec verò res tam difficilis esset creditu, si ad miracula quae se per omnes mundi plagas oculis nostris ingerunt, attenti, ut par est, essemus. Caterum meminimus neminem de futura resurrectione verè esse persuasum, nisi qui in admirationem raptus, DEI virtuti suam dat gloriam. Hac fiducia elatus Iesaias exclamat, *Vivent mortui tui: cadauer meum resurget. Expergiscimini & laudate habitatores pulueris. Rebus desperatis sese attollit ad Deum vitæ autorem, penes quem sunt exitus mortis, ut dicitur in Psalmo. Iob etiam cadaueri similior quam homini, fretus Dei potentia, non dubitat quasi integer ad diem illum se attollere, Scio quòd Redemptor meus viuit: & in nouissimo die surget super puluerem (nempe ut suam potentiam illic exercat) & rursus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, visurus sum ipse, & non alius. Ergo exemplo Pauli alacriter iam triumphemus inter medias pugnas, quòd potens sit qui nobis promi-*

Isa. 26 v 19

Psa. 68 v 21

Iob 19 v 25

2 Tim. 4 v 8

fit futuram vitam, seruare depositum: atque ita gloriemur repositam esse nobis coronam iustitiae, quam reddet nobis iustus iudex. Sic fiet, vt quicquid molestiarum perpetimur, ostensio nobis sit futura vita.

Ipsa natura instinctu increduli semper effigiem resurrectionis habuerunt ante oculos. Quorsum enim sacer & inuiolabilis mos sepeliendi, nisi vt artha esset nouae vitae? Neque excipere licet, ex errore hoc esse natum: quia & sepultura religio apud sanctos Patres semper viguit, & Deus apud gentes manere voluit eundem morem, vt obiecta resurrectionis effigies earum torporem expergesceret.

Duo deliria inuecta sunt ab hominibus perperam curiosis. Alij putarunt, quasi totus homo intereat, animas resurrectiones cum corporibus: alij, quae immortales esse spiritus concedant, nouis corporibus indutum iri. De priore longè aliter Scripturae, quae corpus tugurio comparat, ex quo nos migrare dicit, quum morimur: quia ab ea parte nos estimat, quae nos à brutis animalibus discernit. Sic Petrus morti propinquus dicit tempus venisse, quo tabernaculum suum deponat. Nisi etiam animae corporibus exuta retinerent suam essentiam, ac beate gloriae pacem essent, non dixisset Christus latroni, Hodie mecum eris in Paradiso. Tam claris testimonijs freti, ne dubitemus Christi exemplo morientes Deo commendare animas nostras: vel exemplo Stephani, tradere Christo in custodiam, qui non temere vocatur fidelis earum Pastor & Episcopus. Porro de intermedia earum

2. Pet. 3. v.
14

Luc. 23. v.
43

Ibid. 46

Act. 7. v. 59

1. Pet. 2. v. 25

earum statu curiosius inquirere neque fas est, neque expedit. Scriptura, ubi dixit Christum illis presentem esse & eas recipere in Paradisum, ut consolationem percipiant, reproborum verò animas cruciatus, quales merita sunt, perpeti, non ultra progreditur.

7 AEquè prodigiosus est eorum error, qui animas non recepturas, quibus nunc induta sunt, corpora, sed novis & alijs praeclatis fore imaginantur. Atqui cum iubeat Paulus fideles se mundare ab omni inquinamento carnis & spiritus, inde sequitur quod alibi denunciat iudicium, ut reportet unusquisque per corpus suum bonum siue malum. Cui consentit quod scribit ad Corinthios, ut vita Iesu Christi manifestetur in carne nostra mortali. Quae ratione alibi non minus precatur, ut Deus integra corpora conseruet usque ad diem Christi, quam animas & spiritus. Nec mirum, quia corpora quae sibi in templa dicuntur Deus, in putredinem sine spe resurrectionis decidere, absurdissimum esset. Quid quòd etiam membra sunt Christi. Nec verò vlla de re clarior suppetit Scripturae definitio, quam de carnis quam gestamus resurrectione. Oportet, inquit Paulus, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Si nova corpora formaret Deus, ubi haec qualitatis mutatio? Ubi corpora, quibus sumus circumdati, digito monstrans, incorruptionem illis permittit, noua fabricari satis aperte negat. Imò magis expresse (inquit Tertullianus) non

2. Cor. 7. v. 1

2. Co. 5. v. 10

2. Cor. 4. v. 10

1. Theff. 5. v. 23

1. Cor. 3. v. 11

1. Cor. 15. v. 53

poterat loqui, nisi cutē suam manibus teneret. Por-
 ro in verbis Danielis nihil est perplexum, Multiq;
 Dan. 12 v 2 dormientium in terra pulueris expurgentur: hi
 ad vitam eternam, & illi ad opprobria & ad con-
 temptum sempiternum. Digna etiam obseruatu est
 Mat. 10 v 28 Christi sententia, Nolite metuere eos qui occidunt
 corpus, animam occidere non possunt: sed eum me-
 tuite, qui potest & animā & corpus perdere in ge-
 hennam ignis. Neg enim timendi caussa, nisi sup-
 plicio obnoxium esset quod nunc gestamus corpus.
 Ad hac si nouis corporibus donandi sumus, vbi capi-
 tis & membrorum conformitas? Resurrexit Chri-
 stus: an nouum sibi corpus fingendo? imò, vt predi-
 xerat: Destruite templum hoc, & triduo erigam il-
 lud. Quod prius gestauerat mortale corpus, iterum
 recepit. Tenenda est etiam illa societas, quam pra-
 1 Cor. 15 v dicat Apostolus, Nos resurgere, quia Christus resur-
 12 rexit. Quia nihil minus probabile, quam vt priuetur
 Christi resurrectione caro nostra, in qua circum-
 ferimus mortificationem ipsius Christi. Quod qui-
 Mat. 27 v 52 dem illustri documento patuit, dū resurgente Chri-
 sto multa corpora sanctorum exierunt e sepulchris.
 Neque enim negari potest, hoc vltima quam spera-
 mus resurrectionis praeludium fuisse, vel potius ar-
 rham: qualis ante in Henoch & Helia iam extabat,
 quos Tertullianus resurrectionis candidatos vocat:
 quia corpore & anima à corruptione exempti, in
 Dei custodiam recepti fuerint.

Spiritus Dei ad sperandam carnis nostrae resurre-
 rectionem

rectionem in Scriptura passim nos hortatur. Hac ratione Baptismus teste Paulo, sigillum nobis est future resurrectionis: nec minus sacra Coena ad eius fiducia nos inuitat, dum symbola spiritualis gratie ore percipimus. Et certè tota Pauli exhortatio, vt membra nostra exhibeamus arma in obedientiam Rom. 6. v. 13 iustitiae, frigeret, nisi accederet quod postea subiungit, Qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit Rom. 8. v. 11 & mortalia corpora vestra. Quid enim iuuaret, applicare pedes, manus, oculos & linguas in obsequium Dei, nisi fructus & mercedis, essent participes? Ac, si verum est illud, per multas afflictiones oportet Act. 14. v. 22 nos ingredi in regnum Dei, ab hoc ingressu corpora prohibere nulla ratio sustinet, quæ & sub crucis vexillo exercet Deus, & victoriae laude ornat. Itaque, nulla eius rei dubitatio inter sanctos orta est, quin se Christi comites fore sperarent: qui omnes quibus probamur afflictiones in personam suam transfert, vt viuificas esse doceat. Imò & sanctos Patres sub Lege externa ceremonia Deus in hac fide exercuit. Clarissima huius rei probatio eminet in exemplo Iacob, qui vt posteris testetur ne morte quidem spem terræ Gen. 47. v. 30 promissa animo suo excidisse, iubet ossa sua illuc referri. Quæso, si nouo corpore induendus erat, nonne ridiculum dedisset mandatum de puluere in nihilum redigendo? Superest vt de resurrectionis modo aliquid delibem. Primò tenendum est quod diximus, nos in eadem resurrekturos carne quam gestamus quoad substantiam: sed qualitatè aliam fore, sicuti

quam eadem Christi caro, quæ in victimâ oblatâ fuerat, suscitata fuerit, alijs tamen dotibus excellit. Corpus ergo corruptibile, vt suscitemur, non peribit nec euanesceat: sed induet, deposita corruptione, incorruptionem. Quoniam verò elementa Deum omnia præsto habet ad suum nutum, nulla eum difficultas impedit, quominus & terra & aquis & igni imperet, vt quod videtur ab illis consumptum reddant. Sed notandum est discrimen inter eos qui pridem mortui fuerint, & quos dies ille superstites reperiet. Neque enim omnes dormiemus (teste Paulo) sed omnes immutabimur.

1. COR. 15.
V. 51

Act. 24. V. 15
Ceterum, quanquam tenendum quod celebris illa Pauli confessio apud Felicem continet, se futuram expectare resurrectionem iustorum & impiorum: sapius tamen Scriptura resurrectionem solis DEI filijs vnâ cum cœlesti gloria proponit: quia non venit propriè Christus in mundi exitium, sed in salutem. Ideo & in Symbolo sola fit mentio vitæ beatæ.

Osee 13. V.

14

1. COR. 15. V.

54

Quoniam autem tum demum implebitur propheta de absorpta per victoriam morte, semper nobis in mentem veniat aterna felicitas, resurrectionis finis: de cuius excellentia si omnia dicta fuerint quibus omnium hominum lingua sufficiant, vix tamen infima eius particula delibata fuerit. Nam vtcunque verè audiamus, regnum Dei claritate, gaudio, felicitate, gloria fore refertum: illa tamen

tamen quæ nominantur, à sensu nostro remotissima manent, donec venerit dies ille, quo nobis gloriam suam ipse facie ad faciem conspiciendam exhibebit.

Scimus nos esse D E I filios (inquit Iohannes) sed nondum apparuit. Vbi autem similes erimus, videbimus eum qualis est. Quia tamen rursus aliquo suauitatis illius gustu accendi, in nobis desiderij feruorem oportet, in hoc præcipuè cogitando immoremur. Si Deus bonorum omnium plenitudinem, ceu fons quidam inexhaustus, in se continet: nihil vltra eum expetendum ijs, qui ad summum bonum & omnes felicitatis numeros contendunt, sicuti pluribus locis docemur. Abraham, ego merces tua magna valde. Cui sententia succinit Dauid, Portio mea Iehoua: fors mihi præclare cecidit. Item alibi: Satiabor vultu tuo. Atqui Petrus denunciat in hoc vocatos fideles, vt diuina fiant consortes nature. Quomodo istud? Quia glorificabitur in omnibus sanctis suis, & admirabilis fiet in ijs qui crediderunt. Si Dominus gloriam, virtutem, iustitiam suam cum electis participabit, imò seipsum illis fruendum dabit, & quod præstantius, quodammodo in vnum cum ipsis coalescet: meminerimus sub hoc beneficio omne felicitatis genus contineri. Et quum multum in hac meditatione profecerimus, recognoscamus tamen, nos in imis adhuc radicibus subsidere.

1. Ioh. 3. v. 9

Gen. 15. v. 2

Psal. 16. v. 6

Psal. 17. v. 15

2. Pet. 1. v. 4

si mentis nostrae conceptio cum mysterij huius subli-
 mitate conferatur. Quod nobis in hac parte magis
 colenda est sobrietas, ne moduli nostri immemores,
 quo maiore audacia in sublime transuolabimus,
 fulgor caelestis gloria nos obruat. Quod Scriptura
 docent, ab omni controuersia exemptum apud nos
 esse debet: nempe sicuti variè Deus sua dona sanctis
 in hoc mundo distribuens eos inaequaliter irradiat,
 ita non fore aequalem gloria modum in caelis, ubi do-
 na sua coronabit Deus. Neque enim competit indis-
 ferenter in omnes quod dicit Paulus: Vos estis gloria
 mea & corona in die Christi. Et illud Christi ad A-
 postolos, Sedebitis iudicantes duodecim tribus Isra-
 el. Sed Paulus (qui sciebat, prout sanctos locupletat
 Deus spiritualibus donis in terra, ita in caelo gloria
 decorare) peculiarem sibi coronam pro laborum ra-
 tione repositam esse non dubitat. Christus autem,
 vt Apostolis dignitatem muneris quo prae diti erant
 commendat, fructum eius admonet in caelo esse reco-
 ditum. Sic & Daniel, intelligentes autem fulgebunt
 vt splendor firmamenti: & iustificantes multos tan-
 quam stelle in seculum & in aeternum. Ac si quis at-
 tentè Scripturas consideret, non modo vitam aeter-
 nam promittunt fidelibus, sed specialem cuius mer-
 cedem. Vnde & illud Pauli, Rependat illi Deus in illa
 die. Quod promissio Christi confirmat, Centuplum
 recipietis in vita aeterna. Deniq; sicuti corporis sui
 gloriam multiplici donorum varietate inchoat Chri-
 stus in

1. Thef. 2. v.
 19

Matth. 19. v.
 28

Dan. 12. v. 3

1. Tim. 1. v.
 18

Matt. 19. v.
 29

stus in mundo, & amplificat per suos gradus: ita etiam in caelo perficiet.

Sciscitantur quorsum pertineat orbis reparatio: quando ex tanta & incomparabili copia nullius rei indigi erunt filij Dei: sed erunt similes angelis, quorum inedia aeterna beatitudinis symbolum est. Ego autem respondeo, in ipso aspectu tantam fore amenitatem, tantam sine usu suavitatem in sola notitia, ut haec felicitas omnia quibus nunc inuamur adimicula longè exuperet. Alij se transferunt longius, & querunt, an non scoria & alie corruptela in metallis procul à restitutione absint, & ab ea disteant. Quod ut illis aliquatenus concedam, exspecto cum Paulo vitiorum reparationem, quae initium sumpserunt à peccato, ad quam gemunt & parturiunt. Hoc sit nobis via compendium, contentos esse speculo & enigmate, donec cernemus facie ad faciem.

Rom. 8. v. 22

INSTITUTIONIS CHRISTIANAE RELIGIONIS

Liber quartus.

*De externis medijs vel adminiculis, quibus
Deus in Christi societatem nos inui-
tat, & in ea retinet.*

*De vera Ecclesia, cum qua nobis colenda est v-
nitas: quia piorum omnium mater est.*

CAPVT I.

IDE Euangelij Christum fieri no-
strum, & allata ab eo salutis eter-
nae, beatitudinis nos fieri partici-
pes, proximo libro expositum fuit.
Quia autem ruditas nostra & se-
gnities (addo etiam ingenij vanitatem) externis
subsidijs indigent, quibus fides in nobis & gignatur
& augetur, & suos faciat progressus vsque ad me-
tam: ea quoque Deus addidit: atque vt vigeret Eu-
angelij predicatio, Pastores instituit ac doctores,
quorum ore suos doceret: eos auctoritate instruxit:
nihil denique omisit, quod ad sanctum fidei consen-
sum & rectum ordinem faceret. In primis Sacramē-
ta instituit, quae nos experimento sentimus plusquam
utilia esse adiumenta ad fouendam & confirmandam
fidem. Quare postulat docendi ratio, vt nunc de Ec-
clesia

sua eiusq; regimine, ordinibus, potestate, item de Sacramento tractemus, & postremo de politico etiam ordine. Incipiam autem ab Ecclesia: in cuius sinum aggregari vult Deus filios suos, non modo vt eius opera & ministerio alantur, quandiu infantes sunt ac pueri, sed cura etiam materna regantur, donec adolescant, ac tandem perueniant ad fidem metam.

² In Symbolo, vbi profiteamur nos credere Ecclesiam, id non solum ad visibilem, de qua nunc agimus, refertur, sed ad omnes quoque electos Dei, in quorum numero comprehenduntur etiam qui morte defuncti sunt. Ideo & credendi verbum ponitur: quia nullum sepe discrimen inter filios Dei & profanos notari potest. Finis autem est, vt sciamus, quamuis ad diruendam Christi gratiam omnes lapides moueat Diabolus, & eodem etiam ferantur vesano impetu Dei hostes: non posse tamen extinguere, nec sterilem reddere Christi sanguinem, quin fructum aliquem producat. Ita & arcana electio Dei & interior vocatio spectanda est: quia solus nouit qui sui sint, & sub signaculo (vt loquitur Paulus) inclusos tenet: nisi quod insignia eius gestant, quibus dignoscantur a reprobis. Sed quia exiguus numerus & contemptibilis latet sub ingenti turba, & grana tritici pauca teguntur paleae cogerie, soli Deo pmittenda est cognitio sua Ecclesiae, cuius fundamentum est arcana illius electio. Nec vero satis est electorum turbam cogitatione animoq; complecti, nisi talem Ecclesiam unitatem co-

2. Tim. 2. v.
19
Eph. 1. v. 33

gitemus, in quam nos esse insitos verè simus persuasi. Nisi enim sub capite nostro Christo coadunati simus reliquis omnibus mèbris, nulla nos manet spes hereditatis futura. Ideo catholica dicitur seu vniuersalis: quia non duas aut tres inuenire liceat, quin discernatur Christus: quod fieri non potest. Quamuis ergo tristis vastitas, quæ nobis vndique occurrit, nihil Ecclesiæ residuum esse clamet, sciamus fructuosam esse Christi mortem, Deumq; mirabiliter suam Ecclesiam quasi in latebris seruare. Sicuti Elia dictum est, Seruauit mihi septem millia virorum, qui non flexerunt genu coram Baal.

1. Reg. 19. v.
18

Quanquam articulus Symboli ad externam quoque Ecclesiam aliquatenus pertinet, vt se quisq; nostrum in fraterno consensu cum omnibus Dei filiis contineat: Ecclesia deferat quam meretur auctoritatem: denique se ita gerat, vt ouis ex grege. Atque ideo adiungitur sanctorum communicatio, quæ particula licet à veteribus ferè prætermissa sit, non tamen negligenda est: quia Ecclesiæ qualitatem optimè exprimit, quasi dictum esset hac lege aggregari sanctos in societatem Christi, vt quacunque in eos beneficia Deus confert, inter se mutuo communicent. Iam plurimum nostra interest scire, quis inde ad nos fructus redeat. Primum stat cum Dei electione, nec nisi cum illa deficere potest. Deinde quodammodo coniuncta est cum firmitudine Christi, qui nõ magis patietur à se diuelli suos fideles, quam membra sua discerni. Accedit, quod veritatem, dum
in

in Ecclesie sinu continemur, semper nobis constaturam securi sumus. Postremò, quòd promissiones istas sentimus ad nos pertinere, Salus erit in Sion: Deus in aeternum commorabitur in medio Ierusalem, ne vntatem commoueat. Tantum potest Ecclesie participatio, vt nos in Dei societate contineat. Neque ideo deterior est fides nostra, quòd incognitam apprehendit: quando hic non iubemur reprobos ab electis discernere (quòd Dei est solius, non nostrum) sed certo statuere in animis nostris, omnes eos, qui Dei Patris clemètia per Spiritus sancti efficaciam in Christi participationem venerunt, in Dei speculum ac propriam possessionem segregatos, ac. quum simus in eorum numero, tanta gratia nos esse consortes.

Ioel. 7. v. 34

Abd. 17.

Psal. 46. v. 6

4 Extra eius gremium nulla est speranda peccatorum remissio, nec vlla salus, teste Isaia & Ioële. quibus subscribit Ezechiel, quum denuntiat in catalogo populi Dei non fore, quos à caelesti vita abdicat.

Isa. 37. v. 32.

Ioel. 2. v. 32

Ezec. 13 v 9

5 Caterum quòd huius loci proprium est, exequi pergamus. Scribit Paulus Christum, vt impleteret omnia, dedisse alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios autem Euangelistas, alios autem Pastores ac Doctores, ad instaurationem sanctorum in opus administrationis, in adificationem corporis Christi: donec perueniamus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram etatis plenè adultæ Christi. Videmus, vt Deus, qui posset momento suos perficere, nolit tamen eos adulescere in virilem etatem, nisi educatione Ecclesie

Eph. 4 v 11

Videmus modum exprimi: quia pastoribus iniuncta est cœlestis doctrina prædicatio. Videmus omnes ad vnum cogi in eundem ordinem, vt mansueto & docili Spiritu regendos se doctoribus in hunc usum creatis permittant. Vnde sequitur, dignos esse qui fame & inedia pereant, quicunq; spirituales animas cibum diuinitus sibi per manus Ecclesiæ porrectum respuunt. Fidem nobis Deus inspirat, sed Euangelij sui organo: sicuti admonet Paulus, fidem esse ex auditu. Sicuti etiam penes Deum sua residet potentia ad seruandum: sed in Euangelij prædicatione (eodem Paulo teste) eam depromit atque explicat. Cuius rei duplex est utilitas, nam ab vna parte optimo examine obedientiam nostram probat, vbi eius ministros non secus atque ipsum loquentes audimus: ex opposito etiam nostræ infirmitati consulit, dum per interpretes humano more nos mauult alloqui, vt ad se alliciat, quàm tonando à se abigere. Inter tot præclaras dotes, quibus ornauit Deus humanum genus, hæc prærogatiua singularis est, quòd dignatur ora & linguas hominum sibi consecrare, vt in illis sua vox personet. Quare ne vicissim & nos obedienter amplecti pigeat salutis doctrinam, eius mandato & ore propositam: quia et si externis medijs alligata non est Dei virtus, nos tamen ordinario docendi modo alligauit.

Porro quia hoc tempore magna fuit concertatio de efficacia ministerij, dum eius dignitatem hyperbolicè amplificanti alij, alij contendunt perperam trans-

transferrī ad hominem mortalem, quod proprium est Spiritus, si ministros & doctores censem penetrare ad mentes & corda, recta huius controuersie definitio tradenda est. Quod utrinque disceptant, nullo negotio facile transigetur, locos disertè obseruando, vbi Deus auctor prædicationis Spiritum suum cum ea coniungens, fructum inde promittit: vel rursum vbi se ab externis subsidijs separans, tam initia fidei, quam totum cursum sibi vni vendicat. Officium secundi Elia fuit, teste Malachia, illuminare mentes, & conuertere corda patrum ad filios, & incredulos ad prudentiam iustorum. Semine incorruptibili gloriatur Paulus, se per Euangeliū genuisse Corinthios. Affirmat etiam Galatas ex auditu fidei Spiritum accepisse. Hæc certè nunquam eò protulit, vt vel tantillum sibi seorsum à Deo tribueret: sicuti breuiter alibi exponit. Qui efficax fuit in Petro erga circumcissionē, in me etiam efficax fuit apud gentes. Caterum quàm nihil separatim ministris residuum faciat, ex alijs locis patet. Qui plantat, nihil est: & qui rigat, nihil est: sed Deus, qui dat incrementum. Itē, Plus omnibus laboraui: nō ego, sed gratia Dei, que mihi aderat. Et certè retinere sentētias illas oportet vbi Deus sibi ascribens mentis illuminationem & renouationem cordis, sacrilegium esse admonet, si quam vtriusque partem homo sibi arrogat. Interim si ministris, quos Deus præficit, se quisque docilem offerat, ex fructu cognoscet non frustra placuisse Deo hunc docendi modum, nec frustra etiam fidelibus inquam hoc modestie impositum esse.

Mal. 4. v. 6.

1. Co. 4. v. 15

Galat. 3. v. 2.

Galat. 2. v. 8

1. Cor. 3. v. 7

1. Cor. 15. v. 10.

Diximus enim bisariam de Ecclesia sacras literas loqui. Interdum quum Ecclesiam nominant, eam intelligunt, quare vera est coram Deo. Sapè autem Ecclesia nomine vniuersam hominum multitudinem in orbe diffusam designant, quæ consensionem habet in verbo Domini, atque ad eius prædicationem ministerium conseruat à Christo institutum. In hac plurimi sunt permixti hyprocritæ. Quemadmodum ergo nobis inuisibilem, solius Dei oculis conspicuam Ecclesiam credere necesse est: ita hanc, quæ respectu hominum Ecclesia dicitur, obseruare, eiusq; communionem colere iubemur.

Proinde, quatenus eam agnoscere nostra interest, Dominus certis notis nobis designauit. Hec quidem singularis Dei est ipsius prerogatiua, nosse qui sui sint, vt supra citauimus ex Paulo. Itaque secundum occultam Dei prædestinationem (vt inquit Augustinus) plurimæ sunt foris oues, plurimi lupi intrus. Nouit enim, ac signatos habet, qui nec eum nec se norunt. Ex ijs autem qui palàm eius serunt signum, ipsius vnus oculi vident, qui & sine fictione sancti sint, & in finem vsque perseueraturi: quoddam est salutis caput. Rursum tamen, quia aliquatenus expedire prouidebat, vt sciremus, qui nobis habendi pro ipsius filijs essent, hac in parte se captui nostro accommodauit. Et quoniam fidei certitudo necessaria non erat, quoddam charitatis iudicium eius loco substituit: quo pro Ecclesie membris agnoscamus, qui & fidei confessione, & vitæ exemplo,

2 Tim 2 v19

Homil. in
Iohannem

45

plo, & Sacramentorum participatione eundem nobiscum Deum ac Christum profitentur. Ipsius autem corporis notitiam quò magis salutis nostræ necessariam esse nouerat, eò certioribus notis commendauit.

9 Hinc nascitur nobis & emergit conspicua oculis nostris Ecclesiæ facies. Vbi enim cunque Dei uerbum sincere predicari atque audiri, vbi Sacramenta ex Christi instituto administrari uidemus, illic aliquã esse Dei Ecclesiam nullo modo ambigendum est: quando eius promissio fallere non potest, Vbi cunque duo aut tres congregati fuerint in nomine meo, Matt. 18. v. 20. ibi in medio eorum sum. Sed ut summam huius rei liquido teneamus, his ueluti gradibus progrediendum est: Ecclesiam uniuersalem esse collectam ex quibuscunque gentibus multitudinem, quæ interuallis locorum disita & dispersa, in vnã tamen diuinã doctrinã ueritatem consentit. Sub hac ita comprehendendi singulas Ecclesias, quæ oppidatim & uicatim pro humana necessitatis ratione dispositæ sunt, ut vnãqueq; nomen & auctoritatem Ecclesiæ iure obtineat, singulos homines, qui pietatis professione inter Ecclesias eiusmodi censentur, etiamsi ab Ecclesia sint reuera extranei, ad ipsam tamen quodammodo pertinere, donec publico iudicio exterminati fuerint. Quanquam paulò diuersa est in priuatis hominibus atque in Ecclesiis aestimandis ratio. Vsu enim venire potest, ut quos non omnino putabimus dignos esse piorum consortio, tractare tamen instar fra-

trum, & fidelium loco habere debeamus, propter communem Ecclesie consensum, quo feruntur & tolerantur in Christi corpore. Tales suffragio nostro non approbamus esse Ecclesie membra: sed quem in populo Dei locum tenent, illis relinquimus, donec legitimo iure adimat. At de ipsa multitudine aliter sentiendum est: quae si ministerium habet verbi, & honorat, si Sacramentorum administrationem: Ecclesia proculdubio haberi & censeri meretur: quia sine fructu illa non esse certum est. Ita & Ecclesie vniuersali suam seruamus vnitatem, quam dissecare semper studuerunt diabolici spiritus: nec conuentus legitimos, qui pro locorum opportunitate distributi sunt, sua auctoritate fraudamus.

Symbole Ecclesie dignoscenda, verbi predicationem, Sacramentorumq; obseruationem posuimus. Nam haec nusquam esse possunt, quin fructificent, & Dei benedictione prosperentur. Non dico, vbi cunq; predicatur verbum, illic fructum mox exoriri: sed nullibi recipi & statim habere sedem, nisi vt suam efficaciam proferat. Vt cunq; vbi reuerenter auditur Euangelij praedictio, neque Sacramenta negliguntur, illic pro eo tempore neq; fallax, neque ambigua Ecclesie apparet facies: cuius vel auctoritatem spernere, vel monita respicere, vel consilijs refragari, vel castigationes ludere, nemini impune licet: multo minus ab ea deficere, ac eius abrumpere vnitatem. Tanti enim Ecclesie suae comunione facit Dominus, vt pro transfuga & deserto religionis habeat, qui cunq; se à qualibet Christiana societate, quae modo verum verbi ac Sacramentorum ministerium colat, con-

tumaciter alienauerit. Sic eius auctoritatē commēdat, vt dū illa violatur, suam ipsius imminutā censeat. Neg, enim parui momēti est, q̄ vocatur columna & firmamentū veritatis, & domus Dei. Non vulgari etiā laus, quod electa segregat aq̄, dicitur à Christo in sponsam, que esset sine ruga & macula, corpus & plenitudo eius. Vnde sequitur discessionē ab Ecclesia, Dei & Christi abnegationem esse: quò magis à tam scelerato dissidio cauendū est: quia dū veritatis Dei ruinā, quantū in nobis est, molimur, digni sumus, ad quos cōterēdos toto ira sua impetufulminet.

1. Tim. 3. v. 15

Eph. 5. v. 27.

Eph. 1. v. 13.

11 Quare notas illas diligenter animis impressas teneamus, ne sub Ecclesie titulo impostura nobis fiat: ad illam probationē, ceu ad Lydiū lapidem, exigenda est omnis congregatio, que Ecclesie nomen obtendit.

12 Quod dicimus purū verbi ministerium, & purum in celebrandis Sacramentis ritū, idoneum esse pignus & arrhabonē, vt tutò possimus societate, in qua vtrū que extiterit, pro Ecclesia amplexari, vsq; eo valet, vt nusquam abycenda sit, quādiu in illis perstiterit, etiam si multis aliocui vitijs scateat. Quinetiā poterit vel in doctrina, vel in Sacramentorū administratione, vitij quidpiam obrepere, quod alienare nos ab eius cōmunionē non debeat. Non enim vnus sunt formæ omnia vera doctrinae capita. Sunt quedam ita necessaria cognita, vt fixa esse & indubitata omnibus oporteat, ceu propria religionis placita, qualia sunt, Vnum esse Deum: Christum Deum esse, ac Dei filium: in Dei misericordia salutem nobis consistere, & similia. Sunt alia, que inter Ecclesias controuersa, fidei tamen vnitatē non dirimant.

Phil. 3. v. 15. Verba sunt Apostoli, Quicumq; perfecti sumus, idem sentiamus: Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Dominus reuelabit. Hic autem patrocinari erroribus vel minutissimis nolim, vt blandiando & conuendo censeam fouendos: sed dico, non temere eas quaslibet dissensiuunculas deserendam nobis Ecclesiam, in qua duntaxat ea salua & illibata doctrina retineatur, qua constat incolumitas pietatis, & Sacramentorum vsus à Domino institutus custodiatur.

Interim si nitimur emendare quod displicet, facimus id ex officio nostro. Et huc pertinet illud Pauli, Si melius quid sedenti reuelatum fuerit, prior taceat. Vnde constat, singulis Ecclesie membris datum publicæ edificationis studium pro mensura gratiæ suæ, modo decenter, & secundum ordinem.

In vita autem imperfectione toleranda multo longius procedere indulgentia nostra debet. Fuerunt semper, qui falsa absolute sanctimonia persuasionibus imbuti, tanquam aerij quidam demones iam facti essent, omnium hominum consortium aspernerentur, in quibus humanum adhuc aliquid subesse cernerent. Tales olim erant Cathari, & (qui ad eorum vesaniam accedebant) Donatistæ. Tales hodie sunt ex Anabaptistis nonnulli. Alij sunt, qui inconsiderato magis iustitiæ zelo, quàm insana illa superbia peccant. Dum enim apud eos, quibus Euangelium annunciatur, eius doctrinæ non respondere vitæ fructum vident, nullam illic esse Ecclesiam statim iudicant. Iustissima quidem est offensus: nec excusare licet

et maledictam nostram ignauiam, quam Dominus impunitam non finet. Sed in hoc vicissim peccant illi quos diximus, quod offensioni suae modum statueri nesciunt. Nam ubi Dominus clementiam exigit, ommissa illa, totos se immoderate seueritati tradunt, dum scelerum odio à legitima Ecclesia discedunt. Allegant, Ecclesiam Christi sanctam esse. Verum, ut simul intelligant esse ex bonis & malis permixtam, Matth. 13. v. 47 illam ex ore Christi parabolam audiant, in qua reti comparatur, quo pisces omne genus colliguntur, neque seliguntur, donec in littore sint expositi. Audi- ant agri esse similem, qui bona fruge confitus, zizania- Ibid. 24 nis inimici fraude inscitur: quibus non expurgatur, donec in aream aduecta fuerit messis. Quod si hoc malo ad diem vsque iudicij laboraturam Ecclesiam pronuntiat Dominus, ut improborum permutatione oneretur: frustra nullo neuo in spersa querunt.

Obijciunt etiam, quod Paulus grauiter Corin- i. Cor. 5. v. 2 thios obiurgat, quia flagitiosum hominem in suo cō- tubernio ferant: deinde generalem sententiā ponit, qua nefas esse pronuntiat cum homine probrose vite vel panem comedere. Hic exclamant, si vulgarem panem comedere non licet, panem Domini comedere quā liceat? Fateor certè magnum probum esse, si inter filios Dei locum habeant porci & canes. Verum, etiam si Ecclesia in officio cesser, non ideo protinus vnus cuiusq; priuati erit iudicium separationis sibi sumere. Quod autem sacrilegium esse putant participare cum illis panem Do-

I. Cor. II. V.
28

Ibid. v. 29

mini, in eo rigidiores multo sunt, quam Paulus. Nā si cum indigno cōmunicare nefas esset, iuberet certe Paulus nos circumspicere, an nō aliquis in multitudine esset, cuius immūditia pollueremur. nunc quā probationē sui ipsorum solum à singulis requirit, ostendit minimè nobis obesse, si qui indigni se nobiscū ingerant. Nec aliō spectat q̄ postea subiicit, Qui indigne manducat, iudiciū sibi manducat & bibit. Non dicit alijs, sed sibi. Et merito: neq; enim in singulorū arbitrio situm esse debet, qui recipiēdi & qui repellēdi sint. Totius Ecclesie hæc cognitio est, q̄ exerceri sine legitimo ordine nō potest, vt fusius postea diceretur.

Quanquā autē ex inconsiderato iustitie zelo hæc intentatio bonis etiā interdum oboritur: hoc tamē reperiemus, nimiam morositatē ex superbia magis & fastu falsaq; sanctitatis opinione, quā ex vera sanctitate verog, eius studio nasci.

Isa. I. v. 10

Huius rei Christus ipse, Apostoli & ferè omnes Propheta exemplū nobis præbuerūt. Horrenda sunt illæ descriptiones, quib. Isaias, Ieremias, Ioël, Habacuc, & alijs Ecclesie Hierosolymitane morbos deplorat. Neq; tamē propterea aut nouas sibi Ecclesias erigebant, aut noua altaria extruebāt Propheta, in quibus separata sacrificia haberēt: sed qualescūq; essent homines, q̄a tamē reputabāt Dominū apud eos verbū suum deposuisse, & ceremonias instituisse quibus illic colebatur, in medio impiorum cœtu puras manus ad illum extendebant. Certè si putassent aliquid inde contagionis se contrahere, centies potius mortui fuissent, quam passi fuissent illuc se pertrahi. Nī-

hil ergo eos retinebat, quominus discessionē facerēt,
 quam seruande vnitatis studiū. Quod si religio san-
 ctis Prophetis fuit, ob plurima & maxima scelera
 nō vnus aut alterius hominis, sed propemodum to-
 tius populi, se ab Ecclesia alienare: nimium nobis ar-
 rogamus, si protinus audemus ab Ecclesia commu-
 nione deficere, vbi non omnium mores vel nostro iudi-
 cio, vel Christiane etiam professione satisfaciunt.

20 Vltra etiā progreditur eorum morositas & fastus:
 quia Ecclesiā nō agnoscunt, nisi minimis qbusq; ne-
 uis purā, imō p̄bis doctorib. succensent: q̄a fideles ad
 profectū hortando, tota vita sub vitiorū onere geme-
 re doceant, & ad veniā confugere. Hoc. n. modo ia-
 ctant à perfectione abduci. Fateor quidē in vrgenda
 perfectione nō lentē vel frigide laborandū, ac multo
 minus cessandū esse: sed eius fiducia, dū adhuc in cur-
 su sumus, imbuerē animos, diabolicū esse commentū
 dico. Itaq; in Symbolo, Ecclesie peccatorum remissio
 appositē subnectitur. Quare in Ecclesie societatem
 ablutionis signo initiamur: quo doceamur, non pa-
 tere nobis in Dei familiam aditū, nisi primū eius
 bonitate sordes nostrae abstergantur.

21 Neq; verō per peccatorum remissionē nos in Eccle-
 siā modo semel recipit & cooptat Dominus, sed per
 eandē nos in ipsa cōseruat ac tuetur. Quorsum enim
 attineret, veniam nobis fieri, quae nulli vsui futura
 esset? Irritā autem & delusoriam fore Domini mi-
 sericordiā, si semel duntaxat obtingeret, vnusquisq;
 priorum sibi testis est: quia nemo non sibi consci-
 us est per totam vitam multarum infirmitatum,

que Dei misericordia indigent. Et sanè non frustra suis domesticis peculiariter hanc gratiam Deus promittit, nec frustra quotidie eundem reconciliationis nunciũ illis deferri iubet. Itaq; vt per totam vitã peccati reliquias circumferimus, nisi assidua in remittendis delictis Domini gratia sustentemur, momentũ vnum in Ecclesia vix per sistemus. Vocauit autem suos Dominus in eternam salutem. suis ergo illi peccatis veniam semper paratam esse cogitare debent. Quare certò statuendum, diuina liberalitate, intercedente Christi merito, per Spiritus sanctificationẽ, peccatorum gratiam nobis factam esse ac quotidie fieri, qui in Ecclesiã corpus asciti & inserti sumus.

Ad hoc bonum nobis impartiendum clauẽ Ecclesiã ²² datae sunt. Non enim quum Apostolis mandatum dedit Christus, & potestatem contulit remittendi peccata, hoc tantum voluit, vt eos soluerent à peccatis, qui ab impietate ad Christi fidem conuerterentur: sed magis, vt hoc officio fungerentur perpetuò inter fideles. Quod Paulus docet, quum scribit legationem reconciliationis depositam esse apud Ecclesiã ministros, quò subinde populum nomine Christi exhortentur ad se reconciliandum Deo. Ergo in sanctorum communione, ipsius Ecclesiã ministerio nobis assidue remittuntur peccata, quum Presbyteri vel Episcopi, quibus hoc munus commissum est, pias cõscientias Evangelicis promissionibus in spe veniẽ & remissionis confirmant: idq; tam publicè quàm priuatim, prout necessitas postulat. Sunt enim permulti, qui pro sua
infr-

Matth. 16, v.
19. & 18, v. 18
Ioh. 20, v. 23

2. Cor. 5, v. 18
20

infirmirate, singulari pacificatione indigent. Tri-
 igitur hic nobis obseruanda sunt: Primum, quanta-
 libet sanctitate polleant filij Dei, hac tamen condi-
 tione semper esse, quandiu in mortali corpore habi-
 tant, vt sine peccatorũ remissione consistere neque-
 ant corã Deo. Deinde, hoc beneficium sic esse Ecclesie
 propriũ, vt non aliter eo fruamur, quam si permane-
 mus in illius communione. Tertio, per Ecclesie mini-
 stros & Pastores nobis dispensari, vel Euangelij præ-
 dicatione, vel Sacramentorum administratione: at-
 que hac in parte maximè eminere clauium potesta-
 tem, quam Dominus fidelium societati contulit.

23 Quoniam autẽ phrenetici illi (quos dixi) spiritus
 hanc vnicam salutis anchoram eripere Ecclesia conã-
 tur: aduersus tam pestilentem opinionem fortius ro-
 boranda sunt conscientie. Principio quum Domini
 iussu quotidie sancti repetant hanc precẽ, Remitte
 nobis debita nostra, se nimirum debitores confiten-
 tur. Neq; frustra petũt, quia Dominus nõ aliud vbiq;
 petendũ præscripsit, quàm quod ipse daturus esset.
 Imò quum totam orationem exauditum iri à Patre
 sit testatus, hanc tamen absolutionem peculiari et-
 iam nõ promissione obsignauit. Quid vltra volumus?
 peccatorum confessionem à sanctis, & eam quidem
 assiduã, tota vita requirit Dominus & veniã pollice-
 tur. Iã quib. vult nos cõdonare septuagesies septies?
 an nõ fratribus? Quorsũ præcepit, nisi vt suã clemẽ-
 tiã imitemur? Condonat igitur non semel aut bis:
 sed quoties delictorũ agnitione consternati, ad eum
 suspirant.

Matth. 6. v. 12

Matth. 18.
v. 22

Quid enim Moses promittit fore, vbi populus in apostasiam prolapsus redierit ad Dominum? Reducet te Deus e captiuitate, & miserebitur tui, & congregabit te ex populis, ad quos fueris dispersus. Si ad cardines cœli fueris dissipatus, inde ego te recolligam.

Sed nolo enumerationem inchoare, quæ nunquam finienda esset. pleni enim sunt Propheta eiusmodi promissionibus, quæ populo infinitis sceleribus cooperto misericordiam tamen offerant. Quod grauius est flagitium rebellione? diuortium enim inter Deum & Ecclesiam vocatur. at hoc Dei bonitate superatur. Quis est vir (inquit per Ieremiam) cuius si uxor corpus suum adulteris prostituerit, cū ea redire in gratiam sustineat? Tuis autem scortationibus omnes viæ pollutæ sunt Iuda, repleta sunt terra fœdis amoribus tuis. Reuertere tamen ad me, & ego te suscipiam. Reuertere auersatrix, non auertam à te faciem meam: quia sanctus sum, & non irascor in perpetuum. Et sanè non alius esse affectus eius potest, qui affirmat se nolle mortem peccatoris, sed magis, vt conuertatur & uiuat. Ideo, quū templum Solomon dedicaret, in hunc quoque vsu destinabat, vt orationes pro impetranda peccatorum uenia factæ inde exaudirentur.

Nec frustra in Lege quotidiana pro peccatis sacrificia Dominus ordinauit: nisi enim assiduis peccatorum morbis populum suum laborare Dominus preuidisset, nunquam illi constituisset hæc remedia.

26 An aduentu Christi, quo plenitudo gratiae ex-
ta fuit, hoc ademptum est fidelibus beneficium, ne
pro delictorū venia audeant supplicare? ne, si Domi-
nū offenderint, vllam misericordiam consequantur?

27 Manet aeternūq, manebit inuiolabile pactū Do-
mini, quod solenniter cum Christo vero Solomone,
eiusq, membris sancit his verbis, Si dereliquerint
filij eius Legem meam, & in iudicijs meis non am-
bulauerint: si iustitias meas profanarint, mandata
mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates
eorum, in verberibus peccata eorum: misericordiam
autem meam non auferam ab eo. Deniq, ipsa Sym-
boli dispositione admonemur, perpetuam residere in
Ecclesia Christi delictorū gratiā: quod Ecclesia velut
constituta, remissio peccatorū adhuc subiungitur.

Psal. 89. v. 33

28 Quidam aliquanto prudentiores, vbi videt tanta
Scripturae perspicuitate Nouati dogma refutari, nō
quodlibet delictū irremissibile faciūt, sed voluntariā
Legis transgressionem, in quam sciens quis ac volēs
impegerit. Porro sic loquentes peccatum nullum veni-
a dignantur, nisi sicubi aberratū ignorantia fue-
rit. Verū quum Dominus in Lege, alia pro expi-
andis fidelium voluntarijs peccatis, alia pro ignoratis
redimendis mandarit offerri sacrificia: quanta est
improbitatis voluntario peccato nullum concedere
piaculū? Dico nihil esse apertius, quā vnīcū Chri-
sti sacrificium valere ad remittenda sanctorum vo-
luntaria peccata: quando Dominus carnalibus ho-
stis, veluti signaculis, id testatum fecit. Deinde quā

Leuit. 4

ab ignorantia Dauidem excuset, quem tantopere constat fuisse in Lege eruditum? An nesciebat Dauid, quantum foret adulterij & homicidij crimen, qui quotidie ipsum in alijs puniebat? An Petrus tam diligenter admonitus ignorabat, quanti esset Magistrum eiurare? Ergo Dei misericordie tam benignè sese exerenti viam nostra malignitate ne praecludamus.

Equidem non me latet, veteres Scriptores peccata quæ quotidie remittuntur fidelibus, interpretatos esse quæ ex infirmitate carnis obrepunt leuiora errata: pœnitentiam verò solennem, quæ pro grauioribus flagitijs tum exigebatur, illis visam esse non magis iterandam quàm Baptismum, quæ sententia non ita est accipienda, quasi aut præcipitare in desperationem voluerint, qui à prima pœnitentia iterum recidissent, aut illa errata eleuare, perinde atque coram Deo exilia. Sciebant enim infidelitate sæpius titubare sanctos, iuramenta superuacua illis interdum excidere, in iram nonnunquam efferuere, imò prorumpere ad manifesta vsque conuiuia, alijs præterea malis laborare, quæ Dominus non leuiter abominatur: sed ita vocabant, vt distinguerent à publicis criminibus, quæ cum magno offendiculo in Ecclesie cognitionem veniebant. Quod autem ad eò difficulter ignoscebant ijs qui dignum aliquid animaduersione Ecclesiastica perpetrarant, non ideo fiebat, quòd difficilem illis apud Dominum veniam putarèt: sed hac seueritate volebāt alios deterere.

ne temerè proruerent in flagitia, quorum merito ab Ecclesie communionem alienarentur. Quamquam verbum Domini, quod hic pro vnica regula nobis esse debet, maiorem certè moderationem præscribit. Si quidem eo vsq; intendendum docet disciplina rigorem, ne absorbeat à tristitia is, cui præcipuè consultum oportet: vt fusius supra differuimus.

Comparatio falsæ Ecclesiæ cum vera.

CAPVT II.

1 **Q**vanti apud nos valere verbi & Sacramentorum ministerium, & quousq; procedere eius reuerentia debeat, vt sit nobis perpetua tessera dignoscenda Ecclesiæ, explicatum est. Atqui simulacrum in arcem religionis mendacium irrupit, summa necessaria doctrina inuersa est, Sacramentorum vsus corrumpitur: certè Ecclesiæ interitus consequitur, perinde atq; de hominis vita actum est, iugulo transfixo, vel præcordijs lethaliter sauciatis. Nam si vera Ecclesia columna est ac firmamentum veritatis, certum est non esse Ecclesiam, vbi regnum occupauit mendacium & falsitas.

1. Tim. 3 v 15

2 In eum modum quum res habeat sub Papismo, intelligere licet quid Ecclesiæ illic supersit. Pro verbi ministerio peruersa ex mendacijs conflata illic regnat gubernatio, quæ puram lucem partim extinguit, partim suffocat. In locum Cœnæ Domini, scdisimum sacrilegium subiit: cultus Dei varia & non ferenda superstitionum congerie deformatus: doctrina (citra quam Christianismus non constat)

tota sepulta & explosa: publici conuentus, idololatria & impietatis schola. Quare nullum est periculum, ne ab exitiali tot flagitiorum participatione desciscendo, ab Ecclesia Christi diuellamur. Ecclesie communio non ea lege instituta est, vt vinculum sit, quo idololatria, impietate, ignorantia Dei alijsq; malorum generibus irretiamur: sed potius quo in timore Dei, & veritatis obedientia retineamur.

Non aliud hodie pretendunt Romanenses, quam Iudeos olim obtendisse apparet, quum cecitatis, impietatis, idololatriæ à Prophetis Domini arguerentur. Quare neque alio argumento refutandi nobis sunt, quam quo aduersus stultam illam Iudeorum confidentiam pugnabat Ieremias, nempe ne gloriarentur in verbis mendacibus, dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini est. Quando nihil Dominus vsquam suum agnoscit, nisi vbi verbum suum auditur, ac religiosè obseruatur. Atque hæc est contentio, quam habet Paulus in Epistola ad Romanos à nono capite vsque ad duodecimum. Hoc enim vehementer turbabat infirmas conscientias, quòd cum viderentur esse populus Dei, Euangelij doctrinam non modo respuebant, sed etiam persequebantur. Postquam ergo doctrinam exposuit, hanc difficultatem remouet: ac negat Iudeos illos, veritatis hostes, esse Ecclesiam: vt cumque nihil eis deesset quod posset ad externam Ecclesie formam alias desiderari. Ideoq; negat, quia Christum non amplecterentur. Aliquanto etiam

expressius in Epistola ad Galatas: vbi Ismaëlem cum Gal. 4. v. 21
 Isaac comparando, multos dicit in Ecclesia tenere
 locum, ad quos non pertinet hereditas: quia pro-
 geniti non sunt ex libera matre. Vnde etiam ad
 comparationem duplicis Ierosolyma descendit: quia
 sicuti in monte Sina Lex est lata, Euangelium verò
 ex Ierusalem prodijt: sic multi seruiliter nati &
 educati, filios Dei & Ecclesie se esse non dubitanter
 iactant: imò superbè despiciunt genuinos Dei filios,
 quum sint ipsi degeneres. Nos quoque ex opposito,
 dum audimus, semel è cælo pronunciatum esse, Ejce Gen. 21. v. 10
 ancillam & filium eius, hoc inuiolabili decreto freti
 fortiter spernamus inspidas eorum iactantias. Nam
 si externa professione superbiunt, Ismaël quoque
 circumcissus erat: si antiquitate pugnant, ille erat
 primogenitus, videmus tamen abdicari. Si caussa Rom. 9 v 6
 queritur, eam Paulus assignat, nō censerī inter filios
 nisi qui geniti sunt ex puro & legitimo doctrinae se-
 mine. Secundum hanc rationem negat se Deus im-
 pijs sacerdotibus obstrictum esse, quia pepigerit cum
 Patre eorum Leui, ipsum sibi Angelum vel interpre-
 tem fore: imò in eos retorquet falsam eorum gloria-
 tionem, qua solebant insurgere contra Prophetas:
 quod scilicet dignitas sacerdotij in singulari pretio
 habenda foret. Hoc ipse libenter admittit, & hac
 conditione cum ipsis disceptat, quia pactum seruare
 paratus sit. dum autem ipsi mutuo non respondent,
 repudiare merentur.

En quid valeat successio, nisi imitatio etiam coniu-
cta sit atq; aquabilis tenor: nempe vt posteri, simul-
ac conuicti fuerint desciuisse à sua origine, omni ho-
nore priuentur. Nisi fortè quia Caiphaz multis p̄is
sacerdotibus successit (imò ab Aarone vsq; ad illum
continua fuit series) ideò sceleratus ille cæcus Ec-
clesia titulo dignus fuit. Nec verò minùs quicquam
sanctis doctoribus, quos falsò nobis obtrudunt,
propositum fuit, quàm præcisè quasi hereditario iu-
re probare, esse Ecclesiam vbicunq; Episcopi alij alijs
subrogati fuerant. Sed quum extra controuersiam
esset, nihil à principio vsque ad illam etatem muta-
tum fuisse in doctrina, sumebant quod omnibus nouis
erroribus conficiendis sufficeret, illis oppugnari do-
ctrinam ab ipsis vsque Apostolis constanter & vni-
nisi consensu retentam. Non est ergo cur fucam
amplius facere pergant ex Ecclesie nomine, quam
nos vt decet reuerenter colimus: sed vbi ad definitio-
nem ventum est, nò modò aqua (vt dicitur) illis hæ-
ret, sed hærent in suo luto: quia fœtidam meretricem
substituunt pro sacra Christi sponsa.

In hunc modum hodie nos vexant Romanenses,
ac imperitos terrefaciunt Ecclesie nomine, quum
capitales sint Christi aduersarij. Quamuis igitur
templum, sacerdotium, & reliquas huiusmodi lar-
uas obtendant, minimè permouere nos debet inania
hic fulgor, quo simplicium oculi perstringuntur, vt
Ecclesiam esse recipiamus, vbi verbum Dei non ap-
paret. Hac enim perpetua est nota, qua signauit
suos

suos Dominus noster: Qui est ex veritate, inquit, audit vocem meam. Quin potius Ierusalem à Babylone, Christi Ecclesia à Satana coniuratione hoc discrimine dignoscenda est, quo eas inter se Christus distinxit: Qui ex Deo est, inquit, verba Dei audit. Propterea non auditis, quia ex Deo non estis. Ioh. 18 v 37
Ioh. 8 v 47

Iam verò quòd reos schismatis & harescos nos agunt, quia & dissimilem predicemus doctrinam, & suis legibus non pareamus, & seorsum conuentus ad preces, ad Baptismum, ad Cœna administrationem, aliasq; sacras actiones habeamus: grauisissima quidem est accusatio, sed quæ nequaquam longa aut laboriosa defensione opus habet. Heretici & schismatici vocantur, qui dissidio factò Ecclesie communionem dirimunt. Hæc porro duobus vinculis continentur, sana doctrinæ consensione, & fraterna caritate. Vnde inter hereticos & schismaticos hoc discriminis ponit Augustinus, quòd illi quidem falsis dogmatibus fidei sinceritatem corrumpant: hi autem interdum etiam in fidei similitudine, societatis vinculum disrumpant. Verum id quoque notandum est, hanc caritatis coniunctionem sic à fidei vnitatem pendere, vt hæc illius initium, finis vnica denique regula esse debeat. Meminerimus ergo, quoties Ecclesiastica vnitas nobis commendatur, hoc queri, vt dum mentes in Christo consentiunt, voluntates etiam nostræ mutua in Christo benevolentia inter se coniunctæ sint. Itaque Paulus vbicumque nos idem sentire & idem velle docet, continuò addit, In Christo,

Lib. quart.
Euang. sec.
Matth.

Phil. 2. v. 2.
& 5.

vel, secundum Christum: significans impiorum esse factionem, non conspirationem fidelium, qua fit extra verbum Domini.

De simplici-
tate Prae-
latorum.

Ioh. 16. v. 2.

Paulum quoque secutus Cyprianus, hereses & schismata inde oriri pronunciat, quod ad veritatis originem non reditur, nec caput queritur, nec caelestis magistri doctrina seruetur. Eant nunc & clamitent hereticos nos esse, qui ab ipsorum Ecclesia recesserimus: quum nulla alienationis causa fuerit nisi haec vna, quod puram veritatis professionem nullo modo ferre possunt. Taceo autem quod anathematibus & diris nos expulerunt. Quod tamen ipsum satis super nos absoluit, sed hoc illis sponte remitto. Abundè enim mihi est, oportuisse nos ab ipsis recedere, ut ad Christum accederemus.

Sed apparebit etiamnum certius, quo loco nobis esse debeant Ecclesia omnes, quas Romani illius idoli tyrannis occupavit, si cum Israëlitica illa veteri, qualis apud Prophetas delineata est, conferatur. Veratium extabat apud Iudaos & Israëlitas Ecclesia, quum in foederis legibus perstarent: ea scilicet obtinentes Dei beneficio quibus Ecclesia continetur. Doctrinam veritatis habebant in Lege, eius ministerium penes sacerdotes erat & Prophetas: circumcissionis symbolo in religionem initiabantur, alijs Sacramentis exercebantur ad fidei confirmationem. Non dubium quin competere in eorum societatem

vietatem elogia, quibus Ecclesiam Dominus honoravit. Postquam deserta Lege Domini, degenerarunt ad idololatriam & superstitionem, illa prerogativa pro parte exciderunt. Quis enim ausit Ecclesie titulum ijs praecribere, apud quos verbi sui praedicationem & mysteriorum observationem deposuit Deus? Rursum, quis ausit eum cœtum nulla cum exceptione Ecclesiam appellare, ubi verbum Domini palam & impunè conculcatur? ubi eius ministerium, præcipuus nervus atque adeò anima Ecclesie, dissipatur?

Quid ergo? (dicet quispiam) nullâne igitur reliqua erat in Iudæis Ecclesie particula, ex quo ad idololatriam defecerunt? Facilis est responsio. Primum dico in ipsa defectione fuisse gradus quosdam. Neque enim dicemus eundem fuisse lapsum Iudæ & Israël, quo primum tempore uterque à puro Dei cultu deflexit. Iarobeam, quum vitulos fabricaret contra apertam Dei prohibitionem, & adorationis locum non licitum dedicaret, religionem prorsus corripit. Iudæi prius se impijs moribus & superstitionis inquinaverunt, quam statum in externa religionis forma perperam mutarent.

Age nunc, negent Papistæ si possunt, ut sua vitia maximè extenuent, RELIGIONIS statum ita apud se corruptum vitiatumque esse, ut

fuit in regno Israelitico sub Iarobeã. Atqui idololatriam habent crassiores: neque in doctrina gutturali vna sunt puriores. Iam quum ad Ecclesie sue communionem adigere nos volunt, duo postulant à nobis: primum vt precibus, sacrisq; & ceremonijs suis omnibus communicemus: deinde, vt quicquid honoris, potestatis, iurisdictionis Ecclesie sue tribuit Christus, id Ecclesie sue deferamus. Quod ad primum attinet, fateor Prophetas omnes, qui Hierosolymis fuerunt, cum res illic essent admodum corrupte, nec seorsum sacrificasse, nec separatim habuisse ab alijs ad orandum cœtus. Habebant enim Dei mandatum, quo in templum Solomonis conuenire iuebantur. Quod verò caput est totius quæstionis, ad nullum superstitiosum cultum adigebantur: imò nihil suscipiebant quod non esset à Deo institutum. Apud hos autem, Papistas dico, quid simile? Vix enim vllum cum ipsis conuentum possumus habere, in quo non aperta idololatria nos polluamus. Certè precipuum communionis vinculum in Missa est, quam nos vt maximum sacrilegium abominamur. Cedo mihi Prophetam vnum vel pium aliquem virum, qui semel adorauerit in Bethel, aut sacrum fecerit. Non erant enim se id non facturos, quin aliquo sacrilegio se contaminarent. Habemus ergo, non eousque valere apud pios debere Ecclesie communionem, vt si illa ad profanos pollutosq; ritus degeneraret, sequi protinus necesse sit.

Verùm de altera parte magis etiamnum contendimus

dimus. Nam si Ecclesia secundum eum modum consideratur, cuius reuereri iudicium, cuius monitionibus parere, cuius communionem religiose in omnibus colere oporteat: Ecclesiam illis concedere non possumus, quin subiectionis & obedientiae necessitas nos maneat. Libenter tamen ei concedemus, quod Iudaeis & Israelitis sui seculi dederunt Prophetæ, quum res aut in pari statu, aut etiam meliore illic essent. Videmus autem ut passim clament profana esse conuenticula, quibus non magis consentire liceat, quam Deum abnegare. Et certe si illæ Ecclesie fuerunt, sequitur ab Ecclesia Dei alienos fuisse Eliam, Michæam, & similes. Si illæ Ecclesie, ergo Ecclesia non columna veritatis, sed firmamentum mendacij: non tabernaculum Dei uiuentis, sed idolorum receptaculum. Eadem ratione si quis præsentis cœtus idololatria, superstitione, impia doctrina contaminatos pro Ecclesiis agnoscat, in quarum plena communionem perstandum sit homini Christiano vsque ad doctrinæ consensionem, valde errabit. Nam si Ecclesie sunt, potestas clauium penes ipsas est. Atqui clauis indiuiduum habent nexum cum verbo, quod illinc profligatum est. Denique pro verbi ministerio habent scholas impietatis, & errorum omne genus sentinam. Proinde aut Ecclesie, secundum hanc rationem, non sunt: aut nullum restabit symbolum, quo legitimi fidelium cœtus à Turcarum conuentibus discernantur.

u Vt tamen manebant olim inter Iudæos peculia-

Isa. I. v. 14

1. Tim. 3. v.

res quedam Ecclesie prerogatiua, ita nec hodie Papistis adimimus, qua superesse ex dissipatione vestigia Ecclesie inter eos Dominus voluit. Cum illis fœdus suum semel pepigerat Deus, id sua magis ipsius firmitate subnixum contra eorum impietatem eluctando persistebat, quam ab illis conseruabatur. Quæ itaq; certitudo est ac constantia diuina bonitatis, et fidebat illic fœdus Domini, nec obliterari illorū perfidia poterat eius fides: nec impuris eorum manibus profanari ita Circumsio poterat, quin simul verum esset signum & Sacramentum eius fœderis. Vnde liberos qui illis nascebantur, suos Dominus vocabat: qui nisi speciali benedictione, nihil ad eum pertinerent. Sic quū fœdus suum in Gallia, Italia, Germania, Hispania, Anglia deposuerit: vbi ille prouincia Antichristi tyrannide oppressæ sunt, quò tamen fœdus suum inuiolabile maneret, Baptismum illic primò conseruauit, fœderis testimonium, qui eius ore consecratus, inuita humana impietate vim suam retinet: deinde sua prouidentia effecit, vt alie quoque reliquie extarent, ne Ecclesia prorsus interiret.

Quum ergo Ecclesie titulum non simpliciter volumus concedere Papistis, non ideo Ecclesias apud eos esse inficiamur, sed tantum litigamus de vera & legitima Ecclesie constitutione, que in communiōne cum sacrorum, que signa sunt professionis, tum verò potissimum doctrine requiritur. Antichristum in templo Dei sessurum prædixerūt Daniel & Pau-

lus: illius scelerati & abominandi regni ducem & antesignanum, apud nos facimus Romanum Pontificem. Quod sedes eius in templo Dei collocatur, ita innuitur, tale fore eius regnum, quod nec Christi nec Ecclesie nomen aboleat. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin sub eius quoque tyrannide Ecclesie maneant: sed quas sacrilega impietate profanarit: quas inmani dominatione afflixerit: quas malis & exitiabilibus doctrinis ceu venenatis potionibus corruerit & propemodum enecarit: in quibus semisepultus lateat Christus, obrutum Euangelium, profligata pietas, cultus Dei ferè abolitus: in quibus denique omnia sic sunt turbata, vt Babylonis potius, quàm ciuitatis DEI sancta facies illic appareat. In summa, Ecclesias esse dico, quatenus populi sui reliquias, vtcunque miserè dispersas ac disiectas, illic mirabiliter Dominus conseruat, quatenus permanent aliquot Ecclesie symbola: atque ea præsertim, quorum efficaciam nec Diaboli astutia, nec humana prauitas destruere potest. Sed quia è conuerso deletæ sunt illic notæ, quas præcipuè in hac disputatione respicere debemus, dico vnumquenque cœtum

& totum corpus carere legitima Ecclesie forma.

De Ecclesie doctoribus & ministris, eorum electione & officio. CAP. III.

Iam de ordine dicendum est, quo Ecclesiam suam gubernari voluit Dominus. Tamen si enim solum ipsum regere ac regnare in Ecclesia, in ea quoque præesse vel eminere, & imperium hoc solo eius verbo exerceri atque administrari oportet: quia tamē

Mat. 26. v. 2. *visibili presentia inter nos non habitat, ut voluntatem suam ore nobis coram declaret, hominum ministerium in hoc adhibere diximus, non ad eos ius suum honoremque, transferendo, sed tantum ut per os ipsorum suum ipse opus agat, qualiter ad opus quoque faciendum instrumentum utitur artifex. Deinde hoc optimum ac utilissimum ad humilitatem exercitium est, dum nos ad obediendum verbo suo assuefacit, ut cunque per homines similes nobis, interdum etiam dignitate inferiores, prædicetur. Si de caelo ipse loqueretur, nihil mirum foret, si sacra eius oracula omnium auribus atque animis reuerenter sint mora exciperentur. Verum ubi homuncio quispiam ex puluere emersus in nomine Dei loquitur, hic nostram erga Deum ipsum pietatem & obseruantiam optimo testimonio declaramus, si dociles nos exhibemus eius ministro, quum nulla tamen in re nos excellat. Hac igitur etiam causa celestis sue sapientie thesaurum in vasis fragilibus ac luteis abscondit, quo certius experimentum capiat, quanti à nobis fiat.*

Legē August. lib. 1
de doct.
Christiana.

2. Cor. 4.
v. 7

Proin-

Proinde supra admonui, Deum quibus potuit e-
 logijs eius dignitatem nobis sæpè commendasse: vt
 in summo honore ac precio, tanquam res omnium
 præstantissima, apud nos esset. Singulare benefi-
 cium se hominibus largiri, doctores eis excitando, te-
 statur, vbi iubet Prophetam exclamare, Pulchros
 esse pedes, & beatum aduentum annunciantium
 pacem: quum Apostolos lucem mundi & salem ter-
 ra nominat. Nec splendidius ornari poterat hoc
 officium, quam cum dixit, Qui vos audit, me audit:
 qui vos spernit, me spernit. Sed nullus est illustrior
 locus quam apud Paulum in secunda ad Corinthi-
 os, vbi hanc questionem velut ex professo tractat.
 Contendit ergo nihil Euangelij ministerio in Eccle-
 sia magis præclarum aut gloriosum esse, quum sit
 administratio Spiritus & iustitiæ & vitæ æternæ.
 Hæc & similia eò pertinent, ne illa gubernanda ac
 retinenda per ministros Ecclesiæ ratio, quam Domi-
 nus in perpetuum sanciuit, apud nos vilescat, ac ipso
 tandem contemptu obsolescat.

Esa 52. v. 8

Matt. 5. v. 13
& 14

Luc. 10. v. 16

2. Cor. 3. v. 9

Qui Ecclesiæ regimini secundum Christi institu-
 tionem præsumt, nominantur à Paulo primùm Apo-
 stoli, deinde Prophetæ, tertio Euangelistæ, quarto Pa-
 stores, postremò Doctores. Ex quibus duo tantum
 vltimi ordinarij in Ecclesia munus habent: alios
 tres initio regni sui Dominus excitauit: & suscitauit
 etiam interdum, prout temporum necessitas postu-
 lat. Missi sunt Apostoli, qui orbem à defectione in
 veram Dei obedientiam reducerent, regnumq; eius

Eph. 4. v. 11

vbique Euangelij prædicatione constituerent. Prophetas vocat, non quoslibet diuinæ voluntatis interpretes, sed qui singulari reuelatione excellebant: quales nunc vel nulli extant, vel minus sunt conspicui. Per Euangelistas eos intelligo, qui cum dignitate essent Apostolis minores, officio tamen proximi erant, adeoq; vices eorum gerebant. Quales fuerunt Lucas, Timotheus, Titus. Tres illæ functiones non ideo institutæ in Ecclesia fuerunt, vt perpetua forent, sed ad id modò tempus, quo erigendæ erant Ecclesie, vbi nullæ antea fuerant, vel certè à Mose ad Christum traducendæ. Quamquam nõ nego, quin Apostolos postea quoque, vel saltè eorum loco Euangelistas interdum excitari Deus, vt nostro tempore factum est. Talibus enim, qui Ecclesiam ab Antichristi defectione reducerent, opus fuit. Sequuntur Pastores ac doctores, quibus carere nunquam potest Ecclesia: inter quos hoc discriminis esse puto, quòd doctores nec disciplina, nec Sacramentorum administrationi, nec monitionibus aut exhortationibus præsunt, sed Scripturæ tantum interpretationi: vt sincera sanãq; doctrina inter fideles retineatur. Pastorale autè munus hæc omnia in se continet.

Habemus quæ in Ecclesiæ regimine temporaria ministeria fuerint, & quæ ideo instituta, vt perpetuò durent. Quòd si Euangelistas Apostolis iungamus, restabunt nobis duo paria quodammodò inter se respondentia. Quam enim similitudinem habent nostri doctores cum veteribus Prophetis, eam habet
cum

cum Apostolis Pastores. Excellentius fuit Propheti-
cum munus, propter singulare reuelationis donum
quo pollebant: sed doctorum officium similem ferè
rationem & vnum prorsus finem habet.

6 Dominus, quum Apostolos mitteret, mandatum
illis dedit de predicando Euangelio, & baptizandis
credentibus in remissionem peccatorum. Antea au-
tem mandauerat, vt sacra symbola corporis &
sanguinis sui ad exemplum suum distribuerent. En
sanctam, inuiolabilem, perpetuamq; legem impo-
sitam ijs, qui in Apostolorum locum succedunt, qua
mandatum accipiunt de Euangelij predicatione &
Sacramentorum administratione. Vnde colligimus,
eos qui vtrung; istorum negligunt, falso pratexere
Apostolorum personam. Quid autem Pastores? Pau-
lus non de seipso tantum, sed de omnibus illis loqui-
tur, quum inquit, Sic nos aestimet homo, vt ministros
Christi & dispensatores mysteriorum Dei. Docendi
autem ratio non in publicis tantum concionibus cõ-
sistit, sed ad priuatas etiam admonitiones perti-
net. Ita Paulus testes citat Ephesios, quod nihil suffu-
gerit eorum, quæ in rem ipsorum erant, quin annũ-
ciaret ac doceret eos publicè ac per singulas domos,
testificans Iudeis simul ac Græcis, pœnitentiam &
fidem in Christum. In eos quoque omnes competit
quod de se ait Paulus: Væ mihi nisi euangelizem,
cum dispensatio mihi sit cõmissa. Deniq; quod orbi v-
niuerso præstiterunt Apostoli, id gregi suo, cui desti-
natus est, debet Pastor vnusquisq;

Matth. 28

v. 19

Luc. 22. v. 19

1. Cor. 4. v. 1

Act. 10. v. 20

1. Cor. 9. v.

16

Et si, dum singulis assignamus suas Ecclesias, interrim non negamus, quin alias Ecclesias iuuare is possit qui vni est alligatus. Sed quia ad retinendam Ecclesia pacem necessaria est ista politia, vnicuique est propositum quod agat. Hæc distributio quoad licet obseruari communiter debet, vt suis quisque finibus contentus in alienam prouinciam non irrumpat. Nec humanum est inuentum, sed Dei ipsius institutum. Legimus enim Paulum & Barnabam creasse per singulas Listrensiū, Antiochenorū, Iconiorū Ecclesias, Presbyteros: Et Paulus ipse Tito præcipit, vt oppidatim Presbyteros constituat. Quisquis ergo Ecclesie vnius regimen ac curam susceperit, huic diuinæ vocationis legi obligatum se esse sciat: non quod veluti glebæ addictus (vt Iureconsulti dicunt) id est mancipatus & quasi affixus, pedem inde mouere nequeat, si ita publica vtilitas postularit, modo id ritè & ordine fiat.

Act. 14. v. 22

Tit. 1. v. 5

Tit. 1. v. 5
Phil. 1. v. 1Rom. 12. v. 7
1. Cor. 12. v.

28

Ceterum, quod Episcopos & Presbyteros, & Pastores, & ministros promiscue vocaui, qui Ecclesias regunt, id feci ex Scripturæ vsu. Hic iam obseruandum est, nos hæctenus non nisi ea officia recensuisse, quæ in verbi ministerio consistunt. Nec de alijs Paulus meminit illo quarto ad Ephesios capite, quod citauimus. Verum in Epistola ad Romanos, & priore ad Corinthios, alia enumerat, vt potestates, donum sanationum, interpretationem, gubernationem, pauperum curationem. Ex quibus quæ temporaria fuerunt omitto, quia nullum operæ pretium est in

is immorari. Duo autem sunt quæ perpetuò manent: gubernatio, & cura pauperum. Gubernatores existimo fuisse seniores è plebe delectos, qui censura morum & exercenda disciplina vnà cum episcopis præessent.

Cura pauperum Diaconis mandata fuit. Quam ad Romanos duo ponuntur genera. Qui lar- Rom. 12 v 8
gitur (inquit illic Paulus) id faciat in simplicitate: qui miseretur, in hilaritate: quum de publicis Ecclesie muneribus eum loqui certum sit, oportet duos fuisse gradus distinctos. Nisi me fallit iudicium, priorè mēbro Diaconos designat, qui eleemosynas ministrabant. Altero autem eos qui pauperibus & egrotis curandis sese dedicauerāt, quales erant viduæ, 1 Tim. 5 v 10
quarum mentionem facit ad Timotheum. Si hoc recipimus (vt omnino recipiendum est) duo erunt genera Diaconorum: quorum alteri in rebus pauperum administrandis, alteri in pauperibus ipsis curandis Ecclesie seruiunt. Tametsi autem nomen ipsum diaconias latius patet, hos specialiter tamen Diaconos Scriptura nuncupat, quos eleemosynis dispensandis, gerendæq; pauperum cura præficit Ecclesia, & velut publici pauperum ararij œconomos constituit: quorum origo, institutio ac functio à A. A. 6 v 3
Luca in Actis describitur. Quum enim murmur à Græcis excitatum esset, quòd in pauperum ministerio eorum viduæ negligenterentur, Apostoli excusantes se non posse sufficere vtrig; muneri, & prædicationi verbi, & mensarum ministerio, petierunt à mul-

titudine, vt eligerentur viri probi septem, quibus id opera demandarent. En quales habuerit Diaconos Apostolica Ecclesia, quales ad eius exemplum habere nos conueniat.

Iam verò cum ordine omnia & decenter in sacro coetu gerenda sint, nihil est, in quo id seruari diligentius oporteat, quam in constituenda gubernatione: quia nusquam maius periculum est, si quid inordinatè geritur. Itaque, ne homines inquieti ac turbulentis (quod alias futurum erat) temerè se ad docendum vel regendum ingererent, nominatim cautum est, ne quis sine vocatione publicum in Ecclesia munus sibi sumat. Ergo vt quis conseatur verus Ecclesie minister, primò ritè vocatus sit oportet: deinde, vt suæ vocationi respondeat, id est, iniunctas sibi partes suscipiat & exequatur. Hoc apud Paulum animaduertere sapius licet: qui vbi suum Apostolatium vult approbare, cum sua in munere obeundo fidelitate vocationem semper ferè allegat. Verùm quia de obeundi muneris necessitate superius attigimus, nunc de vocatione tantum agamus.

Eius autem tractatio in quatuor versatur: vt sciamus, quales & qualiter, & à quibus instituendi sint ministri, & quo ritu, quæve ceremonia initiandi. De externa & solenni vocatione loquor, que ad publicum Ecclesie ordinem spectat: arcanam verò illam, cuius sibi quisque minister coram Deo conscius est, Ecclesiam testem non habet, omitto. Est autem bonum cordis nostri testimonium, quòd neq̃

ambitione, neque auaritia, neque vlla alia cupiditate, sed sincero Dei timore, & edificande Ecclesie studio oblatum munus recipiamus. Id quidem vnicuique nostrum (vt dixi) si volumus ministerium nostrum Deo approbare, necessarium est. Coram Ecclesia tamen ritè nihilominus vocatus est, qui mala conscientia cò accessit, modo non sit aperta eius nequitia. Quos autem tanto muneri destinauit Dominus, eos prius ijs armis instruit, quæ ad implendum requiruntur, ne inanes & imparati veniant. Vnde & Paulus ad Corinthios, quum de ipsis officijs 1. Co. 12. v. 7 vellet disputare, dona prius recensuit, quibus pollere debent qui officijs funguntur. Sed quia hoc est primum ex quatuor capitibus quæ proposui, cò iam pergamus.

¹² Quales eligere Episcopos deceat, Paulus duobus locis copiosè exequitur. Summa tamen huc redit, non esse eligendos nisi qui sint sana doctrina & sana Tit. 1. v. 9. et vite, nec aliquo vitio notabiles, quod & illis adi- 1. Tim. 3. v. 2 mat autoritatem, & ministerio ignominiam afferat. De Diaconis & Senioribus similis prorsus est ratio. Videndum semper, ne ad onus, quod illis imponitur sustinendum, impares sint aut inepti, hoc est, vt instructi sint ijs facultatibus, quæ ad implendum suum munus erunt necessaria. Sic Christus cum Luc. 21. v. 16 Apostolos missurus esset, eos armis & instrumentis, & 24. v. 49. quibus carere non poterant, exornauit. Et Paulus, Marc. 16. v. 7. depicta boni ac veri Episcopi imagine, Timotheum 15. admonet, ne quem ab ea alienum eligendo, seipsum Act. 1. v. 3. 1. Tim. 5. v. 22.

contaminet. Particulam *Qualiter*, non ad ritum eligendi, verum ad religiosum timorem, qui in electione seruandus est, refero. Hinc ieiunia & orationes, quibus vsos fuisse fideles narrat Lucas, quum Presbyteros crearent.

Tertium, quod in partitione posuimus, erat, A 13 quibus eligendi sint ministri.

Vt ab hominibus designentur Episcopi, omnino ex 14 ordine legitima vocationis esse nemo sobrius inspicabitur: quando in hanc rem extant tot Scripturae testimonia.

Queritur, à totâne Ecclesia eligi debeat minister, 15 an à collegis tantum & senioribus, qui censura praesunt, an verò vnus auctoritate constitui possit? Refert Lucas constitutos esse per Ecclesias Presbyteros à Paulo & Barnaba: sed rationem vel modum simul notat, quum dicit factum id esse suffragijs. χειροτονήσαντες, inquit, πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαις. Cre-

Act. 14 v 23

bant ergo ipsi duo: sed tota multitudo, vt mos Graecorum in electionibus erat, manibus sublatis declarabat, quem habere vellet. Bene ergo Cyprianus, dum contendit ex diuina auctoritate descendere vt

Lib. 1 Epist 3

sacerdos plebe praesente sub omnium oculis deligatur, & dignus atq; idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur. Siquidem hoc videmus iussu Domini

Leui. 8 v 6

in sacerdotibus Leuiticis fuisse obseruatum, vt ante

Nu. 20 v 26

consecrationem in conspectum populi producerentur. Non aliter adscribitur Matthias Apostolorum

Act. 1. v 15

collegio, nec aliter septem Diaconi creantur, quam

& 6 v 2

populo

populo vidente & approbante. Hac exempla, inquit Cyprianus, ostendunt sacerdotis ordinationem non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut sit ordinatio iusta & legitima, quae omnium testimonio fuerit examinata. Habemus ergo, esse hanc ex verbo Dei legitimam ministri vocationem, ubi ex populi consensu & approbatione creantur qui visi fuerint idonei. Praesse autem electioni debere alios Pastores, ne quid vel per leuitatem, vel per mala studia, vel per tumultum à multitudine peccetur.

16 Superest ritus ordinandi, cui vltimum locum in vocatione dedimus. Constat autem Apostolos non alia ceremonia vsos esse, quum aliquem ministerio admouebant, quam manuum impositione. Hunc autem ritum fluxisse arbitror ab Hebraeorum more, qui quod benedictum ac consecratum volebant, manuum impositione Deo quasi representabant. Sic Gen. 48. v. Iacob benedicturus Ephraim & Manasse, eorum 14. capitibus manus imposuit. Quod secutus est Dominus noster, quum super infantes precationem faceret. Quare Apostoli per manuum impositionem eum se Deo offerre significabant, quem initiabant in ministerium. Sic Pastores & doctores, sic Diaconos consecrabant. Licet autem nullum extet certum praecipuum de manuum impositione: quia tamen fuisse in perpetuo vsu Apostolis videmus, illa tam accurata eorum obseruatio praecipi vice nobis esse debet. Praeterea non erit inane signum, si in germanam suam originem restitutum fuerit. Matt. 19 v 15

De statu veteris Ecclesiæ & ratione gubernandi, quæ in vsu fuit ante Papatum.

CAPVT III.

Hætenus de ordine gubernandæ Ecclesiæ, vt nobis ex puro Dei verbo traditus est, & de ministris, vt sunt à Christo instituta, differimus. Nunc quod ista omnia clariùs ac familiaris patiant, ac melius etiam in animis nostris figantur, vtile erit in ijs rebus veteris Ecclesiæ formam recognoscere, quæ nobis diuinæ institutionis imaginem quandam oculis representabit. Quemadmodum tradidimus triplices ministros nobis commendari in Scriptura, ita quicquid ministrorum habuit vetus Ecclesia, in tres ordines distinxit. Nam ex ordine Presbyterorum partim eligebantur Pastores ac doctores: reliqua pars censuræ morum & correctionibus præerat. Diaconis commissæ erat cura pauperum & elemosynarum dispensatio. Lectores autem & Acoluthi nomina non erant certorum munerum: verùm quos clericos vocabant, eos ab adolescentia certis exercitijs assuefaciebant ad seruiendum Ecclesiæ, quod melius intelligerent quorsum essent destinati, & paratiores in tempore ad officium accederent.

Quibus ergo docendi munus iniunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros. Illi ex suo numero in singulis ciuitatibus vnum eligebant, cui specialiter

liter titulum dabant Episcopi: ne ex equalitate, vt fieri solet, disidia nascerentur. Neque tamen sic honore & dignitate superior erat Episcopus, vt dominium in collegas haberet: sed quas partes habet Consul in Senatu, vt referat de negocijs, sententias roget, consulendo, monendo, hortando, alijs praeat, autoritate sua totam actionem regat, & quod decretum communi consilio fuerit exequatur: id munus sustinebat Episcopus in Presbyterorum cœtu. Atque id ipsum pro temporum necessitate fuisse humano sensu inductum, fatentur ipsi veteres. Ita Hieronymus in Epistolam ad Titum, Idem, inquit, Presbyter qui Episcopus. Et antequam Diaboli instinctu disidia in religione fierent, & in populis diceretur, Ego Pauli, ego Cepha, communi consilio Presbyterorum Ecclesiae gubernabantur. Postea, vt dissensionum semina euellerentur, ad vnum omnis sollicitudo est delata. Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesiae consuetudine, ei qui praest, subiectos: ita Episcopi nouerint se magis consuetudine quam Dominica dispositionis veritate Presbyteris esse maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. Habebant ergo singulae ciuitates Presbyterorum collegium, qui Pastores erant ac doctores. Nam & apud populum munus docendi, exhortandi & corrigendi, quod Paulus Episcopis iniungit, omnes obibant: & quod Tit. i. v. 9. semen post se relinquerent, iunioribus, qui sacra militiae nomen dederant, erudiendis nauabant operam.

Vnicuique ciuitati erat attributa certa regio, quæ Presbyteros inde sumeret, & velut corpori Ecclesiæ illius accenseretur.

Epist. 24

Quantum ad officium attinet, de quo nunc agimus, tam Episcopum quàm Presbyteros verbi & Sacramentorû dispensationi incumbere oportuit. Nec vnus tantum atatis morem refero: siquidem ne Gregorij quidem tempore, quo Ecclesiæ iam ferè collapsa erat, tolerabile fuisset Episcopum aliquem à concionibus abstinere. Sacerdos (inquit ipse alicubi) moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu predicationis incedit. Valuit ergo diu illud in Ecclesiæ, vt primæ Episcopi partes essent, populum verbo Dei pascere, seu adificare Ecclesiæ publicè ac priuatim sana doctrina.

Quod autem singule prouinciæ vnum habebant inter Episcopos Archiepiscopum: quod item in Nicæna synodo constituti sunt Patriarchæ qui essent ordine & dignitate Archiepiscopis superiores, id ad disciplinæ conseruationem pertinebat. Gubernationem sic constitutam nonnulli Hierarchiam vocarunt, nomine (vt mihi videtur) improprio, certè Scripturis inusitato. Cauere enim voluit Spiritus sanctus, ne quis principatum aut dominationem somniaret, quum de Ecclesiæ gubernatione agitur. Verùm si rem omisso vocabulo intuemur, reperimus, veteres Episcopos non aliam regendæ Ecclesiæ formam

formam voluisse fingere ab ea quam Deus verbo suo
prescripsit.

5. Nec alia tunc fuit Diaconorum ratio quam sub
Apostolis. Oblationes enim fidelium quotidianas &
annuos Ecclesie prouentus recipiebant, vt conferrēt
in veros vsus, id est, partim ministris, partim pau-
peribus alendis distribuerent: Episcopi tamen arbi-
trio, cui & œconomia suæ rationes quotannis redde-
bant. Nam quoddam Canones Episcopum vbique faci-
unt bonorum omnium Ecclesie dispensatorem, non
ita intelligendum est, quasi ipse per se eam sollicitu-
dinem gesserit: sed quia ipsius erat prescribere Dia-
cono, qui in publicam Ecclesie alimoniam recipien-
di essent, de eo quod residuum erat, quibus & quā-
tum cuique erogandum esset: quia inspectionem ha-
bebat, an hic fideliter exequeretur quod officij sui
esset. Sic enim in Canonibus quos Apostolis adscri-
bunt, legitur, Præcipimus vt in sua potestate res Ec-
clesie habeat Episcopus. Si enim animæ hominum
pretiosiores illi creditæ sunt, multo magis decet eum
curam de pecunijs agere, ita vt eius potestate pau-
peribus omnia dispensentur per Presbyteros & Dia-
conos: vt cum timore & omni solitudine mini-
strentur. Et in Concilio Antiocheno decretum est, Cap. 35
vt coërceantur Episcopi, qui sine Presbyterorum
& Diaconorum conscientia res Ecclesie pertra-
ctant.

7. Gregorius, Mos est, inquit, Apostolica sedis, ordi- Refert cap.
Mos est.
12. quart. 12.
nato Episcopo præcepta dare, vt de omni stipendio

quod prouenit, quatuor fiant portiones: vna videlicet Episcopo & familia eius, propter hospitalitatem atq; susceptionem: altera clero: tertia pauperibus: quarta reparandis Ecclesiis. Nihil ergo Episcopo in suum usum capere licuit, nisi quod ad moderatum frugalemq; victum ac vestitum satis esset.

Porro quod in ornatu sacrorum cōserabant, perquam exiguum primò erat: deinde cum paulo ditior Ecclesia facta esset, seruarunt tamen ea in re mediocritatem. Et tamen quicquid pecunie illic collocabatur, saluum pauperibus manebat, si qua maior necessitas incidisset. Ita Cyrillus quum fames Hierosolymorum prouinciam occupasset, nec posset aliter inopia subueniri, vasa & vestes distraxit, ac insumpsit in pauperum alimoniam. Similiter Acatius Amida Episcopus, quum magna Persarum multitudo fame propemodum interiret, conuocatis clericis, & habita præclara illa oratione, Deus noster neque discis, neque calicibus opus habet, quia neque comedit, neque bibit: vasa conflauit, vnde miseris & cibum & redemptionis precium conficeret.

Hæc quæ recensuimus veteris Ecclesiæ ministeria fuerunt. Alia enim, de quibus mentionem faciunt scriptores Ecclesiastici, magis exercitia fuerunt, & quadam præparationes, quam certa munera. Nam sancti illi viri, vt Ecclesiæ seminarium post se relinquerent, adolescentes, qui ex parentum consensu & autoritate militia spiritali nomen dabant.

Tripert.
hist. lib. 5.

lib. 11. ca. 16

bant, recipiebant in suam fidem & tutelam, atque etiam disciplinam: eosq; sic formabant à tenera ætate, ne rudes ac noui ad obeundum munus accederent. Omnes autem qui eiusmodi tyrocinys imbuiebantur, generali nomine vocabantur Clerici. Vellem equidem aliud nomen magis proprium inditum illis fuisse. Hæc enim appellatio ex errore, vel certè praua affectione nata est: cum tota Ecclesia clerus, hoc est, hereditas Domini, à Petro dicatur. Ipsum tamen institutum sanctum ac salutare imprimis fuit, vt, qui se ac suam operam Ecclesiæ consecrare vellent, ita sub Episcopi custodia educarentur. 1. Pet. 5. v. 3

Quod primum & secundum in ministrorum vocatione esse diximus, quales eligere, & quantum religionem in ea re adhibere oporteat: in eo Pauli præscriptum & Apostolorum exempla vetus Ecclesia secuta est. Solebant enim ad eligendos Pastores cum summa reuerentia, ac sollicita nominis DEI inuocatione conuenire. Ad hæc formulam examinis habebant, qua eligendorum vitam & doctrinam ad illam Pauli amussim exigebant. Tantùm peccarunt hic nonnihil immodica seueritate, quod plus requirere voluerunt in Episcopo, quam Paulus requirat: ac præsertim successu temporis cælibatum. Verùm in cæteris consentanea fuit ipsorum obseruatio cum Pauli descriptione. In Presbyteris quoq; semper exigebatur ciuium consensus, quod etiam testatur Canon primus, distinct. 67. 1. Tim. 3. v. 2

qui Anacleto tribuitur. Denique omnes ordinationes ideo statis anni temporibus fiebant, ne quis clanculum sine fidelium consensu obreperet, aut nimia facilitate absq; testibus promoueretur.

Epist. 9. c. 2

In eligendis Episcopis diu sua populo libertas fuit conseruata, ne quis obruderetur, qui non omnibus acceptus esset. Hoc igitur in Concilio Antiocheno vetitum est, ne quis inuitis ingeratur. Quod & Leo primus diligenter confirmat. Hinc ista sententia: Is eligatur quē clerus & plebs, aut maior numerus postularint. Proinde, quum Episcopus quissiam successorem sibi designaret, non aliter ratum erat,

Epist. 110.

quàm si totus populus scisceret. Cuius rei non modò exemplum, sed formulam quoque habes apud Augustinum in nominatione Eradij.

Distinct. 73.
cap. In no-
mine.

Hec eligendi ratio adhuc atate Gregorij valebat, & verisimile est diu postea durasse. Imò nondum anni quingenti effluxerunt, ex quo Nicolaus Papa de Romani Pontificis electione in hunc modum statuit, vt præirent Cardinales Episcopi, deinde reliqui clerum sibi adiungerēt, postremò plebis consensu electio firma esset. Et in fine recitat illud, quod nuper recitauit, Leonis decretum, ac in posterum valere præcipit. Imperatoris verò suffragium, quantum intelligere licet, in duabus tantum Ecclesijs requirebatur, Romana & Constantinopolitana: quòd illic due imperij sedes essent. Rome autem tantum olim valuit Imperatoris autoritas in Episcopo creando, vt Gregorius se ipsius iussu in Ecclesia gubernanda

Epist. 5. lib. 1

culis constitutum esse dicat: quum tamen solenni ritu à populo fuisset expetitus. Hoc autem moris fuit, vt quum aliquem designassent ordo, clerus ac populus, ad Imperatorem statim referret ille, vt vel scisceret electionem sua approbatione, vel improbando abrogaret. Neq; huic cōsuetudini repugnant decreta, quæ à Gratiano colliguntur, vbi nihil aliud dicitur, quàm nullo modo ferendum esse, vt sublata canonica electione, rex pro sua libidine Episcopum constituat, & à Metropolitans non esse consecrandū, qui per violenta imperia sic fuerit promotus. Aliud enim est, spoliare Ecclesiam iure suo, vt totum ad vnius hominis libidinem transferatur: aliud hoc honoris regi aut imperatori dare, vt sua autoritate legitimam electionem confirmet.

Presbyteros quisq; Episcopus cum Presbyterorum collegio ordinabat.

Antiquam regiminis formam omnino perfundatam fuisse tyrannide Papatus.

CAPVT V.

Nunc ordinem gubernanda Ecclesie, quem hodie tenet Romana sedes ac omnes eius satellites, totamq; Hierarchia illius, quam perpetuū in ore habent, imaginem ob oculos ponere operapretium est, ac cum illo quem descripsimus, prima ac veteris Ecclesie conferre: quò ex comparatione luceat, qualem Ecclesiam habeant, qui hoc solo titulo ad nos grauandos vel potius obruendos ferociunt. Pra-

stat autem à vocatione incipere, vt videamus, qui & quales, & qua ratione vocentur ad hoc ministerium. Tum deinde considerabimus, quàm fideliter munus suum impleant: dubium autem primum locum Episcopis. Respondeat mihi quisquam eorum qui non prorsus frontem perdididerunt, quales hodie Episcopi passim eligantur. Sanè examen haberi de doctrina nimis obsoletum est. Quòd si quis habetur doctrinæ respectus, iurisconsultum aliquem deligunt, qui in foro magis litigare nouerit quàm in Ecclesia concionari. Hoc constat, à centum annis vix centesimum quenuque fuisse electum, qui sacra doctrina aliquid teneret. Si de moribus fiat censura, paucos aut propemodum nullos fuisse reperiemus, quos non indignos veteres Canones iudicassent. Qui non fuit ebriosus, fuit scortator: qui ab hoc quoque scelere purus fuit, aut aleo fuit, aut venator, aut in aliqua parte vitæ dissolutus. Hoc longè absurdissimum, quòd pueri quoque vix decennes, Papæ concessione Episcopi sunt facti.

Iam in eligendo totum illud ius populi sublatum est: Vota, assensus, subscriptiones, & omnia eiusmodi euauerunt, ad solos Canonicos integra potestas translata est. Illi, in quem volunt, conferunt Episcopatum, eum mox in conspectum plebis producunt sed adorandum, non examinandum. At qui re clamat Leo, nullam rationem id sinere, ac violentam impositionem esse pronunciat. Cyprianus cum
fluere

fluere ex iure diuino testatur, ne fiat nisi cum consensu populi, pugnare diuersum morem cum verbo Dei ostendit. Tot synodorum decreta, ne secus fiat seuerissimè prohibent: ac, si factum sit, iubent esse irritum.

Si hæc vera sunt, nulla hodie, neque diuino neque Ecclesiastico iure Canonica electio in toto Papatu superest. Verùm etiamsi nihil aliud mali foret, qui tamen hoc excusare poterunt, quòd ita spoliauerint suo iure Ecclesiã? Atqui ita, inquiunt, exigebat temporum corruptio, vt quoniam apud plebem & magistratus plus valebant odia & studia in assumendis Episcopis, quàm rectum sanumq; iudiciũ, eius rei arbitriũ paucis deferretur. Fuerit sane hoc extremũ mali in reb. deploratis remediũ. Verũ vbi medicina morbo ipso nocetior apparuit, cur nõ & nouo huic malo succurritur? Sed est, inquiunt, ipsis Canonicis exactè præscriptũ quid sequi in electione debeãt. Sed an dubitamus qn sanctissimis legibus olim plebs se astringi intelligeret, quum videret sibi regulam è verbo Dei propositam, dum ad Episcopum eligendum conueniret? Siquidem illa vna vox DEI, qua describit veram Episcopi effigiem, merito pluris esse debebat quàm infinita Canonum myriades. Interim vt plurimum moribus receptum est, & (quasi ratione fiat) etiam approbatum, vt ebriosi, scortatores, aleones passim ad hunc honorem promoueantur. parum dico, vt Episcopatus adulteriorum & lenociniorum sine

1. Tim. 3. v. 1

præmia. Tantam indignitatem villo modo excusare, nimis improbum est. Habebat, inquam, olim optimum canonem populus, cui præscribebat Dei verbum, oportere Episcopum esse irreprehensibilem, doctorem, non pugnacem, &c. Cur ergo eligendi prouincia à populo ad istos translata est? Quia scilicet inter populi tumultus & factiones verbum Dei non exaudivatur. Et cur hodie ab istis rursus non transferatur, qui non modo leges omnes violant, sed abiecto pudore, libidinosè, auarè, ambitiosè, humana diuinis commiscent & confundunt.

Sed mentiuntur, quum aiunt hoc remedij loco fuisse inuentum. Sæpe in Episcopis eligendis tumultuatas olim fuisse vrbes legimus: nemo tamen vnquam de auferendo ciuibus iure cogitare ausus est. Alias enim habebant vias, quibus vel obuiarent his vitijs, vel iam admissa corrigerent. Verùm dicam quid sit. Quum populus in delectu habendo negligentior esse cœpisset, & hanc curam quasi minùs sibi congruentem in presbyteros reijceret, illi hac occasione ad tyrannidem sibi vsurpandam abusi sunt: quam postea nouis canonibus editis stabilierunt. Ordinatio autem nihil aliud est, quam merum ludibrium. Species enim examinis, quam illic ostentant, ad eò inanis est ac ieiuna, vt omni etiam fucò careat. Itaque quod alicubi pactione impetrarunt principes à Romanis Pontificibus, vt nominarent ipsi Episcopos, in eo nihil noui damni fecit Ecclesia: quia Canonicis sunt axat electio, quam nullo iure rapuerant, vel
certè

certè furati erant, adempta est. Est hoc sanè foedissimum exemplum, quòd ex aula mittuntur Episcopi ad occupandas Ecclesias: & piorum principum esset à tali corruptela abstinere. Est enim impia Ecclesie spoliatio, quoties alicui populo ingeritur Episcopus quem nò petierit, vel saltem libera voce approbarit.

En praclara vocatio, cuius caussa Episcopi Apostolorum successores se esse iactant. Presbyteros autem creandi ius sibi solis competere dicunt, sed in hoc pessimè corrumpunt vetus institutum, quòd non Presbyteros sua ordinatione creant qui populum regant ac pascant, sed sacerdotes qui sacrificent. Similiter cum Diaconos consecrant, nihil agunt de vero ac proprio ipsorum officio: sed ad certas modò ceremonias circa calices & patinam ordinant. At in synodo Chalcedonensi contra sancitum est, ne fiant absolute ordinationes, hoc est, quin locus simul assignetur ordinatis, ubi munus suum exerceant. Hoc decretum duplici nomine utilissimum est, ne onerentur Ecclesie superuacuo sumptu, & in homines otiosos expendatur quod erogari pauperibus debet. Deinde ut ij qui ordinantur, cogitent non se ad honorem promoueri, sed munus sibi mandari, ad quod obeundum solenni testificatione obligentur. At Romanenses Magistri quum Diaconum vel Presbyterum ordinant, nihil solliciti ubi debeant ministrare, ordinem illis cõferunt, si modò satis diuites sint ad se alendos.

Verum etiam si illi abusus crassiores tolerentur, non illud semper absurdum est, Presbyterum con-

Distinct. 7.
cap. 1.

stitueret cui locum nullum assignes? neminem enim ordinant nisi ad sacrificandū. Atqui legitima Presbyteri ordinatio est, ad Ecclesie gubernationem, Diaconi, ad eleemosyna procuracionem vocari. Multis quide pompis adumbrant id quod agunt: quò specie ipsa venerationem apud simplices habeat. Sed apud sanos quid valere possunt ista larua, vbi nihil solidi aut veri subest? De vero autem examine (vmbra enim illam quam retinent, nihil moror) de populi consensu, de alijs rebus necessarijs nulla mentio. Habent Episcopi suos vicarios, qui ante ordinationem de doctrina inquirant. Sed quid? an legere suas Missas possint: an vulgare aliquod nomen, quod in lectione occurreret, declinare, an coniugare verbum, an vocis vnius significationē nouerint. Neque enim necesse est, vt vel vnius versiculi sensum reddere sciāt. Neq; tamē adhuc sacerdotio repelluntur qui in his quoque puerilibus elemētis deficiunt, modò aliquam pecunia vel gratia commendationem attulerint. Quid in venerandis istis Patribus accuses, nisi quòd in tam apertis sacrilegijs ludendo, Deum & homines nullo pudore rident?

Iam in beneficiorum collationibus (quæ res olim coniuncta erat cum ordinatione, nunc prorsus est separata) quanto melius se gerunt? Sic contendo: vix centesimum quodque beneficium hodie in Papatu sine simonia conferri: qualiter simoniam veteres definierunt. Non dico omnes numerato precio emere, sed cedo mihi vnum ex viginti, qui nulla obligata

commendatione ad sacerdotium perueniat. Alios cognatio vel affinitas promouet, alios parentum auctoritas: alij obsequijs fauorem sibi conciliant. Denique in hunc finem conferuntur sacerdotia, non vt Ecclesijs sit prospectum, sed ijs qui accipiunt. An hoc vel audita tolerabile est, Pastores vocari qui in Ecclesia possessionē, quasi in hostile prædiū irruerint? qui forensibus iurgijs euicerint? qui pretio redemerint? qui sordidis obsequijs emeruerint? & pueri vix dū balbutientes, eam, ceu hereditariā à patris & cognatis, interdū etiam à patribus spurij creuerint?

7 An vnquam eò progressa esset populi, quantumuis corrupti & ex legis, licentia? Sed hoc quoque maius portentum est, quòd vnus homo (non dico qualis, certe qui seipsum regere non potest) quinq; aut sex Ecclesijs gubernandis præficitur. Videre est hodie in aulis principum adolescentes ter Abbates, bis Episcopos, semel Archiepiscopos. Passim verò sunt Canonici, quinq; sex, septem sacerdotijs onusti: quorū nullam prorsus nisi in recipiendo prouentu curam habent.

9 Non est igitur cur à me expectent lectores orationem, que tam flagitiose indignitati respondeat. Breuiter dico, si Presbyteri officium est (quod & verbum Dei præscribit, & vetusti canones requirunt) Ecclesiam pascere, & spirituale Christi regnum ad- 1. CO. 4. V. A. ministrare: tales omnes sacrifici qui nullum nisi in Missarum nundinatione opus aut stipendium habēt, non modò cessant in officio, sed nullum quod exercent legitimū habent officium. Locus enim docendū illis nullus datur: nullā plebem habēt quam gubernent,

Denique nihil illis reliquum est præter altare in quo Christum sacrificent, quod non est Deo, sed demonijs litare, vt alibi videbimus.

Non attingo hic extranea vitia, sed duntaxat ¹⁹ intestinum malum, quod in ipsorum institutione radicitus heret. Addam vocem, qua malè sonabit in eorum auribus: sed quia vera est, dicere oportet, quando Capellani, Canonici, Decani, Prepositi, & eius farina otiosi ventres, ne minimo quidem digito particulam vllam attingunt eius officij, quod in Presbyteris necessario requiritur, non est ferendum vt falsò sibi honorem vsurpando, sanctam Christi institutionem violent.

Supersunt Episcopi & parochiarum rectores: qui ¹¹ vtinam de retinendo officio contenderent. Libenter enim illis concederemus, eos habere pium eximiumq; munus, si quidem eo desungerentur: sed quum Ecclesias sibi commissas deserendo, earumq; curas in alios reijciendo haberi Pastores volunt, perinde faciunt ac si munus Pastoris esset nihil agere. Si quis fœnerator, qui nunquam pedem vrbe moueret, aratorem se aut vinitorem esse profiteretur: si miles, qui assiduus fuisset in acie & castris, forum aut libros nunquam vidisset, pro iuriconsulto se vendicaret, quis ferret tam putidas ineptias? Atqui aliquanto absurdius isti faciunt, qui videri volunt & nominari legitimi Ecclesie pastores, & tamen esse nolunt. Quotus enim quisq; est qui vel in specie Ecclesie sua regimen obeat. Plurimi Ecclesiarum redi-
tus

tus tota vita deuorant, ad quas ne inspiciendi quidem causa vnquam accedunt.

12 *Iam etate Gregorij apparet quedam huius mali semina extitisse, vt Ecclesiarum rectores negligentiores in docendo esse inciperent: quia id grauius alicubi conqueritur. Sed nos, ô Pastores, quid agimus, qui mercedem consequimur, & operarij non sumus? Ad exteriora negotia delapsi sumus: & aliud suscipimus, aliud prestamus. Ministerium predicationis relinquimus: & ad pœnam nostram, vt video, Episcopi vocamur, qui honoris nomen, non virtutis tenemus. Quum tanta verborum asperitate vtatur aduersus eos, qui tantum erant in officio minùs assidui vel seduli, quid queso dicturus esset, si videret ex Episcopis serè nullum, aut certè paucissimos, ex reliquis vix centesimum quenque suggestum semel tota vita conscendere?* Hom. 17.

14 *Quid si ad mores descendamus? Vbi erit lux mundi, quam Christus requirit? vbi sal terra? vbi illa sanctitas, qua velut perpetua censura esse possit?* Matt. 5. v. 14

15 *Prodeant nunc in medium Diaconi, & illa sanctissima, quam habent, bonorum Ecclesiasticorum distributio. Vna in re, qui locum Diaconi in Missa tenent, inane simulacrum antiquitatis representant. Recipiunt enim oblationes ante consecrationem. Fuit autem id antiqui moris, vt ante cœnæ communionem se mutuo oscularentur fideles, & eleemosynas ad altare offerrent: ita symbolo prius, deinde ipsa beneficentia caritatem suam declara-*

bant. Diaconus, qui œconomus erat pauperum, recipiebat quod dabatur, vt distribueret. Nunc ex illis elemosynis nihilo plus peruenit ad pauperes, quam si in mare projicerentur. Ludunt ergo Ecclesiam cum isto mendaci diaconatu.

Hic totæ illæ veteres rationes quas exposuimus, 16
nō tantum conturbatæ, sed prorsus expunctæ & inductæ sunt. Potissimã partem Episcopi & Presbyteri vrbanî, qui facti hac præda diuites, versi sunt in Canonicos, inter se diripuerunt. Partitionem tamen fuisse tumultuariam, ex eo apparet, quòd de finibus ad hunc vsq; diem litigāt. Quicquid sit, hac decisione prouisum est, ne obolus vnus ex omnibus Ecclesie bonis ad pauperes rediret, quorum dimidia saltem ex parte fuerant. Nominatim enim quartam partem canones illis attribuunt: alteram verò quartam ideo destinant Episcopis, vt in hospitalitatem, & alia benignitatis officia erogent. Taceo quid sua portione facere clerici, & quem in vsum illam conferre debuerint. Nam reliquum quod templis, edificijs & alijs sumptibus deputatur, debere pauperibus in necessitate patere, satis demonstratum est.

Tit. 1. 7. 7.

Quantum & hoc ab eorum officio abhorrebat, 19
quos æternum inuiolabileq; Dei edictum turpis lucri appetentes esse vetat, & simplici victu contentos esse iubet, non modo vicis & arcibus manum iniicere, sed in amplissimas satrapias inuolare, demum imperia ipsa occupare.

De

De primatu Romanæ sedis.

CAPVT VI.

HAc futura potissimum nituntur, quum nobis Ecclesiam adimere & sibi vendicare volunt, quòd retinent caput ex quo pendet Ecclesie vnitas, & sine quo dissilire eam ac disrumpi necesse est. Sic enim existimant Ecclesiam corpus esse quodammo- dò mutilum ac truncum, nisi Romanae sedi, tanquam capiti, sit subiecta.

Hic igitur sit questionis status, Vtrum ad Eccle-
 siastici ordinis rationē necesse sit sedem vnā inter
 alias & dignitate & potestate eminere, vt sit totius
 corporis caput. Ostendere eos primū oportet, & co-
 nomiam hanc esse à Christo institutam. In hanc rē
 citant ex Lege summum sacerdotium, summū item
 iudicium, quod Deus Hierosolymis instituit. At faci-
 lis est solutio. Summū illum Pontificem typum fuisse
 Christi nemo ignorat. Nunc translato sacerdotio, ius
 illud transferri conuenit. Ad quē porro translatum
 est? Non ad Papam sanè (vt ipse impudenter iactare
 audet) quum hoc ad se elogium trahit: sed ad Chri-
 stum, qui vt solus munus ipsum sine vicario aut suc-
 cessore sustinet, ita honorem alteri nemini resignat. Heb. 7. v. 12.
 Nō enim in doctrina modò, sed in propitiatione Dei,
 quam morte sua peregit Christus, & illa intercessio-
 ne, qua nunc apud Patrem fungitur, consistit hoc
 sacerdotium.

Non est igitur quòd exemplo isto, quod tempo-
 rarium fuisse videmus, quasi perpetua lege, nos

Matt. 16. v.
12.

Ioh. 21. v. 15.

obstringant. Ex nouo Testamento nihil habent quod in sententia sua confirmatione proferant, nisi quod vni dictum est, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Item, Petre amas me? pasce oues meas. Verum vt firmæ sint istæ probationes, ostendant in primis oportet, ei mandari potestatem in omnes Ecclesias, qui pascere Christi gregem iubetur: nec aliud esse ligare & soluere, quam toti mundo præfidere.

Matt. 16. v.
19.

Matt. 18. v. 20

Ioh. 20. v. 23

Repetit.
Memil. 124.

Quam indignè torqueant locos illos, qui ligandi & soluendi mentionem faciunt, paulo post explicandum erit. Nunc tantum quid ex celebri illo Christi ad Petrum responso eliciant, videre operæ pretium est. Promisit ei clauis regni cælorum: dixit, Quodcumque ligaret in terra, ligatum fore in cælis. Si de clauium voce & ligandi modo inter nos conueniat, statim cessabit omnis contentio. Nam & Papa libenter iniunctâ Apostolis prouinciam omittet, quæ laboris & molestiæ plena suas ei delicias absque lucro excuteret. Quoniam Euangelij doctrina nobis cæli aperiuntur, eleganti metaphora insignitur clauium nomine. Iam non alio modo ligantur & soluuntur homines, nisi dum fides alios reconciliat Deo, alios sua incredulitas magis constringit. Atqui quod vni tunc promisit, alibi reliquis simul omnibus confert & quasi in manum tradit. Si idem iuris concessum est omnibus quod vni promissum, qua in re erit ille collegis superior? Augustinus inquit: Quum interrogati essent omnes, solus Petrus respon-

respondet, Tu es Christus: & ei dicitur: Tibi dabo
claves, quasi ligandi & soluendi solus acceperit po-
testatem: quum & illud vnus pro omnibus dixerit,
& hoc cum omnibus, tanquam personam gerens
ipsius vnitatis, acceperit. Ideo vnus pro omnibus, quia
vnitas est in omnibus.

5 At illud, Tu es Petrus, & super hanc petram edi- Matt. 16. v. 18.
ficabo Ecclesiam meam, nusquam alteri dictum le-
gitur. Quasi verò aliud de Petro illic Christus prædi-
cet, quam quod Paulus & Petrus ipse de omnibus
Christianis. Ille enim Christum lapidem summum
& angularem facit, in quo superstruantur qui cre- Eph. 2. v. 20.
scunt in templum sanctum Domino: hic autem nos
lapides viuos esse iubet, qui illo electo & pretioso la- 1. Pet. 2. v. 5.
pide fundati hac iunctura & compagine cum Deo
nostro & inter nos cohareamus. Videmus Apostolos
hoc serè Petro detulisse, vt in cætu verba faceret &
quodammodo præiret, referendo, hortando, monen-
do: sed de potestate nihil omnino legimus.

6 Veteres ineptia, quibus fucum initio facere ten- Matt. 16. v. 16.
tarunt, relatu quoque, nedum refutatione, indigne
sunt, in Petro fundatam esse Ecclesiam, quia dictum
sit: Super hanc petram, &c. Confessus erat Petrus
suo & fratrum nomine, Christum esse Filiū Dei. Su- 1. Co. 3. v. 11.
per hanc petram edificat suam Ecclesiam Christus:
quia vnicum est, vt ait Paulus, fundamentum, præ-
ter quod statui aliud non potest.

8 Illud (inquiunt) non minus in natura vniuersi-
tate, quam in singulis partibus locum habet, vt sic

vnun summu omnium caput. Et huius rei, si Deo placet, probationem sumunt à gruibus & apibus, quæ sibi ducem vnun semper eligunt, non plures. Recipio sanè quæ proferunt exempla: sed an ex toto orbe confluunt apes, vt regem vnun eligant? suis aluearibus contenti sunt reges singuli. Ita in gruibus vnaquaque caterua proprium regem habet. Quid inde aliud euincit, quàm singulis Ecclesiis debere suos Episcopos attribui?

Eph. 4. v. 15.

Insignem iniuriam Christo faciunt, quum eo prætextu volunt hominem vnun præesse Ecclesie vniuerse, quia hæc capite carere non possit. Christus enim caput est, ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensura cuiusq; membri, augmentum corporis facit. Vides vt omnes mortales sine exceptione in corpore collocet, honorem & nomen capitis relinquat vni Christo? Vides vt singulis membris tribuat certam mensuram, & finitam ac limitatam functionem: quò tum gratia perfectiorum summa gubernandi potestas penes Christum vnun resideat? Nec me latet quid cauillari soleant, quum hoc illis obijcitur, Christum scilicet proprie vocari vnicum caput, quia sua autoritate suoq; nomine solus regnat: sed istud nihil obstare, quominus sub isto sit alterum caput ministeriale (vt loquuntur) quod eius vices in terris gerat. Verum hoc cauillo nihil proficiunt, nisi prius ostenderint, hoc ministerium à Christo esse ordinatum. Apostolus enim totam
sub-

Subministrationem per membra diffusam esse docet, Ibid. v. 1.
 virtutem ab vno illo cœlesti capite fluere. Aut si
 quid volunt apertius, quum Scriptura testetur Chri- Eph. 1. v. 22.
 stum esse caput, & hunc ei soli honorem vindicet, & 4. v. 15, &
 non debet in alium transferri, nisi quem Christus 5. v. 23.
 ipse vicarium suum fecerit. At qui non modo id nus- Col. 1. v. 18
 quã legitur, sed refelli abundè ex multis locis potest. & 2. v. 10,

10 Aliquoties viuam Ecclesie imaginem nobis Pau-
 lus depingit. De vno capite nulla illic mentio. Quin
 potius ex eius descriptione colligere licet, à Christi
 institutione id esse alienum. Christus ascensu suo vi-
 sibilem sui præsentiam nobis abstulit, ascendit ta-
 men vt impleret omnia. Nunc igitur ipsum adhuc Eph. 4. v. 10
 præsentem habet Ecclesia, & semper habitura est.
 Rationẽ, qua se exhibet, dum vult Paulus ostendere,
 ad ministeria quibus vtitur nos reuocat. In omnibus
 nobis (inquit) est Dominus, secundũ mensuram gra- Ibid. v. 7. &
 tie quam vnicuique membro contulit. Ideo consti- 12.
 tuit alios quidem Apostolos, alios verò Pastores, alios
 Euangelistas, alios Doctores, &c. Cur non dicit, vnũ
 omnibus præfecisse qui vices suas gereret? Id enim
 locus maximè postulabat, nec vllò modo debuit omit-
 ti, si verum esset. Christus, inquit, nobis adest. Quo-
 modo? Per ministerium hominum, quos gubernan-
 de Ecclesia præfecit. Cur non potius per caput mi-
 nisteriale, cui vices suas mādauit? Vnitatem nomi-
 nat: sed in Deo & in Christi fide. Hominiibus nihil
 tribuit nisi commune ministerium & vnicuique
 modum particularem.

Videamus tamen, quàm elegãter ratiocinentur. 12
 Petrus, inquit, principatum habuit inter Aposto-
 los. ergo Ecclesia, in qua sedit, hoc priuilegiũ habere
 debet. Vbi autem primum sedit? Antiochie, inquit.
 Ergo Antiochena Ecclesia primatum sibi iure
 vendicat.

De simplic.
 prælatorũ.

Veram vnitatis rationem Cyprianus pulcherri- 17
 mē describit his verbis: Episcopatus vnus est, cuius à
 singulis in solidum pars tenetur: & Ecclesia vna est,
 quæ in multitudine latius incremento fecunditatis
 extenditur. Quo modo multi radices sunt, & lumē vñũ:
 & rami arboris multi, robur autem vnum, radice
 tenaci fundatum: & quo modo de fonte vno riuus
 plurimi defluunt, & numerositas licet diffusa videat-
 tur exundantis copie largitate, vnitas tamen serua-
 tur integra in origine: sic & Ecclesia Domini luce
 persusa per totum orbem radios suos porrigit, vnum
 tamen est quod vbique diffunditur, nec vnitas cor-
 poris separatur: ramos suos per vniuersum orbem
 extendit, perfluentes largitur riuos: vnum tamen
 caput est, & vna origo, &c. Deinde adulterari non
 potest sponsa Christi: vnã dõmũ nouit, vnus cu-
 biculi sanctitatem casto pudore custodit. Vides vt
 Christi vnus Episcopatum vniuersalem faciat, qui
 totam sub se Ecclesiam capiat: illius partes in soli-
 dũ ab omnibus teneri dicat, qui sub hoc capite Episco-
 patu funguntur. Vbi primatus sedis Romane, si pe-
 nes Christum solum integer residet Episcopatus, à
 singulis pars eius in solidum tenetur? Hac eõ perti-
 nent,

nent, vt obiter intelligat Lector axioma illud, quod Romanenses pro confesso & indubio sumunt, de vnitatem terreni capitis in hierarchia, veteribus fuisse prorsus ignotum.

De exordio & in cremētis Romani Papatus, donec se in hanc altitudinem extulit, qua & Ecclesiæ libertas oppressa, & omnis moderatio euerfa fuit. CAP. VII.

Quantum ad primatus sedis Romanae vetustate, nihil ad eam stabiliendam habetur antiquius decreto illo synodi Nicene, quo & primus inter Patriarchas tribuitur locus Romano Episcopo, & suburbanas Ecclesias iubetur curare. Vbi Concilium sic inter ipsum & alios Patriarchas diuidit, vt singulis suos fines assignet: certè nõ eum constituit omnium caput, sed vnum ex precipuis facit. Hieronymus, quum Romanus esset Presbyter, non malignus fuit in predicanda Ecclesia sue dignitate, quantum res & temporum status patiebantur: videmus tamen, qualiter ipsam quoque in ordinem redigat. Si auctoritas queritur (inquit) orbis maior est vrbe. Quid mihi profers vnus vrbis consuetudinè? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges Ecclesia vindicas? Vbicunq; fuerit Episcopus, siue Roma, siue Eugubij, siue Constantinopoli, siue Rhegij, eiusdem meritum est & eiusdem sacerdotij. Potentia diuitiarum, & paupertatis humilitas superiorem vel inferiorem Episcopum non facit.

Totum hoc caput cum meris historijs constat, epitomen vix admittit: quas qui cognoscere voler, ex authoris integra narratione commodissime cognoscat.

In Epist. ad Euagrium.

De titulo vniuersalis Episcopi Gregorij demum

Lib. 4. Epist.
76. Mauri-
cio August.

tēpore exorta est cōtentio: cui occasione prae-
bitio Ioh. Constantinop. Ille enim (quod nemo vnquā
alius tētauerat) sese volebat facere vniuersalem. In
ea contentione non causatur Gregorius sibi adimi-
us, quod in se cōpeteret: sed fortiter reclamatur, ap-
pellationem esse profanam, imō sacrilegā, imō Anti-
christi praeuentionem. Corruit vniuersa Ecclesia à
statu suo (inquit) si is qui vniuersalis dicitur, cadit.

De potestate Ecclesiae, quoad fidei do-
gmata. CAPVT VIII.

Sequitur nūc tertius locus, de Ecclesiae potestate.
Ea autem consistit vel in doctrina, vel in iurisdic-
tione, vel in legibus ferendis. Locus de doctrina duas
habet partes: auctoritatem dogmatū tradēdorum,
& eorum explicationem. Quicquid de Ecclesiae po-
testate docetur, meminerimus ad eum finem refer-
re, in quem, teste Paulo, data est: nempe ad edifica-
tionem, & non in destructionem. Porro edificandae
Ecclesiae vna hac ratio est, si ministri ipsi suam
Christo auctoritatem conferuare student, nempe vt
sit vnica Ecclesiae Magister. Non enim de alio quo-
piam, sed de ipso solo scriptum est, Ipsum audite.

2. Cor. 10. v.
8. & 13. v. 10

Matt. 17. v. 5

Proinde hic meminisse oportet, quicquid auctoritatis ac dignitatis Spiritus in Scriptura siue sacerdotibus, siue Prophetis, siue Apostolis, siue Apostolorū successoribus, defert, id totū non proprie hominibus ipsis dari, sed verbo, cuius ministeriū illis est commissū. Non reperiemus vlla docēdi aut respondēdi auctoritate fuisse praeditos, nisi in nomine & verbo Domini. Vbi enim vocatur ad munus, simul illis iniungitur ne quid asserant ex seipsis, sed loquantur ex ore Domini. Sa-

cerdotū *authoritas ne cōtemptui foret, granissimis pœnis sancita est. Verūm simul ostēdit Dominus, quæ lege audiendi essent, quum dicit, Se percussisse fœdus suū cū Leui, vt lex veritatis esset in ore eius. Et paulo post: Labia sacerdotis custodiēt scientiā & Legem requirēt ex ore eius: q̄a Angelus Domini exercituū est.*

Mal. 2. v. 4.

8c v. 7

3 Prophetarum qualis in vniuersum fuerit potestas, eleganter apud Ezechielē describitur: Fili hominis, ait Doñus, speculatorem dedi te domui Israel. Audies igitur ex ore meo verbū, & annuntiabis illis ex me.

Ezech. 3.

v. 17.

4 Iam si Apostolos respicias, suo nomine præ se ferunt, quantū sibi in suo munere permissum sit: nempe si Apostoli sunt, ne garriant quicquid collibitum fuerit: sed mandata eius à quo missi sunt, bona fide perferant. Et satis clara sunt Christi verba, quibus eorum legationem terminauit: quum mādauit illis, vt irent ac docerent omnes gentes, quæcunq; præceperat. Non est igitur Ecclesia potestas infinita, sed subiecta verbo Domini, & in eo quasi inclusa.

Matt. 28. v. 19.

Atqui quum hoc ab initio in Ecclesia valuerit, hodieq; valere debeat, ne quid doceant serui Dei, quod non ab ipso didicerint: pro temporū tamen varietate diuersas habuerunt discendi rationes. Ea verò quæ nūc est, plurimū à superiorib. differt. Principiū, si verū est quod ait Christus, q̄ nemo Patrē viderit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare: oportuit certè ab æterna illa sapientia semper dirigi qui ad notitiā Dei peruenire vellent. Hoc quū dico, intelligo Deum non alia se vnquā ratione manifestasse hominib. quā per Filium, hoc est, vnicā suam sapientiā, lucē ac ve-

Matth. 11. v. 27.

ritatem. Ex hoc fonte hauserunt Adam, Noë, Abraham, Isaac, Iacob & alij, quicquid habuerunt celestis doctrinae. Ex eodem Propheta omnes hauserunt. & ipsi quoque, quicquid caelestium oraculorum ediderunt. Enimvero hac sapientia non vno modo semper se exeruit. Apud Patriarchas arcanis reuelationibus est usus: sed simul ad eas confirmandas eiusmodi signa adhibuit, vt minimè dubiū illis esse posset, Deum esse, qui loquebatur. Patriarcha quod acceperant, ad posteros per manus transmiserunt.

Vbi autē Deo visum est illustriorem Ecclesiae formam excitare, verbū suum mandari scripto ac consignari voluit, vt inde peterent sacerdotes quod populo traderent, vtq; ad eam regulā omnis quae traderetur, doctrina exigeretur. Sequuti sunt deinde Propheta, quātum ad doctrinam, Legis duntaxat interpretes fuerunt: nec aliquid ad eam addiderunt, nisi vaticinia de rebus futuris. His exceptis, nihil aliud prodiderunt, quā puram Legis explicationem. Verū quia Domino placebat illustriorem extare doctrinam & ampliorem, quō melius infirmis conscientijs satisfaceret: Prophetias quoque, scriptis mandari praecepit, & haberi verbi sui partem.

Vbi demum in carne manifestata est Dei sapientia, quicquid humana mente de Patre caelesti comprehendendi potest, & cogitari debet, pleno ore nobis edisseruit. Nūc itaque, ex quo illuxit sol iustitiae Christus, perfectum habemus diuinae veritatis fulgorem, qualis in meridie claritas esse solet, quum antē

subobscura lux fuerit. Non enim profectò vulgare Heb. i. v. 2,
 aliquid predicare voluit Apostolus, quum scripsit,
 Deum olim multifariam multisq; modis Patribus
 loquutum esse per Prophetas: at extremis hisce die-
 bus nobis per dilectum filium loqui cœpisse. significat
 enim, imò aperte declarat, Deum non posthac, vt
 antea, per alios subinde atq; alios loquuturum: nec
 prophetias additurum prophetijs, aut reuelationes
 reuelationibus: sed sic omnes docendi partes in Filio
 compleuisse, vt hoc vltimum æternumq; ab eo ha-
 bendum sit testimonium.

8 Esto igitur hoc firmum axioma, Non aliud ha-
 bendum esse Dei verbum, cui detur in Ecclesia locus,
 quam quod Lege primùm & Prophetis, deinde scri-
 ptis Apostolicis continetur: nec alium esse ritè do-
 cendi in Ecclesia modum, nisi ex eius verbi præscri-
 pto & norma. Hinc etiam colligimus, non aliud per-
 missum fuisse Apostolis, quam quod olim habuerant
 Propheta: nempe vt veterem Scripturam expone-
 rent, ac ostenderent in Christo completa esse, que
 illic traduntur: id ipsum tamen non facerent nisi ex
 Domino, hoc est, præeunte & verba quodammodo
 dictante Christi Spiritu. Illa etiam restrictio atten- Ioh. 14. v. 26
 tènè notanda, vbi partes Spiritui sancto assignat, sug- & 16. v. 13
 gerere quacung; antè ore docuit.

9 Quanquam inter Apostolos & eorum successo-
 res hoc interest, quòd illi fuerunt certi & authenti-
 ci Spiritus sancti amanuenses: & ideo eorum scri-
 pta pro Dei oraculis habenda sunt: alij autem non

aliud habent officij, nisi vt doceant, quod sacris Scri-
pturis proditum est ac consignatum. Constitutum
igitur, non esse iam fidelibus ministris relictum, vt
nouum aliquod dogma excudant, sed simpliciter in-
herendū esse doctrina, cui Deus omnes sine exceptio-
ne subiecit. Hoc quum dico, non tantum ostendere vo-
lo, quid singulis hominibus liceat, sed quid etiam v-
niuersa Ecclesia. Quantum ad singulos attinet, Pau-
lus certe Corinthijs ordinatus erat à Domino Apo-
stolus: fidei tamen eorum dominari se negat. Quòd si
hanc docendi licentiam agnouisset, vt quicquid tra-
diderit Pastor, in eo certam sibi fidē haberi iure po-
stulet: nunquam hanc disciplinam tradidisset ijsdem
Corinthijs, vt loquentibus Prophetis duobus vel tri-
bus, ceteri diiudicarent: quòd si alicui sedenti reue-
latū esset, primus taceret. Sic. n. nemini pepercit, cu-
ius authoritatē verbi Dei censura non subiiceret. At
de vniuersa Ecclesia, dicet quispiā, alia ratio est. Re-
spondeo, Paulum huic quoque dubitationi alibi oc-
currere, quum dicit, fidem esse ex auditu, auditum
autem ex verbo Dei. Scilicet si à solo Dei verbo pen-
det fides, si in illud solum respicit & recumbit, quis
iam totius mundi verbo locus relinquitur? Neque
hic hesitare poterit, quicumque bene nouerit, quid
sit fides. ea enim firmitudine subnixam esse oportet,
qua aduersus Satanam & omnes inferorum ma-
chinas, totumq; mundum inuicta & intrepida con-
sistat. Hanc firmitudinem non nisi in vno Dei ver-
bo reperiemus. Deinde vniuersalis est ratio, quam
hic

2. Cor. 1. v.
241. Cor. 14. v.
29Rom. 10. v.
17

hic respicere conuenit: Deum idcirco adimere hominibus proferendi noui dogmatis facultatem, vt solus ipse nobis sit in spirituali doctrina magister. Hec ratio non minus ad totam Ecclesiam, quam ad vnumquemque fidelium pertinet.

10 Isthec verò, quam diximus, Ecclesie potestas, si cum ea conferatur, qua se aliquot iam seculis in populo Dei venditarunt spirituales tyranni, nihilo melior erit consensus, quam Christo cum Belial. Pro confesso sumunt, vniuersale Concilium esse veram Ecclesie imaginem: hoc principio sumpto, simul absque dubio statuunt, regi immediatè à Spiritu sancto eiusmodi Concilia, ideòque errare non posse. Quum verò ipsi Concilia regant, imò constituent, reuera sibi vendicant, quicquid contendunt deberi Concilijs. Fidem igitur nostram suo arbitrio stare volunt & cadere, vt quicquid ipsi vtrunque in partem constituerint, firmum animis nostris statumq; sit. Interim sua libidine contemptoq; Dei verbo, cudent dogmata, quibus postea fidem hac ratione haberi postulant. Nec enim Christianum esse, nisi qui in omnia sua dogmata, tam affirmatiua, quam negatiua certò consentiat: quia penes Ecclesiam sit condere nouos fidei articulos.

11 Primum audiamus, quibus argumentis hanc Ecclesie datã authoritatem confirment: deinde videbimus, quantũ eos inuet, quod de Ecclesia allegãt. Præclaras, inquit, promissiones habet Ecclesia,

quod nunquam à sponso suo Christo sit deserenda, quin eius Spiritu ducatur in omnem veritatem. At verò ex promissionibus quas allegare solent, multæ non minùs fidelibus singulis, quàm toti Ecclesiæ datæ sunt. Verùm hoc omisso, simpliciter fateor id quod res habet, Dominum perpetuò suis adesse, & eos Spiritu suo regere. Hunc Spiritum non esse erroris, ignorantie, mendaciæ aut tenebrarum: sed certè reuelationis, sapientie, veritatis, ac lucis, à quo non fallaciter discant quæ sibi donata sint: hoc est, quæ sit spes vocationis suæ, & quæ diuitiæ gloriæ hereditatis Dei in sanctis. Verùm quum primitias, & quendam duntaxat gustum eius Spiritus percipiant in hac carne fideles, etiam qui excellentioribus gratiis præ alijs donati sunt: nihil illis potius restat, quàm imbecillitatis suæ conscios, sese intra verbi Dei fines sollicitè continere: ne, si proprio sensu longius euagentur, à recta via protinus aberrent, quatenus scilicet Spiritu illo adhuc vacui sunt, quo solo docente, verum à falso discernitur.

Sed excipient, quicquid partim sanctorum vni-¹² cuique tribuitur, id penitus & ad plenum competere in ipsam Ecclesiam. Hoc tamen si habet nonnullam veri speciem, verum tamen esse nego. Sic quidem singulis membris distribuit Deus dona Spiritus sui ad mensuram, vt corpori vniuerso nihil desit necessarium, vbi dona ipsa in commune conferuntur. Verùm tales sunt semper Ecclesiæ diuitiæ, vt multum desit ad summam illam perfectionem, quam aducy-

aduersarij nostri iactant. Nec ideo vlla in parte destituitur Ecclesia, quin semper habeat, quantum satis sit: nouit enim Dominus, quid eius necessitas requirat. Verum vt eam sub humilitate & pia modestia contineat, non plus ei largitur, quam nouit expedire. Scio quid hic quoque obiectare soleant, Ecclesiam scilicet mundatam esse lauacro aqua in verbo vitae: vt esset sine ruga & macula: & ideo a libi vocari columnam & firmamentum veritatis. Verum priore loco magis docetur, quid quotidie operetur in ea Christus, quam quid iam perfecerit. Nisi enim hoc recipimus, necesse erit vt cum Pelagianis asseramus, perfectam esse fidelium iustitiam in hac vita: cum Catharis & Donatistis nullam in Ecclesia infirmitatem seramus. Alter locus prorsus alium habet sensum, quam intendunt. Quid enim aliud sibi volunt haec verba, quam in Ecclesia conseruari Dei veritatem, praedicationis scilicet ministerio? Atqui si haec custodia in ministerio Prophetico & Apostolico sita est, sequitur totam inde pendere, si verbum Domini fideliter conseruetur, suamq; puritatem retineat.

Eph. 5. v. 25

1. Tim. 3. v. 15

13 Atque vt melius intelligant lectores, in quo potissimum cardine versetur haec questio, quid postulent nostri aduersarij, & in quo ipsis resistamus, paucis exponam. Quod illi negant, errare posse Ecclesiam, huc spectat, atque ita interpretantur, Quando Spiritu Dei gubernatur, tuto incedere sine verbo posse: quocumque pergat, non posse sentire aut loqui

Ioh. 16. v. 7
& v. 13

nisi verum. proinde si quid extra aut præter Dei verbum statuerit, id habendum esse non alio loco, quam certum Dei oraculum. Nos si demus illud primum, errare non posse Ecclesiam in rebus ad salutem necessarijs: hic sensus noster est, ideo hoc esse, quod abdicata omni sua sapientia, à Spiritu sancto doceri se per verbum Dei patitur. Hoc igitur est discrimen. Illi Ecclesia auctoritatem extra verbum Dei collocant: nos autem volumus verbo annexam, nec ab eo separari patimur. Et quid mirum, si sponsa ac discipula Christi suo sponso magistroq, subijcitur, ut ab eius ore assidue ac sedulo pendeat? Spiritus, inquit Christus, quem à Patre mittam, ducet vos in omnem veritatem. Sed quomodo? Quia suggeret, inquit, omnia quæ dixi vobis. Nihil ergo plus ex suo Spiritu denuntiat expectandum, quam ut mentes nostras illuminet, ad percipiendam doctrinam suam veritatem. Tam colligere in promptu est, quam perperam faciant nostri aduersarij, qui non alio sine iactant Spiritum sanctum, nisi ut peregrinas & extraneas à verbo Dei doctrinas eius titulo commendent: quum ipse indiuiduo nexu cum verbo DEI coniunctus esse velit, idq, de eo profiteatur Christus, dum Ecclesie suæ eum promittit. Sic est sanè.

Hic iterum obmurmurant, oportuisse Ecclesiam nonnulla addere scriptis Apostolorum, vel illos ipsos supplere postea viva voce quod minus clarè

tra-

tradidissent: nempe quum illis dixerit Christus, Ioh. 16. v. 12
 Multa habeo vobis dicenda, quae non potestis portare
 modo. At vel puero notum est, in scriptis Apostolicis
 fructum extare eius reuelationis, quam tunc eis Do-
 minus promittebat.

15 Quid? inquit, an non extra controuersiam
 posuit Christus, quicquid docet ac decernit Ecclesia, Matth. 18. v.
 quum iubet haberi pro ethnico & publicano, qui con- 17
 tradicere audeat? Illic non sit doctrina mentio, sed
 tantum censuris asseritur sua auctoritas ad corri-
 genda vitia. At hoc omissio, quid tandem obtine-
 bunt, nisi non spernendum Ecclesiae consensum, quae
 nunquam nisi in veritatem verbi Dei consentit?
 Ecclesia audienda est, inquit. Quis negat? quan-
 doquidem nihil pronuntiat, nisi ex verbo Do-
 mini.

De Concilijs, eorūque auctoritate.

CAPVT IX.

1 NVNC vt omnia illis de Ecclesia concedam:
 pro sua tamen intentione ne sic quidem mul-
 tum adhuc profecerint. Nam quicquid de Ecclesia
 dicitur, id mox ad Concilia transferunt, quum eo-
 rū opinione Ecclesiam representent. Imò quod tam
 pertinaciter contendunt de Ecclesia potestate, nō a-
 lio cōsilio faciunt, nisi vt Romano Pontifici, & eius
 satellitio totum deferant quod extorserint. Veneroꝝ

ea ex animo, sed hic est aliquis modus: vt nihil scilicet Christo derogetur. Porro hoc est Christi ius, vt Concilijs omnibus præsideat, nec socium habeat hominem in ista dignitate. Tunc autem demum præsidere dico, vbi totum confessum verbo & spiritu suo moderatur.

Matth. 18. v
20

Si ex Scripturis, quæ sit Conciliorum auctoritas, queritur, nulla extat illustrior promissio, quàm in hac Christi sententia, Vbi duo aut tres congregati in nomine meo fuerint, illic in medio eorum sum. Verum id nihilominus in particularẽ quemuis cœtum competit, quàm in Concilium vniuersale. Neque tamen in eo heret questionis nodus: sed quòd addita est conditio, ita demum fore Christum in medio Concilij, si in suo nomine congregetur. Tam possunt impij improbiq, Episcopi aduersus Christum cõspirare, quàm boni & probi in eius nomine coire. Sed hoc postea videbitur. Nunc tantum vno verbo respondeo, Christum nihil polliceri nisi ijs, qui in suo nomine congregantur. Nego in Christi nomine congregari eos, qui abiecto D E I mandato, quo vetat quicquam addi verbo suo aut detrahi, proprio arbitrio quiduis statuunt: qui non contenti Scripturæ oraculis, hoc est, vnica perfectæ sapientiæ regula, de suo capite nouum aliquid comminiscuntur. Certè quum non Concilijs quibuslibet se ad futurum promiserit Christus, sed peculiarem notam apposuerit, quæ vera & legitima ab alijs discerneret: nos hanc discretionem minimè negligere conuenit. Hoc est pactum

pa³ctum quod olim cum Leuiticis sacerdotibus Deus pepigit: vt docerent ex ore suo. Hoc semper à Prophetis requisitum: hanc quoque legem videmus Apostolis fuisse impositam. Qui hoc pa³ctum violant, eos nec honore Sacerdotum, nec vlla auctoritate dignatur Deus.

Mala. 2. v. 7

3 Nam quòd in Ecclesia remanere veritatem non putant, nisi inter Pastores constet, nec Ecclesiam ipsam consistere, nisi in Concilijs generalibus emineat: multum abest, quin id verum semper fuerit, si vera de suis temporibus testimonia nobis reliquerunt Propheta. Erat Iesaiæ tempore Ecclesia Hierosolymis, quam Deus nondum deseruerat. De Pastoribus verò sic loquitur; Speculatores eius cæci omnes, neque quicquam noverunt. Omnes canes muti, nec valent latrare. Iacentes dormiunt, & amant dormitionem: & Pastores ipsi nihil sciunt nec intelligunt: & in vniuersum respiciunt ad vias suas. In eundem modum Oseas, Speculator Ephraim cum Deo, laqueus aucupis, odium in domo Dei. Durabat quoque Ecclesia ad tempus Ieremiæ. Audiamus quid de Pastoribus dicat, A Propheta vsque ad Sacerdotem quisq; sectatur mendacium.

Isa. 56. v. 10

Ose. 9. v. 8

Ier. 6. v. 13

4 Sed enim id fortè inter Iudæos valuèrit: nostrum verò seculum à tanto malo immune est: Vtinam quidem esset: verum aliter fore Spiritus sanctus denuntiavit. clara enim sunt Petri verba, Quemadmodum (inquit) fuerunt in populo veteri pseudopropheta: sic & inter vos erunt falsi doctores, sectas

2. Pet. 2. v. 1

perditionis insinuantes. Vident vt non à plebeis imminere periculum prædicat, sed ab ijs qui doctorum & Pastorum titulo se venditabunt? Ac ne enumerando multum chartarum impleam: omnium fere seculorum exemplis monemur, nec veritatem semper in sinu Pastorum ali, nec Ecclesiæ incolumitatem ab eorum statu pendere.

Non intelligunt stolidissimi homines, eandem se canere cantilenam, quam cantabant olim illi, qui cum verbo Dei belligerabantur. Sic enim sese contra veritatem instruebant hostes Ieremia, Venite, & cogitabimus contra Ieremiã cogitationes: quandoquidem non peribit lex à Sacerdote, nec consilium à sapiente, nec verbum à Propheta.

Hinc facile est respondere ad illud alterum de Concilijs generalibus. Quin Iudæi veram Ecclesiam sub Prophetis habuerint, negari non potest. Quod si generale Concilium tunc ex Sacerdotibus coactum fuisset, qualis apparuisset Ecclesiæ facies? Audimus, quid Deus non vni aut alteri eorum, sed ordini vniuerso denuntiet, Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Item, Nox vobis pro visione erit, & tenebra pro diuinatione: & occumbet sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies, &c. Age, si coacti tunc in vnũ fuissent omnes eiusmodi, q̄s spiritus in eorũ cœtu præfuisse? Eius rei insigne specimen habemus in eo Concilio, quod conuocauit Achab.

Sed vnum exemplum, quod est præ alijs memorabile, pro omnibus sufficiat. In eo Concilio, quod col-

lege-

Ezech. 7. v.
26

Mich. 3. v. 6

1. Reg. 22
v. 6

legerunt Pontifices & Pharisei Hierosolymis aduersus Christū, quid desideres, quod quidem ad externā speciem attinet? Nisi enim tunc fuisset Hierosolymis Ecclesia, nūquā sacrificijs alijsq; ceremonijs cōmunicasset Christus. Fit solennis cōuocatio: praibat summus Pontifex: totus ordo sacerdotalis a sidebat: damnatur tamen illic Christus, & eius doctrina è medio p̄stigatur. Hoc facinus documēto est inclusā minime fuisse in illo Cōcilio Ecclesiā. At nō est periculū, ne q̄d tale nobis eueniat. Quis fidē nobis fecit? Nam in re tanta nimis securos esse, sōcordia culpa non caret. Quin vbi disertis verbis vaticinatur Spiritus per os Pauli, venturā defectionem (qua venire nō potest, 2. Thess. 2. v. 3) q̄n Pastores Deū primi derelinquāt) quid sponte hic in exitiū nostrum cecutimus? Quare nullo modo concedendū est, Ecclesiam in Pastorum cœtu consistere, quos Dominus nusquam recepit bonos perpetuò fore, malos autem interdum fore pronuntiauit.

8 Quoties Concilij alicuius decretū profertur, expediti primū diligēter velim, quo tēpore habitum sit, qua de causa habitū, & quo cōsilio, quales homines intersuerint: deinde illud ipsū de quo agitur, ad Scripturā amussim examinari: idq; in eum modū, vt Cōcilij definitio pondus suū habeat, sitq; instar prauidij: neq; tamē examen, quod dixi, impediatur. Vtinam eum omnes modū seruarent, quē praescribit Augustinus libro aduersus Maximinū tertio. Nam quū hunc hereticū de Synodorum decretis litigantē breuiter vult compscere, Nec ego, inquit, Nicenā synodum

tibi, nec tu mihi Ariminensem debes tanquam pra-
iudicaturus obycere. Nec ego huius authoritate,
nec tu illius detineris. Scripturarum authoritati-
bus, non quorumque proprijs, sed quae vtrisque sunt
communes, res cum re, causa cum causa, ratio cum
ratione certet. Sic fieret, vt Concilijs sua esset, quae
esse debet, maiestas: interim tamen superiore loco
emineret Scriptura, ne quid esset, quod non illius
regula subijceretur. Sic priscas illas Synodos, vt Ni-
cenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam,
Chalcedonensem ac similes, quae confutandis erro-
rib. habitae sunt, libeter amplectimur, reueremur-
que vt sacrosanctas, quantum attinet ad fidei do-
gmata. nihil enim continent, quam puram & nati-
uam Scripturae interpretationem.

Porro quid Concilia cum Concilijs pugnantiare-
censeam? Nec est, quod mihi quispiam obmurmuret,
ex his quae pugnant, alterutrum non esse legitimum.
Vnde enim id aestimabimus? Nempe ex eo, nisi
fallor, quod ex Scripturis iudicabimus, non esse or-
thodoxa illius decreta. Haec enim vna est certa lex
discretionis. Iam nongenti circiter anni sunt, quum
Synodus Constantinopolitana sub Leone Imperato-
re congregata, subuertendas & infringendas ima-
gines in templis collocatas, censuit. Paulo post Con-
cilium Nicenum, quod in eius inuidiam Irene coe-
git, restituendas decreuit. Vtrum ex duobus agno-
scemus pro legitimo?

Quan-

Quaquam in illis quoque antiquis & puriori-
bus est, quod iure desideres.

Leo Romanus Pontifex non dubitat Synodo Chalcedonensi, quam in dogmatibus orthodoxam fateatur, ambitionem & inconsultam temeritatem obicere. Legitimam quidem esse non negat: sed errare potuisse palam asserit. Non aliud intendi, quam inde posse colligi, Spiritum sanctum sic placet alioqui & sanctas Synodos gubernasse, ut interim aliquid eis humanitus accidere sineret, ne nimium hominibus consideremus.

At nostri Romanenses, ubi in causa sua defensione omnia rationis praesidia labascere sibi vident, ad extremum illud miserumq; suffugium concedunt. Etiam si mente & consilio stupidi ipsi sint, animo vero & voluntate nequissimi: manere tamen verbum Domini, quod Praepositis obedire iubet. Itane vero? quid si Praepositos esse negem, qui tales sunt? Non enim plus sibi arrogare debent, quam habuerit Iosue, qui & Propheta Domini fuit, & eximius Pastor. Audiamus autem, quibus verbis inauguretur in suum munus à Domino: Non recedat, in-
quit, volumen Legis ab ore tuo: sed mediteris in
eo diebus ac noctibus. Neque ad dextram, neque
ad sinistram declinabis: tunc diriges viam tuam, &
intelliges eam. Illi igitur spirituales nobis erunt
Praefecti, qui à Lege Domini nec huc, neq; illuc de-
flectent.

Iosu. i. v.

7. 8

Sed meminerimus, non omnibus seculis vel locis

haberi Athanasios, Basilios, Cyrillos, & similes vera doctrina vindices, quos tunc Dominus excitauit. Imò cogitemus, quid Ephesi secunda Synodo acciderit, vbi Eutychiana heresis obtinuit: sancta memoria vir Flavianus in exilium eiectus cum aliquot pijs viris: multa eiusmodi flagitia designata: nepe quia quia illic Dioscorus, homo factiosus & pessimi animi, non autem Spiritus Domini presidebat. At non erat illic Ecclesia. Fateor. Sic enim omnino statuo, Non ideo interire in Ecclesia veritatem, etiamsi ab vno Concilio opprimatur: sed mirabiliter à Domino seruari, vt iterum suo tempore emergat & superet. Hoc autem perpetuum esse nego, vt vera sit & certa Scriptura interpretatio, quæ Concilij suffragijs fuerit recepta.

Verum aliò spectant Romanenses, quum potestatem interpretandi Scripturam penes Concilia esse tradunt, & eam sine prouocatione. Hoc enim colore abutuntur, vt Scripturæ interpretationem vocent, quicquid in Concilijs statutum sit. Neq; id modo: sed si quid reclamante Scriptura statuerit Conciliū, interpretationis habebit nomē. Iubet Christus omnes de calice, quem in Cœna porrigit, bibere: Constantiense Concilium vetuit ne plebi daretur, sed solū Sacerdotē bibere voluit. Quod sic ex diametro pugnat cum institutione Christi, pro eius interpretatione haberi volunt. Paulus coniugij prohibitionem vocat hypocrisin demoniorum: Sanctum verò in omnibus coniugium & honorabilis Spiritus alibi pronuntiat.

Quòd

Mat. 26. v. 1
29

1. Tim. 4. v. 1
Heb. 13. v. 4

Quòd postea Sacerdotibus interdixerunt coniugiũ,
 id veram & natiuam Scripturæ interpretationem
 haberi volunt: quum nihil magis alienum fingi que-
 at. Si quis hiscere contrà ausit, hæreticus iudicabi-
 tur: quando sine prouocatione est Ecclesiæ determi-
 natio: & de eius interpretatione, quin vera sit, dubi-
 tari nefas est. Subjcere in eum modum Dei oracula
 hominum censura, vt ideo rata sint, quia placuerint
 hominibus, blasphemia indigna est, quæ commemo-
 retur. Vnum tamen eos rogabo, Si in Ecclesiæ appro-
 batione fundata est Scripturæ authoritas, cuius
 Concilij citabunt de ea re decretum? Nullum, opi-
 nor, habent. Cur igitur Nicea vinci se patiebatur
 Arrius testimonijs ex Ioannis Euangelio adductis?
 Erat enim secundum istos, liberum repudiare:
 quando nulla vniuersalis Concilij præcesserat ap-
 probatio.

De potestate in legibus ferendis, in qua sæuif-
 simam tyrannidem in animas, & carnifici-
 nam exercuit Papa cum suis. CAP. X.

SEQVITVR pars secunda, quam in le-
 gibus ferendis sitam esse volunt: ex qua sca-
 turigine ortæ sunt innumera traditiones humane,
 totidem ad strangulandas miseras animas la-
 quei. Hæc potestas tractanda nunc est, an Ec-
 clesiæ liceat conscientias obstringere suis legibus.
 Vfus obtinuit, vt traditiones humane vocentur,

quæcūq; de cultu Dei præter eius verbū profecta sunt ab hominibus edicta. Contra has nobis est certamen, vt coërceatur immensum & barbarum imperium, quod sibi vsurpant in animas, qui Pastores Ecclesiæ haberi volunt. Quas enim leges condunt, spirituales esse aiunt, ad animam pertinentes, & eas ad vitam æternam necessarias affirmant. Sic autem regnum Christi, vt nuper attigi, inuaditur: sic libertas, ab ipso fidelium conscientijs data, opprimitur penitus ac disijcitur. Taceo nunc quanta impietate legum suarum obseruationem sanciant, dum ex ipsa & peccatorum remissionem, & iustitiam & salutem querere docent, dum totam religionis & pietatem summam in ipsa statuunt.

1. Cor. 7. v. 35

Videamus, quanta cautione versatus sit in hac² parte Paulus, vt ne vna quidem in re laqueum inijcere ausus fuerit. neque id nulla causa. prospiciebat certè, quantum vulnus infligeretur conscientijs, si earum rerū necessitas illis imponeretur, quarum relicta esset à Domino libertas. Contrà numerari vix possunt constitutiones, quas isti grauissimè æternæ mortis denuntiatione sanxerunt, quas seuerissimè exigunt tanquam ad salutem necessarias. Huius generis ergo constitutiones hic impugnare animus est: quæ in hoc feruntur, vt animas intus coram Deo ligent, & religionem inijciant, ac si de rebus ad salutem necessarijs præciperent.

Hac questio plerosque ideo impedit, quòd inter³ externum (vt vocant) & conscientie forum non
satis

satis subtiliter discernunt. Præterea difficultatem auget, quod Paulus obediendum esse Magistratui Rom. 13. v. 8 præcipit, non pœna solum metu, sed propter conscientiam. Vnde sequitur, politicis quoque legibus obstringi conscientias.

4 Sicut opera respectum ad homines habent, ita conscientia ad Deum refertur: vt conscientia bona nihil aliud sit, quàm interior cordis integritas. In quem sensum Paulus scribit, complementum Legis 1. Tim. 1. v. 8 esse charitatem, ex pura conscientia & fide non facta. Hinc fit, vt obstringere conscientiam Lex dicatur, quæ simpliciter hominem ligat, sine hominum intuitu, vel non habita eorum ratione. Alia in rebus per se medijs est ratio. Abstinerere enim debemus, si 1. Cor. 10. v. 28. quod pariant offendiculum: sed libera conscientia.

5 Nunc ad humanas leges redeamus. Si in hunc finem latae sint, vt religionem nobis injiciant, quasi per se necessaria sit earum observatio, dicimus conscientia imponi quod fas non erat. Neque enim cum hominibus, sed cum vno Deo negotium est conscientijs nostris. Quò pertinet illud vulgare discrimen, inter terrenum & conscientia forum. Quum totus orbis densissima ignorantia caligine obuolutus esset, hæc tamen exigua lucis scintilla residua mansit, vt humanis omnibus iudicijs superiorem esse hominis conscientiam agnoscerent. Quanquam quod vno verbo fatebantur, postea re ipsa labefactabant: voluit tamen Deus testimonium aliquod Christianæ libertatis tunc quoque extare, quod ab hominum

tyrannide conscientias eximeret. Sed nondum expedita est illa difficultas quæ ex Pauli verbis nascitur. Nam si principibus obediendum est, non pœne tantum, sed conscientia causa, inde consequi videtur, in conscientiam quoque dominari principum leges. Quod si verum est, idem & de Ecclesiasticis dicendum erit. Respondeo, primum inter genus & speciem hîc esse distinguendum. Nam etsi leges singula conscientiam non attingant, generali tamen precepto Dei tenemur, quod magistratuû authoritatẽ nobis commendat. Atq; in hoc cardine versatur Pauli disputatio, Magistratus, quoniam à Deo sint ordinati, honore prosequendos esse. Interea minimè docet, quæ ab illis scribuntur leges, ad interiorẽ animæ gubernationem pertinere: quum vbique & Dei cultum, & spiritualem iuste viuendi regulam supra quolibet hominum placita extollat. Alterum quoq; notatu dignum est (quod tamen ex superioribus pendet) leges humanas, siue à Magistratu, siue ab Ecclesia ferantur, tametsi sint obseruatu necessaria (de probis & iustis loquor) ideo tamen non ligare per se conscientiam, quia tota obseruandi necessitas ad generalem finem respicit, non autem consistit in rebus preceptis. Ab hoc ordine procul distant, quæ & nouã formam prescribunt colendi Dei, & necessitatem constituunt in rebus liberis.

Tales autem sunt, quæ hodie vocantur Ecclesiastica constitutiones in Papatu, quæ pro vero ac necessario Dei cultu ingeruntur. Quum hoc dico, intelligo

ligo ipsis minimè licere, quod ipsi à se absq; Dei verbo excogitauerint, Ecclesiæ obseruandum pro necessario mandare. Idius quàm & Apostolis fuerit incognitum, & toties Ecclesiæ ministris ore Domini ademptum: miror quinam præter Apostolorum exemplum, & contra manifestam Dei prohibitionem arripere ausi fuerint, & hodie defendere audeant.

7 Quod ad perfectam bene viuendi regulam pertinebat, id totum sic cõplexus est Dominus lege sua, vt nihil hominib. reliquerit, quod ad summam illam adderent.

8 Porro quoniam tota causa inde pendet, si Deus est vnicus Legislator, non licere hominibus id sibi honoris sumere: simul duas illas rationes memoria tenere cõuenit, cur hoc sibi vni Dominus asserat. Prior autem est, vt eius voluntas perfecta sit nobis omnis iustitiæ & sanctitatis regula: atq; ita in eius cognitione perfecta sit bene viuendi scientia: Altera, vt ipse vnus (vbi eius ritè probeq; colendi queritur modus) imperium habeat in animas nostras, cui parere & à cuius nutu pendere debeamus. His duabus rationibus obseruatis, facilis erit dijudicatio, quæ hominum constitutiones sint verbo Domini contrariæ. Sunt autem eius generis omnes, quæ ad verum Dei cultum finguntur pertinere, & quibus seruandis conscientia obligantur, quasi obseruatu necessaria essent.

Col. 2. v 8.
Gal. 5. v. 1

10 Porro istud pessimum accedit, quod vbi talibus vanis figmentis definiri religio semel cœpta est, peruer-
sitatem illam perpetuò sequitur & altera execrabilis prauitas, quam Phariseis exprobrabat Christus, vt irritum fiat præceptum Dei propter hominum traditiones.

Matt. 15 v 3

Sunt alia quoque duo non leuia vitia, quae in ijs-¹¹
dem constitutionibus improbamus. Primum quod
magna ex parte inutiles, interdum etiam ineptas
observationes praescribunt: deinde quod immensa
earum multitudine opprimuntur pie conscientia,
Col. 1. v. 23. & in Iudaismum quendam reuoluta vmbri sic ad-
hærescunt, vt ad Christum nequeant peruenire.

Scio, quo artificio nonnulli acuti homines hanc¹⁴
peruerfitatem excusent. Aiunt inter nos esse pluri-
mos peraeque rudes, atq; fuerunt in populo Israëliti-
co: illorum causa institutam esse eiusmodi pedagogi-
am, qua tamen si firmiores carere possunt, negligere
tamen eam non debent, quum videant infirmis fra-
tribus esse vtilem. Respondeo, non nos nescire, quid
fratrum infirmitati debeat: sed ex aduerso exci-
pimus, non esse hanc rationem, qua consulatur infir-
mis, vt magnis ceremoniarum aceruis obruantur.
Non frustra hoc discrimen posuit Deus inter nos &
veterem populum, quod illum voluit pueriliter eru-
dire signis & figuris, nos simplicius, sine tanto appa-
ratu. Quemadmodum, inquit Paulus, puer à peda-
gogo pro ætatis captu regitur, & sub custodia conti-
netur: ita sub Lege custodiebantur Iudæi. Nos au-
tem adultis similes sumus, qui à tutela & curatione
Gal. 4. v. 1. liberati, puerilibus rudimentis opus non habent. Do-
minus certe quale futurum esset in Ecclesia sua vul-
gus, prouidebat, & qualiter regendum foret. Hoc ta-
men, quo dictum est, modo inter nos & Iudæos dis-
creuit. Stulta igitur ratio est, si volumus imperitis
consu-

consulere, Iudaismum à Christo abrogatum erigendo. Hanc quoque dissimilitudinem veteris & noui populi notauit Christus suis verbis, quum diceret mulieri Samaritana, venisse tempus, quo Ioh. 4. v. 23. veri cultores adorarent Deum in spiritu & veritate. Hoc profectò semper factum fuerat: sed in hoc differunt noui cultores à veteribus, quòd sub Mose spiritualis Dei adoratio multis ceremonijs adumbrata & quodammodo implicita erat, quibus abolitis nunc simplicius adoratur. Proinde qui hanc dissimilitudinem confundunt, ordinem euertunt à Christo institutum & sancitum.

15 Hic prater eo, quàm perniciosis opinionibus imbuantur hominum mētes, sacrificia esse, quibus rite litetur Deo, quibus expientur peccata, quibus iustitia & salus comparetur. De fictitijs operibus sic Deus loquitur, Isa. 55. v. 2. & 29. v. 13. Appenditis argentum vestrum, & non in panibus. Item, Frustra me colunt præceptis hominum. Hoc itaque nullo modo excusabunt, quòd Matt. 15. v. 9 patiuntur miseram plebem in externis illis nugis iustitiam, quam Deo opponant, & qua se ante cœleste tribunal sustineant, querere.

16 Hanc maledictionem non vni aut alteri ætati, sed omnibus seculis minatur Deus, quòd cecitate & stupore percutiet eos, à quibus colitur doctrinis hominum. Isa. 29. v. 13.

17 Audio, quid ipsi pro se respondeant, suas traditiones non à se, sed à Deo esse. Ecclesiam enim, ne errare possit, à Spiritu sancto regi: eius verò auctoritatem

Deut. 12 v
32.

Prou. 30 v 6

Ier. 11 v 7

I. Sã. 13 v 22

penes se residere. Quantum interest presentis causa, facile nobis constabit, Ecclesiam non esse, qua præteritis verbi Dei finibus, ferendis nouis legibus lasciuuit ac luxuriat. An non enim illa semel Ecclesia dicta lex æterna manet? Quod præcipio tibi, hoc obseruabis, vt facias: non addes quicquam, nec detrahes. Et alibi, Non addes ad verbum Domini, neque minuas ex eo: ne fortè arguat, inueniarisq; mendax. Nihil in verbis istis inuolutum, nihil obscurum, nihil ambiguum: quibus addere verbo Dei, aut detrahere quicquam vetatur Ecclesia vniuersa, quum de Domini cultu & salutarib. præceptis agitur. Vnde illa apud Prophetas præclaræ voces, qua auribus nostris continenter insonare debuerant: Contestando contestatus sum Patres vestros, Audite vocem meam. Aliæq; eiusdem generis: sed hæc præ alijs insignis, Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci sue? Melior est enim obediētia quàm victima, & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi, repugnare: & quasi idololatriæ iniquitas, nõ acquiescere. Quicquid igitur humanarum inuentionum hac in parte Ecclesiæ auctoritate defenditur, quum ab impietatis crimine excusari nequeat, falso Ecclesiæ id imputari, arguere promptum est.

Iam verò referre ad Apostolos traditionũ originẽ 18 quibus hætenus oppressa est Ecclesia, meræ sunt impostura: quãdo tota in hoc incūbit Apostolorũ doctrina, ne nouis obseruationibus oneretur cōscientia, aut Dei

cultus nostris inuentionib. cōtaminetur. Deinde, si qua historijs vetustisq. monumētis inest fides, Apostolis nō ignotū modo, sed inauditum fuit, quod illis tribuūt.

20 Ne longior sim, vnum tantū exemplum proferram. Si quis eos interroget, vnde aquam suam lustralem habeant? protinus respondent, Ab Apostolis. Quasi non hanc inuentionem nescio cui Romano Episcopo tribuant historia, qui si Apostolos adhibuisset in consilium, nunquam profectō contaminasset Baptisimum alieno & intempestiuo symbolo.

23 At verō vt iniquæ cēties sint nobis & iniuriæ eiusmodi leges, esse tamen sine exceptione audiendas cōtendunt. non enim hic agi, vt erroribus consentiamus: sed tantū vt dura præsectorum imperia subditi perferamus, quæ detrectare non est nostrum. Verū non id solum agitur, vt grauem aliquam oppressionem in corpore nostro perferamus, sed vt conscientie libertate sua, hoc est, sanguinis Christi beneficio spoliata, seruiliter crucientur. Quinquā istud etiam ac si parum ad rem faceret, omittamus. At quanti putamus referre, suum Domino regnum eripi, quod tanta seueritate sibi asserit? Eripitur autem, quoties humanarum inuentionū legibus colitur: quum solus ipse cultus sui velit haberi legislator. Ac ne rē esse nihili quis existimet, audiamus, quāti reputetur à Domino. Quoniam, inquit, timuit me populus iste mandato & doctrinis hominū, ecce ego stupefaciam cum miraculo grandi & stupendo. peribit enim sapientia & sapientib. eius, & intelligentia à seniorib. recedet.

Mirantur plerique, cur ad eò acriter intermine-
 tur Dominus se facturum stupenda populo, à quo
 mandatis hominum colebatur, & se frustra coli pro-
 nuntiet hominum præceptis. At si spectarent, quid
 sit in religionis (hoc est, cœlestis sapientiæ) causa ab
 vno Dei ore pendere, simul viderent, non leuem esse
 rationem, cur peruersa huiusmodi obsequia sic abo-
 minetur Dominus, quæ pro humani ingenij libidine
 sibi præstantur. Nam tamen si speciem habent quan-
 dam humilitatis, in sua hac obedientia, qui eiusmo-
 di legibus in Dei cultum parèt: minimè tamen sunt
 coram Deo humiles, cui easdem præscribunt leges,
 quas ipsi seruant. Hæc verò ratio est, cur nos tam di-
 ligenter cauere vult Paulus, ne decipiamur per tra-
 ditiones hominum, & illam quam vocat ἐθελοσπου-
 ρείαν, id est, voluntarium cultū, & præter Dei do-
 ctrinam ab hominibus excogitatum. Sic est profe-
 ctò: stultescere & nostram nobis ipsis, & omnium
 hominum sapientiam oportet, quò solum illum sape-
 re permittamus.

Col. 2. v. 4.

Sed quia hic periculum est, ne ab vna parte pseu-
 doepiscopi prætextum inde captent ad impias suas
 & tyrannicas leges excusandas, ab altera sint qui-
 dam nimis meticulosi, qui superioribus malis admo-
 niti, nullum quamlibet sanctis legibus locum relin-
 quant. Hic testari operæpretium est, eas demum
 humanas constitutiones me probare, quæ & Dei
 autoritate fundata, & ex Scriptura desumptæ,
 adeoq; prorsus diuinæ sint.

De Ecclesie iurisdictione, eiusque abusu, qualis
cernitur in Papatu. CAP. XI.

RESTAT tertia pars, & quidem in statu bene
composito præcipua, Ecclesiastica potestatis,
quam in iurisdictione positam esse diximus. Tota
autem Ecclesie iurisdictione pertinet ad morum disci-
plinam. Quemadmodum enim nulla urbs, nullusve pa-
gus sine magistratu & politia stare potest: sic Eccle-
sia Dei sua quadam spiritali politia indiget: quæ
tamen à civili prorsus distincta est, eamque adeo ni-
hil impedit aut imminuit, ut potius multum iuuet
ac promoveat. Ista igitur iurisdictionis potestas ni-
hil aliud erit in summa, quam ordo comparatus ad
spiritalis politie conseruationem. In hunc finem
fuerunt ab initio constituta in Ecclesiis iudicia, quæ
censuram de moribus agerent, animaduertent
in vitia, & exercendo clauium officio præessent. 1. Cor. 12. v. 29
Hunc ordinem designat Paulus in Epistola ad Corin-
thios, quum gubernationes nominat. Item ad Ro- Rom. 12. v. 8
manos, quum dicit, Qui præest, in sollicitudine præ-
sit. Ad Timotheum quoque duplices facit Presbyte- 1. Tim. 5. v. 17
ros: alios qui laborant in verbo, alios qui verbi præ-
dicatione non funguntur, & tamen bene præsunt.
Hoc posteriore genere non dubium est, quin eos in-
telligat, qui ad inspectionem morum & totum cla-
uium usum constituti erant. Nam potestas hæc, de
qua loquimur, tota pendet à clauibus, quas Christus
Ecclesie contulit, Matthæi decimo octauo capite: vbi
iubet grauiter publico nomine admoneri eos, qui

priuat as monitiones contempserint: quòd si in sua contumacia pergant, à societate fidelium abdicandos docet. Porro monitiones ista & correctiones sine causa cognitione fieri nequeunt. Proinde opus est & iudicio & ordine aliquo. Quamobrè nisi velimus irritã facere clauium promissionẽ, & excommunicatio nẽ, solennes monitiones, & qcquid tale est, de medio tollere: aliquã Ecclesia iurisdictionẽ demg necesse est.

Ligat autem Ecclesia, quẽ excommunicat: non quòd in perpetuam ruinã ac desperationem conijciat, sed quia eius vitam ac mores damnat: ac nisi resipuerit, iã eum sue damnationis admonet. Soluit, quẽ in communionem recipit: quia velut participem eum facit vnitatis quam habet in Christo Iesu. Ne quis ergo contumaciter Ecclesia iudiciũ cõtemnat, aut parui faciat se fideiũ suffragijs damnatũ: testatur Dominus tale fidelium iudiciũ non aliud esse, quàm sententia sue promulgationẽ, ratũq; haberi in cõlis, quòd illi in terra egerint. Habent. n. verbum Dei, quo peruersos damnent: habent verbũ, quo resipiscentes in gratiam recipiant. Errare autem non possunt, nec à Dei iudicio dissentire, quia non nisi ex Lege Dei iudicant, quæ non incerta est aut terrena opinio, sed sancta Dei voluntas, & cõleste oraculum.

Nam quòd nonnulli omnia illa temporaria fuisse imaginantur: quum magistratus à religionis nostre professione alieni adhuc forent: in eo falluntur, quòd non animaduertunt, quantũ sit discrimen & qualis dissimilitudo Ecclesiastica & ciuilis potestatis. Neg enim

enim ius gladij habet Ecclesia, quo puniat vel coërceat, non imperiũ vt cogat, non carcerem, non pœnas alias, quæ solent infligi à Magistratu. Deinde nõ hoc agit, vt, qui peccauit, inuitus plectatur: sed vt voluntaria castigatione pœnitentiã profiteatur. Est igitur longè diuersa ratio: quia nec quicquã sibi sumit Ecclesia, quod proprium sit magistratus, neq; hoc efficere potest Magistratus, quod ab Ecclesia peragitur. Exemplo fiet hoc facilius. Inebriatus est aliquis? in vrbe bene constituta, pœna erit carcer. scortatus est? aut bene constituta, pœna erit carcer. scortatus est? aut similis, aut potius maior. Ita erit satisfactum & legibus. & magistratui, & externo iudicio. At fieri poterit, vt nullam det pœnitentiæ significationẽ, quin potius vt obmurmuret & fremat. An illic cessabit Ecclesia? At recipi ad Cœnam tales nequeunt, quin fiat & Christo & sacræ eius institutioni iniuria. Et hoc postulat ratio, vt qui Ecclesiã offendit malo exemplo, solenni pœnitentiæ declaratione offendiculũ, quod excitauit, tollat. Ratio, quã adducunt illi qui cõtra sentiunt, nimis est frigida. Mandabat, inquit, Christus has partes Ecclesiæ, quũ non esset magistratus, qui exequeretur. Sed accidit sæpenumerò, vt sit negligetior magistratus: imò nõnunquã fortè, vt sit ipsemet castigandus: q̃ & Theodosio Cæsari cõrigit.

4 Et sanè si quis propius expendat Christi verba, facile perspiciet, statũ & perpetuum Ecclesiæ ordinẽ, non temporarium illuc describi. Ista promissio, an vnus anni dicenda erit, vel paucorum, Amen, amen dico vobis: quicquid ligaueritis in terra? magi-

Epist. 32. ad
Valentia-
num.

stratus, si pius est, non eximere se volet communi filiorum Dei subiectione, cuius non postrema pars est, Ecclesia ex verbo Dei iudicanti se subijcere: tantum abest, vt iudicium illud tollere debeat. Quid enim honorificentius (inquit Ambrosius) quam vt Ecclesiae filius dicatur Imperator? Imperator enim bonus, intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.

1. Cor. 6. v. 4

1. Cor. 5. v.
12

Primum hic scopus est, vt scandalis obuiã eatur: quòd si quid scandali exortum sit, aboleatur. In vsu duo sunt consideranda: Vt à iure gladij prorsus separetur hac spiritualis potestas: deinde ne vnius arbitrio, sed per legitimum confessum administratur. Vt unque in puriore Ecclesia obseruatum fuit. Itaque dum alibi negat Paulus, non esse nostrum extraneos iudicare, filios Ecclesiae censuris subijcit, que eorum vitia castigant, ac tunc viguisse iudicia innuit, à quibus nemo fidelium esset immunis.

Epist. 14. li.
3. & eiusdē
lib. epist. 19
& alibi.

Epist. 10.
lib. 3

Eiusmodi verò potestas (vt proposuimus) non penes vnum erat, vt pro sua libidine quiduis ageret: sed penes cōfessum Seniorum, qui erat in Ecclesia, quod in vrbe est Senatus. Cyprianus quum meminit, per quos suo tempore exerceretur, adiungere solet totum clerum Episcopo. Sed alibi quoque demonstrat, sic præsuisse clerum ipsum, vt plebs interim à cognitione non excluderetur: sic enim scribit, Ab initio Episcopatus mei statui sine cleri consilio, & plebis consensu, nihil agere. Verum hac erat communis & vsitata ratio, vt per senatum Presbyterorum Ecclesiae iurisdictio exerceretur: quorum duo (vt dixi)

dixi) erant genera. Paulatim degenerauit hoc institutum à suo primordio: vt iam Ambrosii seculo soli clerici in iudicijs Ecclesiasticis essent cognitores. Contra ius & fas, quod Ecclesie datum erat, sibi vni vindicauit Episcopus. Perinde enim est, ac si Senatu expulso Consul imperium solus occuparet. Atqui vt est reliquis honore superior, ita in ipso collegio plus est authoritatis, quam in vno homine. Fuit igitur facinus nimis improbum, quod vnus homo, translata ad se comuni potestate, & tyrānica libidini patefecit aditū, & Ecclesie, quod suū erat, eripuit, & confessū à Christi Spiritu ordinatū suppressit & abdicauit.

7 Verum (vt aliud malum semper ex alio nascitur) Episcopi velut rem indignam sua cura fastidientes, ad alios ablegarunt. Inde creati Officiales, qui locum illum sustinerent.

8 Ius autem gladij, quod sibi quoque tribuunt, quia in conscientias non exercetur, tractare presentis negotij non est. Qua tamen in parte etiam animaduertere operæ precium est, sui semper esse similes. Si hac de re Christi authoritatem querimus, non dubium, quin verbi sui ministros à ciuili dominatione ac ter-
reno imperio arcere voluerit, quū diceret, Reges Gē-
tium dominantur illis: vos autem non sic.

Mat. 20. v. 25

Luc. 22, v. 25

9 Si hoc decorum est sacri muneris ornamentum, eò fastigij euectos esse, vt summis quibusq; Monarchis sint formidabiles: est cur cum Christo expostulent, à quo grauiter eo modo laesus est eorum honor. Quid enim contumeliosius, eorum quidem opinione, dici

poterat istis verbis? Reges Gentium & Principes dominantur illis: vos autem non sic. Nec tamen durior legem seruis imponit, quam ipse primus sibi tulit ac recepit. Quis me (inquit) iudicem constituit ac diuisorem inter vos? Videmus iudicandi munus simpliciter à se reijcere, quod non faceret, si res esset suo muneri consentanea. In ordinem, cui se Dominus subiecit, non patientur serui se cogi?

LUC. 12. v. 24

De Ecclesiæ disciplina, cuius præcipuus vsus in censuris & excommunicatione. CAP. XII.

Disciplina Ecclesiæ, cuius tractationem in hunc usque locum distulimus, paucis expedienda est: Quod vt facilius intelligatur, diuidamus Ecclesiam in duos ordines præcipuos: clerum scilicet & plebem. Clericos appello vsitato nomine, qui publico ministerio in Ecclesia funguntur. Loquemur primum de communi disciplina, cui subesse omnes debent: deinde veniemus ad clerum, qui præter illam communem, suam propriam habet.

Primum disciplina fundamentum est, vt priuata monitiones locum habeant: hoc est, si quis officium sponte non faciat, aut insolenter se gerat, aut minus honeste viuat, aut aliquid admiserit reprehensione dignum, vt patiat se moneri: atq; vt quisq; fratrem suum, dum res postulabit, monere studeat. Præsertim verò in hoc aduigilent Pastores ac Presbyteri. Si quis eiusmodi monitiones vel peruicaciter respuat, vel pergendo in suis vitijs contemnere se ostendat:

tendat: vbi secundo testibus adhibitis monitus fuerit, ad Ecclesiam iudicium, qui est seniorum confessus, Mat. 18. v. 15. & 17

vocari Christus præcipit: illic grauius admoneri, quasi publica authoritate, vt si reuereatur Ecclesiam, subijciat se & pareat. Si ne sic quidem frangatur, sed in sua neqtia perseueret, tum iubet tanquam Ecclesie contemptorẽ à societate fidelium abdicari.

3 Verum quia de occultis modo vitijs illic loquitur, ponenda est ista diuisio: peccata esse alia priuata, alia publica vel palam manifesta: de prioribus dicit Christus vnicuique priuato, Argue inter te & ipsum solum. De manifestis dicit Paulus Timotheo, Coram omnibus argue: vt reliqui timorem habeant.

Mat. 18. v. 15

1. Tim. 5. v. 20

4 Sit altera quoque distinctio: Ex peccatis alia esse delicta, alia scelera & flagitia. His posterioribus corrigendis non tantum adhibenda est admonitio vel obiurgatio, sed seuerius remedium: quemadmodum demonstrat Paulus, qui Corinthium incestum non modo verbis castigat, sed excommunicatione punit, simulatque de scelere factus est certior. Porro ne quis tale Ecclesie iudicium spernat, aut parui aestimet se fidelium suffragijs damnatum, testatus est Dominus, illud ipsum nihil aliud esse, quam sententiae suae promulgationem, ratumque haberi in caelis quod illi in terra egerint.

1. Cor. 5. v. 4

Mat. 16. v. 19 & 18. v. 18
Ioh. 20. v. 23

5 Sunt autem tres fines, quos spectat Ecclesia in eiusmodi correctionibus & excommunicatione. Primus est, ne cum Dei contumelia inter Christianos nominentur, qui turpem ac flagitiosam vitam agunt,

Col. I. v. 24

ac si sancta eius Ecclesia foret improborum & sceleratorum hominum coniuratio. Atque hic quoque habenda est Cœnæ Dominicæ ratio, ne promiscua exhibitione profanetur. Alter finis est, ne assidua maiorum consuetudine, vt fieri solet, boni corrumpantur. Tertius, vt eos ipsos pudore confusos suæ turpitudinis pœnitere incipiat.

His finibus propositis, superest videre qualiter hanc partem disciplina, quæ in iurisdictione posita est, Ecclesia exequatur. Principio retineamus illam partitionem superius positam, peccatorum alia esse publica, alia priuata vel occultiora. Publica sunt, quæ non vnum vel alterum modo testem habent: sed palam, & cum totius Ecclesiæ offensione designantur. Occulta voco, non quæ homines prorsus latent, qualia sunt hypocritarum (nam illa sub Ecclesiæ iudicium non cadunt) sed mediæ generis, quæ scilicet testibus non carent: neque tamen sunt publica. Prior species non requirit gradus illos, quos Christus enumerat, sed Ecclesia, vbi tale quid emergit, facere officium suum debet in vocando peccatore, & corrigendo pro modo delicti. in secundo genere non venit ad Ecclesiam, donec accesserit contumacia, secundum illam Christi regulam. Vbi ad cognitionem ventum est, tunc obseruanda est altera diuisio inter scelera & delicta. Neque enim in leuioribus peccatis adhibenda est tanta seueritas, sed sufficit verborum castigatio: eaque lenis & paterna, quæ non exasperet peccatorem, nec confundat, sed reducat ad seipsum.

seipsum: vt magis gaudeat se correctum, quàm tristetur. Flagitia autem acriore remedio castigari conuenit. neq; enim satis est, si is, qui edito mali exempli facinore, grauiter Ecclesiam læsit, verbis tantum castigetur: sed priuari ad tempus coenæ communionē debet, donec resipiscentia suæ fidem fecerit. Neque enim Paulus in Corinthium verborum modo obiurgatione vtitur, sed ab Ecclesia eliminat, I. COR. 5. v. 5. reprehēditq; Corinthios, quod tandiu eum tulissent. Hanc rationē tenuit vetus ac melior Ecclesia, quum vigeret legitima gubernatio.

7 Hac disciplina adeo nemo eximebatur, vt Princeps quoque vnà cum plebeis se ad eam ferendam subicerent. Et merito: quum Christi esse constaret, cui omnia regum sceptrā & diademata submitti æquum est. Sic Theodosius quum ab Ambrosio ob eandem Thessalonicae perpetratam iure communionis priuatus esset, strauit omne, quo circumdatus erat, insigne regium: desleuit in Ecclesia publicè peccatū suum, quod aliorum fraude obrepserat: gemitu & lachrymis orauit veniam. Neque enim dedecori id sibi esse debent iudicare magni Reges, si coram Christo Rege regum suppliciter se prosternant, nec illis displicere debet, quod per Ecclesiam iudicentur. Hoc tantum addo, illam esse legitimam in excommunicando homine progressionem, quam demonstrat Paulus, si non soli Seniores seorsum id faciant, sed conscia & approbante Ecclesia: in eum scilicet modum, vt plebis multitudo non regat actionem, sed obseruet

vt testis & custos, ne quid per libidinem à paucis generatur. Totà verò actionis series, præter nominis Dei inuocationem, eam grauitatem habere debet, quæ Christi præsentiam præseferat: vt dubium non sit, quin ipse suo iudicio præsideat.

Hoc tamen præteriri non debet, talem seueritatem decere Ecclesiam, quæ cum spiritu mansuetudinis coniuncta sit. Semper enim diligenter cauendum est, quemadmodum præcipit Paulus, ne absorbeat à tristitia is, in quem animaduertitur. sic enim ex remedio fieret exitium. Ergo vbi poenitentia suæ testimonium Ecclesie dat peccator, & hoc testimonio scandalum, quatum in se est, obliterat: nequaquam ultra vrgendus est.

Quemadmodum autem in toto Ecclesie corpore hæc mansuetudo requiritur, vt clementer nec vsq; ad summum rigorem animaduertat in lapsos, sed potius secundum Pauli præceptum, charitatem in eos confirmet: ita pro se quisq; priuatus ad hanc clementiam & humanitatem attemperare se debet.

Proinde tametsi familiarius versari aut interiore consuetudinè habere cum excommunicatis non liceat per Ecclesiasticam disciplinam: debemus tamen contendere, quibus possumus modis, vt ad meliorem frugem conuersi, in societatem ac vnitatem Ecclesie se recipiant. Quemadmodum Apostolus quoque docet, Nolite (inquit) existimare quasi inimicos, sed corripite vt fratres.

Hoc quoque ad disciplinae moderationem in primis requiri-

requiritur, quod Augustinus contra Donatistas disputat, ne vel priuati homines, si viderint minus diligenter à Seniorum Concilio vitia corrigi, discessionem propterea continuò ab Ecclesia faciant: aut ipsi Pastores, si nequeant ex animi sui voto omnia repurgare, quæ correctione indigent, idè abijciant ministerium, vel inusitata asperitate totam Ecclesiam perturbent. Est enim verissimum quod scribit, Nempe quisquis vel quod potest, arguendo corrigit: vel quod corrigere non potest, saluo pacis vinculo excludit: vel quod saluo pacis vinculo excludere non potest, aequitate improbat, firmitate supportat: hunc à maledictione liberum ac solutum esse.

- 14 Reliqua pars discipline, quæ clauium potestate propriè non continetur, in eo est, vt pro temporũ necessitate plebem exhortetur Pastores vel ad ieiunia, vel ad solennes supplicationes, vel ad alia humilitatis, pœnitentiæ ac fidei exercitia: quorũ nec tempus, nec modus, nec forma præscribitur verbo Dei, sed in Ecclesiæ iudicio relinquatur. Huius quoque partis obseruatio, sicuti est vtilis, ita veteri Ecclesiæ ab ipsis vsque Apostolis semper fuit vsitata. Quanquam ne ipsi quidem Apostoli primi fuerunt authores, sed exemplum sumpserunt ex Lege & Prophetis. Videmus enim illic, quoties graue aliquod incidebat negotium, conuocatam fuisse plebem, supplicationes indictas, indictum ieiunium.

- 22 Sequitur altera pars disciplina, quæ ad clerũ pe-

culariter pertinet. Ea Canonibus continetur, quos sibi veteres Episcopi suoq; ordini imposuerunt. Quales sunt, Ne quis clericus venationi, ne quis aleæ, ne quis comessationibus vacaret: ne quis exerceret fœnus aut mercaturam: ne quis lasciuis saltationibus interesset: alijsq; eius generis. Adyctiebantur & pœna, quibus ipsa Canonum authoritas sanciebatur, ne quis eos impunè violaret. In hunc finem vniciuique Episcopo committebatur cleri sui gubernatio, vt secundum Canones suos clericos regeret, ac in officio retineret. In hunc finem instituta erant annua inspectiones ac Synodi, vt, si quis foret in officio negligentior, admoneretur: si quis peccasset, pro modo delicti in eum animaduerneretur. Ipsi quoque Episcopi quotannis suas habebant prouinciales Synodos, antiquitus etiam binas, à quibus iudicabantur, si quid præter officium admiserant. Nam si quis Episcopus durior erat aut violentior in suum clericum, illuc erat pronocatio, etiamsi vnus tantum conquirebatur. Animaduersio seuerissima erat, vt deponeretur ab officio qui peccauerat, ac cõmunionem ad tempus priuaretur. Quia autem erat ille perpetuus ordo, Synodum dimittere nunquam solebant, quin locum ac tempus proxime indicerent. Nam vniuersale cogere Concilium, solius erat Imperatoris, quemadmodum testantur omnes verusta indicationes. Et sanè ita decet, vt humaniore & laxiore (vt ita loquar) disciplina plebs regatur: clerici inter se acriores exercent censuras, minusq; longè sibi

quàm alijs indulgeant. Istud totum vt obsoleuerit, nihil opus est referre, quum nihil hodie fingi queat hoc ordine magis effrane ac dissolutum: ac eò licentia prorupit, vt totus orbis vociferetur.

- 23 Vna in re plusquam rigidi sunt & inexorabiles, ne coniugium Sacerdotibus permittant. Quanta apud eos scortandi grassetur impunitas, dicere nihil attinet. ac foetido suo cœlibatu freti occalluerunt ad omnia flagitia. Certè quòd sacerdotibus interdictum fuit coniugium, id factum est impia tyrannide, non modo contra verbum Dei, sed etiam contra omnem equitatem. Omitto, quòd Paulus plurimis locis Episcopum vult esse vnus vxoris virum. sed quid potuit vehementius dici, quàm vbi ex Spiritu sancto denuntiat, fore nouissimis temporibus homines impios, qui coniugium prohibeant: eosq; non modo impostores nuncupat, sed demones?

1. Tim. 3. v. 2
Tit. 1. v. 6.

- 24 Paulus inter Episcopi virtutes numerat coniugium. isti intolerabile vitium in ordine Ecclesiastico esse docent. Cogitet quisque apud se, ex qua officina hæc prodierint. Christus eo honore dignatur coniugium, vt imaginem esse velit sacre sue cum Ecclesia coniunctionis. Quid splendidius dici poterat ad commendandam coniugij dignitatem? Qua igitur fronte immundum vel pollutum vocabitur, in quo similitudo spiritualis Christi gratia elucet?

Siriti. ad
Episc. Hi-
spaniarum.

De votis, quorum temeraria nuncupatione
quisque se miserè implicuit.

CAPVT XIII.

DEploranda quidem res est, Ecclesiam, cui in-
estimabili sanguinis Christi pretio empta erat
libertas, crudeli tyrānide sic fuisse oppressam, & in-
genti traditionū congerie ferè obrutam: sed priuata
interim cuiusq; amentia ostendit, non sine iustissima
causa tantum fuisse diuinitus Satanae eiusq; mini-
stris permissum. Neq; enim satis fuit neglecto Christi
imperio quaelibet onera à falsis doctoribus imposita
perferre, nisi propria etiam singuli sibi accerferent.
Id factum est, dū certatim excogitant vota, ex quib.
ad communia vincula maior & arctior obligatio ac-
cederet. Quando itaq; docuimus, eorum audacia, qui
sub Pastorum titulo dominati sunt in Ecclesia, vitia-
tū fuisse Dei cultum, vbi iniquis suis legibus miseris
animas illaquearunt: hīc malum affine annectere
nō intēpestiuum erit. Porro quò melius pateat, gra-
uissimā perniciem ex votis inuectam esse, principia
iam ante posita teneāt lectores. Docuimus enim pri-
mum, quicquid ad vitam piē sancte q; instituendam
desiderari potest, in Lege esse cōprehensum. Docuimus
rursus, Dominum quò melius nos ab excogitādis no-
uis operib. auocaret, totā iustitiæ laudem in simplici
voluntatis suae obedientia inclusisse. Hæc si vera sunt,
iudicare promptum est, fictitios omnes cultus, quos
nobis

nobis ipsi ad promerendum Deum comminiscimur, minimè esse illi acceptos, quātumuis nobis arrideāt. Et certè Dominus ipse multis locis non tantum aperte eos respuit, sed grauitèr abominatur. Hinc exoritur de votis dubitatio, quæ præter expressum Dei verbum fiunt, quo loco sint habenda, an nuncupari ritè possint ab hominibus Christianis, & quatenus eos obstringant. Nam quod inter homines dicitur promissio, id Dei respectu votum appellatur. Hominibus autem pollicemur ea, quæ vel putamus illis fore grata, vel quæ ex officio debemus. Longè igitur maiorem in votis obseruantiam esse decet, quæ ad ipsum Deum, cum quo maximè seriò agendum est, diriguntur.

² Porro si nolumus errare iudicando, quæ vota sint legitima, quæ præpostera, tria expendere conuenit: nempe quis sit is, cui votum nuncupatur: qui simus nos, qui vouemus: quo animo deniq; voueamus. Primum eò spectat, vt cogitemus nobis cum Deo esse negotium: quem adeò delectat nostra obedientia, vt ἐδολοθησκέας omnes, quamlibet in hominū oculis speciose sint ac splendide, maledictas esse pronunciet. Col. 2. v. 23° Si voluntarij omnes cultus, quos ipsi sine mandato excogitamus, DEO sunt abominabiles: sequitur nullum ei acceptum esse posse, nisi qui eius verbo approbetur. Ergo ne tantum licentia nobis sumamus, vt audeamus DEO vouere quod testimonium nullum habeat, qualiter ab ipso æstimetur.

Nam quod Paulus docet, peccatum esse quicquid

Ro. 14. v. 23. *fit absque fide, quum ad actiones quaslibet extendatur, tunc certo precipue locum habet, vbi cogitationem tuam recta in Deum dirigit.*

In altero, quod hic diximus considerandum, id³ continetur, vt metiamur vires nostras, vt vocacionem nostram intueamur, ne beneficium libertatis quod nobis Deus contulit, negligamus. Nam qui vouet, quod vel non est sue facultatis, vel cum vocacione sua pugnat, temerarius est: & qui Dei beneficentiam, qua rerum omnium Dominus constituitur, contemnit, ingratus. Quum ita loquor, non intelligo quicquam esse sic in manu nostra positum, vt propriae virtutis fiducia subnixi, illud Deo promittamus. Verissime enim in Arausicano Concilio decretum fuit, nihil rite Deo voueri, nisi quod de manu eius acceperimus: quando omnia que illi offeruntur, mera sunt eius dona. Sed quum Dei benignitate alia nobis data sint, eius aequitate alia negata: mensuram collata sibi quisque gratia (vt iubet Paulus) respiciat. Nihil ergo hic aliud volo, quam vota esse at-

Rom. 12. v. 3
1. Cor. 12. v.
11.

DEVS prescribit, ne si ultra coneris, quam ille permittat, te ipsum, nimis tibi arrogando, precipites. Exempli gratia, Quum vouerent sicarij illi, quorum mentio fit apud Lucam, se nihil tibi gustaturos, nisi occiso Paulo: etiamsi non fuisset sceleratum consilium, temeritas tamen ipsa minimè erat ferenda, quod hominis vitam & mortem subicerent sue potestati. Sic Iephthe stultitiae suae poenas dedit, quum
praci-

Iud. 11. v. 30.

præcipiti seruore inconsideratum votum concepit.
 In quo genere primatum yefane audacie tenet cœ-
 libatus. Sacrifici enim, monachi & moniales, sue
 infirmitatis obliti cœlibatui se pares esse confidunt.
 Quo autem oraculo edocti sunt, constaturam sibi to-
 ta vita castitatem, in cuius finem eam vouent? Au-
 diunt de vniuersali hominum conditione DE I vo-
 cem, Non est bonum homini esse soli. Intelligunt,
 at que vtinam non sentirent, peccatum in nobis ma-
 nens non carere acerrimis aculeis. Illam generalem
 vocationem qua fiducia excutere audent in totam
 vitam? quum donum continentie sapius in certum
 tempus, prout opportunitas requirit, concedatur.
 In tali peruicacia ne Deum auxiliatorem expectet:
 sed meminerint potius eius, quod dictum est, Domi-
 num Deum tuum non tentabis. Hoc verò Deum ten-
 tare est, contra inditam ab eo naturã niti, ac presen-
 tia eius dona spernere, ac si nihil ad nos pertinerent.

4 Nunc venio ad illud, quod tertio loco posui, mul-
 tum scilicet referre, quo animo votum nuncupes, si
 velis ipsum Deo approbari. Nam quia Dominus cor,
 non externam speciem, intuetur: fit, vt eadem res,
 mutato animi proposito, nunc placeat ei accepta, &
 fit, nunc vehementer displiceat. Vini abstinentiam
 si ita voues, quasi in ea subsit aliquid sanctimonie,
 superstitiosus es: si in alium finem non peruersum
 respicis, nemo potest improbare. Sunt autem, quan-
 tum possum iudicare, quatuor fines ad quos vota no-
 stra ritè diriguntur: quorum duos docendi causa,

ad præteritū tempus refero: duos reliquos ad futurum. Ad præteritum tempus pertinent vota, quibus vel nostram erga Deū gratitudinem pro acceptis beneficijs testamur, vel ad iram eius deprecandam ipsi à nobis pœnā ob admissa delicta exigimus. Priora vocemus, si placet, exercitia gratiarum actionis: altera pœnitentia: Prioris generis exemplū habemus in decimis, quas vouebat Iacob, si Dominus eū incolumem ab exilio in patriā reduceret. Præterea in sacrificijs veterib. pacificorū, quæ p̄ Reges ac Duces iustū bellū suscepturi vouebāt se reddituros, si victoria potiti esēt: aut certè quū maiori aliqua difficultate premebantur, si Dominus eos liberasset. Sic intelligendū sunt omnes loci in Psalmis, q̄ de votis loquuntur. Eiusmodi vota hodie quoque nobis in vsu esse possunt, quoties nos Dominus vel à clade aliqua, vel à morbo difficili, vel ab alio quouis discrimine eripuit. Neque enim à p̄ hominis officio tunc abhorret, votiua oblationem, velut solēne recognitionis symbolum, Deo consecrare: ne ingratus erga eius benignitatē videatur. Secundum genus quale sit, vno duntaxat familiari exemplo ostendere sufficiet. Si quis in aliquod flagitiū, gule vitio prolapsus sit, nihil obstabit, quom̄ ad castigandā intēperiē lautitjs omnib. positis ad tēpus renuntiare, idq̄, facere voto adhibito, quo arctiore vinculo se astringat. Neq̄, tamen sic perpetuā legem ijs statuo, qui similiter deliquerint: sed ostendo, quid facere illis liceat, qui tale votum sibi vtile esse censuerint. Sic igitur eiusmodi votum licitum facio, vt liberum interim relinquam.

Gen. 28. v.

20

Psa. 2. v. 25

& 56. v. 13. &c

116. v. 14. 18

5 *Que in futurum tempus conferuntur vota, partim (vt diximus) eò tendūt, vt reddamur cautiores: partim, vt quibusdā veluti stimulis ad officiū excitemur. Videt aliq̄s se adeò procliuē esse in certū vitiū, vt in re aliā non mala sibi temperare nequeat, quin p̄tinus in malū delabatur: nihil absurdū faciet, si eius rei vsum ad aliquod tempus sibi voto p̄cedat. Proinde que ad vnum ex his finibus respiciunt vota, p̄sertim in rebus externis, legitima esse dicemus, si modo & Dei approbatione sint suffulta, & vocationi nostræ conueniant, & ad facultatem gratiæ nobis à Deo data sint limitata.*

6 *Iam nec difficile est colligere, quid de votis in vniuersum sentiendū sit. Vnum est votū fidelium omnium cōmune, quod in Baptismo nūcupatū, Catechismo ac Cœnæ sumptione cōfirmamus, & quasi sancimus: sunt. n. sacramenta tanquam syngraphæ, quib. Dominus misericordiam nobis suā, atq; ex ea vitam æternam desert: nos vicissim illi obedientiam pollicemur. Hæc tamē voti formula vel certè sūma, quod Satanæ renuntiantes, Deo nos in seruitutem addicimus, vt sanctis eius mandatis obediamus, non autem obsequamur prauis carnis nostræ desiderijs. Hoc votū quum à Scriptura testimoniū habeat, imò à filijs Dei omnib. exigatur, quin sanctū sit & salutare, dubitari nō debet. Nec obstat, quod perfectā Legis obedientiā, quā exigit Deus à nobis, nemo in hac vita prestat. Quando. n. hæc stipulatio in fœdere gratiæ est inclusa, sub quo & remissio peccatorū, & Spiritus san-*

etificationis continetur: pollicitatio, quam illic facimus, & cum venia deprecatione & cum auxilij postulatione coniuncta est. Neque tamen ea ipsa vota, qua sancta esse assero, sic commendare me putes, vt quotidiana esse velim. Nam etsi nihil precipere de numero aut tempore audeo: si quis tamen consilio meo obtemperet, non nisi sobria & temporaria suscipiet.

Iam nec obscurum est, quanta superstitione in hac parte laborauerit mundus aliquot seculis. Alius se abstemium fore vouebat: quasi vini abstinentia cultus esset per se Deo gratus. Alius ieiunio, alius carnis abstinentia se astringebat ad certos dies, quibus singularem aliquam pra alijs religionem subesse sibi vana opinione sinxerat.

Nunc igitur videamus, cuiusmodi sint vota, quibus in praclarum hunc ordinem hodie initiantur monachi. Primum, quia nouum fictitium cultum promerendi Dei causa instituire illis animus est: abominationi esse apud Deum quicquid vouent, ex superioribus concludo. Deinde, quia nullo vocationis Dei intuitu, nullaq; eius approbatione, viuendi genus, quale libet, sibi ipsi comminiscuntur: temerarium ideoq; illicitum ausum esse dico: quia nihil habet ipsorum conscientia, quo se apud Deum sustineat: & quicquid non est ex fide, peccatum est. Praeterea quum ad multos simul peruersos atque impios cultus, quos hodiernus monachatus sub se continet, se ipsos astringant: eos non Deo consecrari, sed

dam.

demonio, contendo. Cur. n. Prophetæ dicere licuerit, Deut. 32. v.
 Israelitas filios suos immolasse demonijs, & nõ Deo, 17
 tantum ob id, quod verum Dei cultum profanis ce- Pſal. 106. v.
 remonijs corruperat: idem de monachis dicere non 37
 liceat, qui vnà cum cucullo mille impiarum super-
 stitionum laqueum sibi induunt? Iam quæ votorum
 species? Virginitatē Deo perpetuā pmittunt, quasi
 cū Deo antè pepigerint, vt se à coniugij necessitate
 liberaret. Non est quod causentur, se non nisi gratia
 Dei fretos votum hoc nuncupare: nam quum ipse
 non omnibus dari pronuntiet, fiduciam specialis do-
 ni concipere nostrum non est. Qui habent, eo vtãtur:
 si quando se à carne sua inquietari sentiunt, confu-
 giant ad eius opem, cuius sola virtute possunt resiste-
 re. Si non proficiunt, ne remedium, quod ipsis offer-
 tur, contemnant. Certa enim Dei voce citantur ad
 coniugium, quibus continendi facultas denegatur. Mat. 19. v. 11
 Continentiam appello, non qua corpus solum à scor-
 tatione purum seruetur, sed qua mens impollutam
 castitatem seruat. Neque enim externam tantum
 lasciuiam, sed animi quoque vstionem cauere Pau- 1. Cor. 7v. 9
 lus præcipit. Et paulatim irrepſit inexorabilis illa
 seueritas, vt post conceptum votum nullus pœnitentia
 locus fieret. Quod ex Cypriano constat. Si se ex
 fide Christo dicauerunt virgines, pudicè & castè Epist. 11.
 sine vlla fabula perseuerent. Ita sortes & stabiles
 præmium virginitatis expectent. Si autem perseue-
 rare nolunt, vel nõ possunt, melius est nubant, quàm
 in ignē delitijs suis cadant. Quibus probris non lace-

rarent nunc eum, qui continentia votum tali equitate temperare vellet?

Vt autem semel omnem scrupulum tollam: dico ²⁰ omnia non legitima, nec rite concepta vota, vt apud Deum nihili sunt, sic nobis irrita esse debere.

Fractæ fidei & periurij grauiter accusantur, ²¹ quodd vinculum (vt vulgò creditur) insolubile, quo erant Deo & Ecclesia obligati, abruperint. At ego nullū fuisse vinculū dico, vbi, quod homo cōfirmat, Deus abrogat. Deinde, vt demus fuisse obligatos, quum ignoratione Dei & errore impliciti tenerentur: nūc postq̄ veritatis notitia sunt illuminati, simul Christi gratia liberos esse dico. Nam si tātam efficaciam habet crux Christi, vt à Legis diuina maledictione, qua vinc̄ti detinebamur, nos absoluat: quanto magis ab extraneis vinculis (quæ nihil sunt, quàm captiosa Satana retia) nos eruet? Quibuscunque ergo Christus Euangelij sui luce affulget, nō dubium est, quin ab omnibus eos laqueis expediat, quibus se per superstitionem induerant.

De Sacramentis. CAP. XIII.

Predicationi Euangelij aliud affine est fidei nostræ adiuuentum in Sacramentis: Sacramentum est externum symbolum, quo beneuolentiæ erga nos suæ promissiones conscientijs nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatē: & nos vicissim pietatem erga eum nostram tam corā eo & Angelis, quā apud homines testamur. Licet etiā maiore cōpendio aliter definire: vt vocetur diuini

ne in nos gratia testimoniū, externo signo confirmatū, cū mutua nostrā erga ipsū pietatis testificatione.

3 Porro ex hac quam posuimus definitione intelligimus, nunquam sine præeunte promissione esse Sacramētum, sed ei potius tanquam appendicē quandam adiungi, eo sine, vt promissionem ipsam confirmet ac obfignet, nobisq; testatorem, imò ratam quodammodo faciat, quo modo nostrā ignorantia ac tarditati primū, deinde infirmitati opus esse DEVS prouidet: neque tamen (proprie loquendo) tam vt sacrum suum sermonem firmet, quam vt nos in ipsius fide stabiliat. Siquidem Dei veritas per se satis solida certaq; est: nec aliunde meliorem confirmationem quam à seipsa accipere potest. Verū vt exigua est & imbecillis nostrā fides, nisi vndiq; fulciatur, ac modis omnibus sustentetur, statim concutitur, fluctuatur, vacillat, adeoq; labascit.

4 Atque hoc est, quod vulgò dicunt, constare Sacramentum verbo & externo signo. Verbum enim intelligere debemus, non quod sine sensu & fide insusurratum, solo strepitu, velut magica incantatione, consecrandi elementivim habeat, sed quod prædicatum intelligere nos faciat, quid visibile signum sibi velit. Quod ergo sub Papæ tyrannide factitatum est, non caruit ingenti mysteriorum profanatione: putarunt enim satis esse, si sacerdos, populo sine intelligentia obstupente, consecrationis formulam demurmuraret. Imò id data opera cauerunt, ne

Homil. in
Iohan. 15

Rom. 10. v. 8
Act. 15. v. 9

1. Pet. 3. v. 21

quid doctrina inde ad plebem perueniret: Omnia enim Latine pronunciarunt apud homines illiteratos. Postea eouſq; erupit ſuperſtitio, vt conſecratione nõ niſi rauco murmure, quod à paucis exaudiretur, ritè peragi crederent. At longè aliter de verbo ſacramentali docet Auguſtinus, Accedat, inquit, verbum ad elementum, & fiet Sacramētum. Vnde enim iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſed quia creditur. Nã & in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens. Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, inquit Apoſtolus. Vnde in Actis Apoſtolorũ, Fide mundans corda eorum. Et Petrus Apoſtolus: Sic & nos baptiſma ſaluos facit, non depositio ſordium carnis, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus: quo ſine dubio, vt mundare poſſit, conſecratur & Baptiſmus. Vides vt prædicationem requirat, vnde naſcatur fides. Nec eſt quod in hac probatione laboremus. Ab initio vſq; mundi notum eſt, quoties ſignum aliquod obtulit Deus ſanctis Patribus, inſeparabilem fuiſſe doctrina copulam, ſine qua attoniti nudo aſpectu ſenſu noſtri redderentur. Ergo cum de verbo ſacramentali fieri mentionem audimus, promiſſionem intelligamus, quæ clara voce à miniſtro prædicata, plebem eò manu ducat, quò ſignum tendit ac nos dirigit.

Et quando Dominus promiſſiones ſuas ſœdera nuncupat: ſacramenta, ſymbola ſœderum: ab ipſis hominũ ſœderib. ſimile adduci poteſt. Quid dextera
data

data efficiat, nisi verba intercederent, imò nisi prae-
rent, quum manus hostiliter non raro conferantur?
At ubi verba praeierint, talibus sanè symbolis fœderũ
leges sanciantur, quamuis prius verbis conceptæ,
conditæ, decretæ. Sacramenta igitur exercitia sunt,
quæ certiozem verbi Dei fidem nobis faciunt: & quia
carnales sumus, sub rebus carnalibus exhibentur: vt
ita pro tarditatis nostræ captu nos erudiât, & perin-
de ac pueros pædagogi manu ducât. Hac ratione Au-
gustinus Sacramentum, verbum visibile nuncupat,
quòd Dei promissiones velut in tabula depictas repræ-
sentet, & sub aspectum graphicè atq; eironixõs ex-
pressas statuât.

7 Nec satis appositè ratiocinantur, dum ex eo con-
tendunt non esse testimonia gratiæ Dei, quia impijs
quoq; porriguntur, qui tamen Deum nihilo sibi ma-
gis propitium inde sentiunt, sed grauiorem potius
damnationem contrahunt. Nam eodem argumen-
to nec Euangelium esset testimonium gratiæ Dei,
quòd à multis auditur ac spernitur. Itaq; certum
est, nobis à Domino misericordiam, ac gratiæ suæ pi-
gnus cum sacro suo verbo, tum Sacramentis offerri:
verum non apprehenditur, nisi ab his, qui verbum
& Sacramenta certa fide accipiunt: qualiter omni-
bus in salutem oblati à Patre, ac propositi Chri-
stus, non tamen ab omnibus agniti exceptusq; est.

10 Confirmant fidem nostram & verbum & Sacra-
menta, dum bonam Patris cœlestis erga nos volun-
tatem nobis ob oculos ponunt, cuius cognitione &

tota fidei nostrae firmitudo consistit, & robur auget: confirmat Spiritus, dum eam animis nostris confirmationem inculpando, efficacem reddit.

Adeo autem Sacramenta confirmationes sunt ¹² fidei nostrae, ut nonnunquam Dominus, quando rerum ipsarum, quae in Sacramentis ab eo promissae erant, fiduciam tollere vult, Sacramenta ipsa auferat. ^{3ph. 2. v. 12.} Hac ratione quum Apostolus Ephesios hortatur, ut se meminerint fuisse hospites testamentorum, alienos à consortio Israelis, sine Deo, sine Christo, dixit non fuisse participes Circumcisionis. Quo metonymicè significat, à promissione ipsa exclusos qui tesseram promissionis non accepissent. Ad eorum verò obiectum, Dei gloriam ad creaturas deriuari, quibus tantum virtutis attribuitur, sicq; eatenus diminui, respondere promptum est, nullam in creaturis virtutem à nobis reponi. Hoc duntaxat dicimus, Deum medijs ac instrumentis, quae expedire ipse prospicit, uti: ut eius gloriae omnia obsequantur. Per Sacramenta fidem alit, quorum vnicum officium est, eius promissiones oculis nostris spectandas subicere, imò nobis earum esse pignora. Neque in Sacramentis herere fiducia nostra debet, nec Dei gloria in ipsa transferri: sed omisis omnibus, ad ipsum & Sacramentorum & rerum omnium authorem surgere & fides & confessio debent.

Rursum admonendi sumus, ut isti vim Sacramentorum eneruant, vsuq; prorsus euertunt: ita ab aduersa parte stare alios qui arcanas nescio quas virtut-

virtutes Sacramentis affingunt, quæ nusquam illis à Deo insitæ leguntur. Quo errore periculosè falluntur simplices & imperiti, dum & Dei dona querere docentur ubi reperiri minimè possunt, & à Deo sensim abstrahuntur, ut pro eius veritate meram amplexentur vanitatem. Magno enim consensu Sophisticæ scholæ tradiderunt, Sacramenta nouæ Legis, hoc est, quæ nunc in vsu sunt Christianæ Ecclesiæ, iustificare & conferre gratiam: modo non ponamus obicem peccati mortalis. Quæ sententia, dici non potest quàm sit exitialis & pestilens: planè certè diabolica est.

Nam dum iustitiam citra fidem pollicetur, animas in exitium precipites agit: deinde, quia iustitiæ causam à Sacramentis ducit, miseræ hominum mentes in terram suapte sponte plus satis inclinatæ, hac superstitione illigat, ut in spectaculo rei corporeæ potius quàm in Deo ipso acquiescant.

Quid verò est Sacramentum citra fidem sumptum, nisi certissimum Ecclesiæ exitium? Nam quum nihil inde extra promissionem sit expectandum: promissio autem non minùs iram incredulis minetur, quàm fidelibus gratiam offerat: fallitur qui plus aliquid per Sacramenta sibi conferri putat, quàm quod verbo Dei oblatum, vera fide percipiat. Ex quo alterum etiam conficitur, non pendere ex Sacramenti participatione salutis fiduciam, ac si iustificatio sita illic foret, quam in vno CHRISTO repositam, nibilo minus Euangelij prædica-

tione, quàm Sacramenti ob signatione, nobis communicari scimus: ac sine hac posse in solidum constare. Vsq̄ue ad eò verum est, quod ab Augustino quoque scribitur: Inuisibilem sanctificationem sine visibili signo esse posse, & visibile rursus signum sine vera sanctificatione.

Hinc illa si ritè intelligatur, inter Sacramentum & rem sacramenti ab eodem Augustino sæpius notata distinctio, ne in externo signo nimis hæreamus. Vt literam sequi (inquit) & signa pro rebus accipere, seruilis infirmitatis est: sic inutiliter signa interpretari, malè vagantis erroris est. Duo ponit vitia quæ hîc cauenda sint: alterum dum ita accipimus signa, ac si frustra data essent, nostraq̄, malignitate arcanas eorum significationes eleuando aut extenuando, efficiamus ne quem nobis fructum afferant. Alterum, dum mentes vltra visibile signum non erigendo, ad ipsum transferimus eorum bonorum laudem, quæ non nisi ab vno Christo nobis conferuntur, idq̄, per Spiritum sanctum, qui nos facit Christi ipsius participes: & quidem adiuuantibus externis signis, quæ si nos ad Christum inuitant, vbi aliò torquentur, indignè euertitur tota eorum utilitas.

Quamobrem fixum maneat, non esse alias Sacramentorum, quàm verbi Dei partes: quæ sunt, offerre nobis ac proponere Christum, & in eo cælestis gratiæ thesauros: nihil autem conferunt aut prosunt, nisi fide accepta. Cauendum præterea, ne in errorem huius affinem nos abducant, quæ ad amplificandam

candam Sacramentorum dignitatem paulò magnificentius à veteribus scripta sunt: vt scilicet arbitremur, latentem aliquam virtutem Sacramentis annexam affixamq; esse, quò ipsa per se Spiritus sancti gratias nobis conferant, quemadmodum vinum in cratere propinatur: quum hoc tantum illis diuinitus iniunctum sit munus, testificari nobis ac sanctire Dei in nos beneuolentiam: nec vltèrius proficiant nisi accesserit Spiritus sanctus, qui mentes ac corda nostra aperiat, nosq; huius testimonij capaces reddat: vbi etiam variæ distinctæq; Dei gratiæ luculenter eminent. Sacramenta enim (vt suprâ attigimus) id sunt nobis à Deo, quod ab hominibus rerum letarum nuncij, vel arrhæ in pactis sancientiis: vt pote quæ non à se quidem largiantur aliquid gratiæ, sed renuncient & ostendant, atq; (vt sunt tessera & arrhæ) rata apud nos faciant, quæ diuina largitate nobis data sunt. Spiritus sanctus (quem non omnibus promiscuè Sacramenta aduehunt, sed quem Dominus peculiariter suis confert) is est, qui Dei gratias secum affert, qui dat Sacramentis in nobis locum, qui efficit vt fructificent. Quanquam autem Deum ipsum præsentissimam Spiritus sui virtute, suæ institutioni adesse non inficiamur, ne infructuosa sit & inanis quam ordinauit Sacramentorum administratio: interiorem tamen Spiritus gratiam, vt ab externo ministerio distincta est, seorsum reputandam & cogitandam asserimus. Præstat igitur verè Deus, quicquid signis promittit ac figurat: nec esse-

ctu suo carent signa, vt verax & fidelis probetur eorum author. Tantum hic quaritur, propriam virtute operetur Deus, an externis symbolis resignet suas vices. Nos vero contendimus, quaecumq; adhibeat organa, primaria eius operationi nihil decedere. Id quod docetur de Sacramentis, & eorum dignitas praclare commendatur, & vsus aperte indicatur, & utilitas abunde praedicatur, & modus in ijs omnibus optimus retinetur, vt neque deferatur ijs quicquam quod non oportet, neq; rursum quod illis conuenit detrahatur. Interim illud tollitur signum, quo iustificationis causa virtusq; Spiritus sancti elementis ceu vasculis ac plaustris includitur: & praecipua illa vis quae ab alijs praetermissa fuit, discrete explicatur. Hic quoq; notandum est, quod externa actione figurat ac testatur minister, Deum intus peragere, ne ad hominem mortalem trahatur, quod DEVS sibi vni vendicat.

Sacramenti nomen, vt de eius ratione haecenus differuimus, omnia generaliter signa complectitur, quae vnquam hominibus mandauit Deus, vt certiores securosq; de promissionum suarum veritate redderet. Ea vero in rebus naturalibus nonnunquam extare voluit, nonnunquam in miraculis exhibuit. Prioris generis exempla sunt, vt quum Adae & Heuae arborem vitae in arrhabonem immortalitatis dedit, vt eam securum sibi promitterent, quandiu ederent ex illius fructu. Et cum caelestem arcum Noe & eius posteritati in

Gen. 2. v. 17.
& 3. v. 3.

Gen. 9. v. 13.
& c. 3. v. 3.

ti in

*ti in monumentum statuit, posthac diluio se non
 dissipaturum terram. Hec Adam & Noe pro Sacra-
 mentis habuerūt. Non quod arbor præstaret illis im-
 mortalitatem, quam sibi ipsa dare non poterat: aut
 arcus coercēdis aquis foret efficax (qui solaris dū a-
 xat radij repercussio est in oppositas nubes) sed quia
 notam a verbo Dei insculptam habebant, vt docu-
 menta essent testamentorum eius ac sigilla. Et antea
 quidem arbor erat arbor: arcus, arcus. vbi inscripta
 fuerunt verbo Dei, indita est noua forma, vt incipe-
 rent esse quod prius non erant. Hec ne frustra dici
 quis existimet, arcus ipse hodie quoque nobis testis
 est eius fœderis quod pepigit Dominus cum Noe:
 quem quoties intuemur, hanc Dei promissionem
 in eo legimus, terram diluio nunquam perditum
 iri. Itaque si quis philosophaster, quò fidei nostræ
 simplicitatem rideat, talem colorum varietatem ex
 reflexis radijs & opposita nube oriri naturaliter cō-
 tendat: fateamur quidem, sed ipsius stuporem ridea-
 mus, qui Deum naturæ Dominum & præsidem non
 agnoscat: qui pro suo arbitrio elementis omnibus in
 obsequium gloriæ suæ vtatur. Quòd si Soli, stellis,
 terræ, lapidibus huiusmodi monumenta impressisset,
 illa omnia Sacramenta nobis forent. Cur enim rude
 ac signatum argentum, non eiusdem sunt præcij,
 quum idem prorsus sit metallum? nempe quia illud
 nihil habet præter naturam: forma publica percuf-
 sum, numus fit, & nouā taxationem recipit. Et Deus
 suas creaturas verbo suo signare non poterit, vt fiant*

Gen. 15. v. 17

Jud. 6. v. 37.

2. Reg. 20. v. 9.

Isa. 38. v. 7.

Lib. 9 cont.

Fauitum

Manich. c. 11

Sacramenta, quæ prius erant nuda elementa? Secundi generis exempla fuerunt, quum Abrahæ lucem in clibano fumigante ostendit: quum vellus rore irrorauit, sicca terra: rursum terram irrorauit intacto vellere, ad pollicendam Gedeoni victoriam: quum vmbra horologij retrorsum decem lineis retraxit, ad promittendam Ezechia incolunitatem. Hæc quando fiebant ad subleuandam ac stabiliendam fidei illorum imbecillitatem, Sacramenta quoque erant.

Verum instituti presentis est, de his Sacramentis peculiariter differere, quæ Dominus ordinaria esse voluit in sua Ecclesia, ad alendos in vnam fidem vnusq; fidei confessionem suos cultores ac seruos. Nam (vt verbis Augustini vt ar) in nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilibus consortio colligentur. Hanc ergo necessitatem quum optimus Pater prouideret, certa pietatis exercitia instituit ab initio seruis suis. Constant autem non simplicibus signis, qualia erant arcus & arbor, sed ceremonijs: aut (si mauis) signa quæ hinc dantur, ceremonia sunt. Quemadmodum autem superius dictum est, esse à Domino testimonia gratiæ & salutis: ita à nobis vicissim sunt professionis notæ, quibus palam in Dei nomen iuramus, fidem illi vicissim nostram obstringentes. Vt enim illic se pollicetur Dominus inducere ac delere si quid delinquendo noxæ ac pænæ contractum à nobis fuerit, nosq; sibi

sibi reconciliat in Filio vnigenito: ita ad pietatis ac innocentiae studium hac professione illi nos vicissim obligamus.

20 Hæc etiam ipsa diuersa fuerunt pro varia temporis ratione, secundum dispensationem qua Domino visum est his aut illis modis sese hominibus exhibere. Abrahæ enim & eius posteritati mandata est Circûcisio: cui postea purificationes & sacrificia alijs, ritus ex Lege Mosaica addita sunt. Hæc fuerunt Iudeorum Sacramenta ad Christi vsque aduentum: quæ abrogatis illis, Sacramenta duo instituta, quibus nunc Christiana Ecclesia vtitur, Baptismus & Cœna Domini. Loquor autem de ijs, quæ in vsum totius Ecclesie sunt instituta. Nam impositionem manuum, quæ Ecclesie ministri in suum munus inicianur, inter ordinaria Sacramenta non numero. Quanquam in eundem, in quem nunc nostra intendunt, scopum & vetera illa spectarunt, nempe vt ad Christum dirigerent, & penè manu ducerent: aut ipsum potius ceu imagines repræsenterent, ac cognoscendum proferrent. Quum enim iam antè docuerimus esse quædam sigilla, quibus promissiones Dei obsignantur: sit autem certissimū, nullam vnquam Dei promissionem hominibus oblatam nisi in Christo, vt de aliqua Dei promissione nos doceant, Christum ostendant necesse est. Quod pertinet cœleste illud tabernaculi & legalis cultus exemplar, quod Mosi obiectum fuit in monte: Vnum duntaxat discrimen est, quod illa Christum promissum, quum adhuc expectaretur, adum-

Gen. 17. v.
10.
In Leui.
Matt. 28. v.
19. & 26. v.
26.

Vide ca. 3.
sect. 16. & c.
19. sect. 31.

2. Co. 1. v. 20

brarūt, hac iam praestitum & exhibitum testantur.

Hec vbi per partes ac sigillatim declarata fuerint, 21
 multo clariora fient. Circumcisio Iudeis symbolam
 erat, quo admonerentur, quicquid ex hominis semine
 prodit, hoc est vniuersam hominum naturam cor-
 ruptam esse, putationeq; habere opus. Praeterea do-
 cumentū ac memoriale, quo sese confirmaret in pro-
 missione Abrahae data de semine benedicto, in quo be-
 nedicenda essent omnes nationes terra: à quo & sua
 ipsis benedictio expectanda erat. Porro salutare illud
 semē (quemadmodū à Paulo docemur) erat Christus,
 in quo solo recepturos se confidebāt, quod in Adā per-
 diderant. Quare illis erat Circūcisio, quod Abrahae
 fuisse tradit Paulus, signaculū scilicet iustitiae fidei.
 Baptismata & purificationes suā illis immunditiē,
 spurcitiā, pollutionē ante oculos ponebant, qua in
 sua natura contaminati erant, aliud verò lauacrū
 pollicebantur, quo omnes extegerētur & abluerentur
 eorum sordes. Et hoc lauacrū Christus erat: cuius
 sanguine abluti puritatem asserimus in conspectum
 Dei, vt inquinamēta omnia nostra tegat. Sacrificia
 illos suae iniquitatis arguebant, simulq; docebant, ne-
 cessariam esse aliquam satisfactionem, qua iudicio
 Dei solueretur. Fore ergo summum quendam Ponti-
 ficem, inter Deum & homines mediatorem, qui Deo
 satisfaceret, per sanguinis effusionem, ac hostiae im-
 molationem, qua in remissionem peccatorum suffice-
 ret. Hic summus sacerdos fuit Christus, proprium
 ipse sanguinem effudit, victima ipse fuit. Se enim

Patri

Gen. 22. v. 18

Gal. 5. v. 16.

Ro. 4. v. 11.

2. Ioh. 1. v. 7.

Apoc. 1. v. 5.

Heb. 4. v. 14

& 5. v. 5. & 9

v. 11.

Phil. 2. v. 8.

Rom. 5. v. 19

v

Patri obedientem in mortem obtulit: qua obedientia hominis inobedientiam aboleuit, qua Dei indignationem prouocauerat.

22 *Quantum ad nostra attinet, Christum eo clariùs nobis offerunt, quo propiùs manifestatus est hominibus, ex quo à Patre verè, qualis promissus fuerat, exhibitus fuit. Baptisma enim nobis, quòd purgati & ablutissimus, testificatur: Cœna Eucharistia, quòd redempti. Quin vberior etiam Spiritus gratia hîc se proferat, si tempus cum tempore compares, non dubium est. Nam id ad regni Christi gloriam pertinet: sicuti ex pluribus locis, ac præsertim ex septimo Iohannis capite colligimus. Quo sensu accipere oportet Col. 2. v. 17. illud Pauli, Vmbra fuisse sub Lege, corpus in Christo. Neque eius consilium est exinanire suo effectu testimonia gratia, in quibus olim Patribus se veracè probare Deus voluit, non secus ac hodie nobis in Baptismo & sacra Cœna, sed comparatiuè magnificare quod nobis datum est, ne cui mirum esset Christi aduentu abolitas esse Legis ceremonias.*

23 *Scholasticum autem illud dogma (vt hoc quoque obiter perstringam) quo tam longum discrimen inter veteris ac nouæ Legis Sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud quàm Dei gratiam adumbrarint, hac verò præsentè conferant: penitus explodendum est. Non enim Baptismo nostro plus tribuere fas est, quàm Apostolus alibi Circumcisioni tribuit, quò vocat sigillum iustitiæ fidei. Quicquid ergo nobis hodie in Sacramentis exhibetur: id in suis olim*

Heb. 10. v. 1

recipiebant Iudaei, Christum scilicet cum spiritualibus suis diuitijs. Quam habent nostra virtutem, eam quoque in suis sentiebant: vt scilicet essent illis diuina erga se beneuolentiae sigilla in spem aeternae salutis. Si dexteri fuissent interpretes Epistola ad Hebraeos, non ita fuissent hallucinati: sed quum illic legerent legalibus ceremonijs expiata non fuisse peccata, imò veteres umbras nihil habuisse momēti ad iustitiam, neglecta comparatione qua illic tractatur, dum hoc vnū arripiunt, Legem per se nihil profuisse suis cultoribus, putarūt simpliciter figuras veritate vacuas fuisse: Apostoli verò consilium est, legem ceremoniam in nihilum redigere, donec ad Christum ventum fuerit, à quo solo dependet tota illius efficacia.

De Baptismo. CAP. XV.

Baptismus signum est initiationis, quò in Ecclesia cooptamur societatem, vt Christo insiti inter filios Dei censeamur. Porro in hūc finem nobis à Deo datus est (quod mysterijs omnibus commune esse docui) primum vt fidei nostrae apud se, deinde vt confessioni apud homines seruiret. Vtriusque institutionis rationem prosequemur. Tria autem asserti fidei nostrae Baptismus, quae ipsa sigillatim pertractanda sunt. Hoc primum est quod nobis à Domino proponitur, vt symbolum sit nostrae purgationis ac documentum: vel (vt melius explicē quod volo) instar signati cuiusdam diplomatis, quo nobis confirmet, peccata nostra omnia sic deleta, inducta, obliterated esse,

esse, ne vnquam in conspectum suum veniant, ne com-
memorentur, ne imputentur. Vult enim omnes, qui
crediderint, baptizari in remissionem peccatorum.
Proinde primum in baptismo est, quod à nobis acci-
piendus sit cum hac promissione, Quicumque credi-
derint, & baptizati fuerint, saluos fore.

Mar. 16 v 16

2 In hunc sensum intelligendum, quod à Paulo scri-
bitur, Ecclesiam à sponso Christo sanctificatam esse,
& mundatam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et alibi,
Nos secundum eius misericordiam saluos factos esse
per lauacrum regenerationis & renouationis Spiri-
tus sancti. Et à Petro, quod Baptisma nos saluos fa-
cit. Non enim significare voluit ille, ablutionem &
salutem nostram aqua perfici: aut aquam purgandi,
regenerandi, renouandi virtutem in se continere:
neque hic salutis causam, sed duntaxat talium do-
norum cognitionem & certitudinem in hoc Sacra-
mento percipi. quod verbis ipsis satis euidenter ex-
plicatur. Nam verbum vitæ & Baptismum aquæ si-
mul connectit Paulus: ac si diceret, per Euangelium
nobis nostræ ablutionis & sanctificationis nuntium
adferri, per Baptismum huiusmodi nuntium obfi-
gnari. Et subdit continuo Petrus, Baptisma illud non
esse depositionem sordium carnis, sed conscientiam
bonam apud Deum, quæ ex fide est. Imò non aliam
nobis purificationem Baptismus pollicetur, quàm per
asperersionem sanguinis Christi, qui per aquam pro-
pter mundandi abluendiq; similitudinem figuratur.
Quis ergo nos aqua ista mundari dicat, quæ certo

Eph. 5. v. 26.

Tit. 3. v. 5.

1. Pet. 3. v. 11.

testatur, Christi sanguinem verum esse atque vnicum nostrum lauacrum? vt non aliunde peti queat certior ratio ad refellendam eorū hallucinationem, qui ad aquæ virtutem referunt omnia, quàm ab ipsius Baptismi significatione: quæ tam ab elemento illo visibili, quod oculis nostris obijcitur, abstrahit, quàm ab alijs omnibus medijs, vt vni Christo mentes nostras deuinciat.

Neque verò existimandum est, Baptisma in præteritum duntaxat tempus conferri, vt nouis lapsibus in quos à Baptismate recidimus, quærenda sint alia noua expiationis remedia in alijs nescio quibus Sacramentis, perinde ac si illius vis obsoleta esset.

Sic autem cogitandum est, quocumque baptizemur tempore, nos semel in omnem vitam ablui & purgari. Itaque quoties lapsi fuerimus, repetenda erit Baptismi memoria, & hac armandus animus, vt de peccatorum remissione semper certus securusq; sit. Nam etsi semel administratus præterisse visus est, posterioribus tamen peccatis non est abolitus. Puritas enim Christi in eo nobis oblata est: ea semper viget, nullis maculis opprimitur: sed omnes nostras sordes obruit & extergit. Neq; hinc tamen peccandi in futurum licentia captanda est (vt certè hinc ad talem audaciã minimè instituimur) sed hac doctrina ijs tantum traditur, qui vbi peccauerunt, sub peccatis suis fatigati & oppressi gemunt, vt habeant, quo se erigant ac consolentur, ne in confusionem ac desperationem ruant.

5 Alterum etiam fructum affert, quia nostram in Christo mortificationem nobis ostendit, & nouam in eo vitam. Siquidem (vt ait Apostolus) in mortem Rom. 6. v. 2. eius baptizati sumus, cōsepulti ipsi in mortem, vt in nouitate vitæ ambulemus. Quibus verbis nō ad imitationem eius nos solum exhortatur, sed rem longè altius repetit, nempe quòd per Baptismum Christus nos mortis sue fecerit participes, vt in eius resurrectionem inferamur. Et quemadmodum furculus substantiam alimentumq; ducit à radice, cui insitus est: ita qui Baptismum ea, qua debent, fide accipiunt, verè efficaciam mortis Christi sentiunt, in mortificatione carnis suæ: simul etiam resurrectionis, in viuificatione Spiritus. inde exhortationis materiam desumit: quòd si Christiani sumus, debemus mortui esse peccato, & iustitiæ viuere. Itaque primùm gratuita peccatorum venia & iustitiæ imputatio nobis promittitur, deinde Spiritus sancti gratia, quæ nos in vitæ nouitatem reformet.

6 Postremò & hanc è Baptismo utilitatem fides nostra accipit, quòd certò nobis testificatur, non modo in mortem, & vitam Christi nos insitos esse, sed Matt. 3. v. 19. sic ipsi Christo vnitos, vt omnium eius bonorum participes simus. Ideo enim Baptismum in corpore suo dedicauit & sanctificauit, vt communem eum nobiscum haberet, ceu firmissimum vnionis ac societatis, quam nobiscum inire dignatus est, vinculum. Vt Paulus ex eo probet nos esse filios DEI, quia Gal 3. v. 27. CHRISTVM in Baptismo induimus.

Ita videmus Baptismi complementum in Christo esse, quem etiam hac ratione vocamus proprium Baptismi obiectum.

Baptismus quidem promittit nobis submersum esse nostrum Pharaonē & peccati mortificationem; non tamen ita, vt amplius non sit, aut nobis negotiū non facessat: sed tantum ne superet. Nam quandiu in hoc carcere corporis nostri clausi degemus, habitabunt in nobis reliquie peccati: sed si promissionem in Baptismo nobis à Deo datam fide tenemus, non dominabuntur nec regnabunt. Nemo autem se fallat, nemo sibi in suo malo blandiatur, quum audit peccatum semper in nobis habitare. Non in hoc dicuntur ista, vt peccatis suis secure indormiant, qui alioqui plus satis propensi sunt ad peccandum: sed tantum ne labascant, & animum despondeant, qui à carne sua titillantur & punguntur. Magis cogitent se in via adhuc esse, & multum profecisse credant, quū è sua concupiscentia aliquantulum minui in dies senserint, donec eò pertigerint quò tendunt.

Rom. 6.

Ro. 6. v. 14.

Ro. 7. v. 24.

Rom. 8. v. 1.

Confessioni autem nostra apud homines sic seruit Baptismus. Siquidem nota est, qua palam profite-mur, nos populo Dei accenseri velle: qua testamur nos in vnius Dei cultum, in vnam religionem cum Christianis omnibus consentire: qua denique fidem nostram publicè affirmamus, vt non modò laudem Dei spirent corda nostra, sed lingua etiam & omnia corporis membra, quibus possunt, significationibus personent.

1. Cor. 1. v. 13

14 Nunc postquam enarratum est, quid spectauerit Dominus noster in institutione Baptismi: quæ sit nobis utendi accipiendiq; ratio, iudicare promptum est. Nam quatenus erigendæ, alendæ, confirmandæq; fidei nostræ datur, sumendus est quasi è manu ipsius authoris: certum persuasumq; habere conuenit, ipsum esse qui nobis per signum loquitur, ipsum esse qui nos purgat, abluit, delictorum memoriam abolet: ipsum esse qui mortis suæ participes facit: qui Satanæ regnum adimit, qui concupiscentiæ nostræ vires eneruat: imò qui in vnum coalescit nobiscum, ut eum induti filij Dei censeamur. Hæc, inquam, tam verè certòq; animæ nostræ intus præstare, quàm certò videmus corpus nostrum extrà abluï, submergi, circumdari. Ist hæc. n. siue analogia, siue similitudo, certissima est Sacramentorum regula: ut in rebus corporeis spirituales conspiciamus, perinde ac si coram oculis nostris subiectæ forent, quando istiusmodi figuris representare Domino visum est: non quia Sacramento tales gratiæ illigatæ inclusæq; sint, quò eius virtute nobis conferantur: sed duntaxat, quia hæc tessera voluntatem suam nobis Dominus testificatur: nempe se hæc omnia nobis velle largiri. Neq; tantum nudo spectaculo pascit oculos, sed quod figurat, efficaciter simul implet.

15 Huius documentum sit Cornelius Centurio, qui Act 10. v. 45 peccatorum remissione, qui gratijs Spiritus sancti visibilibus iam antea donatus, baptizatus est: non largiorem remissionem è Baptismo petens, sed cer-

Act. 12. v. 16

tiorem fidei exercitationem: imò fiducia augmentum ex pignore. Obiecerit fortè aliquis, Cur tigitur Paulo dicebat Ananias, vt peccata sua per Baptisimum ablueret, si Baptismi ipsius virtute peccata non abluuntur? Respondeo, Dicimur accipere, obtinere, impetrare, quod, quantũ ad fidei nostræ sensum, nobis à Domino exhibetur, siue id tum primum testatur, siue testatum magis ac certius confirmat. Hoc itaque tantum voluit Ananias, Vt certus sis, Paule, remissa tibi esse peccata, baptizare. Promittit enim Dominus in Baptismo remissionem peccatorum. hanc accipe, & securus esto. Quanquam mihi animus non est Baptismi vim extenuare, quin signo accedat res & veritas, quatenus per externam mediã Deus operatur. Ceterum, ex hoc sacramento, quemadmodum ex alijs omnibus, nihil assequimur, nisi quantum fide accipimus. Si fides desit, erit in testimonium ingratitude nostræ, quo rei coram Deo peragamur, quia promissioni illi data increduli fuerimus. Quatenus verò confessionis nostræ symbolum est, testari eo debemus, fiduciam nostram in Dei misericordia esse, & puritatem nostram in peccatorum remissione, quæ parta nobis est per Iesum Christum: nosq; in Ecclesiam Dei ingredi, vt vno fidei & charitatis consensu cum fidelibus omnibus viuamus vniuersales. Hoc postremum voluit Paulus, quum inquit, In vno nos omnes Spiritu baptizatos esse, vt vnum corpus simus.

1. Cor. 12. v.

13

Ceterum mergaturne totus, qui tingitur, idq; 19
ter

ter an semel, an infusa tantum aqua aspergatur, minimum refert: sed id pro regionum diuersitate Ecclesie liberum esse debet. Quamquam & ipsum baptizandi verbum mergere significat, & mergendi ritum veteri Ecclesie obseruatum fuisse constat.

21. Hoc etiam scire ad rem pertinet, perperam fieri, si priuati homines Baptismi administrationem sibi usurpent: est enim pars Ecclesiastici ministerij, tam huius quam Cœna dispensatio. At periculum est, ne is qui egrotat, si absq; Baptismo decesserit, regenerationis gratia priuetur. Minimè verò. Infantes nostros, antequam nascantur, se adoptare in suos pronuntiat Deus, quum se nobis in Deum fore promittit, seminiq; nostro post nos. Hoc verbo continetur eorum salus.

22. Accedit postea Sacramentum sigilli instar, non quòd efficaciam Dei promissioni, quasi per se inuálida conferat, sed eam duntaxat nobis confirmet. Vnde sequitur, non ideo baptizari fidelium liberos, vt filij Dei tunc primùm fiant, qui antè alieni fuerint ab Ecclesia, sed solenni potius signo ideo recipi in Ecclesiam, quia promissionis beneficio iam antè ad Christi corpus pertinebant. Proinde, si in omittendo signo nec socordia est, nec contemptus, nec negligentia, tuti ab omni periculo sumus. Multo igitur sanctius est, hanc DEI ordinationi reuerentiam deferre, vt non aliunde sacramenta petamus, quàm vbi Dominus deposuit. Vbi ab

Ecclesia sumere non licet, non sic illis alligata est Dei gratia, quin eam fide ex verbo Domini consequamur.

Pædobaptismum cum Christi institutione & signi natura optimè congruere. CAP. XVI.

P Rincipiò dogma est satis notum, & inter pios omnes confessum, rectam signorum considerationem, non in externis dumtaxat ceremonijs sitam esse: verùm à promissione pendere potissimum, ac mysterijs spiritualibus, quibus figurandis ceremonias istas Dominus ordinat. Superest ergo iam, ut ex promissionibus in Baptismo datis queramus quæ vis eius sit & natura. Scriptura ostendit peccatorum purgationem, quam à Christi sanguine obtinemus, hic primò demonstrari. Deinde carnis mortificationem, quæ mortis eius participatione constat, per quam in vita novitatem regenerantur fideles, atq; adeò Christi societatem. Ad hanc summam referri potest quicquid in Scripturis de Baptismo traditum est: nisi quòd etiam præterea testandæ apud homines religionis est symbolum.

Habemus spiritualement promissionem in Circumcisione Patribus editam, qualis in Baptismo nobis datur: quandoquidem peccatorum remissionem & carnis mortificationem illis figuravit. Præterea ut fundamentum Baptismi, Christum esse docuimus, in quo vtrunque istorum residet: ita & Circumcisionis esse constat. Ipse enim Abrahæ promittitur,

atq;

atque in ipso gentium omnium benedictio. Cui gratia obfignanda, Circumcisionis signum additur.

4 Promissio, in qua signorum virtutem consistere exposuimus, in utroq³, vna est: nempe paterni DEI fauoris, remissionis peccatorum, vitæ æternæ. Deinde res figurata etiam vna & eadem, nempe regeneratio. Fundamentum, quo istarum rerum complementum nititur, in utroq³, vnum. Quare nihil in mysterio interiore est discriminis, è quo tota sacramentorum vis & proprietas æstimanda est. Quæ restat dissimilitudo, ea in ceremonia exteriori iacet, quæ minima est portio: quum potissima pars à promissione & re signata pendeat. Itaq³, constituere licet, quicquid Circumcisioni conuenit, ad Baptismum simul pertinere, excepta visibilis ceremoniæ differentia.

5 Iam si vestigare placet, an iure infantibus Baptisma communicetur: nonne nimium illum ineptire, imò delirare dicemus, qui in elemento aquæ duntaxat, & externa obseruatione immorari velit, ad spirituale verò mysterium mentem aduertere non sustineat? cuius si qua habeatur ratio, constabit procul dubio infantibus meritò administrari Baptismum, vt qui illis debeatur. Atqui si rei signata sunt participes, cur à signo arcebuntur? si veritatem obtinent, cur à figura depellentur? Quanquam signum exterius in Sacramento ita cum verbo coheret, vt diuelli nequeat: si tamen discernatur, vtrum, quæso, pluris censebimus? Sanè quum signum

videamus verbo seruire, subesse illi dicemus, & inferiore loco statuemus. Quum ergo ad infantes destinetur Baptismi verbum: cur signum, hoc est, verbi appendix ab illis prohibebitur?

Quanquam Scriptura certiore adhuc veritatis notitiam nobis aperit. Siquidem evidentissimum est, quod semel cum Abrahamo Dominus fœdus percussit, non minùs hodie Christianis constare, quàm olim Iudaico populo: adeoque verbum istud non minùs Christianos respicere, quàm Iudeos tum respiciebat. Quamobrem & Iudeorum liberi, quòd eius fœderis heredes facti ab impiorum liberis discernerentur, semen sanctum vocabantur: eadem etiamnum ratione sancti censentur Christianorum liberi, vel altero duntaxat fidei parente geniti: & Apostoli testimonio differunt ab immundo idololatrarum semine. Iam quum Dominus, statim post fœdus cum Abrahamo percussum, ipsum in infantibus consignari exteriori sacramento præceperit, quid causæ dicent Christiani, quominus hodièque ipsum testificentur, atque obfignent in suis liberis? Fœdus commune est, communis eius confirmandi causa. Modus confirmandi tantum diuersus est, quòd erat illis Circūcisio, in cuius vicem Baptismus nobis successit. Alioqui si testimonium, quo Iudæi de seminis sui salute confirmati fuerunt, nobis eripitur, Christi aduentu factum fuerit, vt obscurior & minùs testata sit nobis

1. COI. 7. v.

14

Gen. 17. v. 12

Beigratia, quam ante Iudeis erat. Id si dici non potest, fateri necesse est, non malignius saltem supprimendam, nec minore testimonio illustrandam, quam sub obscuris Legis umbris.

7. Neque hoc leuiter est praterendum, quod infantes sibi offerri Christus iubet, addita ratione, Quoniam talium sit regnum cælorum. Si adduci Christo infantes æquum est, cur non & ad Baptismum recipi, symbolum nostræ cum Christo communionis ac societatis? Si eorum est regnum cælorum, cur signum negabitur?

8. Nemo iam est qui non videat Pædobaptismum nequaquam humanitus fabricatum fuisse, qui tanta Scripturæ approbatione fulciatur. Quod autem apud simplicem vulgum disseminant, longam annorum seriem post CHRISTI resurrectionem præterisse, quibus incognitus erat Pædobaptismus: in eo sædisimè mentiuntur: siquidem nullus est scriptor tam vetustus, qui non eius originem ad Apostolorum seculum pro certo referat.

9. Superest, vt breuiter indicemus, quisnam ex hac obseruatione fructus redeat cum ad fideles, qui liberos suos Ecclesiæ tingendos sistunt, tum ad ipsos, qui sacra aqua tinguntur, infantes. Dei signum puero communicatum, velut impresso sigillo, promissionē pio parenti datam confirmat, ac ratū esse declarat, quod Dominus non illi modo, sed semini eius in DEVM sit futurus: neque eum modo

bonitate gratiaq; sua prosequi velit, sed eius posteros in millesimam vsque generationem. Vbi quū ingens sese proferat Dei benignitas, primum amplissimam gloriae eius pradicandae materiam suppeditat, & pia pectora letitia non vulgari perfundit, qua simul ad redamandum tam pium Patrem vehementius incitantur: cui propter se posteritatem suam curae esse conspiciunt. Deinde, pueri vbi adoleuerint, eo ad seruum Dei colendi studium non mediocriter stimulantur, à quo in filios solenni adoptionis symbolo accepti fuerint, antè quàm per etatem eum cognoscere Patrem possent. Denique terrere nos summopere debet illa damnatio, Vindicem fore Deum, si quis foederis symbolo filium insignire contemnat, quòd eo contemptu, oblata gratia respuatur & quasi eiuretur.

Gen. 17. v. 15

Verùm quòd adhuc validius hac parte insistant, ²⁰ subnectunt, Baptismum poenitentiae ac fidei Sacramentum esse: quare cum neutra in tenellam infantiam cadat, cauendum, ne, si in Baptismi communionem admittatur, inanis & euanida reddatur significatio. At enim haec tela in Deum magis quàm in nos diriguntur. siquidem & Circumcisione fuisse poenitentiae signum, multis Scripturae testimonijs compertissimum est. Deinde à Paulo nuncupatur sigillum iustitiae fidei. Ab ipso itaque Deo ratio exigatur, cur eam infantium corporibus inscribi iusserit. Verùm cum in Dei factis omnibus, tum in hoc quoque ipso satis sapientiae, iustitiae, ad retundendas

Rom. 4. v. 12

endas impiorum obrectationes, relucet. Nam et si infantes, quo circumcidebantur momento, quid sibi vellet signum illud, intelligentia non comprehendebant: verè tamen circumcidebantur in natura sua corrupta ac contaminata mortificationem, quã adulti postea meditarentur. Denique nullo negotio solui potest obiectio hæc, Baptizari in futuram penitentiam & fidem: quæ etsi nondum in illis formata sunt, arcana tamen Spiritus operatione vtriusque semen in illis latet. Hac responsione semel evertitur, quicquid ad nos torquet à Baptismi significatione petitum. Deniq, hoc dilemmate deprehensi semper tenentur. Aut enim legitimam nullisq, cavillis obnoxium, aut reprehensione dignum fuit, de circumcidendis infantibus Dei præceptum. Si nihil abseni nec absurdi in illo fuit, nec in paedobaptismi observatione quippiam absurdi notari poterit.

21 Quam verò conantur hoc loco inurere absurditatis maculã, sic eluimus: Quos electione sua dignatus est Dominus, si accepto regenerationis signo, presens vita antè demigrent, quàm adoleuerint, eos virtute sui Spiritus nobis incomprehensa renouat, quo modo expedire solus ipse prouidet. Si grandescere in ætatem contingat, qua Baptismi veritatem edoceri queant, hinc magis ad renouationis studium accendentur, cuius tessera se à prima statim infantia donatos esse discent, quò eam toto vita decursu meditarentur. Verùm hallucinatione ista identidem peccant, quòd rem tēporis ordine semper signo

præire velint. Nam & circumcisionis veritas eodem conscientie bonæ testimonio constabat. Quod si necessario præcedere debuisset, nunquam infantes Dei mandato fuissent circumcisi. Verum ipse bonæ conscientie testimonium circumcisionis veritati subesse ostendens, simul tamen præcipiens paruulos circumcidi, ea parte in futurum tempus circumcisionem conferri, satis indicat. Quare nihil plus in Padobaptismo presentis efficacie requirendum est, quam ut fœdus illis à Domino percussum obsirmet & sanciat. Reliqua eius Sacramenti significatio, quo tempore Deus ipse prouiderit, postea consequetur.

Neminem iam esse puto, qui non perspicue cernat, 22
omnes huius notæ rationes, meras esse Scripturæ in-
uersiones. Quæ supersunt his affines, cursim perse-
quemur. Baptismum in remissionem peccatorum
dari obijciunt. Quod ubi concessum fuerit, senten-
tiæ nostræ abundè patrociniabitur. Peccatores enim
cum nascamur, remissione & venia iam à matris
utero opus habemus. Porro quum spem misericordiæ
huic ætati non præcidat Deus, sed potius certam sa-
ciat: cur signum re ipsa multùm inferius præcipere-
mus? Quare quod in nos vibrare moliuntur, hoc ita
retorquemus in eos ipsos, Paruuli peccatorum re-
missione donantur: ergo signo priuandi non sunt.
Proferunt simul illud ex Epistola ad Ephesios, Ec-
clesiam à Domino mundatam lauacro aquæ in ver-
bo vitæ. Quo ad errorem eorum euerendum nihil
apertius.

aprius citari poterat: nam inde nobis facilis nascitur probatio. Si testatam baptismo vult Christus ablationem, qua Ecclesiam suam emundat, æquum non videri, vt suo in paruulis testimonio careat, qui in Ecclesiæ parte iure censentur, quum heredes regni cœlestis sint nuncupati. Vniuersam enim Ecclesiam Paulus complectitur, vbi dicit mundatam lauacro aqua. Nihil fecius & ex eo quod alibi dicit, nos in Christi corpus per Baptismum esse insertos, 1. Cor. 12. v. 13 colligimus, infantes, quos membris suis annumerat, baptizandos esse, ne à suo corpore diuellantur. En quo impetu cū tot machinis in fidei nostræ præsidia impressionem faciant.

²³ Iam ad seculi Apostolici praxin atque consuetudinem descendunt, quo nemo, nisi fidem antè pœnitentiamq; professus, ad Baptismum admissus comperitur. Nam vbi rogatur Petrus ab ijs, quibus erat respiscendi animus, quid factu sit opus: vt pœnitentiam primū agant, consulit, deinde vt baptizentur in remissionem peccatorum. Quibus hæc dicitur à Petro, atate sunt ad pœnitentiã meditandam fidemq; concipiendam idonea. Verū in alium catalogum relegandos esse infantes, plus satis perspicuum est. Nam si quis olim se Israeli adiungebat in religionis communionem, antè & fœdus Domini edoceri & Lege erudiri oportebat, quàm Circumcisione signaretur. Act. 2. v. 37

²⁴ Quemadmodum nec Dominus, quum Abrahamū sibi cooptat, à Circumcisione sumit exordiū, in-

terim quid illo signo sibi velit dissimulans: verum
 quod ferire cum ipso fœdus instituat, primum denū-
 ciat: tum deinde post fidem promissioni habitam,
 sacramenti facit participem. Cur in Abrahamo si-
 dem Sacramentum sequitur, in Isaaco filio intelli-
 gentiam omnem precedit? Quoniam eum, qui ad-
 Gen. 17. v. 11 ulta demum etate in fœderis societatem recipitur,
 à quo fuerat hæctenus alienus, eius conditiones an-
 teaperdiscere æquum est: infantem verò ex eo pro-
 genitum, non item: qui hereditario iure, secundum
 promissionis formulam, iam à matris utero in fœde-
 re continetur. Aut (quò res clariùs & breuiùs indi-
 cetur) si fidelium liberi citra intelligentiæ admini-
 culum, fœderis sunt participes, non est cur ob id à si-
 gno arceantur, quia in fœderis stipulationem iu-
 rare nequeunt. Hæc certè ratio est, cur aliquoties
 Deus infantes, qui ab Israheliticis oriuntur, sibi geni-
 tos & natos fuisse asserit. Nam filiorum haud dubie
 Ezech. 16. v. 20 & 23. v. 17 loco habet eorum filios, quòrum semini in Patrem se-
 fore pollicitus est. Qui verò infidelis est, impijs ortus
 parentibus, donec per fidem Deo vniatur, à fœderis
 cõmunionem extraneus censetur. Itaq; nihil mirum,
 si nec signo communicet, cuius significatio in eo sal-
 Eph. 2. v. 11 lax inanisq; foret. In eam sententiam Paulus quo-
 que scribit, Gentes, quandiu in sua idololatria im-
 mersæ fuerunt, extra testamentum fuisse. Hoc com-
 pendio tota res, nisi fallor, perspicuè expediri queat.
 Qui adulta demum etate Christi fidem ample-
 ctitur, eos, quum hæctenus alieni à fœdere fuerint,

non esse baptismo insigniendos, nisi fide ac pœnitentia intercedente: quæ aditum illis in fœderis societatem patrefacere sole possunt: qui verò à Christianis originem ducunt infantes, vt in fœderis hereditatem statim ac nati sunt, à Deo excipiuntur, ita in Baptismum recipiendos. Eò referendum est quod narrat Euangelista, *Baptizatos à Iohanne fuisse, qui peccata sua confiterentur: quod exemplum obseruandum hodieq; censemus.* Turca enim si se ad Baptismum offerat, nō temerè à nobis intingeretur, nisi confessione scilicet edita, qua Ecclesia satisfaciat.

Matt. 3. v. 6

De sacra Christi Cœna, & quid nobis conferat. CAP. XVII.

Postquam nos semel in familiam suam recepit Deus, nec tantum vt seruorum loco nos habeat, sed filiorum: vt partes impleat optimi Patris, & de sua progenie solliciti, continuo etiam vitæ cursu nos alendos suscipit. Nec eo contentus, dato pignore, nos huius continuæ liberalitatis certiores reddere voluit. In hunc ergo finem alterum Ecclesia suæ Sacramentum dedit per manum vnigeniti Filij, spirituale epulum scilicet, vbi se Christus viuificum esse panem testatur, quo animæ nostræ ad veram & beatam immortalitatem pascuntur. Primò signa sunt panis & vinum. Vnicus animæ nostræ cibus est Christus: ideoq; ad eum nos inuitat cœlestis Pater, vt eius communicatione resecti, vigorem subinde colli-

Mat. 26. v. 26
 Mar. 14. v. 17
 Luc. 21. v. 19
 1. Cor. 11. v.
 24

gamus, donec ad cœlestem immortalitatem peruentum fuerit. Quoniam verò mysterium hoc arcana Christi cum pijs vnionis natura incomprehensibile est, figuram eius & imaginem in signis visibilibus exhibet ad modulum nostrum aptissimis: imò velut datis arrhis ac tesseris tam certum nobis facit, quàm si oculis cerneretur: quia in crassissimas quasq; mentes hæc tam familiaris similitudo penetrat, non secus animas Christo pasci, quàm panis & vinum corporalem vitam sustentant. Atque ita sonant verba promissionis illic additæ, Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Vnde & calicem fœdus vocat in suo sanguine. Fœdus enim, quod sanguine suo semel sanciuit, quodammodo renouat vel potius continuat, quantum ad fidei nostræ confirmationem attinet.

Magnum verò fiducia ac suauitatis fructum² ex hoc Sacramento colligere possunt piæ animæ, quòd testimonium habent in vnum corpus nos cum Christo coaluisse, vt quicquid ipsius est, nostrum vocare liceat. Hinc sequitur, vt nobis secure spòdere audeamus, vitam æternam nostram esse, cuius ipse est heres: nec regnum cœlorum quò iam ingressus est, posse magis nobis excidere, quàm ipsi: rursum peccatis nostris non posse nos damnari, à quorum reatu nos absoluit, quum ea sibi imputari voluerit, ac si sua essent.

Horum omnium adeò solidam habemus testifi-³
 cationem

cationem in hoc sacramento, vt certò statuendum sit, verè nobis exhiberi, non secus ac si ipse Christus præfens aspectui nostro obijceretur ac manibus at-
tractaretur. Hoc enim verbum nec mentiri nec il-
ludere nobis potest, Accipite, edite, bibite, hoc est cor-
pus meum, quod pro vobis traditur: hic est sanguis,
qui in remissionem peccatorum effunditur. Quod
accipere iubet, significat nostrum esse: quod edere
iubet, significat vnã nobiscum substantiam
fieri: quod de corpore prædicat, pro nobis esse
traditum, de sanguine, pro nobis effusum, in eo
docet verum, non tam suum esse quàm nostrum:
quia vtrunq; non suo commodo, sed in salutem no-
stram sumpsit & posuit. Ac diligenter quidem ob-
seruandum est, potissimam & penè totam sacra-
menti energiam in his verbis sitam esse, Quod pro
vobis traditur, qui pro vobis effunditur.

4 Ergo præcipue Sacramenti partes sunt, pro-
missionem illam, qua carnem suam verè cibum te-
statur, & sanguinem suum potum, quibus in vitam
eternam pascimur, qua se panem vitæ affirmat, de
quo qui manducauerit, viuet in eternũ: illam (in-
quam) promissionem obsignare & confirmare, &
quo id efficiat, ad Christi crucem mittere, vbi ea
promissio verè præstita, & numeris omnibus imple-
ta fuit. Nam quòd se panem vitæ nuncupauit, non
eam à sacramento sumpsit appellationem, vt quidã
peruersè interpretantur: sed quia talis à Patre da-
tus nobis fuerat, talẽque sese præstitit, quum

humana nostra mortalitatis particeps factus, nos diuine sue immortalitatis consortes fecit: quum in sacrificium se offerens maledictionem in se nostram sustulit, vt sua nos benedictione persunderet: quum morte sua mortem deglutiuit & absorbuit, quum in sua resurrectione carnem hanc nostram corruptibilem, quam induerat, in gloriam & incorruptionem suscitauit.

Restat vt applicatione id totum ad nos perueniat: id fit cum per Euangelium, tum illustrius per sacram Cœnam, vbi & se ipse cum bonis suis omnibus nobis offert, & nos fide eum recipimus. Non ergo facit sacramentum, vt Christus panis vita esse primum incipiat, sed tum in memoriam reuocat, panem vitæ esse factum, quo assidue vescamur, eiusque panis gustum & saporem nobis prabet, vt vim panis illius sentiamus, facit. Pollicetur enim nobis, quicquid fecit aut passus est Christus, id ad nos viuificandos factum esse. Deinde hanc viuificationem æternam esse, qua sine fine alamur, sustineamur & conseruemur in vita. Siquidem vt panis vita nobis non fuisset Christus, nisi nobis natus & mortuus fuisset, nisi nobis resurrexisset: ita nunc minimè esset, nisi eius natiuitatis, mortis, resurrectionis efficacia & fructus res æterna foret ac immortalis. Quod totum eleganter his verbis expressit Christus, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Quib. haud dubiè innuit, suum nobis corpus ideo pro pane futurum ad spiritualem animæ vitæ, quia
in

in mortem pro salute nostra exponendum erat: nobis autem porrigi, vt vescamur, quum fide nos facit eius participes. Semel itaq; ipsum dedit quò panis fieret, cum in mundi redemptionem crucifigendum exposuit: quotidie dat, vbi participandum, quatenus crucifixum est, Euangelij verbo nobis offert: vbi eam exhibitione sacro Cœnæ mysterio obsignat: vbi id ipsum intus complet, quod exterius designat.

10 Meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quam stultum sit eius immensitatē modo nostro velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè vnire, quæ locis disiuncta sunt.

11 Porro tamen si fidem hæc omnia respiciunt, nullum tamen locum relinquo huic cauillo, quasi, dum fide percipi Christum dico, intelligentia duntaxat & imaginatione velim cōcipi. Offerunt enim illum promissiones, non vt in aspectu modo nudaq; notitia hæreamus: sed vt vera eius communicatione fruamur. Et sanè non video, quomodo in cruce Christi redemptionem ac iustitiam, in eius morte vitam habere se quis confidat, nisi vera Christi ipsius communionem in primis fretus. Non enim bona illa ad nos peruenirent, nisi se prius nostrum Christus faceret.

2 Iam ad hyperbolicas mixturas, quas superstitio inuexit, descendo. Mira enim astutia hic lusit Satan, vt mentes hominū è cælo abstractas, peruerso errore imbueret, ac si panis elemento affixus esset Christus,

Ac primò quidem præsentia Christi in Sacramento minimè talis somnianda nobis est, qualem Romana curia artifices confinxerunt: ac si locali præsentia corpus Christi ore deglutiendum sisteretur. Si quidem vt finitum esse, pro perpetua corporis humani ratione minimè ambigimus, cælog, contineri, quo semel receptum est, donec ad iudiciũ redeat: ita sub hac corruptibilia elemēta retrahere ipsum, aut vbi-que præsens imaginari, prorsus ducimus nefas esse. Neq, id sanè opus est, quò ipsius participatione fruamur: quando hoc beneficij per Spiritum suum Dominus largitur, vt vnum corpore, spiritu & anima secum siamus. Vinculum ergo istius coniunctionis est Spiritus Christi, cuius nexu copulamur.

Scholastici subtilioribus præstigijs ludunt, non ¹³ circumscriptiuè, nec corporali modo contineri illum Christum concedunt. Verùm quacung, faciendo suo vocabula obtendant, hic omnium finis, per consecrationem Christum fieri, qui antea panis erat: vt deinde sub illo panis colore lateat Christus. Nam de vera fide parum solliciti (qua sola & in Christi peruenimus societatem, & cum ipso coheremus) modò carnalem eius præsentiam habeant, quam vltra verba fabricarunt, satis illum præsentem habere se putant. Proinde hoc in summa profectum videmus ista ingeniosa subtilitate, vt panis pro Deo haberetur. Hinc prodijt fictitia illa Transsubstantiatio, pro qua
hodie

hodie acrius depugnant, quàm pro omnibus alijs
 fidei suæ capitibus. Voluit Christus externo symbo-
 lo testari, carnem suam esse cibum: si inane duntaxat
 panis spectrum, non panem verum proponeret.
 vbi analogia? Quemadmodum si in Baptismo figura
 aqua oculos falleret, nobis certum non esset ablu-
 tionis nostræ pignus: imò fallaci illo spectaculo va-
 cillandi nobis occasio daretur. Ac proinde perit nobis
 mysterij huius veritas, nisi verus panis verum Chri-
 sti corpus representet. Iterum repeto, Quum Cæna
 nihil aliud sit, quàm conspicua eius promissionis re-
 stificatio, quæ Iohannis sexto habetur, nempe Chri-
 stum esse panem vitæ, qui è cælo descendit: panem
 visibilem intercedere oportet, quo spiritalis ille fi-
 guretur: nisi nobis perire volumus omnem fructum
 quem in hac parte sustinende nostræ imbecillitati
 Deus indulget. Iam qua ratione colligeret Paulus,
 nos omnes panem vnum ac corpus vnum esse, qui pa-
 nem vnum simul participamus, si spectrum panis
 duntaxat, ac non potius naturalis veritas ma-
 neret?

I. CO. 10. V. 7

15 Nec verò Satanae prestigijs tam fædè vnquam
 delusi fuissent, nisi quia iam fascinati erant illo er-
 rore, corpus CHRISTI sub pane inclusum
 ore corporeo in ventrem transmitti. Tam brutæ
 imaginationis causa fuit, quod Consecratio tan-
 tundem apud eos valebat, ac magica incantatio.

Exod. 17. v. 6

1. Cor. 10. v.
4.

Principium autem illud eos latebat, panem non nisi hominibus, ad quos dirigitur sermo, esse Sacramentum: sicuti aqua Baptismi in se non mutatur, sed nobis esse incipit, quod prius non erat, simulatq; annexa est promissio. Exemplo similis Sacramenti hoc melius patebit. Aqua è rupe profluens in deserto, eiusdem rei tessera & signum erat Patribus, quam nobis figurat vinum in Cœna. Docet enim Paulus, eundem potum spiritualem eos bibisse. Atqui iumentis populi & pecori communis erat aquatio. Vnde facile colligitur, in elementis terrenis, dum ad spiritualem usum adhibentur, non aliam fieri conuersionem quam hominum respectu, quatenus illis promissionum sunt sigilla. Adhac, quum Dei consilium sit, vt iam sæpius inculco, nos commodis vehiculis sursum ad se attollere, illud impiè sua peruicacia frustrantur, qui ad Christum quidem nos vocant, sed sub pane inuisibiliter latentem. Neq; enim fieri potest, vt mens hominum, à locorum immensitate se expediens, Christum vsq; supra cœlos penetret. Quod illis negabat natura, magis noxio pharmaco corrigere tentarunt: vt manendo in terris, nulla cœlesti Christi propinquitate egeamus. En necessitas, quæ ipsos adegit ad transfigurandum Christi corpus.

Alij qui vident non posse analogiam signi, & rei ¹⁶ signatæ conuelli, quin mysterij veritas concidat, fatentur panem Cœnæ verè substantiam esse terreni & corruptibilis elementi, nec quicquam in se pati mutationis, sed sub se habere inclusum Christi corpus.

pus. Volunt ergo Christi corpus inuisibile esse, & immensum, vt sub pane lateat: quia se cum eo communicare aliter non putant, quam si in panem descenderat: modum verò descensus, quo nos ad se sursum euehit, non comprehendunt.

18 Agè si corpus & sanguinem Domini, pane ac vino affigere libet: alterum ab altero necessariò diuelleretur. Nam vt panis seorsum à calice porrigitur, ita corpus pani vnitum, à sanguine in calicem incluso, diuisum esse oportebit. Quum enim corpus in pane, sanguinem in calice esse affirmant, panis autem & vinum locorum spacijs inter se distent, nulla tergiuersatione elabi possunt, quin à sanguine corpus sit secernendum. Ceterum si oculis animisq; in cælum euehimur, vt Christum illic in regni sui gloria queramus: quemadmodum symbola nos ad eum integrum inuitant, ita sub panis symbolo pascemur eius corpore, sub vini symbolo distinctè eius sanguine potabimur: vt demum toto ipso perfruamur.

19 Nos verò talem Christi præsentiam in Cæna statuere oportet, quæ nec panis elemento ipsum affigat, nec in panem includat, nec vlllo modo circumscribat (quæ omnia derogare cælesti eius gloriæ palam est) deinde, quæ nec mensuram illi suam auferat, vel pluribus simul locis distrahat: hæc enim natura humana veritati non obscurè repugnant. Istas, inquam, duas exceptiones nunquam patiamur nobis eripi: Primò, ne quid cælesti Christi gloriæ derogetur, quod sit, dñ sub corruptibilia huius mudi elementa reducitur,

vel alligatur vllis terrenis creaturis. Secundo, ne quid eius corpori affingatur humana natura minus consentaneum: quod fit dum vel infinitum esse dicitur, vel in pluribus simul locis ponitur. Ceterum his absurditatibus sublati, quicquid ad exprimendam veram substantialemq; corporis ac sanguinis Domini communicationem, que sub sacris Cœnæ symbolis fidelibus exhibetur, facere potest, libenter recipio: atque ita, vt non imaginatione duntaxat aut mentis intelligentia percipere, sed vt re ipsa frui in alimentum vitæ æternæ intelligantur.

Porro antequam vltra progredimur, tractanda est ipsa Christi institutio: præsertim, quia aduersarijs hæc maxime plausibilis est obiectio, nos discedere à Christi verbis. Ergo vt falsa inuidia, qua nos grauant, leuemur, aptissimum exordium erit à verborum interpretatione. Narrant tres Euangelista, & Paulus, Christum accepisse panem, fregisse gratis actis, dedisse suis discipulis, ac dixisse, Accipite, comedite: hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur: vel frangitur. De calice ita Mattheus & Marcus: Hic calix est sanguis noui Testamenti, qui pro multis fundetur in remissionem peccatorum. Paulus verò & Lucas: Hic calix nouum Testamentum est in meo sanguine. Transsubstantiationis patroni per pronomen Hoc speciem panis notari volunt. Atqui si eos tenet verborum religio, quia Christus quod in manum porrigebat discipulis, corpus suum esse testatus est: sumpserat verò panem: quis ergo non intelligat, panem

Matt. 26. v.

26.

Mar. 14. v. 22

Luc. 22. v. 17

19.

1. Cor. II v.

24.

panem etiam nū ostendi? ac proinde nihil absurdus, quā ad speciē transferre, quod de pane predicatur.

- 21 Dico metonymicum esse hunc sermonem, qui vſitatus est passim in Scriptura, vbi de mysterijs agitur. Neque enim aliter accipere possis, quod dicitur, Circumcisionem esse fœdus, agnum esse transitum, sacrificia legis esse expiationes: deniq, petram, ex qua in deserto aqua profluebat, fuisse Christum. Neque aliter vel sensit vel locutus est Augustinus: ne quis hoc aspernetur tanquam nouum commentum. Si Sacramenta (inquit) quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, vtique Sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: Sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita Sacramentum fidei fides est.

Epist. 23. ad Bonif.

- 22 Nihil ergo nos impedit, quò minus loquēti Christo credamus, & simulac hoc vel illud annuerit, acquiescamus. Tantum hoc agitur, an nefas sit de genuino sensu sciscitari.

- 23 Quod obijciunt, non esse verisimile, quum Christus Apostolis singulare pararet in rebus aduersis solatium, enigmaticè locutum esse vel obscure, pro nobis facit. Nisi enim Apostolis venisset in mentem, panem vocari figuratè corpus, quia symbolum esset corporis, turbati haud dubiè fuissent re tam prodigiosa. Eodem serè momento narrat Iohannes in minimis quibusque difficultatibus perplexos hasisse.

Ioh. 14. v. 5
& 16. v. 17

Qui secum disceptant, quomodo iturus sit Christus ad Patrem, & questionem mouent, quomodo abiturus sit è mundo: qui de Patre cœlesti nihil eorum quæ dicuntur, intelligunt, donec eum viderint: quomodo tam faciles fuissent ad credendum, quod repudiat omnis ratio, Christum discumbere in mensa sub conspectu suo, & inuisibilem includi sub pane? Quod ergo panem sine dubitatione edendo, consensum suum testantur, hinc apparet, eodem, quos nos, sensu accipisse Christi verba: quia illis occurrit, quod in mysterijs nõ debet videri insolens, nomē rei signatæ signo transcribi. Certa igitur & dilucida fuit discipulis consolatio, vt nobis est, nullo enigmate implicita.

Dilendum est alterum crimen: nos rationi humanae ita addictos esse, vt nihilo plus tribuamus Dei potentiae, quàm naturæ ordo patitur, & dicat communis sensus. Non enim hîc queritur, quid Deus potuerit, sed quid voluerit. Affirmamus autem id factum esse, quod illi placitum erat. Placuit autem
 Heb. 4. v. 15. Christum fratribus per omnia similem fieri excepto peccato. Qualis est nostra caro? nõne quæ certa sua dimensione constat, quæ loco continetur, quæ tangitur, quæ videtur? Et cur (inquiunt) non faciat Deus, vt caro eadem plura diuersaq; loca occupet, vt nullo loco contineatur, vt modo & specie careat? Insane, quid à Dei potentia postulas, vt carnem faciat simul esse & non esse carnem? Perinde ac si instes, vt lucem faciat simul esse lucem & tenebras. At lucem vult esse lucem: tenebras, tenebras: carnem, carnem.

nem. Conuertet quidem, quum uolet, tenebras in lucem, & lucem in tenebras: sed quum exigis, ut lux & tenebra non differant, quid aliud quam ordinem sapientie Dei peruertis? Carnem igitur carnem esse oportet: spiritum, spiritum: unumquodq, qua à Deo lege & conditione creatum est. Ea uero est carnis cōditio, ut uno certoq, loco, ut sua dimensione, ut sua forma constet. Ea conditione carnē induit Christus, cui, teste Augustino, incorruptionem quidem & gloriam dedit, naturam & ueritatem non abstulit.

Epist. ad Dardanū.

26 Sed quia nihil ad confirmandam piorum fidem magis ualebit: quam ubi didicerint, quam posuimus, doctrinam ex puro uerbo Dei sumptam esse, eiusq, autoritati inniti: hoc quoque, qua potero breuitate, plinum faciam. Corpus Christi, ex quo resurrexit, non Aristoteles, sed Spiritus sanctus tradit finitum esse ac cælo comprehendi usq, ad ultimum diem. Nec me latet, locos, qui in hanc rem citantur, securè ab ipsis eludi. Quoties dicit Christus, se abiturum relicto mundo, excipiunt, discessum illum nihil aliud esse, quam mutationem mortalis status. Atqui hoc modo non substitueret Christus Spiritum sanctum suppleto, ut loquuntur, absentie sue defectui. Et Abire ac Ascendere, non speciem ascendentis abeuntisq, dare significant, sed uerè id facere, quod uerba sonant. Ergone, dicet quispiam, certam cæli regionem Christo assignabimus? Ego autem cum Au-

Ioh. 14. v. 12.
28.

Lib. de Fide
& symbo.
cap. 6.

uacaneam questionem, modo tamen in cælo esse credamus.

Quoniam verò tantum fiducia ponunt in hac latebra præsentia inuisibilis, agedum videamus, quàm benè in ea se occultent. Primò syllabam non proferent ex Scripturis, qua probent inuisibilem esse CHRISTVM: sed pro confesso sumunt, quod nemo sanus illis dabit, non posse aliter CHRISTI corpus in Cæna dari, nisi opertum panis larua. Ad dum ita garrunt, coguntur duplex facere CHRISTI corpus: quia in se visibile est in cælo secundum eos, in Cæna autem inuisibile. Quàm verò bellè hoc conueniat, tum ex alijs scripturæ locis, tum Petri testimonio facile iudicium est. Dicit
 Act. 3. v. 21. *Petrus, Oportere CHRISTVM cælo capi vel comprehendere, donec iterum adueniat. Docent isti, ubique locorum esse, sed absque forma. Excipiunt, iniquum esse, naturam gloriosi corporis subijcere communis naturæ legibus. Atqui Serueticum illud delirium (quod pijs omnibus merito detestabile est) absorptum fuisse corpus à diuinitate, secum trahit hæc responsio. Non dico, eos ita sentire: verum si inter dotes glorificati corporis numeratur, inuisibili modo omnia implere: corpoream substantiam aboleri palam est, nec discrimen vllum relinqui deitatis & humane naturæ. Deinde si ita multiforme & varium est Christi corpus, ut vno in loco appareat, in altero sit inuisibile: vbi ipsa corporis*

corporis natura, quod suis dimensionibus constat?
 & ubi unitas? Et certè de corpore glorioso dicebat
 Christus, Videte & palpate, quia Spiritus carnem
 & essa non habet. Ecce ipsius Christi ore carnis ve-
 ritas probatur, quia palpari potest ac videri: au-
 fer ista, iam caro esse desinet. Hac nobis nostræ re-
 surrectionis & in cælum ascensionis spes est, quod
 Christus resurrexit & ascendit: atque (vt ait Ter-
 tullianus) arrham nostræ resurrectionis secum in
 cælos tulit. Porrò quàm infirma & fragilis foret
 spes illa, nisi hac ipsa nostra caro in Christo vere
 suscitata, & in regnum cælorum ingressa esset?

Luc. 24.
 v. 39

Atqui hæc est propria corporis veritas, vt spa-
 rio contineatur, vt suis dimensionibus constet, vt
 suam faciem habeat. Facebat igitur stultum illud
 commentum, quod tam mentes hominum quàm
 Christum pani affigit. Quorsum enim occulta sub
 pane presentia, nisi vt qui Christum sibi habere
 coniunctum cupiunt, in symbolo illo subsidant?
 Atqui Dominus ipse, non oculos tantùm, sed omnes
 sensus nostros è terra subducere voluit, se attingi à
 mulieribus vetans, donec ascendisset ad Patrem.

Ioh. 20. v. 17

30 Iam, vt illis demus, quod garrunt de inuisibili
 presentia, nondum tamen probata erit immensitas,
 sine qua frustra Christum sub pane includere tenta-
 bunt. Nisi vbiq; simul esse possit Christi corpus nulla
 loci circumferentia, sub pane in Cæna latere credibi-
 le non erit. Qua necessitate ab illis inducta est prodi-
 giosa vbiquitas.

Atqui firmis clarisq; Scriptura testimonijs demonstratum est, circumscribi humani corporis mensura: deinde suo in cœlum ascensu palam fecisse, non omnibus se esse in locis, sed dum in vnum transit, priorem relinquere.

Longè autem falluntur, qui nullam carnis Christi præsentiam in Cœna concipiunt, nisi in pane sistatur. Ita enim arcana Spiritus operationi, quæ nobis Christum ipsum vnit, nihil reliquum faciunt. Christus præsens illis non videtur, nisi ad nos descendat. Quasi verò, si ad se nos euehat, non æquè potiamur eius præsentia.

Veritatem Dei, in qua acquiescere tutò licet, hic sine controuersia amplector. Pronunciat ille carnem suam esse animæ meæ cibum, sanguinem esse potum. Talibus alimentis animam illi meam pascentiam offero. Ingenuè interea confiteor, mixturam carnis Christi cum anima nostra, vel transfusionem, me repudiare: quia nobis sufficit, Christum è carnis suæ substantia vitam in animas nostras spirare: imò propriam in nos vitam diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipsa Christi caro. Adde, quòd fidei analogiam, ad quam omnem scripturæ interpretationem exigere iubet Paulus, hac in parte mihi præclare constare, nihil dubium est. Qui veritati adeò perspicue reclamant, ad quam fidei amussim se forment, viderint. Qui non consistetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est. Isti, licet dissimulent,

Rom. 12. v. 3

1. Ioh. 2. v. 4

32

mulent, vel nō aduertant, ipsum carne sua spoliant.

33 *Falso iactant, Quicquid docemus de spiritali manducatione, verè & reali non opponi: quandoquidem non nisi ad modum respicimus, qui apud eos carnalis est, dum Christum pani includunt; nobis spiritalis, quia vis arcana Spiritus, nostræ cum Christo coniunctionis vinculum est. Nihilò verior est altera obiectio, nos fructum vel effectum duntaxat, quem ex esu carnis Christi capiunt fideles, attingere. Diximus enim antea, Christum ipsum Cœnæ esse materiam. Ita Sacramento nihil decedit: imò illibata manet eius veritas & efficacia, quamuis ab externa eius participatione inanes discedant impij. Si rursus obijciant, derogari huic verbo, Hoc est corpus meum, si panem corruptibilem, & nihil præterea, impij recipiunt: in promptu solutio est, Deum nolle veracem agnosci in ipsa receptione, sed in bonitatis suæ constantia, vbi indignis præstare, quod reijciunt, paratus est, imò liberaliter offert. Quod autem querunt, quomodo in damnationem quibusdam venerit Christus, nisi eum indignè recipiant, frigidum est: quando tamen hæc nusquam legimus, Christum indignè recipiendo mortem sibi accersere homines. Obijciunt, non debuisse fieri à Paulo reos corporis & sanguinis Christi, nisi eorum essent participes. Ego autem respondeo, nec ideo damnari, quòd comederint, sed tantum quòd mysterium profanauerint, pignus sacræ cum Deo*

1. CO. II. V29

coniunctionis, quod reuerenter suscipere debebant, calcando.

Homil. in Iohan. 59. Hinc celebre Augustini dictum, reliquos discipulos panem Dominum manducasse, Iudam verò panem Domini: quo incredulos clarè excludit à participatione corporis & sanguinis. 34

Hac cognitio nos facile à carnali etiam adoratione abstrahet, quam peruersa temeritate quidam in Sacramento erexerunt: quòd secum subducerent. Si corpus est, & anima igitur & diuinitas sunt vnà cum corpore, quæ iam diuelli non possunt: igitur illic adorandus Christus. Primum si sua illa, quam obtendūt, cõcomitantia ipsis negetur, quid facient? Nam vt maximè absurditatem virgeant, si corpus ab anima & diuinitate separetur: quis tamen sanus & sobrius Christi corpus Christum esse sibi persuadeat?

Quæ enim superius dicta sunt, omni hac in re scrupulo liberare nos debent. Nam, vt Christum illic ritè apprehendant pia anima, in cælum erigantur necesse est. Quòd si hoc Sacramenti officium est, mentem hominis, infirmam alioqui, adiuuare, vt ad percipiendam spiritualium mysteriorum altitudinem sursum assurgat: qui in signo externo detinentur, à recta querendi Christi via aberrant. Quid ergo? superstitiosum esse cultum negabimus, quòd sese homines coram pane prosternunt, vt illic Christum adorent? Huic malo procul dubio voluit obuiare Nicena synodus, quum vetuit, nos humiliter attentos esse ad proposita symbola. Nec
alia

alia causa institutum olim fuit, vt ante consecrationem populus alta voce admoneretur, habere sursum corda. Ipsa quoque scriptura, praterquam, quod Christi ascensionem diligenter nobis enarrat, quod nobis omnem de eo carnalem cogitationem excutiat, quoties ipsius meminit, mentibus sursum erigi iubet, & ipsum in caelo querere sedentem in Patris dextera. Quare, qui Sacramenti adorationem excogitarunt, suae sibi libidinis arbitrio Deum fabricati sunt, derelicto Deo viuente.

Colof. 3. v. 1.

39 Hinc autem optimè confirmatur quod alibi dixi, rectam Sacramenti administrationem non absque verbo constare. Quaecunque enim ex Cæna nobis prouenit utilitas, verbum requirit. siue in fide confirmandi sumus, siue in confessione exercendi, siue excitandi ad officium, prædicatione opus est.

Nihil ergo magis præposterum fieri in Cæna potest, quam si vertatur in mutam actionem: quod sub Papa tyrannide factum est. Totam siquidem vim consecrationis à sacerdotis intentione pendere voluerunt, quasi hoc nihil ad populum pertineret, cui mysterium maximè explicari oportuerat. Inde autem natus est hic error, quod non obseruabant, promissiones illas, quibus conficitur consecratio, non ad elementa ipsa, sed ad eos, qui recipiunt, destinari. Atqui non panem alloquitur Christus, vt corpus suum fiat: sed discipulos iubet manducare, atque illis corporis & sanguinis sui communicationem pollicetur.

Vulgò dum homines ad eam manducandi digni-⁴¹
tatem comparare volunt, miseris conscientias tor-
serunt ac diuexarunt diris modis: nec tamen quic-
quam eorum, quæ in rem essent, attulerunt. Dignè
manducare eos dixerunt, qui in statu gratiæ essent.
In statu gratiæ esse, interpretati sunt, purum pur-
gatumq; omni peccato esse. Quo dogmate omnes,
quotquot in terris vnquam fuerunt, & sunt homi-
nes, ab huius Sacramenti vsu arcebantur. Nam si
hoc agitur, vt nostram à nobis dignitatem peta-
mus, actum de nobis est: desperatio tantum & exi-
tialis ruina nos manet. Quò huic vlceri mederen-
tur, modum excogitarunt acquirende dignitatis:
vt, quantum in nobis est, examine habito, reposci-
taq; à nobis factorum omnium ratione, contritione,
confessione, satisfactione, nostram indignitatem
expiaremus: quæ expiandi ratio qualis sit, dictum
est, vbi erat aptior dicendi locus.

Nunc iudicare promptum est, qualis sit hæc, quæ⁴²
in Papatu regnat, doctrina: & à quo authore pro-
fecta sit, quæ miseros peccatores & trepidatione
mœstitiaq; afflictos, huius Sacramenti consolatione
immani sua austeritate orbat & spoliât: in quo ta-
men omnes Euangeliy deliciae illis proponebantur.
Ne igitur in huiusmodi præcipitium ruamus, me-
minerimus, has sacras epulas egrotis esse pharma-
cum, peccatoribus solatium, pauperibus largitio-
nem: quæ sanis, iustis, & diuitibus, si qui repe-
riri possent, nullum asferrent operæ precium.

Nam

Nam cum in illis Christus nobis in cibum detur: intelligimus, nos sine ipso tabescere, liqui, desicere: qualiter inedia corporis vigorem extinguit. Deinde, quum in vitam detur, intelligimus nos sine ipso plane mortuos esse. Quare ea est dignitas, quam vnam & optimam Deo asferre possumus, si nostram ei vilitate, & (vt ita loquar) indignitatem offeramus, vt sua misericordia nos se dignos faciat: si animos in nobis despodeamus, vt nos in ipso cōsolemur: si nos humiliemus, vt ab ipso erigamur: si nos accusemus, vt ab ipso iustificemur: prætereà si ad eã, quã in sua Cœna nobis cōmendat, vnitatē aspiremus: &, quemadmodum nos omnes vnum in seipso esse facit, ita vnã omnino animam, cor vnum, linguam vnam nobis omnibus optemus. Hæc si perpensa & meditata habuerimus, nunquam nos illæ cogitationes, etiam si concutiant, prosternent. Nos bonorum omnium egeni & nudi, nos peccatorum sordibus inquinati, nos semimortui, quomodo corpus Domini dignè māducaremus? Magis cogitabimus, nos pauperes venire ad benignum largitorem, agrotos ad medicum, peccatores ad iustitiæ authorem: mortuos denique ad eum, qui viuificat. dignitatem illam quæ à Deo mandatur, fide præcipuè constare, quæ omnia in Christo, nihil in nobis reponit: deinde charitate, & ea quidem ipsa, quam Deo imperfectam offerre satis sit, vt ipsam in melius augeat: quando præstari solida non potest. Alij nobiscum in hoc consentientes, dignitatem ipsam in fide & charitate positam

esse: in modo tamen ipso dignitatis longè aberrarūt, fidei perfectionem exigentes, cui nihil omnino accedere possit: & charitatem parem ei, quam Christus erga nos declarauit. At eo ipso omnes ab huius Cœnæ sacrosanctæ accessu, non secus ac priores illi, abigunt. Et sanè nimij stuporis, ne dicam stoliditatis fuerit, eam perfectionem in recipiendo Sacramento requirere, quæ Sacramentum irritum superuacuumque faciat: quod non perfectis institutum est, sed infirmis ac debilibus, ad vellicandum, excitandum, stimulandum, exercendum fidei & charitatis affectum: defectum verò vtriusq; corrigendum.

Ceterum quod ad externum actionis ritum spectat, in manum accipiant fideles necne: inter se diuidant, an singuli, quod sibi datum fuerit, edant: calicem in Diaconi manu reponant, an proximo tradant: panis sit fermentatus, an azymus: vinum rubrum, an album: nihil refert. Hac indifferentia sunt, & in Ecclesia libertate posita. Quamquam certum est, veteris Ecclesie ritum fuisse, vt omnes in manum acciperent. Et Christus dixit: Diuidite inter vos. Fermentatum & vulgarem panem fuisse ante tempus Alexandri Romani Episcopi, narrant historie, qui primò azymo pane delectatus est: qua id ratione, non video, nisi vt plebis oculos nouo spectaculo in admirationem traheret magis, quam vt animos proba religione institueret. Porro ceremoniarum congerie facessere iussa,
admi-

administrari decentissime poterat, si sepiissime & singulis ad minimum hebdomadibus proponeretur Ecclesia.

44 Quae enim de Sacramento hoc haecenus differuimus, abunde ostendunt, non institutum ideo fuisse, ut semel quotannis acciperetur, idq; perfunctorie (ut nunc communiter moris est) verum, quod frequenti in usu Christianis omnibus esset, ut frequenti memoria passionem Christi repeterent. qua recordatione & fidem suam suslinerent ac roborarent, & sese ad confessionem laudis Deo canendam bonitatemque eius praedicandam hortarentur, & qua postremo mutuam charitatem alerent, & sibi etiam inter se testificarentur, cuius copulam in unitate corporis Christi viderent.

De Missa papali, quo sacrilegio non modo profanata fuit Coena Christi, sed in nihilum redacta. CAP. XVIII.

1 QVomodo initio dogma istud acceperint saniores Scholastici, nihil moror: valeant ipsi cum spinosis suis argutis: quae ut cunq; cauillando defendi queant, ideo tamen repudianda sunt bonis omnib. quod nihil quam Coenae claritatem multis tenebris inducunt. Illis ergo valere iussis, congregi me hic lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichristus ac eius Propheta totum orbem imbuerunt, nempe Missam esse opus, quo sacerdos qui

Christum offert, & alij qui in oblatione participant, Deum promerentur: vel expiatoriam esse victimam, qua sibi Deum reconcilient. Neg, id communi tantum vulgi opinione receptum est, sed ipsa quoque actio sic est instituta, vt genus sit placationis, quo pro viuorum & mortuorum expiatione Deo satisfiat. Hoc quoque sonant verba, quibus vtuntur: nec aliud ex quotidiano vsu colligere licet.

Ostendamus primò, intolerabilem illic blasphemiam ac contumeliam Christo irrogari. Sacerdos enim & Pontifex à patre consecratus est, non ad tempus: quomodo illi in veteri Testamento constituti leguntur, quorum cum vita mortalis esset, sacerdotium immortale esse non poterat: quare & successoribus opus erat, qui subinde in demortuorum locum subrogarentur. At Christo, qui immortalis est, vicarium substitui minimè necesse est. Itaq, à Patre designatus est Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec: vt æternim permanente sacerdotio fungeretur. Neg, causentur, non sufficiens sacrificulos Christo quasi demortuo, sed suffraganeos duntaxat esse æterni eius sacerdotij, quod propterea stare non desinit. Verbis enim Apostoli fortius constringuntur, quam vt sic elabi possint: nempe alios plures esse factos sacerdotes, quia morte impedirentur permanere. Christus ergo, qui morte non impeditur, vnus est, nec consortibus indiget. Quæ tamen eorum est improbitas, ad impietatem suam tuendam, exemplo Melchisedec se armant. Quia enim
obtu-

Heb. 5. v. 5.
10. & 7. v. 17
21. & 9. v. 11
& 12. v. 21

Psa 110. v. 14
Gē. 14. v. 18

Hebr. 7. v. 23

obtulisse dicitur panem & vinum, colligunt fuisse præludium Missæ suæ, ac si inter eum & Christum similitudo esset in panis & vini oblatione. Quod magis ieiunum est ac friuolum, quàm vt refutatione egeat. Panem & vinum dedit Melchisedec Abrahæ & eius comitibus, vt lassos ex itinere & prælio reficeret, quid hoc ad sacrificium? Humanitas sancti regis laudatur à Mose: mysterium importunè isti excudunt, cuius nulla fit mentio. Fucant tamen suum errorem alio colore, quia sequitur cõtinuò post, Et erat sacerdos Dei altissimi. Respondeo, perperam eos trahere ad panem & vinum, quod Apostolus ad benedictionem refert. Quum ergo sacerdos esset Dei, benedixit Abrahæ. Iam (quicquid nugentur) rationem, quæ ab ipso Apostolo adducitur, frustra conuellerent abunt, cessare ius & honorem sacerdotij inter homines mortales, quia Christus, qui immortalis est, vnicus ac perpetuus est sacerdos.

- 3 Altera Missæ virtus proposita erat, quòd Christi crucem & passionem opprimit & obruit. Hoc quidem certissimum est, euerti Christi crucem, simulac erigitur altare. nam si in cruce semetipsum in sacrificium obtulit, quo nos in perpetuum sanctificaret, & eternam redemptionem nobis acquireret: haud dubie vis atque efficacia eius sacrificij nullo sine perstat. Alioqui nibilo honorificentius de Christo sentiremus, quàm de bobus & vitulis, qui sub Lege immolabantur: quorum oblationes ex eo in efficaces arguuntur & imbecillæ, quòd sæpius iterabantur. Qua-

Heb. 9. v. 12

Heb. 10. v. 1

2.3

Heb. 9. v. 26
& 10. v. 10
& 14. & 15

re aut Christi sacrificio, quod in cruce implevit, purgationis aeternam vim defuisse fatendum erit, aut vno semel sacrificio Christum in omnia secula defunctum esse. Id est quod dicit Apostolus, summum hunc Pontificem Christum semel per immolationem sui apparuisse, sub consummationem seculi, ad peccati profligationem. Item, Voluntate Dei nos sanctificatos esse per oblationem corporis Iesu Christi semel. Item, Christum vna oblatione in perpetuum consummasse sanctificatos. Quibus insignem sententiam subnectit, Acquisita semel peccatorum remissione, nullam amplius restare oblationem. Hoc & postrema sua voce, & inter ultimos spiritus edita, Christus significauit, cum dixit, Consummatum est. Prætexere solet pater ille mendacij, non varia esse nec diuersa sacrificia, sed vnum sapius reperi. Verum tota disputatione contendit Apostolus, non modo nulla alia esse sacrificia, sed vnum illud semel oblatum fuisse, nec amplius iterandum. Subtiliores occulte re etiamnum rima effugiunt, non repetitionem esse, sed applicationem. Sed non hac lege se obtulit semel Christus, vt nouis quotidie oblationibus ratum fieret suum sacrificium: verum vt Euangelij prædicatione ac sacrae Cœnæ administratione fructus eius non bis communicetur. Sic Paulus dicit, Christum pascha nostrum immolatum esse: ac nos epulari iubet. Hæc (inquam) ratio est, qua nobis ritè applicatur crucis sacrificium, dum fruendum nobis communicatur, & nos vera fide recipimus.

Nunc

Nunc descendo ad tertias Missæ partes, vbi explicandum est, quomodo veram & vnã Christi mortem obliteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam vt inter homines testamenti confirmatio à morte testatoris pendet: ita etiam testamentum, quo nos peccatorum remissione & aterna iustitia donauit, morte sua confirmauit Dominus noster. In hoc testamento, qui variare quicquam aut innouare audent, mortem eius abnegant, & tanquam nullius momenti habent. Quid verò est Missa, nisi prorsus diuersum testamentum? quid enim? an non singula Missæ nouam peccatorum remissionem, nouam iustitiæ acquisitionem promittunt: vt iam tot sint testamenta, quot Missæ? Veniat ergo rursus Christus, & insinitis mortib. innumera Missarum testamenta rata faciat. Nam vbi testamentum est (inquit Apostolus) mortem testatoris illic intercedere necesse est. Præterea hostiam quæ offertur, occidi & immolari necesse est. Si Christus singulis Missis sacrificatur: eum singulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Non id meum est, sed Apostoli argumentum, Si necesse habuisset offerre sæpius semetipsum, oportuisset illum frequenter pati ab origine mundi. Reclament centies licet, sacrificium hoc esse ἀβάλατον, negabo ex hominum arbitrio pendere, vt sacrificia naturam mutant. quia hoc modo concideret sacra & inuiolabilis Dei institutio. Vnde sequitur, firmum esse illud principium Apostoli, requiri sanguinis effusionem, ne desit ablutio.

Heb. 9. v. 16

Heb. 9. v. 26

Iam quartum Missæ munus tractandum, vt sci-⁶
 licet fructum, qui è morte Christi ad nos redibat, no-
 bis præripiat: dum ne agnoscamus & cogitemus fa-
 cit. Quis enim cogitet se morte Christi redemptum
 esse, vbi nouam in Missa redemptionem viderit? Quis
 peccata sibi remissa confidat, vbi nouam remissio-
 nem viderit? Neque euadet, qui dixerit, non alia
 causa nos peccatorum remissionem in Missa obtine-
 re, nisi quia morte Christi iam acquisita est. Non
 enim aliud affert, quàm si iacet ea lege nos à Chri-
 sto redemptos esse, vt nos ipsi redimamus. Huiusmodi
 enim à Satane ministris doctrina sparsa est, & ta-
 lem hodie clamoribus, ferro, igni tuentur, Nos, quò
 Christum Patri in Missa offerimus, hoc oblationis
 opere assequi peccatorum remissionem, & partici-
 pes fieri passionis Christi. Quid iam passioni Chri-
 sti superest, nisi vt sit exemplum redemptionis, quo
 discamus nostri esse redemptores? Christus ipse,
 dum in Cœna veniæ fiduciam obsignat, non iubet
 discipulos in actione illa hæverè, sed ablegat eos ad
 mortis sacrificium: Cœnam monumentum vel me-
 moriale (vt vulgò loquuntur) esse significans, ex
 quo discant victimam expiaticem, qua placandus
 erat Deus, non nisi semel offerri debuisse. Neque e-
 nim sufficit, Christum tenere vnicam esse victi-
 mam, nisi & vnica immolatio accedat: vt fides no-
 stra cruci eius affixa sit.

Ad coronidem nunc venio, nempe sacram Cœ-⁷
 nam, in qua Dominus passionis suæ memoriam in-
 scul-

sculptam format.úmque reliquerat, erecta Missa, è medio sublatam, inductam & deperditam. Siquidè Cœna ipsa donum Dei est, quod cum gratiarum actione accipiendum erat. Sacrificium Missæ precium Deo numerare fingitur, quod ipse in satisfactionem accipiat. Quantum interest inter dare & accipere, tantum à Sacramento Cœnæ sacrificium differt. Atque hæc quidem miserrima hominis ingratitude est, quod ubi agnoscenda erat diuinæ bonitatis largitas, gratiæq; agenda, in eo DEVM sibi debitorem facit. Sacramentum promittebat, nos Christi morte nõsemel duntaxat restitutos in vitam: sed assidue viuificari, quia tunc omnes nostræ salutis numeri impleti sint. Missæ sacrificium longè aliam cantilenam canit, Christum oportere quotidie sacrificari, vt aliquid nobis commoderet. Cœna in publico Ecclesiæ cœtu distribuenda erat, quò nos de communionem doceret, qua omnes coheremus in Christo Iesu. Hanc communitatem dissoluit ac distrahit Missæ sacrificium. Postquam enim error inualuit, oportere esse sacerdotes, qui pro populo sacrificarent: quasi relegata esset ad eos Cœna, desit iuxta Domini mandatum, fidelium Ecclesiæ communicari.

- 10 Si quis hinc inde concisas veterum sententias obtrudat, & eorum autoritate contendat, aliter intelligendum esse, quod in Cœna peragitur, sacrificium, quàm nos exponamus: huic breuiter responsum sit, si de approbando sacrificij commento, quale in

Lib. 20. con
tra Faustū
c. 18

Missæ consinxerunt Papistæ, agitur, eiusmodi sacrilegio veteres nequaquam patrocinari. Utuntur quidem illi sacrificij vocabulo: verum simul exponunt, se aliud nihil intelligere, quam memoriam veri illius & vnici sacrificij, quod in cruce peregit CHRISTVS, vnicus (vt ipsi passim prædicant) noster sacerdos. Hebraei, inquit Augustinus, in victimis pecudum, quas offerebant Deo, prophetiam celebrabant futurae victima, quam Christus obtulit: Christiani iam peracti sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione & participatione corporis CHRISTI. Hic certè penitus idem docet, quod pluribus verbis in libro de fide ad Petrum Diaconum habetur, quicumque tandem sit author. Verba sunt: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, ipsum vnigenitum carnem pro nobis factum, se pro nobis DEO obtulisse sacrificium & hostiam DEO in odorem suauitatis: cui cum Patre & Spiritu sancto, tempore veteris testamenti animalia sacrificabantur: & cui nunc cum Patre & Spiritu sancto (cum quibus vna est diuinitas) sacrificium panis & vini sancta Ecclesia per vniuersum orbem offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis CHRISTI, quam pro peccatis nostris ipse erat oblaturus: & sanguinis, quem erat effusus in remissionem peccatorum. In isto autem sacrificio gratiarum actio atque commemoratio est carnis CHRISTI, quam
pro

pro nobis obtulit: & sanguinis, quem pro nobis
idem effudit. Vnde Augustinus ipse pluribus lo-
cis nihil aliud quàm sacrificium laudis esse inter-
pretatur. Denique passim apud eum reperies, non
alia ratione vocari Cœnam Domini sacrificium,
nisi quòd est memoria, imago, testimonium illius
singularis, veri & vnici sacrificij, quo nos CHRIS-
TUS expiauit. Memorabilis etiam locus est lib.
4. de Trinitate, cap. 24. vbi postquam disseruit de
vnico sacrificio, ita concludit: Quoniam in sacrifi-
cio quatuor considerantur, cui offeratur, & à quo
quid offeratur, & pro quibus: idem ipse vnus ve-
rùsque Mediator per sacrificium pacis nos recon-
cilians Deo, vnum cum ipso manet, cui obtulit.
Vnum in se fecit, pro quibus offerebat. Vnus ipse
est, qui obtulit, & quod obtulit. In eundem quo-
que sensum loquitur Chrysostomus: Honorem verò
sacerdotij vni Christo vendicant, vt Antichristi vo-
cem fore testetur Augustinus, si quis Episcopum
inter Deum & homines intercessorem faciat.

11 Neg, tamen diffitemur, quin ita nobis monstre-
tur illic Christi immolatio, vt crucis spectaculum
penè ob oculos statuatur, qualiter in oculis Gala-
tarum CHRISTVM fuisse crucifixum dicit A-
postolus, dum illi proposita crucis predicatio fue-
rat. Sed quia veteres quoque illos video aliò hanc
memoriam detorsisse, quàm institutioni Domini
conueniebat (quòd nescio quam repetita aut

Epist. 120.
ad Honora-
tum. Con-
tra aduer-
sarium Le-
gis sapius.

Lib. 2. con-
tra Parmē.
c. 3

Gal. 3. v. 2

saltem renouata immolationis faciem eorum Cæna præ se ferebat) nihil tutius p̄ys pectoribus fuerit, quam in pura simpliciq̄, Dei ordinatione acquiescere: cuius etiam ideo vocatur Cæna, quoniam sola hic eius authoritas vigere debet. Equidem cum piuum atque orthodoxum de toto hoc mysterio sensum retinuisse eos videam, neque deprehendam voluisse vnico Domini sacrificio vel minimum derogare, vllius impietatis damnare eos non sustineo. Excusari tamen non posse arbitror, quin aliquid in actionis modo peccauerint. Imitati sunt enim propriis Iudaicum sacrificandi morem, quam aut ordinauerat Christus, aut Euangelij ratio ferebat.

Si quis diligenter expendat, hoc discrimen inter ¹² Mosaica sacrificia & Eucharistiam nostram verbo Domini statui obseruabit, quodd, quum illa eandem mortis Christi efficaciam populo Iudaico representarint, qua nobis in Cæna hodie exhibetur, diuersa tamen fuerit representationis species. Siquidem illi sacerdotes Leuitici, quod peracturus erat Christus sacrificium, iubebantur figurare: sistebatur hostia, qua vicem ipsius Christi subiret: erat altare, in quo immolaretur: sic denique gerebantur omnia, vt ob oculos poneretur sacrificij effigies, quod Deo in expiationem offerendum erat. At peracto sacrificio aliam nobis rationem Dominus instituit: nempe vt fructum oblatis sibi à Filio sacrificij ad populum fidelem transmittat. Mensam ergo nobis dedit,

dedit, in qua epulemur, non altare super quod offeratur victima. non sacerdotes consecrauit, qui immolent: sed ministros, qui sacrum epulum distribuunt. Quo sublimius est ac sanctius mysterium, eo religiosius ac maiore reuerentia tractari conuenit. Ergo nihil tutius, quam vt ablegata omni humani sensus audacia, in eo solo, quod scriptura tradit, hereamus. Et certè, si cogitamus Domini non hominum Cœnam esse, non est, cur vlla hominum auctoritate vel annorum prescriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri. Itaque Apostolus, dum vult eam vitijs omnibus repurgare, que iam in Corinthiorum Ecclesiam irrepsérant, ^{1. Cor. ii. v} que ad id expeditissima via erat, ad vnicam illam institutionem reuocat: vnde perpetuam esse petendam regulam ostendit.

13 Porro, ne quis rixator ex sacrificij ac sacerdotis nominibus nobis pugnam faciat, id quoque, sed compendio, expediam, quid per sacrificium, quid per sacerdotem tota disputatione significauerim. Qui sacrificij vocabulum ad sacras omnes ceremonias & religiosas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video. Nos perpetuo Scripturæ vsu sacrificium appellari scimus, quod Græci nunc *θυσία*, nunc *προσφορὰν*, nunc *ταῖσταν* dicunt. Quod generaliter acceptum, complectitur, quicquid omnino Deo offertur. Quare distinguamus oportet: sic tamen, vt hæc distinctio anagogen à sa-

crificijs Legis Mosaica habeat. Proinde in duo genera distribuamus, ac alterum docendi causa vocemus λατρευτικόν & σεβασικόν: quoniam veneratione cultúque DEI constat, quem illi fideles & debent ac reddunt. Vel si mauis & χαριστικόν: quandoquidem à nullis DEO exhibetur, nisi qui immensis eius beneficijs onusti, se totos cum actionibus suis omnibus illi rependant. Alterum propitiatorium, siue expiationis. Est autem expiationis sacrificium, cui propositum est, iram Dei placare, ipsius iudicio satisfacere, eoque peccata abluere & abstergere: quo peccator eorum sordibus repurgatus, & in iustitiæ puritatem restitutus, in gratiam cum DEO ipso redeat. Sic vocabantur in Legge victima, quæ pro peccatis expiandis offerebantur: non quod reconcilianda DEI gratiæ aut delenda iniquitati pares forent: sed quod verum huiusmodi sacrificium adumbrarent, quod tandem ab vno CHRISTO re ipsa peractum fuit. ab ipso autem vno, quia ab alio nullo poterat. Et semel, quod illius vnus à CHRISTO peracti efficacia & vis æterna est, vt sua ipse voce testatus est,

Exod. 29. v.
36

Ioh. 19. v. 30

quum dixit, Perfectum esse & impletum: hoc est, quicquid reconcilianda Patris gratiæ, impetranda peccatorum remissioni, iustitiæ, saluti necessarium erat, id totum vnica illa sua oblatione prestitum & consummatum: adeoque nihil deesse, vt nullus postea locus alteri hostiæ relinqueretur.

Quamobrem constituo, sceleratissimum probrum 14
& non

& non ferendam esse blasphemiam, tam in Christi-
 stum, quàm in sacrificium, quo per mortem suam in
 cruce pro nobis defunctus est, si quis, repetita oblatio-
 ne, de redimenda peccatorum venia, de propitiando
 Deo & obtinenda iustitia cogitet. At quid aliud mis-
 sando agitur, nisi vt noua oblationis merito passionis
 Christi siamus participes. Hoc sensu & sacerdotes
 esse negamus, nempe qui tali oblatione apud Deum
 pro populo intercedant, qui propitiato Deo, peccato-
 rum expiationem peragant. Nã Christus vnicus est
 noui Testamenti pontifex & sacerdos, in quem trãs
 lata sunt omnia sacerdotia, & in quo clausa ac ter-
 minata. Et si nihil Scriptura de aeterno Christi sacer-
 dotio meminisset: quia tamen Deus, abrogatis illis
 veteribus, nullam instituit, manet inuictum Apосто-
 li argumentum.

Heb. 5. v. 4.

- 16 Sub altero sacrificij genere quod ἑρασιμόν dixi-
 mus, continentur omnia charitatis officia, quib. dñ
 fratres nostros complectimur, Dominum ipsum in
 membris suis honoramus: omnes deinde nostræ pre-
 ces, laudes, gratiarum actiones, & quicquid in Dei
 cultum à nobis agitur. Quæ demum omnia à ma-
 iore sacrificio dependent, quo anima & corpore in
 templum sanctum Domino consecramur. Neg, enim
 satis est, si externa nostræ actiones ad illius ob-
 sequium applicentur: sed nos primò, deinde no-
 stra omnia consecrari ac dedicari illi conuenit:
 vt quicquid in nobis est, gloriæ eius serui-
 at, & eius amplificandæ studium spiret. Hæc

sacrificij species nihil ad iram Dei placandam, nihil ad impetrandam peccatorum remissionem, nihil ad promerendam iustitiam pertinet: sed in magnificando dumtaxat & exaltando Deo versatur. Siquidem gratum acceptumque Deo esse non potest, nisi ex eorum manu, quos iam accepta peccatorum remissione, sibi aliunde reconciliauit, ideoq; piaculo absoluit. Est autem adeo Ecclesie necessaria, vt abesse ab ea non possit. Itaq; aeterna futura est, quādiu stabit populus Dei, quemadmodū iam ex Prophetā superius visum est: siquidem eo sensu accipere licet vaticinium istud, Quoniam à Solis ortu vsq; ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus: tantum abest, vt submoueamus.

Et quid multa persequor? subinde enim in 17 Scripturis recurrit hæc loquendi forma. Quinetiam dum adhuc sub externa Legis pedagoga Dei populus continebatur, satis tamen exprimebant Prophetæ, subesse illis carnalibus sacrificijs veritatem, quæ Christianæ Ecclesie cum Iudaica gente cōmunis est.

Psal. 141. v. 2

Osc. 14. v. 3

Psa. 51. v. 21

Heb. 13. v. 15

Quæ ratione precabatur. Dauid, vt oratio sua sicut incensū in conspectū Dei ascenderet. Et Oseas gratiarū actiones, dicebat vitulos labiorum, quas alibi sacrificia laudis Dauid nūcupat. Quæ Apostolus imitatus, hostias laudis etiā ipse vocat: & interpretatur fructū labiorū consentium nomini eius. Huius generis sacrificio carere nō potest Cœna Domini: in quā dū eius mortē annūciamus, & gratiarū actionē referimus, nihil aliud quàm offerimus sacrificiū laudis.

dis. Ac hoc sacrificandi munere, regale sacerdotium nūcupamur omnes Christiani: quod per Christum offerimus illam, de qua loquitur Apostolus, hostiam laudis Deo, fructum labiorum consistentium nomini eius. Neg enim nos cum nostris muneribus, sine intercessore, in conspectu Dei apparemus. Christus est, quo mediatore intercedēte, nos ac nostra Patri offerimus. Ille Pontifex noster, qui in sanctuarium cœli ingressus, accessum nobis aperit. Ille altare, cui donaria nostra imponimus, ut in illo audeamus, quicquid audemus. Ille, inquam est, qui nos Patri regnum ac sacerdotes fecit.

1. Pet. 2. v. 9.
Apoc. 1. v. 6.

18 Quid superest, nisi ut cæci videant, surdi audiant, pueri ipsi intelligant hanc Missæ abominationem? quæ in calice aureo propinata omnes reges terra & populos, à summo vsq; ad nouissimum, inebriauit, sic percussit sopore ac vertigine, ut brutis ipsis stupidiores, proram ac puppim suæ salutis in hac vna exitiali voragine statuerint. Hæc est Helena, pro qua veritatis hostes tanta hodie rabie, tanto furore, tanta atrocitate digladiantur: Et verè Helena, cum qua spiritali fornicatione (quæ omnium est maximè execrabilis) ita se conspurcant. Non hîc vel minimo digito attingo crassos illos abusos, quibus sacra suæ Missæ profanatam puritatem prætereendere possent: quàm turpes nundinas exerceant, quàm sordidos quæstus faciant suis missationibus, quanta rapacitate auaritiam suam expleant. Tantum indico, idq; paucis & simplicibus verbis, qualis sit sanctissima

ipsa Missæ sanctitas: ob quam adeò spectabilis esse, tãtãq; in veneratione haberi aliquot sæculis meruit. Nam & tanta hæc mysteria pro dignitate illustrari, maioris operis fuerit: & illas obscenas sordes, quæ ante oculos orãq; omnium versantur, admiscere nolo: vt omnes intelligant, Missam in selectissimã suã, & qua maximè venditari potest, integritate acceptam, sine suis appendicibus à radice ad fastigium omni genere impietatis, blasphemix, idololatriæ, sacrilegij scatere.

Caput XIX. de quinç; falsò nominatis Sacramentis, cùm tantum confutationem Papisticarum superstitionũ contineat, adulterioribus ex ipso auctore cognoscendum reliquimus: quãdo labor hic noster præcipuè teneræ iuuentuti in vera pietate informandæ inseruit.

De politica administratione. CAP. XX.

Porrò, quum duplex in homine regimẽ superius statuerimus: & de altero illo, quod est in anima seu interiori homine positum, aternamq; vitam respicit, satis multa verba alibi fecerimus: de altero etiam, quod ad instituendam ciuilem duntaxat, externamq; morum iustitiam pertinet, nonnihil vt differamus, locus hic appetit, præsertim, quoniam ab vna parte amentes & barbari homines ordinẽ hunc diuinitus sancitum, furiosè euertere conantur: principum verò adulatores eorum potentiam sine modo extol-

extollentes, Dei ipsius imperio opponere non dubitant. Vtrique malo nisi obuiam eatur, peribit fidei sinceritas. Adde, quod scire quam benignè hac in parte consuluerit Deus generi humano, non parum nostra refert, ut ad gratitudinem testandam maius in nobis vigeat pietatis studium.

Porro ipsa ordinis perspicuitate lectores melius quid de toto genere politicae administrationis sentiendū sit, assequantur, si eius partes seorsum pertractemus. Sunt autem tres: Magistratus, qui praeses est legum atque custos: leges, secundum quas ipse imperat: populus, qui legibus regitur, & magistratui pareat. Videamus ergo primum de ipsa magistratus functione, num legitima sit ac Deo probata vocatio, quale officium, quanta potestas: deinde quibus instituenda sit legibus Christiana politia: tum postremo, quis legum vsus ad populum redeat, quae magistratui obedientia debeat.

* Magistratum functionem non modo sibi probari acceptamq; esse testatus est Dominus, sed honorificentissimis insuper elogijs eius dignitatem prosecutus, mirifice nobis commendauit. Ut pauca commemorem: Quod Dijs nuncupantur quicunque magistratum gerunt, ne in ea appellatione leue inesse momentum quis putet. Ea enim significatur, mandatum à DEO habere, diuina auctoritate praeditos esse, ac omnino DEI personam sustinere, cuius vices quodammodo agunt, &

Exod. 22. v.
8.
Psal. 82. v. 1.
& 6.

Deut. 1. v. 16 (quod iudicibus suis dicebant Moses & Iosaphat,
 2. Par. 19. v. 6 quos per singulas ciuitates Iuda constituebant) iu-
 dicium exercent non pro homine, sed pro Deo. Eodem
 Prou. 3. v. 14 pertinet, quod Sapientia Dei per os Solomonis affir-
 mat, suum esse opus, quòd reges regnant, & consilia-
 rij decernunt iusta: quòd principes principatum ge-
 runt, & munifici omnes iudices terræ. Quod & Pau-
 lus disertè docet ad Rom. 13. v. 1.

Omniùm verò maximè illustris est locus 1. ad 5
 Timoth. 2. v. 1. Vbi eorum patrocinio & tutela sta-
 tum Ecclesiæ commendat.

Quæ cogitatio magistratus ipsos assiduè exercere 6
 debet, quando ingentem illis stimulum addere, quo
 ad officium excitentur, & singularè consolationem
 asserre potest, qua muneris sui difficultates (qua
 multæ certè & graues sunt) leniant. Quantū enim
 integritatis, prudentiæ, mansuetudinis, continentiæ,
 innocentiae studium sibi ipsis imperare debent, qui
 diuinæ iustitiæ ministros se constitutos esse norunt?
 Ac perpetuò illud sibi subijciant, si maledicuntur o-
 mnes, qui opus vindictæ Dei exequuntur in dolo, mul-
 7
 1. Jer. 48. v. 11. to grauiùs maledici, qui in iusta vocatione fraudu-
 Deut. 1. v. 16 lenter versantur.
 2. Par. 19. v. 6

Qui verò non mouentur tot scripturæ testimo-
 nijs, quominus sacrum hoc ministerium insectari
 ausint, quasi rem à religione & pietate Christiana
 abhorrentem: quid aliud, quam Deum ipsum sugil-
 lant: cuius ignominia cum ministerij sui probro non
 esse coniuncta non potest?

9 Iam officium magistratum, quale verbo Dei describitur, ac quibus in rebus situm sit, obiter hoc loco indicandum est. Extendi verò ad utranque Legis tabulam, docet scriptura. Nullus ex profanis scriptoribus de magistratum officio, de ferendis legibus & publico statu differuit, qui non exordiū faceret à religione & diuino cultu. Atq; ita cōfessi sunt omnes, nullam politiam posse feliciter constitui, nisi prima cura pietatis sit, & praposteras esse leges, quæ neglecto Dei iure tantum hominibus consulunt. Hoc quoque nomine laudantur sancti reges in Scriptura, quòd Dei cultum corruptum vel euersum restituerint, vel curam gesserint religionis, vt sub illis pura & incolumis floreret. Contrà verò sacra historia inter vitia anarchias ponit, quòd non esset rex in Israel, ideoq; faceret quisque quod placebat. Quod ad secundam tabulam pertinet, Regibus denunciat Ieremias, vt faciant iudicium & iustitiam, liberent vi oppressum de manu calumniatoris, peregrinum & viduam & pupillum ne contristent, ne iniuriam faciant, & sanguinem innocentem ne effundant. Eodem spectat quæ in Psalmo 82. exhortatio legitur. Moses verò principibus, quos in vices suas suffecerat, edicit, Audiant causam fratrum suorum, & iudicent inter virum & fratrem eius, & peregrinum, neq; facies agnoscant in iudicio, tam paruum quàm magnum audiant, neque timeant ab vlllo viro: quia iudicium Dei est. Id vt prestare possint, potestate quoque armati sunt. Dicebat Solon, Præmio & pœna

Iud. 21. v. 25

Iere. 22. v. 3.

Deut. 1. v. 16

Ierem. 21. v.
12. & 22. v. 3.

res omnes publicas consistere: ijs sublati, totam ciuitatum disciplinam collabi ac dissipari. Atque haec duae partes comprehensae sunt à Propheta, dum reges aliosq; praefectos iubet facere iudicium & iustitiam. Iustitia quidem est, innocentes in fidem suscipere, complecti, tueri, vindicare, liberare. Iudicium autem, impiorum audaciae obsistere, vim comprimere, delicta punire.

Quando verò regibus populisq; ad exercendam¹¹ huiusmodi publicam vindictam arma capere interdum necesse est: ex hac ratione simul estimare licet, legitima esse, quae sic suscipiuntur, bella. Si iure eos latrones plectunt, quorum iniuriae in paucos tantum progressae fuerint: an tota latrocinij regionem impunè affligi vastariq; sinent? Siquidem nihil interest, rexne sit, an infima de plebe, qui in alienam regionem, in quam iuris nihil habet, irruit, eamq; hostiliter vexat: omnes aequè pro latronibus habendi sunt & puniendi. Hoc ergo & naturalis aequitas, & officij ratio dicitur, armatos esse principes, non tantum ad priuata officia iudicarijs poenis coercenda, sed ad ditiones quoque fidei suae commissas bello defendendas, si quando hostiliter impetantur. Et eiusmodi bella Spiritus sanctus multis Scripturae testimonijs legitima esse declarat.

Verum magistratum omnium fuerit summo-
pere hic cauere, ne cupiditatibus suis vel tantillum
obsequantur: quin magis, siue expetendae sunt poe-

ne, non precipiti iracundia ferantur, non rapiantur odio, non implacabili austeritate ardeant, miserentur etiam communem in eo naturam (vt Augustinus loquitur) in quo puniunt proprium delictum. Siue arma in hostem, hoc est, armatum latronem, induenda sunt, non ex facili occasionem captent: imò nec oblatam accipiant, nisi summa necessitate adacti, Nam si multo plus nobis præstandum est, quam exegerit Ethnicus ille, qui bellum videri voluit pacem quesitam: omnia prius certè tentanda sunt, quam armis decernendum. In utroque demum genere, nullo priuato affectu patientur se corripì, sed publico duntaxat sensu ducantur. Alioqui potestate sua pessimè abutuntur: qua non in suum illis commodum, sed aliorum bonum ac ministerium data est.

Cic.in Off.

13 Libet istud postremò quoque adijcere, tributa & vectigalia legitimos esse principum redditus: quos ad sustinenda quidem potissimum publica muneris sui onera conferant: quibus tamen vti similiter possint ad splendorem suum domesticum, qui cum imperij, quod gerunt, dignitate quodammodo coniunctus est. Qualiter Dauidem, Ezechiam, Iosiam, Iosaphat, aliosq; sanctos reges, Ioseph etiam & Danielelem, videmus pro personæ, quam sustinebant, modo, inoffensa pietate, fuisse ex publico sumptuosos, & amplissimum agri spatium Regibus attributum legimus apud Ezechielem.

Ezech.48.v

21

Rom. 13. v. 6

Vbi tamen si Christi spirituale depingit regnum, à legitimo tamē hominum regno simulacri exemplar petit. Sic quidem, vt vicissim meminerint principes ipsi, fiscos suos non tam priuatas esse arcas, quàm totius populi araria (sic enim Paulus testatur) quæ prodigere aut dilapidare sine manifesta iniuria non possint. Vel potius ipsum penè esse populi sanguinem, cui non parcere durissima sit inhumanitas: suas autem indictiones & oblationes aliq̄, tributorum genera, non nisi publica necessitatis subsidia esse reputent, quibus miseram plebem absq̄ causa fatigare, tyrannica sit rapacitas.

Proximæ sunt magistratui in politijs leges, vali-¹⁴ dissimilerum publicarum nerui. Est autem obseruanda vulgata illa partitio, quæ vniuersam Dei legem per Mosen promulgatam in mores, ceremonias, iudicia distribuit.

Lex moralis, quum duobus capitibus contineat-¹⁵ tur, quorum alterum pura Deum fide & pietate colere, alterum sincera homines dilectione complecti simpliciter iubet: vera est æternaq̄, iustitiæ regula, gentium omnium ac temporum hominibus præscripta, qui ad Dei voluntatem vitam suam componere volent. Siquidem hæc æterna est & immutabilis eius voluntas, vt à nobis ipse quidem omnibus colatur, nos verò mutuo inter nos diligamus. Ceremonialis Iudeorum pedagogia fuit, qua populi illius quandam velut pueritiam exercere Domino visum est, donec veniret tempus illud plenitudinis, quo sapientia

Gal. 2. v. 6.

pietiam suam terris ad plenum manifestaret, ac veritatem exhiberet earum rerum, quae tum figuris adumbrabantur. Iudicialis, politicae loco illis data, certas aequitatis & iustitiae formulas tradebat, quibus innocenter & quietè inter se agerent.

22 Subditorum erga suos magistratus officium primum est, de eorum functione quam honorificentissime sentire, quam scilicet velut delegatam à Deo iurisdictionem agnoscunt: eosque ob id suspicere ac reuereri, ut Dei ministros ac legatos. Est & illud praclarum apud Paulum elogium, Ut obediamus non solum propter iram, sed propter conscientiam. Rom. 13. v. 5

23 Ex eo & alterum deinde sequitur, ut propensis in eorum obseruationem animis, suam illis obedientiam approbent: siue edictis parendum, siue tributa soluenda, siue subeunda publica munera atque onera, quae ad communem defensionem spectent, siue qua alia iussa capeffenda. Omnis anima (inquit Paulus) potestatibus sublimioribus subdita sit. qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Sub hac praeterea obedientia moderationem comprehendo, quam sibi in publico imperare debet priuati homines, ne se vltro admisceant publicis negotijs: ne quid iniussi audeant. Nam ubi accessit praefecti imperium, iam ipsi quoque publica autoritate praediti sunt. Rom. 13. v. 1

24 Quoniam autem haecenus magistratum descripsimus, qui verè sit, quod dicitur, ille scilicet patriae pater, & (ut Poëta loquitur) pastor populi, custos patris, praeses iustitiae, innocentiae vindex: insanus meri-

tò iudicandus sit, cui tale non probetur imperium

Verum si in Dei verbum respicimus, longius nos 25
deducet, vt non eorum modo principum imperio sub-
diti simus, qui probè, & qua debent fide, munere suo
erga nos defunguntur: sed omnium, qui quoquo modo
rerū potiuntur, etiam si nihil minus præsent, quam
quod ex officio erat principum. Tamen si enim sum-
mum sue beneficentiæ munus esse magistratum, ad
salutem hominum conseruandam, testatur Domi-
nus, ac suos magistratibus ipsis fines præscribit: si-
multamen declarat, qualescunque sint, non nisi à
se habere imperium. Eos quidem, qui publico bono
imperant, vera eius sue beneficentiæ exemplaria esse
& specimina: qui verò iniuste & impotentèr domi-
nantur, eos ad vindicandam populi iniquitatem à se
excitatos. omnes ex æquo sancta illa maiestate esse
præditos, qua legitimam potestatem instruxit.

Iob 34. v. 30.

Ose. 13. v. 11.

Isa. 3. v. 4.

Ier. 27. v. 17

In primis autem insignis est & memorabilis apud 27
Ieremiam locus.

Atque simulac in regium fastigium quempiam 28
euehit Dominus, testatam nobis facit suam volun-
tatem, quòd regnare illum velit. De eo enim extant
generalia Scripturæ testimonia. Solomo cap. 28. Pro-

Pro. 28. v. 2

Iob. 12. v. 18.

Ierem. 29.

v. 7.

pter iniquitatem terra sunt multi principes. Item
Iob cap. 12. Subiectionem tollit à regibus, & rursum
accingit eos cingulo. Eo autem confesso, nihil restat
nisi vt seruiamus & viuamus. Est autem apud Iere-
miam Prophetam alterum quoque Domini manda-
tum, quo iubet populum suum querere pacem Baby-
lonis,

lonis, in quam captiui abducti essent, & orare ad se pro ea: quoniam in pace eius futura esset pax eorum, non quomodo iubemur aliàs persecutoribus nostris bene precari: sed vt saluum illi regnum & tranquillū conseruetur, vt sub eo ipsi quoque prospere agant. Sic David, iam Rex Dei ordinatione designatus, sanctoq; eius ope vnctus, quū nullo suo merito indignè à Saule impeteretur, insidiatoris tamen sui sacrosanctum habebat caput, quod regni honore Dominus sanctificauerat.

1. Sam. 24. v.

7. 11.

1. Sam. 26.

v. 9.

29 Hunc reuerentia atque adeò pietatis affectum debemus ad extremum praefectis nostris omnibus, quales tandem cunque sint. At mutuas (inquies) subditis suis vices debent praefecti. Id iam confessus sum. Verum si ex eo statuis, non nisi iustis imperijs rependenda obsequia, insulsus es ratiocinator. Nam Eph. 6. v. 1.
& viri vxoribus, & liberis parentes mutuis officijs astringuntur. Discendant ab officio parentes & mariti: an minùs tamen & parentibus liberi, & coniugibus mulieres obsequentes erunt? At improbis quoque & inofficiosis subiiciuntur. Quare si à sauo principe crudeliter torquemur: subeat primum dilectorum nostrorum recordatio, quae talibus haud dubiè Domini flagellis castigantur. Inde humilitas impatientiam nostram frenabit. Succurrat deinde & haec cogitatio, non nostrum esse, huiusmodi malis mederi: hoc tantum esse reliquum, vt Domini opem imploremus, cuius in manu sunt regum corda & regnorum inclinationes. Dan. 9. v. 7. Prou. 21. v. 1.

Atque hic mirabilis eius tum bonitas, tum poten- 30
tia, tum prouidentia sese profert. Nam modò ex ser-
uis suis manifestos vindices excitat, ac mādato suo
instruit, qui de scelerata dominatione pœnas su-
mant, & oppressum iniustis modis populum è mise-
ra calamitate eximant: modò furorem aliud cogi-
tantium & aliud molientiũ hominum eò destinant.

Neque verò si vltio Domini est effrenata domi- 31
nationis correctio, ideo protinus demandatam no-
bis arbitremur: quibus nullum aliud, quàm paren-
di & patiendi datum est mandatum. De priuatis
hominibus semper loquor. Nam, si qui nunc sint po-
pulares magistratus ad moderandum regum libi-
dinem constituti (qualis olim erant, qui Lacedæmo-
nijs regibus oppositi erant, Ephori: aut Romanis
Consulibus, Tribuni plebis: aut Atheniensium se-
natui, Demarchi: & qua etiam fortè potestate, vt
nunc res habent, funguntur in singulis regnis tres
ordines, quum primarios conuentus peragunt) ad-
uò illos ferocienti regum licentiæ pro officio inter-
cedere non veto, vt si Regibus impotenter grassanti-
bus, & humili plebecula insultantibus conuieant,
eorum dissimulationem nefaria perfidia non carere
affirmem: quia populi libertatem, cuius se Dei or-
dinatione tutores positos norunt, fraudulentè pro-
dunt.

At verò in ea quam præfectorum imperijs debe- 32
ri constituimus obedientia, id semper excipiendum
est, imò in primis obseruandum, ne ab eius obedi-

tia nos deducat, cuius voluntati Regum omnium vota subesse, cuius decretis iussa cedere, cuius maiestatis fasces submitti par est. Aduersus ipsum si quid imperent, nullo sit nec loco, nec numero, neque hic totam illam, qua magistratus pollent, dignitatem quicquam moremur: cui iniuria nulla fit dum in ordinem, præ singulari illa vereq; summa Dei potestate, cogitur. Secundum hanc rationem Daniel se quicquam in Regem peccasse negat, vbi impio eius edicto non paruit: quia excefferat ille fines suos: nec modò iniurius fuerat in homines, sed cornua tollendo aduersus Deum, potestatem sibi ipse abrogauerat. Ex opposito damnantur Israelitæ, quòd impio regis edicto nimium fuerant morigeri. Tantùm abest vt laudem mereatur modestiæ pretextus, quo aulici adulatores se regunt, & simplices decipiunt, dum sibi fas esse negant, quicquam abnuere à Regibus suis impositum, quasi verò ius suum DEVS resignauerit mortalibus, eos generi humano præficiens, aut minuatur terrena potestas, dum suo authori subicitur, coram quo, cælestes etiam principatus supplices expauescunt. Scio, quantum quàmque præsens huic constantiæ periculum immineat, quòd indignissimè se contemni Reges ferant: quorum indignatio nuncius est mortis, inquit Solomon. Sed quum istud à cælesti præcone Petro pronunciatum sit edictum, Obediendum Deo potius quàm hominibus: hac nos cogitatione consolemur, illam tum nos præstare, quam Dominus

Dan. 6. v. 22

Ose. 5. v. 13
1. Reg. 12. v.
30

Act. 5. v 29

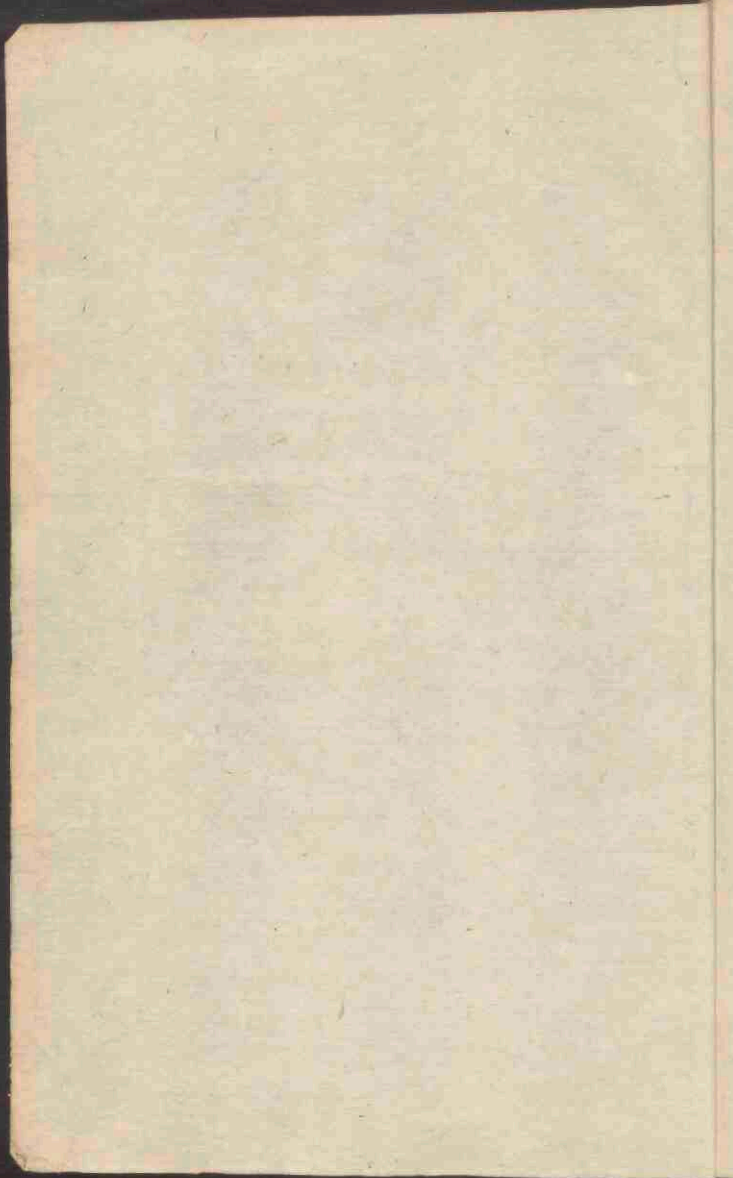
I. COR. 7.
V. 13

exigit obedientiam, dum quiduis perpetimur potius, quàm à pietate deflectamus. Et ne nobis labescant animi, alium etiam stimulum Paulus admo-
uet, Nos ideo tanti à Christo redemptos esse, quanti illi constitit nostra redemptio, ne prauis hominum cupiditatibus nos mancipemus in obsequium: multo verò minùs impietati simus addicti.

LAUS DEO.

EMENDANDA.

Pag. 113. lin. 19. lege nonnullum. ibid. lin. 20.
purget. 411. lin. 7. caligine. 427. lin. vlt. si.
709. lin. 14. perfici: aut. in plerisq; est corre-
ctum. 733. lin. 20. Nos verò.

Next - how to write the ...

Ligatura 12 att chark 50 post hua.

gignat hie a r of the m h u a m h 48 r of o s h a m h a m h 7 h i e r

re a uirantur. Tenetur qm̄ ꝛ ꝑ ꝑꝑꝑ
 et alia plura ut dicitur c. s. c. a. si
 tunc et s. plura ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ ꝑ
 apianuale exiit quo ad effectum
 s. c. off. de: c. m. s. i. s. s. c. m. l. i. s.
 i. s. c. c. o. f. p. o. l. l. i. m. i. s. t. e. c. c. o. m. a. c.
 i. s. i. u. t. r. u. e. r. o. n. a. a. c. t. s. ꝛ s. c. e. x. p. t. e. c. a. m.
 t. e. i. s. e. u. m. n. u. i. t. a. d. o. r. m. i. t. h. e. s. d. i. r.
 s. p. i. p. a. s. t. o. r. a. r. i. s. i. b. i. n. q. u. i. t. a. c. a. b.
 o. d. i. c. e. s. i. s. i. s. t. a. c. o. r. a. m. r. e. c. t. a. m. b. r. i. n. o.
 p. o. s. s. i. t. a. r. i. s. t. e. u. i. u. i. q. u. e. m. a. d. m. o. d. u.
 h. a. u. c. c. o. g. n. a. o. p. i. n. q. u. a. l. i. s. e. t. s. i. b. o. d. i. c. e.
 q. u. i. t. a. t. u. r. i. c. a. a. p. p. e. l. l. a. c. o. n. i. c. e. p. t.
 u. r. c. e. d. i. a. n. t. e. s. c. c. o. f. d. e. y. i. s. t. m. u. a.
 t. e. ꝛ s. c. c. o. m. i. t. a. t. e. t. o. i. s. p. l. a. n. e. m. q. d.
 a. u. t. h. e. q. u. e. a. b. i. n. a. o. n. o. u. a. l. e. r. p. o. t. e. a. q. u. a. l. e. s. o. m. e. e. a. u. s. c. e. x. p. t. e. n. a. u. t. i.
 q. u. i. q. u. i. s. p. l. a. c. e. t. s. c. c. o. m. i. s. s. o. t. u. p. ꝛ m. u. r. o. t. e. h. o. c. a. u. i. r. e. a. d. o. f. t. e. u. i. s. ꝛ ꝑ. o. s. t. u. m. i.
 h. a. q. ꝑ. o. s. t. u. m. i. i. p. h. i. e. t. s. c. e. x. p. t. e. s. a. c. s. i. i. t. e. n. s. u. l. t. e. r. o. s. c. e. d. e. q. d. s. e. a. s. q. s. c. e. d. e. l. e. ꝛ
 o. m. n. i. u. b. i. t. e. t. i. e. t. i. c. e. p. t. o. b. i. a. c. ꝑ. o. s. t. c. a. s. s. i. o. n. e. m. i. t. e. m. h. i. c. h. o. s. q. u. i. u. i. t. a. d. ꝑ. o. n. i. u. r. ꝑ. n.
 s. i. c. i. n. a. s. s. i. c. c. o. f. d. e. y. i. s. t. m. u. a. m. s. i. f. ꝛ s. c. c. o. f. o. r. d. s. s. a. m. i. s. s. a. u. r. ꝛ s. i. c. h. e. i.

non...
 p. l. e. t. u. m. u. b. i. a. d. u. s. a. m. n. o. l. u.
 t. a. s. a. a. r. d. i. t. e. a. c. t. e. n. e. r. u. a. n. t.
 s. i. p. e. r. h. o. r. i. t. e. p. o. s. s. i. a. r. e. s. p. o. n. d.
 e. r. i. m. e. n. t. o. r. c. o. n. s. i. d. e. r. a. t. o. r. i. s. q. u. i.
 u. c. i. u. r. ꝑ. a. c. t. o. ꝑ. r. i. u. a. t. o. r. i. u. m. ꝛ
 b. i. c. o. m. i. n. i. m. e. t. e. r. r. e. g. a. n. t. q. u. i. m. i. n.
 i. h. o. r. u. s. i. m. u. l. t. a. u. e. n. t. e. r. c. a. r. t.
 s. i. n. c. e. r. i. c. o. n. a. l. i. s. s. i. c. s. p. a. l. i. u.
 ꝑ. u. n. l. g. a. n. t. u. e. d. i. r. e. l. l. e. o. s. r.

1544

